

Dario Džamonja

PRICE

IN MEMORIAM:

DARIO DŽAMONJA (1955.-2001.)
NADZEMALJSKI SVIJET

Ima li iko, u Sarajevu, da nije proplakao, da mu se srce nije skamenilo, onoga dana kada u novinama iziđe obavijest da se ispisao iz živih - Dario Džamonja? Evo sam se, krupnih petnaest minuta, trudio da nađem riječi koje će kazati šta treba da se rekne - a da ne upotrijebim riječ: umro. Pa mi, ipak, nadošlo rješenje: ovih se dana ISPISAO IZ ŽIVIH - naš Daco. Stvari su, po zemaljskim mjerilima, u samome početku, krenule naopako: ubio se njegov otac, ubio se njegov stric, majka otišla u Holandiju, zauvijek (onoliko koliko "zauvijek" traje), a Dario ostao sa bakom i djedom, u ulici Jezero, na broju 11. Kasnije, ta se ulica zvala po izvjesnoj, čestitoj, Kati Govorušić, i kućna se brojka mijenjala, svašta se mijenjalo, samo se sudbina nije dala promijeniti, nego izišla onakva kakva je naumila da iziđe. Eno, tamo, žive Igbale (Daco je nju zvao: "Igbo!"), prve mu komšinice, pa bi možda ona, bolje od mene, znala opričati njegov život sa djedom Petrom. I baka brzo otišla s ovog svijeta, pa ostali sami, jedan sa drugim, čovjek od deset, i čovjek od - devedeset godina!

Cio je život zapravo - osnovna škola umiranja. Nekome je dato da to brzo i odmah shvati, a nekome drugome da to isto - nikada - zanikad - ne shvati i ne uzme u mozak. Takve, kojima nikad ništa od suštine ne dopire do mozga, a svašta im je na pameti, Dario je, potpuno trajno i tačno, nazivao - papcima. Vidite li da u tome Dacinom rezonu ne postoji geografija, biologija, nacija, politika, pa ni književnost. Da je Dario sam odlučivao o svojoj sudbini, možda nikada ne bi odabrao književni posao, koji je odabrao njega. Nego bi, sa svojom rajom iz Fisa, smisao svog života tražio u sportu ili muzici. Pa, našo-ne-našo. Stalno pripravan na vijest o njegovoj, mogućoj, skoroj smrti - vrisnuh iz sveg glasa kad mi je dojavio. TOLIKO SMRTI ova duša ne može izdržati, pa hoće, sama, da pobjegne iz tijela u kojem je zatečena i - zatočena! Šta o tome da se govori? Šta o Dariju, o čijem bi se životu moglo stotinu romana napisati, jerbo je on stigao samo mrvu od toga u svoje knjige metnuti - a napisao ih je deset, svaka bolja od bolje, svaka ljepša od ljepše?

Zovnulo me, ja se odazvao - da kazujem neke riječi, iznad rupe u koju će se, za koju sekundu, spustiti sanduk u kojemu ležase ono šta smrt ostavi od čovjeka, kad ga uzme. O, moj Dario! Kažem, onima što me zovnuše, kako je Dario SIN PUKA, i kako su tri frtalja od njegovih hiljada drugara, sasvim

vanknjiževna raja. I kako moraju smisliti koji će od tih ljudi, nevještih govorenju uza me stajati i kako-tako izgovoriti neku lijepu o Dariju rečenicu. Jedva utragasmo telefonski broj Memnuna Idžakovića, čovjeka uz čije se ime obavezno dodaje ono "legenda", što i jeste - legenda rukometa, legenda Sarajeva, jednostavno: legenda, a živ. Što nikako nije zanemarljivo. (Sarajevo, uz ostale svoje vrline, ima i jednu takvu: ne "jebe" nikoga ni dva odsto, dok isti ne krepa!) Da će stvari krenuti sasvim naopako, vidjelo se prostim okom, zaredali novinari da uzmu intervju od Darija Džamonje. Pa zar se stvarno morala vidjeti Smrt na njegovome licu, da bismo vidjeli njegovu ljudsku i književnu veličinu?

Bilo kako bilo, probdijem noć, da sastavim neke smislove, da ih skrojim u neke rečenice, da nad mrtvim Dacom ne govorim "izglave". Skupilo se, tamo na Barama, mnogo lijepa svijeta. Ne znaš koji su ljepši: oni što ih vidiš, na Zemlji, ili onih što ih ne vidiš, pod zemljom. A ja se odjenuo onako kako priliči toj prilici: crno, crno, crno... Imam dakle crni sako, u njemu džep, u džepu - govor. Da ne govorim "izglave" kad Memnun (neka mu je hiljadu puta hvala!) izgovori šta je trebalo, i pokaza KUTIJU OD CIPELA, u kojoj je naš Daco čuvao pisma, razglednice, fotografije, uspomene... Meni dođe ružno. Dođe mi ružno da čitam napisani govor, pa počnem onako kako nisam htio, na način od kojeg sam bježao. Reknem, vadeći naočale iz prokletog sakoa: "Dario bi najviše volio da ja, sada, ovdje, razbijem ove cvikere, da pocijepam ovaj papir, što sam ga svunoć piso, pa da vam govorim sasvim privatne stvari: o tome kako je Daco, u februaru, moga mlađeg brata ispratio na Bolji svijet onom novinskom čituljom, posljednji pozdrav, a potpisao se rečenicom: Vozdra, Edo, vidimo se uskoro! Kako je, u subotu, telefonom, zvao moju kuću, da pita "đe Avdo", a iz kuće mu glas odgovorio istinito: "Negdje u Sarajevu!" Našto se on, otamo, sa drugog kraja telefonske žice, nasmijao tako gromoglasno da ne može u mozak stati činjenica kako je to subota, uoči ponedjeljka, jutro ponedjeljkovog, u kojemu je preminuo. Taj njegov smijeh, i mogućnost smrti, bili su jedno od drugog udaljeni svemirskim, kosmičkim daljinama. Ali, na grobnome mjestu, odlučim da poštujem Dacino, sarajlijsko, poštovanje konvencija. Pa ipak, pomalo plaćući, pročitam šta sam napisao:

Dragi Dario,

Niko, ama baš niko, koji je ovdje došao, nije došao da se od tebe - rastavi. Svi smo došli, da se sa tobom sastavimo. Znao si u tančine opisivati NEVOLJU KROZ KOJU SE MORA PROĆI, i znao si da nam ne možeš i ne smiješ tek tako pobjeći, otići i uteći.

Nikada nisi niti volio niti pokazivao - plač. Ali, pusti nas da plačemo. Nikada nisi volio pokazivati suze. Ali, pusti nas da ih ne krijemo. Nikada nisi pisao "sentimentalne" priče, a svaka nas je oplakivala. Nikada nisi od života "pravio šegu", kao što je znao činiti od nas, ali si od svega znao napraviti - humor! Pitali su jednom jednoga od čega se, "uopće uzevši", sastoji to ČUDO

TALENTA, a on im, bez imalo zadržke, odgovorio: "Čitajte Darija Džamonju. Čudo talenta!"

A jedna je stvar, sine moj, zbog toga vrlo "zafrkana": da nas je neko, u ono doba, hiljadu puta zapitao: Hoćete li baš tim, književnim, poslom da se bavite?" - mi bismo mu sto hiljada puta rekli: "Da, mi hoćemo da pišemo!" A da smo - daj il ne daj, Bože - znali kako se preskupo, vlastitom kožom, u vlastitome životu, skupo i preskupo, svako slovo plaća, da ni jedna rečenica, a kamoli knjiga, ne može biti sastavljena ni skrojena dok se krvavim životom ne plati, da li bismo na to pitanje drukčije odgovorili? Ti, znam te, Dario, ne bi! Nego bi reko. "Neka košta šta košta!"

Hajdemo se, sine moj, odmoriti od razgovora. Kako smo lijepo znali sjedjeti i šutjeti, kad god nam je tako srce zahtijevalo! Sam si mi, jedared, kazao: "Ko ne zna šutjeti, ne zna ni govoriti!", zato molim sve prisutne, tvoje i moje prijatelje - a ovdje ti je, Daco, više braće nego prijatelja - da mrvu šutnje učinimo, prije nego što mrve zemaljske spustimo u tvoj i naš NADZEMALJSKI SVIJET."

U Sarajevu, tad i tad...

Abdulah Sidran

FUSNOTE

Sjedili smo u bašti⁽¹⁾ FK "Sarajevo". Sjedili smo, dakle, tamo ispod jedne granatom skršene topole, pod staklenom nadstrešnicom zakrpanom polivinilskim kesama, u polumraku i hladnoći.

Ja sam pio nekakav otrov od "loze", a on kam. On je, nakon svih pizdarija, koje neumjereno konzumiranje alkohola nosi sa sobom, odlučio "ohladiti" ove godine.

Imao sam u džepu sto maraka i osjećao se kao da će one vječno trajati. Imao sam i par kutija cigareta u džepu i još cijeluštek u kuće.

Kao što Bog nalaže - otvorena kutija je bila na stolu (a, zna se - što je na stolu - to je ponuđeno), a on me, kako Bog ne nalaže, pitao može li zapaliti...

"Dara, nemoj me zajebavati."

"Uzeću samo jednu uz kafu..."

"Ma, jebi se."

Dara je uvijek imao tužne oči. Čak i u njegovim najdivljijim pijanstvima, iza otrovnih i surovih riječi, krio se duboki bol ranjene životinje, svojstven samo usamljenim ljudima; u njegovim najduhovitijim ispadima, dok se kafana prosipala od smijeha, oči su mu mutno sijale tugom ispod gustih obrva.

Kako je i njega gladovanje presjeklo na pola, oči su se povukle još dublje, pa ih nisam ni mogao vidjeti kad je rekao:

"Vala, kad se OVO⁽⁴⁾ završi, ima da se oduzmem."

A, meni se zamrzio strašno pitanje na usnama: "A, šta ako se nikad ne završi?"

1) "Bašta" je nešto što podrazumijeva cvijeće, sunce, travu, nekakve ptice i insekte, drvo jabuke ili koju šljivu dopola okrečena stabla, grm jorgovana⁽²⁾ stazu zasutu šljunkom, karirane stolnjake i zeleno ofarbane drvene stolice i, bezbeli, ražanj, pa neka neupućeni ovaj izraz shvate samo figurativno.

2) Sad se sjetih vica: kao pijanac ulazi u tekstilnu radnju i traži od prodavačice košulju boje jorgovana. Ona mu kaže da, nažalost, nemaju te boje. On joj veli: "Jel ti to mene zajebavaš? Eno, pun ti izlog košulja!"

- Ali, druže,⁽³⁾ ono su sve bijele košulje.

A, sreće ti, jesi li ti ikad čula za bijeli jorgovan?

Vic potiče iz onih vremena kad se svako svakome obraćao sa "druže", a "gospodin" je bilo upotrebljavano samo u posprdnom kontekstu: na šalteru "Pošte", ili banke, u bolničkim, željezničkim, čekaonicama, u besmisleno dugim i sporim redovima, kada bi na nečiji prosvjed: "Jebemu mater, radi li iko ovdje?", slijedilo neizbježno: "Oooh,! Gospodinu se negdje žuri. Jedino se njemu žuri!" Sa jednim izuzetkom: za Tita se uvijek, mada ispod glasa, ali baš kao da ga lično znamo, govorilo: "To je pravi gospodin."

OVO je bio uobičajeni eufemizam za sve ono što nam se dešavalo u Sarajevu: užas, smrt, strah i glad - jednom riječju - RAT. Baš kao da smo samim izbjegavanjem te strašne riječi htjeli ublažiti njegove posljedice.

P.S. U Americi sam primio vijest da je Dara, daleko od svog rodnog Marindvora, umro u Požarevcu.

Da li se "oduzeo" prije smrti - to ne znam. Znam samo da svaki dan sam sebe nijemo pitam: "A, šta, ako se nikad ne završi, Dara, jarane?"

P.P.S. Poštovani čitaoci će se upitati: zašto ovoliko "fusnota" u ovako kratkom tekstu?

Zato što je nadnaslov rubrike kakav jest!

UZAVRELI SMRAD

Književnik, scenarist, Abdulah Sidran je ovih dana uputio dopis producentu filma "Sarajevo" Bakiru Tanoviću i redatelju istog ostvarenja Veljku Bulajiću u kojem ih je zamolio da više "ni pod razno" njegovo ime ne vežu za bilo što što ima veze sa ovim filmskim ratnim spektaklom. Nešto ranije, usmeno, Sidran je Tanoviću i Bulajiću sugerirao da za poslove koje su tražili od njega angažiraju

drugog sarajevskog pisca Nedžada Ibrišimovića. Sve ovo ne bi imalo preveliku težinu, da prvi uvjet kojeg su sarajevske vlasti (Izetbegović, Bičakčić, Rizvanbegović) postavile "slavnom režiseru" pred početak radova na filmu nije bio taj da scenarista obavezno mora biti - Sidran, i time, dakako, uvjetovali finansijsku potporu projektu "Sarajevo". Pošto ih je Bulajić uvjerio da je to "gotova stvar" i da je "Sidran dio tima", dobio je prvu količinu para u iznosu od 250 hiljada maraka. Po svemu sudeći, te je pare Bulajić munjevitom brzinom uspio potrošiti samo za nekoliko nedjelja "rutinskih priprema". Novi scenarist, nova nafaka!

Doduše, u međuvremenu su se po Sarajevu provrtili kojekakvi Bulajićevi koproducenti (stranci, dakako!), spremni da u enormnim novčanim količinama pomognu jedan u nizu njegovih epohalnih filmova. Para nisu ostavili, ali moralna podrška nije izostala. Bulajić je u međuvremenu poradio na medijskom utvrđivanju novodostignutih položaja, uključivši u svoje odbrambene redove "medijskog maga" Senada Hadžifejzovića, poznatog po vremenskim prognozama Lejle Babović, "medijskog magnata" Fahrudina Radončića, kao i "slobodnog novinara" Dževdeta Tuzlića.

U međuvremenu, pored Sidrana, Bulajićev "Titanik" napustili su mnogi zabludjeli putnici. Odustao je od Bulajića redatelj Benjamin Filipović, odstupnicu priprema i scenograf Kemal Hrustanović, a prava drama je nastala nakon što je obnarodovan scenarij filma "Sarajevo", kojeg bi se, kažu upućeni, postidio i sam Veljko Bulajić iz vremena "Kozare". Originalni scenarij je jedan slavni talijanski pisac (niko nikad čuo, niko nikad vidio) pisao povodom opsade Dubrovnika, što Vrdoljak i Tuđman nisu htjeli finansirati. U bosanskoj, Bulajićevoj, varijanti sve je manje-više ostalo isto, opsada je opsada, četnici su četnici, Hrvati su Bošnjaci, Bulajić je Bulajić, samo je Srđ - Žuč!

Nije problem u tome što će nas Bulajić "još ćerati", kvaka je u tome što će mu ovdašnje vlasti to, po svemu sudeći, dopustiti. Onomad na nekoj lokalnoj televiziji, premijer se Bičakčić pohvalio da toliko dobro poznaje historiju da bi mogao pisati filmske scenarije. Gospode Bože, zar i on!

SAVRŠEN DAN U AMERICI

Poslužio sam večeru, oprao suđe, podijelio "hapove", sjedim u svojoj sobi i pokušavam da se ne samosažaljevam.

Pogled mi stalno bježi prema slikama moje djece koje držim pored kreveta, pa nešto u meni hoće da prsne, da vrisne; rado bih polomio sve oko sebe, zapalio kuću, sjeo na taksu i u ovo nedoba zapucao kod Reše u "Šadrvan" i isplakao dušu do jutra. A, sutra? Sutra je novi dan - nova nafaka!

Ali tu sam gdje jesam: ni taksija, ni Rešinog "Šadrvana", ne znam ni sam

koliko mi je još duše i suza preostalo, a sutra je opet isti dan - ista nafaka!

Tupo buljim u televizor i pravim se da me živo interesuje je li Clinton jeb'o nekoga ili nije, a pred očima mi se redaju neke potpuno nevažne slike iz mog bivšeg života: svjetlucanje razbijenih novogodišnjih ukrasa u snijegu sa jelke na raskršću kod Alipašine džamije, zeleni dres sa brojem 11 na leđima, koji sam nosio za reprezentaciju škole kad su nas "papci" iz Breze na Mejtašu razvalili 11:1, golemi dijamantski prsten na ruci vlasnika slastičarne "Egipat", krvavi okrajak kruha u zubima psa poslije granate u Miskinovoj...

Zvoni telefon i ja u slušalicu automatski recitujem:

"Halo Hill Come Care, may I help you?"

"Je l' sreće ti?"

"Ej, Mirsade! Otkud ti? Odakle zoveš?"

"Iz Sarajeva, iz 'Korza', odakle bih drugo..."

"Daj mi broj da ja tebe nazovem..."

"Ma, zajebavam se. Evo me u Americi, na Floridi..."

"Kako si me našao?"

"Duga priča. Ovaj mi je broj dala tvoja bivša žena. E, jesi, vala, našao vakat i mjesto gdje ćeš se razvoditi."

"Duga priča, moj Mise. Znaš i sam da sam bio ranjen, da su mi žena i dijete bili u Baškom Polju za vrijeme rata, da sam imao sve papire da izađem, putne naloge od 'Večernjih', 'Dana', novi pasoš, potvrde od Nakaša - al hoćeš kurac. Kaže mi jedna fora iz vlade: Pustili bi mi tebe, ali se bojimo da ne ostaneš i šta ćeš pisati u Hrvatskoj! Tu načisto puknem. Čuj: šta bih ja to pisao. Ja - čuveni zagrebački purger! Odem na Ciglane, u onaj Izbjeglički ured... Nude me cigarama, klopom, a ja samo tražim satelitski telefon da se čujem sa ženom i kćerkom. Dobijem ih, pričam nešto bez veze sa kćerkom i plačem ko godina. Pita me čojek imam li pasoš. Ja kažem da imam, a on mi veli: ako hoćeš da ideš za Split - odmah sada! Nema pakovanja, nema opraštanja, nema nikom reći s kim idem... Važi, kažem. Izda mi on neku dupljak potvrdu da radim za njih, kaže mi da je pojedem kad stignem u Hrvatsku, a on će moje ime izbrisati iz kompjutera - niti smo se kad čuli ni vidjeli. Tako i bi.

Šta da ti pričam, bilo je dosta raje iz Sarajeva dole. Neke sam znao otprije, neke nisam. Bezbeli, ušljiskam se prvu noć, a ujutro će mi žena: ako ti misliš nastaviti po starom - bolje da nisi dolazio! Ma šta ja znam! Možda je i ona u pravu. Ne znam, moj Mise, nisam pametan. U Americi -još gore. 'Pripazili' nas Ameri tek kad smo došli: sve ono što bi inače bacili u smeće, natrontali u našu kuću; zovu nas na večere, vodaju nas ko mečke, pokazuju rodbini, prijateljima... Po sto puta pričam istu priču - već se gadim sam sebi. Moja žena nikad da se umori od priče kako je cijelu zimu provela u Baškom Polju, možeš zamisliti, bez čizama, a meni se, moj jarane, plače dok je slušam i pred oči mi izlazi Hamić, Kilo, Neka, Đoko, Manda plus sva raja: i živi i mrtvi. Sve me boli, sve mi se gadi, svega me strah. Kod vlastite sestre u kući, zaleti se moja kćerka Nevena na balkon (a nije vidjela da je ona mreža za komarce spuštена, pa grune u nju svom

snagom), a ja skočim sa stolice da provjerim je li mreža čitava!!! Onda sjedim u klozetu i plačem: Bože, šta ovo napravi od mene? E, jebi ga, moj Mirsade! Nego, daj da ja tebe nazovem."

"Ma, jok. Kontaj ovo što te zovem ko da častim pićem. Inače, danas sam imo savršen dan. Prvo: jutros odem u podrum da operem veš u mašini i nađem u njoj dva dolara - nekom ispala iz džepa. Onda mi u pošti stignu oni bonovi za hranu. Odem u granap preko puta, pa kupim neku pizdariju od dolar i deset centi tako da mi vrati devedeset centi 'u kesu'. Onda se napravim da sam nešto zaboravio, pa opet kupim sladoleda za Zlaju, sina... opet uzmem kusur, pa u drugu radnju da kupim pive. Znam šta misliš kad kažeš da te je svega strah. Zato i ja idem u drugu radnju, jer sve kontam da prate svaki moj korak, da će me amurirati ako se glasno nakašljem na ulici. Na putu do kuće, u parku, nađem tek otvorenu kutiju 'winstona'. Jest, malo vlažne od rose, ali daju se pušiti. Ona moja i Zlaja su otišli u posjetu kod nekih Amerikanaca i neće se vratiti do ujutro: imam cigara, imam pive...

Ne znam šta da ti kažem, moj Daco. Nisam ni ja pametan šta da radim. Promijenio nas je svijetu ovaj rat...

E, sačekaj malo: evo mi žene na vrata. Dijana, evo pričam s Dacom na telefon - hoćeš i ti da se čuješ s njim?"

Čujem ljutite korake po podu i glas, koji me bolno podsjeti na nešto već doživljeno:

"Jebo te Daco i ti njega! Dosta mi vas je bilo u Sarajevu!"... tu... tu... tu... ruu..."

Ne stigoh upitati Mirsada kako mu je žena.

OVISNIK

Prošlog petka odem u samoposlugu s rođakom da kupim vinova lišća za japrak. Odabrali smo najgori dan i najgori sat oko šest sati popodne, kada se svi vraćaju s posla i kupuju za vikend i narednu sedmicu.

Redovi se odužili unedogled, a ispred nas se još neka baba preračunala, natrpala u kolica više nego što ima para, pa sad je pred teškom odlukom šta da vrati: kesu "čipsa" ili rolnu tariguza.

"Ma, jebo japrak", iznerviran kažem rođaku i u istom trenutku uhvatim pogled momka što stoji do nas u redu.

"Odakle ste, raja?"

"Iz Sarajeva, a ti?"

"Isto."

Pružam ruku i s osmijehom se predstavlja:

"Ja sam Atif. Atif Abazović."

Meni ime zvuči poznato, a i lika kao da se sjećam: to kako mu se oči smiju, jer mu usta ne vidim od gustih brkova, kako popravlja naočale na poveliku nosu...

Osjećanje je obostrano, jer i on bi se zakleo da mene zna "odnekle".

Izlazimo iz samoposluge i mi ga zovemo na piće preko puta. Pristaje, iako kaže da je davno prestao piti:

"Godinu prije Olimpijade sam zaglavio u bolnicu. A i ne zaglavio: u toj godini sam popio žestine toliko da, kad bi se ispunio kakav bazen vinjakom, mastikom, lozom, zvekanom, vlahovom - teško bi ga bilo i preplivati. Za isto vrijeme jedino što sam pojeo bile su hrenovke u "Grilu" kod Druge gimnazije, manje ih nego što imam prstiju na rukama. Tad sam prest'o."

Rođak i ja naručujemo po "Martel", a on "pitcher" (2 litra) piva. Mi se zagledasmo, a on objašnjava:

"Pivo nije piće - pivo je hrana. Znete li da u svakom pivu ima gutljaj mlijeka i zalogaj mesa?"

I to mi zvuči poznato, a i sve ostalo što priča: profesori iz Druge gimnazije, raja iz "FIS"-a, konobari iz "stare Istre", koke iz "Park" kafane, šibicari s "Bulevara"... baš kao da smo on i ja vodili jedan paralelan život, a nikad se nismo upoznali, nego se samo sretali u prolazu, mimoilazili u kafanskim klozetima, sjedili u istim redovima u istim kinima, navijali na istim utakmicama, vozili se istim tramvajima...

"Šta sad radiš, Atife?"

On pali cigaretu (opet mi poznatom kretnjom), duboko, duboko uvlači dim, dokusuruje pivu, nadlanicom briše brkove, gleda me pravo u oči i kaže:

"Liječim se. Bezuspješno. Evo, već je pet godina kako 'apstiniram' od Sarajeva, i da sam cijelog života bio na 'igli', do sad bih se 'očistio', ali od Sarajeva ne mogu, pa da me ubiješ. Ponekad mi se čini da je ono umrlo u meni, da sam ga se kotaris'o, ali dovoljna je najmanja sitnica, poznat glas preko telefona, ime u novinama, san, da se sve iznova uzburka u meni, da naprosto podivljam od želje da... da... da ne znam ni sam šta..."

Šutimo i pijemo, jer znam (iz vlastitog iskustva) da bi najsigurnije bilo pitati ga:

"Pa, što se ne vratiš?"

Rastajemo se i obećavamo jedan drugom da ćemo ostati u kontaktu.

"Akobogda", ja uvijek dodajem.

Sinoć zovem rođaka i pitam ga ima li Atifovu adresu ili telefon, a on mi kaže da se ne sjeća nikakvog Atifa kojeg smo sreli u samoposluzi i bili na piću s njim.

Kažem mu da nisam lud, a on mi opet ponavlja da mora biti da sam se zabunio, da sam to bio s nekim drugim taj dan, jer on je tog cijelog dana do kasno radio, nigdje iz kuće poslije nije izlazio, gledao košarku na televiziji...

Sad sjedim i sjećam se kako taj dan Atif nije ništa kupio u samoposluzi (Za koji je kurac onda stajao u redu?) i mislim da li je moguće da sam ja to samo

sanjao Atifa Abazovića.

Ili je Atif sanjao mene?

MICA TROFRTALJKA

Da me neko j... prije tridesetak godina, ne bih pomislio da ću ikad u životu citirati Micu Trofrtaljku, taj san svakog kamiondžije, od Triglava do Đevdelije, druslu kafansku "pevaljku", koja je svojim dvosmislenim (?) tekstovima (?) pjesama (?) toliko uzbunila našu tadašnju javnost da je čak i osnovana nekakva "komisija za šund", koja je valjda trebala naše uši, oči i ostala socijalistička čula zaštititi od tog tolikog raširenog nastranog fenomena sa "trulog zapada" - erekcije, koja, naučno je dokazano, kod pionira, omladinaca, radničke klase, pa čak i pojedinih pripadnika poštene inteligencije vodi do "samozadovoljavanja" ili "masturbacije" ili, prosto, demokratski rečeno - drkanja.

(Šta li su pioniri, omladinci i "kamiondžije" u svoje "nadražene" sate trebali raditi, to ni do dan danas nije objašnjeno, ali nameće se zaključak da je suvišak energije, potrošen na redanje kamenja na nekom obronku Zelengore u vidu nedvosmislene poruke TITO - VOLIMO TE, bio objeručke prihvaćen od strane vlasti, koja bi inicijatore takvih ideja unaprijedila u nekakve štabne generale radnih akcija u Zvorniku ili na Tjentištu, gdje su se mogli iz...ati do mile volje.)

Ali, evo me sad u Lynwoodu, uzeo sam (bolje rečeno - dobio sam) pola slobodnog dana, pijem pivo u jednom od restorana, kod puritanske i sve više feminističke Amerike, ozloglašene mreže "Hooters", gdje koke, da ti pamet stane, sa sisama koje dišu i mirišu kad se nagnu prema tebi da prime porudžbu, sa lažnim osmijesima, sa nogama koje rastu do pazuha, bezuspješno pokušavaju da me privole da naručim neko smeće od klope, ne videći da sam ja negdje drugdje, da se po stohiljaditi put pokušavam definisati, naći odgovor na ona osnovna pitanja što razdvajaju čovjeka od životinje: KO SAM? ŠTA SAM? GDJE SAM? ZAŠTO SAM?

Ili, možda najvažnije: KOJI JA OVO K.... RADIM U AMERICI?

I, onda, k'o grom iz vedra (mada u Seattlu nikad nije vedro) neba, kroz zaglušujuću metal-rock muziku, začuh odgovor iz usta Mice Trofrtaljke, "stih" iz jednog od njenih najvećih "hitova":

"Turam, guram, al' neće da uđe

Moja noga u cipele tuđe..."

Evo već pet godina se ova bosanska duša bori da se uklopi u američki kalup, ali, ili joj je tijesno, pa je sve žulja, ili je kalup prevelik, pa se spotiče, posrće, pada i diže: ponekad pokuša bosonoga, slobodna, ali se ubrzo izranjavi na putu posutom tucanim staklom, pa puže četveronoške do nekog nevidljivog cilja, tvrdo glava da istraje - sve dok ne uvidi da je krenula suprotnim pravcem,

da joj se valja opet vratiti na početak.

Mrzeći samu sebe, to i pokorno čini: opet zauzima startnu poziciju, ali svaki slijedeći put sa sve manje preostalog daha.

P.S.

Danas sam primio pismo od svoje bivše urednice, Linde Rocavitch, koja mi je svojevremeno objavila tri priče u "Progressiv" magazinu u Madisonu. Naimenovana je za glavnog urednika novog časopisa "Praxis", na Floridi je, u Panama Cityu; seli se u novu (trosobnu) kuću, voljela bi da se čujemo...

Znajući da živi sama, da nema djece, to mi zvuči kao neko obećanje, pa ne gubim vremena, nego je odmah zovem...

"Bla, bla."

Opisujem joj posao koji sad radim:

"Čudi me kako ne poludiš? Mora da se osjećaš bijedno", puna je razumijevanja. "A, kakvo je vrijeme u Seattlu?", nastavlja u istom dahu.

"Seattle je predivan, ali me kirija kolje...", pokušavam vodu navući na svoj mlin.

"Drago mi je da si dobro", ona odgovara, baš kao da sam gluhom krmetu govorio. "Pišeš li još?"

Lažem joj da sam završio knjigu.

"Jesi li čitala ili čula za Nadeždu Mandeljštam i njenu knjigu 'Strah i nada'?"

"To je nešto o Rusiji? Zašto?"

"Moja se knjiga zove 'Strah bez nade'."

"O čemu je?"

"Nešto o Americi."

DRUGA STRANA MEDALJE

Znam da čitaocima sve ovo što pišem ima sve manje i manje smisla i da se s pravom pitaju, nakon što su pročitali par mojih tekstova: pa, jebemliga, ima li išta dobro u toj, da prostiš, Americi?

250 miliona i više ljudi živi tamo i niko se toliko ne žali, niko toliko ne kuka nego ON?!

ON, koji se rodio u nekoj sarajevskoj uličici, u jednosobnom stanu, bez kupatila; sa čučavcem (koji je valjalo dijeliti sa komšijama); spavao u istoj sobi sa ocem, majkom, stricem i tetkom Anom (baba i deda su spavali u kuhinji, na sećiji); jeo meso samo nedjeljom, a fijaker šporet ga i grijao i bio jedini "kuhinjski aparat" na kojem mu je pripreman omrznuti, do dana današnjeg, griz?

ON, koji je služio kao omiljena hrana neuništivim buhama i stje-nicama,

koje su naprosto izvirale iz daščanog poda pokrivenog ponjavama i zidova zadnji put omolovanih nedjelju dana prije dolaska Franje Ferdinanda u Sarajevo?

ON, koji je prve farmerke (SUPER RIFLE) obukao kad je završio osmi razred s odličnim uspjehom, kojem su od prvog razreda gimnazije (kad se osamostalio - što će reći ostao sam) jedini veš i pidžama bili fiskulturne gaće i majica... i tako dalje, i tako dalje... i da ne zaboravim važan detalj, koji je nosio, kao važan, i valjda jedini detalj i dokaz svog identiteta, otvarač za pive oko vrata?

ON????!!!

ON kuka?! ON se žali?! NJEMU ništa nije dobro?! Cijela Amerika nema druge brige ni posla nego da baš njegov život učini nepodnošljivim?!

Zato i pokušavam da u ovom pismu otkrijem i drugu stranu medalje, da popravim neželjeni utisak.

Bezbeli da u Americi ima milion dobrih stvari!

Kao prvo njihov 'Bili of Rights', što bi se moglo prevesti kao 'Lista prava':

"Svi ljudi su rođeni jednaki!"

Nema veće istine na svijetu! (Doduše, nisu nikad oni čuli kad se mom jaranu Mirsadu Kaukčiji rodilo dijete, pa on primio poziv iz bolnice da je Sabina OK, i da je postao tata, a on - čini mi se da je tad radio u "Bosna-autu" - zapalio s posla, naručio svima, znanim i neznanim piće u "Kvarneru", pa još jedno, pa još jedno, pa da ne duljim... kad su ga u neko doba pitali: "Dobro, Mise, je l' kćerka il' sin?", a on odgovorio: "Jest."; "Šta bolan jest? Je l' kitonja, il' pišulja?"; "Rekao sam vam jest: ili je kćerka ili sin - trećeg nema.")

Ne kaže se, naravno, u Američkom Ustavu šta se dešava kasnije: hoće li majka istog dana izaći iz bolnice i požuriti na posao u "McDonaldsu", na branje jagoda u Californiji, šivanje košulja u Wisconsinu, skupljanje smeća u New Yorku ili će sazvati konferenciju za štampu i ponosno objaviti rođenje čeda, a onda otići hladiti pičku u Floridi - kao što je cijelog života i radila - jer Američki Ustav kaže, da to pojednostavim, da je "svako kovač svoje sreće".

Veliko je Ustavno pravo, takođe, da svako može posjedovati oružje. (To što se Bosanci ne spominju po tom pitanju je zato što kreatori Amerike nisu ni čuli za nas, mada smo kraljevali i postojali nekih zanemarljivih 600 godina prije njih.)

Onda, pravo svakog Amerikanca da glasa. (Ima li veće slobode na svijetu od prava glasa? - pitali su me moji američki prijatelji, pijani od sreće i piva što se džaba dijeli na glasačkim mjestima. Nisam im htio vrijeđati njihova duboka patriotska osjećanja i reći im da se kod nas može glasati kad hoćeš, koliko puta hoćeš, gdje hoćeš, pod kojim god imenom ti se mili...)

Eric Clapton (mada Englez) je nešto što me čini sretnim u Americi. Slušam njegov novi hit "Babine oči", gledam ga onako nikakvog, ružnog, ćelavog, bradatog, pa me on podsjeti na mog prijatelja Goru Krnetu, koji je sad u Kanadi... A kad se sjetim Gore, onda ne mogu da se ne sjetim svog Lile, koji je

u Sarajevu... A, da čovjek kao Lile još hoda po ovom svijetu - velika je to sreća za mene.

Jack Nicholson je opet dobio "Oscara" i sretan sam zbog njega, jer sam čuo da je veliki jaran i siguran sam da ćemo se dobro družiti kad se upoznamo.

Ali, najveća sreća u Americi je kad nazovem svoju kćerku Nevenu, a još veća je kad ona nazove mene - pa milujem slušalicu i blesavo se smješkam još pola sata nakon našeg razgovora.

Nema tih riječi kojima mogu opisati svoju sreću kad se čujem sa svojom trogodišnjom "američkom" kćerkom Vesnom, kad provedemo deset minuta na telefonu ponavljajući jedno drugom: "Volim te, sine" i "Volim te, tata"... na našem jeziku.

Zar ON može poželjeti više?!

TORNADO, ILI PRVI PUT

S JORDANOM NA MOKRENJE

Nebo, do tada, bolno plavo i vedro, zamračilo se u sekundi. Tmasti, tamnosivi oblaci su nadirali sa zapada i dan pretvorili u noć. Valjali su se preko nepreglednog horizonta, ispresijecani munjama i predvođeni vjetrom, koji je, u početku, samo zatalasao moćne grane borova ispred kuće, a onda ih počeo šibati, činilo se sa svih strana, sa tolikom silinom da su šišarke počele da bubnje po krovu...

U isto vrijeme se oglasila i alarmna sirena a televizijski program je prekinut upozorenjem da tornado dolazi i da potražimo sklonište...

Amerikanka je zgrabila ključeve kola, čekovnu knjižicu, našu kćerku i sjurila se niz stepenice u podrum. Ja sam pokupio kutiju cigara i upaljač sa stola, par konzervi piva iz frižidera i pridružio im se u mraku. Svaka daska u kući je jecala pod naletima vjetra, a grmljavina oduzimala dah.

Sjedio sam sa trogodišnjom kćerkom u krilu, palio cigaru na cigaru i u sebi ponavljao: "Ne daj Bože, ne daj Bože, ne daj Bože..." i plakao, ne od straha, nego što me sve podsjetilo na nešto slično što sam već doživio i preživio davno, davno... sa drugom ženom i sa drugom (tada) trogodišnjom kćerkom.

U dugih pola sata se sve smirilo; sunce je ponovo zasjalo i jedini trag nevremena su ostale polomljene grane drveća po mokrim ulicama. Sutra ću, na vijestima, saznati da nas je tornado promašio za nekih petnaestak kilometara, poravnao centar gradića Barnevelda, ubio pet ljudi i trideset krava na okolnim rančevima; ko u isto vrijeme godine, u Crownpointu, Indiani, gdje sam radio kao kuhar u restoranu "Kod Nicka".

Završavao sam drugu smjenu i bio je četvrtak - spor dan, pa je kuhinja bila zatvorena već oko devet sati naveče; preostalo mi je još samo da očistim šporete i operem pod - satak vremena posla, ali me je gazda, Nick, prekinuo:

"Zajebi to večeras. 'Ajmo na piće."

Sjedili smo u baru, samo nas dvojica i barmen Larry, a Nick je nazvao svoju kuću i rekao ženi da večeras ne može doći, da mora obračunati plate radnicima...

Za prevoz kući nisam mogao računati na Larryja, jer je bio ko zemlja, pa sam pitao Nicka:

"Možeš li me odbaciti, jer sutra radim prvu smjenu?"

"Ne brini za to. Dođi sutra kad hoćeš - pisaću te cijeli dan. Idemo večeras u Casino."

"Jaštaću! Nemam banke u džepu."

"Nema problema - ja ću ti dati pare."

"Aha. A, vratiće ti ih moja mati Kadra iz Nevesinja."

Nick se zbunio:

"Kadra? Zar ti majka nije u Holandiji?"

"Zaboravi, nema veze - to je neka naša, sarajevska zajebancija... Nemam para, to hoću da ti kažem, čovječe."

Opet će Nick:

"Nema problema - rekao sam ti da ću ti ja dati pare: ako izgubiš - ne duguješ mi ništa; ako dobiješ: pola meni - pola tebi."

Do Casina ima vožnje sat i po, pa smo, sa srećom, krenuli. Zamolio sam ga da, ipak, svratimo do moje kuće da se nabrzinu presvučem: neću da izgledam ko furda u Casinu.

Obukao sam crne DOCKERS pantalone i crnu FROG košulju, evropskog dizajna i, plus, svezao bijelu, svilenu kravatu, pa sam i ličio na nešto, iako sam u džepu imao samo sto dolara što mi ih je Nick dao.

Kockarnica je bila na nekom jezeru, na brodu, blizu Chicaga, ali na teritoriji Indiane.

Koliko sam shvatio, u Illinoisu (gdje pripada Chicago), kockanje je zabranjeno, pa svako iz Chicaga dolazi tu.

Četvrtak je, kao što rekoh, spor dan, pa je na parkiralištu ispred bilo samo desetak kola, a među njima se izdvajao ogromni, bijeli "lincoln" sa šestoro vrata. Nick je promrmljao:

"Oho. M.J. je ovdje večeras."

"Ko?"

"M.J.! Michael Jordan! Bože, kako taj čovjek voli da kocka."

Na stepenicama što vode do palube stajala su dva brda od čovjeka i Nick me upozorio da su ta dvojica Jordanovi tjelohranitelji, a da su druga dvojica, sigurno, s njim u sali.

Slatka jeza me obuzela pri pomisli da ću kockati za istim stolom sa Michaelom Jordanom i u samo desetak metara do ulaza ja sam sanjao: kao,

krenuo mene rulet ko budalu kurac, a Jordan - gubi li gubi! U neko doba ostane on kokuz, a ja mu prebacim gutu žetona; on se izvadi s mojim parama, još i dobije; zahvaljuje mi se i daje mi svoj privatni broj telefona i obećaje mi karte za "Bullse" kad god zaželim; ja mu kažem da bih volio da se vidim sa Tonijem Kukočem, on kaže...

Tu se budim iz sna, jer sa samo sto dolara u džepu mi i nije dozvoljen pristup u salon (ulaz je da promijeniš minimum 500 \$ u žetone), tako da ja svoju staju mogu zijaniti samo u predvorju.

Nick, bezbeli, ide ravno gdje je velika lova i želi mi sreću, a ja se već bavim mišlju da uopšte i ne kockam, da sjednem za bar i da se obločem, a da Nicku kasnije kažem da sam prokockao pare i mirna Bosna.

Poručim "Johnnie Walker" - s "crnom etiketom", naglasim, a šankerica me pogleda kao zadnje govno i kaže:

"Drugog i nemamo, gospodine!" Sa velikim naglaskom na ono "gospodine".

Stavljam stojanku na šank i pitam se koliko će me zaklati; ona mi sipa naprstak u čašu i vraća mi kusur od 92 dolara. Strpam 90 dolara u džep i ostavim joj 2 dolara bakšiša. Ko biva - ostaviću utisak. Ne kaže mi ni hvala.

Razgodim viski na dva gutljajčića i na jednu cigaru i skontam da nema šanse da se čak i pripijem za preostalih 90 \$ i sa njenim sipanjem.

Poručim "heineken" - duže će potrajati (ovaj put joj ostavim kurac, a ne bakšiš) i odlučim se da sjednem za mašinu.

- Kako sjedoh - tako me krenu; dobar sto na uloženi dvadeset. Opet imam šanse da se ušikam, ako ništa drugo. Opet naručujem "heineken", da ne pokvarim sreću: mašina je poludila - u manje od sat vremena dobar sam 800 \$.

Kažem sam sebi: ne čačkaj mečku, uzmi pare, sjedi za šank, sačekaj fajront i Nicka, daj mu njegov tal i opet si dobar polumjesečnu platu.

Ali, ne bih ja bio ja, da ne odem ravno do mjenjačnice na ulazu u salon i ne uzmem 500 \$ žetona.

Samo dva stola rade: rulet i ajnc ("Black Jack").

Za ajnc stolom je samo jedan igrač u tamnozelenoj košulji, braon pantalonama i s kravatom iste boje; malo razvezanom oko vrata... s dijamantskom naušnicom...

Iza njegovih leđa dva crnca s mumificiranim licima na kojima samo oči rade: kruže po cijeloj prostoriji i, naravno, zaustavljaju se na meni, koji pokušava izgledati nonšalantno i došetati do stola gdje kocka njihov gazda - jer to jeste M. J.

Isti osmijeh, ista faca, ista ćelavica prekrivena graškama znoja, koju sam vidio nebrojeno puta na televiziji.

Premećem svojih pet glava u žetonima (25 komada po 20 \$), kao, ja ću sada sjesti za isti sto s Jordanom, baš kao da tu i pripadam. Međutim, gospodin Jordan ne voli dijeliti sto ni s kim, pa mu krupije dijeli karte na sva slobodna mjesta na zelenom stolu, a on stavlja na svako veliki, crni, četvrtasti žeton (1

.000 \$) dok pijucka nešto žuto iz čaše.

Pravim okuku do ruleta gdje Nick, pet-šest frajera i jedna koka (dobra, da ne griješim duše) igraju na veliko.

"Ah, tu si", kaže Nick, sa velikim osmijehom i velikom gutom žetona ispred sebe.

Sjedim pored Nicka i stavljam žeton na srednju kolonu: već sam u glavi odlučio da ću igrati deset puta isto, pa šta Bog da. Dade Bog: od deset puta dobijam osam, što je narednih 240 \$ dobitka.

Dok se rulet vrti, žalim se Nicku kako me je šankerica zaklala za viski u predvorju, a on mi objašnjava da je sada pravo vrijeme za osvetu, jer u salonu su sva pića i cigare besplatni...

Nastavljam da igram isti "sistem", srednju kolonu... Dobijam i gubim, dobijam i gubim; izgubio sam već račun koliko imam para ali konobarica mi sipa viski čim primijeti da je čaša prazna (a to je često).

Pitam Nicka gdje je hala i on mi pokazuje rukom u nekom neodređenom pravcu. Malo sam izgubljen u uskim, brodskim hodnicima, ali tad vidim Jordana (u pratnji tjelohranitelja) kako, otkopčavajući šlic, ulazi na jedna vrata, a ja za njima.

Stojimo iznad pisoara i, kao svi muškarci na svijetu, uz isto "Uuuh" i "Ahhh", uživamo u trenutku.

Sretnu nam se pogledi i Jordan mi se obraća:

"Cool shirt, man" (Strava košulja, jarane).

"Yup! Thank you" (Aha! Hvala).

Otresamo zadnje kapi, a Jordan se opet ceri:

"I thought that I had good one" (Mislio sam da je moj velik).

"It's nothing as iy've used to be" (Ništa je kakav je nekad bio).

"That's for sure; and it'll never be" (Ta ti je dobra; nikad neće biti kao prije).

Dok peremo ruke nad lavaboom, smijemo se i rukujemo se:

"See you round, man" (Vidimo se opet, jarane), kaže, bogami, ko da to zbilja misli.

"Yeah. Sure" (Aha. Bezbeli), odgovaram.

Već sviće i vrijeme je fajronta: zadnje piće i zadnja opklada. Stavljam stoju na broj i gubim.

Na izlazu Nick mijenja poveliku gomilu žetona za ček, a ja za "cash". Guta para!

U kolima brojim pare: 720 \$. Dajem Nicku njegov tal, ali me on odbija:

"Nek' ti je sa srećom. Vрати mi samo mojih sto dolara. Ja sam, ionako, dosta dobar večeras."

Vozimo u krvavocrveni zid oblaka što izranja sa horizonta i Nick me upozorava da ćemo, vjerovatno, imati gadno ne vrijeme kad stignemo u Crownpoint.

Autoput, gladak ko ogledalo, pust je u to doba, Nick pritišće gas do daske,

pa smo kući pola sata ranije nego da smo vozili dozvoljenih 65 milja (100 km) na sat.

Pozdravljam se s Nickom, sjedim na verandi i ponovo brojim pare. Osjećam se sretnim i sigurnim i ne mogu da opet ne počnem sanjati: ako svake nedjelje budem dobar bar pola ovoga, onda ću za godinu dana...

Tad odlučim da popijem još jedno pivo prije spavanja, da izmerakam svoj dobitak, da odbacim tu krpu samosažaljenja, koja me, evo, već četiri godine guši i pokriva kao gubavca, da...

Ostavljam pare ispod teške, staklene pepeljare na stepenicama na verandi...

U par minuta, koliko mi je trebalo da otključam vrata, odem do klozeta, do frižidera u kuhinji po pivo...

Otvorilo se nebo, ili bolje rečeno, pakao.

Na verandi ni traga od pepeljare, a kamoli od mojih para; kiša šiba u vatrogasnim mlazovima, skoro horizontalnim od jačine vjetra, a ja stojim nasred ulice i urlam, plačući u "oko oluje":

"Ubij, pederu! Ubij, ne muči me više! Ubij, majku ti jebem! Ubij, ubij!!!"

I, opet, ne ridam ja zbog gubitka jebelih dolara, nego što je, opet, po bog zna koji put, ta mrva sna koju sam imao ubijena u MENI: ja urlam da ga nadjačam jer, kroz svu grmljavinu i munje što ih šalje, ja glasno čujem njegov podrugljivi smijeh:

"Koji ti je kurac trebalo još jedno pivo?"

Izgleda da sam i uspio u tome, jer sve se smiruje naglo kako je i počelo, a Branko, moj jaran iz Trebinja, u čijoj kući, ustvari i živim, izlazi na vrata, samo u gaćama:

"Šta se dereš, sarajevska seljačino?"

Prebacujem mu ruku preko ramena, smijem se i kažem:

"Šuti, trebinjski papane. Daj nam po pivo."

Sjedimo na verandi; on sklanja ruku sa svog ramena i samo kaže: "Svašta."

Branko se vraća sa dvije konzerve piva u rukama i stresa od hladnoće:

"Hladno, bog te jebo."

Otpijam dobar gutljaj i gledam svog jarana, spuštam, najnježnije što mogu, ruku na njegovo mršavo koljeno i kažem:

"Znaš li ti da ja imam veći kurac od Michaela Jordana."

On neće ni da gleda više u mene, nego samo tresu glavom i ponavlja:

"Svašta!"

Marija, Brankova žena, pojavljuje se, bunovna, zagrnuta šlafrokom, na vratima, sa zabrinutim izrazom lica pita:

"Štaje bilo, Daco?"

"Ništa, Marija. Šta će biti, Marija?"

Marija odmahuje rukom, vraća se u kuću i kaže:

"Svašta!"

SVE ŠTO PROČITATE,

UZMITE S REZERVOM

Poštovane domaćice (i domaćini, ako mogu dodati), kako je ova rubrika, kao i sve prethodne, koje sam ispunjavao slovima dugi niz godina, namijenjena vama, tako vam dugujem izvinjenje i objašnjenje, koje slijedi: ja sam HEBOIDAN tip.

Šta to znači - ni sam nisam znao, kad me na invalidskoj komisiji na Ilidži godine 1972. proglasiše takvim (što me, usput budi rečeno, uskrati mog prava i oslobodi obaveze da služim JNA), sve dok nisam prelistao neke medicinske enciklopedije sa puno stručnih termina, čije značenje sam, opet, pokušavao doseći u drugim knjigama - i napokon, nabasah na jednu prastaru, koja nudi suvisao opis mog stanja:

"...oblik shizofrenije praćen dečaćkim ponašanjem i u zrelim godinama života; subjekt sklon preterivanju i laganju; remisije retke; šanse za oporavak bedne." (Završen citat.)

Dakle, kad god steknete utisak da ja u Americi ne radim ništa drugo do "sjedim, pijem, pušim i špricere rušim - narav mi je pogana", sjetite se moje dijagnoze i sve što čitate uzmite s rezervom.

Tako, i kad napišem da sam se jutros probudio u šest sati (a radio sam do dva sata po ponoći), uskočio u farmerke, majicu, navukao tene i pitao Amerikanku na bosanskom:

"Je l' danas utorak? Obećao sam Hamiću da ću doći da mu pomognem nešto na sito-štampi...", ne lažem ja druge, nego sebe, jer ne mogu i neću da prihvatim da su mog Hamića četnici ubili prije šest godina; hoću da mu pokažem svoju bašču gdje paradajz, patlidžani i paprike upravo cvjetaju, da mu sameljem kafu, ponudim ga pivom, provedem po gradu i kažem mu da se ništa njegovom smrću nije promijenilo, da ćemo nabasati na Kilu, otići u Pozorište mladih i zajebavati Neku Tulića; svratiti do Aramisa da popijemo piće sa Sorgom; Dubravko će naići kolima, pa ćemo otići na Pale, kod Tihe ili Goce, okrenuti janjca i duboko u noć sjediti pored vatre, raspravljati pitanja od "životne važnosti", kao što je "je li teža daska ili iverica".

Prihvatite s rezervom - i to da sam jučer, zgađen monotonim i besmislenim poslom u tekstilnoj fabrici, svom šefu rekao, tako da me svi čuju:

"Ne volim lezbače. Nemam ništa protiv lezbača, ali ne mislim, također, da zbog toga treba biti ponosan i pokazivati to u svakoj prilici." (Odnosilo se to na debelu kontrolorku, koja mi se taj dan svezala u peha, a sad slušala i crvenjela od ušiju do slonovskih nogu u bermudama.)

"Watch you language - pripazi jezik - Dario", kaže mi Matt tiho, jer u Americi Crnci nisu Crnci, nego Afrički Amerikanci, Indijanci nisu Indijanci,

nego Prvobitni Amerikanci, kurve nisu kurve, nego seksualne radnice, a pederi i lezbijke su veseli. "Ti si dobar radnik i ne bismo voljeli da te izgubimo."

"Hej, hej, stani malo! Kako to misliš da me izgubite? Prvo treba da me dobijete da biste me mogli izgubiti. Jasno?"

Nije mu jasno, a nisam ni očekivao da će biti.

Na pauzi za ručak, koja je u pola devet po ponoći, pokušavam popraviti štetu, podvlačim rep i sav sam se pretvorio u osmijeh:

"Mogu li ti kupiti piće poslije posla", pitam kontrolorku, baš kao da se ništa nije desilo.

Ona mi odgovara pogledom mrtve ribe: "Imaš neki poseban razlog za slavlje?"

"U stvari, imam. Igrao sam LOTO danas. Premija je 69 miliona dolara."

"Pa?"

"Šanse su mi 50%-50%."

"Kako?"

"Fino brate; ili ću izgubiti ili ću dobiti."

Ona me gleda ispitivački, pa zaključuje da se iza mog poziva na piće ne krije ništa drugo i kaže nešto što ni u snu nisam mogao očekivati:

"Ti mora da si neki heboidan tip, Dario."

Šta je dalje bilo te noći, to jedan džentlmen - čak i kad je HEBOIDAN - prešućuje.

SMRT JE ZA NAS BILA SUDBINA,

A ZA NJIH SAMO

DOBRO OBAVLJEN POSAO

Sreo sam Tihu na Titovoj ulici. Oči su mu bile zakrvavljene, a lice podbuhlo...

Taman sam zaustio da ga pitam: "Gdje si to zaglavio sinoć?", tumačeći njegov izgled teškim mamurlukom, ali me je preduhitrio spustivši mi ruku na rame:

"Moj mali, načeli su nas!"

(Bez obzira što sam skoro četrdesetogodišnjak, što sam uveliko oženjen i što sam otac jednog djeteta, u našoj raji sam uvijek ostao 'mali' jer smo se počeli družiti u gimnaziji, a ja sam bio mlađi par godina, što je u doba puberteta predstavljalo ogromnu razliku.)

Nisam shvatio šta hoće da kaže... On je nastavio, kao da teškim maljem odvaljuje svaku riječ iz duše:

"Ubili su Hamića!"

Hamić je bio više nego naš prijatelj. Imao je malu radnju za sito-štampu (koju je za rata pretvorio u besplatnu menzu za izbjeglice i gradsku sirotinju) u koju smo redovno svraćali na kafu, na "čašicu razgovora", kad god nam je trebala pomoć - novčana, ili kad smo osjećali bilo kakav teret na srcu - od bračnih problema do nevolja na poslu, jer Hamić je bio čovjek koji je za svakoga i o svakome nalazio dobru riječ, a, koliko se sjećam, ne znam da je iko ikad rekao nešto ružno o njemu.

Zato je Tiho nastavio:

"Načeli su nas, i to od glave."

Stajali smo nasred ulice, zaklonjeni od snajperske paljbe betonskim blokom na kojem je sprejom bilo napisano "PINK FLOYD" - jasna aluzija na mračnu pjesmu, koja kaže "...all in all, you are just another brick in the wall..." - i plakali.

Ljudi su prolazili pored nas i ne obazirući se, jer u Sarajevu nije bilo ništa neobično vidjeti odrasle ljude kako, usred bijela dana, bez ikakvog zazora, gorko plaču na ulici.

Još jučer sam razgovarao sa Hamićem i predložio mu da se preseli u moj stan, jer je sigurniji od njegove kuće, koja se nalazila na obroncima Trebevića, blizu vatrene linije. Odbio je zbog majke, starice, koja je ostala sama u kući kada su njegovi mlađi rođaci mobilisani.

Prva granata je pogodila komšijinu kuću. Nimalo iznenađujuće od njega, Hamić je u pola noći potrčao u pomoć kada ga je druga granata stigla na ulici i presjekla na pola.

Sve dotadašnje patnje, strahovi, izbljedili su pred osjećajem totalne bespomoći, jer prvi put je neko stvarno blizak meni poginuo, što je značilo da ga više nikad neću vidjeti, stisnuti mu ruku, čuti njegov glas: "Znam da mi Muslimani baš i nismo sveci, ali, brate, nismo ovo zaslužili..."

Pogibije, ranjavanja nepoznatih ili poznatih ljudi do tada sam doživljavao kao sticaj loših okolnosti, kao zlu sreću i potiskivao osjećaj da sam i ja (kao i svaki drugi u Sarajevu) na strašnoj lutriji smrti i da samo čekam dan kada će moj broj biti izvučen - a sa svakim slijedećim danom moje šanse za "dobitak" su postajale veće.

Iako mjesto Hamićeve dženaze nije bilo oglašeno u novinama (jer smo se bojali velikog okupljanja, što bi moglo "isprovocirati" novo granatiranje), na malom groblju, stotinjak metara iznad njegove kuće, bilo je više od stotinu ljudi.

Prvi put od početka rata imali smo priliku da vidimo naš grad onako kako ga gledaju naše ubice kroz vizire svojih minobacača i nišane snajpera - ležao je kao na dlanu, okupan suncem i blještav i golim okom su se mogli pročitati natpisi na prodavnicama i raspoznati ljudi na ulicama...

Prvi put smo mogli sagledati obim razaranja: odozgo, činilo se da je svaka druga kuća bez krova, a neka najvažnija zdanja u gradu (Pošta, Vijećnica, Skenderija, Energoinvest...) bila su samo skeleti, ulice uz obale Miljacke zakrčene olupinama izgorjelih automobila i tramvaja...

Sviju nas je potresla tiha jeza od saznanja da smo na milosti i nemilosti dobre ili zle volje nekog za obaračem PAM-a, snajpera ili za minobacačkim postoljem... Kao potvrda naših misli, iz brezovog šumarka, iza brežuljka koji su držali lokalni Srbi, začulo se dovikivanje: "Čuli smo da je Hamić poginuo. Nismo mi pucali, majke mi. To su oni papci iz Srbije..."

Hamićev rođak Nedžad je u trenutku htio poletjeti u pravcu glasa, ali su ga nečije ruke zadržale, pa je samo u nemoćnom bijesu psovao: "Jebaću vam majku četničku, kadli-tadli. I tebi, Dragane, majku jebem u sisu!"

Dragan je samo doviknuo: "Požurite sa dženzazom, jer ćemo uskoro morati da odradimo našu smjenu."

To je značilo da će uskoro neko u Sarajevu ostati bez krova nad glavom, "da će nečija majka zakukati", da neko više nikad neće zaigrati fudbal ili vidjeti film, da će pločnici Sarajeva opet biti ljepljivi od krvi...

Vraćali smo se u grad u malim skupinama šutnje, ali vjerujem da je svako od nas osjećao isti tamni oblak prijetnje iznad naših glava, jer smrt je za nas bila sudbina, a za njih samo dobro obavljen posao.

P.S.

Priča je prvi put objavljena u "Progressiv" magazinu u Madisonu, 1994. godine.

Iz nekih, samo njima znanih razloga, zadnji dio rečenice je izbačen iz originala.

IZ CIJELE FRKE SA CLINTONOM,
KOJI JE OSTAVIO TRAGOVE NA
MONICINOJ HALJINI, IZVUKAO
SAM VELIKU POUKU: NEĆE
MENI VIŠE NIJEDNA PUŠITI
A DA NE PROGUTA DOKAZE!

Znam da se bliže izbori u Bosni i svi kandidati su kao na iglama, muči ih nesаница i po cijelu bogovjetnu noć premjeravaju koracima svoje kabinete, radne ili spavaće sobe, jer u onom prostoru između ušiju svima odzvanja isto pitanje:

A šta kad budem izabran?

(Možda bi bilo bolje da su to pitanje postavili sebi prije nego što su se kandidovali, ali, kako se meni čini, svi bosanski kandidati imaju istovjetan program - a to nije ni Bosna kakva je bila, ni kakva jest, niti kakva bi mogla biti - to je: poraziti protivnika, pobijediti, a što će biti poslije... to samo dragi Bog zna, a valjda će njemu pasti nešto na pamet.)

Da bih im malo olakšao predizborne muke i skratio besane noći, odlučio

sam da se ni ovaj put ne kandidujem, mada imam sve predispozicije i kvalifikacije, ili, bolje rečeno, samo jednu:

u politiku, ekonomiju, sudstvo... itd. itd. razumijem se k'o Mara u krivi... znate već šta.

Ja pucam navisoko!

Kako su predsjednici dvije najmoćnije države na zemaljskoj kugli kurvar i pijanac, u meni se budi želja da se zvanično dokažem na tom planu.

Sa Rusima, imam šuhvu, neću imati nikakvih problema, jer sve su indicije da Boris Jeljcin ne može više ni blizu popiti kao što je nekada mogao, pa cijela nacija traži dostojnog zamjenika, koji može dernečiti svu noć, ujutro otići na Savjet bezbjednosti, staviti veto na svaku njegovu odluku, iz jednostavnog razloga "što mu se može".

Iz cijele ove frke sa Clintonom, koji je, po svemu sudeći, ostavio neizbrisive tragove na moral i Monicinu haljinu, izvukao sam velike pouke: neće meni više nijedna pušiti a da ne proguta dokaze!

Što se tiče samog upravljanja zemljom i snalaženja u tako kom-plikovanom društvenom uređenju kao što je demokratija, ni tu ne vidim nekih velikih teškoća, jer kao što reče jedan američki general: "Naše je da sačuvamo demokratiju u svijetu, a ne da je praktikujemo!"

Naravno, kao nerođeni Amerikanac, ne mogu biti biran za predsjednika, ali ni senatorsko mjesto nije talašika.

Jedna od varijanti mora upaliti, a ako upale obje - tim bolje, mada znam da bi to bio presedan da je jedan američki senator u isto vrijeme i predsjednik Rusije, ali vidio sam i većih apsurdna na ovom svijetu, kao kad dželatni žrtvama čestitaju "praznike", a žrtve dželatima prostiru ćilim pod noge.

Ali, i do američkih i do ruskih izbora ima još hipten vremena, a meni se u međuvremenu valja hvatati Sarajeva, a kad se ja uhvatim Sarajeva ili kad se Sarajevo uhvati mene, možda u ovom ludilu u kojem živim i nađem neki sistem.

P.S.

U zadnje vrijeme sam pričao sa mnogim svojim jaranima - i onima u Sarajevu i onima rasutim po bijelom svijetu - i jedni mi vele da sam pomahnitao ako zbilja razmišljam o povratku u Sarajevo.

Drugi kažu da sam pomahnitao ako odlučim ostati u Americi. Ne znam, ne znam...

Svima nama, kadli-tadli, valja krenuti na "finalno putovanje", u Dženet ili Džehenem, Raj ili Pakao, svejedno.

Gdje ću ja završiti nije mi dostupno znati, ali znam jedno: poći ću iz Sarajeva.

AKO TI JAVE DA SAM PAO

Ako ti jave da sam pao na razoranim, sleđenim poljima Flandrije, da me je pokosio šrapnel - ti nemoj da budeš tužna i nemoj plakati pred svijetom, jer vrlo dobro znaš da iz mojih grudi ne mogu da niknu suncokreti niti se moje kapi krvi mogu pretvoriti u makove...

To je sve jedna obična literarna konstrukcija, a da ne pričamo o tome što ja nikad nisam ni vidio Flandriju niti je ona vidjela mene.

Ako ti kažu da sam se u svojim posljednjim časovima junački držao, da sam neustrašivo gledao smrti u oči, da sam je čak i začikavao, da sam svog sudiju prezrivo pljunuo, a da sam dželatuu dao kesu dukata uz riječi:

"Dobro obavite svoj posao!", a da sam, potom, sam izmaknuo stolicu ispod vješala, ti bi morala znati da je to jedna obična izmišljotina, izmišljotina onih koji ne znaju šta je to život a šta smrt znači.

Ti me dobro znaš: znaš kako ja često umirem svakog bogovjetnog dana, kako se trzam na svaki šum, kako mi se čelo često orosi znojem (reklo bi se bez razloga), znaš da se bojim proviriti kroz špijunku na vratima bojeći se ne znam ni sam čega, bojeći se nekoga ko će mi s nadmoćnim osmijehom na licu izrecitirati stihove Marine Cvetajev:

PREDAJ SE!

JOŠ NIKO NIJE NAŠAO SPASA OD ONOGA KOJI UZIMA

BEZ RUKU!

Sjećaš se kako sam se bojao kad si trebala da me predstaviš svojim roditeljima, koliko ti je trebalo vremena da me ubijediš da nisam baš toliki kreten koliki izgledam, da se ponekad sa mnom može proći ruku pod ruku kroz prometnu ulicu...

Ja pamtim ono veče kad smo otišli kod jedne tvoje prijateljice koja je slavila rođendan, sjećam se svakog vica koji sam ispričao i sjećam se pogleda društva koje je u meni gledalo neku egzotičnu životinju, sjećam se kako su se gurkali laktovima kad smo ulazili, kad sam skidao svoje cipele sa pačijim kljunom (a u modi su bile brukserice), kako sam ispod stola krio onu rupu na ne baš čistim čarapama...

Pamtim kako sam to veče, ponesen strahom, popio tri flaše "Fruškogorskog bisera", litar i po domaće rakije (više je nije bilo) i završio sa "Mandarmetom", nekim likerom od mandarina...

Od svega toga bi se napilo jedno omanje krdo slonova, ali ja sam bio najtrezniji, bojao sam se da tebi ne napravim neko sranje i to me je držalo.

Onda smo izašli na Vilsonovo šetalište i ti si se propela na prste i poljubila me, evo, baš ovdje, pored uha, a ja sam morao da sjednem na klupu i da počnem plakati... Prolazila su neka djeca i čuo sam ih kako kažu:

"Vidi pедера!!!"

Kao i uvijek, ti si me pitala šta mi je najednom, a ja nisam mogao da ti objasnim da to uopšte nije najednom, da je to stalno, da je to neka vrsta mog

zaštitnog znaka, nešto po čemu bih sebe poznao među hiljadama meni sličnih, nešto što se i ne trudim da sakrijem, jedan zloćudni tumor s kojim sam se rodio, tumor na mozgu i duši koji se ne da ukloniti nikakvim operativnim putem ni zračenjem, ni činjenicom da te volim i da ti voliš mene...

Ako ti jave da večeras hodam po kafanama i olajavam tebe i našu ljubav, da se prodajem za loše vino, da skupljam opuške tuđih simpatija, ljubim ruke nečistih konobarica, ispadam budala u svačijim očima... To ti je živa istina.

PRAVIM SE TVRD I HRABAR,

MADA MI SRCE TUČE

KAO U KUNIĆA

Evo me, opet, u Crownpointu, Indiana. Prije sedam dana sam stigao iz Dodgevilla, Winsoncin: moja američka žena mi nije dopustila ni da se oprostim, da poljubim svoju kćerku Vesnu. "Tebi je preče tvoje Sarajevo od vlastite kćerke...", kaže ona, a ja joj šutnjom odgovaram da mi je sve preče od nje, a ne od moje kćerke.

Moja bosanska žena me vodi na autobus; u toku vožnje joj kažem: "Ja sam, Dijana, napravio dvije greške u životu - prva je bila kad sam tebe oženio, a druga kad sam se rastavio od tebe." Ona mi šutnjom odgovara: "Daj, bogati, ne seri."

Na aerodrom, u Chicago, vozi me moj gazda Nick (protekle nedjelje smo popili toliko da bi to bilo teško i preplivati), jer hoće da bude siguran da sam se ukrcao na avion, sa "one-way" kartom. Kao što to već biva u životu, razmjenjujemo adrese na koje nikad nećemo pisati i telefonske brojeve koje nikada nećemo nazvati. Plače moj prijatelj Branko, plače Marija, njegova žena, a ja se pravim tvrd i hrabar, mada mi srce tuče kao u kunića... Na šalteru predajem svoj "ljiljan-pasoš", a koka ga zagleda, pa zove kolegicu: "Vildana, there is someone from Bosnia, too." Rukujem se s Vildanom, koja je Sarajka, koja mi želi sretan put i ja sve to tumačim dobrim znakom.

Kompanija s kojom letim je Kuwait Airlines. K'o zadnja budala, pitam stjuardesu da mi donese pivo, a ona kaže da je alkohol zabranjen na avionu, što opet tumačim dobrim znakom, jer valja mi se istrijezniti, izbistriti, očistiti, provesti par dana s majkom u Amsterdamu, isplakati sve suze koje me guše, udahnuti duboko i krenuti dalje...

Pored mene sjedi simpatičan crnac, Jake, kojem je to prvi put da putuje u Evropu; ja blebećem k'o baba - Amsterdam je čudo: od jeftine pive do jeftine marihuane, od najbolje hrane do najbolje pičke, od Rembrantovog trga do

Crvenog kvarta, od Carskog muzeja do Van Gogove galerije; dajem mu savjet gdje da nađe najbolje i najjeftinije prenoćište - na brodovima koji su usidreni, a koji, preko noći, isplivavaju u međunarodne vode, pa tako izbjegavaju plaćanje takse državi i gradu... Tručam, tručam, a i ne primjećujem da je Jake stavio slušalice na uši i da vozi nekakav stupidni film na mini-televizoru ugrađenom u sjedište ispred. Ali, jebe se meni: ja nastavljam, jer ne pričam ja to njemu, već da sakrijem strah, da se operem od osjećaja krivice, jer, ipak, ja sam svoje dvoje djece ostavio TAMO i možda ih više nikad neću vidjeti...

Sa istim ponosom i sigurnošću s kakvim sam izvadio svoje "Ijiljane" na čikaškom aerodromu to radim i u Amsterdamu, ali ovaj put nema ni Vildane ni nikoga da mi zažele sretan put, a kamoli sretan dolazak. Ima samo da me dvojica policajaca s heklerima odvajaju u stranu, pitaju me koliko imam para, traže mi američke dokumente (koje pokazujem), pitaju me da li govorim engleski (na šta mi dođe da im kažem: "Jok, vi govorite!"), sva potrebna i nepotrebna pitanja:

"Moja majka, koja je holandska državljanica, koja živi već trideset godina u Amsterdamu, čeka me na Terminalu..."

"Jeste li znali da vam treba viza za Holandiju?"

"Ovo mi je petnaesti put da sam u Holandiji - do sada mi nije trebala, a vjerujem da bih bio i morao biti upozoren od američke turističke agencije, koja mi je prodala karte za ovaj let, da je to neophodno..."

Dopuste pederi mojoj majci da me vidi na pola sata prije nego što će me zatvoriti (uzeti mi pasoš i avionske karte) u neku vrstu bajbokane, objasniti mi da sam ja neželjena osoba, da sam šupak i smrad, da je njima pun kurac ovakvih kakav sam ja, da mi ne bi uzeli ni oraha iz ruke, da im se čak gadi da me i svojim električnim pendrecima dodirnu... Ja kažem: "De, sreće ti, skрати to! Znam ja bolje od vas da sam Bosanac."

(Nastavlja se...)

SARAJEVO JE MOJ NAJDRAŽI

ROĐENDANSKI POKLON

DRUGO PISMO:

Ponoć je. Smjena drotova. Nisam spavao, evo, već trideset i šest sati i sve mi je pobrkano u glavi. Kao da mi je žao što se ona dvojica drotova skidaju s dužnosti, baš kao da su mi to stari pajdaši i očekujem od njih da će me pri odlasku pozdraviti, ali oni samo daju pasoš i avionsku kartu novoj smjeni, koja preko mene prelazi pogledom koji mi je odnekud poznat: u maju, u Seattlu, dok sam još radio u ludnici, izlazim na terasu kuće, koju dijelim s normalnim

stanarima i palim cigaretu (u kući mi je zabranjeno pušiti); smjestio sam svoje budale u bešiku i sad ću otvoriti pivo; koje čuvam sakriveno u kerećoj kućici, i praviti se da mi je lijepo... na terasu izlazi Michelle i nosi lavor s vodom, zavaljuje se u ležaljku, kaže: "HI!", skida kupaći kostim i počinje brijati koku... baš kao da ja ne postojim, kao da sam azaleja u saksiji - ma kakva biljka: i biljke su živa bića - nego prozor kroz koji se gleda... bježim u svoju sobu i sjedim na krevetu ponavljajući: "Ja sam Dario Džamonja, ja sam Dario Džamonja, ja sam Dario Džamonja..."

Ostalo mi je još jedanaest i po sati do leta za Zagreb i bezuspješno pokušavam da uhvatim sovu na stolici. Ne ide. Liježem na pod, stavljam torbu pod glavu i pokušavam da spavam, ali mi je pred očima slika moje majke, ne one starice koju sam danas nakratko vidio, nego mlade i lijepe, u cvjetnoj haljini, koja tužnim glasom govori: "Šta ćeš, Dario?"

Iz nekog neobjašnjivog razloga u ekran mi se ubacuje moj pokojni prijatelj Dara, kako u teškom mamurluku stoji ispred ogledala u mom stanu i tiho kaže sam sebi: "E, moja majko, što me nisi pobacila?"

Prošlo je nekako i tih jedanaest sati i drotovi (treća smjena) me prate na avion: naravno, ostali putnici prolaze kroz ono govno od rendgena ili već kako se zove, ostavljaju ključeve i ostale metalne pizdarije pri ulazu, a mene okreću prema zidu i trkeljaju me od glave do muda... razgovaraju s kapetanom aviona, koji me na čistom engleskom pita:

"Gospon, a imate li vizu za Hrvatsku?"

Kažem mu da možemo pričati na "našem", da ne kanim ostajati u Hrvatskoj, da imam tranzitnu kartu za Sarajevo...

Sjedam u avion i jedina prednost mog "statusa" jeste što mi dodjeljuju dva sjedišta, valjda da se ne bih miješao s ostalima, pa hvatam satak spavanja...

U Zagrebu se mora ponavljati: svi prolaze normalno, a mene drot (kasnije ću saznati da se zove Vinko, kad popijem Zrinski s njim) odvaja na stranu... Gledam ga kroz staklo kako pokazuje moj pasoš nekome, a ja mislim: "Jebem te živote, nemoj opet!"

Ali, Vinko se brzo vraća, uljudno mi se izvinjava "da su primili dezinformaciju da sam deportovan iz Holandije...", kažem mu da je to živa istina, a on mi objašnjava da nije, jer da bih bio deportovan trebao sam počinuti neki kurac protiv holandskih zakona, da sam najzad regularan putnik...

Nalazim kancelarije Air Bosne, a tamo Nada!

Stara Lilina, Gorina, Zokina jaranica iz JAT-a u Sarajevu.

"Pa, gdje si Daco?", grli me, a ja se nakon dugo, dugo vremena osjećam...

Ne znam, ustvari, kako se osjećam, ali kao da se gledam u ogledalu, nakon teškog pijanstva, i govorim sebi:

"Hvala ti, majko, što me nisi pobacila."

TREĆE PISMO:

"NA PERONU (AERODROMU), BEZBELI, KIŠA
TAKO PUTNIKA DOČEKUJE OVAJ GRAD..."

napisao je Avdo Sidran s neopisivom ljubavlju prema mjestu gdje se rodio, odrastao, pio, ženio se i rastavljao, rađao djecu, pisao...

To mjesto se zove Sarajevo. Moje Sarajevo!

Godine 1994., sjedim u bašči u Americi, trijemim boraniju, a moja Amerikanka izlijeće k'o bez duše iz kuće i zove me:

"Eno, tvoje Sarajevo na televiziji..."

Rat je u punom jeku i znam kad je Sarajevo na američkoj televiziji ništa dobro se nije desilo mom gradu...

Svejedno, letim u kuću i gledam onu Kristinu (neizgovorljivog prezimena) sa CNN-a, kako izvještava o nečem čega se ne sjećam, ali u pozadini je Holiday Inn, a ja se povlačim iza televizora da Amerikanki pokažem, šarajući rukom po ekranu, gdje je moja kuća; evo baš ovdje, iza ćoška...

Idem na časove u školu, a moj profesor psihologije, predivni Michael Dyer me, nakon pokolja na Tržnici, sreće na hodniku i kaže:

"Vidio sam šta se desilo u tvom Sarajevu."

U Garyu, Indiani, sjedim u kafani i prilazi mi najcrnji crnac kojeg sam vidio u životu i pita me na našem:

"Jeste li vi iz Sarajeva?"

"Aha", odgovaram, uopšte ne kontajući neobičnost situacije da s nekim, ko je crn k'o zift, pričam na našem.

Vadi kutiju Maribora iz džepa i daje mi je:

"Ja sam prestao pušiti, ali ovo sam sačuvao u slučaju krize... a Nick mi je rekao da je došao jedan Sarajlija..."

Iako mi se on obraća na našem, ja odgovaram na engleskom:

"Thank you, but I don't smoke filters, I prefer Pali Mali, as you see, but, thank you anyway..." (Što bi u prevodu značilo: "Otkaçi me se, budalo.")

"Ali, ovo je iz vašeg grada", pokaza mi on kutiju na kojoj piše FDS Sarajevo.

(Elem, ispostavi se da je on iz Nigerije, da je završio medicinu u Sarajevu, da je volio sjediti u Parkuši, ići kod Lisca...)

Sve ovo mi prolazi kroz glavu dok avion slijeće, a mene na aerodromu čeka moja rodica Buca, koju je, tamo negdje 1960. godine, dok se vozila na biciklu, Boban Vekić "lasom" obalio, a ja, petogodišnjak, čekaao ga u zasjedi s ciglom u ruci, da osvetim svoju "ikonu" (kako sam je tad zvao) i koja mi je, u telefonskom razgovoru, prije mog bijega iz Amerike, rekla:

"Ti skontaj. Tvoje Sarajevo se promijenilo." Eto ga jebi, ja sam stigao u svoj grad.

Ja znam da će se svakom normalnom čitaocu ovo "svojtanje" grada ogaditi ali, ako mogu da se izvinim i da ispravim sve što sam napisao, samo kažem:

"Sarajevo jeste moj najdraži rođendanski poklon."
(KRAJ)

MOST ZVANI ČEŽNJA

Dok ovo pišem, pred oči mi izlazi jedna karikatura koju sam davno vidio u nekim davnašnjim novinama: dvojica staraca stoje na suprotnim stranama ulice, između njih nepregledna rijeka automobila, a oni se dovikuju:

"Prijatelju, kako si ti prešao ulicu?" "Nikako. Rodio sam se na ovoj strani."

Ova karikatura je tužna stvarnost u Sarajevu, gdje je Vrbanja most podijelio grad i postao živa ilustracija čudovišnog i, normalnim ljudima, nezamislivog projekta, da se cijela Bosna i Hercegovina podijeli po "etničkim granicama" u "etnički čiste cjeline".

Ljudi koji su imali prijatelje na Grbavici, sarajevskom naselju na lijevoj strani rijeke Miljacke, koje se od početka rata našlo u četničkim rukama, lake duše su mogli zaboraviti na njih; ljudi koji su imali rodbinu u Americi, Australiji ili na Grbavici, mogli su se nadati da će prije i lakše vidjeti one iz Amerike i Australije nego one s Grbavice; ljudi koji su jednog (kao i svakog dotadašnjeg) dana otišli na posao na desnu stranu rijeke ili su se taj dan malo duže zadržali s prijateljima u kafani, ostali su gdje jesu - odvojeni od porodica, bez prebijene pare u džepu, u jednim pantalonama i košulji - izbjeglice u gradu u kojem su rođeni.

Nije da nismo imali nikakvu sliku o životu na "suprotnoj strani". SRNA - nacionalistička srpska televizija s Pala, svakodnevno je emitovala emisije o "idiličnom životu" u srpskom Sarajevu.

Dok su hiljade i hiljade Sarajlija, u pauzama između teškog granatiranja i prolaza kroz "snajperske aleje", pretraživale parkove u potrazi za bilo čim što bi moglo poslužiti kao hrana: brezovim lišćem, koprivom, maslačkom, lipovim cvatovima ili puževima, SRNA je prikazivala prepune pijace na Grbavici (što i nije bila lažna slika, jer je devedeset posto pomoći namijenjene zatočenim Sarajlijama završavalo u četničkim rukama) i "srdačne" dočeke "oslobodilaca" iz Crne Gore i Srbije, s šubarama i kokardama na glavi, s kamama za pojasom, koji su, ko biva, došli da brane ono što je "njihovo". (Koliko je to bilo "njihovo", najbolje govori podatak da ih je desetine zarobljeno kada bi pijani, ne poznajući grad, zalutali u naše linije.)

Sredinom ljeta su započele prve razmjene građana. Podvlačim građana, jer

se nije radilo ni o kakvim ratnim zarobljenicima, nego o običnim ljudima. A koji su se zatekli (ili rodili!?) na "pogrešnoj strani".

Sve koji su prešli Vrbanju, taj "most zvani čežnja", dočekivali smo kao da su ustali iz mrtvih i nestrpljivo propitkivali o sudbini drugih, rodbine ili prijatelja.

Tako je bilo i kad se Mahir jedno jutro pojavio u prostorijama fudbalskog kluba Sarajevo. Iako je vladala teška oskudica i svaka njemačka marka (koja je već postala uobičajeno i jedino sredstvo plaćanja) bi se dvaput okrenula u ruci prije nego bi se potrošila, Mahirov sto je u času bio pretrpan pićem.

Mahir se smijao: "Stanite malo, raja. Daj piće svima na moj račun!"

To je bilo krajnje čudno, jer smo znali da "sretnicima" koji su prelazili nije bilo dozvoljeno da iznesu bilo šta od vrijednosti - čak su i žene svih dobi bile izvrgnute "ginekološkim pregledima".

Onda je Mahir ispričao svoju priču...

Stanovao je preko puta Majmunovićeve mesare na Grbavici. (Majmunović je bio najpoznatiji i najbogatiji mesar u gradu, Srbin).

Muslimanima, tako i Mahiru, bilo je zabranjeno kretanje po ulici i nisu bili na spisku za prehranu, ali je Majmunović, sada u maskirnoj uniformi umjesto mesarske kecelje, i sa kalašnjikovim u rukama, skoro svako jutro nogom lupao na Mahirova vrata i "prijetio": "Otvaraj balijski, dok ti nisam razvalio vrata!"

Mahir bi otvorio, a Majmunović bi ušao i dalje psujući na sav glas.

Onda bi Majmunović iz ranca izvadio hranu, ponekad flašu rakije, cigarete, kafu... Sjedili bi i pričali o ludilu oko njih, pušili i pili, ka što je i red, samo što bi Majmunović povremeno dreknuo: "Vadi pare ili ću te zaklati! Pička ti materina balijska, znam da si ih negdje sakrio i neću se smiriti dok ih ne nađem!" Tek toliko da komšije, četnički doušnici, mogu čuti kako revno obavlja svoju dužnost maltretiranja i ponižavanja Muslimana.

Sve tako do jednog jutra kada je mesar, kao i obično, zalupao na vrata, ali ovaj put u pratnji orijaški građenog mladića u uniformi opasnog izgleda.

Mahir, koji je bio košarkaški sudija, prepoznao je mladića kao igrača lokalnog košarkaškog tima Ilidža, a i mladić je prepoznao njega.

"Sudija, daj pare, zlato, sve - da ni slučajno nisi šta zašlepao!"

Bio je smrtno-ledeno ozbiljan i Mahir je izvadio svu svoju ušteđevinu (par hiljada njemačkih maraka) i ženin nakit, pa čak skinuo i burmu s prsta.

Mladić se malo promišljao nad burmom, a onda je i nju strpao u plastičnu kesu, naglasivši: "Vidjećemo se mi još, sudija...", što nije zvučalo nimalo ohrabrujuće za Mahira.

Nedugo poslije toga, na mostu Bratstva-jedinstva (koje li ironije!), Mahir se našao u grupi za razmjenu, koju je vodio onaj isti mladić.

Kad je na Mahira došao red, prišao mu je i predao mu onu istu plastičnu kesu: "Sve je tu, ne moraš brojati, sudija. Neka ti je Bog na pomoći."

Mahirova priča nas je sviju duboko dirnula i obradovala, jer nam je dao nadu da će u ovome što se dešava ipak čovjek pobijediti životinju u sebi i da će

život, uprkos svemu, teći dalje.

Nažalost, ovo nije jedina priča koju nam je Mahir ispričao...

Svi smo znali ili sjećali se Iris. Bila je jedna od najljepših djevojaka u gimnaziji.

Završila je stomatologiju, neko vrijeme radila u bolnici, a onda se udala, pa kako joj je muž bio iz jedne od najbogatijih i najpoznatijih sarajevskih porodica, uskoro je otvorila privatnu zubarsku ordinaciju, imala predivnu djecu i nesreću da je Srpkinja udata za Muslimana.

Već prvi dan rata muž (kao i mnogi drugi ugledni i bogati Muslimani) uhapšen je zbog "zločina" što je Musliman i odveden u jedan od logora, a da nesreća ne dolazi sama, potvrdio je sticaj okolnosti da je "komandant" kvarta u kojem je Iris živjela bio Bozo Debelnogić, kreatura koja je prije rata imala podebeo policijski dosje i, između ostalog, četiri godine provedene u zatvoru u rodnoj Zenici, zbog silovanja.

Mahir je pričao da je Božo prvo pokušao kod Iris "milom": obećao je da će joj osloboditi muža iz logora i da će nju i djecu pustiti da idu gdje hoće.

Bio je odbijen s gnušanjem.

Nije mu puno i dugo trebalo da promijeni ćud - flaša rakije.

Prvi ju je on silovao, a onda njegovi "vojnici". S tim što im je on naredio da pored kreveta svaki od njih ostavi sto njemačkih maraka za silovanje.

Nije mu bilo dovoljno što se sve to dešava pred očima Irisine užasnote djece, nego je okupio i sve komšije Muslimane da gledaju tu životinjsku orgiju.

Urlao je: "Gledajte, balije! Onda ne pričajte da srpski vojnik ne plaća sve što uzme!"

Pare je, naravno, poslije pokupio, a šta je dalje bilo s Iris i njenom djecom... neka im je Bog na pomoći!

Znam da ima ljudi koji sumnjaju u vjerodostojnost svjedočenja iz ratnog pakla Bosne i Sarajeva, ali ja s njima nemam šta da pričam, samo ih stavljam pred ispit savjesti: ako su povjerovali prvoj priči, zašto ne i drugoj?

Ako su spremni vjerovati samo jednoj od priča - nisu položili ispit.

PIVO, BOMBE I CIPOLI

Oduvijek sam maštao da budem dopisnik iz inostranstva: Pariz, London, New York, Roma... Love i koka k'o salate!

Evo, taj san mi se najzad ostvario, ali ne onako kako sam se nadao: javljam se iz Kruča (vukojebine između Bara i Ulcinja) iz Crne Gore. Na pasošu mi je ukucana viza Šćepan-Polje.

Ali, da pođem od početka, koji je sam po sebi bio neobičan.

S. Erić i ja skontamo da smo prekardašili s pićem i da bi najbolje bilo da ohanemo, da se isparimo na more, gdje on ima kuću. Na Dobrinji kupimo karte za Titograd (pošto smo promašili direktni autobus za Ulcinj) i pređemo u kafanu preko puta da ubijemo satak vremena i da popijemo kafu. Naručimo dvije duple kafe i kisele kad meni pogled zaluta na policu s pićima nad šankom.

"Rubin vinjak!", baš kao da sam ugledao dragog prijatelja kojeg dugo nisam vidio. (Što je, u jednu ruku, i tačno.) Zagledamo se S. Erić i ja i naručimo "samo po jedan". Ide k'o mlijeko. (Ne znam zašto koristim ovo poređenje, jer nikad mi mlijeko nije išlo k'o vinjak.)

Prilazi nam frajer i kaže: "Izvinite, nisam prisluškivao, ali sam shvatio iz vaše priče da putujete za Podgoricu. Autobus vam je ovaj čas otišao."

Došlo mi je da skiknem: sve što imam na svijetu mi je u torbi na autobusu.

"Ne brinite, možete ga stići na stanici u Lukavici. Ja sam taksista..."

Stignemo autobus, ali, bezbeli, to nije naš.

Taksista, koji nam je naplatio petnaest maraka za vožnju, "velikodušno" nam nudi besplatnu vožnju natrag.

Vraćamo se u birtiju, ma'nemo još po jedan vinjačić, a jedna gromada od čovjeka nam kaže da ništa ne brinemo, da samo gledamo u njega, da autobus bez njega neće otići, jer je on šofer dotičnog.

Na graničnom prelazu u Šćepan-Polju policajac uzima lične karte, izbjegličke kartone, pasoše...

Provjeru čekamo u kafani gdje naručujemo po jednu lozu 26. juli (što će reći duplu).

Ulazi onaj policajac s mojim pasošem u ruci: vidim da je opet neki belaj.

"Gospodine, ovaj pasoš ne važi."

"Ne razumijem", pokušavam izgledati hladnokrvno, a već se vidim u nekom zarobljeničkom logoru u Crnoj Gori.

"Istekao mu je rok važenja."

Odahnem i pokazujem drotu produžetak na slijedećoj stranici i on mi daje turističku vizu na mjesec dana.

U Podgorici nam treba čekati voz za Ulcinj narednih pet sati, pa zaključujemo da nam je jeftinije platiti taksi do Kruča nego sjediti u kafani sve to vrijeme.

Najzad u Kručama!

* * *

Negdje sam pročitao kako je u toku rata, kad je bila granatirana zgrada Televizije, neki neupućeni strani novinar pitao rajū:

"Jeste li vi svi Muslimani ovdje?"

"Jebi ga, sad jesmo", odgovorio mu je mrko neko.

Tako se sad nekako i ja osjećam dok slušam prijetnje o NATO intervenciji, o ultimatumima, o vanrednom stanju i mada znam da je to još jedan pičkin dim Zapada, ne mogu a da ne mislim kako bi to bilo ironično da sad poginem - kao

Crnogorac.

Raja me pitaju, znajući da sam se tek vratio iz Amerike, "hoće li Amerikanci napasti", baš kao da ga ja pušim Clintonu i znam sve njegove planove. Razuvjeravam ih da neće i kažem im ono što znam da im je milo čuti: da su Amerikanci pičke, da oni vrlo dobro znaju da nemaju nikakve šanse, da znaju kako su Crnogorci i Srbi zajebani, da samo blefiraju...

Sjedimo ispred granapa u Kručama i tamanimo pive (polu marke "klipača"), a na zidu plakat, reklama za nikšićko pivo: moj jaran Emir Kusturica s čašom u ruci nazdravlja "pobjedi".

"Čijoj?", pitam se u sebi. (Ko zna, možda će jednog dana negirati da se ikad slikao za taj plakat?)

Inače, Kruče mi vraćaju ratne uspomene iz Sarajeva - gruva li gruva! Ali, ne granate, nego dinamit: tako se ovdje "peca" riba.

Erić i ja spremamo se za partiju preferansa kad po njega, koji roni kao vidra, k'o bez duše trči Zeko:

"Ima sigurno dvjesto kila!"

U Baru je to hiljadu dvjesto maraka na pijaci, što je nekih devet hiljada dinara - vjerovatno više od plate Momira Bulatovića.

Inače, u Kručama ima jedan dobar fol: ko god spomene politiku, dužan je kupiti gajbu pive. U to se ne računa Sloba Milošević, kojem svi redom jebu majku, kojeg niko i ne računa političarem, nego ga i javno, na crnogorskoj televiziji, proglašavaju luđakom.

Štim, ali mislim: "A, da ste kojim slučajem pobijedili u ratu - bio bi vam veći nego Njegoš."

U kafani Točak, kod Rifata, slušam nekog beogradskog šupka kako nekom lokalnom zevzeku "objašnjava" kako su Muslimani u Sarajevu postavili sami sebi bombu na pijaci, a potom optužili Srbe...

Ovaj ga zabezknuto i skoro s obožavanjem gleda, dok šupak nastavlja prditi:

"Treba da znaš te stvari", dok ja po hiljaditi put zahvaljujem Bogu što još nije izmišljen neki aparat za čitanje misli, jer bih već davno bio mrtav.

Jedne noći sam bio malo više pihnuo, potpuno zaboravio gdje sam, pa nešto pričam S. Eriću:

"...što mrzim te četnike...", a on me krvnički udara nogama ispod stola, pa ja nastavljam:

"...te početnike-pisce, nikad doći do pisaće mašine u redakciji od njih..."

Naveče sjedimo na terasi Vesine kuće i pržimo S. Erićev tal cipola, pijemo hladno bijelo vino, igramo remija, a ja mislim:

"Kako bi sve ovo divno bilo da nisam u inostranstvu!"

(Nastavlja se...)

GORČINA PROTEKLIH GODINA

Jutros sam se potrudio sa čudnim simptomom mamurluka. Ne samo da mi glava otpada, da sam bacio uobičajeni ključ poslije prve zapaljene cigarete, da se tresem k'o Agadir, nego me i leđa bole?!

Uskoro otkrivam uzrok: drška od metle. Naime, naša seja Goca je S. Eriću i meni zaprijetila da će nam, ako se još jednom olešimo, ona suditi po leđima kad bandakujemo.

Izvlačim se k'o kurva na stražnji izlaz, kroz dvorište, jer znam da će me ona daviti sa doručkom, a meni je samo hladno pivo na pameti.

Drhtavih i klecavih koljena kozjom stazom se spuštam do Rifatove kafane i pokušavam da rekonstruišem prethodnu noć. Sve je krenulo lijepo: pekli smo i gulili paprike za ajvar. Onda je u posjetu došla komšinica sa kljunom neke egzotične ptice. Počela su uobičajena pitanja: "Kako je u Sarajevu?", "Kako izdržite s Muslimanima?", "Ima li posla za Srbe?", a onda: "A, jeste li vi bili na ratištu?"

Odjednom se u meni skupila sva gorčina proteklih godina, pred oči su mi izašle krvave ulice Sarajeva, brda iznad, načičkana "ratnicima", ljudi koje više nikad neću vidjeti, pa sam, ne krijući bijes, odgovorio:

"Nisam, draga gospođo! Bio sam na strelištu, a ja sam bio meta!" Pogledala me je kao vanzemaljca i nastavila da guli paprike. Ali, mene je od tog trenutka krenula loza i obuzela pamet.

Ptici sam izašao s jednim konkretnim prijedlogom, a ona mi je konkretno odgovorila da s pijanim ljudima nema šta da priča, a kamoli radi.

"Draga gospođo, da sam trijezan, ja na Vas ni bicikl ne bih naslonio, a kamoli šta drugo."

Prihvatio sam se posla da dokrajčim drugu flašu loze, što sam, očigledno, po tome kako se jutros osjećam, uspješno priveo kraju.

Sad idem do Rifata i nadam se da će raditi Snježa, konobarica iz Sombora, inače jedino pristojno izgledajuće biće suprotnog pola u Kručama.

Znam da sam izgorio kod nje, jer sam joj nudio sve: od braka do posla i stana u Sarajevu, vječne ljubavi i vjernosti, osim onog glavnog - maraka. (Ne mislim na poštanske.)

Ali, svejedno, prevariću mamurluk pričajući o tem Somboru, o Mostongi, hotel Slobodi, kafani Slon, abnormalnim pljeskavicama u Ugostiteljskoj školi, ribljem paprikašu...

Ali, hoćeš!

Snježa više ne radi, a meni se ne sjedi s Rifatom, pa već razmišljam o povratku.

Vraćam se kući, gdje me dočekuje "đeneral mrtve vojske", Zoran, Gocin muž, koji se vratio s višednevne dežure na albanskoj granici i sada se zevzeči sa

njihovom kćerkom Jelenom, što tjera na suze, jer srednje ime moje kćerke, koju vjerovatno više nikad neću vidjeti je Helen, pa bih iz svoje kože iskočio, jer ne samo da je ne mogu vidjeti, nego joj ne mogu čuti ni glas - zbog vremenske razlike mi valja čekati ponoć da telefoniram.

Ležim u svojoj sobi i jebem si mater što sam ikad napuštao Ameriku i pokušavam da skontam šta li su sve ove odvratne muvotine, koje mi ne daju da zaspim, našle, pored svih kokošnjih, svinjskih i ostalih govana u dvorištu, interesantno na meni.

Nameće se samo jedan zaključak - lete na najveće govno.

* * *

Usput budi rečeno - ajvar je ispao super.

ZAPALJENE ZASTAVE

NA JARBOLU ŽIVLJENJA

Vi mislite ovo bunca malarija, ali svojim očima, ako nas ne varaju, vidjeli smo izvjesnog tipa, koji se godinama predstavljao kao Vladimir Srebrov, a majka i otac mu znaju da se, zapravo, on zove Milan Nikolić, kako pred malobrojnim kamerama i malobrojnomo publikom spaljuje nešto za što je u ovoj našoj zemlji zijanilo glave 200.000 ljudi.

Prije par dana smo sjedili (i sijedili) kod Šehe, u društvu sastavljenom od nas Sarajlija i jednog Fočaka iz Srbinja.

On, bezbeli, tvrdi da su muslimani počeli "ovu aferu" i da je vidio svojim očima hiljade poklane srpske nejači u okolici Foče, a sve to u prisustvu čovjeka koji je u ratu izgubio dva brata. (Vjerovatno od granate koju su muslimani postavili sami sebi.)

Čovjek okreće leđa, oči su mu pune suza i kaže, onako - više sam sebi nego drugima: "Ja ovo ne mogu vjerovati."

Fočak iz Srbinja se ne zaustavlja, nego nastavlja dokazivati da je Sarajevo jedna multinacionalna i demokratska sredina, jer u njegovom Srbinju (iliti Foči) čak nema ni muslimana koji bi mogli srati k'o on.

Izlazi iz kafane (kahvane, kavane) pjan k'o zemlja, a niko ga ne dira, a zadnje upućene riječi kafani: "Ma, svi ste vi muslimani!"

Ako ovo nije primjer bh. tolerancije, onda nas jebi ako znamo šta je!

Zato, kad Srebrov ili Nikolić - Nikolić ili Srebrov - treniraju našu toleranciju prema nečem što nam je, ako ne sveto a onda makar poštovano i to samo iz samopropagande, ne možemo da okrenemo leđa i da plaćemo.

Čin Vladimira ili Milana ne smije doći, kao što se on nadao, na naslovne strane, čak ni Dnevnog avaza a kamoli nekih svjetskih novina. Jer, to je čin jedne bolesno ambiciozne individue koja bi uradila sve, ali baš sve, da na sebe skrene pažnju.

Po mišljenju autora ovih redova, koji je jedan od rijetkih koji su prisustvovali ovoj lakrdiji "Jan Palaha", za ovaj akt dotični gospodin ne bi trebao biti krivično gonjen, nego jednostavno kažnjen za uznemiravanje javnog reda i mira, zagađivanje okoline, upotrebu pirotehničkih sredstava u prisustvu djece i osuđen na duboku i tešku kaznu anonimnosti.

POVRATAK BLUDNOG SINA

Umalo ne rekoh "prije nekoliko godina", a ono će biti da je to bilo prije dvadeset godina, kad sam bio mnogo mlađi nego što sam stariji sad.

Elem, prije dvadeset godina odem s nekom curom iz Danske u Pikolo. Šuka ona piva baš onako muški (skoro kao ja) i, bezbeli, pritužilo joj u neko doba.

Izleti iz klozeta brže nego što je ušla, vrati se za šank sva usplahirena, crvena u licu i prošapta mi na uho:

"Neko je ukrao WC šolju."

Isto čujem od svoje Amerikanke, koja mi je jučer došla u posjetu i jutros se, prvi put u životu, "suočila" sa čučavcem.

Za moju kćerku, Vesnu, nema problema - ona može piškiti u dvorištu i u tome neobično uživa, pa me svakih pet minuta diže od stola da je vodim "pi".

Vesna pliva kao riba i može cijeli dan ostati u vodi, a Amerikanke se ne može načuditi ljepoti dok se vozimo Vesninim čamcem.

Pomalo sam umoran, jer svaku konverzaciju moram prevoditi na engleski - u suprotnom, Amerikanke misli da govorim nešto protiv nje. (Što je u pedeset posto slučajeva tačno.)

Veso pravi čuda na roštilju, S. Erić sprema salatu od hobotnice, a ja lagano kuckam tekst; Vesna je zabezegnuta da limuni rastu na drveću, a ne u samoposluzi; idemo kod Džone, Šiptara, čiji sin živi u Čikagu, koji je, također, proveo nekih dvadesetak godina u Americi; Amerikanke kupuje kanister maslinovog ulja, koje miriše kao život; ja kušam lozu i odlučujem se za skuplju varijantu; Vesna je sva umrljana kupinama i jaše njegovog dobermana...

Bjesni oluja nad Kručama i Vesnu je strah grmljavine, pa prelazi u moj krevet.

Pjevam joj uspavanku Beatlesa:

"Now it's time to say good night,

Sleep tight, dream sweet dreams of me,
I will dream sweet dreams of you..." , a ona mi kaže:
"Pjevaj mi, tata, tu pjesmu na našem."

Improvizujem neki tekst:

"Tata tebe voli najviše na svijetu,

Ti si moja sreća i ljubav najveća..." , i ona uskoro pada u san na mojim grudima i u snu mi se igra s brkovima; od silne ljepote življenja nisam spavao svu noć, ali, svejedno, ustajem odmoran i spremam se za povratak, jer snovi su da se odsanjaju, a kadli-tadli treba se vratiti u ono što se zove život...

* * *

U Ulcinj me vozi Eči, Turčin iz Bačke Palanke (?!), gdje mlatimo oproštajnu lozu i svađamo se ima li udaraljki u Yesterday; ja tvrdim da nema i da je prva koju ću provjeriti kad dođem kući biti - baš kao da imam kuću, gramofon i svoje ploče.

Pet minuta je do polaska autobusa i ja pitam šofera imam li vremena da zapalim još jednu, a on mi kaže da ima čak vremena da šuknemo po jednu duplu u staničnom bifeu.

Autobus je pun Kosovara: žena s djecom, najviše.

Pitaju me: "Jeste li vi ZAISTA iz Sarajeva?", a Sarajevo izgovaraju kao Kanadu i meni je nešto milo pri duši što to mogu potvrditi.

Opet sam u Šćepan-Polju, ali ovaj put nemam nikakvih problema sa policajcima i carinicima: nemam ništa prijaviti, osim šarana petokilaša, kojeg sam kupio na Skadarskom jezeru, a svoje tekstove držim u glavi i u srcu.

Kosovari nisu te sreće: u "entitetu" ih izvode iz autobusa, nešto ispituju, zapisuju, a dvije švercerke cigaretama, koje idu na Pale punih torbi, komentarišu:

"I treba. Jeste li primijetili kako smrde?"

Još jedna "provjera", tamo negdje kod Srbinja...

Policajac sa STOP tablicom ulazi u autobus, a šofer mu kaže da su u prednjem dijelu autobusa "naši", a da su "oni" pozadi.

(Mene je stid što sam "naš", ali mudro šutim.) On bahato šeta autobusom:

"Gdje ti je muž? Ubija Srbe na Kosovu! Što nisi ponijela pušku? Koliko si se ti naklala hristijanskih duša?"

Iz nekog razloga, samo njima znanog, izvode Kosovare iz autobusa; u očima im strah, a ja im samo pogledom mogu dati ohrabrenje.

Vraćaju se u autobus s izvjesnim olakšanjem i išaretom mi pokazuju zahvalnost.

Hoću da popijem pivo u birtiji na Dobrinji, ali me S. Erić odvraća od toga:

"Bježi, jebo te ovo. 'Ajmo u grad."

"Tako i jeste", mislim i sjedam na taksi i evo me na putu za svoj grad, koji me čeka i, dok se vozimo, svaka poznata ulica me grli sa istom ljubavlju kao moja kćerka Vesna kad spava na mojim grudima.

(KRAJ)

GLEDA ME KAO ZVIJER -

ŠTO I JESAM

Rijetke pahulje kao da su oklijevale da padnu na zemlju. To je bio razlog da ne čekam autobus, kada sam se vraćao s posla, negdje oko ponoći - nekih pola sata šetnje do prvog otvorenog bara, par piva i kući.

Na pola puta, nebo kao da se provalilo i u bar sam ušao kao prtina snijega.

Vesela studentarija (veselija u predbožićno vrijeme, a pogotovo petkom) me je dočekala sa: "Ho! Ho! Djeda Mraz..." u čem nimalo nisam uživao, jer oni su predstavljali simbol nečega što ja nikad neću biti, a njihovo mladalačko veselje i energija bili su naprosto uvredljivi za nekoga ko je prao suđe osam sati i, pri tom, još se trebao praviti da je sretan što radi taj posao.

Moram priznati da i jesam izgledao kao predmet zajebavanja, sa svojom potpuno sijedom bradom - koju sam pustio iz lijenosti, a i kao zaštitu od okrutnog zimskog vjetra - nekom polovnom vindjaknom s kapuljačom. (Kuju još uvijek ponosno nosim.)

U njihovom ponašanju nije bilo apsolutno ničeg agresivnog, jer ja sam za njih bio samo - niko.

Možda je to bio razlog da naručim cijeli pitcher piva i da zabezegnutoj šankerici, na njeno pitanje, "S koliko čaša?", odgovorim: "Jednu, a šta ste vi mislili?"

Pored mene je za šankom sjedio, po izgledu i garderobi (u svi-jetloplavom odijelu, sa svilenom kravatom i italijanskim cipelama) tip koji je još manje pripadao u ovu rupu. Gledao me je s interesovanjem, ali ne kako pederi obično gledaju pedere.

Tražio mi je vatre, a ja sam mu gurnuo upaljač preko šanka; on je onda pitao odakle sam, a ja požalih što sam naručio cijeli pitcher, ali mi ni na pamet nije padalo da ga ostavim nedopijenog - što je plaćeno, plaćeno je.

Izvadio je posjetnicu iz džepa, uljudno se izvinjavajući: "Phil Costantino", dobro se sjećam.

Iz nekog, samo njemu znanog razloga, pitao me je koliko mi je godina. Odgovorio sam. (Četrdeset u to doba.)

"Šališ se?", pitao me.

"Zašto bih se s tim šalio - valjda ja jebeno dobro znam koliko mi je godina?!"

"Ne mogu vjerovati – meni je četrdeset i sedam."

Mada je bio pijan k'o mejt, ja mu ne bih dao više od trideset.

"Oš se kladit... Po piće?"

(On je pio gin, i to Tanqueray i tonic, pa sam skontao da bi to bilo otprilike ista cijena). Ali, on je insistirao...

"Pedeset dolara?!"

Nije mi ostalo ništa drugo, nego da izvadim ličnu kartu.

Bez riječi je izvadio pedeset dolara, naručio sebi još jedan gin-tonic, platio drugom novčanicom od pedeset dolara, rekao šankerici da je kursor u redu - na sreću, ona je to prečula - trućao nešto o svom poslu sa sojom, a onda mu je, prije i nego je završio piće, očito, pukao film, pa je razgulio...

Na šanku je ostalo četrdeset i pet dolara, koje sam brzinom zvečarke smotao, ostavio punu čašu piva i krenuo kući, ali ne bez zebnje da ću iza sebe začuti tako službeni, a tako neprijatni glas policajca:

"Excuse me, Sir?" (Što bi značilo da sam ga popušio, pogotovo zato što sam još uvijek bio na "uslovu".)

Sjedio sam u svojoj sobi, slušao kasetu Indexa, redao pasijans i, gledajući predivnu zavjesu snijega, sjetio se jedne davne noći, kad sam se s Oljom vraćao iz Sloge, kad smo se osvrnuli, a niz Kranjčevićevu samo naše stope u snijegu; a kod mene u kući toplo, toplo...

Bilo je kasno (ili rano) da zovem svoju kćerku Nevenu, ali, kako se bližio njen rođendan, čvrsto sam odlučio da je sutra posjetim, da se dogovorimo šta bi voljela da joj kupim...

* * *

Sjedim u Silver Dollar baru, gdje me barmen, bez obzira što mu ostavljam pola svoje plate mjesečno, uvijek prezrivo gleda...

Popiću samo jedan screwdriver (votku-đus) za popravak, nazvati taksi, a onda idem da vidim Nevenu... Još ću samo jedan...

U to u kafanu ulazi frajer s velikom staklenom teglom - onako kao za zimmicu, ali u njoj je zvečarka: stavlja je na šank i kladi se (po pet dolara) da niko neće izdržati da ne makne ruku kad zvečarka napadne kroz staklo; staklo je dovoljno debelo da bi moglo izdržati atomski udar i ljudi, sa samouvjerenim osmijehom prislanjaju dlan, a onda, kad ona čukne, refleksno povlače ruku...

Neki od njih, s nevjericom, pljuju u svoju "kukavičku" ruku, a on prilazi meni i ja tražim opkladu od pedeset dolara.

"Zašto da ne?", kaže on, ne znajući da bih ja, u stvari, najviše volio da je ono staklo tanko kao celofan, da se sve svrši, jer znam da sam se već napio, da neću ni ovaj dan otići da vidim svoju ljepoticu kćerku.

Svi se okupili okolo - meni ruka nepomična.

On mi odbrojava pedeset dolara i gleda me kao da sam zvijer.

Što i jesam.

TAIWAN IN MY MIND

Znam da ste se već načitali i prečitali mojih priča o "otuđenom" životu u Americi, i sve je to istina, ako nemate djevojku s Taiwana.

Da budem specifičniji: ako nemate djevojku, koja se zove Cecilia Y.H.Lin, koja bi Mirzi Delibašiću stala u džep, koja je meni do pasa i koja govori apsolutno nerazumljiv engleski, a ja se (prvi put) u Americi smijem i smijem i jedino što razumijem od njenog pričanja jeste da sam "beznadežan slučaj".

Nakon mjeseci naučila je i ona mene nešto na kineskom: "Vo aj ni", što bi trebalo značiti: "Volim te", i onda kad ja to ponovim za njom, ona me opet pita: "Đender?" To znači: "Stvarno?"

E, pa jeste, đender, moja Lin, jer ja ne bih sad pisao ovaj tekst i ne bih bezuspješno pokušavao da dobijem tvoj broj.

Sa Lin sam dijelio poštansko sanduče i ništa drugo, sve dok mi se jednog dana nije obratila u liftu: "Vi niste Amerikanac?"

(Taj dan sam bio specijalno nadržkan vraćajući se s posla. Jerry, moj šef, najveća konjina koju sam sreo u Americi, rasporedio me je da istovaram kamione. Inače, šef je bio najomraženija ličnost u cijeloj bolnici. Američka raja s kojom sam radio me je zamolila da ih naučim psovati na našem, pa je bilo smiješno i utješno čuti svako jutro kako kuhinja odjekuje od: "Jerry, puši kurac!", a on se samo blesavo smije i klima glavom. Pitao me je šta to znači, a ja sam odgovorio da je to stara bosanska želja za dobro zdravlje.)

"Bezbeli da nisam", mračno sam odgovorio, a minijatura Lin (što, inače, na kineskom znači Vrabac) smanjila se kao pokislo ptiče i više nismo progovorili ni riječi.

Sutradan sam izvadio poštu i odnio joj na vrata.

Pozvao sam je na kafu, a ona mene na čaj; pili smo čaj u njenoj sobi i ja sam saznao da studira za učiteljicu engleskog, da je s Taiwana, da je dobila stipendiju za jednu godinu; pitala me u kojem sam znaku rođen, a ja odgovorio:

"U znaku idiota!"

"Po prvi put to čujem. Je li to u nekom bosanskom horoskopu?"

"Jeste. U Bosni je puno ljudi rođeno u tom znaku."

Jedan dan sam zaboravio ključeve na poslu, a nije bilo hauzmaj-stora da mi otvori ulazna vrata. Bilo je kasno da se vraćam, pa sam grudama zasuo Linin prozor. Probudio sam je i ona je zastrašeno pitala ko je; sišla je, žmirkajući kao neka životinja i ja sam tad, prvi put, osjetio neodoljivu želju da je zagrlim.

Iz njene sobe sam ostavio telefonsku poruku hauzmajstoru gdje sam i šta mi se desilo i sjedili smo do jutra: saznao sam još više, da je katolkinja i da želi ući nevina u brak (čemu se nisam nimalo obradovao); ona je o meni saznala da imam dvoje djece i dala mi je da im ponesem jednu kinesku muzičku kutijicu i

označivač strana za knjige...

Nakon svih tih pustih godina, bio je to čudan osjećaj vraćati se radostan s posla, znajući da te neko čeka. Držati nečiju ruku u svojoj, šetati zagrljen gradom, zajedno ići u kupovinu...

Ona je meni kuhala kineska jela, a ja zavijao sarme do besvijesti, jer to joj se najviše dopalo...

Doduše, kad bih radio drugu smjenu (do iza ponoći), a Jerry pakšu me, maksuz, rasporedio sutrašnji dan za prvu (od šest sati ujutro), nekad mi se i nije išlo kući, jer, kako je Lin prekršila svoje principe o braku, znao sam da mi te noći nema spavanja.

Došli smo do te faze intime da je ona meni počela da zamjera što puno pijem.

Ja njoj nisam imao ništa zamjeriti, osim što sam je mrzio, jer svaki dan je bio bliži njenom povratku na Taiwan, što sam znao da ću pući kao kreker kad ona ode, da ću gorko platiti sve ove dane sreće s njom...

* * *

Lin je diplomirala prije Božića. Izvela me je na večeru u kineski restoran. Prvi put se i ona napila: popila je, otprilike, pola pive.

Pomogao sam joj da spakuje i pošalje svoje knjige, a onda smo znali satima sjediti, držeći se za ruke i gledati jedno drugo u oči.

Ponekad bismo, takođe, proveli dan izbjegavajući poglede, jer sat je kucao sve brže i nije bilo načina da se zaustavi.

U svojim divljim snovima vidio sam sebe na Taiwanu...

Kupila mi je lančić s lavom od zada, kao privjeskom. Ja sam njoj kupio lančić s bubamarom. (Uvijek sam je zajebeo, da sa svojim malim sisama i par mladeža na truhu liči na bubamaru.)

Vratio sam se s posla i u našem poštanskom sandučetu našao kovertu s porukom: "Vo aj ni, đender."

Nisam se ni trudio popeti se do svoje sobe. Stajao sam na ulici, raskopčanog kaputa, padao je snijeg i, dobro ušuškani, Amerikanci su me u čudu zagledali, dok sam ponavljao: "Gdje ću sad? Gdje ću sad? Gdje ću sad?..."

NOĆ KAD JE PALA ...

KONOBARICA

John je kuhar cijelog života. Čelav je i sijed. Izgleda kao sedamdesetogodišnjak. Danas sam saznao da mu je tek pedeset godina.

Naime, danas, kada smo stigli na posao u Holiday Inn, Johna je dočekaio buket cvijeća i balon sa Happy Birthday, čestitka za pedeseti rođendan...

John se pravio iznenađen, namignuo mi je svojim plavim okom i pokušao se šeretski nasmiješiti: "Znam ko je ovo mogao poslati."

Sledio sam se od jeze, jer sam u istoj sekundi skontao, znajući da John nema ni kučeta ni mačeta, da je John sam sebi poslao cvijeće i balon, čestitao rođendan i vidio sam sebe kako za nekih desetak godina činim istu stvar i foliram nekog Vijetnamca "da znam ko mi je to mogao poslati."

Poslije posla sam ga pozvao na piće. On se koleba, a ja se onda sjetih da nisam upotrijebio pravu frazu "I'll buy you a drink" ("Kupiću ti piće"), pa se ispravljam, a on namah pristaje.

Prolazimo pored Civic Centra (nešto kao Radnički univerzitet, Đuro Đaković ili Templ, a sad ne znam kako se zove) i vidim plakat da Joan Baez ima koncert: karte su trideset dolara, a ja u džepu imam samo dvadeset i šest.

Izvinjavam se Johnu da piće može pričekati neku drugu priliku, da ja hoću na koncert i pitam ga ima li olovku i komad papira...

Pišem: "Draga mis Baez, ja znam da se vi mene ne sjećate i da ne možete da me se sjetite. Upoznali smo se prilikom vašeg koncerta 1993. u Sarajevu, bio sam u društvu sa profesorom Zdravkom Grebom. Vi ne znate koliko je vaš dolazak činio radosti meni i mojim sugrađanima. Htio bih da vam se najtoplije zahvalim i da vas ponovo vidim i čujem."

John me gleda kao luđaka dok predajem poruku portiru. (Ispostavilo se, kasnije, da je portir izbjeglica iz Mađarske - da je bio Amerikanac, vjerovatno bi obrisao guzicu s njom.)

Nakon nekoliko minuta on se vraća i pita me koliko karata trebam. Pitam Johna hoće li sa mnom, a on me gleda kao da sam Allah dželeshanuhu.

"Dvije", rekoh Mađaru i pružam mu ruku da se upoznamo: "My name is Robert Zimmerman."

On se zove Ladislav Jonaš.

John ostaje u bifeu, a ja idem iza bine. Joan Baez se pravi da me je prepoznala: grlimo se i ljubimo. Njen gitarista mi kaže da je Gino Banana u Seatllu i daje mi njegov broj telefona.

Koncert samo što nije počeo, pa mi Joan kaže da se obavezno vidimo poslije. Pita me hoću li ostati iza bine ili ću u publiku...

Idem u publiku i vode me u prvi red...

Joanin božanski glas me čini kao da lebdim, kao da je sve normalno u mom životu, kao da nisam više ljudski otpadak, kao da se ova "afera" (kako neki nazivaju ovaj bezimeni užas u Bosni) nikad nije ni desila...

Redaju se: Amazing Grace, Diamonds and Rust, The Ballad of Joe Hill...

A, onda Joan najavljuje:

"Sada, jedna pjesma, za našeg prijatelja iz Sarajeva, Darija..."

Pjeva The Night They Drove Old Dixie Down (Noć kad su srušili stari Jug) i mijenja tekst u "Sarajevo Down".

Ja više ne lebdim, nego letim po sali, udaram glavom o plafon, zidove i plačem od ljepote i užasa, istovremeno...

Poslije koncerta Joan u bifeu dijeli autograme, a John i ja čekamo da se frka malo smiri.

Konobarica, Gven, pita me da li sam ja zaista iz Sarajeva i muški puni čaše; John ne progovara ni riječi u toj, za njegovog kuharskog života, najuzbudljivijoj noći u životu.

Sve se razišlo, pa i ja molim Joan da mi potpiše sliku za moju kćerku Vesnu... Pita me koliko joj je godina.

"Rodila se u maju."

"Znaš, Dario, šta mi se desilo nedavno. Poslije koncerta mi prilazi jedna tinejdžerka da joj potpišem sliku, a ja sva sretna: kontam, ipak me slušaju i nove generacije! Ona me moli da napišem 'za njenu najdražu baku'."

Pitam je je li zainteresovana da pročita priče koje sam napisao na engleskom i ona mi daje svoju adresu i broj telefona i da joj svakako pošaljem...

Zovem je da popijemo "još po jednu" negdje drugdje, jer je u bifeu već fajront.

Izvinjava se da je umorna:

"Drugi put", kaže, baš kao da je meni trknuti do Malibua kao do Sirana.

Pita me:

"Šta ćeš ti sada?"

"Ništa", velim i pitam konobaricu Gven gdje stanuje...

PEGLANJE MOZGA

Svakog četvrtka u pet sati idem na savjetovanje čija je svrha da zatomim svoju "agresivnost" i da platim četrdeset i osam dolara. I tako dvadeset i četiri sedmice. Imam pravo da propustim samo jednu seansu - u protivnom, sve moram krenuti iz početka.

Sve je to počelo od onog dana kada sam sa Nešom Čolakovićem smirio bocu viskija, pa onda, da se izvadim kod Amerikanke, napravio "luksuznu" večeru, koja me je koštala oko šest dolara.

Riječ po riječ, sve dok nisam skupio sav svoj jad i čemer i pljunuo Amerikanku, izašao iz kuće da zapalim, da se smirim, da prislonim grudu snijega na vrelo čelo i da si postavljam pitanja na koja nema odgovora.

Nisam ni dopušio, kad "rira, rira" - murija!

Povale me ko bekana preko haube kola, trkeljaju me, ne čitaju mi moja prava, nego mi stavljaju lisice na ruke i vode u zatvor.

"I bolje je", mislim, "da ne napravim veći belaj. Prespavaću noć u zatvora,

otrijezniti se, platiti 'sudiji za prekršaje', vratiti se kući, obećati Amerikanki da više neću piti žestinu, pronosati svoju kćerku Vesnu i sve će biti..."

"Ahaaaaa!", kaže američki zakon: čitam optužnicu i ne mogu da vjerujem svojim očima...

Ko doja, prijetio sam Amerikanki da ću je isjeći na komade i ispeći u rerni, pokušao da je udavim, a da bude još gore, udario sam svoju jednogodišnju kćerku štosom, za što mi sljeduje zatvorska kazna od jedne do dvadeset godina i kazna od hiljadu do sto hiljada dolara.

U dodatku stoji da mi je zabranjen svaki kontakt s Amerikankom i sa mojom kćerkom.

Tu noć u zatvoru sam proveo u trenerci (a 13. februar je) i sve stvari su mi u kući; policija me vodi do Amerikanke da pokupim svoje prnje, čekam u kolima dok oni iznose bijedni kofer sa svom imovinom koju sam za tri godine stekao u Americi, a ona mi maše, baš kao da nije pokušala da mi namjesti dvadeset godina murije:

"Daco, izvini, nisam imala vremena da ti ispeglam košulje."

U policijskoj stanici čekam svoju sestru Mirnu, koja će mi dati prevoz donegdje, a ne znam gdje - i mrzim četnike.

* * *

Jim Tomony, profesor psihologije, s neskrivenim čuđenjem čita moj dosje:

"Vi ste izjavili da ste krivi?" "Jesam, pa šta?"

"Znate, ja ovaj posao vodim već dvadeset godina i imao sam samo 'nevine'. Šta vas je rukovodilo da priznate krivicu?"

Kako ja njemu, stopostotnom uspješnom Amerikancu, mogu objasniti da ja svoju kćerku Vesnu volim skoro malo više od svoje kćerke Nevene, da, ako sam tražio porotno suđenje - gdje bi se objelodanilo da je i Amerikanka bila pjana ko pička, što njoj, kao učiteljici, znači automatski otkaz sa posla, a konsekventno tome, našem djetetu smještaj u neku vrstu "prihvatilišta", gdje su uslovi mnogo gori nego u filmu Crni biseri; gdje djecu prže cigaretama, gađaju ih teniskim lopticama u glavu - iz zabave, a o onome, neizrecivom ne mogu ni da pomislim, a kamoli da napišem...

Sad, šta je – tu je!

Dale je "samo malo gurnuo ženu, pa joj pala vaza na glavu i prouzrokovala frakturu lobanje."

Jon (arhitekta i, iz hobija, instruktor karatea) "popio je jednu" i uopšte se ne sjeća kako je ženi slomio raku.

Steve je uhvatio u krevetu, u svojoj vlastitoj kući, vlastitu ženu, s njenim vlastitim ljubavnikom, razbio ga ko jaje, onda otišao u kafanu i napio se ko mejt - kad je policija došla po njega - "opirao se hapšenju".

Philu je djevojka sakrila amfetamin, a on ju je "samo malo razrezao nožem".

Dave je "slučajno zalupio vrata kola", dok je njegova žena izlazila, pa joj

pričepio prste... Bio je "malo popio" - što jest - jest, kaže on.

U igri sam: pokajnički, pred svima treba da kažem kakvo sam ja đubre od čovjeka, da u meni postoji nezaustavljivi poriv da pljujem ljude, da im nanosim bol i poniženje, da sam ja jedno primitivno biće, koje nije zaslužilo ni da se rodi, a ne da živi, da za mene nema adekvatne kazne...

Pokušavam da se pravdam:

"...ali, vi ne znate šta je ona meni nagovorila..."

"Vidite, vi opet prebacujete krivicu za vaše agresivno ponašanje na drugoga."

Teče sedmica za sedmicom: naučio sam lekciju i ponavljam, kao papagaj, da je "sve do mene"...

U međuvremenu, Amerikanka je izganjala dozvolu da se možemo vidati, da mogu opet vozati svoju Vesnu u kolicima, da mogu osjetiti njene slatke poljupce na mom licu, da je mogu mirisati i beskonačno ponavljati: "Zeko, moj dragi Zeko."

(Amerikanka mi svakodnevno piše pisma, baš u stilu četrdeset-dvogodišnje junferice: "I love you, I love you, I love you..." i tako cijela stranica.)

Svaki put treba da opišem neku situaciju, gdje sam bio u prilici da pokažem svoju agresivnost, ali sam se suzdržao...

"U supermarketu je bio čovjek, koji me je požurivao gurajući kolica, vrijeđao me naglas, a ja sam mu rekao da, ako mu se žuri, može proći ispred mene...", izmišljam priču.

"Very well, Dario", kaže Jim Tomony i ja idem, poslije sveg tog peglanja mozga, na pivo sa Daleom. (Jeste da nam je obojici zabranjeno da pijemo, ali kao što to reče jedan prvoborac, kad su ga uhvatili da peca ribu van sezone: "I '41. je bilo zabranjeno otići u partizane, pa ja opet otišao.")

* * *

I to se svršilo: sad znam kako da se kontrolišem.

Vraćam se kući, ljubim svoju kćerku, koja je sad već "velika cura", a njenoj majci kažem:

"Ako me sljedeći put budeš jebavala, poderaću te ko novinu, a, ako se uhvatiš telefona da nazoveš policiju, otkinuću ti ruku!"

Onda dodajem:

"Znaš da se šalim", i to zaista mislim, ali i dalje mrzim četnike.

TITO, BRIGIĆ I JA

Predstavništvo Brodokomerca u mom komšiluku je zjapilo prazno, izlog je

bio razbijen i sve je bilo izneseno: pišaće mašine, kompjuteri, stolovi, stolice, telefoni, lusteri, pa čak i itison s poda.

Na zidu je ostala samo velika fotografija predsjednika Tita.

Ušao sam kroz razbijeni izlog, skinuo je sa zida i ponio kući. Zaustavio me stražar ispred Vojne bolnice: "Šta će ti to?"

Slegnuo sam ramenima:

"Ne treba mi, ali samo ne želim da neko piša po njoj, ili puca u nju."

"Ličnu kartu!"

Izvadio sam akreditaciju Večernjih novina, koju je on sumnjičavo prevrtao i zagledao, ali mu se pridružio kolega: "Ma, daj, pusti ga. To je onaj otkačeni Daco..."

Za godinu i po dana, koliko su bili na vlasti, lideri nacionalnih stranaka su od obećanih "promjena", ako ne računamo rat i bijedu, uspjeli samo da iz ureda i kafana poskidaju, nekad obavezne, slike predsjednika Tita.

Iako su neke ulice već bile preimenovane, ipak se nisu usuđivali da promijene ime glavne sarajevske ulice i ona je ostala Titova.

Tito je bio stalno prisutan u razgovoru: stariji su ga pominjali sa sjetom i s uzdahom "e, da je nama našeg Tite", a mlađarija, iz samo njima znanih razloga, krvnički psovala. Valjda je i to bio dio tih obećanih sloboda i demokratije.

"Povjesničari", "istoričari" i "historičari" su blaćenje njegovog imena doveli do apsurda. Nerijetko su se u istim novinama mogle pročitati "analize" koje su ga razotkrivale kao "plaćenika Vatikana", "agenta Kominterne", "izdajnika hrvatstva", "dželata srpstva", "masonskog zavjerenika", ili šta god je kome palo na pamet.

Dvadeset i petog maja, godine 1992., Dubravko Brigić, novinar RTSA, me je pozvao na proslavu Dana mladosti.

"Gdje, bolan?"

"Ne brini ništa. Upadaj u auto."

Dubravko je skupio televizijsku ekipu da snimi taj događaj.

Mjesto radnje: kafana Kod Cara na Koševskom brdu, a organizator Ciganin Emin.

Na zidu jugoslovenska trobojka sa zvijezdom petokrakom, na ražnju janje i jare, na roštilju đulbastije, bubrezi, brizle, ražnjići, ćevapčići; dva ciganska "orkestra" se nadjačavaju...

Pitam Emina zar se ne boji zbog zastave, zbog "titoističkih" pjesama, a on, kao da je sišao s ekrana nekog filma Saše Petrovića, nabija šešir na oči, razbija čašu s špricerom i kaže:

"Ko im jebe mater! Ne mogu mi ništa - previše ih plaćam."

Slavlje traje duboko u noć. Iako je uveliko policijski čas, iako su na snazi zakoni o obaveznom zamračenju, pripitim policajcima i ne pada na pamet da 'kvare ćeif'.

Sutradan sam napisao članak o tome. Nije objavljen. Dubravko je snimio reportažu, ali nije emitovana.

Ne pamtim taj dan zato što je to bila stogodišnjica rođenja Tita. Pamtim ga jer je to dan kad sam zadnji put pojeo meso u Sarajevu.

P.S. To je bio zadnji dan kad sam bio sa Dubravkom Brigićem i pamtiću ga uvijek po tome.

SVE (N)OVE GODINE

Sad, dok sjedim u svojoj ludnici, sa svojim divnim budalama, koje mi ne žele nikakvo zlo, samo dobro od mene očekuju, prisjetim se da je večeras 31. decembra i da bih, k'o fol, trebao slaviti Novu godinu.

S kim? S čim?

Još nisam uveo praksu skrivanja piva u kereću kućicu, pa i ne skidajući se, opružim se po krevetu i sam sebi želim da mi 1999. bude bolja, puno bolja... i dumam o svim onim proteklim novogodišnjim noćima...

SARAJEVO, BiH, 1969.

Na novootvorenoj Skenderiji se održavao Rock-maraton, a ja sam, žgepče od četrnaest godina, kao Alisa u zemlji čuda, presretan što imam petohiljadarku u džepu, osjećaj slobode u srcu, praznio plastične čaše pive, slušao Čičke, gledao Širaza Muftića kako slika nekakav nadrealistički mural, "plesao" u disko-klubu, ponosno mahao svojom dugom kosom i bio usamljen u gomili.

Ujutro - imaš šta vidjeti: snijeg je napadao više od metra. Od Skenderije do moje kuće (nekih petsto metara udaljene) trebalo mi je više od dva sata hoda kroz prtinu.

Baka me je dočekala vrelim dlanovima na promrzlom licu: "Trebao si se javiti, brinuli smo se za tebe"; a djed je otfrknuo: "Nedostaje mi pet hiljada iz novčanika, znaš li ti, mali, šta o tome?"

Sretna Vam Nova godina, bako i dedo!

SARAJEVO, BiH, 1970-1989.

Čini mi se da su sve bile iste: divlje pijanke po stanovima imućnijih roditelja, koji su za tu priliku otišli na Jahorinu, neizbježna ruska salata, škripavi gramofoni sa izgrebanim pločama, kratkotrajna dahtanja ("ma šta ti je, jesi ti lud") u pokrajnim sobama, beskrajni telefonski pozivi u ponoć, svađe i mirenja, ljubavi i ljubomore, smrad ispuvaćanih klozeta, kiselkasti vonj otvorenih, a neispijenih flaša vina, teški, junferski mamurluci, kokuzluk i depresija, jer svi će sad otići kući, a ja u Korzo, izljubiti se s konobaricom Radom, ona će narezati pečenja što je donijela iz Han-Pijeska, a ja ću kunjati u čošku, sam...

Sretna Ti Nova godina, Rado!

SARAJEVO, BiH, 1989.

Nema više prijepodnevnih pijanki, onih šupljih priča: "Ma, vala, ne ide mi se nigdje", "Jebe mi se, svaki dan mi je Nova godina", rastaljivanja za piće i mezu, svađe s pikanama, koliko da se potroši na alkohol, a koliko na ostala sranja...

Oženjen sam čovjek, a prije jedanaest dana mi se rodila kćerka: nisam više sam!

Sjedim pored kreveta svoje Nevene i duh ljubavi pritišće naš stan; svako malo se naginjem da je otkrijem ili da je pokrijem, samo da se uvjerim da je tu, da živi to malo biće koje me je napravilo tatom...

Volio bih beskrajno voditi ljubav sa svojom ženom, ali ona, kao, još nije "zarasla" od poroda...

Svejedno: Sretna Ti Nova godina, Nevena!

SARAJEVO, BiH, 1990.

Prije nekoliko dana sam kupio kravatu od svog prijatelja Nijaza Dizdarevića Bunje, a onda skontao da nemam uz šta da je nosim, pa sam bio primoran da kupim prvo odijelo u životu.

Za novogodišnje večere sam bio gost na TV-u kanal 3. Upicano se k'o lampa, odvratno trijezan: voditelj me provocira da pričam o svom "boemskom" životu (što znači o mom jadu i bijedi), a ja odgovaram da je sve to iza mene, da ja imam samo dva ženska bića na svijetu koje volim: ženu i kćerku.

Kroz žutu, kao šljajm gustu, maglu se nestrpljivo vraćam kući i očekujem ženin komentar...

Kaže da je prespavala. I opet zaspala.

Stan mi je ukrašen kao Katedrala i ja čekam dvanaest sati da navijem pjesmu Johna Lennona: "We wish you Merry Christmas and Happy New Year...", a Dijana se budi i njeno, inače prelijepo, lice se ružni od zlovolje: "Moraš li uvijek izigravati budalu?"

Najednom me ona ponosna kravata guši i pošto se, opet sam, sjargam u Dom pisaca, gdje me niko ne treba...

Sretna ti Nova godina, Dijana!

SARAJEVO, BiH, 1991.

Nema podataka.

SARAJEVO, BiH, 1992.

Izbrisano iz sjećanja.

SARAJEVO, BiH, 1993.

Nije se imalo šta slaviti.

PARDEVILLE, WI, U.S. A., 1994.

Trebala je to biti Nova godina našeg Novog života, u Novom svijetu, ali, uprkos najboljim željama naših domaćina, Ivana i Marije Rabotski, biće to godina jednog klupka ljubavi i mržnje, koje će se odmotati do kraja.

Iako sam, opet, sam: sretna vam Nova godina, Ivane i Marija.

DODGEVILLE, WI, U.S.A., 1995.

Moja Amerikanka je u petom mjesecu trudnoće. Dobili smo poziv od naših

prijatelja, Nenada i Indire. Amerikanka se ibretila koliko možemo popiti, a bila i zavidna, jer za vrijeme trudnoće ona nije pila.

Kad smo se, u rano jutro, vratili kući, vodili smo ljubav bjesomučno, baš kao da smo slutili da ćemo i ja i ona, uskoro, ostati sami.

Sretna vam Nova godina, Nenade i Indira.

DODGEVILLE, WI, U.S.A., 1996.

Vraćam se s posla, iz fabrike: Nova godina je uveliko prošla - već je jedan sat po ponoći. Kuća nam je ukrašena kao Katedrala; ja vadim pivo iz fižidera, naginjem se nad krevet svoje kćerke Vesne i udišem njen slatki dah. Poljubio bih je, ali neću da joj remetim san.

Sjedam u "living room" i tiho, tiho navijam ploču John Lennona: "We wish you Merry Christmas and Heppy New Year..."

Iz spavaće sobe se čuje: "Turn off the music, you maniac. I have to work tomorrow." ("Ugasi muziku, manijače. Valja mi raditi sutra.")

Sretna ti Nova godina, Janette!

MADISON, WI, U.S.A. 1997.

Sjedim sam u sobi, slušam traku Indexa i sjećam se kako si mi jednom, kad sam te pitao zašto ih voliš, rekla: "Tata, kad slušam tvoje Indexe, ja sanjam u koloru."

Sretna Ti Nova godina, Vesna, sretno Ti sve, moj dragi, dragi Zeko...

SARAJEVO, BiH, 1999.

Još se ne zna.

INCEST

Nikad ne napuštaj posao dok nisi našao drugi, pravilo je broj jedan u Americi!

Ja sam ga bio zaboravio, pa sam jedno vrijeme bio "na leru", a kokuz u Americi je valjda najstrašnija sudbina koja živa čovjeka može zadesiti. Bližio se prvi u mjesecu, crni dan plaćanja kirije, a ja sam u džepu imao trideset i devet dolara - nedostajalo mi je još samo dvjesto četrdeset i jedan dolar da ne postanem "homeless".

Poslije nekoliko neuspjelih pokušaja, pronađem oglas da turski restoran traži kuhara. Plata bi bila sedam i po dolara po satu (cijeli dolar više nego na prethodnom poslu u Holiday Innu), a što je mnogo važnije, restoran je bio nekih pet minuta hoda od mog stana. (Bilo je hipten poslova, ali za njih mi je trebao auto, koji je za mene bilo mislena imenica.)

Odem na intervju, a ono se ispostavi da restoran treba tek da se otvori krajem mjeseca. Svejedno, prihvatim posao.

Vlasnici su bili Mehmet i Veli. Pomogao sam im pri finalnim radovima, ali, kako to uvijek biva, negdje nešto zapne, pa se otvaranje prolongiralo.

U međuvremenu sam se sprijateljio s Velijem, pa mi on ponudi da stanujem kod njega, jer mu je cura otišla na studijsko putovanje u Brazil, pa ima praznu sobu.

Ispostavilo se da "turska kuhinja", ama nema baš nikakve veze s onim što se kod nas jede i pravi na Čaršiji. Možeš mislit' - nikad nisu ni čuli za pače!?

Veli i Mehmet su radili od jutra do sutra. Uzimali su samo pauzu između jedan i pet sati popodne, između ručka i večere, kad nije bilo nikakvog posla, pa sam ja ostao sam u radnji.

Tako mi jednog dana natrapa nekakav klošar tužnih očiju, koje su bile jedini razlog da od njega kupim značku u obliku američke zastave. Poturio mi je papir da je gluhonijem i da, k'o đoja, sav prihod ide u izmišljeni Savez gluhonijemih.

Kako mi je bilo dosadno, mahnem mu džezvom za kafu (baš kao da sam se mogao ispričati s njim), a on potvrdno klimne glavom.

Sjedi on i pije kafu: gricne kocku šećera, pa srkne, a pri tome cupka nogom u ritmu muzike: meni sine pred očima, pa mu pridem s leđa i upitam ga, na čistom našem: "Pa, kako je u Americi?"

On se tržne, kao da ga je guja ujela.

Ispostavi se da je iz Sarajeva, da je iz Sutjeske, iz Koreje - sirotinjskog "sluma" preko puta Druge gimnazije.

Priča mi da u provinciji, po manjim mjestima, gdje su ljudi više merhametli i veći patrioti nego u gradu, može uzeti i po sto pedeset dolara na dan, ali je zato veća mogućnost da ga uhvate drotovi. To mu se jednom i desilo, pa je odvalio šest mjeseci.

Pozdravismo se i zaželjesmo sreću jedan drugom. On ode, a ja podignem tacnu s džezvom i fildžanom, a ispod - pedeset dolara!

Oči mi se ovlaže od sreće i tuge.

Međutim, to nije bio jedini susret "s naše gore listom" tog dana.

Naime, tog dana sam imao nekakvo književno veče u jednoj knjižari, pa sam se upicano: crne farmerke, crna kožna jakna, bijela košulja i kravata, a kako sam znatno smanjio piće od kada stanujem kod Velija, izgledao sam sasvim prihvatljivo.

Sad, prije te večeri, sjedim u Angelic Brewery, pijem tamni, irski "stout", sa svojim knjigama ispred sebe (ponio sam ih u nadi da će se u knjižari zateći neki direktor Penguin books i ponuditi mi ugovor za objavljivanje, a to je isto kao da se nadam da ću dobiti na lotu), motam cigarete na onoj kutiji-automatu, kad mi prilazi cura, dvadesetak joj je godina i sva fascinirana onom kutijom, kao da je to zadnje čudo nauke i tehnike, moli me da i njoj smotam jednu.

Onda primijeti knjige na stolu i pita me koji je to jezik.

"Srpskohrvatski", odgovorim i očekujem da će me bljedo pogledati, baš kao da sam joj rekao da je sanskrt, ali ona usklikne.

"Zaista? Moja baka je iz Hrvatske. A, o čemu su?"

"Ne znam. Nisam ih čitao - ja sam ih pisao", ne bez sujete, odgovorim.

Sad mi više ne vjeruje, pa okrenem korice sa svojom slikom. Tu sam desetak godina mlađi, ali ipak prepoznatljiv.

Ona se zove Prudence Crnkovic i studira informatiku.

"Kako?"

"Crnkovic", ponavlja ona.

Kažem joj da je to djevojačko prezime i moje bake i smijemo se "kako je svijet mali", a ja sam sebi umislio kako u njenim crtama lica, tankom, prefinjenom nosu, pomalo ironičnom osmijehu, dugim prstima prepoznajem uspomenu na biće koje sam neizmjerljivo volio.

Žao joj što nema vremena da ide na to književno veče sa mnom, ali bi obavezno voljela da se opet vidimo; ostavlja mi broj telefona i kaže da je najbolje da je zovem poslije sedam sati uveče, jer je cijeli dan na fakultetu...

Narednih dana se lomim da je nazovem, ali neću da se zalijećem k'o bekan, pa puštam da poziv legne za sedam dana.

Svašta sam mogao očekivati, da će mi reći: "Dario? Koji Dario?", "Otkaći mi se, budalo!", "Dobili ste pogrešan broj", "Žao mi je, ali stvarno nemam vremena", ali da će mi potvrdno odgovoriti za sastanak i pri tome dodati: "Imaš li šta protiv da dođe i moja mama?", to nisam ni u najcrnjem snu mogao sanjati.

"Pa, naravno, kako da ne", odgovaram i osjećam se kao da me je neko štosom puk'o.

Premišljam se ne bih li je izradio za sastanak - samo ću se bez veze uvaliti u trošak, ali se ipak odlučim da odem...

Kad imam šta vidjeti: najljepšu ženu što sam poodavno vidio. Četrdesetak joj godina, ali ima potpuno sijedu, kratku kosu, najplavlje oči, duge noge i stas kao u manekenke, topao stisak ruke i blistav osmijeh: "I am Mary. Pru's mother. Nice to meet you."

I meni je, kako da nije, pojava nemaš, koliko drago da smo se upoznali...

Poslije smrti muža, prije četiri godine, vratila je djevojačko prezime; radi kao turistički vodič - sada se baš priprema za turu po Jugu i iznenađena je mojim poznavanjem Građanskog rata, podatkom da je general koji je organizovao Buffalo Soldiers, prvu crnačku jedinicu, bio iz Wisconsina...

Po Prudence je došao momak i otišli su u kino, a ja to nisam ni primijetio...

Na kraju večeri, koje je proteklo brzo kao da pucneš prstima, nudim se da joj pozovem taksi, a ona kaže da stanuje u blizini, da će radije prošetati.

Topla je ljetna noć i hodamo ruku pod ruku. Poziva me na kafu, ali ja odbijam, pravdajući se da sutra rano moram raditi a, u stvari, sasrao sam se od straha...

Ne znam. Možda sam te večeri ispaio levat, možda sam mogao počinuti "incest", ali, svejedno, ne žalim, jer je ostalo jedno toplo, iskreno prijateljstvo, koje mi niko ne može oduzeti.

BOŽJI PRST I ŠAKA

Da je još živ Slobodan. Kovačević, sreo bih ga na uglu Kralja Tomislava i Đidikovca, on bi prebacivao svoje masivno tijelo s noge na nogu, trljao ruke i objašnjavao mi ko sam i šta sam: svu moju genealogiju, rekao mi gdje sam se rodio i gdje sam stanovao, pa čak i broj mog telefona.

(Za one koji to ne znaju, Slobo je bio jedna od legendi Sarajeva i jedan od onih, kako bi to američki Indijanci rekli, koje je Bog dotakao prstom, a što bismo mi u Sarajevu manje poetično rekli - dileja.)

Nažalost, rekoše mi, umro je ljetos i izgledao je isto kao i prije trideset godina (s tom razlikom što više nije znao genealogiju mnogih koje je sretao na ulici), tako da sada nisam siguran da li postojim ili čak da sam ikad postojao.

Pogotovo otkad mi stupidni birokrati rekoše da mog "matičnog broja" nema u kompjuteru, da me nema ni u kartoteci, a da je moj stan proglašen napuštenim još davne 1971. godine, poslije smrti moga oca. ('Ajde de - bar su priznali da sam imao oca.)

Slobinu inkarnaciju sam upoznao u Madisonu, u Americi, a zvao se, kako ću kasnije saznati, Sidney.

Njegova teritorija je bila State street - potpuno slična našoj Ferhadiji, sa bezbroj kafića i radnji, uličnih tezgi, šetalište i okupljalište studenata i "zgubidana", prosjaka i biznismena, pедера i lezbijki, pripadnika raznih sekti...

Sidneya bi bilo teško svrstati i u jednu od kategorija: naravno, isključi lako prepoznatljive, "uniformisane" biznismene, s njihovim nadmenim, bahatim izrazima na licu i neprestanim pogledanjem na Rolex (ako niste znali - time is money), ali i prosjake, koji, zveckajući sićom u plastičnim čašama od jogurta, kruže ulicom, nijemo (jer im je zakonom zabranjeno da se obraćaju prolaznicima) mole za svoj dio "američkog sna".

On bi, tako, trupkajući nogama, stajao pred staklenom vitrinom s kolačima u nekoj od kafeterija, sve dok mu neko ne bi naručio kafu ili pitu od jabuka, ili mu tutnuo dolar u ruku.

Na ulici bi zaustavljao ljude i propitivao ih o dobitnicima Oscara, ali nikad nije imao problema s policijom, jer je iz njegovih očiju, boje nepržene kafe, zračila blagost i dobrota.

Idući na jedan intervju za posao u italijanskom restoranu "Boticcelli", gdje je bila dobra lova, za sreću sam mu u ruku tutnuo pet dolara i - isplatilo se: dobio sam "gospodski" posao, fleksibilno radno vrijeme i, plus, dijelio tal od bakšiša s konobarima.

Tako je i počelo naše "prijateljstvo". Često bih, vraćajući se s posla, noseći karton piva kući, sreo Sidneya i tutnuo mu konzervu u ruku, a on bi me, recimo,

pitao znam li ko je 1936. godine dobio Oscara za najbolju žensku ulogu, itd.

Uvijek je bio glatko izbrijan i skromna odjeća na njemu je uvijek bila čista i nije "tuknuo" na bijedu, taj specifični "damf" memle i truljenja, mokraće i alkohola, pasulja bez mesa, nikotina i pokvarenih zuba, koji, valjda, okružuje sve nesretnike ovog svijeta, pa mi nije bilo neprijatno, ponekad, sjesti s njim u neku "bašticu" na pločniku, popiti kafu i saznati da mu je ime kako je, da mu otac živi u Detroitu i da mu on plaća "pansion" u Y.M.C.A. (Young Men Christian Association - Udruženje mladih hrišćana) već dvanaest godina - od smrti njegove majke, koju je zvao "mamica".

Pitao sam ga koliko mu je godina (izgledao je kao tridesetogodišnjak), ali mi nije znao odgovoriti, jer je on, izgleda, vrijeme računao samo od dana kad mu je umrla "mamica".

U školi je imao problema s disleksijom (ako se to tako zove), što znači da nikad nije naučio da čita i piše, a sve one silne podatke o "oskarovcima" je zapamtio sa video kasete. Što li je (on ili njegov otac) izabrao baš Madison, to mi nije znao odgovoriti.

Koliko sam mogao skužiti, ovamo ga je, ustvari, poslala maćeha ("blaga, ali zla žena", kako ju je on opisao), koju on, kao i oca, voli i svake godine im pošalje čestitku za Božić - neko drugi je napiše.

Elem, jednog dana ga sretnem na ulici, a on u glanc novom "jeansu", skupim kaubojskim čizmama, s "pertlom-kravatom"; zove me na piće, i to u najskuplji (Blue Merlin) restoran u gradu...

Sjedimo sad u pravoj bašti, sa oleandrima i buganvilijima okolo, a ja se i ne pitam puno otkud tolika promjena, jer, ako mi je normalno da već osam mjeseci nisam vidio svoju kćerku Nevenu, onda mi je sve normalno.

On naručuje pivo za mene i kafu i (bezbeli) pitu od jabuka za sebe, a ja ga pitam što i on ne popije pivo:

"Ne pijem alkohol."

"A, sve one pive što sam ti ih ja davao?"

"Nisam htio da te povrijedim, Dario, jer i ti si usamljen čovjek. Proslijedio bi ih onim 'nesretnicima' u Parku." (P'jancima ili, kako ih ovdje zovu, "vinosima".)

Poziva me da idem s njim u Oneida casino, indijanski rezervat i kockarnicu, što i nije puno daleko od Madisona - nekih šezdesetak milja.

"Sidney, otkud ti pare?", tek tad upitam.

"Umro mi je tata."

Ne odoh sa Sidneyem u kockarnicu, ali za nekoliko dana dobih nogu na poslu i odoh u Seattle, gdje, u novinama, nakon par mjeseci, vidim njegovu sliku i čitam kako je u Oneidi, za mjesec dana, skršio osamdeset hiljada dolara, a sada tuži (preko advokata) državu, jer, po očevoj oporuci, trebalo mu se isplaćivati mjesečno, a ne dati mu cijelu gutu odjednom.

...Opet, kasnije, čitam da je dobio proces: lova mu vraćena i sad mu se isplaćuje mjesečno.

Drago mi je za Sidneya, kojeg je Bog dotakao prstom, ali se pitam šta ću ja, koji SAD-u dugujem petnaest hiljada dolara?

To što je mene Bog udario šakom, na američkim sudovima neće piti vode.

EL NIÑO U MOJOJ GLAVI

Kad bih znao šta se oko mene dešava, znao bih i ja šta da radim.

Izgubio sam svaki osjećaj za vrijeme - ma, kakvo vrijeme! - za godišnja doba. Nekad su postojala četiri:

proljeće, to je bilo kad bih, kofrčeći se pred rajom, prvi skinuo cipele i usudio se bos hodati po ulici (mada su mi se tabani mrzli), a onda bi me, da ne bi zaostali, svi ostali slijedili i šutali smo loptu u parku iza Druge gimnazije; brao sam kukurijek i jagorčevinu na obalama Miljacke, kaćune i visibabe u Gaju i nosio bukete baki, a ona ih je pobožno čuvala, baš kao da sam joj donio Sveti Gral:

ljetu je bilo kraj škole, dijeljenje đačkih knjižica, koja para od rodbine za sve petice (osim dvice iz vladanja), odlazak s ocem na more, u Cavtat, gdje sam ga mrzio dok je on obrađivao Njemice, a ja besmisleno i bezuspješno zabacivao udicu s mola i jedva čekao da se vratim u svoje Sarajevo, gdje me čekala:

jesen, vazda mi mrska škola, ali dragi prijatelji: Ilija, Rile, Eko, Mirza, Mise, Ljupe..., još bezbroj tekmi lopte i basketa u Fisu i nadolazeća:

zima, kad ću se ludo spuštati na ligurama niz Dalmatinsku; jedva čekati novogodišnju proslavu kod Brace, na spratu iznad mene, sa starijom rajom: Ogijem, Čupom, Bibanom, Čedom... biti pijan ne samo od obaveznog fruškogorskog bisera nego od osjećaja važnosti što sam zadužen da na češkom Supraphon gramofonu navijam ploče Adamoa i Jane Birkin, zamišljati kako će to predivno biti kad i ja odrastem da se ljubim (filmski) s njihovim djevojkama, koje su - po realnoj procjeni ako ne gabori, a onda prosječne - meni izgledale kao boginje - bljesak gole sise ili guza činio je te zime najvrućim godišnjim dobom; poslije toga tradicionalna, ponoćna utakmica "na male", u zaleđenoj bašti Šetališta, gdje se klizamo, padamo, smijemo Zlaja, Ranko, Mirko, Čuka, Slađo, Brdo, Kusta, Omer... kad čekam svoj predstojeći rođendan, ne znajući da me svaka naredna godina približava ovom, petom dobu u kojem sad živim:

svaki dan mi je isti, i ne znam da li je to El Niño, ili neka druga kosmička sila, što moje jalove dane, godišnja doba (koje prepoznajem samo po garderobi koju nosim), pretvara u očaj, pa se (koje li otrcane fraze), "kao davljenik hvatam za slamku", a u stvari za telefon, i zovem Ljubljanu, Ozrenku, koja me prije devetnaest godina šutnula:

"Hej, ja sam", prepoznala mi je glas.

"Otkud ti?"

"Ma, znaš, htio sam te samo nešto pitati... U stvari, zovem te iz Seattlea, iz Amerike, planiram da se vratim u Sarajevo, pa sam skonto da svratim i do tebe?"

"Šta si me htio pitati?"

"Evo, skoro zaboravih: što mi ti, onda, bogati, dade nogu?"

"Slušaš li ti sebe, ikad, Dario?"

"Ja, pa šta?!"

"Zoveš me nakon devetnaest godina: niti pitaš kako sam, jesam li udata, imam li djece, šta radim, nego bi ti, samo tako, 'svratio'?! Saberi se, bolan, čovječe!"

Tu se i saberem. (A ja, kad god se saberem, onda se oduzmem.) Sve što mi čini radost - natjera me na plač.

"U pravu si, Ozrenka, izvini, ako ti to nešto znači... Samo sam htio... 'Ajde, nema veze... Vozdra."

* * *

Ako ništa drugo, u svojoj samoći sam razvio sposobnost da sanjam ono što hoću, a ono što neću i ne pamtim.

Znam da samo idiot razmišlja o prošlosti, a da pametan čovjek konta o budućnosti, pa liježem u krevet, komplet obučen, i koncentrišem se da sanjam svoju djecu, više njihov glas (jer, slike imam), miris i dodir, sve ono što mi nedostaje...

Budim se u hladnom znoju: kao, ispitivale su me neke nakaze... Sjedili su iza teških, pisaćih stolova, pred njima su bile hrpe papira i gomile grafitnih olovaka, koje su neprestano šiljili... Iz pozadine je svirala neka nedefinisana muzika, a oni su me pitali koje sam nacionalnosti...

Mrtvo ozbiljno odgovaram:

"Mrtvac. Pripadnik najbrojnije nacije na svijetu."

Prevrću papirine ispred sebe:

"To ne može biti. Vi ste još uvijek živi."

* * *

Svanulo je; po kalendaru bi trebalo biti ljeto, a ja kroz prozor gledam pahuljice...

Da li je to El Niño u mojoj glavi ili ja više ne mogu ni da sanjam?

PEDERSKA POSLA

Pedera je oduvijek i biće ih. (Kao što, u ova kokuzna vremena, reče Mujo

Sulji: "Znaš li da je grad pun pedera?" - "Ma, daj, ne budali!" - "Bil' se ti karn'o za hiljadu maraka?" - "Bože me sakloni!" - "A, za deset milja?" - "Ma, šuti kretenu!" - "A, za sto hiljada?" - "Ma, vala, ko ne bi?" - "Eto, vidiš, da ima pedera, ali nema para.")

Doduše, oni, koje pamtim iz djetinjstva, bili su drugačije vrste: kad smo svi nosili Varteks farmerke, koje kao da su bile napravljene od materijala za kuhinjske krpe, oni su uvijek nalazili načina da dođu do pravih "lizerica" (Super Rifle ili Roy Rogers); mi smo naše Borovo tene do iznemoglosti mazali kredom, a oni su svoje original "šangajke" bacali u smeće čim bi se isprljale; dok smo mi lopte igrali nekakvim felšavim gumenjacima, oni su se šepurili svojim kožnim bubamarama i uslovljavali posudbu lopte učešćem u timu (a, nikad pojma nisu imali); pamtim ih sa zajedničkih razrednih fotografija: svi u nekim flanelskim košuljicama, a oni u odijelima s leptir mašnjama... kasnije, dok smo mi ispijali naša prva piva u Marinkovoj bari (podrumu preko puta sadašnje Robne kuće), oni su cugali viski i colu u Park kafani; dok smo mi naše junferluke skidali s kakvom p'janom nesretnicom, u nekom podrumu na Gorici, na buđavom Yogi madracu, oni su svoje "žrtve" vodili u Dubrovnik, Neum, Jahorinu... (bilo ih je i one, opet, druge, prave vrste, ali ja tu ništa nisam kontao zašto bi moj stari - koji je radio u Narodnom pozorištu - kad bi me neko od "baletana" čupnuo za obraščiće: "O, bože, što je sladak" - mračno prijetio: "Slomiću ti ruku, pipneš li ga još jednom".

Ili, zašto su nas roditelji upozoravali da ni slučajno ne prilazimo nekakvom Ibri, koji je "ordinirao" u kafani Triglav, pored kina Sutjeska i bio tako ljubazan prema djeci; sjećam se i para, koji je uvijek, u "staroj" Istri, sjedio u najzabitijem ćošku - nije bilo teorije da se dotaknu, makar i bezazleno, rukama, jer bi im to značilo automatsku "tarabu", ali im se iz pogleda čitala takva zaljubljenost da im i dan danas zavidim... Usput budi rečeno, u njihovom fizičkom izgledu, odjeći, piću koje su pili (bokalić meke rakije), nije bilo ništa što bi privuklo nekog Versacea. Bili su to sasvim prosječni ljudi zatvoreni u kavez svojih hormona i međusobne ljubavi, koja je bila toliko čvrsta, možda, baš, zahvaljujući podsmijehu kojem su bili izloženi.)

A, onda, najednom, šok za mene: moj prijatelj iz gimnazije, s kojim sam dijelio klupu i prva literarna iskustva, javno se, po prvi put u istoriji ovog grada, deklariše "ko je i šta je".

"Pa, dobro, nije ni to loše", mislim, prisjećajući se riječi svog djeda, kojima je odgovorio na iskaz mog prijatelja, Branka Čučka da je "po zanimanju književnik".

I, tako, na nekakvom smo ti "žuru" (koji je, bezbeli, u mrklo doba noći) kod našeg jarana, Zlaje Pegle, čiji su roditelji otišli na prvomajski odmor i ostavili ga samog da se spremi da popravi jedinicu iz hemije...

Dolazim malo kasnije u Zlajine halvate i sve je kao što (bolje se ne može ni zamisliti!) treba: piče Doorsi, Zeppelini, Three Dog Night, svi parovi su se već "safatali" ili se povukli u neku od soba, a ostao je samo moj prijatelj iz

gimnazije, za koga se zna "ko je i šta je", i, meni, neka nepoznata, predivna, plava, snebivajuća cura; osjećam se superiorno (nemam više nikakve konkurencije), pa ne navaljujem, nego bih se prvo pozabavio kolekcijom viskija Zlajinog oca; dok ja određujem viski i ne primjećujem da sam ostao sam u sobi, da ploča na gramofonu beskrajno ponavlja: "...light my fire, light my lire, light my fire..."

Već sviće i ulazim u jednu od soba da "ubijem sovnu", a tamo, onaj za koga se zna "ko je i šta je" i "moja" snebivajuća plavuša... njoj noge k'o šestar, a, on - ne prestaje.

Ujutro ga, kad se sve odvuklo kući, a Zlaja, uzaludno, pokušava da popravi luster, koji je neko "ugasio" flašom, pitam:

"Pa, dobro, bolan, što mi ono, sinoć, napravi?"

"Izvini, Daco, nisam mogao da odolim - toliko mi je ličila na Davida Bowia", stidljivo se smješka, a ja mu opraštam.

I shvatam ponešto - ali, tek dvadeset godina kasnije, u Americi...

Razjeden samoćom (moja Lin je već otputovala za Taiwan), zgađen ljubavlju Amerikanke i sit licemjernih dobrodošlica moje bivše žene, nemam više snage ni da se, za predstojeći, dugi, neradni vikend, vidim sa svojom djecom, listam notes sa telefonskim brojevima...

"Hoće li iko ikad shvatiti zašto se Bogu toliko jadam...", kroz glavu mi huče Rilkeovi stihovi: Don, moj profesor, on je prava raja, ali sirovina; Tim je, vjerovatno, do sada, napušten k'o stoka, pa se na njega ne mogu osloniti; Paul je O.K., ali, ne pije; Bob je dobar, pije, ali je još depresivniji u piću od mene, a to mi ne treba...

Matt Lesziewski, moj profesor engleskog, divan, pametan čovjek, on i njegova žena, Marina, Filipinka, jednom prilikom su bili kod mene (dok sam još bio oženjen) na večeri; napravio sam im punjene lignje i dagnje "na buzaru"; skuhao im "bosansku kafu", iz mlina i džezve; kasnije gledao Marini u fildžan i "sve pogodio"; obavezali nas da mi dođemo u njihovu novu kuću...

"Vozdra, Matt."

"Heej, nismo se dugo vidjeli. Šta mai?"

"Ništa pametno, moj Matt. Kont'o sam da odemo negdje na piće?"

"Nema problema. Marina je otputovala na Filipine, u posjetu majci. Baš kao što si joj ti vidio iz šolje da će imati bolest u porodici. Gdje?"

"U Stadion, znaš li gdje je to?"

"Znam, ali što baš tamo. Tamo je sve goli seljak."

"Jebi ga, znam, ali mi dođu 80 dolara sa poker mašine. Važi?"

(Razlog što dolazim u tu kafanu nije samo jeftinoća, nego što je ispred pješčano igralište za odbojku, gdje navečer, pod reflektorima, nastaje pravi vatromet sisa i guzova, dugih, sjajnih kosa, blještavih zuba, savršenih nogu - baš kao što sam to gledao u filmovima - hoću da se onesvijestim od ljepote kad neka od igračica pride mom stolu i, popravljajući rub na minimalnom šorcju, uz bespotrebno pitanje "May I?" spušta čašu cole ili pive i sjeda u stolicu, oznojena

i vruća, zadihana i mlada, nesvjesna šta mi je upravo uradila, sa (opet) bespotrebnim "Thanks", ulazi u sljedeći set.)

Popijemo po pivo, Mart i ja, a njemu je jako žao što sam se rastavio od žene, a onda me poziva svojoj kući - sa prekrasnim vrtom, gdje osim cvijeća, gaji i paradajz, začinsko bilje, sa velikim trijemom...

Sjedimo na ljuljaškama i pijemo (samo za ovu priliku) najbolje i najskuplje pivo na svijetu, Samuel Adams; pričamo o latinoameričkoj literaturi i slažemo se da je prenapuhana; slažemo se i oko toga da je Holywood ubio američku književnost, jer se svaki autor, već pri samom početku pisanja knjige, nada kako će je tušnuti kao scenario nekom Spielbergu; berem nabrekli paradajz iz vrta i pravim moćnu salatu s koprom, maslinovim uljem i bijelim lukom; slušamo Boba Dylana i Mart mi pomaže da odgonetnem riječi, koje, kroz Dylanovo meketanje nikad prije nisam mogao dešifrovati; noć je već zaleгла i meni se iskre suze u očima, od alkohola i tuge što nisam tamo gdje, i s kim, pripadam...

Matt sjeda na ljuljačku pored mene, nježno me grli:

"Dario, vrijeme je za spavanje."

"Neka, još ćemo po jednu..."

On se naginje prema meni i ljubi me u uho:

"Spavaćemo zajedno, u mom krevetu..."

Trgnem se od gadosti i nevjerovanja (znajući kako dobro izgleda njegova žena, Marina) da mi on to drži ruku na butini i da je uradio ono što je upravo uradio...

U sekundi sam trijezan i kažem:

"Neće ići Matt. Spavaću, ovdje, na trijemu..."

On ne insistira, povlači se u kuću i poslije par minuta, obučen u svileni kimono, valjda praveći zadnji pokušaj, dolazi da mi poželi laku noć.

"Noć, Matt. Vidimo se ujutro."

Pijem preostatak, sve toplijeg i toplijeg piva i ponovo sam pijan; pišam na njegov paradajz u bašti - iz čiste lijenosti, ne iz straha da odem u WC, u kuću...

Sviće i ja se, kao šugav pas, vučem niz ulicu, ka svojoj sigurnoj, neizdržljivoj samoći.

RAJA JE RAJA

Jim Timony, moj socijalni radnik, otišao je u Nebrascu da doktorira, tako da slijedeće nedjelje ne moram da idem na svoju obaveznu seansu pokajanja i trućanja takvih laži koje ni pas s maslom ne bi polizao: "Jeste li ikad udarili nekoga?", "Ko? Ja? Šta vam pada na pamet." "Je li vas otac tukao kad ste bili mali?", "Tukao me k'o vola u kupusu." (To je opravdanje, koje uvijek pali, pa da

sam čak i zaklao dvoje ljudi u po bijela dana i na po ulice, potapšali bi me po ramenu s razumijevanjem i pustili kući, na posao, da čistim hale, okrećem hamburgere, perem suđe, pakujem jebene košulje - što se sve svodi na isto - to jest, da radim i plaćam porez. Ali, pod uslovom da sam Amerikanac, ovako...)

Završeno je i božićno ludilo, pa u fabrici, gdje radim, više nema posla za sezonske radnike, tako da sam "na čekanju".

Imao sam tonu prekovremenih sati prošlog mjeseca, plus sam primio i božićni ček u iznosu sedmične plate, tako da se može durati neko vrijeme.

Sinoć me zvao moj jaran Mujo, s Floride. P'jan je i svega mu je do guše:

"Danas, u samoposluzi, utovaram kese nekom šupku u gepek, kad vidim da je registracija iz Wisconsina. Kažem mu da imam jarana, Dacu, u Wisconsinu, a on me gleda k'o da sam smeće i kaže: de, momak, nemam ja cijeli dan vremena. Čuj, ba, njega 'momak' - mogao bih mu otac biti. Ne mogu više, Daco - sve mi se zguturilo."

"Radiš li sad za vikend?"

"Mogao bih, al' neću."

"Naletiću ti na piće ovih dana."

"Zajebavaš?"

"Nisam odavno nikoga razvalio na remiju..."

Vansezonska, povratna karta na Greyhound autobusu je samo pedeset i šest dolara, a put do Tampe traje dva dana. Kako već imam iskustva sa fašistoidnim šoferima, koji brane svaki alkohol, u litarsku Coca-Colu sipam viski i idem da vidim prijatelja, koji me je ispratio iz Sarajeva, prije skoro pet godina i to je bilo naše zadnje viđenje.

* * *

Sjedim u Coral Baru u Tampi, na Floridi i svi me gledaju kao luđaka, jer su mi na nogama čizme, samtane pantalone, košulja i teška vindjaka ("kanadanka") prebačeni preko naslona stolice, a napolju je preko trideset stepeni.

Mujo je rekao da će doći po mene za pola sata, ali, evo, ja već pijem treće pivo, a njega nema, pa mi ljubazna šankERICA opet daje telefon...

Dubravka, Mujina žena, kaže mi da je on krenuo prije pola sata i da je, vjerovatno, kreten, zalutao...

Na drugom kraju šanka je neki stari, olinjali pijanac i ja znam (pošto sam magnet za budale) da će mi se kadli-tadli obratiti...

"Gadi mi se veći dio čovječanstva; pojebao sam 2500 žena, kladio se na 12500 konjskih trka, popio jezero Michigan alkohola, objavio dvanaest knjiga... A, šta si ti, mala pizdo, uradio od svog života."

ŠankERICA kaže:

"Hej, Charles, sada je dosta...", ali je ja prekidam:

"Sve je O.K. Daj čovjeku piće (whisky s vodom) na moj račun", jer na tom neobrijanom licu, punom dubokih bora, koje samo bol može izrovati, nečešljanoj, sijedoj kosi, bistrim, plavim očima poznajem nešto - Vratnik,

Bistrik, Marindvor, Korzo i Istru, bife San, Šetalište, Plavi podrum i Hamambar, Gradinu i Marinkovu baru - jednom riječju: raju.

"Živio, šupak", kažem mu, "propustio sam 2500 žena, pojebao sam 12.500 konja, ukrao sam na stotine knjiga, imam dvoje djece - eto, to sam uradio od svog života."

U njegovim očima zaiskri smijeh:

"Sandy, daj malo pizdi piće na mene."

"Hvala, stara pizdo."

"Znaš...", on poče, ali ja ga prekidoh:

"Ne znam, ali me nemoj gnjaviti, ako boga znaš."

(Već sam se zabrinuo što Mujo, kreten, ne dolazi - ne zbog toga što mu se nešto moglo desiti - nego što mi se, onda, valja uvaliti lov za taksi do njegove kuće.)

U to, ulazi i Mujo: isti kao i uvijek, samo pocrnio, kao da je proveo dvije smjene na ljetovanju u Ulcinju.

"Pa, gdje si, ustašice! Nisi ni po sata u gradu, a već znaš najveće pijance."

Grlimo se i ljubimo, balimo se i plaćemo, a malobrojna američka publika u baru je zbunjena kakofonijom bosanskih: "Pa, pička ti materina... Eeeh, jebo te otac... Kurvo stara... Pederu jedan... Majmune blesavi... Idiote kretenski... Budalo stara... Pa, jebem ti majku..." - svih naših, toplih izraza milošte i ljubavi.

Nakon što smo othuknuli, rekoh:

"Sandy, daj nam piće - šta ćeš ti, Mujo? - i Charlesu, takođe"

Mujo kaže:

"Ma, nemoj, Dubravka će se brinuti..."

"Ne brini, zvao sam je već... Sandy, would you be so kind to give me a telephone once more?"

Mujo zove ženu i kaže da ćemo samo popiti piće i da dolazimo kući; čujem Dubravkin glas, pun radosti: "U redu, ali mi samo nemoj reći da ćeš s Dacom ostati još malo, jer s njim se ne može ostati još malo".

Charles hoće, pošto-poto, da završi misao koja mu se, još prije pola sata začela u glavi:

"Znaš..."

"Jah, de reci!"

"Znaš, dečko, ti bi se trebao baviti pisanjem."

"Hvala ti, Charles. Razmisliću o tome."

* * *

Poslije petog pića, Mujo i ja izlazimo iz kafane, a ja ga pitam: "Kako, sreće ti, takav kreten, nađe onakvu ženu kao Dubravku? Mujo me pogleda s potpunim nerazumijevanjem: "Dubravka nije moja žena - ona mi je raja."

RAJA JE RAJA (II)

Dubravku godine nisu nimalo promijenile, ista je kao i uvijek -lagana i prozračna kao pahulja, sa istim sjajem u očima i sa osmijehom - baš kao da su joj se u životu dešavale samo lijepe stvari.

Ali, zato, Mujinog i Dubravkinog sina, Zlaju, jedva sam poznao: oca je dostigao u visini (što baš i nije teško), prokрупnjao se - ni nalik na ono žgepče koje sam zadnji put vidio u Sarajevu.

Kaže da me se sjeća, a ja mu ne vjerujem, ali me on pita kako mi je kćerka, Nevena.

"Dobro, sine, dobro. Sad je već velika cura", sad ja foliram, jer kako mu reći da ne znam, da svoju kćerku nisam vidio već osam mjeseci, od razvoda sa ženom.

Sjedimo na verandi i razmjenjujemo informacije o raji: Rambo je u Australiji; i Tule i Jolić; Dubravko je, takođe, u Americi - s njim se obojica čujemo; Tiho i Goro u Kanadi; Bambi u Njemačkoj; Bobo u Švedskoj; Mosto u Beogradu, a našeg Hamića i Kile više nema; ni Mande ni Bege...

Rat i ne pominjemo, kao da je to bio samo ružan san, nego se sjećamo svih partija zinga u Hamićevoj radnji, barbuta u Mujinoj kući, pokera kod mene, imena svih konobarica i konobara u gradu i, dok se prazne konzerve piva gomilaju na stolu, sve više jedan drugom ponavljamo:

"Šta nam ovo uradiše, šta nam ovo uradiše, majku im jebem..."

Dubravka je napravila tripice (na moju molbu, jer toga sam se zaželio u Americi), pa nam se i ona pridružuje. Pita me o razlozima razvoda s Dijanom, a ja počinjem nadugačko i naširoko, naravno, prebacujući svu krivicu na "bivšu", ali me Mujo prekida:

"Ma, rakija, brate, rakija!"

Ne mogu da se ne složim s njim, a Dubravka kaže:

"Ne znam, ali ona je meni uvijek bila draga", i tu nastaje neugodni muk, koji remeti samo zvuk otvaranja konzervi piva i škljocanje upaljača...

Već je pokasno, Dubravka radi ujutro, a ni Mujo ni ja ne možemo više popiti kao prije, pa idem u krevet i molim Dubravku da ostavi upaljena svjetla, jer ne bih želio da im se, u gluho doba noći, popišam u špajz...

Budim se s najgorim mamurlukom u svom mamurlucima bogatom životu. Ne mogu se kotarisati štucanja - ni pivo ne pomaže.

Mujo mi se uskoro pridružuje i pita me:

"Šta si, majke ti, sinoć radio s onim deterdžentom?"

"Kojim, ba, deterdžentom?"

"Onim kesicama što su bile na stolu u kuhinji?"

Polako mi se vraća film: u neko doba noći sam ustao, dobauljao do kuhinje, vidio neke kesice sa slikom limuna i skontao da je to "limuntos", sasuo par njih

u bokal i pomiješao s vodom... Ispostavilo se da su to reklamni uzorci nekog novog deterdženta "s okusom limuna", koje je Mujo uzeo iz supermarketa gdje radi - to objašnjava moj teški mamurluk.

Mujo me pita hoću li doručkovati, a ja mu kažem da ne mogu na prazan stomak i otvaram još jedno pivo...

Sad razgovaramo trezveno: o planovima za budućnost, o životu u Americi, o životu u Sarajevu...

"Ne znam, moj Mujo", kažem, "za sada mi je jedini plan da ne umrem, još... A, inače, ne mogu se pomiriti s mišlju da u Americi skončam kao kuhar... Znaš, nakon smrti svog oca, hiljadu puta mi se desilo, na pošti, banci, portirnici, kad izvadim ličnu kartu, da mi kažu 'A, vi ste Vlatkov mali', a meni srce OVOLIKO... Sve kontam, akobogda, jednog dana, kad Nevena ili Vesna budu dolazile u Sarajevo, da će im pogledati u pasoš i reći 'A, ti si Dacina'... Ne znam, ne znam..."

"Hoćeš li da ti pokažem grad", pita me Mujo.

"Ma, jebe mi se - svi su isti", nimalo ljubazno odgovaram, ne zbog Muje, nego mog besmislenog pokušaja da ovim putovanjem od pedeset i šest dolara, pokušam povratiti prošlost i skoro da mi nedostaje moj jednolični, ubitačni posao, bijedna soba, beskrajno redanje pasijansa u samoći, neprepoznatljiva slika na televizoru, koji mi je ostavila moja jaranica Farida, Alžirka, Jim Timony i njegovo ispiranje (mog) mozga...

Svaka odluka koju sam donio u životu, ispunila me je kajanjem, pa s tim teretom i sad sjedam na autobus za "moj Madison".

* * *

Prije odlaska, moja Lin, Kineskinja s Taiwana, upozorila me je da se čuvam Korejanaca, da su to najgori ljudi na svijetu - kako sam joj mogao reći da "oni", "žuti", meni izgledaju svi isto?

U foajeu zgrade gdje stanujem je televizor, a treba da počne tekma Chicago Bullsa. Međutim, neka je koka došla ranije i gleda neko sranje od soap-opere. Dave, Korejanac, ustaje i mijenja kanal; ona se buni, a ja "gentleman Jim", kažem Korejancu da odjebe, vraćam kanal, ne zato što mi se to gleda, nego što kontam da bih zbog toga mogao nešto "ušićariti" kod koke... I to sranje se uskoro završilo, pa prebacujemo sliku na Bullse; u poluvremenu idem u halu, a, Korejanac za mnom... i tu me nokautira - ne "tekvan-doom", "karateom", "džiudžicom", nego klasičnim štosom!

U četvrtak se na "seansi" pojavljujem sa šljivom na oku, a prva stvar koju treba da ispričani je da li sam imao konflikata tokom prošle sedmice.

Lažem da sam se okliznuo na poslu i udario od rub stola. Mada mi ne vjeruje, Jim Tomony mi savjetuje da tužim poslodavca, a ja mu, i dalje, lažem da je to bila moja greška, jer nisam odmah pobrisao pod gdje sam, navodno, nešto prosuo...

Kući me vozi Rick, koji je novi (tek pet-šest sedmica) momak "u razredu",

on je na uslovu jer je pod noge bacio polubrata, narkomana, koji je iznuđivao pare od njihove majke; mrzi narkomane i nijednom ne pokazuje kajanje za ono što je uradio i stalno ponavlja da bi to ponovo učinio i da će to ponovo učiniti, ako treba.

U vožnji mu ispričam šta mi se zapravo desilo, a onda odemu u Nitty Gritty, preko puta moje kuće, na piće.

Za šankom, Dave, Korejanac i podsmješljivo mi se smješka.

"To je šupak, koji me zavalio", kažem Ricku, a on mi hladnokrvno odgovara:

"Jebe mi se. (I don't give a shit.)"

* * *

Rick se nije pojavio na već dvije "seanse", pa pitam Jima zna li šta je s njim.

"Nažalost, vratili su ga u zatvor. Prekršio je uslov - istukao je nekog momka iz Koreje u 'Nitty Grittyu'. To je blizu tvog stana."

"Znaš li u kojem je zatvoru?"

"U Bloomingtonu, pretpostavljam. Zašto pitaš?"

"Onako..."

P.S.

Nikad nisam posjetio Ricka i još se stidim.

SARA, MARA,

DARA IZ DRVARA...

Davno je rečeno: što kokuz može zamisliti - to ni lokomotiva ne može povući!

Tako i ja: vraćam se u gluho doba noći s posla u fabrici, ujutro mi valja na "honorarni" posao u cvjećarnici, gdje, nećete mi vjerovati, imam jako odgovornu dužnost da skidam bodlje s ruža.

Nije kakva lova, ali, zato, imam džabe "hanzaplast" i pravo da psujem do mile volje kad god se ubodem i mogu da pušim, jer radim napolju.

Bliži se "Valentine day", pa ruža k'o govana, a ja, s osmijehom poluidiota, primam pohvalu od gazdarice:

"Good job, dario (namjerno sam napisao svoje ime malim slovom, jer, izrečeno je u takvom tonu, s toliko "emocije" i poštovanja, da se, zaista, osjećam kao "d"), a ja kontam kako bih se obogatio u Americi:

spusti, bolan, Daco, šibice - to je, valjda, jedina korisna stvar, koju si u

životu naučio: jebo te Kafka, Dostojevski, Gogolj, Mopasan: sve su to bili veliki gubitnici u životu, papci, koji su prošli "bulevarom" života, naletili na Šuneta, Očenaša, Činiju ili Fuku... zaigrali na, opet, krivu kutiju šibica...

... znam da ne mogu na engleskom da prosipam priču: "Sara, Mara, Dara iz Drvara, traže malog Janka. Gdje je mali Janko? Ne znate, po pet hiljada, ni vi gospodine papane, a ni mi, a ni vi...", ali smisliće se nešto...

... problem je i s folerom; e, da mi je Ljupko... najbolji foler na svijetu; uvijek upicanjen u odijelo, sa svilenim šalom oko vrata; u džepu je vazda nosio jabuku, pa kad bi primijetio da se papak pali, upitao bi:

"Oprostite, imate li možda nož da ogulim jabuku?"

Papak bi vadio nož (obično visočki "šarenac"), a Ljupko bi onda rekao Očenašu:

"Upri sad, Oko."

(Uh, jebote, ubodoh se!)

Eh, koja su to bila vremena: sva raja iz razreda je imala svoje idole - Musemića ili Hasanagića, Vjeću Tolja ili Nikolu Plećaša, a moji "bogovi" su bili šibicari.

Iako sam samo čuvao "stražu" i nisam bio u "punom talu", opet sam znao za dan "zaraditi" mjesečnu platu svog oca.

Jednom mi je stari pretrkaljao džepove i našao gutu para; pitao me je odakle mi, a ja sam rekao da sam razredni blagajnik, da skupljam pare za ekskurziju; stari je otišao u školu da provjeri, gdje su mu rekli da nisu baš toliko mahniti da meni povjere lovu. Ja sam uporno nijekao da sam kockao (što je bila njegova pretpostavka), pa je stari strpao pare u džep i, valjda, izveo neku kuravu na večeru u "Evropu".

A, i kockalo se. Poslije teškog radnog dana na Bulevaru, obično se išlo u Kovačiće, kod Vite, u "Dva ferala" i pucao se remi.

Šibicari, iako prevejani lopovi, za mene, "fisovsku" raj, bili su pravi mačići u remiju - uzimao sam ih k'o lopatom, a oni su bili ponosi na mene, jer sam jedini ja u cijelom krugu bio koji je dogurao do gimnazije. Ibretili su se nad mojom "dačkom knjižicom" - naročito peticom iz engleskog i esha.

Kad sam objavio prve pjesme u "Spektu" priredili su mi pravi dernek.

Trajalo je to jednu godinu i po, a onda se spremila velika "furija" i u "procesu stoljeća", svi sarajevski šibicari su bili amurirani.

Najdužu kaznu je dobio jadni Fuko, jer je, kao i uvijek, bio kokuz, pa si nije mogao platiti advokata. (Pričao je kasnije Fuko: "Gledam ja onog svog advokata po službenoj dužnosti, a on piše li nešto, piše... Nagnem se ja da mu zavirim preko ramena, a on crta crnog gavrana u teci... E, jebi ga, moj Fuko, pomislim.")

Pratio sam suđenje do onoga dana kad me je ("onu malu iz prvog reda" - nosio sam tad dugu kosu) sudinica istjerala iz sudnice.

Tako se sve raspišalo, a ja sam sebi našao drage idole i uzore, drugačiju vrstu bitangi - sarajevske književnike...

(Uh, opet se ubodoh na trn.)

* * *

Najveći mi je problem bio naći kutije šibica, jer ih u Americi nema - svi pale "zippoima", "BIC-ima" ili onim reklamnim govnama na presavijanje; ipak nađem "safety matches" u specijalizovanoj radnji za duhan, kupim čokoladu "Milka" (radi uroka, jer mi je Fuko jednom davno rekao da se od njenog staniola prave najbolje kuglice).

Čokoladu da dam kćerci, i napravim dvije kuglice: pošto nemam folera, ne mogu računati da vrtim "prostaka" (kad ih samo jednom zamiješaš, mazneš je ispod srednje i turiš drugu), što je navlakuša, pa moram odmah ići na "duplog papka" (staviš kuglice pod dvije kutije, pokažeš jednu, odmah je mazneš, a onu kutiju pod kojom je druga uopšte i ne diraš), ali to se može odigrati samo jednom-dva-put, za veliku lovu.

Trenirao sam malo kod kuće, a onda otišao u "Red Room", birtiju s pokermašinama, da sačekam vrijeme pred fajront kad su svi već pripiti ili k'o zemlje, a petak je naveče - dan isplate.

Spustim ih na pod, zavrtim nekoliko "šupljih" da navučem frajere, a onda odigrani pravo - po pedeset dolara.

Od straha hoću li (nedajbože) zijaniti ili će me prebiti i ne vidim da su mi u "publici" dva drota...

Jedan od njih se saginje i stavlja pet desetica na praznu, okreće je - Ma! Provjerava dragu - prazna. Treću, koju nisam ni pipnuo - kuglica.

Smije se i kaže:

"Alal ti kurac", a meni spada kamen sa srca.

Zovem piće šanku, a drotovi, pošto su na dužnosti, mogu "samo pivo".

Dva sata je ujutro, fajront je, a u Americi nema "još samo po jednu", idem kući; ruke, u kojim držim dvadeset i osam dolara, što mi je ostalo od dobitka, leže mi na krilu kao mrtve ribe i nikoga, nikoga da mi pretrkelja džepove...

Kćerkina mama škrguće zubima u snu, a na stolu nalazim dvije kockice čokolade i Vesninu poruku:

"Uzmi griz, tata Daco."

Dovoljno da ne uradim nešto poslije čega se više neću moći ni kajati.

BEZIMENI UŽAS,

ILI KAD JE POČELO? (I)

Kad se moj, do tada, prilično bezbrižni život, pretvorio u moru i sveo na

puko trajanje, egzistenciju beslovesne životinje ili, čak, biljke?

Da li je to bilo onog jutra kad je moja žena spakovala dvije torbe i odlučila da s našim djetetom napusti Sarajevo - dok se "ovo" ne smiri (kako je većina ljudi naivno mislila i vjerovala da na brdima iznad nema ništa drugo do pijanih, razularenih pljačkaških bandi, a ne jedna organizovana sila, koja je stavila sebi u zadatak da nam svima "dohaka")?

Na platou ispred najčuvenijih sarajevskih nebodera, blizanaca, ljepotana od modrog stakla i čelika, koje smo iz milja zvali Momo i Uzeir, po imenima popularnih radio-komičara, a koji su sada ruina, kako u građevinskom smislu, tako i podsjećanje da smo nešto trebali čuvati "kao zjenicu oka", simbol sloge Srba i Muslimana u ovom gradu, oko par autobusa za evakuaciju se natiskala svjetina: sasvim mala djeca u naručjima majki, nesvjesna ničega što se oko njih zbiva, ali nekim neobjašnjivim čudom ipak upozorena da se nešto strašno sprema, s licima iskrivljenim od grčevitog plača; unezvijerene majke, koje ne znaju šta bi prije prihvatile - djecu ili kofere, očevi, koji se u ovakvim prilikama uvijek doimaju nespretno, a iz petnih žila se trude da ostave utisak ležernosti, "teritorijalci", koji se uzaludno trude da naprave bar malo reda, pa izdaju naredbe, koje se gube u kakofoniji plača, vriske, besmislenih i bespotrebnih savjeta pri opraštanju.

Upozorenje da će konvoj biti otkazan ukoliko se ne uspostavi neka disciplina ima malo ili nikakvog efekta, jer, iako je već rečeno da će u autobuse biti primljeni samo oni čija imena budu pročitana sa spiska, svako se želi prvi ubaciti u autobus, vrata su zakrčena i nema vremena za provjeravanja ličnih podataka. Kod jednog autobusa, kao vođu puta, prepoznajem prijatelja, M.T., doktora, pa se probijam do njega (ne znam ni sam kako) i derem mu se na uho:

"Pročitaj Dijana i Nevena Džamonja, molim te, pročitaj Dijana i Nevena Džamonja!"

U prvi mah me ne prepoznaje, a onda izvikuje imena (kroz megafon) i moja žena i kćerka napokon uspiju da uđu u autobus i mogu da odahnem...

Ne samo što odlaze na sigurno, već što mislim da će nam "kratkotrajni" rastanak biti od koristi, pošto smo u proteklih mjesec i po dana rata, izluđeni artiljerijskom paljbom, noćima provedenim u skloništu, iscrpljeni glađu i nespavanjem, smoreni neizvjesnošću, postali jedno drugom neprijatelji - da budem pošten, naš brak se već i prije klimao, pa nesposobni da shvatimo da smo uvučeni u jedno strašno zlo, mnogo veće i jače od nas samih, krivca tražili jedno u drugom.

Kraj je maja. Sad je na moru već lijepo vrijeme. Idućeg mjeseca će se Nevena već moći kupati. Ono para što su ponijele, moći će im biti mjesec-dva u našoj prikolici u Baskom Polju.

Dijana dole ima i dosta prijatelja, pa joj neće biti dosadno i oni će joj pomoći, ako zatreba, a ja ću doći kad se "ovo sranje završi".

Da, baš sam tada tako razmišljao, ali zašto sam se onda tako grčevito prihvatio za željeznu ogradu obližnje škole i sa neartikuliranim riječima i

plaćem ispraćao autobus s mojom Dijanom i Nevenom?

ILI...

... je počelo ranije?

Osamnaestog aprila 1992. godine, kada sam debelo platio avionsku kartu do Beograda. JNA i "ko-zna-ko-još" su držali aerodrom, ali sam poznavao mnogo ljudi u JAT-u, pa sam se uspio ukrcati bez većih problema.

Plan mi je bio jednostavan: iz Beograda ću nazvati majku, koja već trideset godina živi u Amsterdamu, i zamoliti je (prvi put u životu) da učini nešto za mene: da me primi, svog sina, Nevenu, svoju unuku, na jedno mjesec-dva kod sebe.

Ne može me odbiti. Zna da je rat u Sarajevu. A, ionako, "to" neće dugo trajati: vojska će pokokati one seljačine što pucaju po Sarajevu. Samo kad primi naredbu.

Pozvaću Dijanu da dođe s Nevenom u Beograd, kod Rajka Petrova Noge, svog prijatelja, kod kojeg možemo biti dok ne odemo za Amsterdam.

Rajku će biti drago da me vidi, da mi pomogne. Pa, zar nisam u svojoj pretposljednjoj knjizi jednu priču posvetio njemu, zar nisam bio prvi i jedini koji se na Televiziji usudio pomenuti njegovo ime i pročitati njegovu pjesmu kada je bio anatemisan u Sarajevu, zar ga nisam bezbroj puta branio od napada da je srpski nacionalista, zar sam mu jednom, zahvaljujući svojim poznanstvima u sarajevskom podzemlju, "spasio život" kad bi on nešto zasro u kafani?

U Beogradu, na aerodromu sam našao Baneta, na kojeg me uputio Damir iz Sarajeva. Bane, kako već Beograđani znaju biti srdačni, mi je rekao da nema problema što mi je pasoš istekao, jer će me staviti na turistički, zajednički pasoš, da se on te subote ženi u Novom Sadu, pa ga neće biti na poslu, ali on će sve srediti unaprijed, a ja, ako budem imao vremena, da dođem na svadbu.

Taksijem (pun sam para ko šipak, jer sam nedavno od Udruženja književnika dobio 200.000 dinara za adaptaciju stana) idem do Francuske, do srpskog Udruženja, odakle zovem Rajka u BIGZ, gdje radi kao urednik. Rajko ima puno posla, ali će Ljilja, njegova žena, doći po mene...

Vladimir, Rajkov stariji sin, ogroman je, već je odslužio vojsku, a ja ga pamtim kao osnovca. Petar, mlađi, ima desetak godina i, za razliku od Vladimira, u čijem govoru se još uvijek prepoznaje "bosanština" ili, bolje rečeno, "sarajevština", priča kao prava "beogradska maza".

Pričam s Ljiljom o banalnim stvarima; smijemo se tračajući zajedničke prijatelje iz Sarajeva, ne pominjemo "ono" što se desilo u Sarajevu, ali mi to samo odgađamo trenutak kada će i ta "tema" morati biti načeta...

Rajko se vratio s posla. Izljubimo se tri puta. (A, kako bi drukčije?)

Dok mi sipa "vinjak", Rajko pita:

"Neko mi je rekao da si dobio kćerku?"

"Ima dvije i po godine."

"Kako se zove?"

"Nevena."

Rajko, kao, prijekorno maše prstom:
"Vidi ti malog, lukavog šokca - dao srpsko ime kćerci."
"Daj, ne zajebaji, Rajko. Otkud Nevena srpsko? Ima li išta da nije srpsko? Dobila je ime po mom pokojnom stricu."
Šalimo se na račun pripadnosti našim nacijama, kao i bezbroj puta do sada, ali tada će uslijediti pitanje, koje očekujem i kojeg se bojim: "Šta to rade Srbima po Sarajevu?"
Samo sliježem ramenima i iskapljujem "vinjak":
"Ne radi im niko ništa. Jebeno im je, kao i svakom drugom."
Rajkovi "čuveni" brkovi se kostriješe od iznenadne ljutine, a ja već osjećam da će ovo biti vrlo kratkotrajna posjeta.

BEZIMENI UŽAS,

ILI KAD JE POČELO? (II)

Ne mogu da se ne sjetim kako se jednom (davno?) Rajko Petrov Nogo, svrativši u moj stan, zatekavši me kako spavam na prostrtom Oslobođenju, jedinom "namještaju" koji sam imao u kući, razletio po gradu, skupio pare od raje (dobrim ili većim dijelom doprinio) za namještaj, krećenje, uvođenje struje, telefona...

... pa, mi, sada, njegovo odmahivanje rukom:
"Nisi ti upućen šta se dešava u Sarajevu", zvuči potpuno suludo. (???!!!)
"Jok - ti si! Bezbeli da nisam upućen - ti, sa 'Zelenog venca', bolje znaš šta se dešava na Marindvoru nego ja..."

"Znam, ali, ipak, ti si haustorče, imaš puno prijatelja Muslimana, pa ne možeš da vidiš, da osjetiš..."

Pucam po šavovima:
"Uredu, Rajko, ako će te to učiniti sretnim: svaki put, kada se vraćam kući, preskačem preko leševa poklanih Srba po ulicama. Eto, kažem da je tako, ako te to čini sretnim! Ali, jebi me, nije tako."

Rajko je, najednom, "umoran", ide na spavanje...
I ja za njim. Umoran sam kao pas, ali od spavanja nema ništa. Prevrćem po glavuši:

"Ma, to Rajko ima samo menstruaciju. Sutra, kad se probudimo, popijemo jednu za popravak, sretnemo se s drugarima, kad sjednemo u Bosansku kafanu ili u Orač, naručimo "još po jednu", sve će se objasniti, sve će leći na svoje mjesto - pa, zar nismo jarani?!"

Iz nekog (ili više) razloga, vinjak me tjera na povraćanje, a možda je to

samo nesnosni osjećaj krivice što su mi žena i dijete još uvijek u Sarajevu, što raja priča da sam zbrisao u Beograd, što šupci ispiraju svoja šugava usta sa "ma, znali smo mi..."

* * *

Ujutro, zovem aerodrom, Baneta. On mi, prilično panično, kaže da je vojska tog jutra uzela aerodrom pod svoje - ne može ništa da uradi za moj odlazak u Amsterdam bez valjanog pasoša.

"Ma, jebo Amsterdam. Kad ima prvi avion za Sarajevo?"

"Nema više aviona za Sarajevo."

Ništa mi nije jasno, a ponajmanje šta sad da radim.

Baš, nekako izgubljen, čujem Rajka kako kaže:

"Ljiljo, odvezi malog na terminal."

Zahvaljujem, ne treba mi, uzeću taksi...

* * *

Na aerodromu, dok čitam Politikin zabavnik, saznajem da (možda?) danas leti posljednji avion za Sarajevo.

Moram se prijaviti u Vazduhoplovnu komandu, jer to je vojni avion, vojni aerodrom...

Taksista neće ništa da mi naplati "jer sam Bosanac", a on jebe majku Slobi Miloševiću, jer je taj isti dan Drina, cigarete, uduplala cijenu.

Vozi me do radnje gdje mogu kupiti jeftine "klekovače"; negdje je oko podne, a avion (Kikašev transporter), ako poleti, trebao bi oko pet popodne.

Sjedimo u nekoj birtiji, ja hoću da platim rundu, ali on ne da:

"Sredi se, bre, Bosanac." "Odakle si ti?", pitam ga. "Iz Beograda. Zašto pitaš?" "Nako."

Sjedili smo i lokali tri-četiri sata, a nismo se ni upoznali, kad on kaže:

"Bosanac, vreme nam je."

Vožio sam se i sa pjanijim taksistima i nije me bilo strah, ali kako je ovaj hvatao krivine, uz "jebaću im mamicu seljačku", laknulo mi je kad sam došao na Batajnicu, kad mi je kadet pogledao pasoš, zvao pretpostavljenog, a on me pitao:

"Došli ste jučer u Beograd? Koja je bila svrha vašeg dolaska?"

"Bio sam na sahrani prijatelja. Sahranio sam ga."

Ništa nisam slagao.

BEZIMENI UŽAS (III)

Iz aviona, boinga 747, izvađena su sjedišta, pa, ionako ogroman, sada samo

nas jedanaestoro unutra imamo osjećaj kao da smo na centru fudbalskog terena.

Osjećaj izgubljenosti povećava i mukla tišina koja vlada među nama, jer je svako zabavljen svojim mislima i brigama. (Nikad neću shvatiti zašto se kaže "zabavljen", kad ti mozak puca od napora da skontaš bilo šta, kad ti se čelo mršti od bola, a probija te hladan znoj.)

Otvaram flašu klekovače i ona ide u krug, dok avion rula po pisti... U toku leta opet prebirem po glavi kad je OVO počelo.

BI LI TO...

...onog dana kada sam stao pred mikrofon, kada je šezdeset hiljada ljudi iz cijele Bosne došlo u Sarajevo da odbrani mir, kada sam pred Skupštinom rekao da hoću da iskoristim priliku i da sekundom šutnje odam "poštu" našim nacionalnim liderima, koji su nas doveli do OVOGA i da kažem da krivci nisu Srbi, Hrvati niti Muslimani, nego prezreni PAPANI (što nije ništa drugo do skraćenica za Primitivac, Amoralan, Polupismen, Agresivan, Nacionalista), kada su moje riječi i riječi drugih istomišljenika prekinuli rafali Karadžićevih plaćenika sa zadnjeg sprata Holiday Inn hotela preko puta, kada smo shvatili da se ne radi samo o šačici pijanih i drogiranih baraba vrijednih prezira i žaljenja, kada su prijetnje Muslimanima, od strane Karadžića, neuspjelog pjesnika, potkupljivog psihijatra, iskompleksiranog seljaka, prestala da liče na bapsko trućanje, kada smo shvatili da se kugi nacionalizma, potpomognutoj topovima i tenkovima, ne možemo suprotstaviti pukim parolama hipi stila "Make love not war" i pobijediti, kada je strah opustio ulice Sarajeva i kada su se, iste noći, po ulicama razmiljeli "oslobodioci", pljačkajući svaki butik, radnju, kafanu u gradu - pod izlikom da "spašavaju" robu od "četnika", kada sam ubrzanim slijedom događaja, od svoje žene i djeteta bio odijeljen ulicom dugom samo stotinu metara, a po savjetu "vlasti" nisam smio pretrčati tu "atletsku disciplinu", nego zamračiti prozore i ostati puzati po stanu, koji je bio na nišanu snajperista s Jevrejskog groblja na obroncima Trebevića, kada je bombardovana i zapaljena Vijećnica, Nacionalna biblioteka grada, a što su oni isti koji su je vandalski uništili pripisali "balijama", jer je u njoj, navodno, bilo najviše "srpskih knjiga", kada je preciznom artiljerijskom vatrom uništen svaki vrijedan objekat u gradu: Željeznička, Autobuska stanica, Pošta, Pekara, Električna centrala, Vodovod...

... kada sam prvi put u životu osjetio Strah.

... ne strah šta će se desiti slijedećeg trenutka, strah od neizvjesne sutrašnjice, nego jednostavno Strah, osjećaj koji te ispuni od nožnih prstiju do najsitnijeg djelića mozga, Strah koji parališe svaku misao i svaku aktivnost, Strah koji ubija emocije i čini čovjeka samo nemoćnom životinjom kojoj je ostalo samo to da se nemoćno BOJI...

ILI...

...je početak bio tog jutra kad me je Dijana probudila da vidim rezultate "prvih demokratskih izbora" u Bosni i Hercegovini, na kojima su nacionalne stranke izvojevale nadmoćnu i ponižavajuću pobjedu nad "građanskim" i "liberalnim" strankama.

Bili smo mamurni tog jutra, jer smo prethodne noći unaprijed slavili pobjedu "reformističke stranke", za koju smo samouvjerenom glasali i za koju smo znali (ili mislili da znamo) da su glasali svi naši prijatelji.

Tješili smo se da su to tek prvi rezultati "s terena", iz provincije, da će tek uslijediti izvještaji iz gradova, gdje će "integracija", napokon uzeti stvar u svoje ruke...

Izvještaji iz gradova su bili još pogubniji.

Osjećali smo se izdanim, jer očito je bilo da naše Muje, Save i Ivani, s kojima smo se cijelog života družili, nisu bile samo to - naši prijatelji, raja, već duboko u sebi ili pod samom kožom samo Muslimani, Srbi i Hrvati, koji su jedva dočekali priliku da se pridruže "stadu", da znanovjek izgube svoju individualnost, koju su cijelog života gradili, i postanu ćelije jednog bolesnog, nacionalnog bića-monstruma, koje jeste osuđeno na propast, ali koje će prije toga učiniti sve da za sobom povuče što veći broj u ništavilo.

U ime čega?

Osjećaja istorijskog ili povijesnog trenutka? Kojeg osjećaja? Kojeg istorijskog?

Bili smo na samom pragu, jednom nogom zakoračili u nešto o čemu nismo imali predstave, ali što je moralo biti bolje od onoga što smo do tada živjeli, pa zvalo se to "demokratija", "dvadeset i prvi vijek", ili "novi svjetski poredak", najmanje je važno, a onda smo se survali u kloaku mržnje, predrasuda, divljaštva, religioznog ludila.

ILI...

...da odem dalje u istoriju, što ne želim i neću, pa početak potražim u prašnjavim, trulim, šest stotina godina starim ratovima?

Za mene, dok živim, uvijek će postojati pitanje bez odgovora -ZAŠTO?

Pitanje, koje s nevjericom postavlja svaki atom mog tijela i mozga, dok hodam i osjećam metalne šine u mojim nogama kako se taru s kostima, dok sjedim u Americi i sve ovo pišem na pisaćoj mašini bez "č", "ć", "š" i "ž".

Ne mogu ponuditi ni valjan odgovor KAD je počelo i jedino što mogu da radim je pokušati opisati KAKO se nastavilo i KAKO još traje TO - taj BEZIMENI UŽAS!

ŽIVOT I POEZIJA

(I OBRATNO)

"Pročitao sam sve knjige iz gradske biblioteke, sve znam, a niko me ne voli", pisao je davno moj prijatelj iz Novog Sada, Branko Andrić Andrla.

Nešto slično se i meni dešava: protabirio sam cijelu biblioteku u Dodgevillu (što i nije neka pljačka), pročitao sve Ludlume, Sheldone, Crichtone i ostala visokotiražna sranja, pa mi se sada, dok sjedim za kompjuterom u Univerzitetskoj biblioteci u Madisonu, čini kao da sam otkrio Eldorado.

Bezbeli, nisam mogao odoljeti sujeti, pa u kompjuter ukucavam svoje ime: ima u katalogu DŽAMONJA, ali Dušan - mene ni na mapi.

Kad sam već tu, da provjerim: od naše raje nalazim Nedžada Ibrišimovića (Ugursuz) i Avdu Sidrana (Sarajevska zbirka).

Ali, nisam došao tim poslom. Večeras imam nastup u Luteranskoj crkvi, pa mi valja nešto pročitati, a već mi je navrh glave da čitam jednu te istu priču, koju sam objavio u Americi, a i rat je već minuo, nestao sa teve ekrana i naslovnih stranica novina, što za Amerikance znači kao da ga nikad nije ni bilo, pa ja više nisam interesantni "primjerak" iz Bosne, nego (ono što i jesam) kuhar Kod prljave kašike, kako posprdno zovu restoran u kojem radim. (S pravom, mogu reći.)

Iako bih večeras mogao klapiti i koji dinar, ja ipak rizikujem i tražim jednu pjesmu Jiržija Šotole, koja potpuno oslikava stanje u kojem se nalazim, a plus, vežu me za nju neke prelijepe i pretamne uspomene.

"Ja sad idem van" je pjesma koju je moj buraz Nedžad maestralno recitovao ili, bolje reći, glumio: tako i te ljetne noći, godine sedamdeset i neke, u bašti Istre...

Milica je pretrnula od straha i privila se uz mene, a kad je završio, odahnula s olakšanjem.

Nedžad je tad rekao: "Ja znam da muško i žensko nije jedno za drugo, ali znam da ste vas dvoje jedno za drugo", a ja sam čekao da se smrači (ne mogu si dozvoliti da Milicu izgubim već na prvom sastanku, a što bi se neminovno desilo kad bi ugledala moj stan pri dnevnom svjetlu), pa da idem s Milicom svojoj kući.

Pri svjetlosti svijeća, uz postere Beatlesa, Joea Cockera, mapu srednjovjekovne Bosne (koju ću par godina kasnije Nedžadu donijeti "na naselje") na zidovima, kad se prljave čarape zgurane ispod kreveta ne vide u mraku, a razbacane flaše i prepune pepeljare ne ostavljaju dojam "prljavštine", nego "ležernosti", može mi proći fol.

Deset godina kasnije, kad smo Milica i ja sjedili u Kvarnera - sada kao prijatelji - ona mi je rekla:

"Jesi ti, moj Bože, Daco, glup!"

"Što sad to?"

"Sjećaš li se kako si me folirao da nemaš struje u stanu zato što nisi platio?"

"Ja, pa šta?"

"Prva stvar koju si uradio bila je da upališ svijeće, a onda uključiš gramofon."

Izgleda da sam zaista glup, jer još ne kontam fol:

"Sjećam se, pa šta?"

"Jesi li to, sreće ti, u to doba imao gramofon koji radi na naftu?"

* * *

Specijalno je ovo večer i iz razloga što će moja kćerka Nevena prvi put vidjeti svoju, tek rođenu, sestru Vesnu, a ja ću, znam, bar kratko, sijati od sreće, osjećajući se kao normalan otac...

Engleski prevod je prilično dobar, pa ja, kad me pastor Brent predstavi, počinjem: "Ja sad idem van i vratit ću se tek ujutro."

(Pokušavam da "skinem" Nedžada i to mi, izgleda, polazi za rukom, jer se seljačka publika, u nelagodi, meškolji na stolicama.)

"Bit ću vani, ne čekaj me, idi spavati, ondje ću sjediti i čučati i doći ću pijan."

Mojoj menopauznoj ženi, Amerikanki, već je neprijatno, a kad nastavljam: "Ja sad idem van i vratit ću se možda tek za godinu, šta tako gledaš u mene?", počinje da je hvata lagana panika.

Ali, dear Janette, još nije vrijeme za paničenje - još toga ima da se naslušaš:

"Ja sad idem van i vratit ću se možda tek za trista godina, pa zar je to neko vrijeme?"

"Past ću ti na prozor u spodobu jednog besprizornog, razroknog fotona. Posadit ću se u obliku prašine, spale nekome s cipela, na prag tvojih vrata."

(Nevena hrani bočicom Vesnu i uživa u svojoj ulozi "velike sestre", a ja se bavim mišlju da prekinem ovu farsu, da kažem da to nije pjesma koju sam ja napisao, da je ovo samo moj pasjaluk, kojeg se stidim...)

Ali, da nisam pašče, kao što jesam, ne bih nastavio: "A ti onda ne budi zla i pusti me k sebi. Ne pravi mi scene. Ljubavnike ćemo pokupiti u pokrivač i izbaciti kroz prozor."

(U ovom trenutku bi Amerikanka najradije zbrisala iz crkve - sve su sad oči uprte prema njoj.)

"I ostavit ćemo sebi svjetlo. Ta pusti me k sebi."

(Ona sad vadi maramicu iz torbice i briše oči, a ja se kajem što sam ovo započeo...)

Svejedno, u najboljem Nedžadovom maniru, završavam:

"Ta pusti me već k sebi, pa pusti me već, zašto ti to toliko traje, to je nekoliko trenutaka, ta to je grozno dugo, pa ja ću usahnuti, umrijeti od žalosti, ta molim te ipak otvori, il ću ti ta vrata razvaliti, kožu ću ti izgrepti, oči ću ti iskopati..."

(Pastor već razmišlja o tome da pozove policiju.)

Andeosko lice moje kćerke Nevene sija dok joj njena sestra spava u naručju, a ja dodajem: "Ljubavi moja", na olakšanje publike, pastora i moje žene...

Široko se osmjehujem dok primam čestitke i "milotvore" i znam da je ovo bila dobro odglumljena poezija... ali život, život?

DVIJE PRIČE O JEDNOM

(ILI DVA) GRADU

Nedavno mi je Safet Plakalo pričao kako je njegova četverogodišnja komšinica, Azra Hodžić, pitala oca:

"Babo, je li istina da su ubili Švrakino selo?"

"Nije istina, sine. Poginulo je dosta ljudi, ali ga nisu ubili. Zašto pitaš?"

"A, ja znam koga su ubili?"

"Koga?"

"Titu!"

Babo je bio zbunjen:

"Kako to misliš?"

"Na kući, preko puta mog obdaništa, na zidu piše: ŽIVIO TITO!"

Babi opet ništa nije bilo jasno: "????!!!"

"Kuća je sad srušena, tu sad više niko ne živi - mora da su ga ubili."

* * *

Poslije jedne od emisija CNN-a o Sarajevu, kada sam, po običaju, prolio suze kada bih prepoznao ulicu, zgradu, a kamoli lice iz mog bivšeg života, kćerka me je pitala:

"Tata, jesu li to OPET ubili TVOJE Sarajevo?"

"Nisu, Zeko, nisu, hvala bogu."

"Pa, što onda plačeš, tata?"

"Ubili su mnogo tatinih prijatelja, pa plačem od tuge. A, plačem i od sreće, jer ga nisu ubili", pokušao sam objasniti.

"Ja ću ubiti tvoje Sarajevo!"

"Zašto, Zeko?"

"Jer mrzim kad ti plačeš!"

* * *

U Americi sam imao više informacija šta se dešava u Sarajevu i Bosni nego kad sam bio ovdje: jedini "CNN" koji smo imali (kako nije bilo struje) bilo je svakodnevno okupljanje u prostorijama FK Sarajevo, gdje smo, uz kafu i porijetku lozu, izmjenjivali istine i poluistine, laži i polulaži o svemu onome što se dešava oko nas: pripremali ofanzive i kontraofanzive, pravili planove za slamanje obruča oko Sarajeva, i, naravno, "predviđali" score Nato udare...

Kao manijak sam "prelistavao" kanale (na silno nezadovoljstvo svoje žene Amerikanke, koja je propuštala priliku da vidi nastavak neke svoje sranje-opere)

ne bih li od parčića sklopio nekakav mozaik, palio cigaretu na cigaretu i pokušavao joj, potpuno nezainteresovanoj, objasniti šta se događa...

Poslije izvještaja da su "naši" F-16 s neba spizdili "njihove" galebove, u školu sam otišao sav blažen. Kad su časovi bili završeni, pozvao sam svu "raju" iz razreda na piće u kafanu preko puta, a oni se nisu bunili što ih gnjavim svojini nebuloznim pričama o Bosni sve dok im plaćam pivo...

U euforičnom raspoloženju sam im pričao sve i svašta: kako je kod nas trudničko (plaćeno) bolovanje godinu dana, kako se može pušiti na svakom mjestu - kafanama, bezbeli, ali i poštama, čekaonicama, državnim institucijama, pa čak i bolnicama, kako te niko ne može otpustiti s posla, kako je školovanje i medicinsko osiguranje besplatno, kako se, obično, oko deset sati ode na "doručak" u Sirano, Kvarner ili Morića han, pa taj doručak potraje sve do kraja radnog vremena, i duže, kako je kirija za moj stan bila 1% od mojih prihoda, a ni to nisam morao plaćati redovno, kako nikad nije bilo potrebe da naučim voziti kola, jer mi je do posla uvijek bilo pet minuta pješke, a ako bih išao negdje dalje, koristio bih taksi...

Razišli su se u čvrstom uvjerenju da nisam samo "čudan" (wierd), nego potpuno lud.

* * *

Poslije masakra na pijaci, kada sam s užasnim nevjerovanjem pratio krvave slike na ekranu (kad čak nisam mogao ni pušiti od silne tjeskobe da je sve uzalud) i kada me je Amerikanka, staklastih očiju poslije šest popijenih piva, uhvatila među noge, a ja kriknuo: "Pa, ima li u tebi išta ljudsko? Razumiješ li ti i[ta, majku ti jebem? Može li se tebi išta objasniti? Zar misliš da sam ja životinja?", a ona me istjerala iz njene kuće, pa sam hladnu, dozlaboga hladnu noć morao provesti u olupini automobila, koji je bio parkiran nedaleko kuće, sutra, na sabahu sam, bez obzira na sve, morao ići u školu - ovaj put u sasvim različitom raspoloženju...

Razred me je dočekao na nogama, u potpunoj tišini, a profesor psihologije, Michael Dyer je rekao:

"Dario, ako želiš, ne moraš danas polagati test. Možeš to, nasamo, kad tebi odgovara."

Rekao sam da sam O.K. I bio sam. Dobio sam A.

Nastava se završila, a, raja, Jackie, Steve, Craig, mali Steve (koji još nije imao "dozvolu" da pije, jer nije bio napunio dvadeset i jednu godinu), Jose, pozvali su me na piće...

I dalje su bili sigurni da sam lud, ali sad su bar znali zašto!

* * *

Sada, dok gledam beskrajne izvještaje CNN-a, nepotrebno dosadne "specijalne emisije" o NATO udarima na Srbiju, ni traga od euforije u meni, ni traga od onog osvetničkog raspoloženja kakvo sam osjećao u Americi...

Najgore, možda, od svega što, s druge strane, ni traga samilosti ni zabrinutosti za moje prijatelje u gorućem Beogradu, nego praznina koja odjekuje u mojoj duši...

U neko doba zvoni telefon i to je Amerikanaka, koja me prvi put po mom dolasku u Sarajevo zove:

"Dario, jesi li gledao?"

"Što?"

"Ovu stvar sa Serbiom?"

"Aha."

"Pa, kako se osjećaš?"

"Kokuz. Kokuz i mamuran - to je najgora kombinacija".

"Kad se vraćaš kući?"

(Ne znam šta misli: svojoj ili njenoj.)

"Kad ne budem kokuz i mamuran."

(Što u prevodu znači: Nikad.)

"Pozdravi mi Zeku. Poljubi je za mene i reci joj da je tata puno voli", nastavljam.

(Što u prevodu znači: Možda.)

SEDAM DANA JULA

Danas sam ispratio Janette i Vesnu na avion. Otputovale su u Californiu, Santa Barbaru, jer je, najzad, Janettina nepristojna stara baba ispustila dušu. (Šalim se, bila je to jedna fina gospođa, ali posljednjih mjeseci svog života nije imala pojma šta se oko nje dešava.)

Janette je, kao najstarija od djece, preuzela brigu o sahrani, a i o prodaji kuće, za koju bi se moglo izvući i dvjesto hiljada dolara.

Planiraju ostati sedam dana, a meni posao počinje tek za sedam dana, pa me Janette pita šta ću raditi u međuvremenu.

"Pokušaću da završim knjigu", samouvjereno kažem, a zaboravljam što je Oldos Haksli davno rekao:

"Lako je biti genije sa dvadeset godina, ali sa četrdeset i pet, treba uložiti truda."

DAN PRVI

Jutros sam sebi skuhao bosansku kafu, iznio mašinu u bašču, popušio kutiju cigareta, a nisam napisao ni slova.

Onda sam otišao u videoteku, uzeo pet filmova za pet dolara, gajbu piva (podrazumijeva se), vratio se kući, uključio air-condition i odgledao svih pet

filmova u jednom danu. (Između ostalih i onu nebulozu od Welcome to Sarajevo.)

Zvao sam Janette i Vesnu da vidim kako su stigli. Sve je O.K.

"I ovde, takođe."

Jesam li pisao?

"Nisam stigao danas, prao sam veš. Sutra ću."

DAN DRUGI

Ako već ne mogu da pišem, to ne znači da sam zaboravio čitati.

Idem u biblioteku u Dodgevillu (koja je manja od moje kućne), preturam po policama u potrazi za nečim vrijednim truda i već postajem sumnjiv, jer me bibliotekarka već treći put pita može li mi pomoći, a ja odmahujem glavom.

Kao nekim čudom nalijećem na knjigu Priče iz Mango ulice, Sandre Cisneros, koju sam davno čitao, a koja me i tada oduševila, ne samo po sadržaju i stilu, nego i po nizu koincidencija...

Sandra je (kao i ja) rođena 1955.; knjiga je (kao i moja) štampana 1974.; moja prva knjiga se zove Priče iz moje ulice; jedan od glavnih likova u knjizi se zove Darius, koji ne voli školu i pomalo je čudan; Sandrin pas se zove Bobo, baš kao i moj...

Provodim miran dan i idem rano u krevet.

DAN TREĆI

Oprao sam veš, zalio bašču, nabrao asparagus i vinovu lozu za japrak, pa sad besmisleno tumaram po kući, samo odlažući ono što se već spremam dva dana uraditi...

Kod Jeffrya u baru je počela raditi nova bartenderka...

Dvadeset četiri-pet joj je godina, studira književnost, a i sama se bavi pisanjem. Do sada sam imao priliku s njom samo nakratko pričati, jer radim do iza ponoći, pa poslije posla samo svratim na piće...

Zove se Olivija:

"Ali, nisam, kao što me to svi pitaju, dobila ime po Oliviji Newton-John, nego po Oliviji de Haviland. Ustvari, želja mog oca je bila da se zovem Olympia, ali moja se majka bunila da neće da ima kćerku koja se zove kao pisaca mašina..."

"I to je bolje nego IBM", kažem. Čula je da sam i ja pisac.

Pitam je šta ona piše (očekujući, naravno, da će reći poeziju), ali me ona iznenađuje:

"Science-fiction."

Ustvari, o čemu se radi: neki drkadžija iz Madisona je samo za ideju za jedan nastavak Zvezdanih staza dobio silnu lovu, pa sad svi upiru prstom ne bi li se i njima posrećilo.

Kažem joj da ja i pomalo pišem naučnu fantastiku...

"To je priča o planeti kišobrana: hiljade, stotine hiljada kišobrana, malih,

velikih, šarenih, crnih, običnih i automatik rastu kao gljive.

U životu sam izgubio na desetke kišobrana - i ne samo ja - a nikad nijedan nisam našao. Oduvijek sam se pitao gdje odoše ti silni kišobrani - ne mogu nestati bez traga. Jedini logičan odgovor bi bio da idu u neku drugu dimenziju, u drugi svijet gdje žive svoj sretni, vječni život..."

"Interesantno", kaže ona, ali nisam baš siguran da to i misli.

Bar se polako puni, muzika postaje nepodnošljiva, a Olivija mi kaže da sutra radi prvu smjenu, da naletim poslije dva sata, pa ćemo imati više vremena da pričamo.

DAN ČETVRTI

Ponio sam prevode svojih priča i sav se nahorozio, jer daleko od toga da je moj interes za Oliviju samo intelektualan - ona izgleda kao breskva, sva meka i ružičasta, a i te dlačice na golim nadlakticama.

Olivija ne samo da piše, nego i šuka k'o prava. Poslije ne znam ni sam koliko pića, predlaže da idemo kod nje kući, ali, na moje duboko razočarenje, poziva još neke svoje prijatelje...

Roštiljamo i pijemo hladno vino, pa kad se već smrači, kad je od silnih komaraca nemoguće sjediti napolju, ulazimo u kuću i počinjemo partiju pokera - peni čip.

Dobar sam pedeset i sedam centi i baš razmišljam o tome kako će to biti jedino što sam dobar, kad Olivija, bez imalo zazora, šalje svoje prijatelje kući.

Ja ostajem preko noći.

DAN PETI

U baru, Olivija me pozdravlja kao i svaku drugu mušteriju, baš kao da se među nama ništa nije desilo.

A, onda mi pada na pamet da li je moguće da sam ja sve to - od silne želje - sebi umislio?

Ili čak i to da je bila toliko pijana da se ničeg ne sjeća? Doći ću opet sutra popodne da provjerim.

DAN ŠESTI

Olivija sjedi u klinču sa brdom od momka. Naravno, i ne pokušavam da joj se javim. Gledajući bicepse momka razmišljam da je možda i bolje da sam ja izmislio Oliviju i onu noć u njenoj kući.

DAN SEDMI

Skuhao sam bosansku karu, sjeo u bašču i najzad sjeo da nešto napišem - priču o Oliviji.

OTAC JE KUĆA KOJA SE GRADI

... a, on kaže:

"Šijaj lijevo, šijaj lijevo, jebo te bog."

"On" je moj otac, a scena se odigrava na čamcu, u Cavtatu, godine i neke, kad ja, u kupaćim gaćicama bordo boje, sa strašnom erekcijom, veslam svog oca i njegovu njemačku koku, kojoj kroz bikini vire dlake, a ja umirem od želje...

Ja još ne znam da će se "ON", moj otac, ubiti za par mjeseci, meni je sve lijepo - prvi put u životu lijepo...

...jer, tog proljeća se moj otac rastavio od žene koja me je, iz samo njoj znanih razloga, mrzjela toliko da me je čak dovela do te faze da sam i ja, skoro, počeo mrziti nju.

...spakovo je stvari u jedan jeftini, kartonski kofer, poljubio moju sestru Mirnu, uhvatio me za ruku, zaplakao i rekao:

"Idemo, sine. Ti i ja."

Uselili smo se u Kranjčevića 9/4, stančić od trideset i osam kvadrata, gdje sam ja, prvog dana, namontirao svoj Suprahon gramofon, kupio singl Beatlesa, sa pjesmom Hey Jude, i zamolio tatu da sluša sa mnom...

On me zagrlio, pravio se da mu se sviđa pjesma, a onda rekao: "Umoran sam sine, strašno sam umoran. Hajde i ti sada spavati." (A bilo mu je tek četrdeset i jedna godina.)

Ujutro mi je napravio čaj i sendviče sa kokošnjom paštetom i ja nikad više u životu nisam okusio ništa ukusnije.

Otišli smo te godine na more - bolje reći, on me je natjerao, jer moje Sarajevo je meni vazda bilo preče od svakog mora.

...sad sam tu gdje jesam: pored Cavtata, u Ljutoj, sa Engleskinjom po imenu Prudence, a moj otac je toliko ponosan što sam i ja uhvatio koku, pa gazdi Mati kaže da je sve na njegov račun, da će se uskoro vratiti, da ja ništa ne brinem...

...pijem Lederer pivo i strašno se bojim (iako već nisam junfer, jebao sam na redaljku Ražu na Gorici), pošto nikad nisam poljubio curu...

...vraća se on, sav blistav i lijep, a, bogami i Njemica dobra k'o dobra, hoće da plati:

"Šta je bilo?"

"Dvaput skuše, dvije salate, dvije pepsi i dvadeset piva."

"Ko je popio dvadeset piva?"

"Vaš mali."

"Jesi li ti popio dvadeset piva?"

"Ne znam, tata, nisam brojao."

"Idi, kupaj se..."

"Zašto?"

"P'jan si."

"Nisam tata..."

"Nisi pijan nakon dvadeset piva?!"

...proći će par dana, a ja ću se, u šatoru, pored Prudence, probuditi od silne galame:

moj otac, s isukanim nožem, hoda po kampu i okuplja ljude u hlad, da im se ne bi desilo ono što se njemu desilo, da ga je potrefio "toplotni udar"....

...plačem i molim ga da spusti nož, a on mi stavlja hladne obloge na glavu:

"Ne boj se, sine, ništa se ne boj - tata te, tvoj tata te čuva."

Za pola sata su stigla ambulantna kola iz Dubrovnika - htjeli su mog oca, na silu, strpati u auto, a ja sam rekao da prvo trebaju ubiti mene prije nego što to urade...

... tata nije htio primiti injekciju za smirenje sve dok meni nisu dali "lažnjaka", s destilovanom vodom, a onda su ga odveli...

Prošlo je tri mjeseca i ja svakog utorka i četvrtka idem u bolnicu da posjetim svog starog. Nosim one pizdarije koje se obično nose po bolnicama, pričam šuplje riječi čovjeku kojeg volim najviše na svijetu:

"Sve će biti u redu, tata - samo ne brini. Sve će biti u redu, vjeruj mi."

Grli me vrelom rukom i kaže:

"Sine, samo me izvadi odavde. Daju mi stalno neke injekcije - ja ih pitam "Zašto?", a oni mi kažu: Da ti istjeramo to ludilo iz glave. "Molim te, sine, izvadi me odavde."

"Hoću tata, hoću tata..."

* * *

Nisam tada uspio, tata - možda sam bio premlad ili sam te previše mrzio što si me ostavio samog, što mi više nikog na svijetu nije bilo da mi kaže kako da veslam, što sam zaboravio tvoj glas, što samo čuvam tvoj sako i mirišem te jer si ti moja kuća koju gradim.

(Nadajući se da će neko, jednom, od mojih bijednih ostataka napraviti uspomenu.)

UGURSUZ

Hladno je bilo tog 6. decembra 1971. godine, što, s obzirom na mjesec, nije nimalo čudno. Petak je bio, a ja sam, po običaju, ujutro bacio ture-jazije: ako padne tura - idem u Bosnaplod na Skenderiji, ako padne jazija - idem u Istru, a ako ostane u zraku - u školu.

Pala je jazija.

Osam sati je ujutro, u Istri sam i pijem prvo pivo, a Ugursuz, sinoćnji, toliko je pijan da se ne može držati za šank.

Ugursuz je moj idol: ja bih sve da budem kao on - star (trideset godina), da sam pisac sa velikim "P", da sam zgodan i da imam dubok glas i crni maksikaput, da me slušaju kad pričam, da prstom pokazuju na mene "ono je..."

Teglim Ugursuza na taksi, vučem ga uz stepenice u Kranjčevičevoj br. 9., na četvrti sprat i, sa svojih petnaest godina, osjećam se neobično i čudno ponosan, baš kao da sam uradio neko strašno i važno djelo, a ne samo strpao jednog p'janca u postelju.

M., moja djevojka, ide u poslijepodnevenu smjenu, pa mi valja čekati kraj petog časa, u 6:15, poljubiti je pod ljubomornim pogledima njene raje iz škole, uzeti par piva i otići kod babe i djede u svoju sobu (jer Ugursuz mi je u stanu), pustiti Beatlese i raditi one stvari o kojima se ne priča, a kamoli piše...

"Kraljica peći" tutnji i žari kad na vrata kuca Smrt, u vidu poštaru, koji nosi telegram da nisam uspio izvaditi svog oca iz bolnice, da je on uspio pobjeći kroz jedan definitivni izlaz...

Žurno se oblačim i izlazim pod direk s lampom koji rađa gusti snijeg, duboko, duboko dišem i jedino mjesto što mi pada napamet, jedino stvorenje koje će me, možda, razumjeti je Sada Tahmišćić, koja radi u biblioteci, mom drugom domu.

"Sado, treba mi para."

Tražio sam ja i prije para od Sade i vazda mi je davala, ali, valjda, po mojoj unezvijerenoj faci vidi da se nešto strašno dogodilo, prilazi mi i miluje po čelu: "Šta se desilo, Dario?"

Još sam nemoćan da plačem (to dolazi tek kasnije), pa, skoro u veselom tonu, pričam šta je bilo.

Sada preuzima moje suze, trkelja novčanik i daje mi sve što ima, a meni pade napamet da je Ugursuz u mom stanu...

On hrče i to je jedini znak života koji pokazuje, ja ga tresem za rame:

"Nedžade, probudi se. Valja ti ići."

"Ma, bježi, jebi se - kakva je frka?"

"Ništa - samo mi je umro otac, pa će kuća sutra biti puna."

Iste sekunde se Ugursuz uhaviza, zagladi kosu, obuče kaput i, dok silazimo niz stepenice, grli me svojom snažnom rukom i kaže: "Sad si ostao sam." (Ja ću značenje te riječi, te kratke riječi "sam", upoznati tek kasnije i ostati uvijek vezan za nju.)

* * *

Sjedimo Ugursuz i ja u Istri s bokalićem loše rakije, a meni tek tada naviru suze - po stolnjaku šaram "Jebem ja sve", a konobar Duško, na svom makedonsko-srpskom, prijeti da će zvati miliciju...

Ugursuz se diže i, najozbiljnijim tonom koji sam ikad čuo, kaže: "Ne seri! Dario ima sva prava večeras!"

Kovitlaju se neke face pred mojim zbunjenim očima: Gavro, Rajko, Stevo, Enver... tura slijedi turu, a Ugursuz me podsjeća da mi tek predstoji "posao" da oca spustim u grob.

Zato idem kući ranije, budim se iz kome ujutro, mahinalnim pokretom palim radio - jutarnje su vijesti, osam je sati, zvono na vratima: najbolji prijatelj mog oca...

...demonstrativno gasi radio, preko gustih obrva me prijekorno gleda, pa onda kaže rečenicu, za koju se nadam da će ga pratiti u pakao:

"Moje saučešće, Daco. Znaš, tvoj otac mi je ostao dužan neke pare..."

Drugi najbolji prijatelj mog oca će pred samu sahranu zatražiti da "obećam" ili da se "zakunem" da neću više nikad piti?!

Moj djed, koji sahranjuje svog četvrtog sina, čovjek koji nikad ne psuje, kaže mu: "Odjebi."

* * *

Sahrana je bila "divna": stotine ljudi, dva hora, puno vijenaca i cvijeća, puno slika koje i dan-danas mrzim...

Sutradan me (popodne?) budi moj djed:

"Izvini što te budim, ali tvoja komšinica mi je rekla da kod tebe neko stanuje, pa..."

Treba mi malo vremena da se sjetim da je Ugursuz bio u stanu, a onda objašnjavam:

"Ma, znaš dedo, to je Nedžad, pisac, moj prijatelj, dobitnik Šestoaprilske nagrade...", ne znam ni sam što se pravdam.

"A, to je - znam ja njega iz kafane", a onda moj djed opsova drugi put u životu: "Jebi ti mene, sine, ako je ONO ikad išta napisalo."

* * *

Ne slažem se u svemu sa svojim djedom. Star je i, za razliku od mene, nikad ogorčen čovjek. ("Sine, normalno je da djeca sahranjuju svoje roditelje, a sve ostalo je...")

U mnogim stvarima se ne slažem sa Ugursuzom, ali nikad neću zaboraviti njegov zagrljaj i riječi: "Sad si ostao sam."

U ŠESNAESTERCU

Samoću je teško podnijeti, pogotovo kad si sam. Zato, a i, valjda, tražeći zamjenu za oca, kako mi to stručno objasni moj bivši prijatelj, Radovan Karadžić, nađoh ga u G.G.

On se tek vratio iz vojske, bio je bez stana, počeo raditi u "Licima" kao lektor, u svojoj "vijetnamki" jakni i "Broks" čizmama ušao je jednog dana u Kranjčevićevu 9/IV, naučio me kako praviti korekturu (za "Spektar"), pomogao mi da objavim svoje prve priče kod Stevana Tontića i Marka Vešovića, a najviše od svega, vratio mi vjeru da sam ja, ipak, nešto, da moj budući život ima smisla...

Povjerovao sam mu i upustio se u najdužu avanturu svog života - tu odvratnu, definitivnu odluku da ću biti pisac.

(Sto godina kasnije, u Americi, jebaću sam sebi mater što nisam vodoinstalater.)

Kad već pominjem G.G.-a, moram reći da je bio sušta suprotnost mog oca: ON je bio visok, zgodan, "razvijen" i nemanan, a G.G. je bio i ostao mal, ćelav, riđobradi i fašistički uredan.

Svejedno, godine te i te, priveli smo dvije cure u naš stan. Nerminu i Tončiku, iz Zagreba.

Prvu stvar koju je Nermina izvela je bila da mi pokaže sise (dobre), a dok je G.G. karao Nerminu, ja sam sa Tončikom bio tek u šesnaestercu. Tu sam i ostao.

Ujutro smo otišli na doručak, ćevape, salatu od ljutih paprika u Miskinovoj, kod vlasnika čijeg se imena ne sjećam, ali će ostati poznat, ne po ćevapima, nego po izreci da kod njega na ručak "ne dolaze sanitarni inspektori, nego san-sanitarni!"

Tončika mi je rekla da me nikad neće zaboraviti, a siguran sam da jeste. Ja nisam.

(U gladnom ljubavi srcu, svaki, pa makar i promašeni metak, čuva se kao dragocjenost, kao dokaz postojanja i opravdanje za bivši život.)

Pio sam tada "čaj s okusom votke". Jutro je bilo i ja sam u svoju šolju ubacio kocku šećera - malo prejako, pa se kapljica čaja prosula po stolu, a G.G. je skočio, baš kao da sam bacio atomsku bombu na Hirošimu:

"Šta radiš, pička ti materina!"

Usuo sam votku u čaj i, koliko mi je petnaestogodišnja ozbiljnost dozvoljavala, rekao rečenicu, koju ću, nažalost, ponoviti još "hiljadu" puta u životu:

"Ja ovo više ne mogu durati - da me jebe svak' kome padne na pamet, da mi broji popijene pive, popušene cigare, da me kritikuje što mi noge smrde, što se ne tuširam svakih po sata, što ne dižem dasku na šolji kad pišam, što ne perem zube, što pijem hladnu vodu nakon utakmice lopte u FIS-u, što nisam platio struju ili kiriju, što mi vodokotlić curi, što imam dugu kosu i što puštam muziku preglasno..."

Kažem da sam sve ovo rekao, ali znam da sam to mislio.

Rekao sam samo:

"Ma, jebi se - više ne stanuješ kod mene."

G.G. je našao novi stan, nikad zla krv nije pala između nas, na njegovom

vjenčanju sam bio neka vrsta počasnog gosta, a sada, kad se urijetko sretnemo, žvaćemo stare priče i pravimo se da smo bili bolji nego što ikad jesmo.

* * *

Prošle su stotine godina od našeg zadnjeg susreta: kad je neko ćelav - ćelaviji se ne može biti, ali njemu na licu blista osmijeh kad se prisjeća Nermine i Tončike, čaja s okusom votke, a ni meni nije krivo što je Gavro, jednim dijelom, učestvovao u formiranju ovog bića koje se potpisuje pod ove redove...

IMENA

Neko vrijeme sam živio "sam". Ako se ne računaju svakonoćni buljuci pijanaca i kockara. Znalo se igrati za sva tri stola u kući i na podu (na koferu). Najviše su uzimali Bunja i Tule, a ni meni nije bilo mane, jer me je Pimpek naučio kako da vežem "francuza", to jest kako da kradem jokere. (Rado bih vam otkrio fol, ali onda "francuz" više ne bi bio ono što jest.) Onda mi je Bosa Tanjević, trener košarkaša Bosne, našao "cimera", svog centra (visokog metar i 104 centimetra), Zdravka Čečura.

Ako sam do tada i imao neke šanse da izbjegnem alkoholnu moru, ovim izborom i te bijedne šanse su spale na nulu. Čečo je bio "pun k'o brod", a ni ja nisam loše zarađivao radeći u Spektu i kao novinar i lektor i korektor. Tutnjalo se po cijeli dan: preko dana Istra (ali ne sadašnja Istra, nego "stara Istra", kako je melanholično prizivamo u sjećanje, baš kao da govorimo o majci ili baki), ili FIS, a kad bi se uhvatio zalet išlo se kod Baneta Toskića, u "disko" (tad se još to nisu zvali kafići), gdje je Ljilja Ružić svojim bjesomučnim plesom, nogama što su joj rasle iz pazuha, sisa da ti pamet stane, facom, koja je zračila samo seksom, rasturala publiku, a nju je rasturao Zlatni, košarkaški bek Želje. Potom se išlo kod Nede Kapetanovića u Evergreen. Oni najdurašniji, u koje sam spadao i ja, i Čečo, Dara, Mosto, Ćoro, Cera, Sona... bi uspješan radni dan obično završavali dočekujući zoru kod Reše Letića u Šardrvanu uz puru ili sitni ćevap (najbolji na svijetu), a "biber po pilavu" su bile pače kod Hadžibajrića.

Sutradan bi šema bila ista, a ako me pitate odakle sve te pare za hektolitre pića, ne bih vam znao odgovoriti, pogotovo zato što smo tad živjeli pod komunističkom diktaturom. Hajde de i nekako za Ceču i za Daru (košarkaškog sudiju) i za mene, koji bi ubio neki honorar i na emisiji Na ti, koju je vodio Duško Trifunović (ime drugog voditelja neću ni da spominjem, jer sam ga, kao što sam već pisao, sahranio 18. aprila 1992. godine u Beogradu), ali za ostale "zgubidane" (kako ih je moja baka zvala), nemam drugog objašnjenja, osim da su u to doba roditelji vodili mnogo više brige o svojoj "djeci". Da budem skroz

iskren, malo i ja serem da sam sve to mogao predurati bez obilne podrške mog djeda - što davane što ukradene: znao sam se uvući, kroz prizemni prozor, u djedov stan, čučati na ormaru, čekati da on zaspi i gledati gdje će zašlepati novčanik da maznem "peticu" ili "cenera", pa me je on jednom registrovao kako "skačem s ormara i letim kroz prozor" i prestao da pije, jer je mislio da je dobio delirijum tremens... ali, to je stara priča, koje se s neponosom i s dubokom ljubavlju i sjetom sjećam. (Zašto je sjećanje uvijek vezano uz sjetu - o tome valja razmisliti? Možda Miljenko Jergović ima odgovor na to?)

U to vrijeme sam još išao u školu - ali ona nije išla u mene, pa sam taj "nesretni brak" razvalio otišavši na invalidsku komisiju na Ilidži, gdje me proglasiše nesposobnim za redovno pohađanje škole i tako dobih penziju od pokojnog oca. Bila je to neka crkavica, ali dovoljno da platim kiriju i struju za stan, za koji Igor Gaon tvrdi (možda krivo izabran izraz) i potpisuje da u njemu nikad nisam ni živio. Ne znam da li se uopšte isplati ići na PIO (penzijsko i invalidsko osiguranje) i gubiti vrijeme i živce - koji pucaju li pucaju - kad vidim da i "regularni" penzioneri, borci, ratni invalidi dobijaju samo obećanja iliti karinu? Doduše, moja inertnost se može ponajviše objasniti mojom lijenošću, a (da se malo opravdam) i nekom vrstom morala.

Oдох ja u druge vode! Priča je počela o mom zajedničkom življenju s Čečom. On je imao navike koje su mi sasvim odgovarale: prljave čarape, znojni dresovi, patike su bile razbacane svuda po stanu, hrkao je kao nilski konj; kad bi jeo, iza sebe bi ostavljao svinjac i nikad mu ne bi palo na pamet da opere suđe... O prvobitnom dogovoru o plaćanju "stanodavštine" nije više bilo ni riječi, jer smo postali prijatelji, ali mi je Čečo sve to nadoknadio kad bih otišao u Trebinje, kod njegovog Obrada i Darinke, roditelja, brata Bobe... Sjedili smo kod Bajice u Konobi, šukali votku i "nikšićko pivo", ljeto je bilo i pričali smo kako je Pimpek, izašavši na pogrešan izlaz, registrovao da mu nema "Oldsmobila", pa se vratio u kafanu na "još po jednu", nazvao policiju i prijavio krađu kola, a kad je poslije te "jedne" izašao na pravi izlaz i sjeo u svoj auto, policija ga je uhapsila kao lopova... Naravno, pri sebi niti je imao vozačke, saobraćajne, lične... Da li je istina ili nije, ali tako se priča, da je na pitanje o ličnim podacima odgovorio: "Ja sam pjevač!" Drotovi su tražili od njega da im otpjeva nešto, a onda ga pustili...

Kad smo se vratili kući (negdje oko tri sata ujutro), Čečur je iz špajza izvadio pršut i počeo ga glodati onim svojim kurjačkim zubima, baš kao da je to pileći batak; na prozor je neko kucao, a on je rekao: "Ma, jebite se! Zna li koje je doba?" Glas mu je odgovorio: "E, Zdravko, znaš da ćemo te reći Obradu!" Sutradan, to jest isti dan, za doručkom, Obrad, ljut kao osa, muklim glasom je progovorio: "Po gradu se već priča da si vratio ljude s mog praga." Zdravko je počeo mucati (smanjio se s onog metar i 104 centimetra na samo metar): "Ali, ali... tata... bilo je tri sata ujutro..." Obrad nije dao ni po pičke hladne vode za njegovo opravdanje: "Slušaj ti, đubre malo (?!), je li u kući bilo šta za jest? Za pit? Kad budeš imao svoju kuću - onda vraćaj ljude s vrata, a nemoj mene sramotiti!" Zdravko se tad smanjio na četiri centimetra. Čika Obrad je tad rekao

teti Darinki: "Daj nam flašu", nasuo nam "zvečevo" konjak, a ja sam htio da bacim ključ od sinoćnjeg pića. Tad sam čuo rečenicu, najveću laž koju sam čuo u svom životu: "Ali, tata, znaš da ja ne pijem." Zdravko je to izgovorio glasom "bečkih dječaka", Obrad ga je samo mrko pogledao, a meni je preostalo da strašim čašu, koju je on odmah napunio: "Čika Obrade, hvala, ne bih više", rekao sam na ivici povraćanja, a on je otkrnuo: "Sine Zdravko, kakvi su ti ovo jarani? Ni dva konjaka ne mogu popiti!"

Briša nas je kolima vratio u Sarajevo, u naš stan gdje smo kon-statovali da nemamo ključeva i Čečur je jednostavno prošao kroz vrata... Od tada (dok se ne oženih) nisam stavio bravu. Sada su zaključana, sa svim ovim imenima koje sam pomenuo, duboko svjestan da remete tok priče, ali mi neko nekad reče da kad god, bilo gdje, bilo kad neko pomene tvoje ime - znači da si živ. Pa, živjeli!

BERMUDSKI TROUGAO

Kažu da postoji ta zona negdje oko Bermuda gdje brodovi, avioni i ljudi nestaju bez ikakvog traga. "Ufolozi" misle da je sve to rabota "malih zelenih", a naučnici to objašnjavaju specifičnim klimatskim okolnostima. Ko je u pravu, u to ne ulazim, ali znam da sam ja, kad sam, pored Zdravka Čečura, na stan primio i Vladu Albaharija, formirao svoj vlastiti "bermudski trougao", u kojem je sva pamet nestala.

Vlado je bio glumac na Radio-Sarajevu (i to najbolji), a i raznosio je nekakve narudžbe za Malinu, Jagodu, Višnju... cijelu tu mrežu nekadašnjih sranje lokala za koje se nije znalo jesu li slastičarne ili birtije. Moram priznati da je on bio jedini u cijeloj plejadi mojih cimera koji je plaćao kiriju redovno i na vrijeme. Doduše, pregovori i dogovori o sumi su trajali dugo, jer je Vlado tvrdio da on nikad ne spava, ne jede, ne kupa se, ne ide u klozet, pa samim tim faktički i ne postoji, te ga se ne može tretirati kao podstanara, nego više kao "krasnu biljku".

Ja sam tražio pedeset hiljada, a on nudio deset - našli smo se na četrdeset i devet. Zaboravio sam i četvrtog člana domaćinstva, kerušu, crnu poenterku, Votku. Ona je bila kratko s nama, jer sam je, iz humanitarnih razloga, poklonio Goranu Simiću. Naime, svaki dan bih otišao na tržnicu i kupio kilo krvavice za nju, a prolazili su dani, a ona, umjesto da se deblja i raste, bivala je sve manja i mršavija i nepodnošljivo zavijala. Uzrok tome sam otkrio jedne noći kad sam uhvatio Čečura kako je "hrani" - njemu kobasica, a njoj koža i kanafa. Vlado je svoju sobu čuvao u savršenom redu; sa sobom je donio ogromnu zbirku ploča, američkih mjuziklâ, ali ih nikad nije stavljao na gramofon - "da se ne oštete" - nego bi ih prislonio na uho i "slušao". Vrijeme smo ubijali (Čečur i ja) ispijajući

goleme količine votke i igrajući "pikado". Čečurova omiljena meta je bio Vlado, a Vlado je, zauzvrat, gnjavio Čečura pitanjima tipa "Jesi li ti ikad dao koš?" (Čečur, iako jedan od ponajboljih centara, za košarku je imao ljubavi baš kao što ja imam za golf.) A, onda je Vlado ufurao u "fazu". Kao knjiški primjer šizofrenika, preko noći je postao Phil Alford, Amerikanac, rođen u Wokeshi, Wyoming. (Trideset godina kasnije ću saznati da se Vlado zajebao, da Wokeshi nije u Wyomingu nego Wisconsinu, naći broj Philov i proćakulati s njim. Phil je glumio klinca u filmu Ubiti pticu rugalicu i to je bio razlog zašto se Vlado identifikovao s njim. To mu je bila jedina uloga u životu i bilo mu je drago da ga se neko sjeća.)

Poslije Philove faze slijedila je faza Zdravka Čolića i Vlado je znao satima stajati ispred ogledala i pjevati Sinoć nisi bila tu, sve dok ga Čečur strelicama "pikada" ne bi istjerao iz kuće. Inače, Vlado je iz kuće izlazio (i dolazio) samo u određene sate i minute, bazirane na rasporedu časova iz Prve gimnazije. Ljeto je bilo, a Vlado je sve vrijeme nosio "tankericu" i ja ga nikad nisam vidio da se oznojio?! Za par mjeseci nisam vidio da je išta pojeo, sve dok se jedne noći ne probudih mamuran da pijem vode i uhvatih ga kako havlja burek, skriven iza njegove kolekcije ploča: "Mirišem, samo mirišem", pravdao se. Odlaske u WC mu nisam pratio, ali zaista izgleda da nikad nije spavao - ležao bi (u tankerici) prekrštenih ruku i zurio u plafon. Tada se već bio ugasio Spektar i moja primanja su spala samo na onaj jad i čemer od očeve penzije i Vladin doprinos - što je moglo trajati jednu heftu ako se stisnem, pa sam morao naći dodatni izvor prihoda... Moj jaran Gane mi je poklonio "lee" vindjaknu, sa američkom zastavom na rukavu, u koju je Vlado gledao kao relikviju... Kad god bi mi zatrebalo para (a to je bilo često), "prodavao" bih jaknu Vladi za "cenera", a kad bih se olešio, uzimao je nazad, jer mi je to "draga uspomena". (Poslije godinu, kad se Vlado iseljavao, poklonio sam mu je.)

Pravo ludilo je nastalo kad je Vlado "postao" Irac - više se ne sjećam kojeg imena - i ja mu rekao da nikad od njega Irca neće biti ako ne pije... Vlado je shvatio ozbiljno i počeo šukati džin u takvim količinama da ti pamet stane. Iz samo njemu znanih razloga, počeo je govoriti "ekavski", sa akcentom Beograđanina s Zelenog venca i to ga je držalo jedno mjesec dana, sve dok u po rečenice nije okrenuo na "endehazijski" hrvatski... Čečur se kladio sa mnom da neću doživjeti osamnaestu. "Hoću, pa makar!" "A, kako ću te isplatiti ako zijanim?" "Ostavi mi stan." Osamnaestog januara 1973. godine, iz Čehoslovačke, gdje je Čečur bio na turneji s reprezentacijom, dobio sam telegram: "Drago mi je da sam izgubio opkladu".

* * *

Vlado je u Londonu, na BBC-u, Čečur tumara između Sarajeva, Trebinja, Pule i Praga, ja sam rastrgan između Amerike i Sarajeva, ronim beskorisne suze za pameću koja je bez traga nestala... Jedino što me tješi jeste da prijateljstvo traje. I nada da će se "bermudski trougao", možda, jednom opet ponoviti...

KLOKAN I NEDODIRLJIVI

Dino Mačak je te noći došao u FIS i pitao me jesam li zainteresovan da idem na "kvalifikacije" u Sombor, gdje su se trebali natjecati naš Željo, Željo iz Karlovca, Mladost iz Zemuna i jebi me ako se sjećam ko je bio četvrti...

"Nemam dinara, Mačak."

"Ma, sve je plaćeno."

I tako ti pičim u Sombor, u navijačkom autobusu, koji već na tridesetom kilometru treba stati jer je izbila tuča između "navijača", koji su na zadnjem sjedištu igrali "poklape".

Tri nezaboravna dana u Somboru. Iako kokuz, uz obilnu potporu tadašnjeg gradonačelnika Ante Sučića, uspijevam stići na sva "sveta" mjesta grada: kafanu Slon, hotel Slobodu, stići do Apatina na čuvenu riblju čorbu...

U Slonu (pametan ja!) naručujem pljeskavicu, "ali da bude ljuta".

Konobar, i sam star kao slon, kaže mi: "Gospodine, mi imamo samo ljute."

"Ma, ljutu", kurčim se ja.

Donese je čovjek, stade mi iza leđa i čeka...

Jedem ja nju, a ona jede mene.

Ispade on fer, pa mi je zamijeni za "normalno" ljutu.

Cijela nas varoš gleda kao debile dok marširamo gradom i pjevamo neke bezvezne "željovske" pjesme, mada za sve naše svinjarije, koje pravimo na putu do Mostange, sale gdje se igraju tekme, imaju opravdanje "Ma, to su Bosanci".

Slavimo ulazak Želje u prvu ligu - Ante Sučić je više nego velikodušan, a mene, već poslije tri dana hvata nostalgija za Sarajevom - tamo mi je sve što nemam.

Vraćam se kući zalazećeg sunca, a tamo, u sobici, na podu sjede Klokani (dobio ime po tome što može iskapiti cijelu pivu u jednom gutljaju i da samo kaže "klok") i čovjek čije ime ne smijem spomenuti, jer, eh, mogao bi imati problema sa svojom strankom.

Ispred njih dvije gajbe pive, a ja sav happy što je Željo ušao u ligu, "mazim" Klokana po glavi:

"Ha, kako mi?"

"Psst."

"Šta je sad", tek sad primjećujem prisustvo nedodirljivog i neizrecivog:

"Otkud ti", pita me, baš kao da sam ja banuo u njegovu kuću, a ne on u moju.

"Imaš pravo na pet minusa", kaže on meni, a kako ja zaustih: "Koji ti je...", on odmah zacrta noktom jedan "minus" na zidu.

"Pa, šta ti je?" pitam i sebe i njega, a on mi odgovara:

"Još četiri, a poslije toga ti je noga iz ove kuće."

"Daj, ne budali..."

"Još tri!"

"Zajebaji se ti s nekim drugim..."

"Još dva!"

Vidim i sam da s budalom nema razgovora, sjednem na pod, "ala turke", uzmem pivo i pažljivo slušam šta to moji ahababi govore:

"Zdravko, ja nikad u životu nisam dobio ništa džabe."

"Klok", pa:

"A, šta bi ti džabe?"

"Sve u životu sam krvavo platio - bilo šta!"

"Hajde moj - ne smijem mu reći ime - uzmi jedan dubok dah."

Uze ga ovaj, a Klokkan mu odgovori:

"E, ovo ti je džabe od mene."

"Hvala ti, moj burazeru", zagrljše se i zaplakaše od sreće.

* * *

Prolaze mjeseci, a s mjesecima i dani - i svaki jebeni dan ja sam stariji, svaka noć (pogotovo neprospavana) riše novu boru na mom čelu, dlanovi su sve znojniji, koljena klecavija... a želja sve veća i nemoćnija: znam kako, znam koga, ali ne znam gdje?

Klokkanu je teško ući u trag, a i kad mu uđem, onda mi žao što sam ga našao, jer sve što mi kaže je tanjenje jednog života, jednog Čovjeka (u kojem nikad nisam nalazio uzor, a jednu nebitnu uzornost u svemu lošem); a šta reći o čovjeku koji mi nije bio uzor nipočem nego samo po pisanju...

Moja Nedodirljiva, po imenu Nevena, a i Vesna joj sestra, nadam se misle jedna o drugoj, sjećaju se svega svog, svega onoga što ih je tata naučio:

"Nikad, nikad ne zaboravi ko si!"

* * *

P.S.

Malo je teško skontati ko si ti!

KRŠTENJE

"Ma, jebi se!", kaže mi čovjek koji se našao uvrijeđenim (!?), pogođenim (!?), ugroženim (!?) mojim pisanjem istine.

Evo, jebem se!

I to natenane. Vjerujte mi da u tome ne nalazim nikakva zadovoljstva - to je samo neprestani bol, trganje duše na komadiće, razdiranje mozga, čupanje živaca (iliti, nervnih ćelija, koje se, kao što je opštepoznato, ne obnavljaju), trošenje ovog već izrabljenog tijela...

Evo, jebem se opet kad se sjetim kad mi je čovjek došao s gutom para, ne u džepu, nego džepovima, i rekao mi:

"Daco, sad ćemo zvati dvije koke - mogu popiti i jesti hipten, a neće nam dati."

Cure su bile mrak - ili sam ja bio mlad.

Otišli smo, prvo, u "Kineski restoran". Šta li smo jeli i pili, toga se ne sjećam, jer mi je samo jedno bilo na pameti...

Potom u "Plavi klub" u hotel "Evropi", gdje je drndala ona uobičajena muzika, a čovjek je svako malo vadio "petake" iz džepa, ne da naruči pjesmu, nego da malo ohanu, da ne sviraju više, da možemo ko ljudi porazgovarati...

Na "metli" smo izašli odatle, a onda produžili do "Hamam bara": nastupao je "čovjek guma iz Bugarske", koji je od svog tijela pravio čudo, a ja sam se pitao (u sebi) može li ga sam sebi popuštiti.

Bila je i jedna poprilično ružna striptizeta, koja je fingirala koitus sa plišanim medom, a čovjek je rekao da ga cijela kafana, puna kamiondžija, pekara, šibicara i prevejanih švercera, čuje:

"Jadni medo, jadni medo..."

Otišli smo taksijem na Mejtaš, cure su, zadivljujući trijezno, izašle iz kola, a čovjek mi je nakon toga promrmljao:

"Šta sam ti rekao! neće nam dati!"

Htio sam ga pitati kako to da će nam dati kad nismo ni tražili, ali sam rekao:

"Pa, čovječe, zašto ih zoveš?"

"Nije ovo meni prvi put - hoću samo da vidim dokle njihov bezobrazluk traje."

Zora je već bila granula, bife "Korzo" nam je bila najbliža destinacija...

Koliko se mogu sjetiti, Slavica, drusla i mlada i radodajka, nas je služila, pa čuvši našu noćasnju storiju, surovo komentarisala:

"Vi, književnici, samo pričate, pričate..."

* * *

E, što sam ja sve ovo počeo pričati?

Zato što sam se sjetio one stare, narodne:

"Pošto bi se Marko poturčio? Ne bi nipošto, ali bi iz inata!

Nisam Marko, nisam se poturčio iz inata, ali sam preko noći postao Atif...

... a, evo kako se to desilo:

Čovjeku o kojem pričam su se svi oni silni "petaci" istopili poput lanjskog snijega, pa smo jedno jutro sjedili u "kući zalazećeg sunca", cijedili zadnju gajbu piva, zajebavali Branka Čučka ("prinovu" u naš bermudski trougao), mamurnog

k'o konja: u fotelju smo stavili dugi, takozvani "maks" kaput, ispod njega čizme, oko kragne svezali šal i pravili se da pričamo s tom "osobom".

Čučak je mislio da je poludio, ali je, poslije par piva, došao sebi.

Pive su brzo planule, pa me je čovjek pitao imamo li dovoljno para za voznu kartu do Mostara, gdje njega čeka nekakav honorar iz pozorišta.

Nisam imao banke, ali sam otišao kod svog djeda (po rođenju Mostarca) i "posudio" pare.

Potrefilo se tako da nabasamo na voz bez onog odvratnog bifea, pa je čovjek s kojim sam putovao tumarao "hodnicima" i na sav glas vikao:

"Ima li rakije u ovom vozu? Je li ovo japanski ili bosanski voz?"

Potrefilo se i to da smo u istom kupeu bili sa direktorom Mostarskog pozorišta (od kojeg je čovjek o kojem pričam trebao naplatiti honorar), pa sam se ja predstavio, kao što bog kaže, punim imenom i prezimenom...

Čovjek je još uvijek tumarao po vozu, sve dok ja nisam otišao da nađem "stjuarda".

Bio je u zadnjem vagonu, p'jan k'o mejt, a na moje pitanje "ima li šta od pića", odgovorio mi: "Imam samo litar loze, a nju čuvam za sebe".

Vratim se u kupe, a čovjek me predstavi kao Atifa, svog brata.

Direktor je bio malo zbunjen, ali mu je onda čovjek "objasnio" da smo mi od dva oca i jedne matere.

Sjedimo u "Liri", u Mostaru, cugamo po neku jadnu lozicu, a čovjek skuži drota u čošku, i to s ženskom:

"Pošaljite piće za onaj sto", kaže on, a ja ne znam je li poludio, jer imamo taman para za cigara.

"Ništa ne brini, sve je pod kontrolom."

Ne prođe minut, a konobar se vraća i pita nas šta ćemo popiti od drota.

"Daj nam dva kurvoazjea."

* * *

U mostarskom pozorištu nas baš zagotivaju: soba na spratu, meze, piće, lova, ali ja se budim k'o kreten rano, silazim u bife - nigdje žive duše.

Poručio kafu, a konobarica viče: "Atife, hoćeš li kiselu uz kafu?"

Ja se ne trzam - znam da nisam Atif, a opet mi nešto šuhveli, jer sam jedini gost...

"Može", kažem i dodam, "i lozu".

Prinosi ona sve to i kaže: "Joj, jest Vam se brat sinoć napio!

Uto će i on!

"Pa, bolan, čovječe, što me proglasi bratom?"

"Jesi ti glup! Pa, pička ti materina, skontaj malo - meni trideset godina, tebi petnaest. Šta će Hercegovci pomisliti? Da smo pederi, ako nismo burazeri!

Otada to ime nosim s ponosom.

P.S.

Mada i dalje sam sebe jebem.

BRADATO ČUDOVIŠTE

Banuo je jedne noći s flašom vinjaka, dvije polovnjače i todorom dutinom. (Primjedba lektoru: ostaviti mala slova, jer su me u školi učili da se imena ljudi pišu velikim slovom.)

Kotarisali smo se šupka, a poslije i flaše vinjaka.

Moja izabranica je bila spremna na sve, ali nije dala da joj skinem grudnjak?! Do dana današnjeg to mi je ostala misterija, nije se valjda bojala da ću joj ga ukrasti?!

Ujutro me je pitao (pošto je imao novčanih problema, ili, prostije rečeno - bio kokuz) može li ostati kod mene do proljeća, a kako sam i ja bio u sličnoj situaciji (Spektar, gdje sam tada radio, prestao je izlaziti i imao sam neku crkavicu od honorara u Oslobođenju, gdje sam pisao za "studentsku stranu"), pristao sam.

"Intervjuisao" sam brucoše i diplomce po raznim fakultetima, pitao ih o njihovim planovima za budućnost i, mahom, većina mi je odgovarala da planiraju zažditi u inostranstvo.

Kad sam napisao prvi tekst, moja tadašnja urednica Zrinka Ilić me je ukorila: "Ma, jok. Svi oni žele ostati u Jugi i pomoći njenom prosperitetu".

Tako sam naučio svoju prvu lekciju iz novinarstva - ne vjeruj svemu što pročitaš u novinama.

To mi je olakšalo posao, jer se više nisam trebao jebavati s papcima, nego sam sjedio u bifeu Oslobođenja, kod Lutve, i izmišljao izjave. Obavezno bih izmislio tri imena - srpsko, muslimansko i hrvatsko.

Tako smo se Čučak i ja dogovorili da on plaća samo režije i telefon. On, bezbeli, ni to nije ispoštovao, pa smo uskoro ostali bez struje i telefona, a ja sam mu jednog dana, iritiran, rekao:

"Čule, vidio sam lastu kako prelijeće", na šta mi je on hladnokrvno odgovorio: "Jedna lasta ne čini proljeće."

Kao što rekoh, obojica smo bili kokuzi, ali bio je drugi vakat, pa se i moglo preživjeti - uvijek bi se našao neko da plati "grah-solo" u Expresu, da plati piće, kupi cigare.

Ali, nedjelja, prokleta nedjelja, bila je najzajebaniji dan - na ulici ni žive duše, a ti (najgora moguća kombinacija) em mamuran, em kokuz, em gladan...

Često smo na nedjeljni ručak išli kod Gavrila Grahovca, Stevana Tontića ili Radovana Karadžića, a Čučak je imao tu osobinu (ili talenat) da jede

"unaprijed", to jest da pojede ogromne količine hrane. Tako smo ga jedan dan, kod Gavre, testirali, a on je smazao cijelu kokoš, punu tepsiju krompira i ne primjećujući da ni Gavro, ni njegova žena, Biljana, ni ja nismo ni okusili.

Na kraju ga je Gavro sarkastično, kako samo on zna, upitao: "Čule, jesi li gladan?"

"Imaš li kakvog džema?"

U granapu bih znao kupiti deset deka kafe i kilo šećera i sve sam mislio da sam poludio, jer kafe je uvijek bilo a šećera nikad, a onda sam, u neko doba noći, uhvatio Čučka kako iz kese guta šećer i zaliva ga vodom iz bokala.

"Šta, bolan, to radiš?"

"Snaga, snaga!"

Jedne godine se s broda vratio moj prijatelj Milan i donio pun karton Jack Danielsa, brdo Camela i kilo hašiša. Usred Parkuše me je pitao ima li ga kome urušiti, a bilo je to baš vrijeme kada je Ipe Ivandić, tadašnji bubnjar Bijelog dugmeta, uhapšen zbog jednog džointa, pa sam mu rekao da šuti...

Otišli smo mojoj kući, u kadu stavili gajbu pive, otvorili Jack, pušili Camel i tiho se oblokavali, a na stolu je tinjala "cigla" hašiša, koje smo se htjeli kotarisati. Upao je Čučak, pijan kao zvijer, i pitao ima li šta za pušiti, a ja sam mu rekao:

"Samo hašiš."

"Daj, smotaj mi jednu."

Napravio sam mu najveći džoint od toalet papira. On ga je sisao i sisao, a onda pitao:

"Ima li pive?"

Kada se ujutro probudio, pitao sam ga:

"Čule, znaš li šta si sinoć radio?"

"Pojma nemam. Puk'o mi je film."

"Pušio si drogu."

"Šta sad to znači?"

"Znači da si postao ovisan."

Čule je problijedio i drhtavim glasom pravog "džankija" izmucao: "A, gdje to sad mogu kupiti?"

Nije šećer bio jedina stvar, koja je na volšeban način nestajala iz kuće. I žileti. Paket (Čučak se nije brijao, a ja jednom u sedam dana) mi nije mogao trajati ni heftu, a onda sam, opet, zatekao Čučka kako reže nokte žiletom.

"Pa, životinjo, što ne uzmeš makazice ili grickalicu?!"

"Ne mogu –jeza me hvata od makaza."

Da ne griješim duše, naučio me najbolji fol na svijetu: kad bi dobro tucao neku žensku, kad više ne bi mogla ni hodati, zapalio bi cigaru, izašao na prozor i glumio depresiju... "Maco, šta ti je?", pitala bi ženska, a on bi "sav jadan" odgovarao: "Izvini, ovo mi se nikad prije nije desilo - nikad nisam bio ovako loš."

Odmah sam "kupio" fol, a priča se širila po gradu, jer pretpostavljam da i

žene, kad se nađu na svojim sjedeljama, pričaju iste priče kao i muškarci.

Onda je Čučak otišao u vojsku i puno mi je nedostajao, jer sam opet, ne računajući pojedine "padobrance", ostao sam.

By the way, što rekli Amerikanci, ili usput budi rečeno, oko sve priče da je Čule bio snajperista na Jevrejskom groblju, ja mogu samo da kažem: dabogda da su svi snajperisti bili kao on - ovaj grad bi imao više stanovnika.

PADOBRANCI

Nisam ni sanjao da će mi Branko Čučak nekad u životu nedostajati, uprkos njegovim manirima: test za čistoću čarapa bio je da ih zafrljaci u zid - ako se ne zalijepe, mogu se još nositi.

Pojavi se pokojni "padobranac".

Kao moj pokojni prijatelj Dara, kojeg je stari jedno veče čekao do sitnih sati i zaspao u fotelji; Dara se, k'o zemlja, vratio iz "Evergreena", u mraku se spotakao i strovalio na babu, a on je skočio i rekao:

"E, sad si mi bukvalno sjeo na glavu!"

Dara je došao da stanuje kod mene sa čvrstom odlukom da prestanemo piti, ali prvo da odemo do Čenge (takođe pokojnog), pa da u čast takve odluke odemo do "Sirana" na "samo po jednu"... dalje vam ne trebam pričati.

Lilo, izumitelj "čvaka" (on je vazda bio upicanjen k'o lampa), jednom je prilikom raju, kod Baneta, u "Zvonu" pitao "Čvaka?"

"Šta, Lilo?"

"Čvaka?", ljutio se on što ga niko ne razumije.

"Hoćeš li još jedno piće, Lilo?", pitali smo mi, a on je uporno ponavljao:

"Čvaka?" sve dok nije došao njegov "prevodilac", Boco (takođe pokojni), i objasnio da Lilo, ustvari, pita kakav mu je čvor na kravati.

Prespavao bi kod mene, a ujutro bi po njega dolazila njegova predivna (ne znam da li mu je tad bila djevojka ili supruga) Mirsada, sa blještećim osmijehom (koji se za ovih tridesetak godina ni sekunde nije promijenio), a ja sam mu zavidio, baš kao što mu i dan danas zavidim.

Jedne večeri sam se vratio iz "Šadrvana" i zatekao buljuk raje, tone pića, gromoglasnu muziku (moja kuća je bila "otvorenog tipa" od onoga dana kada je Čečur, zaboravivši ključeve, jednostavno "prošao" kroz vrata).

Svalio sam se na kauč i zamolio da malo utišaju muziku, a frajer, kojeg sam prvi put vidio u životu, obrecnuo se:

"Ko si ti, pederu, da određuješ?"

Poslao sam ih sviju u pičku materinu i istjerao iz kuće.

Ipak, najčešći gost je bio Spasoje Ćuzulan, asistent na "filozofiji", koji je

tad spremao doktorat na Husserlu, a ja sam mu prekucavao doktorski rad.

Trajalo je to cijelo ljeto, jer Spasoje nije samo diktirao, nego je imao potrebu da "polemiše" sa mnom o ispravnosti neke njegove teze, a ja sam ispijao bezbrojne kafe i pravio se da razumijem o čemu mi priča.

Obično smo to radili na Fakultetu, a onda bismo, kad bi se umorili, išli u "Tilavu" na janjetinu i na, k'o žilet hladno, "nikšičko" pivo.

Poslije fajronta, s "flašicom" smo išli do mene, a on bi mi, sa ljubavlju koju nikad nisam vidio u životu, pričao o svojoj majci, Ilinki...

Kao, naprimjer, njenu reakciju na "hrvatsko proljeće".

Ilinka je bila u Popovom Polju, u selu bez struje, pa je o tim događajima nešto načula preko tranzistora; kad je Spasoje došao u posjetu, pitala ga je:

"A, bogati, sine, ko su ti veseli Krvati?"

Spasoje je pokušao objasniti:

"Znaš, majko, mi sad imamo raznih nacija: Srbe, Slovence, Muslimane, Hrvate..."

Ilinka ga je prekinula:

"Ma, pusti ti to, sine, a krste li se ti veseli Krvati?"

"Krsti, mama, malo drukčije nego mi..."

"Šta mi onda pričaš - sve su to Srbi!"

(Tako je Ilinka, i ne znajući, napravila "načertanije" za Ćosićev "Zločinački memorandum").

Ili, kad je ona došla sinu u posjetu, u Sarajevo, pa se, na pijaci začudila da prodaju "ćese": "A, što će mi, sine, prazna ćesa?"

U pauzama smo znali otići do "Sloge" gdje je Spasoje izazivao svakog protivnika:

"Dajem ti sve figure fore, a tući ću te tablom."

Poslije završetka Spasojeve doktorske disertacije, imao sam čast da i lično upoznam Ilinku.

Spičili smo jedan dan u njegovu selo i Ilinka je svog "malog", kojem je tad bilo barem četrdeset i pet godina, dočekala s ljubavlju koju nikad nisam vidio u životu:

"Smršao si mi, sine. Hrane li te tamo?"

Ilinka bi se obično dizala u pet sati ujutro, svalila bi decu loze, kajganu od tri jajeta, zalila to s po litre vina i išla da okopava vinograd i duhan, a bilo joj je tad osamdesetak godina.

Oko podne se vraćala na ručak: blitvu sa suhim mesom - opet deca loze i po litre vina...

Spasoje i ja smo se obično u to doba budili, jer smo po cijelu noć provodili ločuci lozu (njegovu, najbolju na svijetu) i igrali šnapsa s kartama koje sam ja izrezao i nacrtao od kutije za košulje.

Jedno večer, kad je Spasoje već otišao spavati, Ilinka mi se žalila:

"Onog mog malog je grad potpuno upropastio, eno ode p'jan spavati..."

"Teta Ilinka, ma znate, ne pije on toliko, nego, znate, nije vas dugo vidio,

pa od uzbuđenja...", srao sam ja, a ona me je, kako samo ona to zna, prekinula:

"Ne slušaš ti mene šta ja pričam - on je znao i po dva litra popiti i ništa! A, večeras, ni litar, i vidi ga."

* * *

Spasoje je živ - to znam: predaje u Podgorici i Trebinju.

Za Ilinku ne znam, ali znam jedno: uvijek se pitam da li bi, da sam ja tako volio svoju majku i da je ona toliko voljela mene, možda od mene postao čovjek.

NIČEANAC

"Rejting" u Oslobođenju mi je naglo porastao nakon što sam pao na prijemnom ispitu na Filozofskom fakultetu.

Ali, krenimo redom...

Za pismeni ispit sam imao temu Najdraža knjiga, što mi nije bio nikakav problem, jer prva knjiga koju sam pročitao, Posljednji Mohikanac, Jamesa Fenimorea Coopera, bila je i ostala moja najdraža knjiga.

Čitao sam je bezbroj puta i, na kraju, kad Unkas umire, uvijek plakao kao dijete.

Možda razlog leži i u tome što mi je tu knjigu poklonio otac kad sam krenuo u prvi razred škole.

E, usmeni je bio nešto sasvim drugo.

Šef prijemne komisije je bio onaj patuljak, ćelav kao bilijarska kugla, Šefkija Žuljević, poznat po tome što je bio jedini profesor na fakultetu koji nikad nije doktorirao: uvijek je imao neko opravdanje - te, posvađao se sa ženom i ona mu bacila doktorsku disertaciju u peć, te doktorsku disertaciju "pojela maca", te vjetar dunuo i otpuhao je kroz prozor...

Ali, kako je bio prvoborac i komunist sa velikim "K", rok za doktorat mu se prolongirao sve od rata pa naovamo.

Prva rečenica koju mi je uputio (sjedio sam u prvom redu i pitao ostale članove komisije da li je dozvoljeno pušiti, a oni su to odbili, Šefkija je, naravno, stigao sa zakašnjenjem) bila je:

"Ha! Puši se marlboro."

Ponudio sam ga cigaretom, a on se sav nakočeperio k'o horoz i s neskrivenim ponosom, baš kao da je izmislio teoriju relativiteta, kucnuvši se po prsima, rekao:

"Ovaj čovjek to nikad nije okusio."

Potom je objasnio "pravila igre": tri su pitanja - ako dam zadovoljavajuće

odgovore na dva od njih - primljen sam, ako dam samo jedan dobar odgovor - komisija će odlučiti.

Kako sam se prijavio za odsjek Svjetske književnosti, logično je da sam očekivao pitanja iz tog domena, ali sam se presjekao kad mi je Šefkijica uputio pitanje:

"Moje prvo pitanje glasi: koje godine se rodio Spinoza?" Tad sam vidio da sam ga popužio, pa sam se počeo zajebljavati:

"Ne znam tačnu godinu, ali pretpostavljam da je to bila neka godina poslije njegovog rođenja."

Previdio je sarkazam u mom odgovoru, opet zaklimao glavom, kobajagi, brižnim glasom pitao:

"Pa, dobro, kolega, znate li Vi išta iz filozofije?"

Kao da mi je sinuo tračak sunca, pa sam krenuo pričati o Ničeju (obično imena ne pišem fonetski, ali kad je riječ o Ničeju, tu činim izuzetak).

Na sam spomen Ničeovog imena, ćela mu se zacrvenila, skočio je sa stolice, uspravivši se u svoj svojoj - metar i žilet - visini, uperjo optužujući prst u mene, baš kao da sam Goebels: "Niče je bio fašist, ideolog Hitlerove Njemačke, rodonačelnik teorije o arijevcima..."

Učinio sam slabašan pokušaj da pojasnim da je Ničeova sestra, Elizabeta, da bi se dodvorila Hitleru, krivotvorila njegove rukopise, ali to je izazvalo još samo veći gnjev: "Sve je to propaganda", urlao je kao da je na mitingu na nekoj radnoj akciji.

Tada mi je bilo kristalno jasno da sam ga definitivno popužio, pa sam samo pokupio cigare sa stola, ustao i rekao:

"Ma, znaš šta? Jebi se ti", i izašao iz "sudnice".

Kod kuće me čekao djed, nervozan, a kad sam mu saopštio loše vijesti, počeo mi je držati govor...

Kako mi je već bio pun mjesec svega, obrecnuo sam se na njega: "Pa, kad je tako lako - idi ti pa položi!"

Sutradan, u redakciji Oslobođenja je zazvonio telefon, a odgovorila je Nada Salom.

"Javljanju s Filozofije da imaju najstarijeg bruceša na svijetu", a ja sam se samo uhvatio za glavu.

"Petar Džamonja - je li ti, Daco, on išta u rodu?"

"Nije. To mi je djed."

"Znaš li gdje ga možemo naći?"

Otišli smo do Kluba boraca u Kralja Tomislava ulici i zatekli ga kako kahveniše. Nada je napravila razgovor s njim, a on nije mogao da odoli da me ne ujede: "Razlog mi je bio da dokažem unuku da se može upisati fakultet."

Inače, upisao je Istoriju, što, s njegovih osamdeset i dvije godine, nije bilo iznenađujuće. Teme su bile: Punski ratovi, Bosna pod okupacijom Austrougarske i Odluke AVNOJ-a.

Stara konjina nije znala da može odabrati samo jednu temu, pa je napisao

sve tri: "Uvijek me je interesovala istorija Rimskog carstva, pod Austrougarskom sam živio, a odluke AVNOJ-a - e, za to sam se trebao malo spremirati."

Na kraju razgovora, Nada je pitala:

"Imate li Vi šta poručiti nama mladim?"

On se, kao, malo premissljao:

"Pa, ne znam, ja ću sada popiti jednu rakijicu, a vi šta hoćete."

Umro je 1977. godine, ne završivši fakultet.

Ja sam ostao "nićeanac" i još više se slažem s njim da je "Bog mrtav".

Čak bih ga i nadogrudio, jer ja znam kad i gdje je "umro".

U toku rata, u Bosni.

JUTRO LJETNE NOĆI

O, sumrak je. Umiru dani.

Ma, sve je to obično šekspirovsko sranje: dani ne umiru, oni će se rađati, red po red, kao što to i doliči, ali ja, ja polako odumirem.

Život je zimi još i nekako podnošljiv, kad grad pokrije šljem od smoga, bljuzga se razmili ulicama, a kafane, sve kafane dupke pune.

Znalo mi se desiti da ujutro krenem iz kuće, a i da ne dobacim do Vječne vatre: prvo pričešće Kod Pere; Kvarner je logičan slijed, a Kasina nastavak; Istra se može zaobići samo u ludilu; Božana i Lovac se uzalud kriju u prolazu; Korzo je oduvijek, sa svojini konobaricama, Ginom i Amalijom, bio lokal otvorenog tipa, pa čak i kad si kokuz i ne nađeš nikoga od raje - uvijek se može popiti piće na crtu; u Siranu ću, bezbeli, zateći Čengu, koji je došao na "doručak"...

Istim putem nazad kući - s izuzetkom svraćanja u Parkušu.

Ali, ljeto - proketo ljeto - ono malo raje što je ostalo u gradu iznebuha se prisjeti da imaju žene i djecu, pa se kriju po nekim trebevićima ili vrelima Bosne; kafane zvrje prazne, a konobari u Istri, od silne dosade, špricaju jedan drugog sifonima sode (gdje nestade taj "izum"?!), u Kasini, u nedostatku mušterija, konobar Ramiz s neviđenom efikasnošću, presavijenom Politikom tamani muhe po stolovima, a u Kvarneru nema čak ni Pimpeka, Pero je sam svoj gost u kafani...

Pričam o radnim danima, ali subota i nedjelja - to je Hirošima i Nagasaki zajedno!

Subota je i u poštanskom sandučetu zatičem obavijest da mi je stigla "novčana pošiljka" iz Holandije (sjetila se majka sina jedinca), ali Pošta 2, na Novoj stanici, već je zatvorena.

Poštar Dragan, koji mi nikad ne uručuje sudske i vojne pozive, nego ih

vraća s napomenom "nepoznat", neslužbeno je dodao da se radi o 100 guldena (što je u to doba bila velika lova) i "vidimo se kod Pere".

Pun sam k'o šipak, ali prije ponedjeljka ne mogu dići ni banke!

S besmislenim papirom ponovo tumaram kroz grad i u Parkuši - k'o da me je sunce obasjalo - naletim na Gorana Bregovića.

Molim ga da mi do prekosutra posudi cenera. On je u društvu ljudi koje ne poznajem, pa pretpostavljam da nisu iz Sarajeva.

Vidim da se uzjebao: nezgodno bi mu bilo da kaže da nema, pa nalazi solomonsko rješenje: "Daco, zašto da kvarimo prijateljstvo zbog deset hiljada?"

(U ime našeg "prijateljstva" mi je platio travaricu, od koje i danas imam žgaravicu.)

U Siranu (moje li radosti!) - Pimpek.

Pošto s njim nisam "prijatelj" kao s Goranom, znam da me neće odbiti, a onda opet desni kroše s moje nade:

"Imam, Daco, ali sam pošao na partiju karata."

"Ma, daj, Darko, makar milju?"

Dade mi Pimpek hiljadu, plati piće unaprijed, a ja ostadoh da napravim "plan": da bih prošao kroz noć, treba mi najmanje dvije kutije niške morave bez filtera, litar "mastike" (najjeftinija je, a najbrže hvata), a valja ubaciti nešto u kljun.

To "nešto" su UPI-jeve viršle, koje su trebale biti zabranjene Ženevskom konvencijom.

Predračun mi se nikako ne poklapa: nešto treba izbaciti! Ili kutiju morave ili viršle?

Taman se odlučujem za viršle kad mi Šefkija donosi novo piće, jer je Pimpek rekao da će platiti sve što popijem.

U Gradini, koja odnedavno radi kao "dragstor", što znači svu noć, kupujem mastiku i polupijanom mi se život čini podnošljivim...

Uz svjetlost svijeće (struja mi je isključena ima već dva mjeseca) čitam Muzilovog Čovjeka bez svojstava (da me sad neko stavi pred streljački vod, ne bih se mogao sjetiti o čemu se uopšte radi u toj knjizi) i slušani "ziku" (kako je tad bilo moderno reći) koja dopire iz stana Vlade Pravdića preko puta, žvačem prijesne viršle, a telefon me mami da nazovem Minku - mastika čini svoje.

Bog me čuva: niko se ne javlja. Još jedno poniženje bi već bilo odviše! Slova u knjizi se komešaju kao mravi u razrušenom mravinjaku, ne znam koje je doba noći, polako se gase svjetla na susjedskim prozorima, svijeća je dogorjela i sav sam u potpunom mraku, ali se na vratima pojavljuje moj otac sav obasjan svjetlošću...

Iako je vrela, masna ljetna noć, nije mi nimalo čudno što ga vidim u teškom, "krombi" kaputu (tako sam ga zadnji put vidio), u zubima drži cigarluk (ni to mi nije čudno, iako znam da već godinama ne puši) i prstom me poziva da ga slijedim...

Idemo sve do Pozorišne kafane; sjedimo ispod lipe na kamenom zidu.

"Sjećaš li se fontane koja je nekad bila ovdje?"
"Kako ne sjećam - još imam sliku gdje ja hranim golubove."
"Bože, kako si ti bio lijepo dijete!"
"Još uvijek sam, tata. Ali, ti - ti, zašto si me ostavio?
Ne vidim mu lice, samo žar cigarete:
"Znaš, sine, potpuno je normalno da djeca sahranjuju roditelje..."
Prekidam ga:
"A, ja? Jesi li se ikad upitao kako je meni? Ti si izvukao svoju guzicu, a ja sam ostao sam!"
"Nisi, Daco, sam - imaš mene."

* * *

Budi me nimalo nježno guranje pendrekom u bubrege; pored mene je flaša mastike u kojoj je jedva ostao prst, a drot me pita za ličnu kartu i već što slijedi: adresa stanovanja (baš kao da nije dovoljno samo "adresa"), ime oca (Vlatko), godina rođenja?

Sav sam ukočen od spavanja na kamenom zidu Pozorišne kafane i uzalud pogledom tražim svog oca, a drot mi kaže:

"E, sine, sine - šta će ti otac reći kad te vidi takvog!"

Ne odgovaram mu ništa, ali mislim o tome kako me se moj otac uvijek sjeća kao ono dijete u "špilhoznama"; tu pored fontane, s golubovima oko mene...

MRTAV ČOVJEK

U neviđenoj antipušačkoj kampanji, koja se provodi u Americi, najnovija "naučna" istraživanja su utvrdila da svaka ispušena cigareta smanjuje život za punih sedam minuta!

Po toj računici, ja sam mrtav već tridesetak godina, ali niko još nije imao hrabrosti da mi to kaže.

Potpuno je suprotan slučaj sa mojim prijateljem Dubravkom Bibanovićem: on, naime, već trideset i pet godina tvrdi da je mrtav i svi (naročito koke) mu vjeruju.

Nema bolesti od koje on nije umro: tahikardija, jastog, tuberkuloza, tumor na svakom dijelu tijela, ciroza, angina pektoris, leukemija i srodne joj bolesti - po mom sjećanju još samo nije imao AIDS, ali i to samo iz razloga što mu to ne bi bilo profitabilno.

Ali, dužan sam objašnjenje, pa da krenem iz početka.

Upoznali smo se neke nedavne 1969. godine, kod mog komšije Brace

Stanarevića.

Nažalost, o Braci, moram da pišem samo u prošlom vremenu: bio je jak skijač, atleta (mogao je preskočiti "fiću"), u njegovoj vikendici, na Jahorini, završio sam svoju prvu knjigu, i bio je raja... (Poginuo je prije par nedjelja u Beogradu, ne od "tomahawk" rakete, nego ga je, dok je vozio bicikl, pregazio "neidentifikovani vozač".)

U modi su bili Čik i Adam i Eva, i ja sam, bez zazora, trenirao desnicu ruku, sanjao o onome što mora jednom da se desi, a blage veze nisam imao da kad mi se "to" desi, da će me "to" pratiti do kraja života...

Braca se vratio iz Pariza i donio ploče Adamoa ("Tombe le neige - oprostite mi na mom francuskom) i Aphroditas Child - Rain and Tears - za engleski sam siguran.

Kao najmlađi, ja sam bio zadužen da ih, na neponovljivom Suprahon gramofonu vrtim i opet i opet, dok su Čedo, Hamica, Čupo, Ogi, Sejo igrali remija ili preferansa...

Velika mi je čast bila, kad neko ode u halu, da uzmem njegovu "ruku", a pogotovo ako bih se u međuvremenu ohandao...

Ulazio sam u svijet "odraslih", ne shvatajući da ću mnogo godina poslije toga zaželjeli da se vratim tamo gdje sam nekad bio, da budem ono što sam bio - nevin i radoznao.

U drugoj sobi, gdje smo zajednički slikali mural na zidu, prenesen sa korica jedne Jesenjinove knjige, na jogi madracu, u ćošku - umirao je Biban!

Ja sam, između ostalog, bio zadužen da mu donosim flaše "Skender-bega", a on je pucao svoje predsmrtne metke - nije bilo cure koja je mogla odoljeti tom izazovu da se tuca sa umirućim čovjekom.

Išao sam tad u prvi razred gimnazije i imao problema sa hemijom, a Biban, stariji, pametniji, davao mi je instrukcije... Završio sam na popravnom.

Braca je izgubio stan, pa se jedno (nažalost kratko) vrijeme nisam viđao s Bibanom.

Nakon par godina - još uvijek je bio mrtav - i vodio najbolju koku u gradu (a ona mi je rekla kako ga je upoznala: "Pride mi jedan neobrijani kreten, masne kose, u prljavoj 'vijetnamki' i reče mi: čekam te sutra u podne kod crkve na Marindvoru." Probudim se ujutro, i, ne da mi đavo mira, da provjerim da li on zbilja očekuje da ću se pojaviti - kad on čeka: isti onakav, prljav i odvratan. I bi što bi!")

Ne znam, ne sjećam se od koje je bolesti, te 1971. godine, kad smo išli na Tjentište, umirao, ali znam da se jedno veče vratio u kamp (snimala se tad Sutjeska s Richardom Burtonom, a bila je prisutna i Liz) i suznih očiju nam izjavio kako je pojebao Liz, ali, nažalost, toliko je bio pijan da se ne sjeća detalja...

Da bismo napravili pomak od recitovanja imbecilnih stihova, kao što su: "Oj, Miljacko, da sam ti muž, da ti se na valove navalim...", Biban, Branko Čučak, Branko Vlačić, Mensud Osmović i ja smo osnovali grupu pod nazivom

10180.

O kvalitetu muzike neću ni govoriti - dovoljno je samo reći da sam ja bio "lead vocal".

Ja sam već u to doba bio raskrstio sa svojom familijom, što znači da me je otac ostavio na čekaonici, u stanu koji pripada nekom drugom, a Biban je došao jednu noć, pun votke, ćevapa i olovaka (!) - igrao je "Bingo" na Željezničkoj stanici, i za promjenu dobio.

Pod rukom mu je, takođe, bila Beograđanka, Milica (gdje je samo nađe?) a pošto je opet umirao od neke neizlječive bolesti, ja sam morao mrdnuti dupe da spavam u kuhinji...

Međutim, izgleda, Milica je bila jedna od rijetkih (ako ne i jedina) žena koja se nije htjela pomiriti s njegovom smrću.

Tako smo, jednog dana, sjedili u Parkuši - ja sam navlačio priču na to da je karnem, ali je ona insistirala da zovem Bibana. Otišao sam u telefonsku kabinu, ubacio petobanku, nazvao Bibana i objasnio mu o čemu se radi... "Ma, jebi je", rekao mi je on.

Vratio sam se za sto i rekao joj da ga nema kod kuće. Popili smo još po jedno piće, a onda je ona tražila da ga ponovo zovem - ali ovaj put da ide sa mnom. Javi mi se Biban, a ja foliram:

"Kako ste Vi, čika Hamdija (Bibanov stari)? Nema Dubravka još kući?"

Biban me u čudu pita:

"Jesi li to poludio? Znaš li s kim pričaš?"

"Hvala, čika Hamdija - recite mu samo da sam zvao."

Ne prođe ni pola sata, a mrtvacu se, valjda, digao kurac i eto ti ga u Parkušu...

Em vaki si, em naki si - hoćeš da mi upropastiš ljubavnu vezu?

Ja se zavalih za piće, Biban je uze za ruku, diskretno mu turih ključeve od svog stana... a ja?

A, ja?

Samo se pitam da li je bolje biti mrtav ili živ!

KUM (NI)JE DUGME

Bilo je ljeto, ali ja sam znao da ono ne donosi ništa dobro sa sobom: djed mi je bio u Podhrastovima, išao sam mu u posjetu svakog utorka i četvrtka, sve dok mi on nije rekao da nema potrebe da dolazim u četvrtak.

"Zašto, dedo?"

"Zato što sam odlučio umrijeti - pokušavao sam sve ove godine od tebe napraviti čovjeka, ali - nikad čovjek od tebe!"

Kao i uvijek, održao je svoje obećanje.

Možda samo mjesec dana prije toga, kad su opalile one sarajevske vrućine, kad je čak i puterima teško da dišu, a kamoli mom 85-godišnjem, astmatičaru djedu, na vrata stana mi je zvonio neko: pogledao sam kroz "šubu" i vidio frajera u SMB.

Prva reakcija mi je bila da se pravim da me nema, ne samo kod kuće, nego da ne postojim na mapi, da nikad nisam ni postojao, ali frajer je bio uporan i nije se predavao...

(U to vrijeme mi je najveći strah bio od vojske - ne zato što sam "izbjegavao vojnu obavezu", nego baš zato što jesam "izbjegavao vojnu obavezu" i nisam se mogao zamisliti u nekoj kasarni u Nišu kako živim od "vojničke plate", sa svom onom polupismenom i nepismenom stokom, koji, makar jednom sedmično, imaju paket od kuće, koji će zašlepati flašu rakije, a ja sam mogao očekivati samo... ali, da ne pričam o tome.)

Otvorio sam vrata, a frajer me je, s osmijehom koji sam odmah prepoznao, upitao: "Jeste li Vi Dario Džamonja?"

Nije čudo da ga nisam prepoznao - em uniforma, svaka, od poštarske do konobarske, sve ljude čini sličnim (a to joj je valjda i svrha), em je to bilo prvi put u životu da ga vidim obrijanog.

Kakvu sam mu samo šamarčinu odvalio!

Došao je na odsustvo i bio kokuz, kao što sam i sam, pa nije preostalo ništa drugo nego otići do mog djeda.

Objasnio sam mu problem, a on je pitao Branka: "A, oprostite, šta ste Vi po nacionalnosti?"

Čučak se malo kolebao, a onda rizikovao potencijalnog petaka, pa odgovorio: "Srbin."

Djed je pogledao u mene, pa u njega, otvorio šlajpek i izvadio petaka uz riječi: "Pa, nije ni to loše."

U to doba sam se intenzivno počeo družiti sa svojim budućim kumom, Predragom Fincijem. Da li je tada magistrirao ili doktorirao, više se ne sjećam, ali bila su to luda vremena Istre, Bagrema, Korzoa, Kasine, Kvarnera, Parkuše, Evergreena i Sana, možda najluđe i najtragičnije kafane koja je ikad postojala u ovome gradu - ako su rimski centurioni "desetkovali" svoje trupe - što znači da su pogubljivali jednog od deset vojnika - San je svoje "trupe" ubio u omjeru 9:1. Zijanili su tu Zoka Bambulić, Mito, Bucko, Kike, Džano, Duga, Vlado Dijak...

Postojala je priča da su mog budućeg kuma (Zoka Bambulić i još nekoliko povjerljivih murijaša) naguzili u Hadžinom stanu, ali ja to nikad nisam uzeo zdravo za gotovo - mada, znajući Zoku, njegovu "suptilnost", ništa ne ispada iz kombinacije.

Zgrozio sam se jedno večer, zaista se zgrozio, kada me je Zoka - bili smo frontalni kokuzi - pozvao u Poštu na piće i rekao mi da ništa ne brinem, da ima "starog pедера" kojeg će karati...

Ne bi tu, možda, bilo ništa za zgražavanje da ja u "starom pederu" nisam

prepoznao oca od mog prijatelja.

Elem, nije ovo priča o "seksualnim slobodama", nego o mom budućem kumu, koji je bio, a siguran sam da je još, jedan od najinteligentnijih i najduhovitijih ljudi koje sam upoznao...

Kako, obično, kod takvih ljudi sujeta prerasta njihov šešir, malo mu je to bilo, pa je htio da se kurči kako može najviše popiti na svijetu.

Ni to ne bi bilo najgore da mene nije pozivao za svjedoka, a ja sam morao potvrđivati neke njegove besmislice o bazenima vina, o količini vinjaka u kojoj bi se i slon mogao okupati.

Da ne griješim duše, pomogao mi je mnogo te zime! Bio sam kokuz - što je ništa neobično - ali i bez grijanja!

Primio me na stan i na hranu - i na cigare, ali mi je, zato, jedno jutro napravio takvu psinu, koju još pamtim: probudio sam se tog januarskog jutra, kroz prozor sam gledao kako snijeg sipa, kao iz rukava; pitao sam Fincija:

"Kol'ko je ovo sati?"

"Nemam pojma - sad ćemo čuti na radiju."

Bile su to one klasične jutarnje vijesti: te Branko Mikulić rekao ovo, te radnici dali podršku, te malo vijesti iz kulture, na kraju iz sporta i, kao i obično - vremenska prognoza: "Danas se očekuju rekordne vrućine do 35 stepeni, pa se upozoravaju svi građani s, a teškoćama sa disanjem i sa srčanim manama da izbjegavaju nepotrebno kretanje po gradu, jer to može biti opasno po njihovo zdravlje i život."

Ponovo sam pogledao kroz prozor, stresao se od hladnoće pri samom prizoru, pravio se da nisam čuo ono na radiju, glednuo u Fincija, a on je pio kafu, baš kao da je sve normalno...

Uhvatio sam se flaše "vinjaka" i ja se pravio da je sve normalno.

Kasnije mi je priznao da je sve to, još ljetos, snimio na kasetu i spremao se da mi ga "zavuće" kad za to dođe vrijeme.

Ali, nije mi ga tad zavukao!

Bilo je to onda kad je pristao da mi bude kum.

(Prva mu je reakcija bila da je kokuz, a ja sam mu rekao da ja ne očekujem od njega mašinu za pranje veša, nego samo ličnu kartu, da bih mogao oženiti ženu koju volim.)

Izlazili smo iz Opštine, a djeca, Cigančad su skakala oko nas: "Kume, izgori kesa!"

Finci je iz kese prosipao Kiki bombone (ni banke!), a ja sam mnogo godina kasnije pomislio da je njena ljubav za mene trajala upravo onoliko koliko su djeci trajale bombone.

A, onda, da ne budem nepravedan i sujevjeran - sve da je moj kum prosuo i milijardu - njena ljubav ne bi dulje trajala.

VJEČNO PITANJE

Ne, nije to ono Shakespearovo, toliko otrcano i ponavljano, da ga svaki čoban s Pala zna: "To be, or not to be, that iz the question?"

(U paljanskoj, drotovskoj verziji i prevodu, između "biti ili ne biti", oni biraju ono "biti" i, na moju sreću, nisam njihov "bitak" osjetio na svojoj koži.)

Nije to ni ono Senada Avdića: "Two beers, or not to beers?"

(Jer tu nikad nije bilo te vječne dileme - opredjeljivao se uvijek za, najmanje, deset.)

Vječno pitanje glasi: "Zašto sam, onda, pišao u lavabo?"

Koliko god to banalno zvučalo, ali to pitanje vuče za sobom još hiljadu: zašto? iz protesta? mržnje? želje za samostalnošću? ili, naprosto, nekulture?

Odgovor leži samo u jednom: htio sam da budem voljen, htio sam da neko obrati pažnju na mene, pa makar i batinama, da znam da postojim, da će neko obratiti tu, već jebenu, pažnju za kojom žudim, a ona mi izmiče, dok se moja majka i otac svađaju oko toga da li je ona svršila ili je on sinoć bio s nekom kuravom u hotelu Evropa...

Ali, nije to baš tako lak odgovor, jer se, opet, i opet nameće samo pitanje: šta je to ljubav? Davanje ili predavanje? Sjećanje ili zaborav?

Kako da se ne sjetim (ili kako da zaboravim) svoju Gordanu, koja me je uza sva opravdana žaljenja (da sam leš i nevrijedan življenja) svakodnevno posjećivala u Vojnoj bolnici, davala mi, svojom ljubavlju, snage da preživim nešto što se nije dalo preživjeti, donosila mi klopku koju bih zamislio i gledala me svojim predivnim očima, ubrizgavala mi u krv, svojim smijehom, nešto što nijedna infuzija ne može zamijeniti, svađala se sa svojinim roditeljima (vrlo tolerantnim ljudima), prijetila da će ostati u toj kući zalazećeg sunca, uz onaj ruski "portabl" televizor, za koji su trebale dvije tone baterija, jedan poderani čaršaf i istanjeno ćebe, ploče koje smo zajedno slušali, a potom, kad sam došao sebi, da se ne sjetim toga kako sam, u neko doba noći, uskakao kroz njen prozor i, baš zato što su njeni roditelji bili u susjednoj sobi, dočekivao zoru vodeći ljubav - ne jebajući se, nego, bukvalno, vodeći ljubav?

Ili da zaboravim, kako sam joj, zbog neke oprndare iz Sloge, prenio "trišu", a onda je (uz pomoć moje jaranice doktorice, Svjetlane, iz ambulante Simo Milošević) ubijedio da je to samo neka njena "upala"?

Išlo se tada u Zvono - Estrade nije bilo ni u projektu, a ja sam se zaljubio u to malo biće - ja znam zašto, ali do kraja života će mi biti misterija zašto ona u "ovo".

("Ali noćas, ako sluša...", ustvari mislim, ako čita, tamo negdje u Beogradu, nadam se sretna i živa, da mi oprostí sav bol koji sam joj nanio i ako za mene ima ikakvog opravdanja, to je da dan danas mogu osjetiti miris, njen miris na onom poderanom čaršafu, kojeg sam prije dvadeset godina bacio u smeće.)

U to doba mi se u stan uselio Tomo Stanci, fotograf Naših dana, čovjek koji će ući u Ginisove rekorde po pravljenu djece, a i ne samo po tome, po njegovoj čuvenoj izjavi, kad mu se žena, Dževada, jedva oporavljala od jednog od mnogobrojnih poroda, pa raja brižno pitala:

"Kako si, Dževada?"

On je, sav uvrijeđen, skočio:

"Niko ne pita kako je meni?!"

Da li je to istina ili ne, ali, kod Hemingwaya postoji priča o Indijancu koji ne može izdržati porođajne patnje svoje žene, pa izvrši, nazovimo ga tako, "harakiri".

(Mada ja, lično, ne vjerujem da je to i da bi to mogao biti slučaj s Tomom, jer za njegov stomak bi mu trebala sablja dimiskija.)

Tomo je znao sve "najbolje", a jedino što je dobro znao je da radi svoj posao i da kuha najbolji grah na svijetu.

Jadna Goca je dolazila svako jutro (prije nastave na fakultetu), a ja bih je, k'o biva, poslao po "nišku moravu bez filtera", samo da bih mogao ispod kreveta izvući već spremnu flašu "konjaka" ili nekog drugog sranja, tek da smirim ruke i da opet potonem u zaborav...

* * *

Sve se promijenilo kad sam prestao piti! Umjesto nabolje - nagore!

Provodio sam besane noći u Đerdanu i 84, ali uz kafe, umjesto pića; i osjećao tu nepodnošljivu lakoću postojanja da mi se sve može: imao sam dva rukopisa u pripremi, scenario za film mi je bio otkupljen, par scenarija za emisije na televiziji...

Nije to bilo da nisam više volio Gocu, nego je moj (ne)prijatelj jedan dan, u Domu pisaca, pokazao na najjebozovnijiu curu koju sam ikad vidio.

Njemu za inat sam prišao, a ona me je s lahkoćom odjebala.

Sreo sam je, samo malo kasnije, na tramvajskoj stanici i predložio joj onu staru, otrcanu:

"Imam novih ploča." Dodao sam:

"Sabina, ako ostaneš sa mnom dvadeset i četiri sata - ne ako ostaneš, nego ako izdržiš - garanrujem da će to biti naredne četiri godine. Toliko ti mogu obećati - to mi je rok garancije."

I samo smo sjedili taj dan i noć, pričali i nismo se ni pipnuli, a onda sam ja, nakon četiri godine, opet napravio glupost, nanio onim divnim očima i zubima bol i poniženje...

Džabe se sada kajati!

I ne kajem se, nego me je jednostavno strah: one su izdržale, a hoću li moći ja?

BLOW-UP

Da je Michelangelo Antonioni poznavao S. Erića, njegov legendarni film Blow-up iliti Uvećanje (izraz "blow-up" ne smije se brkati sa "blow-job", mada i on ilustruje neku vrstu uvećanja - bar izvjesnih dijelova tijela) o fotografu, kojeg je igrao David Hemmings, ako se ne varam, zacijelo bi bio sasvim drukčiji.

Svejedno, mislim da bi Miki našao dovoljno materijala da napravi jednu solidnu tragikomediju.

Mislim da ima neke tužne i čudne simbolike što ovaj tekst o S. Eriću pišem za vrijeme pomračenja sunca: dok će fotografi diljem svijeta škljocati aparatima da ovjekovječe ovaj rijedak fenomen, S. Erić će činiti isto (pod uslovom da posjeduje fotoaparat), ali s tom razlikom što će, garant, zaboraviti da stavi film.

Sa S. Erićem me je upoznao Veso Đorem (ili je bilo obratno?) dok smo zajedno radili u Našim danima.

Veso je tek počinjao karijeru uspješnog menadžera i biznismena, a bio je još daleko od vlasnika Doma pisaca i Crvene galerije.

Kako je bio s Ilidže, često je znao prespavati noć u mom stanu. (Što mi nikad nije "oprostio" - naprosto nije bilo teorije da platim ceh u Domu pisaca, a kad sam se oženio, ta povlastica se proširila i na moju ženu, koja je, puna sebe, na večeru znala izvesti buljuk jaranica, a onda samo potpisati račun sa - Daco.)

Dok je držao diskoteku na Skenderiji, pitao me je mogu li mu kao gosta dovesti Boru Đorđevića, s kojim sam, u to vrijeme, bio u prijateljskim odnosima.

Nazvao sam Boru i on je pristao i rekao mi svoju cifru, a i Veso je pristao.

Moj honorar za konferansu bio je piće po sistemu "uzmi, Fato, koliko ti drago", plus sve što piju moji prijatelji koje dovedem...

Veso se uhvatio za glavu kad sam okupio reprezentaciju grada u piću: Biban, Bambi, Mosto, Čučak... - došlo bi ga mnogo jeftinije da mi je jednostavno isplatio honorar u parama. (Ali, svejedno, ispoštovao je svoj dio "ugovora" i mi smo tu noć smlatili godišnju proizvodnju Tuborga.)

Tog hladnog, decembarskog jutra, dok smo pomalo nesigurno izlazili iz kafane, S. Erić je zamolio Boru za fotografiju, a onda ga popeo na ogradu starog mosta na Skenderiji.

Bora se ljuljao na onih deset centimetara širine dok je vjetar fjučkao prijeteći da ga obali u Miljacku, a S. Erić je petljao nešto oko canona, da bi me upitao: "Imaš li dinar?"

Pojma nisam imao čemu bi mu dinar mogao poslužiti pri slikanju, ali sam pretrkeljao džepove i nisam našao nijedan...

"Hej, Boro, imaš li dinar?", pitao je S. Erić.

Bora je bio zabezeknut kao i ja, ali je našao dinar i bacio mu ga.

Ispostavilo se da vajni fotograf ima problema s blicem, pa mu dinar treba

da otvori kućište za baterije.

Tu nije bio kraj problema... "Daco, imaš li upaljač?"

Nisam ga imao, a on je opet isto pitanje uputio Bori, a ovaj je, misleći da je čovjek potpuno izgubio razum, bacio upaljač i odgovorio: "Pa, jebo te, bre, bog - ne misliš valjda sad pušiti? Smrzao sam se k'o pička!"

S. Erić je podgrijao baterije, ne bi li izvukao iz njih kuveta za makar jedan snimak. (Nisam siguran da li je ikad i taj jedan snimak izradio.)

Negdje u to doba se preselio kod mene: došao je u žutoj nikon vind-jaci, s canonom i velikim planovima za budućnost. Od toga su ostali samo ti planovi, koje i sad sanja u svojoj vukojebini u Crnoj Gori.

Bio je oduvijek "free-lancer" ili, po naški, tezgaroš i neke od tih tezgi su bile zbilja dobre - i dobro plaćene i dobro urađene, ali druge - katastrofa. Sjećam se kad je prihvatio posao za katalog za Zlatar.

Slikao je komade nakita u mom stanu s improvizovanim osvjetljenjem, a rezultat je bio da su smaragdi ispali crni, safiri crveni, a rubini plavi...

Kad bi uradio dobar posao, s honorarom bi trčao po svoju kćerku, Sašu, dovodio je u Pozorište mladih i lica obasjanog neviđenom srećom (ja tada još nisam imao djece, pa mi je taj osjećaj bio potpuno stran), upoznao s rajom, a onda je vodio u kupovinu i plaćao najbolju garderobu - za sebe je malo ostavljao.

Saša mu je odgovarala s istom ljubavlju, jer da nije tako, ne bi nikad pristajala da provede noć s tatom u našem stanu, koji je na dijete u pubertetu mogao ostaviti samo traume.

(Svake noći, dok grlim znojavi jastuk, dok mi pred oči izlaze slike moje Nevene i Vesne, kad se sjetim prizora kako njih dvoje spavaju zagrljeni na jogiju, ja ustajem iz kreveta, palim cigaretu na cigaretu, ispijam konjak - ako ga je išta ostalo - zovem Ameriku samo da bih čuo glasove svoje djece, a poslije toga se osjećam još bezvrjednije. Pogotovo kad mi moj mali Zeko, kroz plač, kaže: "Tata Daco, ti nikad, nikad nećeš doći.")

Ne može se reći da S. Erić nije imao uspjeha kod žena, ali, bogami, ni sreće. Poslije svake od (čestih) svađa i prekida sa svojom curom, meso mu se borilo s kostima i znali smo provesti besane noći: "te vaka je, te naka je", "sve su one iste" i sve ono sranje što povrijeđeni muškarci pričaju o ženama koje vole.

On, koji je, inače, pet godina stariji od mene, izgleda deset godina mlađi. Uvijek sam ga zajebavao da to može zahvaliti "naučno dokazanoj" činjenici da samo glupi i ljudi bez savjesti ne stare.

Inače, da budem pošten, nije lako živjeti s tersom kao što sam ja, ali s njim nikad nisam, za tih pet ili šest godina, došao u konflikt, osim kad bi prekardašio u upotrebi svog isforsiranog "šatrovačkog":

"Ma, daj, jebo te otac, pričaj k'o normalan svijet!"

Zato, moj dragi Slavkane, za tebe će vrata mog stana uvijek biti otvorena (mada su sada zatvorena i za mene), jer, znaš, vječne ljubavi traju samo u knjigama i filmovima, a prijateljstva ne umiru preko noći...

Znaš i sam: "one su take i take", "sve su one iste"...

ULJEZ

Spremio sam se tog ljeta da, najzad, odem na Mljet: ostrvo o kojem su mi raja pričala legende.

Kupio sam konzerve, vreću za spavanje, voznu kartu za Dubrovnik, primus, desetak šteka cigara, a bio sam i dobro nafutrovan lovom, ali ne dade mi se!

Šta se desilo?

U Korzu sretnem svog jarana Mostu; bezbeli popijemo "po jednu", a onda naleti Amir: "Jeste li, raja, za partiju remija?"

Što da nismo?!

Amir stanuje u blizini, a meni je voz tek ujutro.

(Sad se više ne sjećam ko je bio četvrti.)

Dogovorimo se, kao i uvijek, da ćemo igrati samo tri partije.

I jesmo odigrali tri, ali dana; propustio sam voz, zaboravio na Mljet, ali sam makar bio dobar k'o konj.

U neko doba noći, natečenih očiju, pred kojim se samo smjenjuju štele i forštele, grla izribanog bezbrojnim popušenim cigaretama, vraćam se u svoj stan "otvorenog tipa", a tamo - dernek.

Puna kuća ljudi, muzika piči do daske, nekakav momak slika mural na zidu, a jedina faca koju prepoznajem je Ranko Ilić.

Pijem pivu i svalim se na kauč i zamolim: "Raja, nisam tri noći spavao - možete li malo smanjiti muziku?"

Istom mi prilazi neka bradata spodoba i kaže: "Koji si ti kurac ovdje da određuješ?"

Prikupim zadnja zrnca snage, dignem se, otrgnem ručicu gramofona i bacim je kroz prozor i istjeram sviju van. (Bar sam tako mislio da sam istjerao "sviju".)

Vjerovatno sam spavao dvadeset i četiri sata u komadu, a kad sam se probudio u fotelji sjedi jedna gromada od čovjeka, momka, ne znam kako bih ga nazvao, zubima otvara pivo i predstavlja se: "Ja sam Sejdin. Sejdin Mulabdić."

Iz potpune gluposti, ja prihvaćam flašu, pa se i ja predstavljam u vlastitom stanu: "Ja sam Daco. Dario Džamonja."

Gleda on mene svojini zelenim očima, gledam ja njega svojim krmeljivim očima, ispijamo pivo za pivom, ja se dižem da navijem neku ploču, a onda se sjetim da sam gramofonsku iglu zafrljacio kroz prozor...

I, tako - razgovoru nikad kraja, dok on ne muknu: "Daco, je l' tako? Bi li ja

mogao stanovati kod tebe?"

Mozak mi je još sparušen od onih silnih handova koje sam opalio i stoja u koje sam uletio, pa kažem:

"Jebiga, izgleda da već stanuješ."

Dodajem da može, ali samo dok sam ja na putu (još me drži furka Mljeta). Ja rijetko pitam ljude ko su i šta su, čime se bave, ali tek da bih razbio neugodnu tišinu, postavljam pitanja i saznajem da je iz Dervente, da studira književnost i, na moj neopisivi užas, da se bavi pisanjem: "Samo mi je još jedna budala trebala: sad će izvaditi bunt nikad objavljenih pjesama, priča, romana i čitati mi ih naglas", mislim se u sebi.

Ali, kažem, s velikim naporom da to iskreno zvuči: "Lijepo je to."

Na moje iznenađenje, on ne počinje recitovati nego mi upućuje jedno potpuno neočekivano pitanje: "Znaš, tene su mi se raspale: imaš li koji dinar da mi posudiš - vratiću ti od prvih para."

Gledam ga kao luđaka (što i jest), uljeza koji je ušao u moj život i još ima muda da mi traži pare, ali pomislim, sa svom onom gutom para u džepu, da je mogao, dok sam ja bio u komi, da me izbunari i nestane bez traga i glasa...

Vidim njegova enormna stopala i sjetim se da je Zdravko Čečur ostavio par Convers patika, pa mu ih nudim da ih proba.

Savršeno mu pristaju.

* * *

Naravno da tog ljeta nisam otišao na Mljet: pretvorilo se sve to (uz svu lovu koju sam imao) u jednu orgiju pijančenja po praznim sarajevskim kafanama i ždranja nepodgrijanih konzervi koje sam bio pripremio za Mljet.

Sejdina sam rijetko viđao. Nekako smo se mimoilazili u stanu - vidali smo se po kafanama, mahnuli jedan drugom za pozdrav, ponekad popili piće zajedno, a onda se razilazili.

Ali, svejedno, kad god bih došao kući, provjeravao bih ima li ga u njegovoj sobi, a kad ga ne bi bilo (jer je znao provesti noć i negdje drugdje), osjećao sam da mi nešto nedostaje - bilo to blago hrkanje, glasno disanje, pljuskanje vode u kupatilu kad se tušira hladnom vodom i, s merakom, ispušta "brrr", a ponajviše osjećaj da nisam sam, da živim sa živim bićem...

Kao što rekoh, bilo je ljeto i grad je bio pust, ali sam, ipak, znao nahvatati poneku prolaznu žensku...

Valjda isprovociran zvukovima koji su dolazili iz moje sobe, Sejdin me jedno jutro upitao:

"Daco, mogu li ja dovesti svoju curu? Pravu curu."

"Jedino ako je nećeš isjeći na komade i ispeći u rerni ili je baciti kroz prozor."

Biljana je postala stalni posjetilac i ja sam se osjećao mnogo bolje u njenom (njihovom društvu): em su zračili ljubavlju, koja je meni nedostajala, em je Bilja pravila najbolju musaku od patlidžana, a moja beskorisna i besmislena

lutanja po noćnim kafanama su se drastično smanjila, jer sam, sad na moju inicijativu, tražio od Sejdina da mi čita svoje priče (u međuvremenu smo otkrili da imamo slične ukuse što se tiče književnosti), koje nisu bile loše, ali, ponekad, "preintelektualne".

Pitao je i on mene da pročitam neki moj rukopis, a ja sam odgovarao:

"Pročitao si kad bude objavljen - pisanje bez objavljivanja je kao pišanje u more." (Baš u to doba sam bio urednik Lica i primio pismo od neke nadobudne pjesnikinje u kojem ona kaže da piše pjesme, "ali samo za sebe", a, svejedno, interesuje se da li bi ih mogla objaviti?!)

Sejdin je došao jednog dana, sav ozaren:

"Daco, ženim se s Biljom. Hoćeš li mi biti kum?"

I, tako, stajao sam tamo u Opštini sretan što prisustvujem njihovoj sreći, a nesretan što ću se opet gušiti u moru svoje samoće.

PLAVA KRV

Kad god bi moj djed popio "bokalčić" previše u Lovcu (na proteste moje bake: "Šuti, budalo stara, ne daš mi djetetu spavati!"), objašnjavao mi je kako smo mi, Džamonje, "plave krvi".

Bio sam tek dijete (7-8 godina) koje je tek počelo "uvlačiti" cigarete, ali pamtim kako je objašnjavao genezu nastanka našeg prezimena.

Elem, mi vučemo porijeklo od italijanskih kontova Zamoni, da bismo, tamo u nekom vijeku, prešli u Dubrovnik, malo se smirili tamo (a, ja, poučen dosadašnjim iskustvom sa svojim privremenim stanovima, pretpostavljam da smo bili protjerani), a onda preselili u Ljubuški, gdje se prezime mijenja u Zamenje; dolaskom Turaka ime se mijenja u Džamonje.

Djed bi tada zahrkao i pepelom cigareta, obavezno, progorio, najlonsku košulju, a ja bih posegnuo za ladicu s bakinim šivaćim priborom, uzimao iglu i bo se u kažiprst - normalno, kaplja krvi je bila crvene boje.

Čudio sam se tome (jer sam beskrajno vjerovao svom djedu), ali sam čekao taj dan kad će kroz mene poteći ta famozna "plava krv".

Čekao sam i čekao, gulio koljena po pošljunčanim parkovima, padao s drveća dok bih "krao" zelene jabuke i šljive, a krv je i dalje bila crvena.

A, onda sam (tad mi je već bilo dvanaestak godina i već sam počeo piti) jednog dana (sad sam već ja imao jednu pivu previše) rekao djedu:

"Znaš šta, dedo? Skontao sam odakle potiče naše prezime!"

"Kako?"

"Je li tvoj otac bio zlatar u Mostaru?"

"Jeste, i to smo imali zlatarsku radnju do samog Starog mosta, on mi je i

platio fakultet u Beču..."

Prekinuo sam ga:

"Nemoj mi sad o svojim studentskim danima, nego da završim ovo što sam počeo: e, pa, vidiš, tvoj stari je umjesto pravog kamenja u prstenje, minđuše uvaljivao staklo."

"Kakve sad to ima veze?"

"Pa, na turskom se staklo kaže 'džam', pa kad su prokužili šta radi - tako je i naša porodica dobila prezime."

Dedo se pjenio od bijesa, obraćao se baki:

"Ružo, ja ovo ne mogu podnijeti da me vlastito dijete vrijeđa u vlastitoj kući", da bi samo našao izgovor da opet ode do Lovca ili Hvara, gdje bi obično sreo mog budućeg kuma, Predraga Fincija, kako priča nebuloze (u pauzama "stolnog" spavanja) i govorio, ne bez saosjećajnosti:

"Bože, Predrag, što Vi mene ponekad podsjećate na mog Darija."

* * *

S "plavom krvlju" ću se sresti nekih tridesetak godina kasnije kad sam upoznao Marija Delgada.

Bio je student Likovne akademije i trebao mu je stan.

Jeste da je imao "aristokratske" crte lica - ili se to meni samo činilo, jer moja "babura" od nosa se nije mogla porediti sa njegovim profilom i on mi je pričao sličnu priču koju sam davno čuo od svog djeda: elem, njegova porodica je iz okoline Parme, imali su više love od samih Borgia, a meni je bilo malo šuhveli kako to da neko tako "plave krvi" traži smještaj kod nekog ubogog Dace, kako to da ja plaćam svaku rundu pića...

Svejedno, uskoro se uselio kod mene i, uz sve razlike koje su nas razdvajale, postali smo prijatelji: ja sam cijenio njegovu ciničnu vrstu humora, a da li je on išta cijenio kod mene - to će mi ostati vječna nepoznanica.

Počeo sam se tada zabavljati sa Sabinom i nije joj bilo drago što dijelim stan s nekim, ali sam joj rekao:

"Dušo, kad ti budeš spremna da useliš - njemu, i svakome drugom je 'noga'."

(Imao sam problema s njenim ocem - ili je bar ona tako rekla - da me otac ne podnosi zato što nisam musliman, a meni je od prve sekunde bilo jasno da je to zbog toga što sam kokuz.)

Bilo kako bilo, Sabina je upoznala Marija i potpuno joj legao na dušu: kad bi njeni roditelji išli na odmor u svoju kuću na Čiovu, mi smo dane provodili u njenoj vikendici, tamo negdje kod Sedrenika, roštiljali, okretali janjce i pili količine vina.

(Jedne večeri sam kupio karton "vranca" i smlatili smo ga prije ponoći, pa je Sabina otišla do komšije da posudi flašu loze ili šljive - više se ne sjećam - a Marijev komentar, koji je popio makar četiri litra, bio je: "E, neka si, vala - ja ti baš nisam neki vindžija.")

Za sve te godine, ja ga nikad nisam upitao odakle je, ima li familije, šta planira kad završi (ako završi, jer još nijednom nisam vidio nijedan njegov rad), gdje će ići, gdje stanovati...

Imao je on neke povremene ženske, ali, ljubav mu je bila u Parizu - Blanka, ako me sjećanje ne vara - i često je pokazivao razglednice koje je slala: prefinjen rukopis, ali sadržaj hladan kao Grenland.

Rekao mi je da Blanka radi kao kustos u Luvru i da očekuje da mu ona nađe posao.

Meni je već tada isticao, moj "rok trajanja", što će reći četvrta godina sa Sabinom, i naši zagrljaji su, takođe, postajali sve hladniji - ono što smo nekad radili s merakom pretvorilo se u neku obavezu ili dužnost, konverzacije su bile sve kraće, a pauze sve dulje, a, u zadnje vrijeme, kao da se proljepšala, naprosto procvjetala - što je bio siguran znak da ima (ili računa na) nekog drugog.

To, znate, boli - sujeta je nešto što se ne da prevazići.

(Potpuno sam bio zaboravio na događaj kad me je Sabina uhvatila s nekom bezveznom kokom, incident koji mi je oprostila, ali nikad nije zaboravila.)

Svejedno, našla me je jednom u Korzu (a gdje bi drugdje?!), sva uplakana; sjeli smo kod Lisca i ona mi je rekla da joj je Mario, blago budi rečeno, predložio neke "nedostojne radnje".

Nije mi trebalo puno vremena da ga nađem - prvo sam ga tražio u kući, a onda našao na Likovnoj.

Dok sam ga tražio, vratile su mi se djedove riječi:

"Ne mogu podnijeti da me vlastiti prijatelj vrijeđa u vlastitom stanu."

Pošao mi je u zagrljaj (baš kao da se nismo sto godina sreli), a ja sam ga opalio štosom i, vjerujte mi, raja, krv iz njegovog nosa i zuba, baš kao i iz mojih zglobova - bila je crvena.

GOLA ISTINA

Ivzet Smejić je bio moj najuredniji "cimer", i što se tiče plaćanja struje, kirije, telefona. Ustvari, bio je jedini koji je te obaveze izvršavao uredno i na vrijeme.

I ne samo to, nego je kuća blistala od čistoće: prozori, neoprani godinama, sjajili su kao kristal, frižider je uvijek bio pun "k'o šipak", parket izglancan da se moglo ogledati u njemu, tepisi usisani svakog dana - baš ono što se kaže, "moglo se s poda jesti".

Predstavio mi se u bifeu Zvono i tražio sobu; rekao je da studira arhitekturu, da je iz Sarajeva (njegovo "ć" je to jasno potvrđivalo), da se nešto posvađao s roditeljima i da mu treba malo mira da završi svoj diplomski.

Bio je lafčina, blistavih plavih očiju, s grivom plave kose i nosio je najbolju garderobu koja se u to doba mogla zamisliti: "leviske", "brukserice", "Convers"-patike, italijanske "šulje" i "tole"... ali samo dva para čarapa?!

Objasnio mi je da je to jedini način da uvijek ima čiste čarape, jer bi svako veče prao one što je nosio i ujutro oblačio čiste - to mi je izgledalo razumno i logično, ali kad sam ga jedan dan (ili noć) zatekao kako pere čarape, tešto mi je bilo šuhveli.

Naime, skinuo bijednu čarapu s noge, oprao je i objesio na štrik u kupatilu; tek onda bi skinuo drugu, oprao i nju i stavio pored.

Pitao sam ga:

"Zar ti nije lakše da ih pereš zajedno?"

"Hoću uvijek da znam koja je lijeva, a koja desna", baš kao da se radi o cipelama. "A, što to?" "Znaš, čarape se naviknu na određenu nogu - i obratno."

Nije to bio razlog što sam mu dao "crveni karton", nego njegova nevjerovatna sposobnost, talenat ili već ne znam kako bih to nazvao, da me izludi svojim pričama...

Sjedili bismo, gledali televiziju (za koju je on, uzgred budi rečeno, platio popravak), pijuckali "vlahov", a on bi, na primjer, počeo priču o svom služenju vojske u Paraćinu, ja bih morao otići u WC, a kad bih se vratio, on bi nastavio:

"I, kao što sam ti rekao, te godine, na ljetovanju u Zaostrogu..." Bio bih potpuno sjeban!

Pročitao sam gomilu romana "toka svijesti" i pomalo razumijevao šta ti drkaroši hoće da kažu, ali ovo je već bilo van moje pameti.

Nastojao sam da pratim priču o Zaostrogu, ali dok bih se samo nagnuo da dohvatim cigarete ili da ispraznim pepeljaru, to se mijenjalo u priču o njegovoj prvoj ljubavi, profesorici likovnog ili nešto slično...

Skužio sam da njega uopšte i ne interesuje sluša li ga neko ili ne, ali njegov spori, uspavljujući ritam besmislene priče dovodio me do bijesa, pa je bilo trenutaka kad bih mu najradije natrpao peškir u usta i ugušio ga.

Zato sam mu jedan dan rekao da se pakuje.

Kao razlog sam naveo da se ženim, a on mi je zaželio sreću i od tada ga više nikad nisam vidio.

(Raspitivao sam se kasnije u gradu o njemu, a ljudi mi rekoše da je Ivzet Smejić kao nekakav pseudonim - gdje izabra tako opskuran?! - da je samo prošao pored Arhitekture, da nema roditelja, nego samo brata u Švicarskoj, koji je nekakav "hadžija" i šalje mu lovu... da je vjerovatno otišao kod njega.)

Jedan period sam bio sam. Ako ne računam ona povremena "povlačenja" iz Sloge.

Na jedno od njih me je podsjetio moj jaran Samir Busovača: kao jedne noći došli su on i Gane (o kojem će biti još priče) na moja vrata - dva li, tri li je ujutro, a ja, skinut s ženske, da otjeram neželjene goste, otvorih vrata go-golcat.

Vidio sam da im je bilo neprijatno i pošli su niz stepenice, ali tad sam skužio da svaki od njih nosi po flašu votke u rukama, pa sam ih odmah pozvao

nazad, a "dami" rekao da se obuče.

(Što ona nije poslušala, nego se samo zagrnula čaršafom, jer je i njoj, valjda, kao i meni, bilo više stalo do votke nego mojih "ljubavnih usluga".)

Drugu priliku da pokažem svoje egzibicionističke izopačenosti imao sam tek malo kasnije, kad sam se zaljubio u svoju dragu curu, vodio ljubav s njom, a na vrata mi je opet pokucao (ili zazvonio) neko.

U istom maniru, kao i prošli put, otvorio sam vrata, ali sad sa namjerom da nikog ne puštam, pa makar da vuče šleper votke...

Na vratima je bila majka moje prijateljice (kasnije ću saznati, kuma roditelja moje cure), inače pukovnik po činu, koja je, ne obazirući se na moju "sramotinju" umarširala u sobu, izdala naređenja za oblačenje, a moja cura ih je odbila, ne kao prošli put radi votke, nego zato što me je voljela.

Četiri (ne)sretne godine smo proveli zajedno.

Kad sam izdisao na bolesničkoj postelji, ona je bila ta koja me je držala za ruku, a taj dodir je bio mnogo djelotvorniji od bilo koje infuzije koju su mi davali.

(Volio bih da je sad ovdje, da osjetim taj isti, baršunasti dlan, toplu ruku na mom vrelom čelu, da hodamo ruku pod ruku Titovom, kad su svi zvučnici upaljeni - nekakav je besmisleni izbor nekog za nešto - a ona me pita:

"Daco, šta je ovo?"

Ja sliježem ramenima i kažem:

"Pojma nemam. Mora biti da je Tito opet umro."

Ona odmahuje svojom ručicom:

"Ma, ne vjerujem", a onda praska u onaj svoj smijeh shvativši kakvu je glupost rekla.)

Poslije toga se više nikad nisam skidao, otvarao vrata gologuz.

Osim, ako ne računate ove tekstove koje čitate u Slobodnoj, gdje ne skidam gaće, nego ogoljujem dušu, pišem голу istinu u koju niko ni trunke ne vjeruje - kad napišem laž, kad potpuno izmislim priču, nevjerovatnu kao onu o mjerenju kurca s Jordanom, svi bi u detalje: boju, veličinu, oblik... a sve što sam vidio od Jordana, ne računajući televiziju, bio je njegov bijeli "kadilak".

Pa se ponekad pitam u šta li ljudi više vjeruju: u besprizornu laž ili голу istinu?

GALOP

Neke godine kad niko nije ni sanjao o ratu (kako neprimjeren izraz, sanjao, za rat) - naravno ne računam na "miloševiće i karadžiće" - jedan čovjek jest: moj prijatelj Gane.

Naravno, ne mislim na ovaj rat, koji nas je svijetu izjeo kao moljac džemper, tako da smo samo naizgled čitavi, a dovoljno je da nas samo malo protreseš pa da se pojave rupe ili da se raspadnemo, nego na rat općenito, od punskih, pa do vijetnamskog.

Prelazio je on Rubikon sa Cezarom, marširao na Moskvu s Napoleonom, jahao s Robertom E. Leeom u američkom građanskom ratu, Theodor Roosevelt mu je bio najbolji prijatelj, s Hemingwayom je prvo bio na Piavi, a poslije i u Španiji, s Von Paulusom bezuspješno opsjedao Staljingrad, na Tihom Donu je, s Grigorijem Melehom, "sjekao" crvenoarmeje, prejahao na kamili pustinju s Lawrencom od Arabije, u Vijetnamu pilotirao helikopterom - i sve to proživio!

Da ste imali priliku da čujete samo "ton", naprosto biste se sasrali od straha: zamišljali biste neku kombinaciju Arnolda Švarcenegera, Džingis-kana i Atila-Biča božijeg.

Ali, kada biste dobili "sliku", prasnuli biste u smijeh: Gane je bio debeljuškast, imao "ikserice", patkast hod, toliko spretnan da, ono što se kaže, ne bi mu čovjek dao da čuva ni nacrtanu ovcu.

Bio je najvjecnije i najosjećajnije stvorenje koje sam upoznao u životu, pa smo ga u raji zvali Panda, a sjećam se kad je jednom prilikom majka pomilovala, tog "surovog ratnika", po obrazu i rekla:

"Pazi se, Kokane!"

Zamalo nije umro od stida.

* * *

Upoznali smo se kad sam ja išao u prvi razred gimnazije, a on je već dobrano bio na fakultetu.

Porodica mu je bila imućna, a i on je zarađivao neku kintu vodeći zapisnike na košarkaškim utakmicama, pa me je svako večer, sa svojom djevojkom, Nadom, izvodio u hotel Nacional (koji je u to doba bio i ugostiteljska škola), palio Kent (jedinu licencnu cigaretu tog doba) svojim Ronsonom u maniru Jamesa Bonda.

Naručivao bi pivo, a ja sam ga slijedio (mada sam čežnjivo gledao u tufahije koje su konobari pronosili), jer nisam htio da narušim "imidž" (to se tada nije tako zvalo) "macho" (ni to se nije tako zvalo) djeteta.

Ako ga kad i proklinjem što me je uveo u svijet alkohola, beskrajno sam mu zahvalan što mi je otkrio magiju knjiga, filma, slikarstva, klasične muzike...

On me je uputio na Hessea, Dostojevskog i Gogolja, Puškina (do tada mi se povraćalo na samu pomisao na neku rusku knjigu, jer jedine dvije, koje sam do tada pročitao - morao pročitati - bile su Pedagoška poema Makarenka i Kako se kalio čelik onog kretena, čije sam ime zaboravio), Ničea (naravno, najdraže iz Zaratustre mu je bilo ono: "Muškarac je stvoren za rat, a žena za odmor ratniku"), Thomasa Wolfa; ja, najveći "fan" Beatlesa, nisam mogao ni zamisliti da ću s istim zanosom slušati Mozarta i Bethovena, da će mi Kurosawa ("tamo neki Japanac") postati najdraži režiser.

* * *

Proveli smo hiljade večeri (računam večer do ponoći) u mom stanu, ali on, ma koliko bio pijan, nikad nije prespavao - osim jednom, a tada sam i otkrio zašto.

Naime, Gane je bolovao od psorijaze. Bijele ljuspice odumrle kože su mu se skupljale na rubovima kose i zulufa, na nadlakticama i laktovima i mislio sam da je to sve, jer druge dijelove njegovog tijela nisam nikad vidio.

Te ljetne noći se toliko obalijestio da je zaspao na stolici.

Ujutro, kad se digao, leđa košulje su mu bila sva krvava, preko noći, bez nekih specijalnih krema koje je koristio, koža se rasušila i popucala, a Gane nije mogao napraviti ni najmanji pokret rukom, a da se ne namršti od bola.

Inače, bio je "poguzija". Volio je kuhati (i to mu je polazilo za rukom), a specijalitet mu je bio "smuđ u kajmaku".

Tako sam jednom u samoposluzi na Skenderiji našao konzervu škampa, norveške proizvodnje. (Da je bila engleska ili američka, Gane se ne bi dao zajebati, jer je, na kraju krajeva, diplomirao englesku književnost). Na etiketi nisu bili škampi, nego zaštitni znak firme - bijeli medvjed.

"Šta ti je to?"

"Meso bijelog medvjeda."

Otvorili smo konzervu i on je probao, namršti se i rekao:

"Nema mi ukus bijelog medvjeda", baš kao da se cijelog života hranio njima.

* * *

Posljednji put sam ga vidio u Beogradu (gdje je živio sa svojom predivnom djevojkom, Biljanom).

Bio sam na Sajmu knjiga i odsjeo kod Kreše u hotel Jugoslaviji. Nazvao sam ga i on mi je dao uputstva kako da dođem do njega.

"Uzmi autobus taj i taj, presjedni kod "Moskve" na tramvaj, a onda opet na autobus taj i taj."

"A, onda?"

"Vozi se Bulevarom revolucije."

"Dokle?"

"Sve dok ti ne postane sumnjivo."

Tako je i bilo: svi putnici su već bili izašli iz autobusa, a ja sam i dalje klaparao; vozač se stalno osvrtao, pitajući se: "Gde si ti, bre, pošao u lepu pizdu materinu."

Rekao sam mu da stane na slijedećoj stanici, a tamo me je čekao Gane.

* * *

Sad sam se vraćao s njegove sahrane i zarekao se da nikad više neću otići ni na jednu.

Taj zavjet sam i održao.

(Ne računam sahranu Dubravka Brigića, jer to je slučaj kad je "ona što uzima bez ruku" bila milostiva. Ni Mladena Paunovića, jer to je bila prilika da se uvjerim da je u ovom gradu ostalo još ljudi; ne računam ni one ratne, jer to i nisu bile sahrane, nego čisti prkos, pljuvanje zlikovcima u lice: ne možete nas sviju pobiti!)

Zaboravio sam jednu koja me čeka: ako sam u prvom dijelu života išao korakom, u drugom prešao u kas, sada galopiram prema Barama ili Lavu, svejedno.

"PAŠTETICA"

Kad sam bio prvi razred osnovne škole, proljeće je počinjalo kada bi nas učiteljica, Mirza, izvela na izlet na Trebević ili na Vrelo Bosne.

Pamtim to doba kao neku vrstu "komunizma", jer smo svi odreda nosili istu užinu: par kuhanih jaja, faširanu šniclu i termos čaja.

U starijim razredima nam je prvi znak proljeća bio kad bi se snijeg iza Druge gimnazije potpuno otopio, zemlja tek toliko sasušila da smo mogli kerati lopte.

Na časove fiskulture u školi smo se bezvoljno vukli i pravili besmislene "zgrčke" i "raznoške", ali smo zato na terenu iza gimnazije, pravili golove od školskih torbi, a poslije išli na bozu kod Đulbehara Junuzija, vlasnika slastičarne Dvije ruže. Ili bismo naručili "špricer" - pola boza, pola limunada. Plaćao je onaj koji bi zijanio tekmu.

Kad smo otprilike bili sedmi-osmi razred, proljeće je počinjalo s prvim treninzima košarkašica Mlade Bosne, a mi smo čekali da odu na tuširanje i, kroz zamagljene prozore, pokušavali da uhvatimo makar obrise golih tijela, koja su bila toliko drukčija od tijela naših drugarica iz razreda.

Slabe je vajde bilo od toga, sve dok naš razredni genije, Miroslav Praljak, jedan dan nije donio kalafonijum (koji se koristi za podmazivanje violinskih struna, a ima to svojstvo da para ne prijanja na njega), pa smo se prekodana uvukli u kupatilo i čošak jednog prozora premazali tom čudesnom tvari, koja nam je obećavala rajska zadovoljstva...

Smjenjivali smo se svakog minuta (neko je naglas brojao sekunde, a onaj koji je gledao šaptao bi: "Sporije, pederu, sporije.")

Svima nam se vrtjelo u glavi i od zbunjenosti i od sreće da smo najzad "postali muškarci" - činilo se tako lako: vidjeli smo prvu голу ženu u životu, a poslije toga će sve ići kao podmazano.

Sve je išlo u najboljem redu dok red nije došao na Ljupeta.

On je samo zirnulo, a onda zajaukao da su ga čak i košarkašice ispod šuma tuševa morale čuti, a kamoli noćni portir Ibro: "Majko moja, pomози mi, poludiću."

Ibro, koji se nikad nije odvajao od svog štapa, rastjerao nas je kao kuniće, a onda zauzeo naše mjesto.

Već u osmom ili prvom razredu gimnazije proljeće smo prepoznavali po laganim bluzama ispod kojih su grudi ciljale u nebo, a noge pokrivene pravile su dar-mar u našim glavama.

Takvog jednog dana sam upoznao S. Sjedila je s jaranicom u bašti Amerikanca, a ja sam bio unutra i navijao. Nisam dolazio u Amerikanac zato što mi se hrana nešto posebno sviđala, nego zato što sam uvijek imao hipten UPI-jevih bonova koje mi je raja iz Oslobođenja davala, jer su ih dobijali za topli obrok.

Prišao sam za sto i izdeklamovao (pošto ne znam pjevati pjesmu Stonesa) Simpathy for Devil: "Please to meet you, I hope you guess my name...", a S. mi je odgovorila, glasom dubokim za njene godine i lice: "Daj, čovječe, otkači se", ali su joj oči govorile da bi voljela da se "prikačim".

Nije mi smetalo kad sam saznao da S. "duva" haš i travu, ali smo se dogovorili da nema ništa od teških droga. Par mjeseci je išlo kao po loju, kafane su odzvanjale od S. smijeha, a onda sve se promijenilo: kad bih je zvao, pravdala se da sprema ispit, pa se nismo viđali ni po sedam dana. Kad bismo se našli, trudila se da zvuči kao ona stara S., ali se iz svake geste vidjela izvještačenost; nosila je uvijek košulje i majice dugih rukava, a ja, zaljubljeni bekan, ništa nisam kontao.

U septembru sam dobio poziv da učestvujem na manifestaciji Mladost Sutjeske - honorar je bio dobar, a i dnevnice.

Ključ od stana sam ostavio S. i upozorio je da ne želim ni mrve droge u mom stanu, jer u to doba se isto kažnjavalo uživanje kao i omogućavanje uživanja. Nakon par dana sam nazvao kuću, ujutro. Javila mi se S. i rekla da mi je stigla obavijest o novčanoj pošiljci iz Amsterdama.

Pitao sam je koji je rok za podizanje - petnaest dana. "Šta radiš, mila?"

"Joj, dosađujem se, dosađujem se, dosađujem, dosađujem se", ponavljala je u beskraj.

"Kad se vraćaš?"

"Vidimo se za pet dana."

Sjeo sam na prvi voz u Foči. Nije je bilo u stanu, ali mi nije bilo teško pogoditi gdje se nalazi: Đerdan ili Rok. Obgrlila me je kad me ugledala: "Hajde da plešemo, Daco?", upitala je prvi put u životu.

"Mila, da nisi uzimala nešto što ne smiješ?"

Smijala se kao mahnita: "Samo pašeticu, malu, malecku pašte-ticu..." Okrenuo sam se, sjeo na taksu i opet sjeo na voz za Foču.

Kad sam se vratio, kuća je blistala od čistoće, S. je bila (zaista) sretna što me vidi. Tješio sam sebe: "Možda ja sve to umišljam, jer je toliko volim. Možda

je samo cugnula previše - nikad nije podnosila alkohol."

Neko vrijeme je sve bilo O.K., a onda je ona opet zapala u letargiju, a iz nje bi se prenula samo kad bi počela da histerično viče na mene:

"Ko si mi ti? Kakva prava imaš na mene. Mogu da radim od svog života šta hoću."

Ubrzo je došao kraj. Tad sam na stan primio Rajka, jednog zgodnog momka kojeg sam znao iz Parkuše, mada samo zdravo za zdravo.

Rekao mi je: "Znaš, imam stančugu, ali živim s roditeljima, koji su konzervativni do zla boga. Znaš ono: nema seksa prije braka i ta sranja. A, meni treba malo intime, razumiješ..."

Razumio sam i Rajko je prenio samo neke sitnice, kao što su veš i pribor za brijanje, nekoliko knjiga... Svaki dan bi dolazio s nekom novom kokom. Ma, kakvom kokom - to su bili zmajevi!

Popili bismo kafu ili "pićence", a on bi rekao: "Vjerovatno ću se vratiti kasno - neće ti smetati?"

"Ma, šta ti je Rajko, kladim se da ću se ja vratiti kasnije." (Tada nije bilo zore koju ne bih dočekaao kod Reše u Šadrvanu.)

Vrata Rajkove sobe su uvijek bila zatvorena, a ja bih otišao u svoju i kao mrtvo tijelo spavao sve do poslijepodneva. U međuvremenu sam proturio priču po gradu: "Rajko, to nije čovjek - to je ažbaha. Kako ima snage i gdje ih samo nalazi? A, kakve ja grobove tucam?"

Uskoro su se upoznavanja sa curama prorijedila, ali nisam obraćao pažnju, jer, kao što je Rajko na početku rekao da želi malo intime, nikad nisam zakucacao na njegova vrata. Čak sam zatvarao i svoja da mu, možda, muzika ili TV ne bi smetali.

Jedne noći, sasvim neuobičajeno za mene, vraćao sam se ranije kući. Haustorsko svjetlo nije radilo, ali je bilo dovoljno svjetla iz dvorišta, iz okolnih kuća... Na trećem spratu, u kontralajtu prema prozoru, razabrao sam dvije siluete kako pažljivo silaze, držeći se za ruke isprepletanih prstiju. Jedna silueta je bila Rajko, a druga sigurno nije bila žensko. (Osim neko žensko širine ramena Stevea Reevesa i frizure poput američkog marinca.) Rajko mene nije mogao vidjeti, jer sam bio u mraku, na dnu stepenica, a kad smo se sreli na pola puta, panično je izvukao ruku, promrmljao nešto...

Sutradan ujutro, vrata njegove sobe su bila otvorena; spremao je svoje sitnice u torbu, a niz lice mu se slijevala Nijagara suza.

Nikad u životu nisam pomislio da ću zagrliti nekog "čajnog kolutića", ali uradio sam to: "De, Rajko, de..."

"Ja ga volim, Daco, volim ga više od sebe."

Sjetio sam se kako je meni bilo teško kad sam prekidaao sa S., pa sam i ja počeo plakati.

"De, popij", i nasuh nam po čašu votke. Smirio se i on, smirio sam se i ja. Rekao sam mu:

"Rajko, ja sam kao ona tri majmuna, s privjeska za ključeve, s tom

razlikom da ja imam šest ruku, pa u isto vrijeme mogu pokriti uši da ništa ne čujem, oči da ne vidim i usta da ne govorim. Ostani kod mene sve dok ne nađeš drugi stan."

Nije prošlo dugo, a Rajko se odselio u Amsterdam i vjenčao sa svojim Steveom Reevesom. S. je takođe završila u Amsterdamu, prema vijestima koje čujem, "skinula" se s droge i sasvim joj, radeći u Pošti, dobro ide.

* * *

Nekoliko godina poslije mog raskida sa S. upitao sam je: "Bogati, šta ti znači ono 'paštetica'?"

"Pojma nemam o čemu govoriš?"

"Sjećáš li se kad sam jednom prijevremeno banuo s Tjentišta i zatekao te 'high' u Đerdanu?"

Nije se sjećala, a onda je rekla:

"A, ta 'paštetica'! Znaš, kad je 'junkie' u krizi, otvori paštetu, sastruže onaj sloj masnoće i konzervansa što se nakupi na poklopcu, rastopi u kašici i ubrizga u venu."

"Svašta" se može naučiti od narkomana!

KEPEC

Postojala su samo dva čovjeka u mom životu koje sam toliko prezirao, da bi, na kraju, moj prezir prerastao u mržnju, opsesivnu mržnju, tako da nije bilo noći kada se nisam "molio Bogu", ne za sebe i svoje zdravlje, nego da ih "ukine", nekako izbriše sa lica Zemlje.

Jedan je bio "diler" moje djevojke S. To biće, stvorenje (čovjekom ga ni pod kojim uslovima ne mogu nazvati) bi, svojom ružnoćom, kod Hijerinomusa Boša našlo zaštitu, jer taj slikar, i pored svog nepreglednog talenta da slika sve opačine svijeta, tako nešto ne bi mogao izmaštati: lice na kojem se odražavao svaki porok - od pokvarenosti, lakomosti, sladostrašća, sadizma, kukavičluka, ljigavog poltronstva do nemjerljivog idiotizma i gluposti.

Bog kao da je čuo moje molitve, pa sam jedan dan pročitao da su mu leš našli kod Ćumurije; da li se radilo o obračunu među "dilerima", nesretnom slučaju ili je jednostavno bio "prefiksan", nije bilo važno, a ne vjerujem da je policija ikad izvršila autopsiju - bili su sretni da je taj gnojni, smradni čir nestao sa lica zemlje.

Jedini kontakt koji sam ikad imao s njim desio se u tramvaju. Unio mi se u lice, da li pijan ili drogiran, razvukao tanke usne koje su otkrivale žute krnjave zube (trebao je to, valjda, biti osmijeh) i zapahnuo me smradom Koševskog

potoka: "Ti si taj mangup iz šaše. E, pa da ti kažem, mangupe: S. sam jebavao kad sam htjeo. Mogu je i sad jebati kad hoću. Mogu je namjestiti kome god hoću, a ti se, mangupe, vodaj za ručicu s njom."

Stajali smo kod izlaznih vrata tramvaja i kad su se, kod Higijenskog zavoda, otvorila, uhvatio sam se za šipke i s obje noge ga grunuo u leđa, tako da je licem zaribao po asfaltu.

Nećete mi vjerovati, ali ja sam bio jedina prisutna osoba na njegovoj sahrani, ako ne računam dvojicu "nezainteresovanih" momaka, agenata Amira Latića, tada glavnog inspektora za borbu protiv narkotika, koji su došli da "snime" potencijalne posjetitelje, to jest, bivše mušterije onog smrada. Nisu me oni brinuli, jer je Amir davno digao ruke od mene, shvativši da za mene nema ništa bolje od vrućih čevapa, hladne pive i mladog luka ili lukmire.

Došao sam da sladostrasno slušam lopate zemlje kako bubnje po mrtvačkom sanduku i stajao sam tu sve dok raka nije bila ispunjena i grobari je utabali lopatama.

Prošle su godine i godine od toga, moj košmar je nestao, a život mi je postao koliko-toliko normalan - ako se normalnim može nazvati svakodnevno ispijanje litre "žestine".

Imao sam vremena napretek, a malo para da ga skratim.

Zato sam posjedovao neko "šesto čulo" ili sam naprosto osjećao R.P.N. - pa bih svratio u njegovu kancelariju u Svjetlosti; popili bismo kafu, a on bi, kao što sam i očekivao, rekao: "Hajmo negdje popiti limunadu, ali pravu, a ne ova gazirana sranja."

Zimi bismo otišli u hotel Evropu, R.P.N. bi naručio dvije limunade, a ja bih prekinuo narudžbu i rekao: "Meni votku Stoličnaju, s kriškom limuna i ledom posebno."

On bi se, k'o biva, zabezeknuo (baš kao da ovaj ritual nismo ponovili već stotinu puta):

"A, imate Stoličnaju? Dajte i meni isto."

"Nećete limunadu?"

"Ma, kakvu limunadu", R. bi odmahnuo svojini kratkim prstima.

Ljeti bismo prošetali do predivne bašte hotela Beograd i opet bi se ponavljala slična farsa: On bi naručio limunade, a ja bih svoju narudžbu promijenio u hladno nikšićko pivo, a R. me je slijedio.

Jednom nam je za sto prišao mladić, a mene kao da je hladan vjetar zapuhnuo, mada je bilo preko trideset u hladu: izgledao je kao reinkarnacija onog dilera, kojeg sam davno sahranio i izbacio iz svojih misli.

Nije bio "tipičan" kepec: kratkonog, velike glave, ali Bog kao da se našalio (surovo) s njegovim crtama lica: nos mu je bio spljošten i ispuštao je šištave zvuke pri disanju, jedan očni kapak mu je dopola pokrivao oko, zubi su rasli ukrivo, a kad mi je pružio ruku, imao sam osjećaj da sam dotako hladnu, mrtvu ljjgavu ribu.

R. ga je predstavio: "Ovo je momak iz sela radovana karadžića, studira

svjetsku književnost i piše poeziju i - mogu ti reći - da će biti nešto od njega."

Risto je naručio Coca-colu, a R. se obrecnuo: "Nemoj mi tih pederskih pića. Jesi li junačina ili nisi? Popi nešto ko čo'ek."

Poslije tri-četiri pive, Ristu je uhvatilo naglo samopouzdanje, pa je iz džepa izvadio presavijen komad papira, isječak iz Književne reči; koji se skoro raspadao po prelomima i teatralno počeo da čita: "Vučica me ljutim mlijekom othranila, Bog mi mjesto zubi dao noževe..."

R. je prekinuo tu nebulozu, a Risto je pažljivo presavio parče i mogu ga zamisliti kako će sutra, na fakultetu drugim, još gorim papcima pričati pred zadivljenim i zabalavljenim, poluotvorenim ustima, kako se jučer napio sa R., da mu je ovaj obećao da će mu štampati knjigu...

Poslije nekoliko dana desilo se najgore što me u životu moglo zadesiti: nazvao me je Rajko i molio me da Ristu primim na stan, dok ne primi stipendiju i nađe si mjesto u Studentskom domu...

Šta ću? Pristao sam. R. je rekao da će on plaćati njegove troškove, a ono se uselilo kod mene i odmah se počelo ponašati, baš kao da se rodio tu; ne samo to, njegovi seljački maniri su mu dopuštali da bez pitanja privuče stolicu, bilo da sam bio sam, s rajom ili u društvu djevojke...

Nije zatvarao usta, a sve da je bio Ciceron, dosadio bi i bogu i ljudima, a ne, poluidiot iz čijih se rečenica mogla razabrati tek pokoja riječ. Kad je "Mara prevršila mjeru", moj jaran Mosto mu je rekao: "Šibaj." On je zbunjeno treptao onim zdravim okom, a Mosto je ponovio: "Tutanj! Magla! Ne razumiješ?" On se nije micao, a Mosto je ustao, podigao ga zajedno sa stolicom i stavio ispred Parkuše, na trotoar...

Svaku noć je dolazio pijan, bazdio na najjeftinije vino, recitovao mi i čitao svoje "pjesme" i ja sam uskoro počeo da ga se bojim: čim bih čuo ključ u vratima, gasio bih svjetlo i pravio se da spavam; on bi malo tumarao po kući, pričao nešto sam sa sobom i povraćao (obavezno u lavabo, a nikad u WC solju).

Sva "sreća", otišao sam u bolnicu i, mada mi je falila karta u par s jokerom da se "ohandam", osjećao sam se kao u najboljem sanatoriju u Švicarskoj... Lebdeći između jave i sna, jedan dan sam ugledao njegovo lice kako se naginje prema meni i nudi mi jabuku: čini mi se da sam kriknuo od užasa, jer mi je pred oči izašla slika iz jedne slikovnice na kojoj vještica nudi Snježani otrovanu jabuku...

Razlog njegovog dolaska je bio da me pita da li bi moju adresu mogao prijaviti kao stalno mjesto stanovanja. U životu sam svašta doživio od papaka, ali ovo je, stvarno, bilo previše.

Ustao sam iz kreveta, povukao sam ga za rukav i odvukao do telefonske govornice u bolnici; zvao sam svog komšiju Pašu, koji je imao ključeve od mog stana:

"Paša, sad će doći onaj šupak što stanuje kod mene. Neka ponese svoje stvari i vrati ti ključeve."

"A, šta ako neće?"

"Ubij ga! Baci ga kroz prozor, baš me briga..."

U životu sam milion ljudi poslao u "neku stvar", ali je ovaj put bilo najslabije: "Da te moje oči više nisu vidjele."

I pored straha koji ga je obuzeo, promućao je: "Viđećeš ti, već, za ovo!"

* * *

Zimu pred rat, učinio sam jedan "akt milosrđa", to jest spavao sam s curom koju nitko nije bendao ni za suhu šljivu, a bila je duša od čovjeka. Ispostavilo se kasnije da je to bila njegova zemljakinja.

Vraćajući se jednom s Likovne akademije, naletio sam na "svog" kepeca, a on mi je začuđujuće hrabro prišao i rekao: "Naučiću ja tebe, balijo, da se ne petljaš sa Srpkinjama." (Njegov primitivni mozak je povezo "Džamonja s džamija".)

I baš kad sam mislio da ga hraknem, nečije snažne ruke su me obuhvatile odozda i on se zaskočio i mlatnuo me glavom...

Pao sam na zemlju i oni su počeli da me sistematski gazaju: to su vidjela moja raja kroz izlog kafane, a oni su se dali u bijeg...

Ne sjećam se više koliko sam tada zuba zijanio, ali nekoliko godina kasnije, u Americi, zubar mi je rekao da su mi korijeni poljuljani i da bi bilo najbolje da povadim sve preostale zube i napravim kompletnu protezu.

Više ne patim od zubobolje, zahvaljujući jednom kepecu iz neke prdimahovine, poznate po tome što se u njoj rodio radovan karadžić.

EVROPA I BALKAN

Ne bojte se! Ovo nije još jedna od onih ispraznih priča da li smo mi bili Evropa i prije Evrope, da li ćemo zauvijek ostati Balkanci i da li se na to može, čak, biti i ponosan, jer me je oduvijek odbijalo "listanje" crvotočnih knjiga u kojima se nalazi sav gad koji se desio na ovim prostorima.

Doduše, i Evropa u svojim riznicama posjeduje slične knjige, ali one sada služe samo zaljubljenicima istorije ili povijesti, a ne kao opravdanje za svakolike zločine.

Ovo je samo jedna banalna, ljubavna priča - doduše malo neobična, ali i dalje, u svojoj biti - ljubavna.

Te godine sam radio kao urednik za prozu u Licima. Baš kao i danas, kuburilo se s parama, s papirom, sa štamparijama, znalo se desiti da časopis izađe u decembru, ali s "nekim datumima jula".

Lova je bila tanka (ako ju je uopšte i bilo), a jedina prednost je bio bife u kojem je piće bilo skoro po granapskim cijenama, a ni klopa nije bila loša.

Moj posao se sastojao da ujutro mlatnem duplu kafu, potom dupli konjak i pobacam prispjele rukopise u smeće.

Već sam se bio toliko izvještio da mi je bilo dovoljno da pročitam samo prvu rečenicu, pa da znam o kojem se "piscu" radi.

Ali, jednog dana sam primio pismo adresirano na mene, a u njemu je samo stajalo: "Gospodine (Hej, to je bila osamdeseta godina!) Dario. Ja sam veliki ljubitelj Vaših priča i bilo bi mi neobično milo da ih pročitate i da date svoj sud, pa ma kakav on bio. S poštovanjem, Mirjana. Tel. 35-992."

Malo sam se kolebao da li da nazovem, jer, pod svim pretpostavkama, to je bila neka ženska "s kondorom - a ne ticom - u glavi", ali, kako ionako nisam imao šta raditi, nazvao sam i javio mi se prijatan glas.

Predstavio sam se i rekao: "Znate, Mirjana, ovo je pomalo neobično pismo, jer mi niste poslali ama baš nijedan Vaš rad na osnovu kojeg bih mogao izreći svoj sud."

"Vidio" sam kako se zacrvenjela u licu i rekla: "Znate, nemojte me krivo shvatiti, ali sam pomalo paranoična u ovakvim stvarima - mislim da urednici primljenu poštu bacaju u korpu za otpatke i ne otvorivši je, pa sam htjela da Vam lično predam."

"Gdje stanujete?"

"Ah, tu blizu - u Skerlićevoj."

"Hoćete li da se sad nađemo?"

"Znate, ima još jedan mali problem. Ja se, naime, moram brinuti o svojoj baki, dok mi roditelji ne dođu s posla."

"Pa, kako ćemo onda?"

"Da Vas popodne sačekam u prvoj 'kifli' u Parkuši?"

"A, šta ako bude zauzeta?"

"O tome nisam razmišljala - sačekaću Vas na početku 'hipi klupe' ispred..."

"Ali, hladno je..."

"Nije važno - znači dogovoreno?"

"Dogovoreno."

Namjerno sam kasnio i spuštao se niz Veliki park, da bih se u slučaju nekog gariba mogao okrenuti i zbrisati, ali, koliko sam iz daljine mogao vidjeti, po ustruk krojenom kaputu, po laganom koraku - bila je mlada. Lice joj nisam mogao vidjeti jer je bilo skoro potpuno sakriveno podignutim okovratnikom i ruskom šubarom...

Ušli smo u Parkušu, ja sam joj pridržao kaput, a ona je zatresla riđu kosu i pokretom ruke zabacila na leđa, a ja sam istog trenutka znao da ću joj objaviti priče, pa makar pisala kao Milan Čakar.

Imala je zelene oči i pomalo pjegav nos, a iz kratke konverzacije koju smo započeli, saznao sam da je četvrti razred gimnazije, da namjerava upisati biohemiju; pri sebi je imala potanku kožnu mapu (s pričama pretpostavljam).

"Pa, možete li mi sad dati Vaše radove?"

Ona je stidljivo oborila oči: "Ja bih da ih redigujete u mom prisustvu."

"E, jebi ga, ovo je već previše", pomislio sam. "Kako to mislite?"

"Znate, kao što sam Vam već rekla, moram paziti na svoju baku - ona ima, kako da se izrazim, izvjesnu naviku. Pa sam mislila, ako Vam ne bi bilo teško, da prije podne, u bilo koje doba, dođete kod mene kući..."

Prije nego sam uspio odgovoriti, ona je podigla pogled i zabrzala:

"Naravno, sve to utrošeno vrijeme bilo bi Vam plaćeno - baš kao da mi dajete časove iz matematike", nasmijala se.

Dala mi je adresu i ja sam sljedećeg dana prepoznao jednu od onih vila sa ogradom i kapijom od livenog gvožđa, u čijem je dvorištu rasla raskošna kruška, a u proljeće i ljeto, teško se moglo išta vidjeti od gusto zasađenih ruža uz ogradu: nazirali su se samo stoljetni zidovi obrasli bršljanom; parketi su bili uglancani kao ogledala i osjećao se miris Četiri asa (sredstva za čišćenje podova), zidovi prekriveni goblenima (ali ne onim prostačkim, na kojima, ispod zelenih borova i obaveznog jezera u pozadini, riču jeleni, više nalik na mršave krave), takođe su bila i original ulja i grafike M. Berbera, A. Kučukalića... - pokazala mi je jedan portret s potpisom V. Dimitrijevića:

"Ovo je moj otac."

Gospodin je imao potpuno sijedu, ali gustu kosu, plave oči i pomalo kukast nos. U kutu, pored prozora, prekrivenog teškim draperijama, stajao je Steinway klavir, a sto je bio nesumnjivo od orahovine, a ne neko Šipadovo govno.

Ponudila me je kafom, a ja sam odbio, jer sam i od samog mirisa kafe dobijao sračku, a nije bilo baš red da prvi dan započnem sranjem. "Ah, ne upitah Vas jeste li doručkovali."

Jučer sam, u podne, pojeo par viršli u Grilu, ali sam se, jedno pola sekunde, nećkao: "Pa, može..."

Vratila se s dva sendviča s puterom i presovanom šunkom i s bakicom, koja me nije udostojila ni pogleda.

Čitao sam njene priče (koje su bile, ruku na srce, galimatijas Hesea, Kastanede, Lotreamona), ali me je oduševila svojim poznavanjem književnosti: otkrila mi je Rablea i Gargantuu i Pantagruela, Žan Ženea i Roberta Penžea, Emila Ažara...

Jedno jutro nisam imao ni dinara, čak ni za "popravni" i tresao sam se ko đerđef; zamolio sam je da mi napravi čaj, jer, izgleda, imam upalu grla (što nije bilo teško isfolirati, jer sam prethodnu noć popušio bar pet kutija niške morave bez filtera): "I, ako imaš malo ruma", dodao sam.

Izvadila je Bacardi iz bifea i stavila ga na sto i otišla da spremi čaj, a ja sam iz boce povukao dobar, dobar gutljaj, a čaj sam napravio "pola-pola", pa sam već nekako mogao funkcionisati. U to je u sobu ušla bakica, i kad je vidjela bocu na stolu, rekla: "Osjećam da bi i meni čaj pomogao."

Mirjana je prijekorno rekla: "Ali samo jedan."

Baka je nešto progundala, a ja sam shvatio u čemu je bila svrha Mirjaninog čuvanja bake i šta je njena "ne znam kako da se izrazim - navika"; bakutaner je napravio smjesu 90 naprema 10 posto (naravno, u korist ruma).

* * *

Mirjanin zimski raspust je prošao, baka se, valjda, privalila nekoj drugoj rodbini. Sastajali smo se u mom stanu svakog jutra kad bi ona imala popodnevnu nastavu i pricali se kao mršave svinje, a na priče i redigovanje smo sasvim zaboravili.

Na Mirjani mi se sve sviđalo, sve je bilo idealno između nas, ali, koliko god da sam se trudio svih ovih proteklih mjeseci, koliko god sam gvoždem lupao po kremen-kamenu, iz njega nisam mogao izbiti ni jednu jedinu iskru - po imenu Ljubav: svaki dio mog tijela (osim jednog) osjećao je da smo ona i ja potpuno dva različita svijeta, dvije planete što kruže u različitim orbitama...

Bila je majska nedjelja; upalio sam televizor i slušali smo (podvlačim slušali, jer je televizor bio pokvaren - bilo je tona i "snijega"; ni gramofon nije radio, jer sam ga ja pokušao popraviti, a, za ono što smo namjeravali raditi, nikako nisu odgovarali imbecilni glasovi sportskih komentatora s radija).

Istina je da se svaki sredovječni (i mlađi) Amerikanac sjeća šta je radio i gdje je bio kad je Kenedi upucan u Dalasu, tako ni ja neću nikad zaboraviti kad se te majske nedjelje naglo prekinuo glas Zdravka Čolića, a onda je slijedilo saopštenje...

Mirjana se nije obazirala (ili nije čula) o čemu je riječ: umro je Tito!

Navlačila me je na sebe, a ja sam buljio u prazan ekran, slušao "bla, bla..." i napamet mi je prvo pala radio emisija u kojoj je Orson Vels "najavio" iskrcavanje Marsovaca na Zemlju i izazvao pravi kaos na njujorškim ulicama, ali ovo je bilo "zaprave", pa sam Mirjani rekao, vrisnuo, prourlao: "Ma, nosi se u pizdu materinu!!! I ti i tvoja smrdljiva pička."

Ona je pokrila lice rukama i istrčala iz mog stana.

Nikad je više nisam nazvao. Ne kažem da mi nije bilo krivo zbog tog naglog prekida, ali mi je, u neku ruku, pomogao da shvatim da je njeno ime Evropa, a moje Balkan.

STISAK RUKE

Taj dan (i svu noć) proveli smo kod Čeče u kući. Stanovao je (tako mi je objasnio) nedaleko od Monika i da to nije bila 1993. i da nisam bio na štakama, začas bih bio kod njega, a ovako sam se vukao (čini mi se) satima, a Monika ni na vidiku, pa sam se premišljao da li da se vratim istim putem ili da nastavim, jer sam, možda, baš pred vratima cilja...

Okolo podne nabasah na Monik - bio je pun, a moje gladne oči su na stolovima zamijetile sve ono o čemu sam protekle godine samo mogao sanjati:

pune ovale meze, vruće đulbastije i ražnjiće, vrele tanjire čorbe, živopisne salate, hladne, orošene flaše graševine, na svakom stolu su se bezobrazno kurčile kutije Maribora u tvrdom pakovanju...

Rekoše da nisam još daleko od Čečine kuće, čak mi pokazaše crveni krov od crijepa dvjestotinjak metara dalje... Već su se bili skupili Suljo, Tedi-boj i Zdravko Mandić Lav (valjda posljednji lav koji je ostao u gradu poslije onih iz Pionirske doline, koji su krepali od gladi kad su "pojeli svu srpsku decu". Nikad mi nije bila jasna - niti sada - ta imbecilnost četničke propagande sa SRNE, jer kako to da mi nismo nastavili prehranjivati lavove odraslim Srbima - baš kao da lavovi prave razliku između konjetine, govedine i "ljudetine"?!).

Zdravko je dobio slobodan vikend; nisam ga vidio od početka rata, jer je stalno bio na liniji (s ponosom je isticao kako je sada "vodnik", jer komanduje vodom, a jedva čeka da mu daju četu, pa da bude "četnik"), a stanovao je kod roditelja na Malti.

Jedva sam ga prepoznao: bio je očištan na ćelavo, obrijao je i brkove.

Kasnije je došao i Bobo i on je bio zadužen za "mezu", to jest za kuhanje supa iz kesice, a mi smo lokalni neki odvratno slatki pelinkovac i pušili Opatiju.

Igrali smo remija cijeli bogovjetni dan i noć - isplata će, bezbeli, poslije rata, a Tedi-boj se nervirao kad god bi uletio u "dvije stoje", ne shvatajući da je i to bolje nego da nam granata uleti kroz prozor ili kroz već načeti krov, gdje je već ostavila samo krš na gornjoj etaži.

U hodniku je stajalo nekoliko kartona cigareta i tog nazovi pića i Čečo ga je, kobajagi, bio namijenio za preprodaju, da se "zakopiti", pa da krenu u još unosnije poslove, ali, poznavajući njegove sposobnosti manipulisanja novcem, znao sam da od toga neće biti nikakve fajde.

Pogotovo kad su sutradan ujutro u kuću uletjeli pripadnici nekakve policije; navodno su primili izjavu od Čečinog komšije da mu je ovaj ubio psa, vučjaka, i to iz "niklovanog magnuma".

Da je Čečo ikad posjedovao "niklovani magnum", taj bi davno otišao za par flaša viskija i sad se kočoperio za pasom nekog od gradskih "branitelja", uz obavezne Ray-ban naočale i bandanu svezanu oko vrata ili glave.

Elem, policajci su pokupili sve kartone, i cigareta i pića, a pred svakim od nas je ostala načeta flaša pelinkovca i otvorena kutija Opatije, oni su nam, pri odlasku, nakon što su Čeči dali nekakvu potvrdu, dobacili još jednu šteku cigareta i Bobo je skuhao zadnju supu; Lav je obračunao bezbrojne partije koje smo odigrali, a Tedi-boj mu je ljutito istrgnuo papir iz ruke:

"Nemoguće da sam ovoliko izgubio od levata kao što ste vi!"

Slijedeći sat je proveo provjeravajući, dok smo mi dokusurivali naše flaše, ali smo se cigaretama malo stisli, jer je Čečina "Ali-babina" pećina nestala u sekundi.

Bio je ljetni (ili proljetni) dan, nedjelja, i valjalo nam se igrati razlaza.

Lav mi je stisnuo ruku i položio dlan druge ruke na moju nadlanicu: "Čuvaj se, Nosonja!"

Bilo mi je lakše vraćati se, jer sam sada, barem, imao predstavu koliko dugo mi se trebalo vući na štakama do kuće, a vladala je i neobična tišina: nijedne eksplozije bacača, nijednog reskog pucnja snajpera, nijednog rafala iz PAM-a...

Ljudi su izašli iz kuća i ispred zgrada (doduše zguza one strane okrenute Trebeviću); na komadima cigle i, pretpostavljam, marksističkim udžbenicima i knjigama kuhali tanku kafu...

Prolazio sam pored kuće svoje bivše djevojke i nisam mogao da ne upitam šta se dogodilo s njom i njenom familijom, ali mi niko nije znao dati odgovor: svi su bili "novi" u tom kraju.

A, onda je zapraštalo!

Bio sam samo korak od sigurnosti teškog kontejnera, a ne onih limenih sranja, koje su, ko džoja, radi sigurnosti postavljali po "vrućim tačkama" i raskrnicama, a kroz koje je i malokalibarski metak prolazio kao kroz Oslobođenje.

U blistavom podnevnom suncu vidio sam čovjeka, oca zatečenog nasred ulice s djecom (od tri do pet godina starosti) koje je vodio za ruke.

Nekoliko vojnika, takođe sklonjenih iza kontejnera, vikalo mu je i mahalo da požuri, a on kao da je bio paralizovan od straha ili, prije će biti, nevjerovanja, prelazio je ulicu, baš kao da šeće Vilsonovim šetalištem.

Naravno da je to bio proizvod moje mašte, ali kao da sam jasno, u opštoj kakofoniji pucnjave i vike, razaznao, jasno razaznao samo dva hica i vidio kako su dječija tijela u očevim rukama omlitavjela, a on je i dalje stajao nasred ulice, pokušavao da ih digne na noge u kojima više nije bilo života...

Pustio im je ruke i sa životinjskim (zašto kažem "životinjskim", kad je to bio sasvim ljudski krik bola) krikom poletio u pravcu odakle su ispaljeni pucnji, u pravcu sadističkog manijaka, koji će (ako je, ne daj Bože, preživio) imati šta pričati svojoj djeci: sva sranja o građanskom ratu, svetoj srpskoj zemlji, "ili mi - ili oni"...

Dvojica vojnika su potrčali za ocem, oborila ga na zemlju i odvukli iza kontejnera, a ja sam svojim očima vidio kako je njegova kosa, do prije minut gusta i tamna, sada bila sijeda, a tijelo mu se nekontrolisano trzalo i iz grla dopirali nerazumljivi glasovi...

* * *

Ne znam koliko sam vremena proveo zgrčen u svojoj lažnoj sigurnosti, ali mi je pred oči stalno izlazila Lavova slika: kako nonšalantno naručuje kile i kile janjetine, bokale rakije i lavore salate u bašti Tilave, mada ni dinara nije imao u džepu, kako zapanjenom konobaru s računom u rukama, baš kao da su u nekom talu, namiguje: "U dure je", kako se krmeljav budi u mom stanu i poseže za flašom votke i pritom pjevuši neku izmišljenu "pjesmicu": "Pijmo djeco alkohol, alkohol, samo djeco alkohol...", njegovih nespretnih (ali često uspješnih) udvaranja curama u bifeu Filozofskog fakulteta; pogrbljenog hoda, specifičnog

pokreta, kojim je, ruku zabijenih u džepove, podizao pantalone... njegovog stiska ruke: "Čuvaj se, Nosonja."

I tad mi je užas sijevnuo kroz glavu! Takav stisak ruke mi je bio poznat: zadnjeg dana svog života, u bolnici, otac mi je na isti način stisnuo ruku i rekao: "Ne pravi budalaštine, sine."

Potom moj djed, takođe u bolnici: "Sad pamet u glavu, nisi ti loš kao što izgledaš."

Kad je moj prijatelj, Đoko, prošle godine izašao iz bolnice, posjetio sam ga kući, popili smo po viski, a on mi je rekao, stisnuvši mi ruku:

"Čuvaj mi Nevenicu (moju kćerku, njegovu ljubimicu)."

Sutra sam došao u Slogu, a neko me je s vrata pitao: "Jesi li čuo da je Lav poginuo?"

Samo sam klimnuo glavom, jer nisam čuo - znao sam.

LUCK OF THE IRISH

Ne znam otkud meni takva fascinacija Irskom i Ircima?

Sjećam se da sam kao dijete imao jednu monografiju i Irska je predstavljena kao raj na zemlji: beskrajni pašnjaci, nezemaljske zeleni, po kojima pasu stada ovaca (nimalo sličnih onim našim, runa ulijepljenih brabonjcima), koje kao da su sad izašle ispod tuša, šamponirane i fenirane; prizemne seljačke kuće, zidova obraslih mahovinom i sivim krovovima od škrljca; moćni, višestoljetni hrastovi, kao džinovi iz bajke stražare pod plavim nebom, a sa fotografija naprosto možeš čuti udaljeni pisak gajdi...

Kasnije sam čitao Borstal Boj irskog pisca-vagabunda, Brendana Biena, koji je kao četrnaestogodišnji dječak, pripadnik IRA-e, zaglavio u popravni dom, a po izlasku, stekao literarnu slavu i negdje u svojoj trideset i trećoj godini umro prirodnom smrću - od alkohola.

Na red je došao i James Joyce, sa Dablincima i Portretom umjetnika u mladosti. (Pročitao sam i Uliksa i samo se pravio da ga razumijem.)

Ali ni to nije bilo to!

Možda sam iz priča Zdravka Grebe, koji je proveo izvjesno vrijeme na studijskom putovanju u Irskoj, stvorio sliku o Ircima kao o "engleskim Bosancima", koji vole popiti, čija je deviza u životu: ko hitio - vrat slomio, životni san da odu u Ameriku, rndače tamo desetak-petnaestak godina i vrate se kući s nešto ušteđenih para, koje će im biti (uz prodaju ilegalno pravljenog viskija) dovoljne da cugaju svoje "stout" pivo i prave šegu na račun Engleza, ali i svih drugih stranaca.

(Grebo mi je ispričao kako je nekom prilikom zabasao, u nekoj irskoj

Jošanici, u tipičan irski pub krcat bradatim rmpalijama, koji su ispijali litarske krigle piva kao fildžane kafe, zadovoljno podrigivali i s merakom nadlanicama brisali gustu pjenu s brada i brkova, u potpunoj tišini - bilo je rano i tek su razbijali sinoćnji mamurluk, a tek kasnije, kad se podnapiju, počee pjesme i ples: muškarci s muškarcima, jer pub je svetište u koje žene nemaju pristupa. Tišina je postala još "glasnija" pri Grebinom ulasku u kafanu, a on je, da bi razbio led, poručio svima piće, koje su svi, bezbeli, prihvatili, ali su i dalje samo buljili u njega... Grebo je srkutao svoje pivo kao himber i taman se spremao da zbríše kad mu je prišla jedna gromada od čovjeka i pitala ga da li je ikad spavao s tuđom ženom?! Da skratim priču: te nisam, te jesi, ma nisam, ma jesi, ma nisam... "Jesi, jesi! Kad si bio dijete spavao si sa svojom majkom, a ona je žena tvog oca." Pub se provalio od smijeha, a pred Grebu su stizale krigle u količinama i samo se bojavao da mu ne slome kičmu tapšući ga po ramenima.)

Svog prvog, pravog Irca sam upoznao u Sarajevu.

Pete mi je razbio već izgrađen stereotip, koji sam imao o Ircima: bio je nježan kao pahuljak, napio bi se od tri pive i počeo pjevati, a ako je ikoga Bog lišio sluha, to je bio Pete.

Stotinu puta sam ga čuo kako se komada uz stepenice, u neko doba noći, na sav glas pjeva "Hajro, Hajrija...", s flašom rakije "Brćanke" u ruci (usput budi rečeno, nikad je čitavu nije donio do mog četvrtog sprata) i sve dok nišam upoznao njegovu ženu (koja je bila kćerka šefa - kako ga je Pete zvao - visokog funkcionera) nije bilo jasno šta on to, pored halvata u Sarajevu, vile u Trpnju, nalazi toliko interesantno u mom "krmetnjaku", gdje bi često prespavao na golom YOGI-madracu iz kojeg su poiskakali federer...

Ne samo da je između njega i njegove žene bila razapeta elektrificirana bodljikava žica, nego se i ostatak porodice ogradio od njega, jer se Pete, očito, nije uklapao u njihovu sliku pripadnika "komunističke aristokratije", pa ga je čak i pas (poklon Šefu od Šefa nad Šefovima) zajebavao i brisao mu s kaiša kad god bi ga izveo u šetnju, pa je očajan satima stajao u Velikom parku i, skoro kroz plač, dozivao: "Linda!, Linda!"

Keruša se vraćala, razbucana od "avlijanera", i vodila Peta nazad kući.

Pete je imao i tu "osobinu" da je "zaboravljao" platiti račun u kafani, ali nikad zbog toga nije imao problema, a meni je, tek mnogo godina kasnije, palo na pamet daje on, ustvari, imao svoju "sjenu" iz Šefovog obezbjeđenja, koja je plaćala njegove račune i brinula se da ne upadne u kakvu frku.

Svejedno, Pete je bio kao Mitke iz Koštane: "Ratovi, puške, sablje - sve što na Petea duša zaiskala - sve Šef davala...", a Pete "bolan od samoga sebe..."

* * *

Drugi Irac kojeg sam upoznao takođe se zvao Pete.

Držao je pub u Crownpointu u Indiani i bio je prototip Irca: visok, riđokos, kršan, s nosom na kojem su godine hektolitara alkohola ostavile trag, bučan i uvijek spreman da zovne rundu kafani; imao je "juke-box", ali s njega se nije

moglo čuti nikakvo govno od "country-western" muzike (bez koje se nijedna kafanu u srednjem dijelu Amerike nije dala ni zamisliti), nego samo Dublinersi, Brothers Four, Scaffold... irske folk-grupe.

Stanovao sam tačno preko puta Irish Puba i kad me je jednog ljetnjeg petka iz njegove "bašče" omađijao miris roštilja (ne onog američkog "barbacue" sranja, nego miris koji sam udisao cijelog života i koji mi se uvukao u krv i toliko mi nedostajao u Americi), postao sam "inventar" kod Petea.

Naime, svakog petka je okretao džigericu, brizle, bijele bubrege, na pravom drvenom ćumuru, u loncu kuhao janjetinu s puno, puno luka i sve je to bilo džabe, a svaka treća runda pića je bila na Peteov račun.

Njegova žena, Amerikanka, gundala je za šankom, ali ne preglasno, da je ne bi Pete čuo. Ne znam da li je imao djece, ali je imao psa, koji se takođe zvao Pete i koji je lokao pivo kao i Pete.

Pred fajront Pete (pas) bi otvorio vrata kafane i zahrkao na travnjaku.

Pete je bio na njega beskrajno ponosan:

"Nema boljeg psa čuvara od mog starog Petea", govorio je tapšući ga po leđima.

Rekao sam mu:

"Daj, ne zajebaji. Svaku noć je p'jan k'o zemlja - šta on to može čuvati?"

"E, moj Dario. Kakav si ti kad si mamuran? zajeban, je l' tako? E, takav ti je i on: ne dao ti bog da ga probudiš - razderao bi svakoga... osim mene."

(Možda je Pete (pas) zaista bio najbolji čuvar, ali nije mogao sačuvati gazdu da ne izgubi kafanu na kocki.)

* * *

U zadnje vrijeme često mislim o svojim Peteovima.

Bolan sam, bolan od samoga sebe kako god okrenem, pa ne bi bilo zgoreg da sam oženjen kćerkom Tonyja Blaira, da se Peteu, u neko doba noći, s bocom "Glenfidicha" u ruci penjem uz basamake, pjevajući: "If you had a luck of the Irish, you'd be sorry and wish you were dead...", da neka "sjenka", neki "bobby" u civilu plaća moje cehove po Londonu...

A, volio bih da makar imam psa, da ga nazovem Daco.

Volio bih, da imam šta da mi čuva.

Luck of the Irish: u slobodnom prijevodu - kurčeva sreća.

MIRIS

Ako je Rahela K. vodila dnevnik, možda je u njemu ostalo zapisano:

Deveti juli

Danas je sedam dana od smrti mojih roditelja. Sedam dana sam provela u kući naših zajedničkih prijatelja, a danas mi je prvi dan u ovom užasnom stanu u koji su me smjestili dok ne stupe u kontakt s nekim mojim rođacima u Izraelu.

Ne znam zašto su izabrali baš ovaj stan? Možda zato što je u prizemlju, pa s kolicima, bez ičije pomoći, mogu izaći van? Ili zato što je stanodavka penzionisana bolničarka?

Prijatelji su mi obećali da neću dugo biti ovdje, ali i ovaj jedan, nepuni dan mi se smučio. Ponijela sam i neke od svojih omiljenih knjiga, ali nemam koncentracije za čitanje, pa samo sjedim na zastakljenoj verandi i vezem čipku - to mi odvlači misli i od prošlosti i od budućnosti koja me očekuje...

Da sam ja, kojim slučajem, vodio dnevnik, u njemu bi stajalo:

Pretpostavljam da je ponedjeljak, treći dan kako mi je Sidran rekao da je konkurs za scenario za film otvoren do prvog augusta.

Jutros sam namjestio sto pored prozora u kuhinji, pepeljaru s desne strane pisaće mašine, šolju čaja od nane s lijeve strane, s merakom uvukao papir i otkucao naslov: "SAN NA DLANU".

Onda sam se zavalio u stolicu, baš kao da sam ubacio pet tona ćumura u podrum, zapalio i digao se da dohvatim flašu Vekje iz frižidera, da ulijem "kapcu" u čaj, tek toliko da "zamiriše"...

Kako sam bio zadovoljan početkom, odlučio sam da se "odmorim" i da bacim samo tri partije Napoleon (kažu da ga je izmislio Napoleon kad je bio u zatočeništvu na Sv. Jeleni) pasijansa, da vidim "kako će mi poći dan": nikad gore!

Stajao sam na prozoru sa šoljom u ruci (u kojoj je sad bila čista Vekja) i vidio curu preko puta, na verandi, kako sjedi i radi nešto (nisam mogao vidjeti šta); imala je valovitu plavu kosu vezanu u konjski rep.

Mahnuo sam joj, ali ona me, očito, nije vidjela...

Svako jutro sam ponavljao isti ritual "pisanja", slaganja pasijansa i lokanja i tek treći dan sam uspostavio "kontakt" s djevojkom preko puta: odmahнула mi je. Gestikulacijom sam je pitao da otvori prozor verande, ali ona je samo nemoćno raširila ruke da ne može.

"Pitao" sam je šta radi, a ona je digla nekakav vez i pokazala mi ga; ona je "pitala" mene šta ja radim, a ja sam joj pokazao pisaću mašinu; napravila je šaljivu facu - kao da je htjela reći: "pa, ti si neka fora!"

Nasmijao sam se i pokazao prstima da sam mali, mali...

Ta igra pantomime se ponavljala svakog dana, na scenario sam bio potpuno zaboravio, a pio sam sve više i više: pozvao sam je da izađe sa mnom u šetnju, a ona je opet nemoćno raširila ruke...

Onda sam se sjetio i na velikom komadu papira flomasterom napisao svoj broj telefona, a ona je odmahнула glavom - ne vidi šta piše...

Čvrsto sam odlučio da joj odem na vrata (ali samo kad budem trijezan), a onda bih se sutradan budio sa još gorim mamurlukom.

Znao sam da mi valja prekinuti, ali, iz prethodnih iskustava, znao sam kroz

šta mi je proći: drhtanje, ne samo ruku, nego i koljena, nesаница i ljepljivo znojenje, povraćanje svega što bih stavio u usta, strah od svakog šuma, nepodnošljivi osjećaj bijede i još nepodnošljivije, žareće iskušenje u mozgu kako bi bilo lako sići niz stepenice, kupiti flašu i...

Znao sam da će, kad i posljednji promil alkohola ispari iz moje krvi, drugi dan biti još gori, živci će biti napeti kao strune i sve će mi se činiti kao da gledam kroz krvavu maglu, vezaću kaiš za članak noge, a drugi kraj za sto da bih spriječio sam sebe da u trenutku neizdržljivosti ne zapalim kroz prozor na četvrtom spratu i zauvijek završim ovaj neživot.

Trećeg dana ću već početi da razaznajem slova u knjizi, a četvrtog ću hvatati i nešto smisla od onoga što čitam; petog dana ću već moći da pojedem nešto, a da ne povratim; šestog dana ću već moći i da pušim, a sedmog ću biti k'o nov - nikad više u životu neću okusiti alkohol!

Obrijao sam se, istuširao, oprao kosu, ispeglaо košulju, obukao čiste farmerke i čarape i prvi put, nakon šest dana, zirnuo na prozor, ali veranda je bila prazna...

U zgradi preko puta, u prizemlju su bila samo jedna vrata, pa nisam mogao pogriješiti; pozvonio sam, a vrata mi je otvorilo (bolje reći odškrinula, jer je lanac bio zakačen) jedno od ružnijih stvorenja koje sam ikad vidio u životu: baba neodređenih godina, s jakim čekinjama ispod nosa, krivih, žutih zuba, kose oštre kao žica za pranje suda, koja joj je rasla iz prst visokog čela:

"Koga tražite?"

"Djevojku..."

Prekinula me je:

"Je li vam neki rod?"

Odmahnuo sam glavom:

"Samo poznanik."

Oklijevajući je skinula lanac s vrata i pustila me unutra, gdje me dočekaо vonj prašine, užeglog ulja, jeftinog Albus sapuna za veš, naftalina...

"Jučer su došli iz židovske opštine", počela je, a onda smeteno stavila raku na usta i promucala: "Vi nis-niste... Jevrej?"

Opet sam odmahnuo glavom, a ona je nastavila torokati (tako sam i saznao djevojčino ime i sudbinu njenih roditelja):

"Odveli su je, a da nisu ostavili ni dinara 'na kafu'. Što jest-jest, platili su unaprijed za cijeli mjesec, ali ni ne znate kako je teško raditi s paraplegičarima. Nije to samo pranje, kupanje - na to sam navikla - ali, oni nervozni, mušičavi ljudi, nikad im ugoditi... Nek' mi je Bog svjedok da sam Rahelu pazila k'o svoju, a od njih ni dinara... Ne vjerujem, čak, ni da su mi rekli 'hvala!...'"

Onda joj je palo na pamet:

"A, treba li, možda Vama soba?"

Nisam se ni trudio da odgovorim, nego sam razgulio preko vrata, a na izlazu kao da sam doživio "mirisnu halucinaciju", jer se iz onog smrada truleži probio dašak nekog nježnog mirisa, skoro neuhvatljiv kao sjeme maslačka na

vjetru - đurđevak, prepoznao sam.

Otišao sam sutra do Jevrejske opštine. I tamo su me pitali da li sam u rodu s Rahelom; ne mogu mi, nažalost, dati njenu adresu, ona je otputovala u Izrael, ali mogu ostaviti svoju adresu i broj telefona, pa...

Na komadu papira sam napisao svoje ime i uz njega dodao "komšija s prozora".

Službenik me je, nimalo neljubazno, nego samo s čuđenjem upitao:

"Šta ovo znači?"

"Rahela će znati."

Čekao sam i čekao pismo, razglednicu - nikad ništa.

Kad bolje skontam, možda je to bila moja najsavršenija "veza": bez riječi, bez dodira, bez suza na rastanku, bez ikakvog traga osim te trunčice mirisa, koja traje, a ne pozljeđuje rane.

KURJE OČI

Svako jutro, čim se probudim, imam stotinu razloga da budem neraspoložen, ali ne znam koji je tog jutra bio baška razlog da budem beli neraspoložen.

Zapalio sam cigaretu i buljio u nju sve dok nije dogorjela do filtera, jer mi se jednostavno nije dalo da podignem ruku do usta.

Onda sam nasapunjao lice kremom za brijanje i prije nego sam povukao prvi potez aparatom pomislio: "Kome i zašto li se brijem", pa samo splaknuo sapunicu s lica, obukao mokasinke (mada je napolju bila bljuzgavica), jer me jednostavno mrzilo da se saginjem i vežem duboke cipele...

Ni cigarete nisam kupio u uobičajenoj trafici, jer sam znao da će me trafikant pitati: "Šta mai?"

Ja mu uvijek odgovorim: "A, jebaji ga", ali jutros sam se bojao da bih mu mogao reći: "Zaboli te kurac", a on je bio momak koji mi je davao cigarete na veresiju kad bih bio kokuz.

Pokušao sam se sjetiti kafane - na potezu od Marindvora do Čaršije - u kojoj me niko ne poznaje, pa ni konobari, a to je bilo malo teže...

Ušao sam u UPI-jev gril na čošku Vrazove - mjesto gdje sam bio samo jednom u životu, sjeo u najudaljeniji sto u čošku i okrenuo leđa vratima, naručio kafu i vinjak; pio sam u životu loših kafa, ali ova je prevazišla sve - vjerovatno je to bila konobaricina osveta zato što sam, u potpuno praznoj kafani, izabrao najdalji sto; nije nemoguće i da je malčice pljunula u nju...

Pijuckao sam vinjak - kad kažem pijuckao, onda to i mislim, jer je prošao skoro cijeli sat kako sam tupo buljio u ulaz Simo Milutinović ambulante za

kožno-venerične bolesti - ne bih li prepoznao neku poznatu facu, a još nisam dopio čašicu... Tad mi se na rame spustila teška ruka: "Pa, gdje si, jebote! Sve sam kafane obišao."

Bio je to Rope, moj dobar jaran, ali kao što već rekoh, bio sam u takvom neraspoloženju da bih i vlastitom ocu, da je ustao iz groba, rekao da malo "protaxe"...

"Čuj, mogu li spavati kod tebe nekoliko dana? Stari me je jutros istjerao iz kuće - i to sve zbog tebe."

"Šta, bolan, pričaš?"

"Zbog tebe i viskija", kimao je glavom.

Pojma nisam imao o čemu govori!

"Sjećáš li se jesenas..."

...popili smo po par piva u Kasini, nismo baš bili pri parama, pa smo se rastajali na tramvajskoj stanici: ja sam pošao kući, a Rope kod sestre na ručak, a i da izbije koji dinar...

Onda mi je palo na pamet (roditelji su mu bili na moru).

"Daj mi ključeve od svog stana, ima Sarajevo-Partizan na televiziji, popiću par piva dok se ti ne vratiš..."

Rope mi je pružio ključeve, a onda povukao ruku:

"Ma, bojim se da ćeš mi popiti flašice."

"Kakve, bolan, flašice?"

"Viskija. To moj stari skuplja godinama, ne znam ni sam koliko ih ima - sve raznih marki."

"Daj, ne budali", bio sam uvjerljiv... sad je nastavljao:

"Jutros se probudim, obrijem, okupam, pođem u kuhinju da skuham, a stari već sjedi za stolom, sa kafom; sipa mi kafu, pa pita:

- Bi li, sine, šta popio? Slegnem ramenima:

- Može.

Ode u primaću sobu, vraća se s dvije flašice svog viskija:

- Viski neće smetati?

Bio sam siguran da je poludio.

Usu viski u široke, kristalne čaše, doda leda, pa se kucnu sa mnom...

- Tata, ovo nije viski - zagrenuh se kad otpih gutljaj.

Bezbeli da nije, pička li ti materina! Ja cijeli život ovo skupljam po svijetu, a ti, p'janduro, popiješ u danu..."

...to jesensko popodne je bilo ubiboga dosadno, utakmica je bila davež, popio sam četiri mlaka piva i čekao da se Rope vrati; nisam imao više dinara, pa sam zavirio u bife: istina!

Stajale su tamo (činilo mi se) stotine flašica viskija, pa mi je slina počela curiti na usta, ali suzdržao sam se. U bifeu je još bila jedna flaša nečeg bijelog: otčepio sam je i nisam trebao ni liznuti da vidim da je to neka rakija "brlja". U dugoj flaši je bilo nešto smeđe; po mirisu nisam mogao razabrati šta je, pa sam oprezno povukao gutljaj: to je bila nekakva odvratna orahovača...

Hodao sam malo gore-dole po sobi, a onda nisam više mogao izdržati: otvorio sam ("samo jednu") flašicu i to Chivasa, sasuo je u čašu, a flašicu dopola napunio onom orahovačom i dodao vode, pa je boja bila ista...

Ne znam, koliko sam ih rashodovao te noći, ali kad se Rope vratio, ja sam bio skoro mejt, a on se odmah ustremio na bife:

"Joj, popio si mi flašice!"

Kad je vidio da su sve na svom mjestu i pune, pitao me je:

"Pa, od čega se tol'ko napi."

"Pojma nemam", odgovorio sam.

Rope je od sestre izbio neku kintu, pa je otišao u podrum i kupio još pića; u međuvremenu su stigli i Ž. i N.

"Moram nešto privest", rekao je Rope i otišao po neku "curu k'o zmaj", koja radi u kafani kod Pionirske.

Ne znam koje je doba noći bilo kad su se vratili; N. je hrkao u fotelji, Ž. je zurio svojim, svijetloplavim, manijačkim očima pred sebe, a ja sam uzalud pokušavao da stavim ploču na gramofon...

"Cura k'o zmaj" (i meni pijanom takva se činila) nije se ni usudila da kroči u sobu; valjda je očekivala da će ona i Rope biti sami, a sad se pobojala "redaljke"...

Rope mi je namignuo, a ja sam mu prebacio ključeve svog stana.

Vratio se negdje oko podne, sav smožden:

"Kako je, bilo", pitao sam?

"Uh, šuti. To je živa vatra!"

Vratio mi je ključeve i ja sam otišao kući.

Nisam čestito ni sjeo, kad zvono na vratima...

"Oprostite, jeste li Vi Dario?", pita me neka polovnjača, koju prvi put u životu vidim.

"Nisam - to mi je brat", suho odgovaram.

Ona se ne zbunjuje, ulazi u stan:

"Pardon, ja sam samo došla po svoje gaćice."

Očito joj je poznat raspored stana.

Sjedam na kauč, a ona stoji i pokazuje prstom iza mene:

"Moje gaćice. Uvijek ih ostavim pod jastukom da ih ne moram tražiti po cijeloj kući", "stidljivo" mi objašnjava.

Tek sad je se nejasno sjećam: to je ona od sinoć.

Ona nalazi svoje gaćice ispod jastuka, bez imalo ustručavanja skida preuske cipele, koje su joj napravile kurje oči, skida crne hula-hopke ispod minisuknje, navlači gaćice i sjeda da zapali...

"Što ih sinoć nisi uzela?"

"Ma, Rope: tek što smo došli, skinuli se, a on se zavalio k'o mrtvac - ne možeš ga pomaknut'... I, tako...", sliježe ramenima.

Sjedi, kao da čeka nešto, a meni pada na pamet Bukovski, kojem je neka kurva jednom prilikom rekla: "Ili ćeš jebat', ili pit'!"

Sipam lozu u čašu, palim cigaretu i kažem joj: "Ajd, vozdra sada."

Ona navlači hula-hopke, uske cipele, zastaje na vratima i kaže s takvom iskrenošću, prostodušnošću, davno izgubljenom nevinošću i naivnošću, zbunjenošću: "Pa... drago mi je da smo se upoznali", da bih najradije zaplakao od "tragičnog osjećanja života".

Onda sam se pružio na krevet (u kontra smjeru), ne izuvši se, noge stavio na jastuk - sutra ću, svakako, prati posteljinu.

P.S.

Koliko je samo Danilo Kiš bio u pravu kad je rekao (parafraziram) da ne vjeruje piscima "koji pišu šta je kočijaš mislio", jer znam, nakon što je ona otišla, razmišljao sam o etimologiji izraza "kurje oči", a ne o ženi kojoj su preče gaćice od prsta obraza.

SVECI I GRJEŠNICI

Sjedili smo tog kasnog poslijepodneva u Velikom parku, pušili šuteći, dumali nešto svoje - ako smo uopšte i dumali.

Ja sam gledao u stablo platana po kojem je plesalo sunčevo svjetlo i mislio kako me njegova kora podsjeća na leopardovu kožu. Rekao sam to Mrkom, a on je bacio kratak pogled, mrzovoljno povukao dim iz cigarete i rekao: "Mene podsjeća na debele Njemice na plaži, na moru kad im se koža guli s pocrvenjelih ramena..."

Pošli smo taj dan u kino, Romaniju, igrao je neki film sa Barbarom Streisend i Robertom Redfordom, kod Privredne banke smo odigrali par brzih lutrija, a onda, baš kao da smo to unaprijed dogovorili, predosmo pustu Titovu i sjedosmo na klupu...

"Nekako se čudno osjećam", rekoh.

"I ja."

(Sutradan smo, iz novina, saznali da je baš u isto vrijeme - pet i deset, ako se ne varam - dok smo mi sjedili u parku, Bukurešt pogodio zemljotres, a i Beograd ga je osjetio dovoljno da se ljudi uspaniče; u Sarajevu su ga, možda, osjetili oni što stanuju na najvišim spratovima... Ne znam kakve to ima veze, ali, kontao sam, ako je istina da zlatne ribice i još kojekakve životinje mogu predosjetiti zemljotres...?)

Klupa na kojoj smo sjedili nije bila baš najsretniji izbor: do nje je bila javna hala sa svim svojim miomirisima, a bila je i poznata kao omiljeno sastajalište pedera najniže klase, nimalo nalik "nurejevima" u Armani odijelima i svilenim košuljama.

Prišao nam je mladić, vrcajući guzičicom: "Ah, kakav prekrasan dan! Mogu li dobiti vatre", pitao je i načinio pokret rukom kao i da bi sjeo na klupu?

"M'rš u pičku materinu pedersku", prekinuo ga je Mrki, a pederčić je, s prezrivo izrazom na licu, rekao: "Samo pitam, ne ljuti se - muškarčino!"

Nikad nisam bio ljubitelj pedera, ali ja bih mu, ipak, dao vatre i (vjеровatno) se zajebao, jer on bi tad sjeo pored nas, počeo neku svoju isplakanu priču i valjalo bi ga se nekako kotarisati...

Mrki je bio u pravu. Kao i u većini slučajeva.

Bio je stariji od mene desetak godina, ali nikad nije pokazivao da mu to smeta, da nismo ravnopravni, nikad se nije ponašao pokroviteljski ili superiorno - družili smo se, otaljavali naše živote ne znajući baš puno jedan o drugom.

Naišao je neki čikica, zamahao štapom na nas (mi smo sjedili na naslonu klupe, a noge držali na sjedištu): "Ima i drugih ljudi koji će koristiti tu klupu...", pokušao je od svog, još jednog, beznačajnog dana napraviti "dogadaj", ali ga Mrki nije ni pogledao, nego samo procijedio: "Ne prdi, stari!"

Opet sam se osjetio malčice nelagodno, a Mrki, kao da je pogledao karte mojih misli, počeo je objašnjavati: "Najviše na svijetu mrzim licemjerje, taj strah da se stvari nazovu pravim imenom, sve to prenemaganje oko "starih i bolesnih"... Znaš li zašto ljudi vode brigu o "laponcima" i "dilajlama"?"

Bilo je to samo retoričko pitanje: "To je njihov ritual, neko pagansko, vudu prinošenje žrtve, samog sebe, ne bi li izbjegli nešto što mora da se desi ili zaobišli nešto što je moguće da se desi. Ko normalan uživa u pranju smežuranih guzica ili "igrajući" se s debilima, invalidima? Niko! Zato okrećem glavu od njih, nastojim ih izbjeći, odvratiti pogled od tog ogledala u kojem se vidim: bespomoćan, okružen ljudima koji mi pružaju "ljubav i pažnju" kad mi više nije potrebna..."

Pokušao sam da se složim s njim:

"Znam, ali to, brate, izgleda nekako..."

"Okrutno? To si htio da kažeš?"

Kimnuo sam glavom: "Dobro, pusti sad to: ali šta ti je trebalo da sinoć onako handriš Debu?"

(Sinoć smo igrali pokera kod mene: on, Deba, Mujo i ja. U početku je Deba dobijao - pošla ga je karta, ono što se kaže "k'o budalu kurac", a nije da je Deba bio levat za poker, pa nas je "čakuzio" sve dok mu Mrki, najnevinije i najbezazlenije, reče:

"Bogami, Deba, da sam na tvom mjestu, ja bih se zabrinuo."

"Što to?!"

"Pa, kako te sere karta - šta li ti žena radi večeras?"

Debino lice je buknilo, pokušao je da se slabašno nasmije, a onda nasuo veliku čašu "štoka" i pravio se da ignoriše sve daljnje dvosmislene primjedbe Mrkog, ali je počeo cupkati na stolici, paliti cigaretu na cigaretu, a na kraju me upitao: "Mogu li telefonirati?"

Otišao je u hodnik i vratio se kao malo umiren nakon kratkog razgovora (sa

ženom, bezbeli), ali je počeo gubiti i to s nekim sla-dostrašćem ili kao da se žuri da zijani zadnji dinar...)

Mrki mi je spustio ruku na koljeno: "Prvo da ti nešto kažem, ako hoćeš, možeš to nazvati i savjetom: nikad se nemoj ispovijediti prijatelju, nikad mu ne otkrij nijednu svoju tajnu, ne pokaži nijedan ožiljak. A, ne prihvati to ni od njega - ako hoćeš da sačuvaš prijateljstvo."

Prekinuo sam ga:

"To mi nekako zvuči apsurdno: kome ćeš - nego jaranu? Valjda za to prijatelji i služe?!"

"Prijatelji služe da te zajebu, da iskoriste kad za to dođe trenutak, da ti podastru na sto sve ono što si im nekad - ti si to već i zaboravio - povjerio. Ili će, ako su oni 'pukli' pred tobom, početi da te mrze, jer znaju da ih imaš, da ih držiš..."

"A, žene?"

Oči su mu bljesnule: "One - posebno."

Nastavio je: "E, sad da ti ispričam za Debu! Jesi li primijetio da uvijek nosi košulje dugih rukava?"

Nisam, a i da jesam, mislio bih da je to neka njegova "furka"...

"Znaš li zašto? Da sakrije ožiljke. U četvrtom gimnazije, dok se još zabavljao s Vericom, sadašnjom ženom, prezeo si je vene. Jedva su ga spasili. Svi u gimnaziji, pa i u gradu, znali su da se Verica "klepa" naširoko i nadugačko. I on je to znao, ali se pravio "tošo", a onda mu je, tupanu, palo na pamet da stavi žilet u venu. Onda ju je zaprosio, bolje rečeno - ucijenio: ako se ne uda za njega, slijedeći put će očevim pištoljem ubiti i nju i sebe. Ona, "čvaka", kakva je vazda bila, pristala je na brak, ali pod svojim uslovima: nema joj se pravo miješati u život, nema mu pristupa u njenu postelju - pristaje na to samo radi njega, da bi ostali svijet mislio da je muškarac, a ne pihtija - baš tako je rekla! Ništa ti ne foliram: sve mi je to Deba sam ispričao. Licemjerje ga je do toga dovelo; upropastio je i svoj i njen život samo zato što stvari nije nazvao pravim imenom, a to što ga ja podjebavam je samo ventil na koji mu ispuštam višak "pare". I znam da me mrzi. A, to je dobro, jer ako prestane reagovati na moje sitne zajebancije, to lako može značiti da bih se i ja, pored Verice i njega samog, mogao naći na nišanu pištolj a..."

Sav sam bio smušen: Mrki je u sekundi sve okrenuo tumbе, a, svejedno, činilo mi se da je u pravu, i to mi se gadilo.

"Znači li to da trebaš da živiš k'o životinja, da stalno vrebaš, da izbjegavaš da budeš uvreban, da stalno budeš sam?"

"Znači", rekao je sigurnim, mirnim glasom.

"Ali, ako ja to neću, ne mogu?"

"Onda ćeš cijelog života ostati na raskršću..."

"O čemu pričaš?", nisam shvatio.

"... a raskršća su najgora mjesta, najviše nesreća se događa na njima."

ZOO

"Dobrodošao u zoološki vrt", rekao mi je Mahari, visoki Eritrejac, kad smo ostali nasamo na verandi kuće.

Ispod nas je šumio nepregledni Pacifik i osjećao sam se pomalo nelagodno u toj kući, svoj zastakljenoj i podignutoj na stijeni. Sve mi se činilo da će se teški, brodski pod provaliti ispod mene. A, i kao da se i malčice ljuljao - ili je to bio Chivas na koji sam muški navalio to večer.

Nisam imao pojma o čemu govori, ali sam pomislio na ogromni vrt kojim je kuća bila okružena, pokriveni bazen, te ljetnikovac sagrađen od brvana i ništa ne bi bilo čudno da su naši domaćini sagradili nešto poput zoološkog vrta. Od životinja, do tada sam vidio samo dva rotvajlera, angorsku mačku i ogromnog papagaja.

Tu sam bio pozvan nakon jedne "književne večeri" u knjižari Redbook; bio sam predstavljen mumificiranim bakutanerima, ulickanim poslovnim ljudima feminizovanog ponašanja, napuštenim studentima kao "naj, naj, naj..." pisac iz Bosnie, pročitao jednu priču, potpisao desetak primjeraka godišnjaka Kluba pisaca u kojem je bila objavljena moja priča i nadao se da će se naći bar neko normalan da me zove na piće...

I, baš kad sam izgubio svaku nadu i za šankom (knjižara je bila kombinacija bara i restorana) poručio preskupo pivo, prišao mi je čovjek i predstavio se kao Abraham "ne znam kako", dodao da ga mogu zvati Abe, pitao me kakvi su mi planovi za večeras i da bi mu bila čast, ako se to ne kosi s mojim rasporedom, da me pozove svojoj kući gdje će se okupiti interesantno društvo...

Sudeći po njegovom odijelu, zlatnoj igli za kravatu, tankom (platinastom?) Cartieru na ručnom zglobu, nije bio kokuz, ali skoro da sam odbio njegov poziv kad je on dodao: "Moja žena će biti presretna da Vas upozna."

Sjeli smo u njegov crveni Lexus, ljubazno mi je dopustio da pušim u kolima, ispričao sve o sebi (bio je trgovac nekretninama), ulaganju u "solarne kuće", o teškom poslu i surovoj konkurenciji, o tome kako njegovoj ženi i njemu "Bog nije dao djecu", pa zato koriste svaku mogućnost da obogate svoj društveni život...

Sve vrijeme dok smo se vozili prema obali, posmatrao sam njegov profil i podsjećao me na nekoga. I to ne na neki filmski lik, nego nekoga koga sam u prošlom životu dobro poznao.

Na trijemu nas je dočekala njegova žena obučena u neku vrstu "sarija", dvaput poljubila vazduh iznad muževljevih ramena (bio je za glavu niži od nje, iako je ona nosila papuče sa ravnini đonom, a on, po svemu sudeći, cipele s umecima), pružila mi obje ruke i izjavila da je bila tako uzbuđena kad je u

novinama pročitala da nastupa jedan pisac iz Bosnie i da joj je žao što nije mogla prisustvovati večeri: morala se pripremiti za "soare"...

Bila je crvenokosa i ja bih joj dao između četrdeset i pedeset godina, ali, moglo joj je biti i šezdeset - kod Amerikanki se to nikad ne zna.

Ušli smo u "living room", svjetla su bila prigušena, u foteljama i na tabureima su sjedili ljudi i, ne ustajući, ne pružavši ruku, samo podigli čaše u znak pozdrava.

Abe me je pitao šta ću popiti, a ja sam, bez oklijevanja, prošmekavši luksuzan, dobro osvijetljen bar, koji je zauzimao cijeli (poveliki) zid sobe, izrazio želju za Chivasom.

On se oddegao nazad, a kad sam ga vidio u kontralajtu (tačnije, njegove uši koje su stršale), najzad skontah na koga liči - mog (pokojnog) komšiju Dumbu. Isti stas, krive noge, rijetka, crna kosa pažljivo odijeljena razdjeljkom u sredini, smiješno potkresani brčići.

"Pljunuti" Dumbo!

Jedina razlika je bila u tome što je "moj Dumbo" živio preko puta mene, u stanu od četrdeset kvadrata, s majkom i ocem, što je bio kondukter na vozu, što je svoje "soare" priređivao u staničnom bifeu, obično sam, jer nije imao para da kupi prijatelje, ni šarma da ih stekne: bio je od one vrste ljudi koje neodoljivo privlače saobraćajne nesreće; da li instinktivno ili kako, uvijek su bili prvo na mjestu događaja, prispjelima objašnjavali kako se sve to desilo, gestikulirali da prikažu kretnju kola, izražavali svoj sud, uživali u svojim dragocjenim sekundama kad je pažnja bila usmjerena samo na njih, ostajali na mjestu nesreće i kad bi se svi dokoličari razišli, kad su kola bila odvučena, a na asfaltu ostale samo staklene krhotine, klimali glavom zabrinuto, baš kao da su bili svjedoci Hirošime...

Davio je raju svojim pričama o "ljubavnim avanturama" u vozu, a svaka druga mu je riječ bila neka od onih "modernih": "pravo", "super", "mrak"...

Niko mu, naravno, nije vjerovao ni riječi, ali to mu i nije bio cilj - to je, jednostavno, bio sav njegov seksualni život - bogatiji nego što je iko od nas imao. Ne sjećam se više kojih to godina bi kad kod nas zavladaše nestašice svega: od kafe, ulja i šećera do tehničkih aparata...

Kao kondukter, Dumbo je to iskoristio do maksimuma: švercao je kafu iz Austrije, prodavao je u Sarajevu, s tom lovom u Poljskoj kupovao srebro, u Čehi kristal, a Rusiji bunde; pušio je sad Marlboro (original) i pio viski po najboljim kafanama, ali opet - sam.

A, onda, jedno jutro, njegova majka, jedna svetica od žene, pozvoni na moja vrata i sa suzama radosnicama u očima mi reče da se Dumbo iz Rusije vraća sa ženom!

Tako je i bilo: Dumbo je "priveo" raskošnu Ruskinju, dugih nogu, plave kose i očiju i sijao od sreće. Koliko je to trajalo ne znam reći, ali sam siguran da je bilo kratko, jer ko zna šta je Ruskinji sve Dumbo obećavao, ali sigurno ne život sa svojim roditeljima u stančiću pretrpanom kabastim namještajem, kič

reprodukcijama i suvenirima s Dumbinih putovanja, pa tako Ruskinja, kao i što se nenadano pojavila, nestade iz Dumbinog života...

Ne prođe puno vremena kad umrije Dumbin otac, a kao što je to često slučaj kod starih supružnika, i majka za njim.

Dumbin život (načet odlaskom Ruskinje) pretvori se u alkoholni košmar, a jednog dana se ne vrati iz ribolova s Jablaničkog jezera u koje je upao pijan, a raja s kojom je bio, još pijanija, nije mu mogla pomoći... Sve mi je to prošlo kroz glavu u onoliko vremena koliko je Abeu bilo potrebno da mi natoči i donese piće, ali dovoljno sam, sjetivši se Dumbe, počeo da mrzim svog domaćina...

Pod utiskom Maharijevih riječi po povratku u kuću sam bolje razgledao ostale: bio je jedan bračni par sa Nepala (mungosi), sredovječni Meksikanac, Cesar (orao), Filipinac, Ton, prefinjena lica (tigar), Rus, Aleks, brzih pokreta (lasica), Turčin, Mehmet, guste, kao zift crne kose (ždrijebac), a Mahari, onako visok, usporenih pokreta ličio mi je na žirafu...

Na šta sam ja ličio drugima, to ne znam, ali sam se osjećao kao pijani, očerupani vrabac... Svi su imali kola, osim mene, pa me nazad vozio Mahari.

Pozdravili smo se s domaćinima (domaćica se, zvala Gail) i s Cesarom (koji je ostao) zahvaljujući se na gostoprinstvu i uzbuđljivoj večeri (mada je svima, više nego očito, bilo dosadno, a kako se meni činilo, i na neki način neprijatno, tako da sam se najednom upitao: "Pa, za koji se kurac sastaju?!").

Kad me Mahari dovezao do kuće, uz pozdrav je napomenuo: "To su divni, velikodušni ljudi. Vidjećeš."

Nisam bio siguran u to "vidjećeš", jer sam otprije znao da je Amerikancima dolar k'o kuća (ma koliko ih imali), a da provodim, da se dosađujem u tom šarolikom, šutljivom društvu samo zarad boce Chivasa, činilo mi se prevelikom cijenom, ali...

Ali, jedne nedjelje me nazva Gail i složila mi priču: Abe je na poslovnom putu, a njoj je u kući nestalo "nečega", a to "nešto" se može kupiti samo u kineskom dijelu grada, a ona nikad tamo nije išla bez pratnje, a ovo - a ono...

Objasnio sam joj gdje stanujem; došla je po mene u BMW-u; ono večer sam bio prilično napet, po njenim riječima, ali bih voljela da me danas bolje upozna, da ćemo imati više vremena da pričamo...

"Pomogao" sam joj da unese dvije vrećice nekakvih začina u kola, a onda se odvezli do kuće na obali...

"Znaš gdje je piće", rekla je i otišla na sprat...

Kad bih htio da vam ispričam cijeli tok događaja, znam da bi vam sve to ličilo na jednu od onih Dumbinih "voznih avantura" i ne bih htio da sad sklonite novine, baš kao što su drugi sklanjali pogled na čašu kad je Dumbo "harao" po kupeima, da pomislite: "E, vala ga sad baš zasra!"

To nije bio seks, to je bila moja osveta za Dumbu i sav njegov život, sva njegova poniženja i snove iz kojih su ga surovo budili. Pred očima mi je sve vrijeme bilo njegovo nadulo tijelo kako pluta po Jablaničkom jezeru, koža na

licu pozelenjela, a jagodice prstiju kao debeli crvi, nagrizeni ribama... Radio sam kao Torkvemada na nekoj svojoj žrtvi, uživao u krikovima koje je puštala, a onda mi je kroz glavu sinulo da joj upravo radim ono što ona želi, da me je radi toga i zvala...

Osjetio sam njen "predtrenutak", a onda ustao, pogledao je u zamagljene i zabezeknute oči i rekao: "Gail, ovo što radimo nije fer prema Abeu..."

* * *

Sjedio sam ispred benzinske pumpe s koje sam pozvao taksi i pio pivo. Taksista me je pitao dokle idem, a onda odakle sam.

"Iz zoološkog vrta", rekoh, a on samo slegnu ramenima i nastavi da vozi.

ZUBI - TOK SVIJESTI

Stojim pred ogledalom koje me ne prepoznaje i premišljam se šta da prvo uradim: ili da se obrijem ili da stavim zubalo?

Najradije bih da izbjegnem i jedno i drugo, ali trebam ići u Američku ambasadu da sredim neke papire, a za Amerikance je neo-brijan čovjek nešto manje od čovjeka, a "krezo" kao šamar po licu.

Evo, već ima pet godina kako imam vještačku vilicu, a još se nisam navikao: čim je stavim, obavezno se zakašljem, a kašalj za sobom vuče "ključ"; takođe je moram pričvrstiti nekom vrstom voska koji ima okus mentola, pa mi ne prija ni kafa, ni cigara, ni piće...

Odlučujem se za brijanje da bih zakratko odgodio muke sa zubima.

Treniram engleski, to jest pokušavam se sjetiti kako da im kažem na pristojan način da mi se skinu s kurca, da mi već prestanu slati sudske pozive iz Milwaukia zbog neplaćenog studentskog kredita i izdržavanja djece.

U tom razmišljanju potpuno zaboravih da, s novim žiletom, trebam biti pažljiv kad brijem dio ispod brade, jer tu imam ožiljak - linu krv.

Još mi se nikad nije desilo da se porežem - ako ne računam ono jednom davno, a i tad nisam sam sebe porezao, nego Olja.

Bila je navalila da me obrije - valjda je to za nju predstavljalo vrhunac intime u našim odnosima.

"Jebi ga", uzviknula je kad sam se trgnuo.

"Nema veze", rekao sam ja, "trebao sam te upozoriti na taj dio".

"Odakle ti ovo?", mislila je na ožiljak.

Ne znam šta me je ponukalo da joj ispričam cijelu priču: Pošli smo na partiju remija kod mene. Ustvari, dogovorili smo se da odigramo samo tri. Kad smo počeli, bilo je kasno popodne, a, evo, sad je već svanjivalo.

Nismo ništa pili, ali smo ispušili tone cigara, odigrali bezbroj partija i svima nam je već bilo muka i najradije bismo prekinuli i "uhvatili se sove". Svima - osim Kuletu. On je bio loš k'o konj, a, znali smo to i od ranije, nije volio da gubi. Čulo se samo pucketanje karata pri miješanju i kresanju šibica, a onda tiho, pa sve glasnije - mjauk?!

Neko, ko se već bio otpisao, otvorio je vrata. Na otiraču je bilo mače, a on mu je rekao: "E, moja maco, slabo ćeš u ovoj kući naći mlijeka."

Mače je bilo riđe, slijepo na jedno oko, krzna umrljanog mazutom i male su mu bile šanse da ga neko uzme za "kućnog ljubimca".

Otvorio sam konzervu sardina, istresao ih na tanjir i stavio ispred njega, ali bilo je premaleno da jede, pa je samo lizalo ulje i to ga je smirilo za neko vrijeme, a onda je opet počelo mjaukati.

Kule, koji je upravo, na "prislon šteli", uletio u "dvije stoje", ustao je, otvorio vrata, začulo se "tup" i mjaukanje je prestalo.

Vratio se za sto i rekao: "Ugasio sam ga."

Izašao sam na haustorski prozor i na krovu svijetloplavog fiće parkiranog ispod prozora je ležala gužva riđeg krzna. "Pizdo usrana!", viknuo sam i pljusnuo Kuletu šolju kafe u lice, a on me je, ne ustajući sa stolice, nadlanicom, preko ruke odalamio po pički.

Nije to bio jak udarac, ali mi se brada rascvjetala pod ostrim rubovima njegovog prstena pečatnjaka.

I to je bilo to. Ostao mi je ožiljak.

"A, onda?", pitala je Olja.

"Ništa, brate", rekao sam, "ajmo negdje na večeru."

Nisam imao ni volje ni želje da joj pričam kako je poslije toga moj i Kuletov odnos prividno bio isti, ali ja znam da sam ga skoro mrzio, da su počele da mi kod njega smetaju neke stvari koje ranije nisam ni primjećivao: nije mogao proći pored izloga ili ogledala, a da bespotrebno ne zagladi kosu i samozaljubljeno se ogleda; kad je otvarao kutiju cigareta, to je bio cijeli ritual: vadio je grickalicu za nokte iz džepa i turpijicom otpakivao kutiju s donje strane, vadio cigaretu, ponovo, pažljivo, pažljivo zatvarao kutiju, a onda filterom kuckao po noktu nekoliko beskrajskih sekundi prije nego bi pripalio; kad je uzimao kusur, ispravljao je novčanice, a "siću" stavljao u poseban pregradak...

Nisam mogao, sve i da sam htio (jer to se desilo desetak godina kasnije), ispričati joj kako sam u ratu posjetio Kuleta u bolnici.

Dobio sam platu od Večernjih novina - šteku drine i pet kutija odvojio za njega.

Ležao je u podrumu bolnice, a obje noge su mu bile amputirane iznad koljena. U takvim situacijama se nema šta reći, ali makar nisam počeo srati o tome kako "sad prave fantastične proteze".

Pitao me je imam li vijesti od žene i kćerke. Otvorio je kutiju, na isti način i sa istom sporošću kao i uvijek.

Pušili smo u jezivoj tišini; ustao sam s kreveta i ruka mi je mahinalno

krenula da ga potapšem po koljenu, ali sam onda, kobajagi, popravio nabor na čaršafu, rukovao se s njim: "Navratiću."

Kad sam skoro došao do vrata, zaustavio me njegov glas: "Daco!"

Da li mu je dim ušao u oko ili mi je zbilja podrugljivo namignuo, to ne znam: "Nisi mi nikad oprostio ono?"

Izašao sam bez riječi.

* * *

Olja i ja smo sjedili u Kvarneru. Naručio sam tartar biftek za dvoje, a kad nam je konobar, Nadi, na sto donio puter, tost i oval krvavog mesa, Olja je gadljivo iskrivila usta:

"Je li ovo sirovo?"

"Jeste, dušo - nema pečenog tartar bifteka."

Naručila je ražnjiće.

Pili smo hladnu maraštinu s kiselom vodom: ja sam pio vino, a ona vodu. Već sam bio i zaboravio kad me je ona opet upitala:

"A, onda?"

"Što onda?"

"Šta je bilo s Kuletom?"

Ne znam šta mi bi da kažem: "Ubio sam ga."

U njenom glasu sam osjetio kako se uzбудila (seksualno), jer žene će se prije upaliti na ubicu nego na pronalazača penicilina:

"Kako?"

"Ma, ustvari, nisam ga baš ubio...", pokušavao sam nešto smisliti, a onda sam se sjetio Buntovnika bez razloga s Jamesom Deanom, scene kad negativcu zapne rukav za ručku od prozora i on se s kolima surva u provaliju, pa sam smandrljao nešto kako smo se Kule i ja vraćali s mora; on je vozio i izgubio kontrolu nad volanom, pa smo završili u nekom potoku; ja sam izletio kroz šoferšajbnu i dokopao se obale i vidio Kuleta kako se bori da se iskobelja iz sigurnosnog pojasa; mogao sam mu pomoći, ali sam samo klonuo na travu i pravio se da sam u nesvijesti; tako se on utopio...

Ona je prezrivo frknula, jer, očito, to nije bila njena predodžba "romantičnog ubistva" - očekivala je, valjda, da sam ga ustrijelio u dvoboju ili da smo se, goli do pasa, noževima borili na život i smrt...

Tartar je bio "prva liga", pa sam pojeo i Oljin dio. Tost je već bio stvrdnuo, ali tad sam imao sve zube u glavi, pa nije bilo problema da ga skrckam.

Žvakao sam i svaki zalogaj zalijevao vinom i sjetio se večeri u Kolegijumu artistikumu, kad sam, poslije njegove večeri (povodom izlaska Peščanika) u Kamernom teatru, sjedio - ja, balavander! - za istini stolom s Danilom Kišem i čak se usudio da se upletem u razgovor: "Vjerujem u tok svijesti, ali ne vjerujem u roman toka svijesti, jer čim počne pisanje - tok se prekida", rekao sam, a Danilo se odobravajući nasmijao otkrivajući zube velike kao domine, požutjele od gitanesa koji je palio jedan na drugi.

VRABAC (I)

Kafana Saraj bi se, kao i svakog dana, počela puniti gostima iza tri sata, kada su se prigradski seljaci vraćali s posla. Seljaci kojima je država oduzela zemlju ostavivši im samo okućnice, a zauzvrat našla poslove u fabrikama. Poslove kojima nisu bili vični, koje su obavljali traljavo i bez volje, a često i sabotirali: "Jebe mi se! Nije moje", bila je njihova radna deviza.

Sjedili su u svojim prekratkim ili predugačkim pantalonama, "parhetnim" košuljama, "zepamama" ili gumenim "Borovo" čizmama (zavisno od godišnjeg doba), koje su njihove žene, u gradu, hodajući od vrata do vrata, dobijale u zamjenu za jaja i kokoši.

Pili su rakiju iz "fićeve" i "Rum - domaći" iz aluminijskih šolja, toplo pivo iz flaša. Nalakćeni na stolove, češući strnjike brade, primaknutih glava su se jedan drugom žalili na "poslovođe", u kojima su nalazili izvor sveg svog jada; prijetili su šta će im uraditi "ako samo još jednom...", a onda bi smantani metil-alkoholom vadili zgužvane, prljave novčanice i (svako za sebe) plaćali.

Išli su uzbrdo do svojih kuća na padinama Trebevića, trkeljali džepove očekujući čudo u vidu zaturene "stoje", u bradu si mrmljali psovke opet upućene "poslovođama", a sutra će, znali su to, opet morati podviti rep, ne znajući šta će s rukama, očiju kao da plivaju na ulju, sjediti u "poslovođinoj" kancelariji i tražiti "kontakciju".

Večeras će šutnuti džukelu u dvorištu ispred kuće, izbaciti mačku kroz prozor; žena će laganim gurkanjem poslati djecu u avliju "da se igraju", a djeca će, vireći kroz odškrinutu forangu na prozoru, ćuriti kako majka šutke "pije" šamare zbog "hladnih rezanaca".

To će pamtiti cijelog života. Pratiće ih to kao smrad dimljivih furuna, memljive posteljine, pokislih pasa, veša koji se otkuhava, drvenih ćenifa; kad i oni poslije posla budu svraćali u Saraj po svoj dio beznada ili kad one budu čekale muževe, proklinjale "vekericu" što tako brzo otkucava, sunce što tako brzo pada iza brda, kad budu rubom kecelje brisale prvo oči, a potom nevidljive trunke prašine s kredenca i mrve sa stola...

Čak, i ako skrenu s tog kolosijeka pa, umjesto u "sali", budu sjedili u separeu Saraja, a žene "na poslu" na Željezničkoj stanici ili švercerskoj turi u Trstu ili Turskoj, u mozak tetovirane slike iz djetinjstva neće izblijedjeli, "smrad" će se probijati kroz crnu mačku, miris pokošenog sijena, brion...

* * *

U separeu, za spojenim stolovima prekrivenim čistim (!), bijelim (!)

stolnjacima, u vrhu, kao i uvijek, sjedio je Tomos.

Bokal bijelog vina, flaša kiseljaka, tanjir travničkog sira i maslina, kutija "biljane" ispred njega; ćelav je i debeo kao fratar Tak iz stripova o Robinu Hudu i sav se sjaji od znoja i svako malo kiše i briše nos salvetom, iako je u separeu vruće kao u paklu: ljeti je to zagušljiva sparina u sobi bez prozora, a zimi "nahajcana" peć iza njegovih leđa.

Tako on svaki dan prima svoju "svitu": lopove, kurve, šanere, švercere, tapkaroše, šibicare, džeparoše...

Gleda ih zrikavim očima dok na sto istresaju svoj "pazar" i dijeli "tal" kako mu padne na pamet i niko se nikad nije pobunio, jer Tomos je "dobar" sa inspektorima i sudijama i niko nikad nije pokušao "zašlepati" ma i jedan jedini dinar. Kruži priča da je, onim rijetkim budalama koji su to pokušali, "skakavcem" izrezao lice tako da ih ni rođena mati nije mogla prepoznati...

Prvo dolaze djeca, "mala raja", koja "rade s mačkom": krađu odjeću sa štrikova razapetih po dvorištima, a, ako je razapeta na prozorima, uvis bace mačku, koja se kandžama zakači za prvi komad (gaće, potkošulje, košulje, a ako je sreće - farmerke) i pada dole. Kasnije to budzašto prodaju u istom komšiluku, a oni, najdrskiji, istim ljudima od kojih je ukradeno, jer svi znaju da oni "rade" za Tomosa. Počasti ih Tomos cocktom i oni odlaze puni sebe.

Slijede šaneri sa šarolikim asortimanom: od najlon košulja do priglavaka. Sve će to Tomos negdje "utopiti". Šverceri ulaze s punim torbama, a izlaze s malim smotuljkom novčanica i znaju da su "izrađeni k'o bekani", ali mudro šute. Tapkaroši izvrću džepove pune "siće" i "turšiju" (neprodane bioskopske karte na kojima će Tomos samo izmijeniti datum). Šibicari i džeparoši donose "pravu lovu" i "žuto" (zlatu) i imaju čast sjesti za sto i piti na Tomosov račun.

Posljednje u nizu su kurve, za koje uvijek ima mjesta za stolom, jer pričaju "smiješne" priče: "Dao mi jetim petobanku, a ja mu ga stavila samo među koljena - on odma' štrcn'o. Pita: je l' to to? To ti je to! Sad si pravi jebač."

Oksidirane, s modricama po nogama i lica u "šljivama", raščupane i razbucane, uplakane, razmazane šminke. Tomos ih "tješi", daje im njihov "tal", iako nisu donijele ni dinara, jer im je svu lovu otela neka pijana mušterija - a, on će se pobrinuti za "pedera". (I "pobrine" se.) Kroz mrežu "kafanskih inventara" saznaje ko je, gdje i s kim bio, ko se, inače kokuz, pijan "kurčio" s parama i "pedera" nalaze izgazanog, negdje u parku ili jarku, i on zna gdje će naći Tomosa da mu, s kamatom, vrati pare.)

I sve je tako išlo kao po loju dok jedne noći, Muhamed Šehović, zvani Šele, ponajbolji šibicar, ne reče: "Tomos, mogu li te upitati nešto?"

Bilo je to sasvim van "protokola", pa Tomos mahinalno spusti ruku u džep sakoa i stisnu "skakavac", a u separeu nastala muk.

"Pitaj, Šele", odgovori Tomos opasno.

Svi su čekali šta će Šele reći, ali, kao i sam Tomos, ostadoše zabezeknuti kad Šele, sa smiješkom upita:

"Tomos, znaš li koja je jedina ptica koja ne zna hodati?"

"Šta?!"

"Ptica koja ne zna nikako hodati, nego samo skakuće?"

Tomos se grohotom nasmija i zavalu u naslon stolice. Izvadi ruku, koja je do sekund prije u džepu stiskala nož, da obriše znoj...

I tu je napravio grešku.

Slijedećeg trenutka mu se na glavu sruči puna flaša kiseljaka.

Puče i flaša i glava; Tomos se jednom rukom nesigurno osloni na sto, a drugom potraži "skakavac" u džepu, ali Šele je već bio povrh njega, njegove šake su od Tomosovog lica napravile krvav komad mesa i nastavile da, kao tijesto, mijese njegovo debelo tijelo...

Poslije prvog šoka, nevjerovanja, ostalima nije trebalo dugo da se priključe gazanju Tomosa, koji se uvijao po podu i pljuvao krv. Kurve su naročito uživale gazeći mu jaja štiklama.

Nisu zaboravili da mu istresu džepove dok je ležao u nesvijesti, a jedna od kurvi podiže mlitavu ruku, strpa prst u usta i obali ga da bi mu lakše skinula masivni prsten.

Osvili su ga na noge, Šele mu je pljusnuo vino iz bokala u lice, uzeli pod ruke i izveli iz kafane. Tomos je kroz krvave krnjatke zuba frfljao prijetnje, za koje je znao da se nikad neće ostvariti, jer se možda sjećao nekog drugog Saraja, nekog drugog "Tomosa" kako bespomoćno puže pred njegovim nogama, a on lebdi iznad prljavog, daščanog poda, koji mu u glavi blista kao mramor, okružen facama koje ga obožavaju... i koje ga se boje...

Bože, kako je to davno, davno bilo...

* * *

Kad je Avdo-Pegla (vlasnik kafane koji je dobio nadimak zato što je pričao stare, duge i loše viceve, koje nikad ne bi dopričao do kraja) pomeo separe, sredio džumbus i spremao se za jednu besanu noć jer poslije svega što se noćas desilo, iako "nije ništa ni vidio ni čuo", znao je da ne bi bilo baš pametno oglasiti fajront... Sve dok to ne učini Šele.

On je, za razliku od Tomosa, sjedio na čošku stola i stezao čašu s obje ruke, da sakrije ruke, koje su se sada, kad je sve prošlo, tresle...

Vladala je šutnja sve dok pripiti Randžo nije skupio hrabrosti i promućao: "A, Šele... koja je to 'tica?'"

"Vrabac", tiho je odgovorio Šele, a onda je nastao smijeh i svi su ponavljali: "Vrabac... vrabac... jest, vrabac, bog te jebo... nikad nisam vidio vrapca da hoda... samo skakuće..." i svi su grohotali kao da nikad ništa smješnije nisu čuli u životu.

* * *

To je bio Šeletov početak. (Kojeg sam upoznao pod nadimkom Vrabac kad je bio na vrhuncu.) Barem tako mi je on ispričao.

A, kraj? Doći će i on.

VRABAC (II)

(Umiranje je užasno. Samoća je užasna, takođe. Najžasnije je umiranje u samoći.)

"De, bolan, uspori malo. Nismo na trkama", rekao sam mu. "Nigdje ne žurimo."

On se nije obazirao:

"Neću da mi se u šetnji do Čaršije prišljamči neki šupak, pa da me gnjavi cijelim putem: ovako samo odmahnem rukom kao da sam u silnoj žurbi", objasnio je.

Ali, to nije bio pravi razlog: kad je hodao brzo, manje se primjećivalo da šepa, a, uostalom, davno su prošla ta vremena kad su Šeleta-Vrapca prepoznavali, zaustavljali na ulici, vukli za rukav na piće...

Šest godina Foče je učinilo svoje.

Sjećam se njegovog prvog pojavljivanja u raji nakon izlaska iz murije... Šaraj je još uvijek držao Avdo Pegla, a klijentela je bila mahom ista. Doduše, prorijeđena. I radnici i lopovi su sreću potražili u Njemačkoj i ostali tamo. Prvi su imali djecu rođenu tamo koja nisu ni govorila naš jezik, a drugi su istrunuli po zatvorima, zaglavili u obračunima sa većim mangupima od njih ili, što je bilo najponižavajuće, radili. Poštene, teške poslove.

Pucali smo remija i nismo obraćali pažnju na visokog frajera, koji je stao za šank i poručio špricer. Avdo je pošao da pravi svoj uobičajeni špricer: pola vina - pola sode, ali ga je frajer prekorio zacoktavši jezikom: "Ts-ts-ts. Avdo, zar si zaboravio: vino i samo "ksss" sode?"

Avdo je taman bio zaustio nešto kao "nećeš ti mene, papak, u mojoj vlastitoj kafani, učiti kako se pravi špricer", a onda mu je pogled pao na "papkovu" nadlanicu, na tetovažu vrapca (koji je više ličio na mršavu kokoš) i viknuo: "Vrabac!!! Vrabac, ma jesi li to ti, bog te ne jebo?"

Osvrnuli smo se. Jeste, bio je to Vrabac.

Kratko ošišan, upalih obraza i smršao, sa tamnim kolutovima pod očima svojstvenim bubrežnim bolesnicima. Raširio je ruke kao da bi zagrlio cijelu kafanu. Vrabac se izgrlio sa svima od stare raje, rukovao s novim i njemu nepoznatim (oni su za njega čuli, kako da ne. U stvari, slušali su i naslušali se priča i priča, a sad "ovo").

Oni su se isparili poslije par pića, jer im je bilo dosadno. Ni ostali se baš nisu nešto rasturali od zabave, jer je Vrabac, kad je sjeo za sto, pola u šali, a pola u zbilji, rekao: "Nemoj, sreće ti, da neko počne šuplju: kao da je jučer bilo kad smo... ili: sjećaš li se... i, ne daj bože: pa, zar je već profuralo šest godina."

Dok sam obračunavao nezavršenu partiju remija, još nekolicina je zbrisala. Imali su i razloga: njihovo svjedočenje je Vrapcu zakačilo barem jednu "kuku" na grbaču.

"Htio bih te nešto zamoliti", rekao mi je kad smo pišali:

"Reci."

"Mogu li ostati kod tebe nekoliko dana. Znaš, Belma ne zna da sam izašao. Neću da banem - i zbog nje i zbog sebe. Saznaće od nekog da sam vani, pa da joj dam vremena da se pripremi."

"Nema problema za to. Nego, što se tiče Belme, ja ti garantujem...", počeo sam da serem k'o grlica, mada sam znao koju je sve posjećivao u "njenom" stanu, koji joj je Vrabac kupio, ali on me prekinuo:

"Ne seri, dina ti, Daco. Nije ona bila u muriji, nego ja."

* * *

"Sredio si ovu rupu", konstatovao je kad smo ušli u moj stan.

"Nisam ja. Žena."

"Jah! Čuo sam da si se oženio... a i rastavio. Zašto?"

"Rakija", kratko sam odgovorio.

"Nemoj mi reći da je toliko pila", zajebavao se. Onda se uozbiljio: "Imaš i curicu? Ima li šanse za vadionu?"

"Jebi ga, nema."

Zavalio se na kauč, a ja sam si nasuo vinjak. Ponudio sam i njega. On je odbio:

"Umoran sam. Pospan. Spavaj i ti..."

"E, kad bih mogao! Lako je reći spavaj, a, ovamo, kako god se okreneš, gdje kod kreneš, neko te, nešto handri..."

"Onda se pravi da spavaš. I to je bolje nego da dumaš kurcu."

Uzdahnuo sam i pomislio: "Ma, jebi se ti, Vrabac! Lako je tebi govoriti: ti bar znaš zašto si ležao, a sutra ćeš obići dužnike ili mjesta gdje si zašlepaov lovu i tozla i duškati ostatak života. A, mene su guzili šest godina: zajebao me je samo onaj ko nije mogao."

"Pokušaću", slagao sam. Znao sam da neću sve dok je i zadnje kapce vinjaka u flaši.

Prije nego što se okrenuo prema zidu, Vrabac je rekao: "Samoća - ona je najgora. Razbuca te k'o svinja masnu krpu", i zaspao (ili se pravio da spava), a meni se u glavi vrtio neki stari, isprekidani film:

...Vrabac, u bijelom lanenom odijelu, svilenom košulji na kojoj se ističe crni Browning 7.65, koji drotovi s kojima sjedi i "ne primjećuju"... ja, u preuskim farmerkama, košulji "lepo stoji partizanska bluza" sa američkom zastavom na rukavu, u bašti Tilave naručujem još jedno pivo, iako sam (ili baš zato!) već dužan četiri... opet Vrabac, na otvaranju svog restorana, "lep kao greh", visok i vitak u smokingu, s pramenom kose koji nikako da se smiri, nego mu pada na čelo, a on ga sklanja kratkim trzajem glave, pozvani gosti stavljaju lovu "na

tacnu" - priča se da je skupljeno 140.000 "mara"... ja za šankom radim na flaši Martela i živo mi se jebe, jer je Vrabac osoblju, još prije otvaranja, obznanio da moja lova ne vrijedi u njegovoj kafani... znasta fotografija u Večernjim novinama i tekst: Uspješnom akcijom radnika sarajevskog SUP-a, u neuspjelom pokušaju bjekstva uhvaćen je Muhamed Šehović Vrabac..., na fotografiji se ne vidi da su mu obje noge slomljene, u tekstu ne piše da su ga drotovi tri dana "ispitivali" telefonskim imenicima po bubrezima prije nego je skočio kroz zatvoren prozor na trećem spratu i nekako se dovukao do Amerikanca, gdje je stigao naručiti jelo, koje se još pušilo na stolu kad su ga opet spengali... prelazim pješački prelaz kod Alipašine džamije u zagrljaju sa ženom, a onda se u istoj sekundi okrećemo jedno drugom i stojimo nasred ulice ljubeći se, a vozači ne trube i "ne jebu nam majku", nego plješću...

Sve te slike gore kao žeravica u mom "projektu" i treba mi bar kap razgovora da ih nekako ohladim: "Šele, spavaš li", pokušavam?

On samo mrmlija: "Pun koš crvi, pun koš mravi, ko se prvi javi, sve crve i mrave pognjavi..."

* * *

Nisam bio u pravu kad sam mislio da Vrabac ima zašlepane love - ako je i ima, sve su to advokati i Belma "raspuhali".

U muriji je završio grafičku školu (koju je započeo bog-te-pita-kad) i sad se zaposlio u Oslobođenju, šepuckao (jedna noga mu je ostala kraća poslije onog skoka s prozora) svojih osam sati, "radničkim autobusom" dolazio i odlazio s posla, svraćao do Saraja na špricer i svi su mislili da se samo pritajio i da planira nešto veliko, nešto "pravo": "Znaš li ti koliko Oslobođenje ima zaposlenih? Znaš li koliko je to plata? Plus lova za dnevnicu i šta-ti-ja-znam...", bulaznili su...

Davno je prestao živjeti s Belmom. "Bila je loša investicija.", pokušao je biti duhovit kad sam ga jednom upitao za nju. "Izvukao sam od nje - bolje rečeno uvukao sam u nju - sve što se moglo."

Ali, ništa nije bilo smiješno u pokretu kojim je prstima začesljao prorijeđenu kosu, u potpučenim (samačkim) papučama odšepesao do frižidera i bolno se uhvatio za krsta kad se sagnuo da izvadi flašu vina.

"Predao sam papire za Kanadu", povjerio mi se jednog dana.

"Koji ćeš kurac tamo? Zar ovdje opet ne možeš...?"

"Drugo je sad vrijeme, drugi lopovi. Ja sam za svoje lopovluke navikao da ležim i da primam batine, a ne odlikovanja."

* * *

Ležim u bolnici i u ruci prevrćem razglednicu Vankuvera.

Piše: "Umiranje je užasno. Samoća je užasna, takođe. Najžasnije je umiranje u samoći. Ako već moraš umrijeti - nemoj biti sam."

Bez potpisa. Samo crtež vrapca, koji liči na mršavu kokoš.

ZDRAVA ŽIVOTINJA

"Oh, Bože!", začulo se iz kupatila. "O, Bože, zašto mi ovo radiš?"

U kupatilu je bio Mačak i zadržao se neobično dugo za obično pišanje. Kad je ušao u sobu, zakopčavajući šlic, pogledao me s jadnim izrazom na licu:

"Našao sam još jednu", uzdahnuo je.

"Našao sam još jednu sijedu..."

"Pa, šta hoćeš, stara drtino! Četrdeset godina ti je..."

"Ne shvataš - našao sam je dole", pokazao je.

"Pa, šta?", čekao sam objašnjenje.

"Pa, šta", ponovio je: "To znači da si gotov. To znači da ne možeš više žegati..."

"Ma, daj!"

"Dobro. Možda nisi još gotov, ali to je prvi znak. Uskoro će mi početi rasti čekinje iz ušiju i nosa, noge će mi se iskriviti, dupe usahnuti, muda će mi biti duža od kite - izgledaću kao jedan od onih staraca na nudističkim plažama..."

"Imaš li ti, bogati, pametnijeg posla nego da se cijelo vrijeme baviš svojom kitom?", upitao sam ga iznervirano.

On se zablujio u mene, kao da sam provalio najveću glupost na svijetu: "Nemam", rekao je najozbiljnije.

S Mićom sam (nadimak Mačak će dobiti tek kasnije), Crnogorcem, kako smo ga zvali, jer mu je otac bio oficir, neka sitna buranija iz Crne Gore, odrastao zajedno. Kad kažem zajedno, onda to i mislim: ako si vidio Mačka, onda sam i ja bio tu negdje u blizini - i obratno; jeli smo i spavali jedan kod drugoga, zajedno krenuli u školu, bezbeli, sjedili u istoj klupi; prolazili kroz iste obrede inicijacije, kroz koje smo postepeno postajali "muškarci".

Jedan od njih je bio uvući se u Mirkovu auto-mehaničarsku radnju i maznuti "karabit", uz pomoć kojeg smo ispaljivali konzerve s Pehinog brda. Iskopa se rupa u zemlji, u nju se stavi grumenje "karabita" po kojem se popiša, a na to se čvrsto nabije otvorena konzerva, ekserom probušenom rupom na poklopcu; prstom se začepi rupa i drži što duže možeš izdržati vreli gas što se unutra razvija, a onda se to pripali komadom papira na dugom štapu, i konzerva leti visoko u nebo i svi viču: "Eno je k'o Gagarin!"

Fol je bio staviti što više "karabita", što duže držati prst i što prije pripaliti, a pri tom se rizikovalo da ti konzerva otkine prste ili da ti eksplodira u lice... Mačkove konzerve su najviše letjele.

Tad smo ga i počeli zvati Mačak, jer je on svojoj "ćuni" tako tepao. A, bilo ju je šta i vidjeti. Iako još klinac, mogao se ravnopravno mjeriti (u bukvalnom smislu te riječi) sa starijim, koji su već bili u pubertetu.

Bilo je i drugih ispita hrabrosti: penjanje na najvišu granu drveta, kačenje za tramvaj, iskakanje iz autobusa, ali, ipak, najopasnije je bilo zajebavati Fahru-Stare stvari.

Obilazio je ulice kolima u koja je bila upregnuta jedna slijepa raga i nazalnim glasom vikao: "Staaare stvaaariiii!" Žene su izlazile na kapije i iznosile progorjele lonce, pegle-ćumuruše, bezoblične cipele, pokvarene mlinove za kafu, džezve bez drški, bakrene i kalajne tepsije ("pretis" lonci su postali obavezni dio domaćinstva), svežnjeve starih novina i krpa, flaše i tegle - uvijek bi se u kući našlo nešto nepotrebno.

Dok bi Fahro "utvrđivao pazar", valjalo se prikrasti kobili i skinuti joj zobnicu s njuške, zbrisati i rugati se Fahri: "Cinci-linci Mošo-Finci,

Albahari-Židov stari što prodaje stare stvari..."

Pojma nismo imali šta li bi taj pjesmuljak trebao značiti, ali izgleda da se prenosio s koljena na koljeno, pa smo ga i mi takvog prihvatili.

Treba napomenuti da je Fahro "imao oči na leđima", a, kandžijom je baratao kao Indiana Jones bičem, pa bismo često zaradili masnice na leđima. Mačak je jednom najviše najebao, jer mu je kandžija sa zavezanim, kožnim čvorovima umalo izbila oko, rasjekla arkadu i cijelog života mu je ostao ožiljak, a očni kapak malčice spušten. (U njegovom kasnijem životu će mnoge cure naći da je to "seksi"?.)

Pubertet nas je "uhvatio na spavanju", nespremne. Kao da smo preko noći izgubili svaki interes za dječije igre i našli se raskrečeni između sigurnosti djetinjstva i nečega o čemu nismo imali pojma.

Sladak i bolan nemir nam se uvukao u svaku žilicu, poru tijela i uzalud smo "šamarali majmuna" sve dok nam se ne bi zanesvijestilo. Mira nije i, kako nam se činilo, nikad ga neće ni biti. Mačak je i kroz taj period prošao nekako bezbolno. Da li se "radio-Milevom" proširio glas o njegovoj "nadarenosti" ("dviije ruke, rukić i glavić" ili "skida petobanku s koljena"), ne znam, ali domaćice, udovice, prave i "bijeje", sve su ga češće pozivale u kuće da im popravi česmu, peglu, rešo, da zamijeni osigurač, promijeni gumicu na česmi, a on bi, poslije tih "popravaka", prešao pored stepeništa na kojem smo se okupljali, provukao nam prste ispred noseva i nasmijao se: "Pa, šta ima, drkadžije?"

Tako je to bilo: ja sam pisao pjesme i hodao okolo sluđen, suha kurca, a on mi je govorio, izazivajući u meni užas da ću do smrti ostati junfer: "Ne znaš, brate, tražiti. Ti si u svaku zaljubljen. Ni to nije loše - i ja sam. Ali, kad počneš o bilo kojoj od njih misliti kao o nekom nadnaravnom, božanskom biću - najebo si. Čim osjetim to, ja je odmah zamislim kako kenja, kako ima tvrdu stolicu, kako joj žila iskoči na čelu..."

"Fuj, manijače!", branio sam se ja.

Taj njegov seksualni naboj, ta "baterija" koju je posjedovao nikako da se istroši, a s godinama, kao "nivo tolerancije" kod alkoholičara, postajao je sve viši. Neki su govorili (priželjkivali, zapravo) da će ga "vojska dovesti u red", a

drugi su tu ulogu davali nekoj budućoj ženi: "Kad naleti na neku fištriju, kad ga ona stisne..."

Po izlasku iz vojske se oženio. Ljilja, njegova žena, bila je pre-zgodna. Ali, ne samo to - bila je prava. Nebrojeno puta smo u nedoba banuli kod Mačka i Ljilje, a ona je kuhala kafu, iznosila piće i meze, ali ne s onom robovskom tupošću, koja ne može sakriti mržnju, nego vesela i nasmijana grlila je Mačka, sjedila mu je u krilu, mrsila mu kosu i zvala ga: "Moj nehljeb."

Hiljadu puta sam mu spočitavao njegova besmislena, bolesna "šveranja": "Pa, bolan, dao ti Bog onakvu ženu... Šta bi kad bi ona saznala? Misliš li kako bi se ona osjećala?"

Kao da se malo i zamislio: "Ne bi joj bilo pravo", bilo je sve što je dokučio. Nastavljao sam: "A, zamisli - što ti ne možeš pošto si toliko kreten - da ona tebi uradi isto?"

Oborio je glavu: "Ne bi mi bilo pravo."

* * *

Sad smo sjedili i on je sasvim iskreno pitao:

"A, šta bih drugo mogao raditi?"

"Pa, ne znam...", zbunio sam se.

"Dobro, šta ti radiš? O čemu misliš?"

Zbunio sam se još više. Šta sam mu mogao reći? Da se osjećam kao jeftina cigara, zapaljena s oba kraja, koja dogorijeva u prepunoj pepeljari ispušenih snova, da nastojim dohvatiti neki ljigavi smisao, koji mi stalno kliže iz ruke, a kad ga se dočepam, osjetim samo gađanje i umor...

"Bolestan sam", htio sam da viknem ili prošapćem, ali sam neubjedljivo rekao: "Mnogo toga: pišem, čitam..."

Sva sreća da me je prekinuo, jer dalje i nisam imao šta dodati: "Aha, znam. Koja ti je to knjiga što čitaš?"

Uzeo je Tajanstvenog čovjeka Andreja Platonova ispred mene, pogledao korice i namrštio se: "Ja sam sve mislio da je on Grk."

"To ti misliš na Platona", nisam mogao da se ne nasmiješim nadmoćno.

"Nije važno. E, da vidim šta kaže ovde!"

Nasumce je otvorio knjigu i pažljivo, naglas pročitao rečenicu:

"Svijet je pun žena, a jedne žene nema."

Podigao je obrve, pročitao ponovo, a onda se nasmijao, nasmijao kao zdrava životinja.

Vjeko me je primio u svojoj kancelariji ("ofisu", kako je on nazvao tu sobu veličine mog stana, natrpanu kožnim foteljama, staklenim stočićima - čija je jedina svrha bila da na njima stoje neke pseudoantičke figurine i kineske vaze - "berberima" po zidovima.)

Prije nego sam ušao u njegov "raj", bezbeli da sam morao proći kroz "čistilište", pored sekretarice, kojoj su cipele sa visokom potpeticom bile apsolutno nepotrebne, jer je ionako imala problema da svoje duge noge smjesti pod sto. I ostatak je bio primjeren nogama: sise, lice, oči, usne, obnažene ruke...

Sto je bio čist, prazan - ako ne računamo telefon, jedan od one vrste što prima poruke, šalje ih, guta i riga telefaksove, svjetluca bezbrojnim dugmićima, a kad zazvoni, najradije biste pobjegli, jer ne znate (kad sa strahom podignete slušalicu) šta vam je dalje raditi, šta pritisnuti, a da ne zajebete nešto. I kompjuter pod "permus".

(Stigao sam pomisliti: "Gdje su one sekretarice moje mladosti? Kojima je, po dolasku na posao, prva stvar bila da skinu preuske, neudobne, cipele, a iz plakara izvade neki razgaženi par; koje su uvijek bile zagrnute džemperom, jer im je "bio" propuh od prozora; među gomilama papira, olovaka, spjalica, heftarica, fildžanima, na stolu, furnira progorenog opušcima, stajao je crni, bakelitni telefon; u najdonjoj ladici je morala biti flaša "vinjaka" i rakijske čašice, a u ćošku, na štokrli, rešo, tegle kafe i šećera; pored vrata drvena vješalica sa nečijim zaboravljenim kišobranom, koji tu visi već vijekovima; prsti su im bili umrljani crnilom od trake za pisaću mašinu, koja se svakodnevno kidala i zapetljavala; svoje šefove su zvale "krštenim" imenom ili po nadimku i uvijek se žalile na migrenu... O, bože, kako sam ih volio: kad ti one kažu da je honorar uplaćen - možeš odmah početi piti i čašćavati!")

Kad me pogledom ocijenila kao "šupka" i "gnjavažu" (a, učinilo mi se i da je pogledala jesam li ostavio blatnjave tragove za sobom na itisonu), upitala je: "Gospodin želi?"

Džabe joj garderoba, šminka, sise, jer iz samo te dvije riječi je "tuknula" mahala.

"Treb'o bi do Vjeke."

"Imate li zakazano?", slavodobitno je upitala.

Odmahnuo sam glavom: "Nemam. Recite mu samo da ga treba Daco."

Pritisnula je neku puljku ispred sebe i, razdvajajući rečenicu na slogove, gledajući me netremice, rekla: "Gospodine direktore, ovdje-je-neki-Daco. Kaže-da vas treba...", a sekund kasnije, duboko razočarana, ustala je da mi otvori vrata: "Gospodin direktor će vas primiti."

(Pomislio sam: "Jebo te gospodin direktor", a, onda sam se nasmijao u sebi na apsurdnost te pomisli, jer joj je to sigurno u "opisu radnog mjesta".)

"Vjeko!", uzviknuo sam.

Ne baš od sreće što ga vidim poslije dugo vremena, nego sam zinuo od čuda: "Nisi se ništa promijenio."

Postoji vjerovanje da glupi ljudi ne stare (ili barem da stare sporije), ali

Vjeko je bio zadnji čovjek za kojeg bi se moglo ustvrditi da je glup: u školi je vazda bio odličan učenik, najbolji u šahovskoj sekciji (što baš i ne mora biti pouzdan znak pameti), pobjednik takmičenja u matematici, "za bobu šampion škole u znanju" u četvrtom razredu osnovne, na kvizu na kojem sam ga ja sjebao za jedan poen odgovorivši tačno na pitanje koliko ima dvocifrenih brojeva u nizu od jedan do sto; engleski jezik mu je ležao, solidno je crtao, a ni u sportu nije bio loš...

Sad je preda mnom stajala uvećana slika Vjeke snimljena prvog školskog dana u dvorištu Vježbaone, sa drvenim tribinama FIS-a u pozadini. Na slici (koju još uvijek čuvam u nekoj kutiji za cipele) su: Šeha, crn i lijep kao umiljato kuće, Mise, koji pravi blentavu grimasu, Bukva, viši za glavu od sviju, Zeko, kao da se sprema uteći, Mirza, u čiji osmijeh može stati cijeli svijet... ja, s izrazom lica koji bi se lako mogao protumačiti kao gađenje, ali to mi samo sunce ide u oči, i Vjeko, s ozbiljnim smiješkom, u sivom odijelu od listera (!) i s leptir-mašnom (!).

Isti smiješak me i sad dočeka, isti bucmasti obrazi, koji kao da nisu bili izbrijani, već depilirani, savršeno skrojeno sivo odijelo, leptir-mašna i (ne ona prostačka, s lastišem, nego prava, na vezivanje, za koji treba proći kurs), neki blagi, nedefinirani miris kao oreol oko njega. Pružio mi je ruku: "Daco - uvijek isti", slago je k'o pas - da sam oduvijek ovako izgledao, roditelji bi me sigurno bacili u bunar.

Vjeko je sad vodio nekakav posao - predstave nemam, ali sam bio siguran da je unosan i nezakonit (što podrazumijeva jedno drugo).

Ali nisam mu došao "na noge" da pričamo o etici i moralu, nego da se pokušam ogrebatu za koju paru za štampanje svog rukopisa.

Pitao me je šta ću popiti: "Ne znam - sve mi je drago. Popiću ono što i ti."

Pritisnuo je dugme na identičnoj spravi kakvu je imala i sekretarica i ona je ušla, njišući bokovima kao brod. "Stela, možeš li nam nasuti dva kurvoazjea?, ako ti nije teško."

Čovjek bi očekivao da će se ona morati sada obući, izaći na bljuzgavu ulicu da u "granapu" kupi flašu, ali ona je samo prošla iza Vjekinih leđa i iz barafrižidera izvadila trbušastu, orošenu flašu i dvije čaše, a ja sam, dočekavši svoj trenutak, s "konsternacijom" uzviknuo: "Konjak! Hladan?!"

Nešto nalik na zbunjenost se pojavilo na Vjekinom licu kad je za zeru povišenim glasom rekao: "Stela, koliko puta ti moram reći da se konjak nikad, nikad ne služi hladan, niti s ledom?"

Pili smo "viljamovku", a on nije mogao da ne primijeti: "Za mene je ovo malo prerano, ali zbog tebe..."

Počeo je pričati o svojim poslovnim uspjesima gledajući u mene ne kao u čovjeka, školskog prijatelja, nego u TV-kameru; zanebesalo mi se u glavi od cifri koje je tresao kao iz rukava, a onda je shvatio da se zajebao, da je očito da sam došao da tražim nešto od njega, pa je ljutito strasio rakiju, natočio nam još po jednu, a tad su počele žalopojke: veliki troškovi, korumpirani političari koji

traže svoj "dio kolača", saradnici kojima ne možeš vjerovati, visok rizik prevoza...

Nisam slušao: bilo mi je jasno da prije mogu dobiti pare za štampanje knjige od Preporoda nego od njega.

Kao neki bijedni tračak nade sam osjetio kad je počeo da govori o mom pisanju, ali čim sam čuo ono sranje od prve rečenice, rečenice koju čujem stotinu puta na dan: "Prvo je kad otvorim Slobodnu Bosnu da tražim tvoj članak." ("Šuti, dobro je: makar ga nije nazvao sastav", pomislio sam.)

Nastavljao je: "U zadnjem... ili predzadnjem broju, ono ti je bilo strašno, odlično... Šta je ono bilo? De, pomози... ma, znaš kad si pisao o onome... Ma, sjećaš se?"

"Znam na šta misliš: članak se zove ONO", jedva sam procijedio i oborio pogled.

Ne znam zašto, ali osjećao sam stid.

Kad sam išao njemu, imao sam spreman "govor". Trezven, argu-mentovan, odlučan, ali ne drzak pristup, realan, ali ne udvorički, a sada sam se osjećao kao da sam se popisao po svemu što sam radio proteklih trideset godina.

On je nastavio:

"Ali, znaš, to što pišeš - ne kažem da nije dobro, ali, nekako... nekako je crno, mračno... Znaš šta mislim? Ispade da ti se u životu nije desilo ništa lijepo?"

"Naravno da jeste, ali to cenzura ne bi pustila."

Pravio se da se nasmijao, a onda opet spustio ozbiljan izraz na lice:

"Pa, dobro, mogu li ti šta pomoći? Sve što ti treba, sve što sam u moći. Znaš, ovo je sreća da si me uhvatio ovdje - obično sam na putu. Ali, slobodno možeš ostaviti poruku Steli, mojoj sekretarici. Upoznao si je?" (Čuj: "upoznao si je". Kao da sam s njom proveo petnaest dana zaključan u sobi.)

Morao sam nešto reći, a da to ne bude "ko ti jebe matar". "Znaš, kćerci mi je sada, dvadesetog, rođendan..." Osjetio sam kako ga hvata panika...

"Čuo sam da imaš kalendare sa motivima Sarajeva. Htio bih joj poslati nešto što nema u Americi."

Skoro da je odahnuo i počeo rovatiti po ladici izvlačeći razne formate... Odabrao sam srednju veličinu:

"Ovaj će biti dobar. Hvala ti".

"Ma, daj. Ne budi smiješan. I, ne zaboravi: šta god ti treba..."

"Neću."

* * *

Napolju su padale mokre krpe snijega, pa sam kalendar strpao u njedra da ne pokisne.

Pored mene je profurao taksista i "okupao" me od glave do pete, a ja se nisam okrenuo za njim i nemoćno ga poslao u pičku materinu.

Hodao sam i osjećao se kao da me neko guši, nježno i bezbolno; kao da je

neko obmotao svilenu leptir-mašnu oko mog vrata i steže li, steže...

SVIJETLA SJENA

Mržnju (možda je to malo prejak izraz, pa, recimo, naprimjer, prezir, snishodljivost, a i doza straha, koja uvijek postoji kad se suočavamo s nečim drukčijim) prema njima sam, što se ono kaže, "posisao s majčinim mlijekom".

Pamtim kako bi mi majka, kad bih uradio nešto izrazito glupo, kao što je turanje prstiju u "šteker" ili zrna graška u nos, najeo se paste za zube, "s okusom jagoda", govorila: "Šta zna gedžo šta je čokolada? Papir jede - čokoladu baca." (Tad se za njih nije upotrebljavalo današnje ime: od "gedža su postali "rutani", pa "krkani", pa...)

Pojma nisam imao šta je pod tim mislila, ali, kako je u naš komšiluk dolazio krivonogi, riđi čovječuljak, koji je prodavao sohe za podupiranje konopaca s vešom, a svi su ga zvali Gedžo, proveo sam dane i dane prateći ga, nadajući se da će jednom ući u granap Kod Više i izaći s čokoladom, pojesti papir, a ja ću pokupiti bačenu čokoladu. Nikad to nisam dočekao, ali sam bio toliko opsjednut slikom Gedže (ili nekog "gedže") kako jede papir da sam jedan dan iz kredenca ukrao čokoladu za kuhanje i turio je u ruke zbunjenom Gedži. Očekivao sam da će on, kao gladan vuk, navaliti na papirnati omot, ali on me samo pomilovao po glavi, a kad je slijedeći put naišao u našu avliju, iz vojničkog ranca je izvadio izrezbarenu frulicu i tutnuo mi je u džep. Tako je misterija ostala neriješena i uskoro pala u zaborav.

Dotuše, u to doba ih i nije bilo toliko u gradu. Dolazili bi nekim poslom i opet nestajali. Jedini stalni "krkani" i "rutani" (kako smo ih tad zvali) bili su drotovi. Tad smo već imali nagovještaj o karakteristikama koje će nadiruće, nezadržive legije onih što će, napokon, ponijeti naziv "papci", donijeti u svojim kartonskim koferima uvezanim kanafom: agresivnu glupost, grubost u ophođenju, nepovjerenost, bezobzirnost, servilnost i osvjetoljubivost, prijetvornost, gramzivost...

Kao što je potpuno izmišljena priča kako je Hruščov onomad lupao cipelom po stolu na sjednici Ujedinjenih nacija (devedeset posto Amerikanaca će se zakleti da su to "vidjeli" na televiziji), tako su "papci" iz nekih svojih razloga proširili priču kako ih je "grad" dočekivao: već na željezničkoj ili autobuskoj stanici neko bi im "prodao" običnu ciglu, koju, čak, nisu smjeli ni baciti, nego su je nosali sa sobom. Nijedan "papak" neće reći da se to baš njemu desilo, ali će baš svaki lično poznavati nekoga ko je prošao kroz takvo poniženje.

Da su bili predmet zajebancije i viceva, to jesu! Samo što ja ne znam da li

je iko umro od zajebancije ili od dobrog vica. Da sam ikad u to posumnjao, nikad ne bih pričao jedan od mojih najdražih (koji kao da je izašao iz "radionice" Eugena Ionesca, savršen u svojoj apsurdnosti): Pita papak papka:

"Koliko kuhanih jaja možeš pojesti na prazan stomak?"

"Ne znam. Deset."

"E, jesi glup!"

"Što sam li sad glup?", ibreti se papak, već spreman da se bije.

"Pa, zato - čim pojedeš jedno jaje, stomak ti više nije prazan. Razumiješ li sad?"

Potraja malo dok mu je "caka" stigla do mozga, ne nasmija se, jer, pretpostavljam, u nekom "papanskom kodeksu", izričito stoji: nikad ne primati šalu na svoj račun.

Prvo mu je bilo da nađe nekog na kojem će isprobati tek naučeni zajeb; tako uhvati prvog "zemlju" kojeg je sreo i postavi mu isto pitanje, a kad dobi odgovor:

"Šest", sav popisan i razočaran odgovorom, bijesno pljunu:

"E, da si rekao: deset - baš bi' te zajeb'o."

* * *

Ovaj (pre)dugi i (ne)potrebni uvod služi samo svrsi da pokušate shvatiti kako sam se jedne davne godine osjećao ponosnim kad sam pozvan na Brankove susrete, prestižnu jugoslovensku književnu manifestaciju.

Taj osjećaj vlastite važnosti (kao da me je Branko Radičević lično pozvao u posjetu!) trajao je sve do trenutka kad sam saznao da ću hotelsku sobu dijeliti sa... ma, šta imam oklijevati da mu izreknem ime? - Mirom Petrovićem.

Kod organizatora sam uzalud pokušao napraviti neku preinaku, jer mi se van pameti činilo da ću s tom osobom morati provesti punih pet dana u sobi, jer je on bio otjelotvorenje mojih najgorih košmara: papak, i to iz Ercegovine (rodno mjesto Klobuk - poznato i kao zabit u kojoj je prvi put, po rođenju, zakmečao Andrija Artuković), a, da bude još gore - pjesnik!

Znao sam čega se bojim: fascikli punih netom ispisanih stihova, koje ne bih razumio sve da su i pisani "normalnim" jezikom, a kamoli nekakvim "starogovorom", koje ću morati, tobož, pročitati i dati svoj sud. Dobro, de! To se nekako i moglo predurati, jer sam već imao bogato iskustvo da prazno buljim u rukopise i da na kraju kažem:

"Ovo je... ovo je... Ne znam šta da ti kažem, ali, ovo je..." i da se "grčevito" uhvatim za čelo rukom, "skrhan" osjećajima. Ali, nevolja sa "papcima-pjesnicima" jeste što svako svoje slovo znaju napamet i vole recitovati (o, svemogući Bože, kako oni samo vole recitovati!) u svakoj prilici: prije, za vrijeme, poslije doručka, večere, pijani ili mamurni, za stolom, na stolu, na ulici...

Ivan Kordić, koji je vršio funkciju organizatora, zagladio je kosu rukama, a onda očajnički zamahao njima kao krilima vjetrenjače:

"Mali, s tobom uvijek nekih problema. Nalaziš ih i gdje ih nema. Eto, njemu (to jest, meni - tako je Ivan izražavao svoju uzrujanost, obraćajući se nekom trećem, nepostojećem u sobi) smeta "cimer", a smijem se kladiti da nijednu noć neće prespavati u hotelu!"

Bio je upravu. Bog će ga znati gdje sve nisam provodio noći, obavezno drijemao na "manifestacijama", uspješno izbjegavao vlastite nastupe i bezuspješno se pokušavao uvaliti jednoj (ili su to bile tri, koje su ličile jedna na drugu?) Novosađanki...

Tu se negdje motao i Miro. Izgleda da smo imali identične planove: napiti se i nakrkati, vratiti koji dinar od više nego izdašnog honorara, koji nam je bio isplaćen na ruke...

Na povratku u Sarajevo bili smo u istom kupeu voza i u bifeu uspjeti skršiti sve pare što su nam ostale; kad smo stigli na Stanicu, nešto nam nije dalo da se rastanemo, nego smo popili još po jedno piće za šankom staničnog restorana. (Što li se tako zvao, nije mi jasno, jer jedina hrana koja je postojala bile su prašnjave konzerve sardine i sendviči sa sirom i šunkaricom, napravljeni ko zna kada.)

Opet smo krenuli zajedno, u Slogu, gdje sam ja, kod Badže, mogao piti "na kredu"... Ko zna otkud nam pare da kasnije odemo u Pikolo?

Neko je nešto rekao Miri i ja sam ga zatjerao u pičku materinu; onda smo otišli u Stari sat, onda smo...

...onda smo, zanemarivši prostor i vrijeme, pričali jedan drugom priče: često šutnjom.

Kad sam bio u Americi, poslao mi je postere i razglednice, kamen, grumen zemlje iz Međugorja; stvari koje bi sigurno poslužile svojoj svrsi da u neko doba noći u stan jedne sasvim pristojno izgledajuće, a što je još važnije - dobrostojeće američke katolkinje, nije banuo njen sin, koji (s punim pravom) nije mogao povjerovati ni meni ni vlastitoj materi da je naša veza čisto duhovne prirode, pa me kao tvora izbacio na ulicu...

Miro je postao kršteni kum mojoj kćerci Vesni i tim povodom sam primio pismo i sonet ispisane uglastim rukopisom:

Ti štošta znadeš o podrijetlu svijeta
dočim sebi potomstvo stvaraš.
Kako je plemenita zadaća ta sveta
u kojoj odlučno sebe produžavaš.

* * *

Ponovo čitam taj sonet; sad objavljen u zbirci pjesama Zemlja za cvijeće, pod naslovom Kad sve bi zvijezde bile, s posvetom meni.

Radost bi to bila za svakog normalnog čovjeka; pročitati, pa, čak i opipati, ta tiskana slova, što malo kažu, a puno kriju.

Teško je nekome kao meni, izmoždenom hodom po vrelom, mekom asfaltu ili tvrdoj, skliskoj, zaleđenoj kaldrmi, uzbrdo i nizbrdo, već sviklom da me

svugdje prati moja crna sjena, osvrnuti se i, zanemariivši prostor i vrijeme, ugledati iza sebe jednu svijetlu sjenu, pomalo zdepastu, ali uvijek nasmijanu (ako to sjene mogu biti), kako mi zatubastim prstima da je znak da je slijedim...

... kako tiho govori (ako to sjene mogu), recituje T. S. Eliota, na engleskom, s 'ercegovačkim akcentom:

"So let us go you and I,
through the empty streets..."

Pošao bih rado, moj prijatelju, Miro, ali se bojim, jer sam postao životinja koja milovanja prima kao kaznu, a udarci bičem su joj nagrada.

MOLJAC I ŠVABO

Da ste me prije nekoliko dana upitali s kim sam za stolom sjedio na otvaranju kafane Rembrant godine 1985., bez oklijevanja bih nabrojao: Nedžad, Švabo (gazda), Neka, Finac i ja.

Čak bih vam do najsitnijeg detalja opisao fotografiju koja je ovjekovječila taj trenutak: Nedžad, pomalo iskošen, kao da dohvata kaput što mu je skliznuo sa naslona stolice, Švabo, blistav od sreće ("Cijeli život sam proveo s ove strane šanka - vrijeme je da vidim kako je s one strane"), bio je pun optimizma. Ispostavilo se da se mnogo bolje snalazio s ove strane nego s one, jer je kafana - valjda jedina u gradu - "proizvodila" samo gubitak. Iz više razloga. Prvo, Švabo je bio sam sebi najbolja mušterija; drugi, jedini je koga znam da je vlastima pošteno prijavljivao promet, pa ga je porez "zaklao"; treće, ne bih se mogao zakleti u poštenje njegovog "biznis-partnera"... Neka nazdravlja flašom White Horsa, Finac je zauzeo pozu kao da se slika za Pirellijev muški kalendar, a meni je lice skriveno oblakom dima iz niške morave bez filtera, koju žmarim iz trešnjevog čibuka... Jesam li siguran? Naravno da jesam, osim ako ne računamo Miljenkov profil u pozadini, ali on nije sjedio za našim stolom.

Tek, zapada ovaj snijeg, a moj prijatelj Zlaja s tavana snese sasvim pristojne čizme (njemu premalene ili prevelike) i ja počeh da vadim "kalup" od gute zgužvanog novinskog papira... Nisam vjerovao svojim očima: u lijevoj čizmi nalazim stranicu iz AS-a, godište '85. i, mada je sva sprčkana, prepoznajem fragmente davne fotografije.

Pažljivo je "peglam" nadlanicom, kao da se radi o mapi s blagom, kao da će samo njeno postojanje izbrisati proteklih četrnaest godina i vratiti me (vratiti mi moje ispušene godine) nazad, a kad već, opet, budem tamo - znam šta mi valja raditi!

Ali, šta to moje oči vide? Na fotografiji je i Moljac. I to ne u nekom budžaku, nego usred slike: njegova kovrčava, neukrotiva crna kosa, podrugljiv

osmijeh i flaša kisele vode (koju je, vjerovatno, kao što je to uvijek radio, otvorio zubima). To je baš i ličilo na njega i njegov nadimak: kao moljac, nikad ga ne vidiš, ali on je tu negdje. Da li je zbog te svoje "nevidljivosti" stekao nadimak (ili, kako je on kasnije tvrdio, po glumcu Ljubi Moljcu, što je malo vjerovatno, jer je Ljubo jedan od većih gariba rođenih na svijetu, a naš Moljac je bio zgodan frajer - jedina sličnost je bila crna, kuštrava kosa) malo je važno, ali kruži priča o njemu - provjerena sa raznih strana - kako se kao dijete sabajle dizao i raznosio sepete somuna po čaršiji, sav brašnjav, umotan u šalove i s duboko nabijenom kapom, neprepoznatljiv čaršijskim "mangupima iz šaše", gazdama i šegrtima, koji bi mu redovno, umjesto bakšiša, udijelili šljagu ili klempu. Primao ih je mirno i stoički, bez suze ili žalbe, pa je valjda to odsustvo svake njegove reakcije učinilo da uskoro postane neinteresantan svojim mučiteljima, pa su ga ostavili na miru, ali...

...pet-šest godina kasnije nemali broj njih bi na korzu bio zaustavljen od mladića širokih ramena, u uskim bijelim farmerkama i crnoj jakni od skaja.

Po mogućnosti kad bi bili s djevojkom; slijedilo je prvo uvrtnje nosa ili ušiju: "A, što si tukao onog pekarevog malog?" Onda serija, kao munja brzih udaraca... Ne vjerujem da je iko od njih ikad povezao onu davnašnju spodobu umotanu u šalove sa onim što im se tad dešavalo, ali šetnje korzom su se prorijedile...

To, da brani slabije i da o svojoj rahmetli majci priča s neizmjernom ljubavlju i poštovanjem, ostalo mu je do kraja života. Bilo je to doba kad se "duga kosa" (što je značilo nekoliko pramenova na čelu i preko ušiju) tek počela stidljivo javljati po ulicama.

U redu, "padavičari" ili "bitlisi" su se mogli sresti u Kaktusu na Skenderiji, u Umjetničkom paviljonu na Titovoj ili na igrankama u FIS-u, ali ja sam baš "čačkao mečku" hodavši i ostajući cijelu noć po kafanama (od Katange do Šadrvana i Drine) gdje je sama moja pojava bila uvreda za klijentelu.

Nekim čudom, kroz sve to sam se provukao bez ijednog incidenta. Možda jednostavno nisu mogli vjerovati svojim očima: klinac duge kose do ramena, povezane "indijanskom" trakom, u ljubičastim (!) farmerkama, s otvaračem za pivo na kožnoj uzici oko vrata, u košulji na cvjetice sjedi u "njihovoj" kafani i šuka pivo, baš kao da tu pripada.

Elem, Moljcu sam nekom prilikom učinio neku sitnu uslugu, čini mi se da sam mu našao nekakav honorarni posao u radionici Bože Pušića, a on se na sve načine trudio da mi se oduži.

"Ma, dobro, Moljac. Plati mi pivo i u dure je."

Malo je to bilo za njega, nego me je jednom pitao:

"Daco, dira li te iko?"

"Jok."

"Jesi li siguran?"

"Ma, bolan, Moljac - kad ti kažem..."

On je s nevjericom vrtio glavom i s iskrenim čuđenjem pitao:

"Pa, kako? Ti, takav kreten, a niko te ne dira?"

Kad je pričao o majci, lice mu je blistalo i, mada smo bezbroj puta čuli o ukusu njenih gurabija, kako je jedina ona znala neku tačku na njegovom vratu koju bi pritisnula kad bi imao zubobolju i ta bi namah nestala, o tonama i tonama veša kojeg je oprala i ispeglala za "komad panje više", o njenoj sreći kad joj je, od prve plate, na kredit kupio RIZ-ov televizor, slušali smo sve kao po prvi put, a čak smo se i toliko samodisciplinovali da u njegovom prisustvu nikad ne pomenemo nečiju majku u onom kontekstu u kakvom se najčešće pominje.

Gledajući tu fotografiju, nisam mogao da se ne sjetim jedne druge prilike, koja nije ostala zabilježena na filmu, ali sam je "snimio" za sva vremena... Mjesto je isto - Rembrant, beskrajne priče o trebama: strpljivo slušanje tuđih laži, jer znaš da si ti sljedeći na redu i da ćeš ispričati veću...

A, kad je Branko, posve neugledno i nezanimljivo biće (ali, što Sona reče: "Raja je raja"), zaustio: "Kad sam ja jednom...", Švabo (dobio je taj nadimak jer je u Partizanskoj eskadrili statirao u uniformi njemačkog kapetana i pričao da se "nikad u životu nije osjećao moćnije") ga je prekinuo: "Ma, šta ti sereš! Ti pičke nisi vidio od rođenja, a i tad je bilo s unutrašnje strane."

Digao se od stola smijući se kao da je napravio najbolji fol na svijetu (možda bi i bio donekle dobar, da, po svemu sudeći, nije bio istinit) i otišao iza šanka da nam naspe još jednu rundu. (Švabo je, moram napomenuti, bio ljudina od čovjeka: oko metar i devedeset, sa dobro raspoređenih stotinjak kila, i, ni u kom slučaju, cvikaroš.) Moljac je ustao i otišao za njim. Njihov "razgovor" je trajao dvije-tri sekunde, a onda se Švabo vratio za sto, blijed kao mrtvac, kršeći prste promućao je: "Branko, izvini. Nisam tako mislio..."

Branko, koji je već bio pokupio cigarete i šibicu sa stola, strusio svoje piće i spremio se da ode iz kafane, rekao je: "Nema veze, Švabo. Jesmo li raja ili nismo?"

Ponovo je sjeo za sto, povučen Moljčevom rukom i zaplakao.

* * *

Nedavno smo sjedili, Moljac i ja, u nekoj staroj kafani sa novim imenom; pili smo kiselu vodu, koju nije otvorio zubima, jer sad se prodaju u plastičnim flašama... Pitao sam ga: "Sjećáš li se..."

On se sjećao.

"Znaš, Moljac, šta sam se hiljadu puta u životu upitao?"

"Pojma nemam."

"Šta li si onog dana, za šankom, rekao Švabi?"

Oči su mu za trenutak bljesnule, a onda mi je spustio ruku na koljeno, isto onako kako je to uradio prije mnogo godina kad me je pitao da li me neko dira i rekao: "Ne, Daco. Ti to ne želiš znati."

AJNŠTAJN IZ NAŠEG SOKAKA

Jadranko je znao sve na svijetu, ali ništa korisno. Znao je dimenzije fudbalskog i košarkaškog igrališta, širinu i visinu gola, visinu obruča, pa čak i težinu lopti, ali nikad u životu nije dotakao loptu, odigrao basket, a ne vjerujem i da je gledao neku utakmicu.

Bez problema je mogao izbiflati Mendeljejevu tablicu hemijskih elemenata, ali mu je svako mogao podvaliti bakreni prsten pod zlatni.

Imena svih dobitnika Nobelove nagrade za književnost su bila "mala maca" za njega, ali nikad nije u čitanju odmakao dalje od x-100 romana. Takođe je znao sve dobitnike Oskara, ali je visio u kinu Sutjeska po bezbroj puta gledajući filmove Bruca Leeja i špageti-vesterne. Prije sviju nas je skontao savršenu štelu u remiju, gdje te svaka karta handa (četiri keca, četiri petice, četiri osmice, žandar i joker), ali sam siguran da je koji put sjeo u partiju da bismo ga uzeli lopatom.

Svejedno, pošto mu je otac bio imućan - vojni pilot, koliko se sjećam, uzimali smo mu pare na takve prostake kao što je presavijanje novčanice ili Johnny Walkera (Kako ćeš "natjerati" Johnnya da hoda u kontra smjera, a da ne dotakneš flašu? Staviš dvije čaše vode ispred flaše i kad gledaš kroz njih, slika je obrnuta.), a mislim da će umrijeti, a da mu nikad neće biti jasno kako to da on nikad nije mogao pogoditi je li tura ili jazija (mada su šanse fifti-fifti), jer mu jednostavno nije moglo pasti na pamet da neko može napraviti petobanke s dvije ture ili s dvije jazije.

Otac mu je često bio odsutan, a majka mu je bila drolja. Ne ona prava, nego drolja u duši. Voljela je da nam vadi zazubice hodajući pored prozora samo u donjem vešu, a neki su se čak kleli da su je vidjeli i голу. Primala je česte posjete u neuobičajeno doba noći, a Jadranko je tad morao van. Sjećam ga se kako sjedi na stepenicama ispred kuće, bulji u prozore, čeka kad će se svjetlo ugasiti, pa opet, nakon izvjesnog vremena, upaliti i zabavlja se vežući komplikovane čvorove. (Znao je i to, mada nikad nije bio u izviđačima.)

Mnogo godina kasnije će mi priznati da ga je najviše ponižavalo to što bi "čiko", po izlasku iz kuće, vadio pare i turao mu ih u džep, milovao ga po glavi i namigivao mu kao da su upravo završili neki dobar, zajednički posao. Njegov otac kao da nije mario šta se događa za njegovog odsustvovanja. A i ne bi se dugo zadržavao u kući. (I on bi pomilovao Jadranka po glavi, punio mu džepove parama i negdje nestajao. Pričalo se da noći provodi u hotel Evropi uz poker i legendarne količine viskija.)

Mi smo rasli kao iz vode, a Jadranko je ostajao isti - ako se čak nije i smanjivao. Već nam je izbijalo prvo paperje po obrazima i ispod nosa i nazor smo se brijali ne bi li ubrzali taj neizdržljivo spori rast, ali jedino u čemu smo uspjevali bio je još veći broj bubuljica po licu. Ali, mijenjao se i on. Ne tako

kao mi, nego više u izrazu lica: poprimio je nekakav smiren, samozadovoljan izgled.

Nekako u to doba su počele da se dešavaju čudne stvari u komšiluku. Ne baš toliko čudne, jer uvijek ih je bilo, ali su učestale.

"Jeste li čuli da je neko Madžarici udavio mačka?"

"Čuj, ba, neko. To je mogla samo Bibika."

Madžarica je bila starica, samica, a živjela je u sustanarstvu s Bibikom i svi su znali za njihove nimalo prijateljske i sustanarske odnose. Pričalo se da bi se Bibika najradije kotarisala Madžarice i proširila se u njen dio stana i da joj je pravila razne pakosti: Madžaricin tek opran veš bi se našao u blatu, iako nije bilo vjetrovito, cvijeće joj je stalno venulo, ma koliko ona vodila pažnje o njemu, "miševi" bi joj progrizli kese s brašnom i šećerom u špajzu, a sama je Madžarica dodavala svoj dio priče: vidjela je Bibiku kako opšti s đavolom, ulazila je u kuću mokrih cipela, a za njom nije ostajao nikakav trag po podu, baš kao da ne dodiruje zemlju, u sobi joj visi raspeće, ali okrenuto naopačke... (Madžarica nikad nije pre-boljela gubitak svog mačka, Bisera, kako ga je zvala, pa je preostatak života svako veče u predvečerje izlazila u avliju i dozivala: "Biser, Biser. Mama ti je kupila jetrice za večeru.")

Nađeno je još nekoliko zadavljenih i otrovanih pasa u komšiluku, ali mi smo sve to pripisivali firaunima s Gorice, jer su se o njima pričale najzlokobnije priče: kako "napumpaju" mačku benzinom, a onda je zapale, padale su optužbe na njihov račun da jedu pse, da svi žive u incestu ili, kako smo to slikovito govorili, da se "ne zna čiji je u čijoj"...

A, onda sam jednog dana vraćajući se iz škole, na uobičajenom mjestu, ispod starog hrasta, našao svog psa Bobu, ali je već bio ukočen i iz njuške mu je curila zelena pjena... Tad sam i ja poludio.

"To je ona fištrija s četvrtog sprata", bio sam siguran, jer mi je uvijek prijela da će pozvati šintere. Čekao sam njenog sina, Osmana, u žbunju iza škole, s nožem u ruci, ali, na svu sreću, neko od raje je prenio priču da je "Daco totalno popizdio", a priča je došla i do Osmanovih roditelja koji su zvali miliciju i dopratili Osmana do kuće... Poslije toga su tajanstvene smrti pasa i mačaka prestale.

Jadranku je nakon nekoliko mjeseci umro otac. Mnogi su to pripisali (a takva je bila i zvanična verzija) njegovom pretjeranom piću, a i činjenici da je nedavno bio prisilno penzionisan (baš zbog pića) i da ga je to dokrajčilo.

Slijedio je moj otac i to je Jadranka i mene zbližilo, češće smo se družili, pravili planove za budućnost, pili naše prve pive u Marinkovoj bari iza Istre... A, onda, opet, "poslastica" za komšiluk: Jadrankova majka se objesila. Ljudi su klimali glavama: "Ma, daj: nije mogla podnijeti gubitak muža. Bilo joj je bolje nego ikad, imala je njegovu penziju. Nikad nije bolje izgledala."

Bilo kako bilo, Jadranko je odselio u Zagreb, kod tetke. Prošlo je mnogo godina do našeg sljedećeg susreta. Rekao mi je, što me je prilično iznenadilo, da je završio kriminalistiku. Ali, u drugu ruku, pored onih miliona x-100 romana...?

Šalio sam se:

"Nešto mi baš ne ličiš na Prljavog Harija."

"Radim kao toksikolog."

I to je bilo sve.

Ah, da. Zaboravio sam reći da je omča na vratu Jadrankove majke bila svezana u savršen, komplikovan čvor...

MATER PEDERSKA

Ljupe je okrenuo frajera na korner liniji, centrirao, a ja sam tamo negdje oko "sedmerca" prihvatio loptu na prsa (ni Mujo Hasanagić se ne bi postidio kako sam to izveo), spustio je na zemlju, izveo "lažnjaka" desnom, a onda je petom vratio na lijevu; Kike je bio pošao klizećim s obje noge, ali sam mu je proturio "kroz pišalo" i zavalio jedan od najboljih golova u svojoj "karijeri".

Ali, nisam imao vremena da slavim: Kike se ustremio poput zlog, zrikavog kopca na mene: "Bio je 'enac'."

Samo sam odmahnuo rukom.

"Mater ti jebem, priznaj da je bio 'enac'!", sav je pjenio.

"Ma, daj, pusti tu zajebanciju, Kike."

Sad me je već s obje šake gurao u prsa i ponavljao: "Mater ti jebem pedersku, bio je 'enac'..."

Najednom je svima utakmica prestala biti interesantna, nego su nijemo, čak se malo izmaknuvši, gledali kako ću se izvući iz govana.

Kike je bio neuporedivo bolji od mene u lopti; ja sam bio za jedno pola glave viši, ali on je bio itekako širi, stabilan na onim svojim krivim nogama i dok mu je iz usta prskala pljuvačka, razmišljao sam šta mi je raditi. Jedina šansa mi je bila uhvatiti ga na foru i opaliti glavom, ali ako fulim - onda sam "bogin".

Spustio sam glavu i zamahnuo, ali se Kike izmakao, uletio mi u koštac i podijelio mi jednu od kvalitetnijih marisana u mom životu.

Bila su to još ona "viteška" vremena kad se protivnik nije gazao nogama dok je bio na zemlji, ali svejedno mi je sutradan glava bila kao da su me izujedale pčele.

Otoci su spali za par dana, ali je taj osjećaj nemoći i poniženja da me Kike može izmarisati kad hoće i kako hoće ostao i pratio me još dugi niz godina.

Nije mi više nikad prijetio, niti me provocirao, ali čak i mnogo godina kasnije, kad bih sjedio s prvim curama u Park kafani, osjetio bih njegov podrugljivi, zrikavi pogled negdje u predjelu između lopatica, plaćao, dizao se od stola i bježao.

Isto je bilo i kad bismo se sreli na ulici. Ugledavši ga kako ide u mom

pravcu, pravio sam se da sam nešto zaboravio, vraćao se nazad ili prelazio na drugu stranu ulice i bolno osjećao Kiketov prezrivi pogled kako me prati.

Dugo se nismo sretali (valjda zato što sam se ja preselio u drugi kvart), ali čak i kad bih samo prolazio pored FIS-a, bojao sam se da iza ćoška ne naletim na njega...

* * *

Prvi "susret treće vrste" desio se u ratu. Bio sam u klubu Sarajevo, kod Omče, na kafi, i on mi je rekao da me je tražio moj prijatelj (inače fora u Vojnoj policiji) i da mi je poručio da navratim do njega. To je značilo samo dvije stvari: ili da ima cigara ili pića za mene. (Ili treća, najbolja: da ima i pića i cigara.)

Razmetljivo sam žmario jednu na drugu čekajući dva sata. Prijavio sam se na portirnici, pokazao ličnu kartu, rekao da imam zakazano, a mladi policajac mi je rekao da je moj prijatelj na nekakvom sastanku i da ne zna koliko će to potrajati, pa me je ponudio kafom. Popio sam jednu, pa drugu, pa treću i jebo sebi znanje što sam sve one cigare što sam ih imao kod Omče onako suludo olako i brzo ispušio.

Policajac je primijetio da sam se uzjebao, pa da bi mi izašao u susret, ponudio: "Dok čekaš, hoćeš li da se malo 'zabaviš'?"

Pojma nisam imao o čemu govori dok me je vodio u jednu pokrajnju prostoriju i objašnjavao: "Maznuli smo 'četnika' kako daje signale..."

Ušli smo u sobu bez prozora, samo s jednom golom sijalicom na stropu, a na podu je, u čudnom položaju, sjedio neko. Trebalo mi je par sekundi dok mi se oči nisu, poslije sjajnog julsog sunca, privikle na polumrak... Čovjek na podu je bio Kike, a razlog zašto je onako sjedio na golom podu bio je zato što su mu obje ruke lisicama bile vezane za radijator.

"Kike!", uskliknuo sam nemalo iznenađen, a on je podigao glavu, prostrijelio meni tako poznatim pogledom, zaustio da kaže nešto, ali se predomislio i samo nastavio da zuri u mene.

Rekao sam policajcu: "Ma, daj, kakav četnik! Ovo je Kike, znam ga sto godina."

Policajac je samo slegnuo ramenima: "Kako hoćeš. Tvoja stvar." Zamolio sam ga da odveže Kiketa, ali on je rekao: "Nema teorije."

Na kraju sam ga izmolio da mu odveže bar jednu ruku i da nam donese dvije kafe. Nevoljko je pristao na to i uskoro sam sjedio pored Kiketa na podu. U potpunosti tišini smo srkali kafu.

Ja sam buljio u zid (jer nije bilo ništa drugo u šta bi se gledalo i izbjegavao svrnuti pogled na Kiketa), a na sebi sam, kao i cijelog života, osjećao njegov pogled... Kratko je to trajalo, jer je policajac došao, rekao mi da je sastanak završen, da mogu do svog jarana, a onda opet svezao lisicama i drugu Kiketovu ruku...

Ispala je, hvala Bogu, ona treća, najbolja varijanta: moj jaran je imao i pića i cigara, pa mi nije ni palo na pamet da ga pitam za Kiketa.

Prošao je i rat, i moje godine jebade po Americi i sasvim je normalno da sam na Kiketa potpuno zaboravio...

...sve do jedne noći kad sam zaglavio u nekom bircuzu što radi svu noć i ima dobru muziku. Sjedio sam za šankom, tupo gledao u svoj odraz u ogledalu i nisam ništa mislio.

Tad sam iza leđa čuo poznat glas i poznate riječi, koje su me vratile tridesetak godina unazad: "Mater ti jebem, otkud ti?"

Susreo sam se s Kiketovim, nimalo promijenjenim, pogledom: "Mater ti jebem pedersku, šta ti radiš ovdje?"

Nije mi bilo do frke (pogotovo s njim), pa sam pokušao eskivirati zovući piće, ali je on odbio, prišao korak bliže i sasvim mi tiho rekao:

"Pederu. U ratu si imao šansu da me isprebijaš. Nećeš je više imati."

Tad smo se dohvatili i, mada nepouzđani svjedoci tvrde da sam ga izubijao, ja se u to ne bih zakleo, jer sam se probudio sa dva slomljena rebra. Poslije toga - ne kažem da se još uvijek bojim Kiketa - kad god ga sretnem, uzvraćamo jedan drugom poglede.

Njegov govori: "Mater ti jebem pedersku."

A moj, s istom mržnjom i prezirom (ne znam kome upućenim) kaže:

"Mater si jebem pedersku."

ROĐENDAN

Dan je to koji bi valjalo proslaviti: em sam doživio četrdeset petu (po prognozama pokojnog Milana Čakara nisam imao šanse da doguram ni do osamnaeste), em mi je danas ročište za povrat stana.

Jebi ga, kažem sam sebi, neka se i to već završi: prestar sam i umoran više biti izbjeglica u vlastitom gradu, spavati u tuđem krevetu, hodati na prstima da ne bih poremetio nečiji mir i san, brojati svaki list tariguza koji sam upotrijebio, kašljati (pokrivši usta jastukom) što tiše mogu, zuriti kroz prozor u nepoznato nebo, isto, ali toliko drukčije od onog neba što se vidi s mog prozora, svakog jutra bosom nogom udarati u prag kupatila kojemu ne pripadam, čekati i čekati telefonske pozive koji ne stižu, glodati svoju samoću brojeći koliko je puta neka pjevaljka ponovila neki besmisleni refren, imati samo dvije knjige na raspolaganju: jedna od njih je neka moja davna, a druga je posljednja knjiga Dubravka Brigića; prva (moja) mi se gadi, jer ju je napisao neki Dario Džamonja kojeg više ne poznajem, a druga (Brigina) me samo tjera u još dublji očaj, jer znam o čemu piše, a znam i to da ga više neću sresti u Slogi, Sarajevu, Korzu i moći mu reći šta mislim o onom što je pisao: mišljenja su podijeljena - jedni tvrde da ne valja, a drugi da kurcu ne valja; zagrliti ga, iskapiti duplu lozu i

još jednu "putnu", pa se razići svako u svoj nespokoj...

Pošto sam kokuz, idem do svog din-dušmanina Zlatka Topčića u Klub pisaca i pijem kafu i "štok" s njim, on mi daje pedeset maraka i želi mi sreću (iskreno, bar još to mogu prepoznati kad te neko handri ili ti želi dobro), potom sretnem Dinu Bešu i on mi daje pedeset maraka i zove me na piće, a meni samo sada valja na sud, obaviti tu formalnost, priložiti spisak od četrdeset i četiri svjedoka koji su stanovali kod mene, u mom stanu, potpisati se na neki papir i vratiti se u stan, širom otvoriti prozore, pripaliti cigar i gledati u prazno mjesto gdje je nekad bio krevet moje kćerke i vidjeti je kako mirno spava podnimivši ručicom obraz, ali postoje dvoje neljudi koji su dali izjavu da ja tu nikad nisam ni stanovao, da moj otac nije imao sina, da ja nisam nikad imao ni ženu ni kćerku, da sam ja, ustvari, sopstvena fikcija... Potpuno sluđen saznanjem da me nema na mapama nečijeg bezumlja, idem u kafanu gdje me niko ne poznaje, naručujem pivo i kažem sam sebi: sretan ti rođendan, idiote!

Sjećam se kako se moja baka nikad nije radovala mom rođendanu, jer sam, kao po nekom pravilu, uvijek bio bolestan taj dan - sad više nisam bolestan, nego mrtav. A, vala, nešto se i ne sjećam da sam ga ikad i proslavio. Mislim, onako ljudski: kad mame naprave tortu, lavor ruske salate, hektolitar himbera, pa dođu sva raja iz razreda i komšiluka, igra se "zaloga", prvi put se ljubi svoja "simpatija", a tata te sav raznježen da odrastaš (ali i kojim vinjakom) dugo grli i posjeda u krilo i priča nešto bezveze...

Dobio bih za taj dan koji dinar i vodio raj u slastičarnu Dvije ruže, pa bismo se takmičili ko može pojesti više rolata pravljelog po nekom "ciglarskom" receptu - pobjednik je uvijek bio Vlado Albahari, jer je mogao spucati kilu, i to bez boze.

Kasnije su to bila samo bjesomučna opijanja u nečijem stanu (svoj još nisam imao), kod Moste, Toše, Maje, Leke i Duška, Čite ili Sone... Pamtim samo jedan: Indexi su svirali u FIS-u i Pimpek mi je u pauzi svirke turnuo pet milja u džep, a onda obznanio prekrcatoj sali da mi je rođendan i otpjevao Girl... Znam da sam lebdio i želio da je tu Mira, ali me ona tad nije bendala ni za suhu šljivu...

Lažem. Pamtim i drugi, mjesec i po dana nakon smrti mog oca, kad sam pozvao cijelu redakciju Spektra (Memu Kundurevića, Slavicu Ličen, Zlatka Dizdarevića, Zdravku Grebu, Dragana Stefanovića, Aleksandra Tomaševića...) u sada već moj stan i sjećam se da se pio Fruškogorski biser i Maraština, a mezile se španske konzerve dagnji, lignji i hobotnice... Bila je tu i jedna cura i bio sam ja, ali ona je već dugo godina sretno udata, pa uopšte nije važno njeno ime.

Slušali smo "Let it be" Beatlesa i ne znajući da im je to zadnji album, da će s njihovim raspadom i naša mladost skončati.

Proći će hipten godina da doživim tu sreću, nakon dvanaestosatnog radnog dana u fabrici, u Americi, da se kao prebijeno pseto vratim kući u jedan sat po ponoći i dočeka me budna moja dvogodišnja kćerka Vesna da me poljubi i otpjeva mi Happy Birthday...

Sad sjedim tu gdje sjedim i samo znam da sam preživio sve ove godine - kad se sve sabere, ipak, sretne.

Ali sreću kvari trula misao: dokle?

JEK-DU

"Sve je u tvojim rukama", kaže meni majka, a, pritom ne dodaje ono meni toliko važno "sine", pa opet, po hiljaditi put sanjam njeno ime, sisam sisu koju nikad nisam sisao, i molim onoga u kojeg ne vjerujem da da... Mama, kažem tad životu, a ne njoj: sve mi izgleda da je moje bilo samo da se rodim - a ostalo je preostalo u nekom vrhovnom biću "čiji su putevi tajanstveni"...

Meni nisu! Taj surovi vladalac smrti i života igra šešbeša sa mnom.

Najgluplje igre koju znam, ali svejedno, ja prihvatam pravila, bacam kockice i "ubijam" jek-du: najgore nešto što se može baciti, nešto što ne znači ništa, što svako, slijedećim bacanjem može pobijediti... idem dalje, mama: opet bacam gubitnički jek-du i sve se nadam da će preplivati kroz poplavu užasa nešto lijepo i nešto nesretno kao što sam i jesam...

"Sve je u tvojim rukama", odzvanja mi kroz glavu i, pošto mi je pun kurac bacanja jek-du, samo gledam kroz prozor, a visina me mami: baci, baci, baci... Boba, samo boba fali da povjerujem toj prokletnici. Sam pogled na nju (prelijepa je) i znam da joj je ime Smrt, ponovo uzima pod svoje skute Život - kakav takav, jebaji ga.

Idem tamo gdje ne bih trebao ići, srećem čovjeka kojeg ne bih trebao sretati: prošlu, samo prošlu, noć je "jebao i mrtvu i majku i oca"...

Digao sam se od stola - nisam svog jarana, Kikana, ostavio na bilo kojem cjedilu - nego sam rekao, u tom smislu da sam ja i prestar i preslab i prebolestan da se bijem, ali da ću se uvijek biti...

Sreli smo se jutros:

"Joj, jesam jučer bio pijan..."

"Ama, jebo to."

"Jesam li ja tebe, Daco, uvrijedio?"

"Nisi, Sara, samo si mi rekao da sam šupak."

"Ne bih ja to nikad za tebe izgovorio..."

"Sara, rekao si, ali se to ne pika."

"Izvini."

Sara ide iz kafane, šta li mu je u duši, ja to ne mogu znati, i kaže:

"Neću ti nikad zaboraviti ono cvijeće što si ostavljao pred vratima."

Vratim se ja malo, tridesetak godina unazad: Alma je ljepotica - ja sam pijanac i budala. (Imam ja, kakav-takav, status pisca i novinara, ali, pošteno: da

sam pijanac i budala uvijek prevagne.) Svi mi zamjeraju kako pišem o nekakvim svojim seksualnim poduhvatima...

Eto, neka svi znaju: Almu nikad nisam ni poljubio, ni dodirnuo... samo što sam radio bilo je buljiti u njen prozor, čekati da se opet pojavi...

Nakon sto godina svega, Alma je ostala isto lijepa (lažem, pro-ljepšale su je godine), ja sam i dalje beskrajno i beznadežno zaljubljen u nju i toliko sretan da nikad nije prihvatila moj poziv, jer ja uvijek bacam jek-du.

STENMARK

ZA PISAĆOM MAŠINOM

Nedjelja je - taj najprokletiji dan za samotnjake. A, kad si kokuz i mamuran, ne može biti gore. Sjedim u stanu svog jarana Zlaje i besmisleno mijenjam televizijske kanale: na svakom isto - dvadeset ljudi "gonja" loptu po terenu i to bi trebalo da me uzbudi i zadrži mi pažnju?!

Po deseti put prelistavam Bosnu, jedinu "literaturu" koju imam, ali već sam sve iščitao - čak i tekstove nekog Edina Avdića i tražim spas, ali ga ne nalazim i ne vidim. Jer Kerim (kod kojeg mogu piti na teku) nedjeljom je zatvoren, Sirano takođe, a i Sarajevo...

Istom - zvono na vratima.

"To je neka dobra duša, s flašom i cigarama, koja me je telepatski dosegnula", mislim, i bos, po hladnom betonskom podu letim da otvorim vrata.

"Izvinite što Vas uznemiravamo. Vršimo anketu o predstojećim izborima", jedan dečkić mi potura neki list papira pod nos...

"Ma, idi se dijete u pičku materinu!"

Ipak, to zvono čini da promijenim odluku da se vratim u krevet i pravim se da spavam, nego se oblačim i silazim niz kliske stepenice prema Marindvoru... Sjetim se da mi je Zlaja rekao da je Ptičar u Tvrtkovoju otvoren, a imam i tri marke u džepu, pa ću bar jedan satak moći zavarati svoj očaj.

Kod Omera, u Ptičaru, moj stari komšija Mirko.

Nismo se vidjeli "sto godina". Sjedimo okruženi posterima kanarinaca i štiglića, pijemo gemišt. Dolaze i Zlaja i Dragan i najednom se život čini podnošljivijim.

Možda ću predurati i ovaj dan i noć, a već sutra će biti bolje, mnogo bolje. Omer nam sipa još po jednu "sikterušu", jer zatvara u osam sati i idemo u kafanu koju drže neke Sandžaklije, pa nam, valjda, prepoznavši "marindvorske" glave, pred nosom zatvaraju vrata i mi stojimo nasred ulice u kojoj smo se rodili, igrali lopte i čize i nijemo se pitamo: gdje sad? Mirko predlaže Jagodu.

Bogami, otvorena je i puna svijeta. Služi nas konobarica građena kao "playmaker" i šupljiramo dalje: pričamo o teorijama postanka svijeta samo da ne bismo pričali o tome da Zlaji treba tri hiljade maraka da bi dobio ugovor o korištenju stana, da će Mirka uskoro, po nekom zakonu "restitucije", izbaciti iz njegovog stana, da mene nema ni na mapi ovog "opsjednutog" grada - više ne haubicama i snajperima, nego duhovima prošlosti.

Kad smo došli do postanka čovjeka, Zlaja zaključuje diskusiju: "Čovjek je nastao iz kurca."

Mirko i ja ne možemo da se ne složimo s tom očiglednom istinom, pa nam je sad ostalo ništa o čemu bismo mogli laprdati. Zlaja brunda kao medvjed da više nikad u životu neće piti, Mirko duma nešto svoje, a ja gledam u njegove ruke i sa pakosnim zadovoljstvom primjećujem da su mu nokti prljaviji i zapušteniji čak i od mojih.

Za sto nam prilazi moj jaran, Faca, i hvali nešto što sam napisao, a čega se ja više i ne sjećam. Ali, sujeta je sujeta, pa me čini blaženim da slušam slavopojke...

Priča Faca kako se s nekim svađao o meni: kao taj neko je rekao da bi svako mogao pisati kao što ja to radim, a Faca mu je odgovorio: "Aha. To je kao kad gledaš Stenmarka na televiziji pa misliš: jebo njega - uzmeš štapove u ruke, staneš na skije i spustiš se - to može svaka budala."

Mada mi je do tada Facino laskanje godilo, odjednom se osjećam tako star i tužan, jer se sjećam vremena kad mi je pisanje značilo život, a ne preživljavanje, kad sam, zajebajući svoju ženu (bivšu - i to me rastužuje), dok bismo pili jutarnju kafu, a ona morala na posao, sjedao za pisaću mašinu i pjevao: "Gledaj ove ruke, gledaj sad..."

Prsti su samo doticali slova, a ona su se na nekakav čudan način slagala u cjelinu, tvorila riječi i rečenice, priče, a ja se osjećao kao Šopen kad svira na klaviru.

Sjećam se tog omamljujućeg mirisa friške štampe koju sam mirisao kad mi je Stevan Tontić dao primjerak Lica u kojem su mi objavljene priče - niko i ništa me nije moglo dotaći, niko mi nije mogao nauditi, bolio me kurac šta iko misli o meni dok sam nosio taj knjižuljak ispod ruke...

Da ne pričam o prvoj knjizi! Hej! Rajko Petrov Nogo je o njoj pisao u NIN-u na pune dvije stranice, a ja sam hodao gradom kao paun i prvi put shvatio šta je Miguel de Unamuno mislio kad je tvrdio da čovjekov osnovni poriv nije želja za samoodržanjem, nego bijeg iz anonimnosti.

Sjećam se sreće svoje rodice Buce kad sam joj poklonio tu knjigu, a sad me je stid i strah da je čak i nazovem, jer znam koliko me voli, a ja ne činim ništa da tu ljubav opravdam, nego kao sova čučim na nekoj suhoj grani i nukanjem tražim izgovor za sve što pogrešno činim.

Sjećam se medvjedeg zagrljaja svog pokojnog prijatelja, Nedima Idrizovića, koji nije dao nikom ništa da plati u Korzu kad sam mu potpisao svoju knjigu, a on me zajebavao da bi se moja sabrana djela mogla proturiti ispod

vrata...

Sjećam se zanosnog tijela moje Sabine dok leži pod čaršafom, a ja joj kažem: "Samo da napišem priču za "Oslobođenje" i eto me natrag u krevet..." i pisao i iz mene se naprosto prosipala ljubav.

* * *

Hvala ti, dragi Faca, na svim komplimentima koje si mi udijelio, hvala ti što si me branio i poredio sa Stenmarkom, ali nešto moraš da znaš: na televiziji smo gledali samo njegove pobjede, divili se lakoći s kojom prolazi kapije, ali se nikad nismo upitali ni vidjeli koliko je on padova i lomova imao, koliko toga se odrekao da bi završio slalom i digao ruke u pobjedničkom zanosu.

Samo on to zna. Zato je tvoj protivnik u diskusiji sasvim upravu: svako bi mogao pisati ovako kao što ja pišem!

Ali, po koju cijenu?

JEDNA ŽENA

Na planeti Zemlji postoji vjerovatno tri milijarde žena s kojima nisam spavao, ali postoji samo jedna s kojom jesam.

Upoznali smo se na promociji knjige Muharema Serbezovskog Putevi vjetrova i Cigana u "Domu pisaca".

Ne pitajte me kad, jer je to nebitno, ali pamtim da je bilo hladno, da sam tri prethodne noći spavao u portirnici "Pozorišta mladih".

Sad sam tu, s Nerminom, dahom joj grijem ruke, a ona me zove da spavam kod nje.

Idemo taksijem na Breku (ja usput kupujem flašu konjaka), ona se skida, oblači pidžamu i liježe u krevet, a ja na pod i držim je za ruku i spavam, spavam - možda sanjam.

Budim se i čini mi se kao da je život opet normalan: čist WC, u kuhinji peć i čaj, televizija i tranzistor, polica puna knjiga u sobi, a ostalo je još i dobro konjaka; telefon mi je pri ruci, pa zovem jednu ženu u Americi, koja me je strpala osamnaest mjeseci u muriju, da pitam kako nam je kćerka...

Kćerka neće da priča s "tata Dacom", jer sam joj obećao da ću se vratiti za njen rođendan - i slagao.

"Samo sebe mučiš", kaže mi Nermina i uzima flašu ispred mene, a ja skrstim ruke i mislim kako je upravu, jer nikad u životu sebi nisam nanio ništa drugo osim patnje.

Nermina mora na posao i ostavlja mi svoju knjigu s posvetom: "Dragom Daci!

Zna se ko je kome svoj, a ko kome kurac moj."

(Sad se sjećam i datuma: drugi novembar 1998. godine.)

Čim se uhvatila vrata, ja se dohvatim flaše i telefona; opet zovem Ameriku, drugu ženu, koja mi je jednom rekla da jedva čeka dan kad će mi pljunuti na grob, da se čujem sa svojom drugom kćerkom...

"Kako si, sine?"

"Dobro."

"Šta radiš?"

"Ništa."

"Voliš li tatu?"

"Volim."

"Tebe tata voli najviše na svijetu."

"Znam. Zdravo, tata."

Buljim u telefonsku slušalicu i ponovo osjećam neprolaznu bol koju sam sebi nanio.

Konjak čini svoje, pa se počinju rađati mutne uspomene:

"Meni su tebe oteli", kaže mi moja majka, a ja se sjećam kako sam, nakon smrti svog oca, u njegovim papirima našao sudsko rješenje gdje stoji da me se majka odrekla.

Sjećam se pisma, koje sam pokazao Dubravku Bibanoviću, koji je tad stanovao kod mene:

"bla, bla, bla..."

Na kraju potpis imenom, a onda prekriženim:

"Voli te mama."

Sjećam se beskonačnog osmijeha svoje sestre Mirne dok me otac, s kartonskim koferom u jednoj ruci, vodi iz kuće u koju se više nikad neće vratiti: ona sjedi na prozoru i ne znajući šta se dešava maše nam ručicom, a naš otac odmahuje i lice mu se cakli od suza...

Izranja slika moje kćerke Vesne kako mi trči u zagrljaj na aerodromu u Madisonu, nakon šest mjeseci mog, da tako kažem -odsustvovanja, a odmah potom druga:

aerodrom u Chicagu, moja Vesna plače:

"Mrzim tvoje Sarajevo. Ako se vratiš tamo, nikad se više nećeš vratiti meni."

Plačem, ali više ne znam plače li to konjak iz mene ili su to moje suze, pa se sjetim Sabine, Maje, Gordane...

Milica me je onomad, dvije godine nakon što smo prekinuli, pomilovala pogledom.

To se pamti i to žeže. Zrinka mi je rekla:

"Slušaš li ti sebe kad pričaš?"

"Što, Zrinka?"

"Javljaš mi se nakon devetnaest godina, kažeš da dolaziš, a uopšte ne pitaš jesam li udata, s kim živim, imam li djecu..."

"Pa, jesi li, izvini?"

"Nisam."

I ostaje Zrinka da peče i da rovari po mojoj duši kao čir na želucu i nema te soda-bikarbone da ublaži bol.

Gordana je u Beogradu, nismo se ni čuli ni vidjeli godinama, ali mi moj prijatelj, Mosto, kaže da je sretne pokatkad, da pita za mene...

a, ja, opet, punim čašu i sjećam se kako sam je zarazio triperom što sam fasovao od nekog "groba" iz "Sloge", a pomogla mi moja jaranica, doktorica Svjetlana, koja ju je ubijedila da je to samo teža prehlada jajnika...

Sad sjedim ispred gomile neispisanog papira, konjak se neumitno približava kraju, dogorijeva zadnja cigareta u pepeljari, a ja se samo pitam:

"Zašto?"

Odgovor si ne mogu dati, da li je sve ovako zbog toga što sam spavao samo s jednom ženom ili, možda, što je jedna žena spavala s mojim ocem...

TICE U GLAVI -

LEPTIRI U GNIJEZDU

Kad sam tek počeo raditi u jednoj fabrici u Americi, na prsa su mi prikačili (kao i drugim radnicima) karticu s imenom - tako se ne gubi koja sekunda na upoznavanju, a izbjegava se i to da zaboravite nečije ime.

Zato je Tim samo ponosno, kao da je Shakespeare, lupno sebe po prsima, a prvu šansu sam imao progovoriti s njim na "lunch-pauzi" - meni je to vrijeme, bezbeli, koristilo da sažmarim što više cigareta, a svim ostalim da u sebe potrpaju hranu koju su donosili od kuće, jer i to je itekakva ušteda.

Prvo pitanje, koje mi je Tim postavio nije bilo "odakle sam", "kako je u Bosni", nego jedno koje sam najmanje očekivao:

"Zašto leptiri ne pjevaju k'o ptice?"

"I beg your pardon?"

"Zašto ne pjevaju kao ptice - isto su šareni?"

Tražio sam pomoć sa strane, ali, ostali su žvakali svoje sendviče i nisu vadili čepove za uši - svi smo bili obavezni da ih nosimo da ne bismo oštetili sluh i tužili fabriku za hipten dolara.

(Nikad se nisam mogao naviknuti da mi nešto viri iz ušiju, kao što se nikad nisam navikao ni na vilicu, jer se uvijek osjećam kao da mi je neko strpao đon u usta.)

Slegnuo sam ramenima:

"Valjda zato što nemaju kljun. Ni glasnice, pa mogu samo mahati krilima."

Vrlo brzo sam se sprijateljio s njim, jer, osim što je imao pticu - ma, ne pticu, nego kondora u glavi, Tim je bio obrazovan i načitan čovjek i nikad nismo pričali o tome šta ga je skrenulo na put rezanja kragni u fabrici, dok je njegova žena mašinski inženjer u istoj fabrici, a djeca su im u hemijskoj industriji...

Pošto je osmi smrtni grijeh u Americi pitati, makar i najboljeg prijatelja ili rođeno dijete za platu, ne znam koliko je zarađivao, ali, s obzirom da smo radili isti posao - to mora da je bila crkavica.

A, i što jest - jest, vazda su me "pasle" budale.

Ako je tramvaj s Ilidže pun k'o šibica, naći će se neki sumatnik, koji će stati baš pored mene i cijelim putem do grada mi se derati u uho "šta mu se desilo na poslu, da to ne može više tako", itd., itd.

Ako sam se vraćao kući, pretrpan kesama s pijace (pošto moja žena to ne zna raditi, ja to radim bolje od nje), kod Vječne vatre bi mi obavezno prišao papak da me pita koliko je sati...

Na Rembrant trgu u Amsterdamu, u ljetnjoj sezoni je svaki dan bukvalno milion ljudi, a ja vidim kako se nekakav "hipi", kao kobac ustremio pravo na mene i, ne znam djeluje li ovo uvjerljivo, pita me za pet guldena - na našem...

U New Yorku je to sasvim neuobičajeno, jer nema raskrsnice da vam ne priđu neki klepećući konzervom i, ako vam je, kojim slučajem prozor bio otvoren, brzo ga spuštajte, jer znaju biti ljuti, vrlo ljuti, ako nisu dobili onoliko koliko su smatrali da je "fer".

U Americi je prošenje zabranjeno - ali sve dok gledaš svoje, k'o džoja prodaješ neke češljeve i značke, nisi agresivan - to prolazi.

Sjećam se jedne bakice iz Madisona - zvali su je Angel, što je i bila, koja bi svako jutro napunila torbicu novčića istresajući parking aparate kad bi im istekao rok.

Strpali su je u ludnicu ili starački, jer šta ona ima raditi nečiji tuđi posao (to jest - državni).

U Sarajevu je živa legenda Aba, koji nikad nije pružio ruku, ali je zato uvijek bio "k'o lampa".

Njegovu funkciju je sad preuzeo Miki, legenda FIS-a; on i njegova čuvena rečenica:

"Miki, jesi li vidio Pimpeka u "Kvarneru"?"

"Jesam."

"Šta radi?"

"Pije vino."

"S kim?"

"S kiselom."

U Beogradu je svoj sistem razvio Brana Petrović.

U Francuskoj, kod Ive, prišlepa bi se kojem od imućnijih pisaca, popio pića kao hala, a onda Vidosavu Stevanoviću, Momi Kaporu, Rajku Nogi, Danilu Kišu, Mirku Kovaču... tražio "pozajmicu", i to redovno upisao u neki blokčić.

"Danilo Kiš - milion", "Vidosav Stevanović - milion," i tako redom...

Otišao bi tad na željezničku stanicu, pitao šta će pojesti i popiti (malu meku i solo pasulj, što je sve ukupno koštalo dvije banke), vadio onu sveščiću iz džepa i samo križao ljude kojima je dužan: "Sad više nisam dužan Danilu."

Zeli Čerimagiću je samo trebala povratna karta do Trebinja, a onda je kod Ibri i Fadile (vino, loza, janjetina, duhan - sve domaće) prodao usput još i neku sliku u Dubrovniku...

Sve više tica u glavama, sve više leptira u tuđim gnijezdima, sve više prosjaka, a sve manje onih koji bi im udijelili...

LUTKA NA KONCU

Sjećam se prve "Evrovizije", koja je prenošena na našoj televiziji, a ako me ovo krhko sjećanje ne vara - pobjednik je bila Sandy Shaw, koja je šokirala tadašnju javnost pojavivši se u "nepristojno" kratkoj mini-suknji, i to, bilesi, još bosa.

Pjevala je naslov ovog teksta ("Puppet on a string"). Da li je naš predstavnik bio Baho Kurt ili "Indexi" s "Pružam ruke" - u to se ne bih mogao zakleti...

Ali, naravno, to nije poenta ovih sjećanja (ili prisjećanja, nazovite ih kako hoćete).

Oduvijek sam bio "pozorišno dijete": i moj stric i otac su pjevali u "Narodnom pozorištu" i ja pamtim - mada je čak bilo i rano da se bilo šta pamti, kako sam se muvao iza scene; još me škaklji opori miris tapetarskog ljepila, još su mi dragi drveni mačevi s kojim sam se igrao, a kao da i sad osjetim ukus "najboljih" sendviča na svijetu u bifeu...

Ovo najboljih shvatite uslovno, jer oni su imali samo ukus šminke i onoga (ne znam kako se to već zove) što se koristi za skidanje šminke...

Taj svijet mirišljave jelovine dok se postavlja scena, lepršava tijela balerina (tek sam slutio da u njima ima nešto što će mi kasnije doći glave u životu) kako špiceve balerinki trljaju puderom, a i kako sam i sam bio "glumac" u "Ohridskoj legendi", nipošto nisam htio da propustim taj ritual.

("Igrao" sam ja i u drugim predstavama, kao, naprimjer u "Normi" i imao najtežu ulogu: duga je to i dosadna opera, a meni je valjalo, djetetu od pet-šest godina, probuditi se na određenu ariju moje "majke" Norme itd. itd.)

Moj "profesionalni angažman" u pozorištu se, nakon što sam s "Ohridskom legendom" i "Normom" obišao sva pozorišta i domove za kulturu, od Vareša do Bugojna, bližio kraju, ali i nakon saznanja da moj otac ubire dnevnicu za svako moje putovanje, a meni ostavlja, kao tal, samo onih nekoliko bombona "505 s crtom", što bi mi ih čika Elko, u "Ohridskoj legendi", dok bih mu sjedio u krilu,

tutnuo u ruke...

Ali tad sam već krenuo u školu.

Najprotraćenije vrijeme u mom životu, jer sam već znao čitati i pisati, a to je jedino što i dan današnji znam, a sve ostalo je izhlapjelo iz pamćenja.

Jedina vajda je bila što sam išao u "Vježbaonu" (tadašnju "Učiteljsku školu", a potom "Petu gimnaziju"), čije se dvorište dodirivalo s rukometnim igralištem "FIS-a", pa bih poslije nastave, prteći besmislene bukvere ("Eso se šiša", "Osa sisa sok" - ili, kako smo se zafrkavali "Zuca čopa karpuzu"), sveske ispunjene "tankim" i "debelim" linijama, mogao ostati na treninzima rukometaša "Mlade Bosne" i uskoro postao njihova maskota, pa su mi Čuna, Ibe, Efi, Benco, Runjo... čak slali razglednice sa svojih putovanja.

A, onda su nas počeli voditi na "matineje" u "Lutkarsko pozorište".

Učiteljica Mirza (a kasnije Štefica) ispred nas, a mi, kao pačići, držeći se za peševе naših "radnih odjeća", ulazili smo ujedan novi svijet.

"Kekec" i "Šuma Striborova" su predstave koje su me se bile najviše dojmile.

Bio sam zaljubljen u Mojcu (naravno, ja sam bio Kekec) i mrzio, a u isto vrijeme se bojavao Bedanca, plakao od sreće kad bi Mojca progledala, sav skutren gledao kako se u Striborovoj šumi drveće kreće i prijeteći njiše, a potom izlazio na danje svjetlo i jedva čekao kad ću opet osjetiti tu ljubav i jezu istovremeno.

(Čini mi se da se za proteklih četrdeset godina ništa nije promijenilo, jer i sada umjetnost, prava umjetnost u meni budi ta ista dva oprečna osjećanja.)

Moja fascinacija je bila tolika da sam jedan dan, folirajući da sam bolestan, ostao kod kuće, pojeo "ajnpren" čorbu što mi je baka napravila, a čim je ona otišla do komšinice na kafu, uskočio u kratke pantalone i "zepe" i potražio pravac prema "Lutkarskom pozorištu".

Htio sam istražiti koja je to sila što pokreće lutke (znao sam da su to, ipak, samo lutke), ko stoji iza te misterije.

Prošao sam kroz ulicu Danijela Ozme, potom Dubrovačku, kroz "parkić" ispod kapije bijelog jorgovana, do "Umjetničkog paviljona" (koji više ne postoji, jer - niko mi to nikad neće objasniti zašto - srušen je da bi se dobila "zelena površina"), i - zalutao...

Sjedio sam na kamenom zidiću i plakao, a onda mi je prišao mladi milicioner i pitao me gdje stanujem.

"Jezero 7," rekao sam, ali on za tu ulicu nikad nije čuo jer joj je ime već bilo promijenjeno u Kate Govorušić. (By the way, opet se zove Jezero.)

Pitao me gdje sam krenuo, a ja, kroz plač, rekao:

"U pozorište."

"Pozorište????!!!"

Ja sam samo klimnuo glavom.

Odveo me u stanicu milicije u Augusta Cesarca, a tamo je već, neko stariji, znao da je moja ulica promijenila ime i vratili su me kući uplakanoj baki.

Otac je bio ljut kad je čuo šta se desilo, ali mu nisam mogao objasniti šta

me je na to natjeralo.

Ni sada ne znam: nestašluk? Ma, jok!

Prije će to biti neodoljiva želja da se sazna kako "mrtve" stvari postaju "žive", kako od komada drveta napraviti biće koje misli i osjeća, jednom riječju: kako postati BOG.

Trebali bi vrlo precizni instrumenti duše da se sazna koliko je ta moja opsjednutost Pozorištem lutaka utjecala da budem ovo što jesam, da radim ovo što radim, od mrtvih uspomena pravim život, ali to više nije ni važno, jer se sjećam kako u bašti "Bagrema" sjedim sa svojom prvom curom, držim je za ruku, ona nešto priča, a onda trgne ruku i uvrijeđeno kaže:

"Ti mene ništa ne slušaš."

"Slušam, slušam, dušo: rekla si kako te je ponizio onaj odvratni 'hemičar' zato što te je pred cijelim razredom napao da ti je suknja prekratka...", a ne mogu da joj kažem:

"Volim te, dušo, ali Mojcu više."

Prošlo je još hipten godina otada i evo me kako sjedim otromboljen kao lutka na koncu i treba mi samo neki majstor Anto da učini čudo, da me pokrene, da ovom mrtvom biću vrati život.

VOAJER

Počelo je bezazleno. Nisam nalazio nikakvog zadovoljstva u tome, ali nisam htio da se izdvajam od ostale raje, pa sam i ja svaku noć obilazio Veliki park ili park iza Druge gimnazije, iz gustog grmlja vrebao "parove" na klupama.

Pošteno budi rečeno, nije se imalo šta vidjeti: bezoblično klupko dva tijela koja u mraku teško dišu i ništa više.

Možda su oni sa više mašte vidjeli i više, ali ja ne.

Znam da je Mimo Sova (shvatićete zašto smo ga tako zvali), kad bi se razilazili, govorio:

"Vidio sam joj sise."

"Kolike su?", pitali smo uzbuđeno.

On je na svom torzu pokazivao obim veličine dvije fudbalske lopte.

Jedne noći je rekao:

"Vidio sam joj koku."

Nismo mogli da dišemo od uzbuđenja:

"Ka-ka-kako izgleda?"

Mimo je mahao glavom:

"To nikad neću zaboraviti. To je nešto najljepše što sam vidio u životu.

Kao što već rekoh, ja ama baš ništa nisam uspio vidjeti. Pamtim samo

jednu noć kao specijalnu.

Imali smo dobru "bazu" iza Druge gimnazije, u najgušćem grmlju, a i klupa je djelimično bila osvijetljena uličnom lampom.

Par je sjeo na klupu. On je izvadio kutiju cigareta i šibicu i zapalili su. Pušili su i nisu ništa radili. (Možda im je to bio prvi sastanak.)

A, onda je ona nesigurnim glasom rekla: "Neko nas gleda."

On je pogledom pretražio grmlje i, naravno, nije mogao ništa vidjeti, ali ona je insistirala:

"Vidjela sam oči kako sijaju u mraku." "Mora da je mačka", hrabrio ju je on. "Ali, četvero očiju!" On je "hrabro" počeo da piska: "Pis! Pis! Pis!"

Tada je ludi Eso zaurlikao kao vukodlak i oni su pobjegli i ne osvrćući se.

Smijali smo se kao ludi, a onda primijetili da su cigarete i šibicu ostavili na klupi.

Bila je to "biljana" bez filtera, u smeđe-žutoj kutiji s poklopcem.

I prije smo znali kod Tire u trafici kupiti par "morava" zamotanih u celofan, ali ovo je bila "prva liga". Postojala je još samo jedna skuplja vrsta - filter "VIS".

Žmarili smo jednu na drugu i osjećali se kao bogovi.

* * *

Ti dani nevinosti su prošli i o svom "voajerstvu" nisam ni razmišljao.

Ali, vremenom, kako se samoća sve više useljavala u moju sobu, kako je počela da reži iz ćoškova, sve više vremena sam provodio na prozoru i zurio u prozore okolnih zgrada.

Balkon preko puta mene bio je Vlade Pravdića. Tu nije bilo šta da se vidi, ali sprat niže je bio stan u kojem su se često odigravale "žurke".

Sjedio bih pored prozora s pivom u ruci, slušao bučnu muziku, kroz providne zavjese gledao tijela u plesu i sanjao kako bi dobro bilo da neko tad izađe na balkon, da me pita imam li cigara, da kaže da su ostali bez pića, ili da me jednostavno pozove da im se pridružim.

To se nije događalo.

Samo je jednom gazda izašao na balkon, vidio me na prozoru, a onda se vratio unutra, navukao roletne na prozorima. (Prethodno je razgrnuo zavjese i pokazao mi srednji prst.)

Svoju pažnju sam usredsredio na druge stanove.

Kao i u djetinjstvu, skoro ništa nisam mogao vidjeti, ali sam, kao nekad Mimo Sova, svojoj mašti davao na volju i vidio sam:

Rahelu, prelijepu paraplegičarku, koja je kao podstanar živjela u prizemlju preko puta, kako mi piše pismo.

Vidio sam Oluju, momka mojih godina, kojem je majka s neznanim čovjekom nestala u neznanom pravcu, a on ostao sam s nepokretnim ocem.

Oluja mu kuha večeru, hrani ga kašikom, daje mu čašu mlijeka i lijekove, smješta ga nježno u krevet, a kad ovaj zaspi, iz ladice kredenca vadi očevu

bijednu penziju i trči u Marinkovu baru da je pretvori u toplo pivo ili kiselo vino ili smrdljivu rakiju.

Oluja jeste volio svog oca bezmjerno, ali alkohol je volio više od njega.

Prezgodna novinarka zaboravlja navući zastore kad joj u posjetu dolazi jedan od brojnih ljubavnika i ja gledam njeno savršeno, golo tijelo, noge koje se, stegnute oko njegovih leđa, bjelasaju i od te slike mi se muti u glavi.

Takođe vidim jadnog penzionisanog pukovnika. Nedavno se rastavio od žene. Ona je s kćerkom otišla u Sloveniju, a on je ostao da živi sa sinom.

Nekako je i durao dok je sin još bio s njim, ali kad se ovaj otisnuo na more i kad je ostao sam, sve je krenulo nizbrdo.

Soba mu je zakrčena praznim i punim flašama "vlahova", a on svaku noć sjedi za stolom, pije iz čaša za vodu, lista album, a crveno, podbulo lice mu blista od suza, čupa u očaju ono malo kose što mu je ostalo na glavi i na moje oči se topi poput svijeće zapaljene na dva kraja.

Vidim Muhu, konobara, kad se kasno vraća s posla, a dočekuju ga njegove kćerke (jednoj je četiri, a drugoj deset godina).

Starija mu podgrijava večeru, a mlađa mu skida cipele i savija cigaretu (uvijek je pušio hercegovačku škiju).

Sve me to bolno probada u grudima, pa kad ulazi u spavaću sobu i liježe pored svoje žene, Zrinke, prestajem gledati, jer ne mogu više podnijeti tuđu sreću.

Polako se gasi i zadnji prozor. Samo još moj mutno sjaji pod jed-nookim, surovim nebom.

"Kad ti tuđi životi postanu interesantniji od vlastitog, vrijeme je da se nešto promijeni."

S tom mišlju, liježem u krevet. Obučen.

San ne dolazi na oči i čekam neki telefonski poziv, poziv koji bi mogao unijeti malo života u moj takozvani život, a telefon šuti li šuti...

TETOVIRANI SAN

Godine 1993. ili '94. ili '95. (kako godine, datumi prestaju biti važni mrtvima!) bio sam na koncertu Indexa u Londonu.

U salu veličine Tempła nakrcali su se i "stari Londončani" (oni koji su tu još od prije rata) do "novokomponovanih" (koji su zbrisali za vrijeme rata)... Bili su tu i Suzana, Vlatko Kina, Muha, Zlaja Pegla, Malina i Lidija, Kečo i Amela, Biban... Na koncertu je bio i Pero Luković, koji je zapisao da se prije, za vrijeme i poslije koncerta "popilo toliko toga da bi to bilo teško i preplivati".

To jeste istina, ali Pero je zaboravio napisati da se, takođe, prolilo isto

toliko suza, jer svi smo plakali k'o godina, pogotovo kad je Pimpek zapjevao Bacila je sve niz rijeku.

Plakali smo od sreće što smo se ponovo sreli, plakali smo za svojom mladošću i djetinjstvom, plakali smo za prijateljima koje više nećemo vidjeti, plakali smo za našim gradom i zemljom...

Jedna sredovječna Engleskinja je Peri Lukovicu rekla: "Da su ovi momci Englezi, bili bi kao Beatlesi."

On joj je odvratio: "Draga gospođo, ovi momci su u Sarajevu mnogo više od Beatlesa."

Poslije koncerta smo se okupili u "garderobi" Bode, Davorina, Sinana, jer "pubovi" su već bili zatvoreni u to doba, ali smo se već prije bili pobrinuli za "logistiku".

Tačnije, za to se pobrinuo Vlatko Kinez, koji je bio "stari" - u London je došao prije tridesetak godina. Vlatka sam se sjećao iz Sarajeva. Bio je nekoliko godina stariji (kad je on pošao u gimnaziju, ja sam bio četvrti ili peti razred osnovne) i moj prvi komšija.

Živio je s majkom i djedom u prizemlju, tačnije u dvorištu jedne automehaničarske radnje. Živjeli su od penzije Vlatkovog pokojnog oca, koju je primala majka, od djedove penzije takođe, ali ponajviše od sitnih poslova koje je djed obavljao za Mirka u "garaži", kako smo zvali automehaničarsku radnju.

I po ciči zimi je prao kola ledenom vodom, mijenjao ulje, svjećice, palio aparat za zavarivanje, a mi, djeca, koristili smo njegovu slabost prema "dobroj kapljici" i krali mu "karbit". Kasnije je u jednoj šupi u dvorištu iskonstruisao, sklepaio nekakvu peć za plastiku i izljevao neke džidže i sanjao o velikom poslu, "boomu" koji će jednog dana napraviti. Kada su se u Sarajevu pojavili satovi za parkiranje, u tome je vidio svoju veliku šansu: izlio je privjeske s oprugom u koji je moglo stati deset kovanica od po dinar, ali kako Sarajlije ionako nisu bile spremne da plaćaju parkiranje, tako su se i njegovi privjesci pokazali sasvim beskorisnim.

Kineza pamtim i po tome što je svirao bas u grupi San na dlanu, koja je svoje koncerte držala svake subote u fiskulturnoj sali Druge gimnazije. Tad u Londonu sam ga pitao šta je ustvari značilo ono San na dlanu? Tužno se nasmiješio, a čelo su mu naborala sjećanja: "Ja sam bio taj koji je dao ime grupi. Kasnije su ime promijenili u "Dlan" i čuo sam da su prilično dobro radili u Holandiji i Njemačkoj, ali ih nikad više nisam čuo ni vidio. Goran i ja smo jednog dana sjedili u "Parkuši" i na dlan mi je pala pahuljica maslačka, pokušao sam je uhvatiti, ali ona je na najmanji dašak vjetra "pobjegla" i nastavila, baš kao da me zajebava, da kruži nad stolom, i Goran i ja smo uzaludno mlatarali rukama i grabili prazan vazduh, ali je nismo mogli jamiti."

Smijali smo se kao ljudi, a ja sam rekao: "Ovo je kao san koji ti leži na dlanu, tako blizu, a neuhvatljiv."

Tako je to bilo. I mada ga više ništa nisam pitao, Kinez je, valjda smekšan Chivasom, nastavio: "Sjećáš se mog djeda Joze? On je u svojoj "fabrici", kako je

ponosno nazivao onu šupu u dvorištu, trebao za Mahira Cigana izliti neka plastična ležišta... Elem, dobrano je kasnio, pa sam mu jedne večeri i ja pomagao. Djed je već bio dobro "povukao" kad je banuo Mahir. Psovao je majku p'jansku, a moj djed je samo, oborene glave, šutio. Umiješao sam se da ga zaštitim, ali Mahir mi je svezao šamarčinu "bekendom": "Ti se ne miješaj, pederu mali." Pao sam i pri padu oborio pivsku flašu. Flaša se razbila, a meni je pao mrak na oči i zamahnuo sam grlicem prema Mahirovom licu, ali sam fulio i zahvatio ga po vratu. Potrefio sam arteriju i dok je stigla "hitna" Mahir je već nasmrt iskrvario. Dobio sam šest godina Stoca. Jebi ga."

"Znam, sjećam se toga, ali nisam znao da se tako desilo. Sjećam se da je raja pričala da si nožem zaklao Mahira." "Jebo raju. Ja ti pričam kako je bilo. Dobro sam prošao u Popravnom. Među džeparošima, sitnim provalnicima, kradljivcima auta sam, kao ubica, dobro kotirao. Niko me nije dirao. Tu sam završio i bravarski zanat. Pustili su me kad sam napunio osamnaest godina. Vratio sam se kući - djed je već bio umro. Majka je živjela s nekim klošarom Ivicom. Svojih stvari nisam imao. U djedovu "fabriku" sam prenio samo svoj gramofon i ploče. I gitaru. Nije mi dugo trebalo da nađem posao. Bio je onaj dobri čovjek Božo, kojem nije smetalo što sam "kriminalac", i on me je zaposlio u svojoj bravarskoj radnji. I Popravni, i Mahir, i djed i majka, sve je to bilo iza mene. Tad sam se i upoznao s Majdom. Radila je u "Jugobanci" i opet mi je san sletio na dlan. Tolerisao sam to što je Majda voljela da s vremena na vrijeme smota "joint".

Onda, malo-pomalo, počela je da se mijenja i ja sam skontao da se navukla na iglu. Da slika bude potpunija, diler joj je bio Mahirov mlađi brat, Mujke."

Ruke su mu se tresle kad je sipao piće i kad je palio Pall Mall: "Kako vi to sad kažete - odradio sam ga. Našli su ga na Alipašinom, pregaženog na tramvajskim šinama. Nikome do govnetu nije bilo stalo -ponajmanje drotovima, ali ja sam, svejedno, ispalio za Englesku."

Otvorio je šaku i pokazao mi dlan ruke. Na dlanu je bila utetovirana pahuljica maslačka: "Ovo je bila prva stvar koju sam uradio kad sam došao ovdje. Niko mi više ne može maznuti moj san."

"Pa, šta sad radiš? Sviraš? Kao bravar?"

Mutno je pogledao kroz mene i rekao: "Ono što najbolje znam."

Način na koji je to rekao me obuzeo jezom. Nije mi odgovorio na pitanje. Ili možda jest?

ŠUPLJA PRIČA

Osamnaesti je marta 1998. godine i ja sam u Chicagu. Danas je

devetogodišnjica mog (neuspjelog) braka i petogodišnjica mog (uspjelog) razvoda.

Nije hladno, ali vjetar piči sa svih osam strana svijeta i raspuhuje ono malo pameti što mi je ostalo u glavi.

A, i to malo što je ostalo - za šta je koristim?

Pranje tanjira, guljenje krompira, stavljanje "fišbajna" u kragne košulja, istovarivanje bezbrojnih gajbi Coca-Cole (nisam je nikad ni volio, a sad je mrzim), šišanje trave, branje grožđa, skidanje trnja s ruža... Ali, da mi je sad i to!

Već sam drugu nedjelju u Chicagu, a još nisam našao posao. Položio sam Državni ispit i tražio posao (kao kuhar) u nekakvom domu za maloljetne delinkvente, a oni me pitali kakvo iskustvo imam u radu s njima?! (Baš kao da američki jalijaši jedu nešto posebno.)

Htio sam im odgovoriti da sam i sâm jedan od sličnih, ali prevladalo je dragocjeno iskustvo da u Americi najbolje prolaze "ublehe", pa sam im ispričao dirljivu priču o mom, nikad postojećem bratu, koji se uhvatio u "dilanje", a i sam se uskoro navukao na crack, kako je cijela naša porodica beskrajno patila zbog toga, a kad je nastradao u jednom obračunu bandi, moja majka nije uspjela prevladati gubitak, pa je izvršila samoubistvo, a otac je, od tuge za njom, uskoro umro... Elem, ja bih posvetio sav svoj život radu s njima, doprinio njihovoj rehabilitaciji (kroz prepržene hamburgere i gnjecavi pire krompir), pa makar radio besplatno... Kako čovjek može bestidno lagati kad dođe dur guzici! Svoje "intelektualne" sposobnosti rabim samo kad slažem pasijans.

Postao sam praznovjieran i ufur'o se u to da će sve biti O.K. samo ako mi se slože tri pasijansa zaredom... Slažem već stoti, a ništa se ne dešava. A, i kako bi kad sam dvije karte ispustio na pod?

Od prijatelja (koji su me pozvali u ovaj Vjetroviti grad i obećali mi pomoć) ni habera. Doduše, čuo sam se s njima, ali odgovor je vazda bio isti: "Da si samo zvao dan ranije."

Zvoni telefon i ja se, prvi put u životu, krstim.

Glas sa neameričkim akcentom pita: "May I speak to mister Dario Džamonja?" (Odmah mi je jasno da to nije poziv za posao, jer nema teorije da Amerikanac izgovori moje prezime pravilno.)

Svejedno, odgovaram:

"Speaking."

"Pa, gdje si, pička li ti materina stara?"

Prepoznajem Dadin glas.

"Otkud ti moj broj telefona?"

"Dao mi Gabaš. Kako si?"

"Super - al' u kurcu! Odakle zoveš?" (Znam da je u Pragu otvorio restoran, čuli smo se par puta i on me zvao da dođem, baš kao da mogu sjesti na taksi ili tramvaj i banuti na vrata.)

"Iz Chicaga. Evo me na aerodromu. Gdje stanuješ?"

"Zajebavaš me."

"Jesam, sreće mi. Uzeo sam rent-a-car. Gdje si ti?"

"E, moj Dado, volio bih i ja da to znam..."

"Samo ti meni daj adresu - naći ću već nekako."

"Udure: East Church street 308."

Ne prođe ni sat vremena, a Dado zvoni na vratima. Puno se promijenio. Ostario je. To se najbolje vidi po nosu, koji kao da mu se produžio, a, nekad bujna kosa, pretvorila se u rezance. (Ja samo na drugima primjećujem promjene, a svoju sliku kao da sam zamrznuo u mozgu i, kad se ujutro pogledam u ogledalo, ja ne vidim odraz nekog bića /kako je to znao reći moj profesor likovnog: "Ima takvih bića, ima. Ali, ona žive duboko pod morem."/) koje nema ama baš nikakve veze sa onim gimnazijalcem duge kose, u "hipi" košulji i zvoncaricama.)

Grlimo se i ljubimo; nismo se vidjeli tačno devet godina - od mog vjenčanja.

"Imaš li šta za piće?"

"Par piva."

"Ma, hajmo negdje na piće."

Savjetujem mu da parkira svoju rent-a-car Mazdu na moj parking, koji plaćam trideset dolara mjesečno, mada nemam kola.

"Bolje je, Dado - bezbeli da ćemo se obalistiti, a ovdje su pravo jebeni kad te uhvate pijanog za volanom."

"Gdje ćemo?"

"Ima jedna birtija u blizini. Pet-šest minuta hoda odavde..."

Tek što smo izašli iz zgrade, sa svojini čuvenim osjećajem za orijentaciju, ja više ne znam na koju stranu da krenem. Ipak, samouvjereno kažem: "Tu je odmah - ne možeš je fuliti. Možeš misliti - odmah je pored džamije."

Tabanamo jedno pola sata, a džamije ni za lijeka. Pitam drota:

"Oprostite, gdje je ovdje džamija?"

"Džamija?"

"Džamija", ponavljam i rukama "crtam" minaret.

Hladno mi odgovara:

"Koliko ja znam, najbliža je u Teheranu."

Vidim da sam se zajebao, pa se vraćamo i nakon "maratona" ipak pronalazimo džamiju i birtiju...

* * *

Dadu sam upoznao kad je počeo raditi u Našim danima. Pisao je o muzici, ali nije dugo ostao na tom poslu. Malo-pomalo se počeo baviti "menadžerstvom", što znači da je organizovao igranke po školama, a kasnije i maturalne zabave.

U to doba nije imao gdje stanovati, pa sam ga ja primio na stan. Ljeti smo se mijenjali: jednu noć bi on spavao na jogiju, a drugu ja. Zimi smo, bukvalno, "dijelili postelju".

To mi nikad nije "oprostio", pa kad je otvorio svoj prvi disco, moja lova tu nije važila - kako bi to rekli Amerikanci. Isto je bilo i sa njegovim restoranom gdje sam samo trebao da potpišem račun: "Daco" i sve je bilo pokriveno.

Pričali smo - normalno - šuplje priče; o našim zajedničkim prijateljima, o tome šta smo trebali, a šta nismo trebali uraditi, sjećali se samo lijepih stvari u našim životima i malčice plakali...

Dado mi je rekao: "Daco, imam love u pičku materinu, ali sam nesretan u pičku materinu. Sjećaš li se kad si ti ono jednom držao neko književno veče u Slogi, pa pričao kako za dobru priču treba samo dobar naslov, dobar početak, dobra sredina i dobar kraj?"

Bilo je to retoričko pitanje, jer je odmah nastavio: "Ja sam ti jedna šuplja priča: naslov mi nije kakav, početak i jest bio dobar, a sredinu i ne pamtim - jedino što znam je da će kraj biti loš."

Kao i svi bolesni ljudi, htio sam ga početi tješiti da je moja "bolest" gora - em nemam love u pičku materinu, em sam nesretan u pičku materinu, ali sam se predomislio, pa sam ga pitao: "Gdje ćeš noćas spavati?"

Nasmiješio se i taj osmijeh ga je podmladio za devet, petnaest ili dvadeset godina: "Pa, kod tebe. Gdje bih drugo? K'o u stara, dobra vremena."

Teturajući smo krenuli prema "mojoj kući", a ja sam mu rekao: "Dado, bacaćemo ture-jazije ko će spavati na podu večeras."

ČOVJEK K'O PIŠTA

Faše Strei - Izet je obigravao oko ražnja s janjetom, svako malo ga mazao krpicom namočenom u ulje nataknutom na žicu od ražnjića i zaljevao pivom i, bože me prosti, gledao ga s nekom očinskom ljubavlju. U bašti Istre smo slavili Budin rođendan. Bilo nas je dvanaestak za stolom i, po Budinom "naređenju", morali smo da pijemo samo ona pića koja počinju s "V": vinjak, vlahov, viski, votka, vino... Ja sam tada bio tek poletarac i "žestina" mi nije baš najbolje išla, pa sam naručio:

"Pivo."

Budo je rekao:

"E, ne može tako - dogovorili smo se: samo s V."

"Dobro", rekao sam, "daj mi onda jedno vivo."

Konobaru, Dušku Makedoncu, trebalo je nekoliko puta ponoviti da shvati u čemu je fol - bio je jako spor na razmišljanju, osim kad je nekog trebalo "zapaliti".

Društvo u Istri je bilo standardno: u jednom ćošku - "pjesnici", u drugom pravi pjesnici i pisci, u trećem novinari, a u četvrtom "lopovi" - jednom riječju -

polusvijet. U sred bašte, svinut oko jednog jasnog izdanka breze (jablanovi su već bili posječeni, pa je po Sarajevu kružio vic da, kad papak urbanista čuje da se neko preziva Jablan, juri sa sjekirom za njim) "laureat" je recitovao (čitaj galamio):

"Imam para k'o lista duvana..." (Naravno, nije imao ni dinara u džepu.) Neko je dobacio: "Ne seri - a duvana ni za lijeka."

U vrh našeg stola je sjedio Budo, obučen u odijelo biserne boje, sa prslukom, i, naravno, sa odgovarajućom kravatom i ljuštio vlahove da je to bila strahota gledati. Dobro-de što se na njemu nikad nije moglo poznatije li pijan ili nije, ali uvijek mi je bilo (i ostalo) nejasno kako se na njemu nikad nije vidio ni najmanji trag mamurluka: uvijek svježije obrijan, picnut k'o pišta, savršene frizure, pod dlaku ispeglano odijelo... jedino što ga je odavalo bio je mali "tremor" - sve dok ne bi ispio svoj bokalić od dva deca.

Do te večeri, pravo da vam kažem, nisam Budu ni poznavao: "Vozdra mali", "Šta mai", "Daj čupi piće", "Trkni mi po cigare"... bile su jedine riječi koje sam čuo od njega, a večeras sam se sasvim slučajno našao za njegovim stolom. (Ne sjećam se više, ali vjerovatno su me pozvali Majo ili Pero.)

Dernek je bio u toku, na stolu se pušilo janje, lavori salate i lukmire, flaše vina i sifoni sode... Iz ćoška su nas opasno gledali "lopovi", koji su prebrojavali zadnju crkavicu za bokalić "brlje", a "peder" Budo se razmetao... Po nesreći, u baštu je banula i "banda" Cigana: kontrabas, gitara i harmonika. Budo ih je pitao znaju li Svilen konac.

Čuj, znaju li?! To je, valjda, jednom od onog društva bilo previše (sjećam se da su ga zvali Šlic - valjda zato što mu je šlic vazda bio otvoren) i prišao je našem stolu i bez riječi zamahnuo vinskom flašom prema Budinoj glavi... Kako sam bio najbliži, skrenuo sam mu ruku s puta, a Budo je skočio, odvalio ga štosom i onda ga, za uho, izveo iz kafane i nabio nogom u guzicu. Rekao mi je: "Alal ti kurac, mali", i nastavili smo piti, ne samo tu noć, nego narednih dvadeset godina.

Iako je bio skoro duplo stariji od mene, postali smo prava raja. Ja sam bio vazda kokuz, a on kao da je šampao pare. (Znam da mu je stari bio neka fora, ali više ne znam šta, a on je, takođe, imao nekakav dobar posao na koji nije morao odlaziti.) Bio sam pozvan i na njegovu svadbu i upoznao njegovu ženu, Gordanu, jednu od najzgodnijih cura u gradu.

Tek se prestao nositi mini i u modu su ušle maksu suknje, a na Gordani je sve "pucalo" i, mada mi je bila žena od jarana, ja sam je u mislima skidao i kad bih je skinuo - ne bih znao šta da radim od takve ljepote!

* * *

Kad me jedne večeri Budo zamolio da mu dam ključ od svog stana, bezbeli da se nisam dvoumio. Ponovilo se to nekoliko puta i mada mi je bilo čudno zašto - pored onakve žene - on traži nešto sa strane, nisam ga nikad upitao.

Sve do jedne noći kad smo iz Šadrvana otišli u Drinu. Mislio sam da mu se

još pije (već je bilo pet ujutro) i da je to razlog. Međutim (ćuj, ba, mene "međutim"), Budo je tražio pičke. Konobari su se, kao prebijene mačke, vukli po kafani, k'o fol čistili stolnjake, za stolovima su napola spavali šoferi, a kurave, kakve bi i Hijeronimus Bos teško naslikao, nastojale privući njihovu pažnju.

Naručili smo piće, a onda je Budo prišao nekoj krezuboj spodobi, čije su se godine teško mogle odrediti, sageo se i nešto joj šapnuo na uho. Protresla je pijanom glavom, pogledala ga, a onda skočila sa stolice: "Majku ti jebem pedersku! Mene si našao zajebavati!"

Konobari su se prenuili iz polusna i kako su, sigurno, bili u talu sa kuravama, skolili Budu. Ona je i dalje vriskala: "Daje mi pedeset milja! I to u hali, na brzaka!" (Mislim da joj je tarifa bila oko milje, a to što je čula - bila je čista uvreda.)

Bojao sam se frke, ali su konobari, impresionirani njegovim besprijekornim izgledom, samo rekli: "Vrijeme vam je da idete kući. Zašto zajebavate jednu ženu - ona pošteno radi svoj posao."

Sjeli smo na taksu i otišli do mene. Pili smo kafu. Budo se obrijao i krenuo na posao.

Pitao sam ga:

"Koji ti je ono kurac trebalo?"

Slegnuo je ramenima:

"Jednostavno ne mogu... ne znam..."

"Zna li Gordana za ove tvoje..."

Htio sam reći "trebe", ali mi je od srca izletjelo:

"Perverzije?"

Samouvjereno je odmahnuo glavom:

"Ma, jok!"

* * *

U ratu su se Gordana i Budin sin ispalili u Makarsku. Tamo je Budin, pokojni, otac imao kućerinu, a Budo je ostao u gradu.

Nisam ga viđao u ratu, ali sam zato, kad sam se i ja ispalio, sreo Gordanu i malog. Popili smo piće u kafani na plaži, kod Željke, uzalud pokušavali da započnemo neku suvislu priču, ali sve se završavalo na: "Dobro sam, a ti? Kako deveraš? U redu je! Kako je Budo? Nisam ga viđao, ali čujem da je dobro. Šta kontaš? Ništa. A, ti? Ništa. Hoćemo li još po jedno? Neću, moram obaviti neka posla. Vidimo se..."

Nismo se više nikad vidjeli, ali sam čuo da je u Makarskoj upoznala nekog engleskog novinara, tušnula kuću, udala se za njega i da sad živi u Engleskoj.

* * *

Kad sam se vratio iz Amerike, samo sam jednom sreo Budu. Odijelo na njemu je bilo naraslo.

Nisam mu govorio da sam u Makarskoj sreo Gordanu. Sigurna sam da je i

on sam znao gdje je.

Popio je dupli vlahov i, ne gledajući me u oči, samo promrmljao: "Jebo me bog ljudi."

Dok bušim novu rupu na kaišu, jer i moje farmerke preko noći rastu, ne mogu si pogledati u oči, nego samo mrmljam: "Jebo me bog ljudi."

KRATKI I BEZBOLNI

ŽIVOT MIRE TOKARA

Poslije svega što smo preživjeli i prošli zajedno, možda i nije lijepo ovo što ću reći o Miri Tokaru, on se očigledno smatrao zacijelo izvanredno pametnim čovjekom, kao uopšte svi tupi i ograničeni ljudi.

Disciplina i red tjerali su ga do najsitničavijeg pedantizma, a to se najbolje vidjelo u vojsci (za koju je tvrdio - ja sam mu vjerovao - da je bio najsretniji period njegovog života), gdje nije morao zamarati svoje moždane vijuge razmišljanjem, nego samo izvršavati povjerene mu zadatke i poslove, na kojima bi, zbog njihove besmislenosti, mnogi iole maštovitiji ljudi dobili slom živaca.

Pisao mi je: "Danas me je kapetan Mitrović pohvalio pred cijelom četom jer sam očistio dvorište tako da nijedan list nije ostao. Postavio sam rekord u rastavljanju i sastavljanju puške. Hrana je dobra. Raja su dobra. Daco, ne znaš šta si propustio kad si se oslobodio služenja vojnog roka u JNA. Puno te pozdravlja tvoj prijatelj, Miro."

Ni traga emocije niti humora kojim su prožete obično sve vojničke priče.

Zbog svoje revnosne službe, često je dobijao vanredna odsustva na koja je nevoljko odlazio, a jedan njegov jaran s kojim je služio ispričao mi je kako je tog dana, dana kada su se trebali skinuti, na njegovo oduševljeno: "Gotovo je!", Miro upitao: "Šta? Šta je gotovo?" "Čovječe božji - idemo sutra kući!"

Ne prestajući da glanca čizme, Miro mu je odvratio: "Zar već?"

Iza Mire su ostale stotine onih besmislenih Ajfelovih toranja napravljenih od drvaca šibica, kutije za igle i konce, od razglednica, kojima je naprosto zatrpao majčinu sobu i tabakere od celofana i svilenog konca, koje je slao svim prijateljima. No, da počnem iz početka...

Rodio se i stanovao s majkom, Anom, u jednom sobičku u Jezero ulici, bez kupatila, ćenife i tekuće vode, ali to ništa nije odudaralo od ostalog komšiluka, jer i ja sam stanovao u dvosobnom stanu koji su dijelile tri obitelji, a koji je imao samo jedan čučavac, pa je teško bilo doći na red, tako da sam svoje fiziološke potrebe radije vršio u obližnjem parkiću - a i veći merak je bio obrisati se listom bokvice, nego komadom novina pribijenim na zardali ekser.

Oca nije zapamtio (kao ni niko u komšiluku), a njegova majka je radila dva posla i još po kućama (a, pričalo se i ostalo) da bi prehranila, obukla, školovala Miru. Na neizbježna, otrovna pitanja komšinica šta joj je s mužem?, odgovarala je da joj je muž, Ivo, emigrirao, prvo u Italiju, pa u Ameriku, da joj se nedavno javio i da jedva čeka da ih povede u Ameriku. Niko joj nije vjerovao ni riječi.

(Ispostavilo se da je bar jedan dio njene priče bio istinit kada joj je na vrata banuo čovjek i u strogoj konspiraciji joj rekao kako ga šalje Ivo, kako trenutno ima finansijskih problema, ali da sigurno dolazi po njih... Jadna Ana je prikupila nešto malo ušteđevine, prodala sav svoj nakit - koji se sastojao od sumnjivog zlatnog prstena i srebrnog lančića s krstom... Šupak je bio razalovani radnik UDB-e, koji je imao pristupe u dosjee emigranata, pa je obilazio grad i na najbezdušniji način kamčio pare od nesretnih porodica, prodajući im lažnu, jedinu nadu koju su imali.)

Čudna stvar (koja će odrediti Mirin život - i smrt) desila se kad je Miro bio pet-šest godina star. Dobio je temperaturu, a majka ga je liječila uobičajenim metodom: vruć čaj, hrpa jorgana, oblozi od jabukovog sirćeta... Međutim, temperatura nije danima spadala - rasla je i rasla, a kad je Miro već počeo buncati, pozvala je doktora.

Pregledao je Miru, a onda se bijesno obrecnuo na nju: "Ženska glavo, zašto me nisi ranije zvala?!"

"Nije bilo potrebe."

"Pička ti materina seljačka, sin ti ima upalu srednjeg uha. To je nešto najbolnije što se može zamisliti, a ona meni "nije bilo potrebe". Morao je vrištati od bolova."

Ana je bila zbunjena i sva u suzama samo odmahivala glavom. Doktor je Miru odvezao u bolnicu, a njoj rekao: "Ako preživi - ima Bogu da zahvališ, a ako ne - ja ću se lično pobrinuti da te smjestim u zatvor."

Miro je preživio, a nakon pomnijih istraga se ustanovilo da Miro uopšte ne posjeduje taj centar, ili kako li se već zove, za bol. Ta neosobina će mu u svim budućim tučama donijeti slavu i bezbroj ožiljaka. U prvo vrijeme je bio meta svih kabadahija, ali kad su uvidjeli da se s njim besmisleno tući, da se nikad ne predaje, čak i oni najgori katili su digli ruke od njega i govorili: "Njemu samo sikira može dohakati."

* * *

Prije odlaska u vojsku, Miro je završio tokarski zanat, a drebang mu je postao kao ljubavnica koju je milovao i pazio, vodio ljubav s njom.

Pored svakodnevnog posla (nepotrebno je reći da je uvijek prebacivao normu) nalazio je vremena da za raju i komšiluk od otpadaka pravi razne zajebancije: pepeljare, zvekire za vrata, avane, ali pravi "hit" su mu bili noževi koje je pravio od najboljeg čelika - amortizera za kola.

Svako u raji je imao jedan takav. Koristili smo ih na našim čestim izletima, a i brijali prvo paperje brada s njima. Kasnije su čamili u tami ladica, sve dok ih

naše žene nisu pobacale u smeće, ne shvatajući da oni nisu samo noževi, nego nešto nenadoknadivo i nikad više preživljeno i da ih nikakav solingen ne može zamijeniti.

Ali, jebaj i ga...

* * *

Kad sam se vratio iz Amerike, saznao sam da Mire više nema.

Sreo sam našeg zajedničkog jarana, Mišu Doktora, i on mi je ispričao priču koju ja sad pričam vama: "Lani, za prvi januar smo otišli na Skakavac. Znaš onaj dom gdje smo išli i ranije. Miro je bio sa ženom, Jasnom... Nisi ni znao da se oženio? Elem, neise. Jelo se, pilo se, prosulo se... Znaš već sam... A, onda, u neko doba noći, Jasna se presamitila, uhvatila za stomak i počela jaukati... Normalno, prvo smo pomislili da je prepila, ali kad je počela vrištati od bolova, bilo mi je jasno, da to može biti samo slijepo crijevo... Napravili smo provizorna nosila, po mrakuši je ponijeli do najbližeg mjesta odakle možemo nazvati hitnu... U toj cijeloj frci smo potpuno zaboravili na Miru... Sutradan, kad smo se vratili po naše stvari, našli smo Miru prerezanih vena. Pored njega je bio onaj nož što nam je svima napravio, sjećaš se?"

Tresao sam glavom u neshvatanju:

"Ali, kako, zašto?"

"Nije mogao podnijeti bol..."

Prekinuo sam ga:

"Nemoj me zajebavati Doktore, i sam znaš..."

"Znam, znam: nije mogao podnijeti njenu bol."

"Šta je bilo s Jasnom?"

"Umrla je."

"A, Mirina majka, Ana?"

"Ona je umrla prije."

* * *

Ispričao sam onako kako sam čuo. Nema nikog da provjerim. Nema više nikog.

DOBAR DAN

Postoje dani kad je bolje i ne izlaziti iz kreveta. A, i to nije neka garancija. Prvi belaj će vam se desiti kad zapalite onu ranu jutarnju cigaretu za prokašljavanje, pa ponovo zakunjate i progorite jorgan.

Slijedeći (prvi) korak, a već slijedi drugi belaj: garant ćete nagaziti na

naočale koje ste sinoć ostavili na podu pored kreveta. Kako ste (to se samo po sebi podrazumijeva) kokuz i nemate love za novi par, pokušaćete da slomljeni, plastični okvir "zalijepite" upaljačem, a onda ste tek zajebali stvar do kragne.

U kupatilu će pregorjeti sijalica, ali, iako imate rezervnu, ispostaviće se da je onaj metalni dio zaglavio u grlu, pa ćete, pokušavajući ga izvaditi kombinirkama, preživjeti blagi strujni udar. Ako vam još nisu isključili plin, uz čaj pokušavate da rekonstruirate protekli dan i noć - a ono: bjelina. Najbolji način je da provjerite džepove. Dođe vam da zaplačete: sinoć ste taksisti umjesto pet maraka dali pedeset i rekli: "Udure je."

Već vas hvata panika i ne znate da li da se umijete ili da se ubijete. Odustajete od samoubistva, jer, ionako, uskoro će propast svijeta ("nek propadne, nije šteta"), pa bi to samo bio bespotreban trošak i dever za vaše bližnje (pod uslovom da ih imate).

U kafani, kod Kerima, nema nikog, samo jedan "sinoćnji" što vam ponavlja po stoti put "prvo pročitam ono tvoje", a to je samo uvod u neku dugu, dosadnu, nebuloznu priču koju "samo ti možeš napisati".

Na banci dobijate samo ljubazan osmijeh: "Nema ništa."

Pred vama je još jedan cijeli, dugi dan koji valja predurati sam sa sobom, tješeći se mislima: dobro je da nemam stana, pa me ne mogu ni deložirati, baš sam sretan što nemam kola, pa mi ih niko ne može ukrasti, nemam posla i niko me ne može poslati na "čekanje", nemam cipela da bi ih morao čistiti, nosim stupidne rol-majice koje ne moram peglati, toliko sam bolestan da bolesniji više ne mogu biti...

* * *

Ali, danas je srijeda, 12. aprila, i čini mi se da je ovo jedan od onih dana za koji se molite Bogu da nikad ne prođe.

Jutros, rano mi je zvonio telefon. Zove me moja starija kćerka iz Amerike, glas joj blista od uzbuđenja i ponosa: na školskom natječaju za priču je dobila prvu nagradu, priča je objavljena i u lokalnim novinama Wisconsin State Journalu, a na pitanje o čemu je pisala, odgovara:

"O tebi, tata."

"Molim te, sine, pošalji mi je što prije."

"Hoću, tata."

"Kako si, inače?"

"Dobro, tata. A, kako si ti, tata?"

(Mogao bih to "tata" slušati do kraja života, a da mi ne dosadi.)

"Na koju adresu, tata?"

"Pa, na Bosnu."

"Znam da je na Bosnu, ali koju adresu?"

"Ma, na Slobodnu, sine."

"A, tu Bosnu. OK, tata."

Kod Omera, Tičara, mjestu gdje se ne priča o izborima, politici, i jedina

govna koja se spominju su ona golubija, pijem kafu i listam novine, pa se sjetim da sam prošle nedjelje uplatio loto; provjeravam listić - dobar sam četrdeset maraka.

Tu upoznajem i jednog divnog gospodina (koji ne čita novine, jer "ima pametnijeg posla" i nema nijednu bezveznu priču "koju bi samo ja mogao napisati"). Zove se Dragaš Žarko i uzgaja najbolje golubove, "sarajevske prevrtače".

"Jesu li prevrtači ili prevrtaneri?", pitam ga. "Prevrtači", kaže: "Zašto?"

"Zato što ja poznajem mnogo sarajevskih prevrtanera, a za prevrtače prvi put čujem."

Idem u Šenoinu, u izdavačko poduzeće ZORO i potpisujem ugovor za knjigu. Lagao bih da "nisu pare u pitanju", ali postoji taj osjećaj punoće, ti srsi koji ti miluju kičmu, jer, nakon deset godina, ponovo ću držati u rukama nešto što samo meni pripada i što mi niko ne može oduzeti.

Iz Imperijala mi mašu Aneta i Nikola. Zovu me na piće. Pitaju me imam li kakav rukopis za njih. Kažem im da sam jedan upravo predao Ivici. Nikola me pita kako su mi djeca, a ja kažem da se nadam da ću ih uskoro posjetiti, da se nadam parama od knjige, a on "hadžijski" vadi hiljadu maraka iz džepa i kaže: "Nemoj ići praznih ruku. Kupi im nešto."

Sasvim smušen takvom dobrotom, idem prema Redakciji i obećavam si da ću Aneti i Nikoli završiti knjigu do kraja maja, a u Redakciji me čeka iznenađenje o kojem sam samo mogao da sanjam: Edin Avdić mi je donio, vratio moja "sabrana djela", a trebaju mi jer Miljenko Jergović hoće da pravi izbor.

Sekretarica Bojana mi kaže da me je zvao advokat i da joj se javim.

Zovem, a Ferida mi kaže da ima dobre vijesti, da će onome koji je u mom stanu nalog za deložaciju biti predat u petak.

"Šta to znači?"

"Znači da si ti od petka u svom stanu."

To je već previše za ovaj dan, pa idem da se malo saberem (dok se ne oduzmem) kod Mome, a tamo moj dragi prijatelj iz Sarajeva, a potom iz Chicaga, Damir, koji je čuo da se vraćam u Ameriku i koji kaže da mi može namjestiti posao na aerodromu, da držim štand sa kafom i da mogu stanovati kod njega i Branke dok se ne snađem.

Poderan sam srećom: jedan dio mozga mi grli i privija kćerke na srce, njihovi glasovi mi zvone u ušima, osjećam im ruke, prste, mirišem im kožu...

... drugi pravi planove za "dernek" u mom, samo mom stanu. Već odlučujem da se ova rubrika više neće zvati kako se sad zove, nego (nimalo originalno): Kuća izlazećeg sunca.

Pijem sikterušu kod Kerima, a ulazi Švabo-konobar, koji radi za UNPROFOR i kaže mi da, sa svojim američkim pasošem, mogu kupovati klopnu i piće po discount cijenama u nekakvom njihovom "butiku" i ja već vidim gajbe viskija i heineken piva kako nestaju u grlima mojih prijatelja: Zlaja se drži ispod

sise i govori kako mora prestati piti, Zoka maže čelo nekom mazom, Lolo, u čošku, prede poput sitog mačka, Kerim razmahuje rukama i u toj cijeloj gužvi jedinog mjesta ima samo oko njega, Škoro, bezbeli, bira brojeve na mobitelu, Tifa se nadmeće u pjevanju (i u dragim stvarima) sa Pimpekcom, Grebo, iako ne čujem, znam priča nešto što vrijedi upamtiti, Senad imitira Avdu Sidrana, a Avdo Sidran sebe, onaj crnokosi iz Buybooka me munta za neki tekst, Ferida i Mirza, naslonjeni na zid na kojem je nekad stajala uokvirena njena pjesma zovu me da mi kažu da im je žao što moraju ići, jer kćerka, Farah, opet ima nekih problema s grlom, Boro i Alma izgledaju kao i uvijek, Sejo puši Gitanes i ne da se smesti od te svete dužnosti, Dragan razgleda okolo ima li se šta fotokopirati, "Davor" Uzunović na ogledalu provjerava da li je zaista moguće da ima veći nos od mene, Vlado nije depresivan...

A, ja?

Ja sjedim za mašinom, koja strpljivo vari moje snove i ukucavam ovaj dan, dan toliko dobar da ne želim da se ikad svrši.

LU-LU-LUBENICA

Spavaju zelena brda pod jednookim nebom Sarajeva. Na njima spavaju ljudi zagrnuti ili pokriveni šatorskim krilima: čuvaju svoje blago - lubenice. Ovo je slika koja pripada dalekoj prošlosti i koja se više nikad neće vidjeti u ovom gradu, jer sada uvozimo lubenice iz Gvatemale, i to u po zime.

Nema više klinaca da se šuljaju po pijaci, pa da jedan, najhrabriji, zaždije lubenicu, a kad seljak potrči za njim, ostali ga opušu. S plijenom se tad išlo na Darivu, hladile su se lubenice u bistroj, čistoj, hladnoj vodi Miljacke, a klinci su se gologuzi brčkali u vodi. Kad bi došlo vrijeme, razbijali su lubenice o kamenje, a iz njih se cijedio mirisan, sladak sok. A i lubenice su drukčije. Nekako anemične - nema onih tamnozelenih kora i do bola crvenog "mesa".

Lubenice su bile i oltar oko kojih se, poslije nedjeljnog ručka, goveđe supe sa žutim dukatima masti, "grincajgom", telećeg pečenja s krompirom, zelenom salatom, "lijenom pitom", okupljala cijela porodica, dok je "pater familias" ritualnim obredom sjekao na pola predmet svog jutarnjeg "istraživanja" (nije bilo jednostavno kupiti lubenicu, reći: "Daj mi onu", platiti i otići kući. Prethodilo je dugotrajno obilaženje, biranje, kuckanje, stiskanje, osluškivanje...), a kad bi to bilo urađeno, pri samom pogledu na unutrašnjost svima se sa usana otimalo "oh" i "ah". Djeca su dobijala "srce".

Znalo je, doduše, biti i razočarenja kad bi se lubenica pokazala nedozrelom, pa bi se očevi nespretno pravdali: "Ma, nije ovo ona koju sam odabrao. Mora da mi je, lopov, podmetnuo drugu."

Djeca su sa svojim kriškama izlazila na ulicu ili avliju i tu organizovala takmičenje u pljuvanju košpica. (Sad se već prodaju i one "seedles", što će reći "bezsjemene".)

Ni tu nije bio kraj, nego su se oglodane kore koristile kao sličure za klizanje niz ulicu.

Što ja sve ovo pričam?

E, pa sjetio sam se Zije Lu-lu-lubenice. (To mu je bio jedan od mnogih nadimaka. Zijo je povremeno, iz sasvim nepoznatih i nerazumljivih razloga, počinjao mucati. Nije to bilo, kao kod većine mucavaca, kad je bio uzbuđen, nego u sasvim normalnim situacijama, kao što je bila i ona - tad je i zaradio nadimak - kad je pri kupovini lubenice najednom "zatrokirao": "Daj mi lu-lu-lu... Ma, karpuzu, jebiga, jebiga." Po tome što u skoro svaku rečenicu dodaje "jebiga, jebiga" dobio je i drugi nadimak "Zijo, jebiga". Treći je bio Zijo Osim, jer je na jednoj utakmici, kad je Ivica Osim promašio penal, pao u nesvijest. Zvali smo ga i Zijo Hrkač. Bilo je to u doba kad je Hrkač postavio bombu u ono kino. To, naravno, nije imalo nikakve veze sa Zijinim političkim opredjeljenjima, nego je nastalo iz njegove priče kad se hvalio kako je spavao s nekom curom, a mi ga pitali kakva je bila. Zijo, koji se očito bio prepao već same laži da je spavao s curom, nastojao je svoju priču učiniti prihvatljivijom:

"Ma, vala, nije bogznašta. Ni sisa, ni guzova, noge k'o olovke, faca da se prepadneš... Ali, raja, kako ta hrče, jebiga, jebiga.")

Stanovao je na Grbavici, ali je išao u školu na Marindvoru, pa je bio "marindvorska raja" - iako je navijao za "Želju", a mi, svi listom, za "Sarajevo".

Ali, nikad se nije pravo uklopio. Meni se uvijek činilo kao da ne živi sa mnom u istom gradu već negdje daleko i samo nas usput posjećuje da čuje novosti, da obiđe mene. Uvijek mu se negdje žurilo, kao da je negdje nekoga ostavio i tamo ga čekaju, kao da negdje nešto nije dovršio.

Pogled mu je, takođe, bio nekako čudan: netremičan, sa sjenkom odvažnosti i neke podsmješljivosti, ali, gledao je nekako u daljinu, kroz predmet. Kao da iza predmeta, koji mu se nalazi pred nosom, nastoji prodrijeti u neki drugi, udaljeniji.

Kad bi me spazio na ulici, skretao je naglo, pod pravim uglom.

Pozdravljao me sa "dobar dan" - ni dan danas ne znam zašto.

"Vozdra, Zijo."

"Daco, htio sam te nešto pitati."

"Izvoli."

"Nešto sam kontao: je li istina da je Napoleon baš onako držao ruku u kaputu?"

"Ne znam, Zijo, ali ne vjerujem da je to radio baš cijelo vrijeme. Postoji nekoliko slika na kojima je tako naslikan. Mislim da su ih radili Žeriko i Delakroa..."

Čini mi se da je samo meni prilazio s takvim pitanjima, da je samo u mene imao povjerenja i da je mislio da ne postoji pitanje na koje ja ne mogu

odgovoriti.

"Nešto sam kontao: ima li siguran sistem za dobitak na ruletu?"

"E, moj Zijo. Da ima, sigurno bi ga već neko našao, a ne ti i ja."

"Ali, ako pokrijem trideset i pet brojeva na tabli - to znači da je velika šansa da će izaći moj broj."

"Istina je, ali dobijaš samo jedan čip, a ako ne izađe tvoj broj - gubiš trideset i pet. A, da ne govorim o nuli."

"Znači, tako su to skontali, jebiga, jebiga."

Raja su uvijek govorila kako je Zijo "zajeban", da se s njim ne treba šaliti.

Nije bilo nekog konkretnog povoda za takvo mišljenje, jer ne pamtim da se Zijo ikad u životu pobio.

Doduše, kad bismo igrali lopte na livadi, kad je bilo sporno je li bio "enac" ili korner ili aut, Zijo je presuđivao (često i na štetu vlastitog tima) i njegova se "pikala".

* * *

Posljednje pitanje koje mi je uputio bilo je:

"Daco, šta ti misliš hoće li kod nas biti rata?"

"Daj, ne budali, Zijo. Ko bi nas mogao zavaditi?"

"Ali, ljudi svašta pričaju."

"Ljudi k'o ljudi - šta bi da ne pričaju!"

"Tako sam i ja nešto kontao, jebiga, jebiga."

Ostao je sam na Grbavici (majka i otac su mu već bili umrli, a braće i sestara nije imao).

Poslije rata sam čuo priču kako je zaglavio.

Jednog dana mu je na vrata banuo četnik, tražio pare, zlato, prijetio:

"Majku ti jebem balijsku - ako sakriješ samo jednu marku..."

Zijo mu je rekao da je zlato zakopao u saksije na balkonu, pogledao ga onim svojim "skrozirajućim" pogledom, a kada su izašli na balkon na desetom spratu, čvrsto ga zagrlio i skočio zajedno s njim...

Često se pitam da li bi Zijin kraj mogao biti i drugačiji - samo da mi nije beskrajno vjerovao.

POSLJEDNJI SUSRET

Bio je to vreo juli u Sarajevu. Cijelo veče sam hodao po gradu tražeći društvo, mada je bilo malo šanse da ću ikoga naći: svi su već otperjali negdje na more.

Para sam imao taman toliko da kupim kutiju niške morave bez filtera, da

popijem tri piva u Park kafani ili četiri u Korzu. I da se osjećam bijedno i trijezno i da mi svakakve misli padnu na pamet. Ili da odem u dragstor, kupim cigarete, paket viršli (ne sjećam se kad sam zadnji put jeo), flašu mastike i da se opet osjećam bijedno, ali makar bijedno i pijano, uz nadu da mi ništa neće pasti na pamet, da će me mastika držati do jutra, a ujutro...?

Upalio sam svijeću i nasuo si veliku čašu mastike. Kroz otvoren prozor se čula muzika iz jukeboxa u Tilavi na Marindvoru i tako sam imao iluziju da nisam sam, da sam i ja u kafani, da učestvujem u ovom životu, a da nisam samo puki promatrač... Vrijeme sam mjerio po dužini i po nivou mastike u flaši, po broju cigareta preostalih u kutiji: svako pola sata dvije cigarete i jedna čaša pića. Po tom računu bih negdje oko ponoći već bio dovoljno pijan i da zaspim, a da mi nikakve misli ne padaju na pamet, da mi za "doručak", za "popravlak" ujutro ostane još mastike i koja cigareta...

Najednom, iako nije bilo ni daška vjetra, plamen svijeće se povio, naglo buknuo, a onda ugasio. Nešto me je diglo s jogi madraca, pokupio sam cigarete i šibicu sa poda i izašao iz kuće...

Nebo nad Skenderijom je narandžasto sjajilo (zahvaljujući neonskim svjetiljkama, a ne nečem neprirodnom), skoro presahla bešumna Miljacka se ljeskala i sjećam se kako sam pomislio kako je teško utvrditi u kojem pravcu teče: gore ili dolje. Bašta Pozorišne kafane je bila pusta, stolice dignute na stolove, iz ražnja je još uvijek bila vreline i još uvijek se osjećao miris janječeg pečenja, a tamo, u čošku, pod gustom krošnjom lipe, žarila se cigareta u mraku...

Na zidu je sjedio moj otac. Bio je obučen u teški, sivi krombi kaput, ali to mi nije izgledalo nimalo neobično, jer takvog ga pamtim kad sam ga zadnji put vidio na nogama. Pušio je cigaretu utaknutu u čibuk u obliku lulice. To mi jeste bilo čudno, jer znam da je taj crni čibuk izgubio jedne davne godine, dok je još bio živ, na plaži u Bristu.

Čekao me je. Skinuo sam jednu stolicu sa stola i sjeo naspram njega, izvadio cigaretu iz kutije i zapalio. "Fino, bogami, više i ne kriješ od mene da pušiš..."

Trebalo je da to zvuči prijekorno, ali, kao i uvijek, zvučalo je neubjedljivo; onda se osmjehnuo (vidio sam to kad mu je lice sinulo od žara kad je povukao dim cigarete). Nastavio je pomirljivo:

"Dobro, de. I ja sam počeo rano pušiti, a sada to nema nikakve veze. Vidim da puštaš brkove?"

Pogladio sam onih par dlačica ispod nosa:

"Od jutros."

"Zajebaješ. Samo se ti zajebaji. U tome si uvijek bio najbolji..."

Neko smo vrijeme sjedili u tišini. Nekako se njegova cigareta nikako nije gasila, a ja sam već pripaljivao treću. "I?", upitao sam.

Promeškoltio se i kao da se u toj vreloj noći, iako obučen u zimski kaput, stresao od hladnoće. "Zašto si me zvao?", upitao sam.

Oklijevao je malo: "Moram najzad da ti objasnim neke stvari... znaš, kad

sam, kad sam...", tražio je pravu riječ, a ja sam samo kimnuo glavom da nastavi, da nije potrebno da mi kaže ono što je već neizrecivo samo po sebi. "Skupilo se. Skupilo se previše toga. Skupljalo se godinama. Još od Nenine smrti. Mislim tvog strica..."

Pregrubo sam ga prekinuo:

"U pizdu materinu. Nisi me valjda zvao samo zato da mi kažeš da mi je Neno bio stric."

"Izvini. Zaboravio sam da sam ti ostavio samo sjećanja." Tužno je uzdahnuo:

"Od tog dana - ni prije nije bilo baš lako - kao da je sve krenulo nizbrdo. Ne baš strmoglavce, nego nekako kurvanjski: taman pomisliš da te je krenulo, da je pošlo nabolje, da su sve pizdarije iza tebe, a onda te opet nešto opiči. Gledao sam kako lagano trunem, kako starim, sjedio pred ogledalom kao stara kurva i brojao bore na licu, brojao dlake kose koje su svaki dan ostajale u češlju; družio se s glupanima i gledao ih kako napreduju, a uz sve to, još i osjećao kako bi mi svako od njih zabio nož u leđa, a nisam mogao skontati zašto? Ni sada ne znam."

"Ali...", zaustio sam.

"Šuti, bar sad šuti i slušaj me šta ti pričam, prvi put u životu: ovo nam je možda posljednje viđenje. Svi su me tapšali po ramenu. Tapšu me i sada. Osjetim to tapšanje kad ti pričaju o meni... Gledao sam te kako rasteš. U prvo vrijeme mi je to predstavljalo jedino zadovoljstvo: satima sam sjedio iznad tvog kreveta i slušao te kako dišeš, kako se smiješiš u snu, brisao ti znojno čelo kad bi te spopale noćne more i ponavljao: To je moj sin, to je samo moj sin, to je moje dijete... Onda - ne znam kada - počeo sam prepoznavati svoje crte u tvojima; kao na dlanu sam, kao u kinu, vidio tvoj budućí život - posve nalik mome: stalno gombanje s bijedom, skup poniženja i nezadovoljstava, drogiranje udvoričkim osmijesima nižih od sebe, beskrajni niz zabluda i promašenih pokušaja... Tamo, u bolnici, kad si mi zadnji put došao u posjetu, kad sam te molio da me izvučeš odatle - mada sam znao da je to nemoguće - čuo sam te kako u sebi plačeš od nemoći... Nije mi ništa drugo preostalo: dežurni bolničari, ili spavaju mrtvi pijani, ili jebaju bolničarke, ili kockaju... Otišao sam u klozet, skinuo opasač sa bolničkog ogrtača... Ne sjećam se da je boljelo..."

To meni nije bilo dovoljno: "I to je to?"

Čuo sam glas iz mraka, cigareta se više nije žarila, osjećao se još samo miris mog oca u zraku...

* * *

Ujutro, dok sam prestrašeno i bunovno trljao mamurne oči sjedeći u praznoj bašti Pozorišne kafane, drot je zapisivao: "Dario... kako? ... Džamonja... Ime oca? ... Vlatko... Adresa? ... Kranjčevića broj devet."

Sklopio je notes: "E, moje dijete, šta će ti otac reći kad te vidi takvog?"

Nije mogao znati da je to bio moj posljednji susret s ocem.

BUVLJA PIJACA

Čujem Zlaju kako u kupatilu pjeva i povraća u isto vrijeme. E, pa ni ja nisam znao da je to moguće, ali uvjerio sam se. Oči su mu kao dvije tegle paradajza: "Misliš li ti ustajati?"

Pokrivam se jorganom po glavi i okrećem na drugu stranu:

"Daj, ne budali. Kakvo te ustajanje spopalo?"

"Zvao nas je komšija Miloš da dođemo u devet sati."

"Zaboravi na mene."

"Kako to da si prošle nedjelje mogao ići kod Mileta na Uskrs, a sad ne možeš Milošu na Vaskrs?"

Potpuno sam zaboravio na to.

Kod Miloša već sjedi Šuhra, a na stolu je multietničko meze: jareća stelja, ovčetina, klempe, kajmak iz mijeha, jaja obojena korom luka...

Naravno, tu je i boca štocka i boca broćanske loze - sudeći po startu, biće ovo težak dan.

Stiže i Mile. Njih četvoro su komšije već trideset i nešto godina, a sada ih Zlaja zajebaje da će svoj dio kuće prodati nekom Sandžakliji:

"Ali, nekom finom", dodaje.

Na radiju je prenos Vaskrsa iz Pravoslavne crkve, a ja se čudim kako to da komentator nije Noka Bilić, jer nema toga šta on nije prenosio.

U dvorištu su probegarale višnje i ja se gubim među njima, razgovor do mene dopire samo kao glas, a smisao ne mogu da dokučim; Zlaja to primjećuje, pa me pita: "Je li ti to opet 'pišeš' priču?"

U jednu ruku je u pravu, jer je protekla sedmica bila prilično uzbudljiva (da ne kažem potresna) za mene: iz Engleske mi je stigla sestra (koju nisam vidio skoro četiri godine), iz Amerike Dana, Nešo i Indira (ni njih nisam vidio otprilike isto tako dugo), iz Ljubljane Dada i Pero (više i ne pamtim kad sam zadnji put vidio Dadu, ali bilo je to još prije rata), iz Austrije su tu Caki, Vesna, Zoran i Sanja (ne mogu da vjerujem da je Sanji dvadeset i šest godina - to znači da je nisam vidio već nekih devet godina...) Sve meni najdraža bića koja su mi preostala, ali ne mogu da se radujem jer mi sada, više nego ikad ranije, nedostaju moja djeca...

Zato skrećem misli na nešto banalno da banalnije ne može biti: devđir. Trebam kupiti devđir i obišao sam cijeli grad i svugdje imaju samo nekakve italijanske, njemačke, a koji koštaju kao "space shuttle". Idem na buvlju (zašto li ne kažem "buhlju", kad su me cijelog života ujedale "buhe", a ne "buve") pijacu kod Vaše Miskina.

Nema šta nema, ali razmišljam kome li je sve to što se prodaje potrebno i da li iko išta kupuje? Gomile rasparenih cipela po kojima se uhvatila buđ, kutije sa šarafima svih veličina, poderane gume za veš mašine, pokvareni usisivači i kasetofoni, foto-aparati, iskrivljene gramofonske ploče, stare razglednice, mlinovi za kafu kojima nedostaje ručka, olupani lonci i šerpe... sve, baš sve, ali nigdje nijednog đevđira.

Dok se probijam kroz taj krš i nesnosni vonj masnog bureka i ćevapa, naletim na brdo knjiga. Kao da su izvučene iz nekog memljivog podruma: korice i stranice su im izvitoperene, a, bezbeli, nabacane su bez ikakvog reda... Cijena za svaku je ista: pola marke. Tu su se u istom košu našli i Krleža i Andrić, Hemingvej i Gogolj, Dostojevski i Lav Tolstoj, Kafka i Žid, Golsvorti i Prust, Hamsun i Tomas Man, Šolohov i Solženjicin... i Prljavi veš Darija Džamonje.

"Knjižar", jedan starac koji nateže mlaku pivu, a čije mi se lice odnekud čini poznatim, prepoznavši moj lik na omotu, moje uzbuđenje, jer to je knjiga koju sam posvetio svojoj kćerci (Neveni, koja me rodila kao tatu), hladnokrvno podiže cijenu na petnaest maraka?! Sad se prisjećam odakle ga znam: bio je ložać u FIS-u, a ime mu je, ime mu je... Avdo - jeste Avdo!

"Daj, bolan, Avdo. Spusti to malo - mi smo stara raja iz FIS-a."

(Ali Avdo je oduvijek bio poznat po tome da zaboravlja stvari koje su se zaista desile, a sjeća se onih koje se nikad nisu i nisu mogle desiti. Tako nas je, djecu, na tribinama FIS-a uveseljavao svojim pričama o tome kako mu je Sava Kovačević umro na rukama:

"Avdo, jesi li to ti?"

"Jesam, družo komandante."

"E, sad mi je lakše. Čuvaj mi diviziju."

Ili kako je služio kao mornar na Galebu, pa jedne noći razvukao harmoniku: "Bosno moja...", a Tito izašao na palubu, suze mu potekle niz lice i zakitio ga "petakom".)

Avdo je neumoljiv; već je vidio svoju gajbu piva u mom džepu. Nevoljko vadim petnaest (zadnjih!) maraka, kupujem sam sebe.

Sve i da naletim na đevđir, nemam više para da ga kupim. Pješke se vraćam u grad i imam vremena napretek da razmišljam, da poredim sav svoj život sa tom buvljom pijacom: puno nepotrebnih stvari, otpad i smeće, knjiga koja trune u podrumu, cipela koja ne može naći svoj par, izgrebana, odrndana gramofonska ploča, farmerke bez rajferšlusa, foto-aparat koji ne može slikati, kasetofon bez tona, mlin za kafu koji ne može samljati nijedno zrno, mlako pivo i užegli sumnjivi burek...

Sve to, a jedine stvari koju trebam - nema.

* * *

Počela je sipiti, a potom pljuštati kiša. Stavljam knjigu pod vind-jaknu, krupne kapi (a potom i grad) buše mi glavu, ali ta knjiga na mom srcu kao da me

grije i ja već smišljam posvetu za svoju sljedeću knjigu, za moju drugu kćerku... Vesni, koja je... (Ima još vremena do izlaska knjige - smisliću već nešto.)

LOŠA PRIČA

Pišem jednu lošu priču, lošu da lošija ne može biti. Zašto je loša i, na kraju konca, zašto je pišem kad već znam da će biti loša?!

Pokušaću to objasniti sve nestrpljivijem čitaocu (ili, što je još važnije, kupcu) ovih novina. Loša će biti zato što sam se svetom šutnjom obavezao da neću otkriti ime jednog (glavnog) aktera ove priče, jer on već odavno spava s muzama (gdje mu je i mjesto), da neću otkriti izvor do kojeg sam sasvim slučajno došao, da neću (u sebi svojstvenom, već ogavnom maniru) iskoristiti svoju "faktografiju" u svrhu veće ubjedljivosti, da će me, ipak, više obavezati dostojanstvena šutnja...

Najvažniji razlog jeste to što se od genijalne pjesme ne može napraviti čak ni prosječna priča.

Ali, neka ova loša priča najzad krene - od svog kraja prema početku.

Sjedili smo u bašti SDP-a. Taj dan su prvi put ove godine iznijeli stolove vani. Šaroliko društvo se skupilo: Jana, Marko, Avdo, Miki, Nijaz, Seno, Neno... Ne, nismo ništa slavili nego nas je jednostavno "krenulo" tog dana. Nijaz je pričao kako sam se u ratu učlanio u SDP i dobio člansku kartu s brojem 51, a on mi rekao:

"E, baš si ti sretan, Daco."

"Što sam, bolan, sretan?"

"Pa, zato što prvih pedeset komada strijeljaju bez suđenja."

Neno me je pitao da mu napišem scenario za film: prijatelji smo od djetinjstva, a još ništa zajednički nismo napravili... "Hoću, kako da neću. Samo kad bih ja to znao", odgovorio sam.

Marko nam priča kako je ušao s jednim piscem u "foto-optik". Ovaj je tražio "naočale za pisanje". Prodavač ga je začuđeno pogledao:

"Gospodine, imamo samo naočale za čitanje, a prvi put čujem naočale za pisanje."

"E, jebiga. Čitati znam, ali da mi je još naučiti pisati."

Miki je (a šta bi drugo?) recitovao:

DA LI SAM SVUDA GDE SU MI TRAGOVI,
KO ZNA S ČIM SAM SE SPAJAO,
A NISAM GA NI TAKAO?

Ti stihovi mi se učiniše čudno poznatim, ali pojma nemam gdje sam ih prvi put čuo, a kad je nastavio:

MOŽDA SAM BORAVIO I U SVOM ŽIVOTU,
MOŽDA POSTOJE IZVESNI ZNACI,
ALI KAO DA JE NEKO STRAN.

Tad kao da sam propao u neki vremenski bunar i našao se opet na Internom odjeljenju ondašnje Vojne bolnice; prikačene mi flaše za infuziju, Goca mi drži jednu ruku, a neko koga ne prepoznajem, tihim, umirujućim glasom govori:

ALI IPAK UZ MENE SE MOŽE, MADA JE NEOBIČNO.
SA MNOM JE OPASNO IĆI, JA SE NIKAD NE UMARAM.

Zamolio sam Mikija da mi napiše tekst te pjesme, jer ja sam više vizuelni tip, a i pomalo nagluh, pa, uprkos Mikijevom gromoglasnom glasu, jedva čujem nastavak:

VALJDA SAM JEDINI SVEDOK KOJI SUMNJA U SEBE
SVE ČEŠĆE MI SE ČINI
DA NISAM NIKAKAV OBLIK
VEĆ DA SLOBODNO JEDRIM
KROZ SOPSTVENO PIJANSTVO -
PREPUŠTEN SUNČEVOM VETRU
ODLIVAM SE I DOLIVAM.

Da ne znam da nikad u životu nisam pisao pjesme (i to pogotovo na ekavskom), glavu bih na panj stavio da sam to ja napisao: kao sad da se sjećam da sam Sabini upravo rekao, zamolio je da sa mnom ostane samo četrdeset osam sati:

ALI IPAK UZ MENE SE MOŽE, MADA JE NEOBIČNO,
SA MNOM JE OPASNO HTETI, JA NIKAD NE ODUSTAJEM.

I ne samo da me ti stihovi sunovraćaju u prošlost, nego me vraćaju nazad u surovu stvarnost:

NEISKVARENI ISKUSTVOM, POSEBAN SLUČAJ SAMOĆE.
PONEKAD IZMISLIM SADAŠNJOST,
DA IMAM GDE DA PRENOČIM.
I SUVIŠE SAM VIDEO, DA BIH SMEO DA TVRDIM,
MNOGO TOGA SAM SAZNAO, DA BIH IMAO IJEDAN DOKAZ.

S jezom čitam nastavak, jer znam da me je neko, nekad zahvatio iglom i stavio pod leću mikroskopa, opisao sav moj život, i onaj koji sam živio i onaj koji mi nije preostao, jer me je Sabina, nakon četiri godine, ostavila kao prebijeno pseto i znam kako sam se osjećao:

ALI IPAK UZ MENE SE MOŽE, MADA JE NEOBIČNO,
SA MNOM JE OPASNO VOLETI, JA NIKAD NE ZABORAVLJAM.

Već mi se plače, već mi je muka od tog nepoznatog koji secira moj život na najsitnije komadiće i ne znam šta hoće od mene i ne znam kojoj to svrsi služi:

POKUŠAVAM DA SHVATIM UČENJA KOJA MENE SHVATAJU.
NEJASNA MI JE VERA, SPREMNA U MENE DA VERUJE.
TEŠKO JE BITI OKOVAN U MOJU VRSTU SLOBODE.
LAKO MI JE S NEMIROM, NE MOGU DA UMIRIM MIR.

Teški, crni oblak se nadvio nad gradom i prijeti da će nam razjebati ovo sijelo. Nisam se prevario - kiša počinje da pljušti i mi silazimo u podrum... Odlazem taj trenutak kada ću morati da pročitam posljednju strofu ove pjesme koja je mene uzela za objekat, za inspiraciju, a znam da se i ona, kao i sve drugo, mora završiti:

ALI IPAK UZ MENE SE MOŽE, MADA JE NEOBIČNO,
SA MNOM JE ČUDNO ČAK I UMRETI...

...sad se pitam da li je jedna od tih munja što paraju nebo namijenjena meni, i izazivam je: udri kurvo, više mi ne možeš nauditi!, ali uskoro sve utihne, sunce ponovo sija, mi se vraćamo u baštu, nastavljamo se keseriti, ja pitam Nijaza: "Znaju li tvoji kući da ti pišeš?"

Nailazi Nermina i sklanja mi sijed čuperak s čela, a ja, krišom od samog sebe, virkam i gledam saldo mog života, kraj ove pjesme...

S neizrecivim olakšanjem čitam, nesvjesno naglas:

JER JA SE NE ZAVRŠAVAM.

Slijedi potpis autora čije ime (obećao sam na početku) neću otkriti i ja kažem konobaru: "Menso, daj nam rundu", a u sebi ponavljam: "Hvala ti, hvala ti, Miko - sve do sada si bio u pravu. Izvini što te nisam prepoznao onog dana kad sam ležao u bolnici, volio bih da si sad s nama da trgneš jednu..."

SLIKE

IZ KUTIJE ZA CIPELE

Ljudski je pamtiti neke važne datume: danas je 11. maja i pantim ga zato što mi više ne smrde noge. Mada se više ne osjećam kao pravi muškarac (Bosanac), drago mi je što mi je moj prijatelj, Milan Andrić, dao ovaj recept za ulazak u Evropu. Jednostavno je da jednostavnije ne može biti: preduslov je da mijenjaš čarape svakodnevno, da pereš noge i da kapneš kapcu lavandinog ulja između (kako li se to kaže na nogama?) nožnog palca i kažiprsta.

Sjedim "ala turke" pred besmislenim televizorom, vrata balkona su otvorena, a otvorena je i flaša loze... napolju pljušti kiša, a ja - mirišem. Budi me iz mog samozadovoljnog drijemeža eksplozija i ja (misleći da sam budan!) skačem iz fotelje, do prozora: Momo (ili Uzeir?) je u plamenu, a dole u dvorištu moja dundava kćerka, Nevena, ljuta je jer su joj se sva raja razbježala, a ja skačem s četvrtog sprata, grabim je u naručje i bježim u podrum...

Tek sad sam budan, a ono maloprije je bio san, bolje rečeno mora od prije osam godina, a izazvao ju je grom što je udario u Momu (ili Uzeira?) i nema Nevene, nema njene raje da se razbježi - samo se par p'janaca "kod Kerima"

trgnulo i komentarisalo: "U pičku materinu, ovo je bilo blizu."

Ne mogu više podnijeti samoću ni kad sam sâm, a kamoli kad sam u društvu, pa oblačim moje vječne tene (koje mi je poklonio Žiga prije dvije godine, kad sam još bio mlad i naivan, kad sam mislio da više nikad neću biti sam, kad me je moj grad, po povratku iz Amerike, zagrlio svojim ruševinama, stavio mi lisice skovane od uspomena...), pipkam po džepovima i, pored ključeva, napipam jednog "andrića", nalazim kafanski račun od Solde na kojem mi je prethodne noći Affan Ramić nešto napisao i rekao mi da to pročitam tek sutra... Piše: "DACO, TI NE ŽIVIŠ OD PISANJA - TI OD TOGA UMIREŠ."

Strma je ulica niz koju se spuštam, klizave su stepenice, kiša pada kao iz kabla, ali ja ne odustajem gonjen samo jednom mišlju: "Majku vam jebem, sve ste mi uzeli, ali zaboravili ste moj podrum."

Ulazim u zgradu u Kranjčevićevoj broj devet koja mi je odnekud poznata (a kako i ne bi bila kad su četrdeset i četiri čovjeka "pod moralnom i krivičnom odgovornošću" potpisala da sam u njoj živio od '69. godine, a dva šupka da nisam), silazim niz stepenice i, uz pomoć upaljača, tražim svoju šupu... Ne čeka me tamo ništa. Nikad (do rata) nisam ni znao da je posjedujem; ćumur nisam ložio, nisam imao nepotrebnih stvari da ih tamo odložim - sve stvari su mi uvijek bile potrebne, nisam kiselio kupus...

Svaki podrum isto smrdi: mišja govna, ponjave u raspadanju, "kreka" i "breza", memljiva pilotina i tek blagi miris svježije iscijepane bukovine... Šupa je prazna - samo dvonožna štokrla... a ispod nje kutija za Astra cipele - moj "album" slika koji sam neke noći, kad su mi žena i kćerka već bili na sigurnom, ponio, kao svoje jedino blago (da ne lažem, bila je i flaša ive) da umre zajedno sa mnom...

Mada je mrak (kao u podrumu), ja prstima "vidim" slike nekoga ko je nekad bio ja:

... s tatom, u parku iza Druge gimnazije - na poledini je "tinto-blaj" olovkom krupnim, nespretnim slovima napisano: DRAGI TATA DACO JA...

... u medvjedem zagrljaju Memnuna Idžakovića, obučen u ogromni dres rukometaša Mlade Bosne, blesavo i sretno se smijem kameri...

... svetačko lice moje bake Ruže, ta topla ruka, koja je nekom magijom znala ublažiti svaku moju bol, drži fildžan kafe, a u drugoj joj se dimi morava bez filtera - ona u tom dimu svojim slijepim očima ("Ja samo tebe vidim, sine.") gleda likove svoja četiri sina koji su je surovo ostavili da živi bez njih...

... slike s mog vjenčanja: prelijepa Dijana me gazi po nozi tek što smo potpisali "sporazum" da ćemo se voljeti do kraja života, a koji je život tako bijedno ispoštovao...

... Vlastimir Mijović, Boro Kontić, Zoran Milanović i ja se držimo za karine na nekoj "kulturnoj" manifestaciji, a u pozadini Emir Habul naginje pivo iz flaše...

... nasmijana faca mog djeda (koji nije imao baš nikakvog razloga da se smije, a pogotovo kad je ostao sam sa svojim unukom), polumasni šesir,

najlonska košulja s rupom od žara cigarete na prsima, naherena kravata; slika objavljena u Ilustrovanoj politici kad je, u svojoj osamdeset drugoj godini upisao fakultet "da dokaže svom unuku da nikad nije kasno"...

...Gordana rukom podiže pretešku, predivnu kosu, ja je gledam glupavo (kako svi zaljubljeni gledaju), a iz očiju mi se čita misao: "Bože, otkud meni, kretenu, ovakva sreća?"; ruka Alme Lazarevske sklanja pepeljaru sa stola, a Bore nema na slici, jer ga ni ne može biti pošto on drži foto-aparat...

... dobrodušni lik mog komšije Vlade, koji će jednom postati tragični junak jedne moje priče...

... kifla u Park kafani puna ljudi koji se više nikad neće sresti: Nedžad Ibrišimović, Predrag Finci, Branko Čučak, Spasoje Čuzulan, Nenad Dizdarević, Vajta, Laza Ristovski...

... svadba moje sestre, Marte, u Amsterdamu; u jednoj ruci držim Amstel pivo, druga mi je spuštena na koljeno "mrak" meleskinje, a moja djevojka, Sabina, strijelja pogledom...

... poštanska dopisnica na kojoj moj stric, Neno, piše bratu, mom ocu Vlatku, koji je u vojsci u Bileći, kako ima problema s nekom rajom u Sarajevu. (Iz posthumnih priča sam saznao da je moj otac tad "dezertirao" - zbog toga dobio dva mjeseca vojnog zatvora, ali je kod fontane na "korzu" bio takav "šenluk" da su kasnije pričali: "S Džamonjama se ne valja zajebavati.")...

* * *

Kiša je prestala padati. Miriše moj asfalt, u džepu imam "andrića", dvije pune kutije Winstona, kod mog prijatelja, debelog Zlaje, čeka me polupuna flaša loze - život je lijep.

Jebiga - za dvije godine patnje dogurao sam da se vratim u svoju šupu.

Po prostoj računici trebaće mi još osam godina da se popenjem do četvrtog sprata. A, onda?

Onda ću se, u slobodnom padu, sunovratiti sa svog prozora, u dvorište, a dole će me čekati svi ljudi iz moje kutije za cipele, dočekati me na ruke i ja ću se, meko, kao pahuljica na granu novogodišnje jelke, na raskršću kod Alipašine džamije, spustiti i trajati.

Samo trajati.

TRST JE PIŠ

"Znaš li ti da sam ja nekad znao napamet cijeli tekst pjesme American pie?", pita me Neno dok sjedimo u bašti SDP-a.

"Pa?"

"Pa, lijepo: neki dan sam proveo cijelo jutro pokušavajući ga domamiti u sjećanje, ali jedino što je ostalo je By, by mis American pie... i tako unedogled."

Sad je na mene red da se "pohvalim":

"Bog će ga znati iz kojih razloga mi je na um pala neka drevna naslovna stranica NIN-a: cijeli razred pičuladije u klupama, svi su namršteni kao Momčilo Krajišnik, a jedino jedan klinac u magarećoj klupi, znaš s onom kapom s ušima, razvalio usta u cer. Evo, već danima ne mogu da se sjetim imena karikaturiste, mada znam da je crtao za Poletarac, da je ilustrovao knjige Mike Antića..."

Hvatamo se čaša i istovremeno tužno konstatujemo: "A, tek nam je četrdeset i pet godina."

Srđan, Nenin brat, ubacuje se u razgovor:

"Petričević."

"Šta Petričević?"

"Ime karikaturiste je Petričević", kaže on.

Zadivljeno ga gledamo:

"Alal ti kanafa."

"Nema tu nikakvog alala. Ja sam ga nedavno sreo u Parizu. Ali, jutros kad sam izlazio iz kuće, pola sata sam - naravno uzalud - pokušavao da otvorim balkonska vrata daljinskim upravljačem."

Tog dana sam se vraćao kući i pritužilo mi je, pa sam svrnuo u jedan prolaz, na zidu od cigala nekim čudom je ostao reliktnog vremena, koje ja i ne pamtim - masnom bojom, crvenom je pisalo:

TRST JE NAŠ!

Napisao je to neko mnogo stariji od mene, neko iz generacije koja nije uspjela sačuvati Trst, ali zato ga je moja generacija osvojila.

I prije su do mene dolazile vijesti i roba iz tog Eldorada i, zaista, Super Rifle farmerke, Converse tene, šareni omoti gramofonskih ploča, košulje na cvjetice kao da su dolazile iz neke mitske zemlje, pa noćima nisam mogao spavati kad me je Bobo pitao da li bih "skoknuo" s njim do Trsta.

Naime, Vrapcu je trebao vozač, a Bobo je bio najbolji. S nama je putovao još jedan frajer - predstavljao se kao ginekolog, a nosio je kravatu s nacrtanom golom kokom.

Vozili smo se u posuđenom crvenom "ševroletu". Hilmo ga je dovukao iz Kanade, gdje je proveo izvjesno vrijeme i bio oženjen Kanadankom. Hilmu je Bog obdario neponovljivim fizičkim izgledom, ali nauštrb pameti, pa je nešto zasrao u Kanadi i dobio je "šup-kartu". Ili je jednostavno dozlogrdio Kanadanki, jer godinama nije ništa radio i noći provodio u "drive-in" bioskopima: nije se sjećao nijednog filma koji je gledao, ali je zato sa zanosom i nostalgijom pričao o "hot-dogovima" i "coca-coli":

"Zamisli, bolan, ti lijepo sjediš u svom autu, gledaš film, a prifurava ti konobarica na rolšuama; jedeš "hot-dog", piješ hladnu "coca-colu" i - pušiš."

Najviše zabremedet mu je bilo što se "u kinu" može pušiti.

Išli smo preko Rijeke, jer, kako to reče Vrabac, morali smo se malo "potkovati".

Vrabac je "spustio šibicu", a "ginekolog" mu je bio foler. Ja i Bobo smo čuvali stražu. Nije bilo problema s ulaskom u Italiju, jer je tada naš pasoš bio "abuzenze", a i Italijani su bili blagonakloni prema našim "turistima", jer su znali da dolazimo s gutom love da pokupujemo njihovu bofl robu.

Opet smo se malo "potkovali" u Trstu, a onda je Vrabac otišao negdje s "ginekologom". Meni i Bobi su ostavili bunt prekrasnih lira...

Na Ponte Rosu smo napunili desetke plastičnih kesa cigarama, farmerkama, majicama, a onda krenuli po kafanama: fruti di mare, pizze (koje sam tad prvi put okusio i sjetio se njihovog božanskog ukusa kad sam bio u Americi i žvakao nešto što Amerikanci bez imalo stida nazivaju pizzom), gelato, pa gelato, pa opet gelato, a na kraju birre. (Platiću taj bučkuriš proljevom koji će trajati danima.)

Na dogovorenom mjestu smo se našli sa Vrapcem.

Bobo je preuzeo volan i pošao da otvori prozor (bilo je ljeto), ali ga je Vrabac spriječio: "Nemoj, molim te. Boli me zub, da me ne propuše..."

Sve je bilo u redu do naše granice.

Bobo je otvorio vrata i dao cariniku naše pasoše. On se vratio i pružio nam pasoše, a onda posegao za dugmetom za automatsko otvaranje prozora: "Znam ova kola. Moj prijatelj ima isti. Ovde se otvaraju prozori, je li?"

Staklo se spustilo par centimetara, a onda počelo da cvili i da se tresu. Vrabac je rekao: "Jebli ih njihova automatika. Uvijek me handre ti prozori."

Carinik je bio ljubazan da ljubazniji ne može biti:

"Nema problema. Imamo mi svog mehaničara. On će vam srediti to za sekundu."

"Ma, nemojte se truditi...", ležerno je rekao Vrabac, "zaista nam se žuri."

Ali se carinik nije dao smesti. "Jebi ga", rekao je Vrabac filozofski.

Izdvojili su nas iz kolone, a kad je mehaničar skinuo vrata, iz njih su pokuljale "doxe", "danvili" (sve "dupljaci", naravno), prstenje "čisto od zlata"...

Kao maloljetnik sam dobio "stroži nadzor roditelja i organa socijalnog staranja", Bobo, pošto mu je to bilo prvo djelo, dobio je uslov, a Vrabac nije dobio ništa, jer je, po običaju, potplatio nekoga. "Ginekologa" više nikad u životu nisam vidio.

* * *

Dok sam otresao zadnje kapi, razmišljao sam koliko vremena može stati u samo jedan piš.

Da ne povjeruješ!

PERZIJSKI ČILIM

Cijeli dan je sav nekako mlitav. I ljigav. Košulja mi je mokra od znoja, a tek je deset sati ujutro - ne sluti na dobro. (Doduše, popio sam već šest piva, a tek je deset sati ujutro, pa i to pojačava moje slutnje.)

Sjedim sam u kafani i dočekujem pridošlice sa otrcanim: "Ima li vrućine?"

Svi se odreda žale na vrućinu, pa na neprispjele penzije i invalidnine, na telefonske račune, sranje od politike i na tuđe, bolje živote...

Kontam nešto kako ovaj narod ne bi preživio da je sve u redu i potaman - iz jednostavnog razloga što bi se prekinula svaka komunikacija među ljudima, ne bi imali o čemu pričati i uvukli se u sebe i strunuli kao previše zaljevane biljke.

Nad Trebevićem se valjaju oblaci i kratkotrajna kiša će donijeti malo osvježenja, pa zato izlazim na ulicu da uhvatim koju kap, da pokušani razbistriti ovu smjesu što mi se nalazi u glavi...

Hodam gradom prošaranim tek pokojim prolaznikom. Jedino dobro je što su se čak i automobili sklonili u svoje jazbine, pa nema šanse da završim pod točkovima BMW-a nečijeg drogiranog tatinog sina.

Okružena jarom što izbija iz asfalta, kao u oreolu, pojavljuje se Gordana - njoj ni godine, ni rat, ni ova ozonska rupa ne mogu zbrisati osmijeh s lica...

Zaustila je: "Jesi li se..."

Prekidam je: "Nisam."

U normalna vremena nastavak rečenice bi glasio: "... oženio?"

Sada glasi (ne samo za mene): "... vratio u stan?"

To je rečenica kojom me, umjesto pozdrava, presreću prijatelji.

Pozvao bih je na kafu, ali to bi se činilo toliko licemjernim poslije sveg bola i nepravde koju sam joj u životu nanio, pa joj samo spuštam ruku na rame i pravim se da žurim negdje.

Malo dalje, kod Vječne vatre, naletim na Branu. "Pozdravlja" me istim pitanjem, a ja mu dajem isti odgovor. Lakonski mi odgovara: "Jebiga, bori se."

To sam već čuo milion puta, pa gubim živce i baš kao da mi je on kriv, sikćem: "Moje ime je Dario - nije Boris."

U prvi momenat ne shvata, a onda se nasmije i zagrlj me svojim šapama i kaže: "Idemo na piće."

Nema upitnika na kraju ove rečenice, jer kad Brano nešto kaže - onda je to rečeno.

Sjedimo u Imperijalu i glodemo uspomene, olajavamo sadašnjost i režimo na budućnost: "Deset najtežih godina - jeste, aha!"

Brano nije nikad bio od nekog velikog pića (dva-tri špricera i to je sve), pa me čudi što je navalio na duple loze (ruku na srce - u Imperijalu sipaju "kapi za oči", a ne piće) i efekat se uskoro osjeti:

"Jesi li ikad razmišljao o samoubistvu?"

Odgovaram mu:

"Jesam li nekad ne razmišljao o samoubistvu?"

"Jebiga, izvini Daco. Znam šta ti je bilo sa stricem, i sa starim..."

"Nema to veze, moj Brano..."

Pijemo i šutimo, jer nema ni dobrih koka u prolazu da bismo se bavili "macho" komentarima, a onda Brano počinje: "Znaš, ja sam uvijek o sebi mislio kao o perzijskom ćilimu - što me više gaziš, sve sam bolji."

Ima istine u tome, jer se Brane sjećam kao žgoljavog klinca kojem su svi u raji palili čvoke i klempe, a onda je u pubertetskim godinama, tajno, počeo da bilda tegovima napravljenim od betona i konzervi za mast; dok smo mi vrijeme trošili na žurevima (na koje njega nismo pozivali), on je svoje dane provodio znojeći se u šupi u našem dvorištu.

Jednog dana se iz te šupe izlegao, kao leptir iz larve. Leptir od stotinjak kilograma; upisao je pravo i kurs karatea. Završio je i jedno i drugo, zaposlio se u DB-u, bio čudo u svom poslu.

Sjetio sam se jedne noći (jutra?) u Pikolu kad su me dvojica krkana sve vrijeme gađali pivskim čepovima, a konobar se pravio da pere čaše i da ništa ne vidi; Brane je ušao i samo mi klimnuo glavom, a onda sam se ja počeo kurčiti... Elem, izveo ih je napolje i oni se više nikad nisu pojavili u toj kafani, a, znajući Branu, možda ni u gradu.

Brane, taj čovjek čija su leđa i prsa bila spremna da prime metak u zaštitu i "onih" i "ovih" političara, sad je sjedio kao hrpa nikom potrebnih sto dvadeset kilograma mišića i cmizdrio: "Moj Bože. Čak i kad sam hodao na štakama - hodao sam uspravno. Sada me izgrizla samoća..."

Kćerka i žena su mu ostali u Holandiji, a on se vratio upećavši se na obećanje da "treba ovoj zemlji", a onda su ga zajebali i za posao i za stan.

"Danas mi je kćerki rođendan. Zvao sam je jutros, a ona nije htjela razgovarati sa mnom, jer sam joj bio obećao da ću je posjetiti za njen rođendan, ali mi pederi iz holandske ambasade nisu dali vizu. Ma, i ja sam budala - mogao sam izvaditi "putovnicu" kad mi je kurcu bio ćeif, ali jok: ja sam Bosanac! Može li se biti išta više i veće od toga?! Kako ja njoj, djetetu od pet godina, mogu objasniti da tata nije mogao doći, a ne da nije htio?"

Nisam ga više slušao, jer mi se u glavi stalno vrtjela ona njegova usporedba sa perzijskim ćilimom.

I sebe sam vidio tim očima.

Gazali su me i gazali, sve dok me nisu izgazili, a na pamet im nije padalo da me je možda samo povremeno trebalo prebaciti preko štange u dvorištu i nježno "isklofati" onim pletenim, starinskim kloferom, malo me provjetriti, pa da opet zablistam u punom sjaju.

Počela je padati kiša, a ja govorim, ne Brani, nego njoj: "Imam i ja kćerku. Dvije."

BRIJANJE MOZGA

Prošlo je skoro sto godina od Van Gogovog gubitka uha, a ja sam tek prije nekoliko dana saznao pravu istinu o tom događaju. Sve do tada sam mislio da je Vinsent, u jednom od svojih rijetkih napada normalnosti, odrezao sebi uho i poslao ga nekoj drolji.

E, pa nije bilo baš tako.

Odigralo se sve to kod Drage brice, uvjerava me moj prijatelj Dragan Dardić, koji već godinama počiva na požarevačkom groblju. Kako li se Vinsent zatekao baš u toj briačnici ostaje pomalo nejasno, ali postoje neke indicije da je mahnuo dva-tri pića u Dva ribara, da je kao i svi nesretni i usamljeni ljudi pomislio kako se nešto u njihovim životima može promijeniti jednostavnim brijanjem (ili šišanjem), da je popio još dva "zvekana", pojeo tripice i, ne plativši, zbrisao iz kafane. (Tako barem tvrdi konobar Emin.)

Ostalo mu je taman toliko para da kupi flašu konjaka i da se obrije...

Gazda Drago je bio zauzet šišanjem druge mušterije, pa je riđu bradu prepustio svom šegrtu Rami. Sve je bilo u najboljem redu dok Ramo nije britvom počeo fazonirati Van Gogove zulufe - tad ga je posjekao. Van Gog je jauknuo, a gazda je ostavio makaze i zamahnuo da Rami opali šljagu; Ramo se sagnuo, a šljaga je završila na Gogovoj glavi.

Slijedila su izvinjenja i po čaša konjaka i sve je bilo izglađeno, ali je Ramo, dotjerujući drugi zuluf ponovo recnuo mušteriju. Vrisnuo je Van Gog opet. Opet je slika bila ista - šljaga, Ramo se saginje, a Van Gog dobija opet po glavi, opet izvinjenja, opet piće...

Ramo je već poprilično bio nervozan i tom stanju, pri pokušaju da više ništa ne zajebe, trijumfalno je zamahnuo britvom i odsjekao Van Gogovo uho!

Ovaj put od Van Goga nije bilo ni mukajeta. Samo je tiho Rami rekao: "Sakrij to uho, ako gazda vidi, onda smo pravo najebali."

Možda vam ova priča zvuči suludo, ali takav je i život, pa i ja zapravo ne znam zašto sam je uopšte pričao.

Ustvari, znam. Do ruku mi je dopala knjiga (čiji naslov nije vrijedan pominjanja) autora (čije ime pomenuti bi bilo potpuno bespotrebno) koji je uspio u nemogućem: napisao je (i objavio!?) knjigu od nekih sto i četrdeset stranica u kojoj nema nijedna suvisla, gramatički ispravna rečenica!

Nasumce šaram pogledom i nalazim: "Ferid je bio uporan da abortira, iako je ona željela dijete." (Kako ćeš, ba, nesretni Feride htjeti abortirati kad i sam znaš da to može biti opasno u tvojim godinama, a i da ne govorimo da je to velik grijeh.)

"Trideset mi je godina, dopadljiva i muževna izgleda, moderno odjeven, mogu se svidjeti i mladim i starijim djevojkama, odnosno ženama." (Ovako nešto čak ni Avaz ne bi objavio u svojim Malim oglasima.)

Slijedi nebuloza o maturantkinji (pardon: maturantici) Druge gimnazije koja ima problema s matematikom, pa se boji da će joj to onemogućiti upis na

Pravni fakultet (?!): "Vježbali su matematiku i narednih dana, ali nisu više reskirali da kod nje održavaju intimne odnose, nego su to činili kod njega kada je bio sam," (Ja sam često sam, a tada, kad "održavam intimne odnose"; to zovem - drkanje.)

Maloprije sam slagao da u cijeloj knjizi nema nijedne suvisle, gramatički ispravne rečenice - upravo sam naletio na jednu:

"Sakiba F. je bila iz Ilijaša." (Mašala!)

"Miralem Pekmezodžić se osjećao savršeno dobro u trenutku dok se je u rano jutro naginjao nad svoju lijepu, usnulu Zinetu djevojačko Goblenović." (E, jebiga, sad mislite da ja sve ovo izmišljam, ali ću vam, uz pristojnu nadoknadu, ustupiti na čitanje -i psihijatrijsko promatranje - ovaj "rad".)

Dosta! Što je dosta – dosta je!

"Glupost je najzaraznija bolest", pisao je jedan od ideologa hipi pokreta, Jerry Rubin, pa s gađenjem ispuštam ove korice iz ruke, a onda se sjetim i rečenice Jacka Kerouaca: "Perut je prvi znak ludila", i idem pred ogledalo, prstima češljam kosu - pa, i nisam toliko lud.

Zvoni telefon:

"Je li to stan Darija Džamonje?"

"Nažalost, nije. Ali govorite s Dariom Džamonjom."

"Htjela bih..."

Pravim se da se sjećam o kakvom je dogovoru riječ, a u obrijanom mozgu se redaju slike, nabacane bez ikakvog reda: ...1979. godina, dernek u "Šetalištu", izašla mi prva knjiga, na prvoj strani me "prekrstiše" u Dano, ali, baš me briga - ja sam Pisac...

...2000. godina, klub Wigwam, Dubravko Bibanović najavljuje da će "pročitati" moj roman, a publika plješće i izmjenjuju poglede: "E, jebo me bog ljudi, ko me nagovori da dođem?"

Biban (ne čita), jer ga zna napamet: "Ubiću se! Ah, neću." To je početak i kraj.

...1994. godina u Americi, roditeljski sastanak, moja kćerka, Nevena, pri predstavljanju kaže da joj je tata Pisac...

... isti dan, isto veče, njena učiteljica me pita:

"Nevena kaže da ste pisac, ali šta vi, ustvari, radite?"

... godina ova, dva sata je po ponoći, zove me kćerka i pita:

"Smijem li, tata, napisati da si ti pisac?"

"Smiješ, kako da ne smiješ, sine. Ali, nemoj."

"Pa, šta ću napisati, tata?"

"To!"

"Šta, tata?"

"To što si sad rekla. U toj rubrici "zanimanje" napiši - Tata."

"Mogu li dodati da ga volim?"

"Možeš, ako me voliš više nego ja tebe."

"E, pa, onda mogu."

* * *

Tri sata je ujutro, nema šanse da mi san poklopi oči, idem u kupatilo, prstima češljam kosu - mnogo je više peruti.

BRAT MOJE KĆERKE

Plus 30° je u hladu. (Ko mi je kriv što sjedim u hladu?!) U Gradskoj sam kafani kod Katedrale i čekam Seta, brata moje kćerke, Amerikanca koji je došao u Sarajevo u ulozi forenzičara.

Došao je prije tri dana i zvala me njegova majka iz Amerike, k'o biva da ga pripazim, jer šta zna dijete od dvadeset pet godina i s platom od deset hiljada dolara?

Čekao sam i čekao njegov telefonski poziv, smišljao šta da mu napravim za ručak, jer momak ne jede meso (ne trebam ni pominjati da ne pije i ne puši) i gledao stupidni televizijski program, čitao novi roman Nenada Veličkovića, ali telefon je ostajao nijem.

Lažem: zvonio je tri puta i glas me je uvijek pitao za doktora Muminagića. Znajući da nisam doktor, a ako me sjećanje ne vara niti se prezivam Muminagić, dva puta sam ljubazno odgovarao, dao instrukcije da "gospođa" provjeri broj telefona ili da proba zvati s manje sofisticirane sprave nego što je mobitel, ali sam treći put odgovorio: "Jebem i tebe i doktora Muminagića."

Tako su pozivi prestali.

Bilo je već kasno popodne i pregledao sam sve reprize repriza, pročitao Nenadovu izvrsnu knjigu i ostao bez cigara i pića, a moj pastorak još nije zvao.

Onda sam ja skrhao trećinu svog honorara da zovem njegovu majku u Ameriku i čuo da se nije ni njoj javio. Bila je zabrinuta, ali sam je tješio da je vjerovatno umoran od puta, da je otišao ravno na spavanje, da ne brine...

Pričao sam i sa svojom kćerkom. O čemu? Pojma nemam! Govorili smo nešto jedno drugom, neke besmislice koje samo mogu govoriti dva bića koja se vole.

Svratio sam do Doma pisaca i od Zlatka Topčića uzeo recenziju za svoju "akobogdabuduću" knjigu koju je faksom iz Zenice poslao Željko Grahovac. (Mnogo toga sam iz nje saznao o sebi i svom pisanju što prije nisam znao.)

Kao i uvijek, pitao sam za kiriju koju Udruženje duguje mom gazdi, Zlaji, i, kao i uvijek, dobio isti odgovor: poslato je na potpis kod Safeta!

Ko je Safet? Ne znam. Najtajanstvenija ličnost poslije princeze Anastazije.

Svrnuo sam i u dvorište moje "kuće zalazećeg sunca". Sad tamo moj komšija, Paša, drži provizornu auto-mehaničarsku radnju. Nisam zatekao njega,

ali bio je Braco, pa smo mlatnuli po jednu pivu. (Braco je Srbin, a bio je zatvorenik na Kuli. Pričao mi je kako je tek iz trećeg puta uspio pobjeći, kako su ga tjerovali da skače kroz "prozor" nacrtan kredom na zidu i kako je, napokon, kad je pobjegao, od njih dobio "notu" da to nije bilo "fer", da se vrati, da se sve obavi "regularno" i "zakonski"?!)

Pozvonio sam i kod Lole, takođe komšije iz prizemlja. Popeli smo se do mog stana, a na njemu tri pečata - osoba koja je silovala moj stan godinama iselila se, ali ni meni nije odobren pristup dok ne dobijem nekakav svemogućí potpis.

Svejedno, dok sam silazio niz stepenice "prevodio" sam Lorkine stihove u sebi: "Crveno, volim te crveno..."

Ovo, naravno, nema nikakve veze s mojim političkim opredjeljenjima (pošto ih nemam), nego samo s bojom pečata na stanu u kojem sam proveo svoju mladost, u kojem se rodila moja prva kćerka, a koji je "proglašen napuštenim 6. decembra 1971. godine, nakon smrti Džamonja Vlatka koji nije imao drugih članova domaćinstva", te sam ja, shodno toj odluci, ostao ne samo bez stana, nego i bez oca i bez kćerke i bez svega što mi je nekad bio život.

Tek naveče "brat moje kćerke" me zvao i dogovorili smo se da me sutradan zovne u Redakciju. Čekao sam i čekao, pio već šestu kafu, ali Set, baš kao da je išao u školu Mirze Hajrića, nije zvao.

Vratio sam se kući i potrošio drugi dio honorara na poziv za Ameriku. Opet ista priča (pun mi je kurac toga da mi se samo ružne stvari dešavaju "opet". Kad će "opet" nešto lijepo da mi se desi: da skinem cipele i košulju i da hodam po ljetnom pljuskju, da na prvu pahulju snijega izletim iz kuće, razjapim usta, isplazim jezik i ližem ta nebeska stvorenja kao najslađi sladoled, da dotaknem nečije sise, da dalje ne dužim!) o nesnalaženju u stranoj zemlji, u stranom gradu...

Ovaj put sam ja zvao Seta. Dogovorili smo se da se nađemo ovdje gdje sad sjedim, u pola tri. Zašto baš ovdje? Zato što mi je rekao da stanuje negdje kod Vijećnice, a pošto postoji samo jedna Katedrala u Sarajevu, za koju zna i sandžački taksista, ne bi mu predstavljalo veliki problem da je nađe...

Već je četiri sata i ja plaćam svoja tri pića (votka-tonik) i već se uvaljujem u sljedeći honorar...

U Redakciji je Dino, a Italija vodi 2:1. Hvatam se telefona i skoro ljut (ali više popišan) zovem majku moje kćerke.

Pričam joj sve po redu, a ona je sad ljuta na mene: "Moj sin nikad ne laže." (Rekao sam joj kako je njen sin, navodno, prethodnog dana zvao Redakciju, a da ga niko nije shvatio koga traži; rekao sam joj da ovdje i čistačice znaju bar toliko engleskog da odgovore na poziv, rekao sam joj da se moje ime i na engleskom i na našem izgovara isto...)

"Zamisli sebe u sličnoj situaciji", kroz plač mi je odgovorila.

"Čuj - zamisli sebe", baš kao da sam ja u Ameriku stigao dočekan (kao Momčilo Krajišnik u Sarajevo) s prostrtim crvenim ćilimom i sa fanfarama.

Sad više nisam samo popišan, nego i ljut, pa kažem da hoću da razgovaram sa kćerkom.

"Hi, tata. Spremam se za crkvu."

Negdje na putu do kuće sam se izgubio, ali sam se opet našao na Marindvoru.

Prethodno sam se sekundu zadržao kod Alipašine džamije, i, u sebi, proučio Fatihu za one koji su tu. Ne zato što sam vjernik, nego zato što oni to zaslužuju. Skoro je osam sati i kod Omera, kod Tičara, pristižu golubari da baždare svoje satove na vrijeme kad će im se ljubimci vratiti s jutrašnjeg leta.

"Svakome se bar neko ili nešto vraća, a od mene samo odlazi", mislim dok se penjem strmim stepenicama...

"Ne pitaš me kako sam?", kažem svom gazdi Zlaji.

"Izvini - kako si?"

"Šuti. Ne pitaj me!"

PEPELJARA I LUSTER

"Narode, crni narode - zašto vam je država dala stanove kad celi dan provodite u kafani?"

Ta rečenica iz neke davne drame, serije (?) mi odzvanja u glavi dok se, nakon tačno sedam godina i šest dana, penjem uz stepenice prema nečem što je nekad bilo moja kuća, dom, a i da upotrijebim tu vrlo rabljenu, seljačku riječ - "ognjište".

U pratnji sam inspektora Bećira i on je taj koji je ovlašten da otpečati moj budući život.

Na vratima, kao krvave rane, ostaju tragovi koje ću čuvati kao dokaz svog poraza ili pobjede.

Donja brava se lako otključava, ali s gornjom je problem.

Nikad u životu nisam imao nijednu bravu, ali je moj "gost", ne bi li se obezbijedio za cijeli život, tim primitivnim izumom, koji je lako razvaliti, promijeniti, kao da se tim komadima željeza može zaštititi od činjenice da je lopov, provalnik i da je pokušao (čak!) da mi otme moje uspomene, ugradio taj "osigurač" sulude ideje da se u tuđe može ulaziti i ostajati "dok anamo tamo neki Dario Džamonja, koji nema ni roda ni poroda, ne rikne od alkohola".

Potpisujem da je stan "useljiv". Valjda u "novomucanju" to podrazumijeva što sam se uselio, a o struji, plinu nema ni pomena...

Svejedno, plače mi se od sreće i zovem Bećira da popijemo piće.

Popijemo pivo na brzaka, a ja se vraćam u svoj stan da legnem na itison progoren peglom. (Ja sam ga progorio dok sam svojoj kćerci Neveni peglao

pelene, a ona zaplakala u drugoj sobi.)

Iz dvorišta dopiru tako poznati glasovi:

"Amare, da si ove sekunde došao na ručak. Ili ću ti ja sići i najebati se matere."

Prepoznajem plačljivi glas tog dosadnog djeteta koji me je cijelog života dovodio do ludila:

"Mama (to je ista ona koja mu prijeti da će mu se "najebati matere), samo još malo..."

Samo se pitam da li je to neki drugi Amar ili je to onaj isti?

Tumaram stanom od 38 metara kvadratnih i nema ništa - trideset mojih godina je otišlo u pičku materinu.

Ispod lavaboa nalazim pepeljaru. Jeste, boga mi, moja je - kako da je se ne sjećam:

... 1980. godine smo sjedili u Lovcu, Milica i ja; ona je bila kćerka jednog poznatog funkcionera, a ja sam bio pijan. Na fajrontu sam turio pepeljaru i kriglu u njenu tašnu", a ona se zamrzla.

Zamisli bruke: kćerka "tog i tog" uhvaćena kako krade čaše i pepeljare u kafani!

Sve je prošlo bez incidenta, a mi smo se voljeli još nekoliko mjeseci, sve dok ona, inteligentna kakva je i bila, nije skontala da od mene nema nikakva haira.

Sjedim tu i prosto mi dođe kao neko rodoskrnavljenje ugasiti čik u toj pepeljari...

Natežem toplo pivo iz konzerve i pogled mi padne na luster. Ne mogu vjerovati svojim očima: kreten je ostavio luster?!

Što jest-jest, nije skup, ali kad nekome skidaš i ogledalo iz lavaboa, malo je čudno da ostavljaš luster?

Šta ti bi Irfane? Ili nisi imao vremena, ili si se umorio snoseći moj namještaj?

Ili si mi ga, kao poklon (kao i pepeljaru), maksuz ostavio?

(Što mi onda, Irfane, ne ostavi, što iščupa priključak za telefon?)

Penjem se kod komšije Paše i zovem inspektora Bećira: "Kako bih mogao kontaktirati gospodina Đulbegovića?"

"Pa, ne znam, vjerovatno preko MUP-a. A, zašto?"

"Zato što je zaboravio nešto, pa bih htio da mu donesem."

Silazim i pijem sve bljutavije i bljutavije pivo; luster, jeftini taj-vanski proizvod se na blagom propuhu njiše, a ja se sjećam dana kad ga je moja žena Dijana postavila:

... prethodno je radila u jednoj turističkoj agenciji, a onda došla s posla (ili prije posla) sva uplakana.

"Šta je, bona?"

"Šef mi opalio šamar..."

"Tebi, mojoj ženi?!"

Odem sutra ujutro, uhvatim šefa za gušu, išamaram ga pred cijelim osobljem, a on cvili: "Ona je mene poslala u pičku materinu."

Kilo Idrizović je prebaci u drugu podružnicu gdje ona poče taj dodatni biznis sa tim azijskim "rukojebinama".

I dobro joj je išlo.

Sve mi to, onako, u svjetlu zalazećeg sunca pravi mutljag u glavi i bile bi to, možda, lijepe uspomene da ja, i samo ja, nisam ugasio čik u toj bezvrijednoj pepeljari, da ja, samo ja, nisam ugasio sijalicu koja je gorjela u tom lusteru.

POŠTANSKO SANDUČE

Svaki normalan, civilizovan čovjek, pri povratku s posla, prvo zaviri u svoje poštansko sanduče, mada zna da ga tamo neće čekati ništa - osim hrpe neplaćenih računa, ali ga nada da će jednom otkriti nešto lijepo mahinalno tjera da taj ritual ponavlja iz dana u dan.

Nije to samo nada, nego i taj osjećaj ponosa: ovo je moje, ovo su moji dugovi, pa mu, opet, nekako lijepo pri duši kad dođe kući i kaže ženi: "Uh, jebote, jesmo se zavalili prošlog mjeseca!"

Pošto ne spadam u kategoriju niti normalnih, niti civilizovanih, a ponajmanje zaposlenih ljudi, pri svom prvom ulasku u stan, u neko doba noći, pružam lijevu ruku i napipavam prekidač za haustorsko svjetlo, ali ono je zadnji put radilo prije nekih sedam godina...

Svejedno, sigurnim korakom se penjem uz stepenice (prošao sam ih, ustrčao uz njih, bauljao uz njih nekih tridesetak godina) i vidim svoje poštansko sanduče, a u njemu se nešto bjelasa; palim upaljač i kroz uzane proreze pokušavam odgonetnuti šta bi to moglo biti?

(Ključa nemam - zašta će mi? Ali je neko, da bi zaštitio svoju dragocjenu privatnost i svoj osjećaj vječnog pripadanja, montirao bravu na kojoj bi mu i Fort Knox mogao pozavidjeti.)

Tek tada mi pada na pamet da je apsurdno i pomisliti da je ta pošta namijenjena meni, jer ovo mi je prvi dan u stanu i niko (bar niko ko bi mi mogao i želio pisati) nema pojma gdje stanujem.

Sve to ostavljam za sutra i u društvu bubašvaba provodim svu noć u nekakvim snoviđenjima, a manje u snu; ujutro se umivam i gledam se u ogledalo - nema ogledala. Baš me briga - nikad mi nije ni trebalo, jer sam ja u svojim očima najljepši.

Kopkaju me oni papiri u sandučetu, pa idem kod komšije i posuđujem moćan šarafciger da bih razvalio tu bravu: račun i za struju i plin.

"Pa, oca mu jebem, još ništa nisam ni potrošio, a ono već račun?" Onda ih

bolje pogledam i odahnem - nije moje ime i prezime na njima.

Da ne duljim (a, već jesam!), landara poklopac mog sandučeta koje zjapi prazno, a jedno jutro ugledam pismo s poštanskom markom Kanade i sa poznatim rukopisom:

"Dragi Nosonja,
rekla su mi raja (neki dan sam zvao Sarajevo) da si se uselio u stan: čestitam!

Sad se sigurno pitaš kako sam zapamtio tvoju adresu, ali kako bih je mogao zaboraviti? Pred tvojim sam haustorom uzeo toliko papaka na šibicama, a kad god bi bila racija, spavao sam kod tebe.

Zadnji put sam ti pisao na Vojnu bolnicu (ne znam jesi li primio to pismo?), a onda ti se izgubio svaki trag.

Inače, ja sam se poprilično dobro snašao; malo sam se patio u početku, a onda me je krenuo posao sa Žutom osom (znaš, to je ona dozlaboga jebena rakija). (U Kanadi ima puno Srba i dali bi guzice za rakiju.) Kasnije sam proširio posao i na njegušku pršutu, ajvar (uz malu pomoć prijatelja), a kad sam uhvatio prvu "sermiju" - otvorio sam uvoznu firmu.

Kupio sam kuću - evo šaljem ti sliku..."

Sad sam malo zbunjen, jer u pismu nema nikakve slike, a onda primijetim da mi je, pri otvaranju pisma, pala pod noge: na slici prekrasna kuća, na sprat, bjelja od bijelog snijega, ispred nje dva ogromna bora, a na neka bijesna kola (nikad se nisam razumijevao u marke auta) naslonjen moj jaran; prepoznajem ga po gustom pramenu kose što mu pada na čelo, ali kad sam ga zadnji put vidio bio je sijed, a sad mu je kosa crna "k'o crnac u tunelu"?!
'Ajd, u redu: ljudi u njegovim godinama počinju razmišljati o smrti, a kad skontaju da je neminovna, pokušavaju da taj čas (za dva-tri dolara) odgode farbanjem kose.

Čitam dalje:

"Oženio sam se i, na jesen (akobogda) ću postati ponosni otac. Znam da ti to zvuči neobično i nevjerovatno, ali obojici nam se desilo toliko nevjerovatnih stvari u životu pa je i ovo moguće.

Znaš i sam koliko se ovdje radi, pa ti sad ne ostavljam svoju kućnu adresu (više sam na putu nego kod kuće), ali kad budem kupio "office" u Torontu, javiću ti pa mi se javi, molim te.

Voli te tvoj jaran..."

A, umjesto potpisa - crtež nespretno nacrtanog vrapca.

U P.S. stoji: "Šta misliš kako mi se firma zove - Sparrow, u pre-vodu... ma šta ja i serem: kao da ti ne znaš engleski bolje od mene."

Vraćam se kući, na četvrti sprat, i počinjem da mu pišem pismo: "Dragi Vrabac...", i stajem! Nešto se ne slaže!

Prije par dana sam sjedio s Rankom u Paragrafu i on mi je pričao kako se Vrabac ofucalo u Kanadi, kako živi od socijalne pomoći...

Ranko nema razloga da mi laže: on je, prije rata, sudio Vrapca i u njemu ne

bi bilo nikakve ni zlobe ni zavisti?!

Ljut sam i derem nenapisano pismo: što li me moj jaran laže.

Onda se sjetim kad sam, pri dolasku u Ameriku, svom prijatelju Goci u Francusku poslao sliku na kojoj sam u kožnoj vindjaci, čizmama o kojima smo sanjali kao djeca, ležerno naslonjen na visoku guvernalu Harley Davidsona, s obaveznom pivom u ruci i na poleđini samo napisao: "Evo, snalazim se nekako."

Sjetim se kako svojoj djeci pišem i telefoniram kako mi je zdravlje u redu, kako sam predao tri rukopisa, koja trebaju izaći uskoro, kako ćemo se uskoro vidjeti - ili ću ja (čas posla!) skoknuti do Amerike ili ću im poslati avionske karte da one dođu kod mene...

...kako majci odgovaram na pisma da ne treba ništa da se brine...

Jer, ne laže se samo iz koristi - može se lagati da bi nekoga ko te voli lišio nepotrebnog bola, u svojim lažima živiš i produžavaš se, kad ti ništa nije drugo ostalo nego nemoć i jedan patetični čin da na vizit karti na svom poštanskom sandučetu promijeniš ono "Dario Džamonja" u "Nevena i Vesna Džamonja".

Možda će, jednog dana, shvatiti?

SLADOLED

On gleda u željezne ulične branike falusoidnog oblika čiju svrhu ne zna, jer se svako parkira gdje hoće u ovom gradu. Primjećuje da su "osunećeni", pa mu to izaziva osmijeh: "Kako li će ovo biti protumačeno kad napišem?"

Ona, njegova prijateljica, primjećuje taj osmijeh i pita ga: "Kako se osjećaš sada kada si se vratio u svoj stan?" (U protekle dvije godine u nekoliko navrata je spavao i kod nje.)

"Dušo, gluplje pitanje nisam čuo odonda kad je Smiljko Šagolj izvještavao sa mjesta rudarske nesreće u Kaknju, kad su iznosili tijela poginulih rudara iz okna, a on turo mikrofon slušenoj rodbini pod nos i sa svojinu karakterističnim bedastim izrazom lica pitao: Kako se osjećate?"

Ona kao i da se ljutnula (s pravom), pa je on uhvatio za ruku i poljubio. "Ne znam", rekao je. I to je bila istina.

Jutros je gologuz hodao po svom stanu i uživao u tome, ali ga je boljela kičma od spavanja na golom podu. S prozora je mahnuo komšiji Bobanu preko puta, ali nije imao na čemu i u čemu da skuha kafu i da ga pozove. U nekom šturcu je našao i nekoliko svojih ploča, ali nije bilo gramofona da ih navije. Jutro je počeo s mlakim pivom, jer ni u kadi ni u lavabou nije bilo čepova da bi ga ohladio u vodi...

"Ne znam", ponovio je. Sjetio se one stare latinske izreke kako su poslije koitusa sve životinje tužne, pa se i on osjećao tako nekako, jer ove dvije godine i

nisu bile ništa drugo nego jebavanje. Doduše, u zdrav mozak, ali, ipak, jebavanje.

Za sto je prišla djevojčica od nekih pet-šest godina i gledala ga krupnim crnim očima. U prvi mah nije shvatio da prosi, jer niti je ispružila ruku, niti je išta rekla onim cmizdravim glasom profesionalnih prosjaka - samo je stajala i gledala ih.

Dali su joj po marku, a ona je otišla do drugog stola. Čuo je lavež psa, a onda je djevojčica dotrčala do njegovog stola i promucala:

"Čiko, ostala mi je sandala..."

"Pa, idi, uzmi je, ništa se ne boj..."

"Ne smijem."

Okrenuo se i vidio oblajhanu plavušu i njenog preplanulog muža. Sretno su se kesili: uljepšali su sebi dan napujdavši psa (neku "fificu" koja je bila ispod stola) na dijete, pa im je to vjerovatno ispunilo njihov besmisleni život.

Uzeo je dijete za ruku i prišao njihovom stolu. Osjetio je da još drhti od straha.

"Izvinjavam se", rekao je i dohvatio prljavu, plastičnu sandalu.

Preplanulom šupku nije bilo dovoljno to što je uradio, pa je otvorio svoja žvalava usta:

"Zašto ne radiš, a ne da prosiš?"

("Fifica" je svojim životinjskim instinktom osjetila u kakvom je raspoloženju i prokontala da bi mogla dobiti nogu u glavu ako se opet oglasi, pa se šćućurila ispod stola.)

Pogledao ga je ravno u bezbojne oči i rekao:

"Kako vas nije stid?!"

Karenjak je zamucuo:

"Nne možete tako razgovarati sa mnom..."

"Mogu, itekako mogu, pička li ti materina", rekao je i sagnuo se i pljunuo mu u kafu.

Osjećao se mnogo bolje.

Vratio se za sto, a prijateljica ga je pitala:

"Šta je to bilo?"

"Ništa. Uljepšao sam si dan."

Poručio je piće i opet buljio u one branike, ali ga sad nisu podsjećali na kurčeve, nego na sladolede u kornetu, a događaj s djevojčicom ga je vratio nekih četrdeset godina u prošlost...

...Boban, Dragan, Mimo, Radeta, Špiro, Milenko i on su cijeli dan proveli na bazenu u Pionirskoj dolini; kad su se vraćali na njega je, kod groblja Lav, naletio biciklista i on i sada ima ožiljak na sljepoočnici od tog sudara; prolazili su pored "kampa za strance" na Koševu; bio je ograđen, ali se džukela provukla ispod ograde i ugrizla ga za guzicu, a gazda se smijao i palio lulu Ronson upaljačem, milovao kera i vjerovatno mu govorio: "Good dog, good dog", a na atletskoj stazi je trenirala Emina Pilav (?) i odvela ga u svlačionicu i namazala

ugriz alkoholom i jodom; bio je prestrašen da bi plakao, ali je zaplakao kad ga je, obučena u sprinterice s klincima, nagazila na nogu; u Vrazovoj su mu dali tetanus, a morao se javiti u Higijenski zavod da bi primio Pasterov serum protiv bjesnila; injekcija se davala u trbuh i bila je bolna, ali najgore je bilo to što za vrijeme primanja injekcija (tri - svake nedjelje) nije smio jesti sladoled...

...od tada ga više nije ni liznuo. Laže. Sjetio se kad je s Nevenom šetao Miskinovom, a njoj ispao sladoled iz Egipta i ona počela plakati; nije mu se dalo vraćati, pa je pokupio sladoled sa zemlje, oblizao ga i rekao: "Evo, sad je u redu"; sjetio se i toga kad je Vesni pravio ručak i rekao joj da ako ne pojede karfiol nema ništa od sladoleda; ona je gundala, ali je ipak pojela ručak, a kad se kasno naveče, poslije posla, kao prebijeno pseto svalio u fotelju i rekao kćerci: "Zeko, donesi tati Daci pivo iz frižidera", ona mu je odgovorila: "Prvo karfiol - onda pivo"...

Zasuzile su mu oči, a prijateljica ga je poljubila:

"Šta je sad bilo?"

"Ništa. To je zbog sladoleda", rekao je i osjećao kako mu se ona "vanilija" u glavi lagano topi...

OPET U AMERICI

Primijetio sam i na sebi neumljive znake starenja. Nisu to vene na nogama, sijedi brkovi i brada, dupe sve suvlje, a stomak veći, dlake iz nosa i ušiju, sve češći običaj da u razgovor ubacujem (kad nemam šta da kažem): "Ti se toga ne možeš sjetiti", nego se uhvatih u razmišljanju kako je jedna dženaza bila "sjajna".

Dok sam bio mlad, s neshvatanjem, i s malom dozom gađenja, slušao sam starije kako o nečijem sprovodu pričaju kao o rock koncertu ili fudbalskoj utakmici, jer je smrt bila toliko van mene da o svojim prijateljima, pa i najdražim: ocu, babi, djedu, nikad nisam govorio kao o rahmetli ili pokojnim nego kao o bićima kojih trenutno nema, koja su otišla na neki dugi put...

Sad stojim pod nesmiljenim suncem na Barama, pozdravljam se i rukujem s ljudima koje samo nečija smrt može okupiti na istom mjestu; ispraćamo čovjeka, velikog čovjeka kojeg sam imao sreću poznavati, ali nikad čast sprijateljiti se s njim - Bajru Isakovića.

Tek iz posljednjih pozdravnih govora razabirem nešto od njegove veličine, jer je oko njega (za života) uvijek sjajio neki oreol skromnosti i jednostavnosti, pa i tada kad mi je Meho Bašić kroz suze rekao da "nema više našeg Bajre" pomislio sam na nekog drugog Bajni, nekog Bajru kojeg nisam čak znao ni "zdravo za zdravo", pa me je Mehina emotivnost začudila; začudila me Nijazova

skrhanost tugom i tek sam tada vratio lik "našeg Bajre" u sjećanje, pića koja sam popio s njim, blagi izraz njegovog lica dok s poštovanjem (baš kao da ga zaslužujem) sluša neke moje nebuloze...

Pitao sam Janu da li je dolično da se na dženazi pojavim u šorcju i majici, da li se to protivi nekim običajima, a on mi je odgovorio:

"Pojma nemam, ali znam da ti Bajro ne bi zamjerio."

Nikad mi ništa nije gluplje zvučalo nego kad od nekog čujem kako ne voli "groblja i bolnice", pa u tome nalazi ispriku što me nije posjetio dok sam umirao u jednom usranom bolničkom krevetu. Bezbeli da ni sam ne volim groblja ni bolnice: čak sam, kad sam još bio mlad i drčan, izjavio da će jedina sahrana kojoj ću prisustvovati biti moja.

A, onda se "desio" Dubravko Brigić, pa Mladen Paunović, pa Mladen Vuksanović i išao sam, baš kao da me zemlja vuče, u to predvorje.

* * *

Poslije dženaze (uz crne primisli: vidimo se na slijedećoj - čijoj?) sa Šačkom, Fikrom i Ibrom idem u Ameriku.

Amerika je Ibrin pansion na Višnjiku. Pivo je hladno, rakija je prava, brizle i ćevapi prva liga, u bašti je hlad ispod kruške, a boljeg i ljepšeg društva ne bih mogao poželjeti - samo da nije tog plastičnog bazena u kojem plutaju rezdelije.

Isti takav sam imao u Americi, a po njemu je gacala moja Vesna, iz zajebancije sam u njega bacao našeg mačka, Smokeya, a on bi, čini mi se, i ne dodirnuvši vodu, skakao i penjao se na najbliže drvo, ljutito mahao repom i prijeto mi šta će mi uraditi kad me uhvati na spavanju...

Znao sam se i ja, s konzervom pive, zavaliti u njega, staviti slušalice na uši i slušati "moje Indexe" (kako ih je moja kćerka zvala) i ne misliti o truljenju.

Sad sjedim i Fikret, svojim "čuvenim agresivnim" glasom, priča o jednom šupku koga svi znamo; svoj prilog daje i Šačko, i Ibro, i ja, a onda se slažemo da je pusto gubljenje vremena pričati o takvoj individui, ali i dalje nastavljamo... a konobarica Emira nastavlja da nam donosi hladnu rakiju...

Ibro mi kaže: "Pa, jebote Daco, ti nisi papak..."

Govori o poslu, a ja se slažem s njim da nisam papak, a u sebi mislim kako bi mi bilo bolje da jesam, kako mi ovaj bazenčić ne bi odvlačio pažnju, kako bi mi se živo jebalo za moje kćerke u Americi, kako bi mi ova tvar u glavi bila zauzeta samo prekontavanjem sertifikata, kako bi mi bio pičkin dim izbrojati dvije hiljade maraka i platiti štampanje svoje knjige, kako bih se vratio kući i poljubio ružnu ženu, nakrkao filovanih paprika i pravio se da me živo interesuje hoće li Sampras uzeti Wimblon...

Ali...

Opet sam u Americi i vraćam se s posla. Radio sam dvanaest sati i nije mi ni do čega - samo da mi se kćerka popne na glavu (da bi mamu pravila ljubomornom), da joj dam lijek protiv astme, da zajedno nahranimo ribicu; uninati je u krilu i spustiti u njen krevetić, pjevati joj:

Now it's time to say goodnight,
Now the sun close its eyes,
Now the moon begins to shine,
Goodnight, goodnight.
Sleep tight.
Dream sweet dreams of me,
I'll dream sweet of dreams of you.
Goodnight.

Liježem u krevet da ne spavam - sanjam (na jebenoj javi, okrećući se kao na ražnju) o Sarajevu...

"Je li te to bacilo?", pita Ibro.

Zajebava me: "Ti sve da je rakija slaba, a već si počeo razgovarati sam sa sobom."

"Nije, Ibro. Samo sam za trenutak bio u Americi."

Ibro se smije:

"Pa, i jesi u Americi."

Imitiram smijeh, a pri tome se vidim, opet u Americi, na nekom prigradskom groblju Chicaga; buldožer kopa raku za beskućnike koji su umrli od toplotnog udara i sad ih se trpa u zajedničku grobnicu, jer nema niko da obilježi njihovo nekadašnje postojanje...

Poštansko sanduče u "kući izlazećeg sunca" se puni pismima i razglednicama moje djece - ne primaju odgovora, jer je nemoguće kriknuti iz groba u Chicagu.

Samo tamo, u nekakvom Sarajevu, u nekoj Bosni pojavljuje se knjiga s posvetom: U ovom mračnom tunelu od života su dva svjetla - ime im je Nevena i Vesna.

A, jedan leš u Americi blago uživa u svojoj smrti.

JA POZNAJEM ŠEJLU GRAC!

Upoznao sam je - tačnije rečeno, sreo sam je prvi put 1973. godine u Skenderiji. Pamtim tu godinu, jer se održavalo svjetsko prvenstvo u stonom tenisu, a redakcija Spektra, u kojoj sam tad radio, nalazila se odmah do Kolegijum artistikuma.

Bila je tada mnogo starija i ružnija i ne znam kojim je poslom navratila u Redakciju, jer sam otišao u Supermarket da kupim piva i još kojekakvih zerzevata pošto smo Toša, Memo, Ćiro, Dragan, Slavica, Baja i ja slavili nešto, a šta da me bog ubije ne znam. Ustvari, svaki dan smo nalazili neki razlog za dernek.

Samo sam je okrznuo pogledom i skoro se naježio kad me je ona pogledala svojim buljavim, vodnjikavim očima.

Dupke sam napunio korpu i bio sam pun para, pa zaista ne znam šta me je na to ponukalo da u gornji džep vindjakne stavim jednu konzervicu španskih dagnji.

Platio sam, ali me je, pri izlasku, na vratima zaustavio šmeker (koji je šmekao ispred Zlatnog restorana) i učtivo upitao: "Da niste šta zaboravili platiti?"

Fakat je da sam već bio zaboravio na onu konzervu koja mi je virila iz džepa. Odmahnuo sam glavom, a on me je poveo u neku kancelariju u magacinu. Tada još nisam imao lične karte, ali sam imao propusnicu za STENS, pa je on, u nekim svojim ćitabima, provjerio da li sam ikad prije bio ukeban, a kad nije našao moje ime, rekao je da neće zvati miliciju, a da ja moram platiti desetostruku cijenu za onu konzervu.

"Jebaji ga", pomislio sam i vratio se u Redakciju gdje su svi graknuli na mene: "Jebote, tebe treba po smrt poslati."

Nisam im rekao šta se desilo, jer me je bilo stid koliki sam kreten ispao. Šejle (njeno ime ću saznati mnogo kasnije) više nije bilo tu.

Ni naš drugi susret se ne može nazvati upoznavanjem, a desio se u neobičnim, da ne kažem odvratnim, okolnostima.

Ležao sam u kući i ćitao Baštu, pepeo Danila Kiša - bilo je to ono sretno doba kad nisam imao televizora i kada sam ćitao jednu knjigu dnevno. Vrata su, kao i uvijek, bila otvorena i ušao je moj ludi prijatelj. Proturio je glavu kroz otvor na vratima gdje bi trebalo da bude staklo, ali njega sam davno skršio kad sam jednom prilikom gađao Vladu Albaharija flašom i promašio ga.

Rekao je: "Doveo sam jednu trebu", i otišao u drugu sobu.

Bilo je ljetno doba i prozori su bili širom otvoreni, pa sam, htio-ne htio, mogao da ćujem svaku njihovu rijeć.

On je, inaće, bio fotograf i ćuo sam ga kako tu nevidljivu trebu ubjeđuje da je slika golu, obećava joj da će od nje napraviti svjetski foto-model: "Ljudi su siti onih neprirodnih ljepotica, žele da vide unutrašnju, prirodnu ljepotu..." i slična sranja.

Uskoro je dijalog zamukao, a onda sam ćuo zvuk šamara i pomislio sam: "Ma, ko je jebe - nije, valjda, u dva sata po ponoći došla na kafu?!"

Sve bi bilo uredu da se to, samo sekund kasnije, nije pretvorilo u vrisku, praćenu zvukom tupih udaraca šaka u meso... Uletio sam u sobu: ona je bila samo u razderanom ružičastom kombinezonu, a kako joj je kosa padala preko okrvavljenog lica nisam je prepoznao.

Stao sam između njih, pokušao ga uhvatiti za ruke, a ona je iskoristila trenutak i istrćala iz stana.

"Majku ti jebem mahnitu, hoćeš li da nas strpaš u muriju? Stanica nije ni pedeset metara odavde!"

Luđaćki je kolutao očima i izvadio nož skriven u dršći štapa kojim se

koristio poslije neke saobraćajne nesreće, a koji mu je već odavno bio nepotreban, ali mu je postao dio "imidža". (Inače, o sebi je imao mišljenje kao o "zajebanom frajeru", a bio je obična pizda.)

"Kakav si ti jaran - umjesto da mi pomogneš da je silujemo..."

"Ma, nosi se u pičku materinu!", rekao sam i požurio iz kuće da me eventualni drotovi ne bi zatekli u stanu.

Otišao sam, bezbeli, kod Reše, u Šadrvan, i ostao do jutra.

Pri odlasku sam rekao Reši: "Rešo, kod tebe sam sjedio od ponoći."

Rešo nije bio čovjek kome treba puno objašnjavati - samo je klimnuo glavom.

U stanu nije bilo nikoga. Sjedio sam i pitao se šta da radim s haljinom i cipelama kad se čulo zvono na vratima. "Drotovi", bila je prva pomisao koja me sledila, ali nisam mogao skočiti s četvrtog sprata, pa sam otvorio vrata. Stajala je, natečene usne, i tihim glasom, kao da se izvinjava pitala: "Mogu li dobiti svoje stvari?"

Tek tada sam se sjetio da sam je već sreo, davno, u redakciji Spektra.

Bio sam potpuno sjeban, pa se nisam sjetio ni da joj dam kesu, a ona je prihvatila stvari pod mišku, pružila mi ruku i rekla: "Hvala vam. Ja sam Šejla Grac."

* * *

Cijeli jedan život poslije, čistio sam sto u jednom restoranu u Chicagu, a prelijepa mlada djevojka me upitala: "Poznajete li Vi mene?"

Samo po sebi je bilo šok da mi se neko obraća na našem jeziku, a pogotovo takav "komad"... Odmahnuo sam glavom.

"Sjećate li se: cipele, haljina... Ja sam Šejla Grac." Sad sam bio načisto da sam poludio...

Odlepršala je iz restorana, a ja sam taj susret zabio u najdalji ćošak svog mozga...

* * *

Poslije nekih godina, nakon što je još jedan život umro u meni, na zvuk zvona otvaram vrata: još mlađa i ljepša, nehajno oslonjena na dovratnik, s nekim mangupskim osmijehom me pita:

"Poznajete li Vi mene?"

"Znam: Ti si Šejla Grac. Uđi."

Ušla je, a ja danima poslije toga pogledom milujem stolicu na kojoj je sjedila.

DA SAM JA NEKO

Ne bih svim majkama izbrisao bore i ne bih učinio da očevi ih vole, jer majke su zaslužile svoje bore i treba dostojanstveno da ih nose, a očevi sigurno imaju svoje razloge što ih više ne vole.

Ja bih Miri vratio njegovu ruku.

Miro, ili kako smo ga zvali Hopa Mohikanac, u ratu je bio bombaš i bio poznat po tome što je bombu mogao ubaciti kroz dimnjak, ali jednom prilikom je naletio na jednu od onih bombi kućne radinosti s prekratkim upaljačem, pa mu je eksplodirala u ruci.

Hajde, reći ćete, tolike hiljade ljudi su i gore nagrabusili, ali očito je da niste nikad upoznali Miru - njemu je ruka bila sve: i izvor zarade, i ljubavnica, a ponajviše njegov ponos.

Nikad nije završio nikakvu školu niti zanat, ali nije bilo tog alata kojim se nije znao koristiti, bio je i ostao okorjeli neženja, a osjećao se daleko najsuperiornijim kada je igrao "ćize" u FIS-ovom dvorištu ili ispred nebodera u Jezero ulici.

Uostalom, ćiza mu je i donijela nadimak Hopa Mohikanac, jer mu je Posljednji Mohikanac bila najdraža, ako ne i jedina, knjiga koju je ikad pročitao u životu - nekoliko stotina puta i uvijek je plakao kada bi Uncas poginuo.

Bio je u stanju presjeći ćizu napola kad god bi mu se prohtjelo, a jazije je sipao kao iz rukava. Kad bismo igrali na betonu, s lakoćom je pravio "džamije" (kad se kovanica uspravi uza zid), a jednom prilikom mi je priznao da od svega toga ne bi bilo ništa da se nije zaljubio u Biljanu koja je stanovala u neboderu.

Raja je primijetila da prečesto diže pogled prema Biljaninom prozoru i počela ga zajebaviti, a on, da bi opravdao te poglede, po cijeli dan je igrao ćize ispod njenog prozora i tako, kad bi "vrcao", nalazio opravdanje da gleda uvis ne bi li, barem za trenutak, ugledao Biljanu.

Ona se uskoro odselila, ali on nije prestajao igrati ćize i nadati se da će je opet ugledati, a zarada mu je bila manje važna, jer se u to doba već bio proćuo kao pravi majstor, pa je za njega uvijek bilo posla. A, i po kafanama je nabildanim frajerima uzimao pare na "tuta-muti".

Kad sam se prvi put oženio i dobio pare za adaptaciju stana, na bračno putovanje sam otišao u Amsterdam, a Miro me je zamolio da mu ostavim ključeve stana.

Za petnaestak dana, kad sam se vratio, stan je bio okrećen, parket lakiran, provedene nove električne instalacije, postavljene garniše, sve slavine čvrsto zavrnutе, kauči i fotelje presvućeni...

Nisam mogao prepoznati svoj stan. Pitao sam ga koliko sam mu dužan, a on mi je odgovorio: "To je moj bračni poklon."

* * *

Po mom povratku iz Amerike prvi put sam ga sreo u Mornara. Obilazio

sam tada redom sve kafane u kojima sam barem jednom popio piće i u njima nalazio neke nepoznate ljude. A i ja sam njima bio nepoznat - ili su se oni promijenili ili sam to bio ja?

Tako sam stajao za šankom preko puta čovjeka čiji je desni rukav bio uvučen u džep sakoa i on me gledao kao da želi da mi nešto kaže, ali se ustručavao.

Ali, to nije bio onaj pseći pogled poslije koga možeš očekivati: "Prika, može li jedna na tvoj račun. Nešto danas nisam pri parama." U njemu je zrcalila tuga.

Kad sam se vratio iz klozeta, njega više nije bilo za šankom, a preda mnom je stajalo novo piće.

Pitao sam konobara: "Koja je budala ovo zvala?"

Konobar me pogledao s čuđenjem: "Pa, Hopa. Mislio sam da ste vi raja?"

Bilo me je stid: "Hopa!? Dođe li ovdje često?"

"Pa, nako..."

Iako mi nije bilo naruku, još desetak puta sam svraćao, ali ga više nikad nisam sreo.

Prošlo je od toga i dvije godine, a onda naletjeh na njega u Jagodi na Marindvoru. Ovaj put sam mu prišao i zagrlili smo se i izljubili, a kad smo ga već dobro bili šuknuli, pozvao sam ga u svoj stan da se dokrajčimo.

Kad je ušao, lice mu je zasijalo: "Bože, koliko ovdje ima lijepog posla", ali se odmah natmurio dodavši: "Za nekoga ko ga može uraditi."

Nije više progovorio ni riječi: samo je pri odlasku promrmljao neko izvinjenje i nestao u haustorskom mraku.

Doviknuo sam za njim: "Hopa, sad znaš da sam opet ovdje, pa naleti."

Nisam čuo odgovor.

* * *

Pozvonio je jedan dan na vrata i bio u mnogo boljem raspoloženju nego prošli put.

Stanje sada bio u mnogo boljem stanju nego što sam ga zatekao - ako ništa drugo, nismo morali sjediti na podu.

Pitao me je: "Pišeš li šta?"

"Ne znam ni sam: i pišem i ne pišem."

Imao sam osjećaj da ga u nepostojećoj ruci naprosto hvataju srsi od želje da se prihvati alata. ,

Pitao sam ga: "A, ti? Čitaš li svog Mohikanca?"

"Zijanio sam ga u ratu. Sve vrijeme je bio sa mnom, a onda sam ranjen..."

"Pa, šta radiš?"

"Trenirani lijevu ruku."

"Za šta?"

Nasmijao se: "Pa, nije valjda za drkanje - za ćizu."

"I kako ti ide?"

"Možemo provjeriti."

Sišli smo u dvorište i Miro me je oderaо. A, nisam mu ni sekunde puštaо.

KOMBINIRKE

Kad god mislim na vas, djeco moja, osjećam se sjajno! Problem je u tome što stalno mislim na vas.

Jutros sam primio vaše najnovije slike i "poklon" za Father's Day. (Kravatu izrezanu od papira, a na njoj piše: Dad, You are "Tie" rific! Happy Father's Day! U prevodu: Tata, ti si strašan. Fol je u tome što je "strašan" spelovano pogrešno, pa bi se moglo prevesti kao "kravatičan". - op.a.)

Tako sam počeo ovaj tekst i ko zna kako bih ga završio da mi nije nestalo cigara i piva, pa sam skoknuo do granapa. Naletjeh na Nunu i on mi čestita useljenje u stan, a ja ga pozvah na pivo. Reče mi da ne pije, pa kupih Sprite za njega. Sjedili smo i slušali televiziju, jer najednom kanalu sam imao "Bjelašnicu u decembru", a na drugom "crnca u tunelu".

Nuno se ponudio da mi to udevera, jer se valjalo popeti na krov i okrenuti antenu, a znao je da ja toliko ljubim visine da mi se manta čak i kad se moram popeti na štokrlu da zamijenim sijalicu.

"Ne brini. Začas ću ja to. Samo da skoknem do kola i uzmem kombinirke."

On je balansirao na krovu, a ja sam se odozdo deraо:

"Još, još, još... DOSTA!"

"Ne pitaš me šta radim", rekao mi je kad je sišao s krova.

Malo sam se zbunio, jer u svojoj samozaljubljenosti sam zaboravio da na ovom svijetu ima ljudi koji se bave i normalnim poslovima, a ne pisanjem.

"Pa, šta radiš?"

Nuno je teško uzdahnuо:

"Šuti, ne pitaj!"

Onda se nasmijao:

"Zajebavam se. Nećeš mi vjerovati šta - štimam klavire."

"E, tek me sad zajebavaš. Kome je u današnji vakat stalo do sviranja klavira?"

"Baš si frajer. Znaš i sam koliko ima samo papaka što su se uselili u stančuge, a klavir je idealan da bi se ispunio prostor. A, to je i jako prestižno imati klavir u kući."

"Ma, dobro, vjerujem ti to, ali nisam znaо da umiješ naštirati klavir."

"U stvari, ne umijem: znaš da sam ono malo išao u srednju muzičku, ali me zaboli kurac. Znam da svakako na tom klaviru niko nikad neće zasvirati, da će služiti kao postolje za neku lažnu kinesku vazу."

Popeo sam se kod komšije Paše da nam skuha kafu. Kahvenisali smo, a Nuno je sa sjetom gledao u ćošak gdje je nekad bio "jebodrom" - jogi-madrac:

"E, koliko li sam samo koka priveo kod tebe, kad se sjetim... A, ti, pišeš. Kad predaješ tekstove."

"Danas..."

"Nemoj da ti smetam..."

"Nema veze - mogu i sutra."

"Šta li si danas opet slagao", rekao je i nageo se nad mašinu.

Pročitao je onih prvih par rečenica, uhvatio se za čelo i skoro otrčao u kupatilo. Nije ga dugo bilo, a onda sam čuo vodu kako teče.

Vratio se sav zajapuren, a oči su mu bile podbule i crvene, primijetio sam, mada je sklanjao pogled od mene.

"Izvini, morao sam se umiti."

A, onda je sasvim neočekivano rekao:

"De mi, Daco, bogati, otvori jedno pivo."

Nisam ga ništa pitao. Samo smo sjedili, otvarali jednu pivu za drugom i buljili u Jevrejsko groblje.

Lice mu je poprimalo normalnu boju, a oči su se izbistrile.

Neprirodno veselim glasom je rekao: "Daj mi te prazne flaše. Jebo nas ako još uvijek ne možemo svladati jednu gajbicu."

Kad se vratio, osjećao je potrebu da objasni: "Znaš li kad sam se zadnji put napio?" Slegnuo sam ramenima. "Kad su dohakali Caci." Onda je tihim glasom dodao:

"Majku jebo svoju", i opet utonuo u šutnju, ali je riječ kao ptica i ne može se držati u kavezu, pa je nastavio: "Jednog dana me je pokupio na kopanje. Kod Vječne vatre. Džabe što sam imao radnu obavezu i sve - ne jebu ni dva posto. Ti znaš da sam ja oduvijek bio pican: kravata, odijelo, italijanske cipele i sva ta sranja, pa me je možda to spasilo kopanja, ali sam morao ići po vodu. Izdržao sam jedan dan - ne zato što mi je bilo teško, nego što mi ni kćerka ni žena nisu imale pojma gdje sam, a znaš da je narod tada ginuo poput muha. Mene je brinula samo njihova briga za mene, jer mi nije padalo na pamet da se Almi i Majdi može išta desiti. Prevelika je to bila ljepota da bi joj se moglo nautiti. Sutradan sam zbrisao. Živo mi se jebalo što Caco ima moje podatke i hoće li mi banuti u kuću - samo sam htio da ih vidim."

Eksirao je pivo:

"Na mjestu gdje mi je bio stan zjapila je rupa i sjećam se da je prvo što sam pomislio bilo: jebiga, a nedavno sam ga adaptirao. Još mi do mozga nije moglo doprijeti da se Almi i Majdi nešto može desiti: kod komšija su, isprepadane su, ali su dobro. Kad sam zakucuo na vrata kod prvog komšije, a on mi bez riječi spustio ruku na rame, pukao sam."

U tom trenutku je i moja ruka pošla da mu se spusti na rame, ali sam u sekundi shvatio crnu simboliku koju bi taj gest imao, pa je ostala da visi u zraku, a Nuno je nastavio: "Znaš šta je najgore u svemu tome, Daco? Hiljadu puta sam

pomislio kako, u stvari, ja Caci mogu biti zahvalan, jer mi je spasio život. A, onda pomislim: koji život? kakav život? Ja samo znam da nisam bio tamo kad je grunula granata i, mada znam da je to potpuno suludo, i dalje mislim da se ništa ne bi desilo da sam bio kod kuće. Njihova lica su mi stalno pred očima, ali je čudno što u sjećanje nikako ne mogu prizvati njihove glasove, i to me ubi."

Pogled mu je odlutao do fotografija moje djece na pisaćem stolu:

"Jebiga, ja tebe zadržah... De, završi tekst."

* * *

Silazio je niz stepenice, a ja sam doviknuo za njim: "Nuno, zaboravio si kombinirke."

Stepenice su mi odgovorile: "Jebo kombinirke."

SAN SNOVA

Nema veće gorčine (koju naprosto osjećam fizički, u stomaku, na jeziku) nego kad mi idiot govori "slatke" stvari o nečem što sam ne napisao, nego isisao iz svakog dijela svog tijela - zarad sebe ponajviše, ali i preostatka svijeta.

S druge strane nema veće slasti kad me sličan idiot pljuje, kad mu iz usta pršti gorčina:

"Šta ti 'ono' (to čuveno ONO!) znači? Koga ti foliraš? Moj brat je zijanio na Žući, a ti si se zajebavao po Americi - i sad imaš pravo da imaš pravo da pišeš o njemu?!"

Kako objasniti nekome da bi bilo preglupo da se junak neke moje priče sasvim slučajno zove Nuno (ili Mirza? ili Paša? ili Dragan? ili Crni?), a ne, što bi bilo sasvim neprilično i neuvjerljivo - Arsenije ili Nikifor.

Kako to objasniti nekome koji uporno gura vrata na kojima piše "VUCI" - i obratno.

Iz takvih situacija se obično izvučem nekim stupidnim pitanjem:

"A, bogati, sjećaš li se ti kad je Hašim Kučuk Hoki pobijedio na Ilidži?

...ili:

"Koje ono godine poginu Silvana Armenulić?"

Tad priča već dostigne zadovoljavajući intelektualni nivo i ja sam barem za naredno pivo spašen od, ponekad neodoljive, potrebe da si bezubim ustima pregrizem vene na ovim besmislenim rukama koje bi samo da ninaju svoju djecu, da ih miluju, da im prave jelo, da ih ruknu po guzici kad je potrebno...

U današnje vrijeme u kafanama se više ne priča o fudbalu nego prevladavaju priče "strave i užasa", to jest, tema je "povratak" u stanove.

Kako sam veteran, a i jedan od rijetkih kome je pošlo za rukom da se vrati

u (na) svoje, moja riječ se sluša sa poštovanjem.

Ali pošto sam svoju priču ponovio barem milion puta, sada na pitanje:

"U kakvom si stanju zatekao stan?", odgovaram: "San snova."

A, i ne lažem mnogo, jer samo su snovi ostali, a sve ostalo je skupljeno s "koca i konopca": stereo gramofon kojem radi samo jedan zvučnik, radio koji može uhvatiti samo Radio FERN, televizor koji na svakom kanalu emituje program RTS, kauč (po svoj prilici bivše vlasništvo nekog fakira) koji ima običaj da u neko doba noći zbací svog spavača, frižider što skoči kao mazga kad god se uključi, šporet koji napucava plate onima u Elektroprivredi, vitrine čijih se pola ladica ne može zatvoriti, a druga polovica otvoriti...

Svejedno, eno tamo za stolom (uzetim iz Kerimove kafane) sjedi moj prijatelj Gane Hamović, komandoskim nožem otvara konzervu škampa, a na gramofonu Vera Lynn pjeva:

"There'll be blue birds over the white cliffs of Dover..."

Vrabac šepesa do frižidera po novu flašu vina, a Zdravko Čečur u potpunom mraku klozeta "čita" Politikin zabavnik...

S. Erić spava, a u naručju mu njegova prekrasna kćerka Saška...

U kuhinji Sabina pravi filovane patlidžane, a u krilu mi sjedi Goca, Dijana, po običaju, nešto čisti i licka, Zrinka prevodi nešto s engleskog i, za divno čudo, dobro se slažu...

Moja kćerka Vesna je opet sakrila "tata Dacin" Zippo i Camel, a na moja uzaludna nagovaranja i potkupljivanja sladoledom, kratko odgovara:

"Nestalo."

Nevena, za štafelajom, koji joj je mama kupila za rođendan, slika jednu od svojih prelijepih slika, a ja nemam srca da je prekinem i da joj kažem da je vrijeme da uradi domaći zadatak iz matematike...

Biban je upravo oprao kosu i sada u ćošku sjedi s nekom opsjednutom damom i nešto joj tiho govori: ne čujem šta priča, ali i ne moram, jer znam da joj se jada kako mu je ostalo još samo mjesec dana života, pa: "njoj ništa, a njemu zauhar"...

Moj otac, sasvim neprimjereno ovim paklenim vrućinama, obučen u teški, sivi krombi kaput, stoji na vratima i na sve to se blagonaklono smješka...

...a, dijete Dario (pošto ne zna šta će mu se sve u životu desiti) usta punih zuba se smije u navali apsolutne sreće...

...i spava, spava, spava... Ali ne zadugo!

Na vratima su dvije pijane spodobе - došli na naselje i donijeli samo dobru volju da se dovrše.

Nudim ih pivom, a oni (da bi mi se odužili, šta li?), potaknuti mojim hrvatskim porijeklom (pardon: podrijetlom) počinju neka ustaška sranja, pa ih istjerujem iz kuće uz poruku da ih moje oči više nikada ne vide...

Možda još nije kasno, možda će se san opet spustiti na moje oči, možda ću opet biti tamo gdje pripadam, ali ne lezi vraže:

zvono na vratima je krvnički neumoljivo, a iz iskustva znam da tako samo

zvone drotovi.

"Jeste li Vi taj i taj?"

"Bio sam."

Nemaju smisla za finese, pa im pokazujem ličnu kartu.

U čemu je problem: ona dvojica manijaka su se pobila pred zgradom, pa su, iz samo njima znanih razloga, navela moje ime.

"To nema nikakve veze s Vama. Laku noć."

E, lako ti je reći "laku noć", a meni valja sada bdjeti do zore!

Ni to mi se ne daje. Opet zvono na vratima. Jedan od sinoćnjih kretena - šest je sati ujutro, a on došao na pivo, baš kao da mi je iz oka isp'o.

Vidim da s budalom nema razgovora, pa se penjem do komšije Paše (moje Majke Tereze, koji mi mijenja sijalice, kuha kafu, vrši sitne popravke po stanu), a Paša je jeben igrač i Ivan L. (ime ću saznati tek iz novina mjesec dana kasnije) ozbiljno shvata njegovo upozorenje i ja se nadam da ga moje oči zaista više nikad neće vidjeti.

EPILOG:

U "Jutarnjem listu" čitam vijest da je u Zagrebu, poslije pokušaja silovanja osmogodišnje djevojčice, uhapšen Ivan L. iz BiH - na mutnoj fotografiji prepoznajem svog neželjenog gosta. Piše u tekstu da ga je otac djevojčice tukao sve do dolaska policije.

Ivan L. je imao sreće, jer da je tako šta uradio mojoj Neveni ili Vesni, ja, bogom se kunem, ne bih ni zvao policiju.

NAČAS GAJIMO ILUZIJE

Stari je fol kad su Bosanca pitali možemo li mi a da u razgovor ne ubacimo "bezbeli", a on odgovorio: "Bezbeli da možemo."

Neki "vrli pitac" mi je nedavno postavio jednako apsurdno pitanje: mogu li ja napisati tekst a da ne pomenem svoju djecu, a ja sam mu odgovorio: "Šta bih trebao? Da pominjem tvoju?"

Istog dana jedan "moralista", čovjek koji je u ratu propio pare što mu je majka dala da kupi naramak drva, čovjek koji je prijatelju, čija je žena abortirala i jedva ostala živa, rekao: "Jedan trošak manje", pitao me je zašto toliko psujem na ovim stranicama, pa sam mu, ne časeći, odbrusio: "Boli te kurac!"

Inače, cijeli dan je počeo "depresivno". Izlazim iz kuće, silazim niz stepenice, mimoilazim se s "novokomponovanim" komšijama, poželim im dobro jutro, a oni, tupim očima gledaju kroz mene i ni mukajet.

Prolazim pored Ministarstva vanjskih poslova na kojem već mjesecima

(godinama?) državna zastava visi okrenuta naopačke i to me uvijek podsjeti na pokojnog prijatelja Vladimira Srebrova, oko čijeg su se čina paljenja zastave kod Vječne vatre vodile žustre polemike da li ga treba suditi, hapsiti zbog te blasfemije.

Nasred Titove ulice, u po bijela dana, gospodin u Armanijevom odijelu iseknuje nos, prvo jednu pa drugu nozdrvu, s neskrivenim ponosom gleda zelenkastožućkastog "patka" što je izbacio na pločnik, a onda iz džepa vadi batistenu maramicu i briše prste.

Ne mogu da odolim, a da mu ne kažem: "Mašala!"

Sav ozaren, on mi uzvraća: "Hvala", i ide da obavi neku svoju vrlo važnu funkciju.

U Siranu, ženska, koja bi mi mogla biti mati, sjeda i na guzove, ko džoja, zateže bestidno kratku mini suknju, a meni ne da đavo mira pa joj kažem: "Gospodo, zašto ste je uopšte oblačili?"

Gleda me s prezirom:

"Vi ste pijani."

"Nisam još, ali Vi ste ružni. A ja ću se kadli-tadli otriježniti."

Kasnije sjedim u bašti, kod Mome, planiram svoj dan, a za sto mi prilazi Nina, bolno lijepa, sa tim svojim nogama, sisama, više slična spomeniku nego ženi. S osmijehom koji sam skoro zaboravio me ljubi: "Čestitam", kaže.

"Jesam li to dobio na lotu? Ne sjećam se da sam uplatio."

"Daj, ne zajebaji. Čula sam da si se vratio u svoj stan."

Ima već dvije godine kako me je jebala (cijelu noć), a onda me zgužvala, kao lotos maramicu i bacila u smeće, jednostavno nestala iz mog života, a ja nisam prestao da mislim o njoj...

Nešto priča, a ja je ne slušam, nego u sebi ponavljam: "Daco, ne zalijeći se opet. Ne vrijedi. Opet će da boli kad se probudiš u praznom krevetu. Opet će da zjapi praznina. Izdrkaj ga - to najbolje znaš. Tako će sve ostati među nama."

Ali prokleta primisao: "Ali, možda ovaj put...", preplavljuje razum i ja je pozivam kući, na večeru: "Bio sam danas u ribarnici i vidim da imaju svježih prstaca. Šta misliš?"

* * *

Slušamo Arsena i Josipu Lisac, pijuckamo domaću lozu (kasnije ćemo preći na vino - ona ga je donijela), prstaci se krčkaju, a moja soba blista kao božićna jelka...

"Nešto si mi zamišljen", kaže ona.

"Ja?! Ti znaš da ja rijetko mislim."

A mislim:

"Ovaj put ćeš ostati. Ja ću pisati knjigu i kuhati nam svaki dan neko drugo jelo. Nećemo odgovarati na telefonske pozive, ostavićemo sebi upaljeno svjetlo po cijelu bogovjetnu noć, jutrom ćemo šetati, a zavidne oči će me pratiti: kako onakav kreten uhvati onakvu žensku?"

Prstima (a čime ćemo drugim?) jedemo prstace i zalijevamo ih bijelim vinom, oglašava se hodža, potoni crkvena zvona, a i dosadni pas iz komšiluka...

"Samo da operem ruke", kaže ona i ustaje, a ja joj ne dam, nego joj ližem prste: "Sad je u redu."

Smije se: "Ti si lud."

Ništa kraće, jezgrovitije i tačnije nije mogla reći i tu taj krhki mjehur iluzije koju sam načas gajio puca; pomalo grubo je guram u krevet...

Opaljujem najbrži metak u svom životu, ustajem i oblačim se. Ona me zapanjeno, ne shvatajući ništa (ili shvatajući sve?), pita:

"Šta nije u redu?"

"Sve je O.K. Samo moram da odem po djecu na aerodrom..."

"Nisi mi rekao ništa", počinje, ali kad vidi moj odsutni pogled, prekida i počinje se oblačiti (nema ništa ljepše od žene koja se svlači, a ništa nezgrapnije od žene koja se oblači) i na odlasku, ne gledajući me u lice, kaže:

"Nazovi me."

"Hoću", kažem. Samo kažem.

REKET

Četrdeset je stepeni u hladu ali u mojoj kući hlada ni za lijeka: kako sunce izroni, pa sve do potonuća, kroz prozore bez roletni i zavjesa nemilosrdno me progoni - jedino mjesto gdje mogu bar malo odahnuti je hala a, priznaćete, u klozetu, osim par stvari, nema baš puno toga da se radi.

Uprkos tome, natjeran imbecilnim TV-programom i jednom dozlaboga dosadnom knjigom Vladimira Nabokova (Čarobnjak, koja će poslužiti kao ideja za njegov izvrsni roman Lolita), sa mazohističkim zadovoljstvom se hvatam spremanja stana: suđe, kada, WC-šolja, frižider (izvana i iznutra), šporet (na čijim skorenim platama ima više hrane nego u frižideru); perem gaće, čarape, košulje, farmerke (sve na ruke) i, ni sam sebi ne mogu vjerovati, otirač za cipele...

U goloj sam vodi, a kako mi je zaliha pive pri kraju, silazim u nešto što se prije zvalo "granap", a sada "market" i, najednom, promijenivši mišljenje, umjesto pive uzimam čašu votke.

Uski prolaz između polica je zauzela neka grdosija od čovjeka u teniskoj majici i šorcu, s reketom ispod ruke; naguzio se i prebire po sokovima.

"Hej šofer - ima izać", kažem, a on se beskrajno dugo odmotava, gleda u mene odozgo:

"Daco!!!"

"Štanga!!!"

Zadnji put sam ga vidio u ratu, 1993. Sjećam se da je bila zima i da sam na štakama šepesao niz zaleđenu ulicu, a iza leđa mi je brundao "harli" (možeš ga poznati po zvuku), a ja sam se malo sklonio u stranu i rekao:

"Prolazi, pederu."

Bio je to Zlatko Štanga, o čijoj su se hrabrosti već isprele legende.

"Ajde. Sjedaj."

"Bi', kad bi mogao."

Sišao je i pomogao mi da se popnem. Ma, šta pomogao! Podigao me je kao malo dijete i posadio na sic. (Što i nije bilo teško, jer sam imao četrdeset i osam kila sa štakama.)

Otišli smo u kafanu koju je sad držao "u zakup", kako reče, a kome li je plaćao taj zakup, to samo bog zna.

Poslije skoro godinu dana, poslije svih bučkuriša od riže i rozina, prvi put sam pio pravo piće.

Za sto je prišao jedan od njegovih "pulena" i, izvadiвши dvije flaše Smirnoff votke iz plastične kese, pitao:

"Treba li ti, Zlatko?" (Štanga je bilo rezervisano samo za raj.)

On je odmahnuo glavom, a ja sam pitao:

"Pošto su?"

On je bacio brz pogled na Štangu, pa je, snebivajući se, rekao:

"Je li puno sto maraka?"

"Daj da vidim kakvo ti je to sranje."

K'o džoja sam pažljivo razgledao etiketu i na kraju rekao:

"Evo ti deset. Za obadvije."

Sav je bio smušen, a ja sam nastavio:

"Jesi li ti pismen, čovječe?"

Vidiš li šta ovdje piše: MADE IN USA- napravljeno u Americi! Jesi li ti ikad čuo za ruski viski?"

Opet je bacio brz pogled na Štangu, pa rekao:

"Jebaji ga. Daj šta daš."

* * *

Sad smo sjedili kod mene i pretresali školske uspomene.

"Sjećaš li se kako su samo nas dvojicu u cijeloj školi, na sistematskom, oslobodili fiskulture?"

Kako se ne bih sjećao?! Biti oslobođen fiskulture bilo je gore od smrtne kazne - sva raja su nas gledala sa pomiješanim prezirom i sažaljenjem.

"Presuda" je imala objašnjenje "pothranjenost". (Štanga je tako dobio nadimak, jer je bio visok.)

"A, sjećaš li se ti da si ti bio jedini čovjek u istoriji našeg školstva koji je oslobođen "muzičkog"?"

(Zvuci koje je Štanga ispuštao pri pjevanju mlade partizanke što je pušku nosila bili su bolni za svačije uši, a pogotovo za našu nastavnicu Milu

Rakanović, pa ga je "oslobodila" tog predmeta.)

"Što jest - jest. To je bilo za dobrobit čovječanstva, ali onu fiskulturu nikako nisam mogao preboljeti - pogotovo ono "pothranjenost"...

Lice mu se smračilo:

"Nisam ti to nikad pričao: jednom se moj stari vratio kući pijan - ćuj ba mene "jednom" - bio je pjan svaki dan; počeo je marisati majku; ja sam poletio na njega, a on me je samo odgurnuo rukom i rekao: Ti pošo na mene? Šugo mala, nisi ni za fiskulture! Plakao sam: ti si kriv, pička li ti materina, sve pare propiješ - ne ostane ništa za hranu! Tad sam dobio najveći degenek u životu."

Strusili smo po votku, a ja sam ga pitao: "Kako ti je majka?" "Hvala Bogu, dobro je." Kucnuo je o sto.

"A, stari?"

Leden smiješak mu je prešao preko lica:

"Pao je sa krova šupe. Slomio je vrat."

Nisam dalje pitao.

Omara je kao malo ohanula, pa sam ga pitao:

"A, tenis? Kad ti je tenis?"

"Ja to samo zato što je to sada "kul". Zbog koka, znaš?"

Spucali smo flašu votke i preostale pive i on je otišao i zaboravio reket.

* * *

Sutradan me komšija pitao:

"Ti poznaješ Zlatka?"

Slegnuo sam ramenima:

"Išli smo zajedno u školu".

"Znaš li da on ima najveći 'reket' u gradu?"

"Pojma nemam", rekao sam, mada sam znao da je to istina, ali me živo bolio kurac zbog toga.

* * *

Dok kroz Štangin reket cijedim špagete, iz glave mi ne izlazi kako je, gledajući slike moje djece, uzdahnuo:

"Ti sve imaš, a ja ništa".

SAM U SARAJEVU

Neke davne godine, u nekom drugom životu bio sam na Tjentištu s buljukom "mladih stvaralaca". Sanjao sam da postanem ovo što sam sada, a pojmam nisam imao da će mi se snovi tako okrutno ispuniti.

Družio sam se ponajviše sa Slobodanom Blagojevićem. U džuboksima se mogla čuti samo "ćirilica" (isti slučaj je bio i sa raz-glasom u "radnoakcijaškom" naselju), a Slobodan je na kasetama imao sve Stonea, Floyda, Dylana ... Pili smo gin-tonic: ja sam pio gin, a on tonic.

Nekih mjesec dana poslije toga mi se javio iz Amsterdama. Razglednica je bila adresirana: DACO - SARAJEVO.

U subotu sam primio pismo iz Amerike. Adresirano je: DARIO DZAMONJA, 71000 SARAJEVO, BiH, Europe. Čitam ga i ništa mi nije jasno: žena mi piše o rođendanu naše kćerke koji je bio 28. maja!?

Pogledam pečat, a tamo "neki datumi juna". Malo bolje pogledam kovertu i vidim drugi pečat "Misssent to Sri-Lanka", što će reći da je pismo pogrešno upućeno na sasvim drugi kraj svijeta, da je putovalo nazad u Ameriku da bi se tamo neki poštanski službenik sjetio da postoji Bosna, da postoji Sarajevo i da se nalazi u Evropi.

Dakle, naše četiri godine "slave" su nepovratno prošle - nema nas više na CNN-u, na naslovnim stranicama Newsweeka, Timea; iščiljeli smo iz sjećanja i srca svijeta.

Za našu "slavu" možemo kriviti naše neprijatelje, ali smo zaborav sami sebi udesili.

Iste subote je bila godišnjica smrti dragog prijatelja Mladena Paunovića, u petak je bila komemoracija Dubravku Brigiću, danas je osam godina kako sam se oprostio od duše čovjeka zvanog Hamić, primiče se godišnjica Vuksanove smrti, samo u par proteklih nedjelja sam saznao da se moj vječno nasmijani prijatelj Račo zvao Arslan - nije mi on to rekao, nego njegova (opet nasmijana) smrtovnica u novinama; Major je takođe završio svoja lutanja...

Bože, ostajem li ovo ja sam u Sarajevu?

Dok zavodnička visina mami u svoj zagrljaj, zvoni telefon i javlja mi se komšija Boro i pita me šta radim.

"Jebiga, sad ništa. Baš sam kontao kako da se koknem kad si ti zvao... Svrati na rakiju."

Telefon ponovo zvoni, a na liniji je Mirza:

"Je li to Patak?" (Njegova kćerka Senka me prozvala Patak Dačo.)

"E, ti si, Mirza. Zoveš li iz ateljea ili iz kuće? Svrati na piće, doći će i Boro."

Simon i Garfinkel pjevaju Scarborough Fair, a ja više nisam sam - praznina se polagano puni sa svakim pozivom: zove Paša i pita me kad ću mu vratiti usisivač. Predlažem mu da mi ga proda (jeftino) a da ga on onda od mene posuđuje kad mu zatreba; blagi glas mog očuha iz Holandije sav drhti od radosti, a majka mi ponavlja svoju (već legendarnu) rečenicu da ja "samo ne pijem i sve će biti u redu."

To mi je govorila i u ratu, pa sam, kad god bih naguzio pivo, osjećao krivicu dok su granate padale okolo; Mensud Kečo me zove i pita me treba li mi sto i video...

Odgovaram:
"Jok! Tebi treba."
"Ma, jebi se - da meni treba, ne bih ti nudio."
...Biljana Grahovac me "moli" da skupim prljavi veš da joj ga donesem oprati; Pimpek ima nekih ploča za mene; Amela je odvojila ćilim; Jana pita kako mi radi pegla; Nail me zove da ljetujem u Orebiću.
A, onda dolazi biber po pilavu: taj glas koji sanjam:
"Hi, tata."
Počinjem mucajući plakati...
"Što plačeš tata?"
"Ne plačem sine Nevena... nešto mi je uletilo u grlo."
"Tata, imam li ja gdje kod tebe spavati kad dođem u Sarajevo?" "Sine, imaš sve."
"O.K. See you soon, tata."
"Kad dolaziš, sine?"
"Kad dođem... A, da te još nešto pitam: živiš li ti sam?"
"Ne živim više."

* * *

Došla je Nevena u pratnji stjuardese. Velika je to sad cura i ne mogu je više podići u naručje. Donijela mi je šteku "Camela".

S aerodroma se vraćamo taksijem. Pokazujem joj njenu sobu:

"A, gdje ćeš ti tata spavati?"

"U drugoj sobi."

"Ali nema kreveta ?!"

"Ma, znaš, sine ...mene boli kičma i bolje mi je spavati na podu..."

Pokušavam spavati, ali se svako malo dižem s poda, idem u njenu sobu i gledam je kako diše, kako je obraz podbočila rukom, kako je zgurala deku, kako joj noga visi preko ruba kreveta, kako na stoliću drži neku moju pradavnu sliku, kako su joj se po čelu nakupili znojni biseri i ja ih dahom hladim...

Sviće, a ja sam još uvijek budan: neka - biće vremena za san. Za san nikad nije kasno.

TRAJNA ILI ZADNJA

Zadnji put sam u Trebinju bio 1979. godine. Poslije mog povratka iz Los Angelesa gdje sam raskrstio nesretnu vezu s Marilyn Monroe (nisam više mogao da trpim njene depresije) trebao mi je odmor i dobro društvo, pa sam u posjetu pozvao Ernesta Hemingwaya da mi pravi društvo na odmoru.

Kako mi je kuća Ibri i Fadile Ćerimagić uvijek bila otvorena, otputovali smo u Lastvu da uživamo u vinu, lozi, janjećem i jarećem pečenju, da kobajagi radimo - za mjesec dana nismo napisali ni retka, ali smo ostavili neizbrisivi trag u svim trebinjskim kafićima i birtijama...

Da li je to baš tako bilo, vi mi ne morate vjerovati, ali te godine se našao bar jedan čovjek da u to povjeruje.

Nakon teksta objavljenog u Našim danima oštro je reagovao neki intelektualac iz Trebinja (intelektualac tipa Božidara Vučurevića).

Osuo je i drvlje i kamenje po Redakciji odakle im tolike pare (i to u doba ekonomske krize) da me šalju u Ameriku, da plaćaju moje troškove.

Na kraju je izrazio i izvjesnu dozu sumnje u istinitost mog pisanja, jer, kako je on čuo, Ernest Hemingway nije više među živima.

Uistinu sam zadnji put bio u Trebinju 1988. godine u pratnji S.

Bolje se "sjećam" onog boravka s Hemingwayem nego sa S. Možda sam to svjesno potisnuo u zaborav, jer to je bila posljednja godina našeg zajedničkog života.

Pamtim da sam imao strahovit proljev i Fadila mi je kuhala jaja sa sirćetom, pa sam nekako preživio. Nažalost, njen muž Ibro se nedavno, u Danskoj, preselio na ahiret, a, kako to biva kod starih bračnih parova, očekivati je da mu se i Fadila uskoro pridruži.

Nedavno me u posjetu zove moj jaran. Priča mi kako ga je nešto presjeklo oko srca kad je vadio ličnu kartu i pod Rok trajanja je pisalo TRAJNA.

"A, tek mi je pedeset godina, Daco. Pitao sam ih što nisu napisali POSLJEDNJA."

Možda bih i prihvatio poziv da istog dana nisam primio pismo u kojem mi Amerikanka piše kako se naša kćerka hvali djeci u prvom razredu osnovne škole da ona ima "tata Dacu, koji nema zuba". Američka djeca joj to ne mogu vjerovati, jer njihovi očevi blistaju zubima, baš kao da su sišli sa reklamnih spotova i traže joj da me dovede, da im ga pokaže, a ona tužno odgovara da se ja nikad više neću vratiti.

Da nije tužno, smijao bih se, ali mi kroz glavu stalno prolazi stih Sinana Gudževića kako "krv sve više postaje voda."

Nije samo to - sve da mi je krv i dalje gusta kao sirup od maline, nameću se pitanja: Kako? Od čega? Honorara iz Bosne? Šta je s 30.000 dolara što dugujem Amerikancima? Poslom gdje sam, prije dolaska u Sarajevo, guzicom zatvorio vrata?

Postoji ta varljiva nada da će jednog dana u ovoj zemlji pisce početi tretirati kao ljude, da ću od honorara za svoje knjige (koje već imam u rukopisu) moći barem svojoj kćerci platiti kartu, odvesti je na more, pokazati joj Sarajevo, upoznati je sa prijateljima, upoznati je sa prodavačicom u granapu, koja, tražeći me u listi dužnika, nalazi:

"Ah, evo! Nevenin i Vesnin tata."

* * *

U teško opisivom raspoloženju idem do kafane u kojoj se gazda vajda: "Zašto meni niko ne vjeruje kad lažem?"

Kad ga pitam ima li jubilarnog, on odgovara: "Nema, ali ima votke."

Baš kao da su konjak i votka jedno sasvim isto, a kad bolje promislim i jesu, svejedno mi je šta pijem, jer već sam davno prestao uživati u piću i ono samo služi da zaboravim da sam sve uradio da bi se vratio u Sarajevo, a ništa da bi ponovo vidio svoju djecu - od mene je svako vidio haira više nego ona.

Stepenice su noćas strmije i ima ih više, pa se s mukom penjem do stana, svaljujem se na ležaj i hoću da ispušim još jednu, ali ni jedan prokleti upaljač ne radi.

Ne skidajući odjeću, padam u nešto nalik snu i boga molim da to potraje barem do svanuća, ali se trgnem, pogledam na sat, a ono je tek prošlo četrdeset i pet minuta otkako sam zaspao i sad mi valja do jutra (bez upaljača) džediti na krevetu, čitati neke listove koje ne razumijem, a ujutro...

* * *

Ujutru sam nazvao jarana u Trebinju i rekao mu da ne mogu doći, slagao da imam puno posla...

Kako mu mogu reći da sam i ja izvadio svoj posljednji pasoš.

Pasoš kojeg mi na tom putu što mi je preostao niko neće ni tražiti.

TREĆI ČOVJEK

Da nas čovjek gleda iz daljine, po gestikulacijama i žarom kojim branimo svoje stavove, pomislio bi da sigurno raspravljamo o ekonomskoj situaciji u zemlji, o predstojećim izborima, o penzijama, otkupu stanova, haškom Tribunalu, o svim neizbježnim temama naše svakodnevice.

Ma, jok!

Trudimo se (i to nam uspijeva) ko će postaviti gluplje pitanje!

Meho je tu šampion, sipa ih kao iz rukava:

"Kako se zove mužjak od kornjače? Kako se zove mužjak od vjeverice? Od žirafe? Od foke? Od ajkule?"

E, tu ga već neko zaskače:

"Mužjak od ajkule se zove - morski pas!"

Meho nije obeshrabren tim odgovorom, pa nastavlja:

"Ako u akvariju imaš jednu zlatnu ribicu, kako ćeš znati je li muško ili žensko?"

"???!!!"

"Ubaciš malo hrane za ribe: ako je pojeo - mužjak je. Ako je pojela - ženka."

Sa zoologije prelazi na fiziku:

"Zašto cigla, kad je bacimo u vodu, ostavlja krugove na vodi?"

Vrelo ljetno popodne, natopljeno maliganima, prolazi u prividnoj sreći i rahatluku - sve dok ne dođe crni čas plaćanja, a onda se tamni oblaci navuku na svačije čelo, jer svako ima neki neplaćeni račun, neki dug, crtu u kafani, cipele sa odvaljenom petom, pokvarena kola ili mašinu za veš...

Kao što se u snu prizori redaju po nekoj vanzemaljskoj logici, tako i u pijanstvu razgovor prelazi na književnost, pa neko priča anegdotu o Andriću, kako je za konzulovanja u Rimu upoznao turskog konzula, koji je bio izvanredno obrazovan, bogat, lijep, s prekrasnom porodicom, ali koji se svakodnevno oduzimao konjakom.

Andrić ga je pitao razlog tomu, a ovaj mu je odgovorio:

"Znate, gospodine, čim ja popijem jedno piće, ja sam odmah drugi čovjek."

"Pa?"

"E, onda taj drugi čovjek kaže: daj i meni jednu i tako unedogled."

Meho tu prekida:

"E, pa ja sam onda, u tom slučaju, treći čovjek."

"Kako to?"

"Ja odmah počnem sa duplom!"

To me podsjeti na susret sa mojim starim poznanikom iz Beograda. Za razliku od ostalih, činilo se da njemu ide bolje nego ikad u životu.

Vozio je neka bijesna crvena kola (da me ubijete, ne znam koja, jer ja kola raspoznajem samo po bojama) i pitao me da li bih mu pravio društvo, ima nekog posla u Novom Sadu.

Ja sam ljuštio špricere u nekom bircuzu dok on nije završio svoje poslove, a onda me je odveo na ručak u jedan restoran gdje smo jeli dvije vrste ribe, biftek u saftu, pogačice sa šunkom, pecivo sa vanilijom...

Bilo bi glupo da ga pitam kako mu ide, pa sam vario svoje jelo, a on je mene pitao: "Pa, kakav si ti?"

Slegnuo sam ramenima:

"Ko vremenska prognoza."

"Kako misliš?"

"Promjenljivo oblačno, s tendencijom pogoršanja i zahlađenjem."

Sad je bio red da i ja njega pitam, a on mi je kratko odgovorio: "Držim neke tezge na pijaci u Beogradu."

Bio je već prilično popio, pa je dodao namrštivši se: "Ja sam ti, u stvari, treći čovjek."

Ja sam se nasmijao: "Je li to aludiraš na onu Andrićevu priču o turskom konzulu?"

Odmahnuo je glavom: "Nikad čuo."

Tu je razgovor stao, a nije se više imalo ni o čemu pričati, jer smo se već

posjećali svih poznanika i prijatelja iz bivšeg života, a da se raspitujem o tome kako je pobjegao iz Sarajeva, bilo bi nepristojno. A i baš me bilo briga - jedino što me je sad brinulo bilo je kako će on, onako pijan, dovesti kola do Beograda.

Pri rastanku mi je rekao: "Pozdravi raju u Sarajevu i reci im...", zastao je i prevukao rukom preko čela: "Samo ih pozdravi."

* * *

Sjedio sam sa Zaimom i pitao ga: "Znaš li koga sam sreo u Beogradu?"

Rekao sam mu ime, a Zaim je skočio kao da ga je ljuta guja ujela:

"Pička li mu materina!"

"Nemoj, Zaime, nije on jedini što je zbrisao..."

Iz Zaima je prskala pljuvačka:

"Znaš li ti šta je on uradio u ratu?"

"Pojma nemam."

"Maznuo je kamion sa humanitarnom pomoći. Ajde-de. Nije ni prvi ni zadnji. Ali, u kamionu je bila i velika pošiljka hrane za bebe. Prodavao je to po skupe pare, ali i to su svi radili. Međutim, kako je hrana nestajala, počeo ju je miješati s gipsom..."

Tek tada mi je sinulo šta je mislio pod onim Treći čovjek. Sjetih se istoimenog filma sa Orsonom Velsom. Harry Lime je u tom filmu umjesto penicilina prodavao brašno.

Sad sam opet mogao da osjetim okus one ribe, bifteka, pogačica... i sad mi se povraćalo:

Pomislilo sam:

"Moj jarane. Ti nisi prvi, ni drugi, ni treći čovjek - ti nisi čovjek."

SUZE KLOVNA

Sjedne tamo u ćošak, goruću cigaretu stavi u pepeljaru, izvadi kutiju iz džepa na košulji, potoni pet-šest plastičnih upaljača i uzaludno pokušava upaliti barem jedan.

Dogorijeva mu cigareta u pepeljari, a on ide za susjedni sto, s nezapaljenom cigaretom u usnama i traži vatre; gazda kafane ga pita je li za kara, a on odgovara: "Ne mogu na prazan stomak."

To je već uobičajeni, dugogodišnji dijalog, ritual, procedura koja se ponavlja ama baš svakog dana i, ako je prvi put bila duhovita, sada odražava samo pustoš duše, nekad lutajuće, a sada zarobljene u rezervat tri kafane i desetak ljudi s kojima ne razgovara nego im se samo obraća (i obratno).

"Daj mi litar votke i malu kiselu." (I to je već postalo toliko odrndano.)

Gazda mu donosi čašu votke i izvinjava se:

"Nemam limuna", a on odgovara: "Jah! Pun Sibir limuna", i vadi limun iz džepa, iz drugog čakiju i siječe ga na pola, pa na četvrtine, osmine...

Čovjek, od kojeg je maloprije pripalio cigaretu, šalje mu još jedno piće za sto, on diže čašu i nijemo nazdravlja, a onda se ovaj diže, prilazi mu stolu i pita: "Izvinite, jeste li Vi...?"

Ne završava, jer ga on prekida:

"Nisam. Samo ličim. A, osim toga, nisam vi - ako sam mogao cijelog života pjevati Druže Tito mi ti se se kunemo ... - otkud ja najednom vi?"

"Ma, ja nako..."

"Nema veze - živio ti meni."

Onda sjedi, drži se za desni brk kao da mu je to jedini oslonac u životu, šara vrhom cipele po olinjalom linoleumu - o čemu (ako uopšte) misli, ja to ne mogu znati, a slagao bih da kažem da me ne interesuje, pa se lomim da li da mu ponudim piće, a on kao da čita moje misli, diže pogled s prljavog poda i tako mi strašno precizno nalazi oči i kaže: "Hvala."

Šta me je privuklo njemu, šta je izazvalo moju znatiželju? Možda taj moj dar (ili prokletstvo) da u ljudima ne vidim ljude, nego samo puki materijal za neku od mojih budućih priča, koju ću prekrojiti, skratiti (ili produžiti) kao šnajderski šegrt pantalone, rukave - tek toliko da se mogu nositi...

Nije bilo samo! Sjedio sam i gledao ga mjesecima: izlizane farmerke, poluprljave tene, izgužvana košulja, naočale koje briše krajičkom stolnjaka, pucketanja kostiju kad ustaje, nagla promjena raspoloženja kad u kafanu počnu dolaziti regularci, zgubidani koji su pričali viceve, a on se smijao i smijao, ono što se kaže "do suza".

Jednom ili dvaput mjesečno bi prošao pored izloga kafane, mahnuo bi rukom i s usana sam mu čitao "Vozdra raja" i išao negdje - niko ne zna gdje i zašto bi tim (neodređenim) povodom obukao odijelo, stavio kravatu, što su mu se cipele laštile, što bi potkresao brkove, oprao kosu i, kao vrhunac svega, stavio zubnu protezu...

Kažem: išao je negdje, niko ne zna gdje, a ponajvjerojatnije ni on sam nije znao gdje mu je odredište.

Čim bi zamakao iza ugla, tihi žamor bi preplavio kafanu: "šmeker - odakle mu pare da pije ako ne radi za munju?... "čajni kolutić - kara se u bulju za pare! (Glas odbrane: ko bi, majke ti, njemu, nako ružnom, platio da ga kara?!); "Ma, diler, kažem vam ja - vidio sam ga u Fojnici kako uzima travu", pokušava neki pametnjaković razriješiti misteriju, ali ga prezrivo prekidaju: "E, ti znaš šta je trava, pička li ti materina seljačka - jedina trava koju znaš prepoznati je ona što su ti krave pasle..."

Tako on prođe karijeru od oficira KOS-a do ruske princeze Anastazije, a i jedno i drugo ima podjednake veze sa stvarnošću.

Pitao sam raju gdje stanuje i uvijek dobijao isti odgovor: slijeganje ramenima, mahanje rukom u neodređenom pravcu - tu negdje.

Kiša je lila kao iz kabla, a on je ušao, ušetkao se u kafanu, s rukama u džepovima i mokrom cigaretom u ustima, pogledom pregledao klijentelu, razvezao kravatu, skinuo cipele, iscijedio čarape i ostao sjediti bos...

Slučajna mušterija je jedući nedopečene čevape, prosvjedovala kod gazde, a gazda je bio gluh i glancao čaše...

On je ustao i upitao masna usta:

"Bi li ti volio da si budala ili da bogdo nisi."

"Da nisam", spremno odgovori dah začinjen lukom.

Raja su se smijala, poručivala mu piće, a on je strpao čarape u džep sakoa, pružio ruku preko lukmire i predstavio se: "Ja sam Bimbo. Izvinite, bila je zajebancija."

Fajront je došao nekako prerano, a kiša nije imala namjeru da stane.

Stajao sam s Bimbom ispod strehe, čekao da pljusak makar malo ohane, pa da se uhvatim kuće.

Mislio sam da on čeka taksi, ali kako su žuta svjetla promicala mimo nas, a on nije dizao ruku, skontao sam da on ne čeka ništa i nikoga.

Pozvao sam ga kući na piće i on je odmah prihvatio, uz ogradu:

"Samo ako me nećeš peglati."

"Ma, jebi se", rekao sam, a on je potvrdio:

"Vazda sam za takvu vrstu dijaloga."

Gledali smo izvještaje s nekih nogometnih utakmica koje nas nimalo nisu zanimale, pili lozu i nismo ništa pričali - ja sam jedva čekao da ga se kotarišem, a on je samo mislio kako prespavati...

"Mogu li ja malo prileći?"

"Bujrum. Hoćeš li deku?"

"Ma, jok."

Svalio se na kauč, a mene je u neko doba probudio "snijeg" na televiziji... njega već nije bilo. Pretrkeljao sam džepove - sve pare su bile tu...

Pravio sam se da spavam sve do svanuća, skuhao čaj, prešao rukom preko trodnevne brade i glasno, sam sebi, rekao:

"E, jebem li te bože", a šta sam pod tim mislio...?

Na stolu sam našao komad papira na kojem je pisalo: Život se ne može odlakrdijati, ne može se odjenuti u pozorišne kostime. Ima i onih kojima na kraju preostane samo bol, nemilosrdni, bezlični bol, koji nije ni za šta dobar, ničemu ne služi osim da boli. Potom se zakopaju u tamu i dubinu svoje tuge, koja samo njima pripada, u to beskrajno okno, taj mračni rudnik koji se na kraju obruši na njih, a oni onda ostaju tamo zauvijek, bespomoćni i nema im spasa.

Ponio sam papir u kafanu. U svom ćošku je sjedio Bimbo i ja sam ga pitao: "Jesi li ti ovo napisao?"

Pažljivo je pročitao, odmahnuo glavom: "Ovo nije moj rukopis." Sjeo sam, čitao već znano i s užasom prepoznao svoj rukopis. Pogledao sam u ćošak, ali Bimbo više nije bio tamo.

TERSLUK I JAVAŠLUK

Da bih opisao svog prijatelja Zorana Mirkovića Mutnog, trebala bi mi pomoć Affana Ramića, koji je jednom prilikom nekom Francuzu preveo naš izraz ters-čovjek kao "čovjek kojeg i u vještačkoj vilici boli zub".

Ne znam kako bi se mogao zvati čovjek sklon javašluku (javašlija) i kako bi se to moglo prevesti nekom strancu, ali znam da je Mutni osoba u kojoj su se savršeno spojile ove dvije tipično bosanske osobine.

Nisam bio svjedok, ali jedan kolega s kojim je radio ispričao mi je tramvajsku scenu kada Mutni stoji nasred tramvaja, u svojoj punoj visini od 190 cm i čita novine, a na vrata ulaze dva revizora - jedan na prednja, a drugi na stražnja vrata i traže karte "napokaz".

Prvi, omalehan, prilazi Mutnom i traži mu kartu, a ovaj spušta pogled na njega i, sijevnuvši očima, kaže:

"Mrs u pičku materinu." I nastavlja čitati novine.

Mališa traži pomoć i zaštitu od svog kolege (koji je visine Mutnog) i sada ovaj traži kartu.

Mutni iz džepa sakoa vadi mjesečnu kartu; revizor je pažljivo zagleda: nije dupljak, kupon je od tog mjeseca, vraća mu je uz slijeganje ramena, a mali ponovo prilazi i bolešljivo pita:

"Pa, što je, bolan, ne pokaza meni?" Mutni sad i ne diže pogled s novina: "Mrs u pičku materinu."

Svjedok sam bio (ne jednom) da bi, kada bi mu se ugasila kola na ulici, na nervozno, sasvim izlišno trubljenje vozača iza njega, izlazio iz kola, aplaudirao šoferima iza sebe i odlazio u prvu kafanu na piće, ostavljajući mene (koji nisam ni luk jeo ni luk mirisao), a koji se, usput budi rečeno, u auta razumije ko Mara u krivi kurac, da se razračunavam sa bijesnim sugrađanima čija je žurba u njihov besmisleni život bila usporena. Naravno, slijedila su i nemušta objašnjenja potpuno zbunjenim policajcima. Neko od njih bi sjeo za volan i pokušao (i uspijevao) da upali motor, nudio meni da ih odvezem negdje na parkiralište, ali kako sam ja u svom životu upravljao samo trokolicom sa kuglagerima...

Nalazio sam ga u kafani kako ispija već treći vinjak, a on bi čak i na mene bio ljut. Pokušavao sam mu objasniti: "Šta ti to treba? Sada će ti zvati Pauka, a sigurno će ti napisati prijavu..."

Prekidao me je: "Ko im jebe mater seljačku!"

Važnije mu je bilo da je on bio i ostao u "pravu" nego pare koje se valja iskesiti.

Njegove karakterne osobine kao da su najviše bile vezane uz kola. Prva mu žena, Javorka, pričala mi je: "Znala sam za koga se udajem, ali pojma nisam

imala za koga se udajem. Jedne godine - kad je još držao kafić, s gutom para je otišao da kupi auto. Vratio se poslije tri dana - bezbeli bez kola, objesio sako na naslon stolice i otišao spavati. Prvi i posljednji put sam mu pretrkeljala džepove i našla tek polovicu para koje je ponio sa sobom. Ujutro se probudio, pretražio džepove, nije našao ni dinara, jer sam ja uzela sve pare - nije se ni počeošao po glavi, nego me je pitao: Imaš li cigaru? Tad sam shvatila da mi nema više života sa njim."

Druga njegova žena (s kojom je dvije godine živio u Americi) mi je pričala i o njihovom razvodu i kako je do njega došlo.

"Vratio se s posla - puno je radio. Ja sam još bila nezaposlena, jer nisam znala jezik i još uvijek sam išla na časove. On se brzo uklopio, jer je bio dobar sa jezikom i kompjuterima. Ne znam da li mu se desilo nešto neprijatno na poslu, ali mu je sve smetalo: te, jebem ja ovaj paradajz - ovo nije paradajz, ovo je plastika, ovaj njihov hljeb nema nikakvog ukusa, jebo pile bez kože... a za sve je krivio mene..."

Prekinuo sam je: "Je li pio tada?"

Odmahnula je glavom: "Nije, ali kao da nikad nije spavao - sjedio bi za stolom, u kuhinji i plakao. I ono malo sna što bi uhvatio u toku noći proveo bi trzajući se i u suzama."

"Pa, jesi li pričala s njim?"

"Rekla sam mu da mu je potrebna stručna pomoć, a on se okomio na mene: Sad sam i lud ? Meni je pun kurac tvoje brige za mene! Nismo ni riječi prozborili nekoliko dana, onda mi je obznanio: predao sam papire za rastavu braka. Na sudu su nam dali mjesec dana da razmislimo o toj odluci."

Počela je plakati:

"On kao da je promijenio mišljenje, ali sad sam ja bila ta koja je insistirala na razvodu. Dobro, rekao je, tebi ostavljam namještaj, a ja ću uzeti samo kola. Ne znam šta mi je trebalo da se pobunim, a on se onda smekšao i rekao da će prodati kola - novu Tovotu - i da ćemo pare podijeliti."

"I?"

Mahala je glavom u nevjerovanju:

"Kreten je dao oglas u novine da prodaje Toyotu, to i to godište, toliko i toliko prešla - za jedan dolar! Za jedan dolar?!"

"Pa, šta?"

"Prodao ih je: papiri o vlasništvu su bili na njegovo ime, regularno je oglosio prodaju u novinama, našao se kupac, sklopili kupoprodajni ugovor, a on je tako uživao kad mi je ispisao ček na pedeset centi."

Znao sam da se vratio u Sarajevo, ali nisam znao šta radi.

"Ne znam šta radi. Čula sam da se i ti hoćeš vratiti? Šta ćeš raditi?" "Ne znam."

* * *

Tek sam nedavno sreo Mutnog u Sarajevu. Sjedili smo do fajronta u kafani,

a onda otišli kod mene. Do neko doba noći (jutra) smo pretresali naše uspomene iz Amerike, hvalili se jedan drugom kome je bilo teže u Americi, baš kao što se osuđenici na smrt busaju svojim počinjenim zločinima...

Ta zemlja kao da je iz njega iscijedila sav tersluk. Pričao je tiho i smireno i gledao negdje u daljinu...

"Moram kući", rekao je iznebuha, mada je ostala još cijela polovka loze. "Moram oprati veš."

"Jebo te veš. Možeš spavati ovdje..."

"Ne, ne - zbilja moram."

To me je podsjetilo da i ja moram napokon (poslije sedam dana) skinuti veš sa štrika na prozoru...

On je izašao, a ja sam ostao da sjedim i da buljim u daljinu - veš se već sedmi dan sušio na prozoru, a ja sam mislio o svojoj djeci, o djeci Mutnog, o tome kako nam ništa nije ostalo, pa čak ni naš tersluk!

Javašluk - kako kome?

I BOG STVORI ŽENU

Bomba je, naginjući Sarajevsko iz flaše, imao običaj, onako iznebuha, reći: "Da žena valja, i Bog bije imao."

Inače, bio je pun "mudrosti" o ženama:

"Jebi slugu da mu budeš rob", ili:

"Da žene valjaju, ne bi ih ljudi jebavali nego popili."

Kao što to obično biva u svim "muškim" kafanama ovog svijeta, priča bi započela s fudbalom, a nekom tajanstvenom logikom završavala se na ženama, trebama, kokama, picama, droljama, komadima...

I on bi povremeno osjetio potrebu da ispriča nešto iz vlastitog "iskustva", ali to je zvučalo baš kao kad bih ja prenosio utakmicu kriketa.

A, i on je toga bio svjestan, pa bi, čim bi se pavela takva vrsta razgovora, plaćao račun i mijenjao kafanu gdje bi se još uvijek mogao naći sagovornika za sport, kartanje, prepričavanje nekih davnih tučnjava i svakodnevnih pijanki...

U ljetno doba, kada su pored izloga samo sijevale noge i sise i mi odmicali zavjese ili čak izlazili iz kafane da ih propratimo pogledom, on je ostajao na stolici i frktao kao Bulgakovljevi Azazelo.

Ali, čudni su putevi Gospodnji!

Tek, jedne godine se vrati s mora preplanuo, a na upit gdje je bio, što tako dugo nije dolazio, nonšalantno je odgovorio:

"Bio sam s jednom trebom u Trpnju."

Malo-pomalo, prestala je biti "treba", pa je sve češće, u razgovoru ona

postojala "ona moja", onda "ona moja Mirjana", a pravi šok za sve je nastao kad je pred svima nazva "moja vjerenica".

Mnogi su izražavali sumnju da takva uopšte postoji, ali se promjena na njemu toliko očitovala da je bilo jasno da se nešto dešava.

Zajedljivci su ga izazivali: "Zašto je katkad ne dovedeš na piće?" Prezrivo je odmahivao rukom: "Među vas pijance?"

Mi to i nismo u našim alkoholnim maglama ni primijetili, ali gazda kafane nam je potvrdio da Bomba pije sve manje i manje - reklo bi se skoro nikako.

Jednog proljetnog dana ga sretoh u Koševskoj ulici s ogromnim buketom jorgovana. Nespretno ga je sakrio iza leđa, pa sam ga zajebavao:

"Bomba, jesi li to bio u pljački? Da nisi malo prestar za to? Kako ide? Proda li se šta?"

Zbunio se i počeo nešto petljati o tom da mu je majka u bolnici, da ništa nije ozbiljno, da je otišla na neke pretrage...

U svemu tome ne bi bilo ništa čudno da tog jutra nisam sreo njegovu majku kako se s punim cekerima vraća sa pijace.

Čuvao sam to za sebe, nisam ga htio provaljivati pred rajom, ali nisam mogao izdržati a da ga ne upitam:

"Bomba, kako ti je stara?"

"Hvala; u redu je. Nije bilo ništa: lažna uzbuna. Pustili su je sutradan."

Sve rjeđe i rjeđe je dolazio u kafanu. Kad je već počelo mrcvarenje Sarajeva, pošto je on stanovao u Hrasnom, potpuno smo izgubili svaku vezu.

Potom je došla i moja Amerika, pa baš nisam imao blagog pojma gdje su raja, jesu li još u Sarajevu, jesu li živi, jesu li u jednom komadu...

Za Bombu su mi rekli da je tu, da se penzionisao i da se opasno provalio.

Naletjeli na njega na tramvajskoj stanici. Bio je trijezan i pošao kući, ali ga ja pozvah na piće. Malo se nećkao, ali je, uz ono obavezno "samo na po jednu", pristao.

Sjedili smo "kod Matića" na Marindvoru, a muzika je bila toliko glasna i napadna da smo u stanju bili izmijeniti samo par rečenica.

Već se bližio fajront, pa mu ja predložih da skoknemo do mene - opet "na samo jednu".

Pristao je:

"Ma šta ima veze sad - svakako si me naćeo."

Znao sam da kod kuće nemam ništa od pića, pa sam od gazde, Solde, na revers uzeo flašu konjaka.

Rekao sam mu da sam čuo da se penzionisao i pitao ga može li se živjeti od penzije.

"Može kurac! Da mi nije majke... Nije mi jasno kako uspijeva od one crkavice platiti režije i još svaki dan nešto skuhati, a i meni doturiti za cigare?"

Zaboravljajući na tuđu nevolju, samosažaljivo sam rekao:

"Ti bar imaš majku", a onda mi je palo na pamet:

"Izvini što te pitam, ali šta ti je sa Mirjanom, jesi li još s njom?"

"Super. Samo čekam da joj se roditelji ispale u Trpanj - znaš, oni tamo imaju kuću, pa da ja pređem u njen stan. A, ko zna - kad si ti mogao u tvojim godinama, zašto se i ja ne bih priženio i, akobogda, imao nešto ovako..." pokazao je na sliku moje djece na zidu.

"Što da ne? Nek ti je sa srećom, znaš Bomba, nema ništa gore u životu nego biti sam..."

A, onda je iz njega provalilo:

"Ma koga ja to foliram, pička li mi materina?! Znaš, Daco, istina je da sam Mirjanu upoznao u Trpnju. Istina je da sam je imao namjeru ženiti. Samo sam nešto prešutio... Sjećaš li se kad si me ono jednom na ulici sreo sa buketom jorgovana? Išao sam Mirjani u bolnicu - bolovala je od cerebralne paralize. Rat je samo pogoršao stanje. Umrla je odmah na početku: jedina žena koju sam upoznao u životu koja od mene nije ništa tražila osim malo nježnosti, jedina žena koju sam volio..."

Digao je pogled prema mračnom nebu i zaridao: "Oh, Bože - jebem li te!"

I ja sam digao pogled prema nebu i pomislio kako Bombi ama baš ništa ne bi značilo da sam rekao: Šta ćeš? Bog dao - Bog uzeo.

NOSTRADAMUS

Kobeščak je najavio svoju odluku da od prvog aprila prestaje piti, pa je to razlog da to svojski zalijemo. Sjedimo u Siranu, a oko nas se roje prosjaci kao mušice. Kako Kobeščak ima čudan smisao za humor, da je jednom klincu pet maraka da me proziva: dječiji pisac, a ovaj se svojski trudi da zaradi svoj honorar, pa se uskoro svima popeo navrh glave i tjeramo ga od stola, ali on sada traži još pet maraka da prestane. Vjerovamo bi ih dobio da ga konobar za uho ne izbacuje iz kafane. Od toga dana mi se taj klinac pretvorio u pravu dnevnu moru - nije bilo kafane u koju sam se mogao sakriti, a da me on ne nanjuši.

Bezobrazno je sjedao za sto, tražio "pet maraka, dječiji pisac", a nije se ustezao ni da me na ulici vuče za rukav. Naravno da sam ignorisao njegovu drskost, ali ne toliko zbog tih pet maraka, nego što je u njemu bilo nešto zlo što je zračilo iz njegovih tamnih očiju bez sjaja, lica bez osmijeha, usnica čvrsto stisnutih u jednu crtu...

S nelagodom sam se pitao šta bi bilo da je samo desetak godina stariji - ne bi mi tražio pare, nego bi ih oteo, a ja bih pri tome i zaradio batina. Vidio sam njegov budući život kao na dlanu: sa dvanaest godina će oboriti neslavni rekord u provalnim krađama i u džeparenju i završiti u popravnom domu gdje će samo usavršiti svoje sposobnosti i proširiti djelatnost na dilanje droge; često silovan od starijih zatvorenika izgubiće svaki osjećaj za dobro i zlo (to će i dokazati

prvog dana po izlasku iz Doma kada će silovati mlađu sestru); tamo će i steći reputaciju "zajebanog frajera" (ne bez osnova), pa će njegovi bivši cimeri, koji su ga u početku maltretirali i iskorištavali, strahovati od susreta s njim - nikad se neće naći neki čvrst dokaz da je on direktno umiješan u seriju tajanstvenih premlaćivanja (pa čak i osljepljivanja) nekih ljudi iz polusvijeta, ali će ga uvijek pratiti šapat i dva kerbera, koja će na njegov mig biti spremna na sve; gazda kafane će mu se klanjati do zemlje, nikad mu ne naplatiti ceh i s olakšanjem disati kad izađe iz kafane; njegove tamne oči dobiće sjaj, ali ne zbog promjene u duši, nego sve češće upotrebe igle, a lice bez osmijeha će uvijek više govoriti o njemu nego tetovaže po cijelom tijelu (pri pokušaju da pređe u Italiju, policajci će ga pitati odakle mu te tetovaže, gdje ih je napravio, a on će odgovoriti: To mi je od rođenja, što se policajcima neće učiniti nimalo duhovitim); iznenadne provale bezrazložnog bijesa će ga uskoro i samog staviti na tapet i počće da smeta malo većim mačorima nego što je sam...

...snaći će ga u hotelskoj sobi, s iglom u veni, a zvanični izvještaj će glasiti da se radi o predoziranju i tako će se završiti jedan nimalo sretni život, jedna predodređena sudbina...

Sve mi te slike prolaze pred očima dok sjedim u svom stanu u Pod-Gorici i zalud čekam dolazak (ili barem telefonski poziv) majstora koji treba da mi popravi mašinu za veš, a ja se ne usuđujem izaći iz kuće da ne bude bilo: Pa gdje si ti, jučer sam te tražio?!

Ostajem bez cigareta, a zvono na vratima i telefon ostaju nijemi, a već sam mu dao akademskih pet sati zakašnjenja, pa biram najčistiju od prljavih košulja - čarape i nisu toliko važne, jer nemam namjeru nigdje skidati cipele, nemam ni volje ni želje da se brijem, nego da odem "daleko, što dalje...", a to znači nekih stotinjak metara do prve kafane, do Alfa...

Sjediću tamo i razmišljati kako da namaknem pare da platim telefon i kiriju, a u kafanu će bez daha uletjeti mali Mirza Mujkić, naš Mirzić:

"Čika Kerime, mogu li dobiti flašu vode?"

"Možeš, sine."

(Mirzić, na devastiranom košarkaškom igralištu preko puta, svaki dan šuta basketu i rastura i starije od sebe.)

Čika Zoka će mu reći: "De, Mirzić. Evo ti dvije marke - kupi sebi coca-colu", a Mirza će odbiti: "Nemojte, čika Zoka - to je puno para."

Kad nije u školi i kad ne igra basketu, on na ćošku Goruše i Kranjčevićeve prodaje neke džidže, a kad ne radi ni to, onda pomaže u kući...

Svi u kafani ga miluju po, kao gar, crnoj kosi, a on uzvraća blistavim osmijehom, bljeskom zahvalnosti u očima, a ja gledam njegov budući život: u četvrtom razredu osnovne će se upisati u pionire Bosne, a po polasku u gimnaziju u juniore; imaće vremena da redovno ide na treninge, u školu, da Čiletu pomaže pri molovanju, a po završetku gimnazije će upisati DIF, a do tada će već biti standardni prvotimac Bosne, a uskoro i reprezentacije Bosne i Hercegovine; za Olimpijske igre 2012. godine, sva raja će sjediti u kafani kod

Kerima i na televiziji ćemo gledati finale između Bosne i Amerike; ostaće tri sekunde do kraja utakmice, a Amerika će voditi sa dva koša razlike; Mirzić će pokušati trojku, ali će biti fauliran i izvoditi tri bacanja, a mi ćemo svi arlaukati: Ajde, Mirzić, ajde Mirzić...

... on će se okrenuti prema kameri i bljesnuti svojim osmijehom (jer zna da ga gledamo) i složiti sva tri bacanja, a mi ćemo se napiti kao čurke i slaviti do zore ...

I tako će početi jedan život kojem je sam Mirza odredio tok.

* * *

Pitam se kako to da tako jasno mogu vidjeti tuđe sudbine, vidjeti budućnost drugih ljudi, a sva moja budućnost se gubi u magli u koju ne mogu proniknuti?

JOJ, RAZLIKE!

Surovo zvono na vratima me budi u pola šest ujutru. To je Boro Kontić, moj komšija. U prvi mah se pitam šta li je njemu prahnulo da me budi u ovo nedoba, a onda se sjetim da s njim trebam putovati u Banju Luku.

Nema se vremena za kafu, pa, tek da bih saprao usta, klepim jedno laško.

Dole nas čeka Enes u kolima. Osjećam neku vrstu treme (ne straha!), jer sam posljednji put u Banjoj Luci bio prije dvanaest godina sa Ivanom Kordićem na snimanju Vremena knjige i sada kao da se poslije toliko dugo vremena srećem sa bivšom djevojkom i postavljam si neumitna pitanja: je li se promijenila? jesam li se ja promijenio u njenim očima? voli li me još? volim li ja nju?

Mrkli je mrak i bilo bi poprilično dosadno da Enes u kolima nema strahobalne kasete španske muzike i Santane.

Tek kad je svanulo, gledajući krajolike pozlaćene oktobrom, mislim:

"Bože, koliko volim ovu zemlju!"

Prisjećam se svog putovanja autobusom kroz Ameriku kada se putuje satima, a pejisaž se ne mijenja, a ovdje se čak i temperatura mijenja od okuke do okuke, od brda do brda.

Volio bih da je s nama moj američki šura, Paul, zaljubljenik u prirodu, pa da gledam kako mu se vilica oklembesila od čuđenja i ljepote.

Stigli smo u grad prije devet sati i Boro i Enes me vode u neku ćevabdžinicu gdje je, po njihovom uvjerenju, najbolji banjolučki ćevap, ali nije otvorena, pa oni idu na neko drugo mjesto, a ja ostajem u kafani preko puta, jer svakako ne mogu jesti na prazan stomak.

Pijem kafu i votku i pitam se kako da pronađem Branka Čučka. Konobar

mi kaže da je redakcija Glasa srpskog odmah iza ugla, pa se idem raspitati. Zamolim konobara da kaže Bori i Enesu, ako me u međuvremenu budu tražili, da me sačekaju.

U Redakciji nema nikoga, tek ljubazni portir koji mi da je Čučkov broj telefona. Zovem ga i zovem, ali stalno dobijem zauzeće.

Pojavljuje se jedan novinar i kaže mi da je najsigurnije da ga sačekam u Banskim dvorima, da nema šanse da ga fulim.

To je u blizini i ja popijem još jednu putnu votku i opet zamolim konobara da Boru i Enesa uputi na Banske dvore.

U bašti nalijećem na Ranka Preradovića. Uskoro nam se pridružuje i Boro Kapetanović. Ulicom prolazi Gordan Matrak, a ja ga ne mogu prepoznati koliko se udebljao.

Za sto je prišao i jedan čovjek čije ime neću pominjati i, prije nego što smo se i čestito pozdravili, počeo mi se pravdati: "Znaš, Daco, morao sam..."

Prekidam ga: "Znaš, ja nisam došao ovamo da ikoga isljeđujem. Osim toga, znaš li onaj vic kada je Mujo prve bračne noći zalegao s Fatom i složio ga, misleći Fati, a ono među dvije daske na krevetu. Kad je Fati već dojadilo, uzela je stvar u svoje ruke, Mujo je s olakšanjem uskliknuo: JOJ, RAZLIKE!"

Gledao me zbunjeno:

"Ne vidim kakve to ima veze?"

"Pa, znaš, ogromna je razlika između mogao i morao. Elem, čini mi se da si ti, ipak, mogao da ne moraš."

Nešto je promrmljao i ostavio nedopijenu kafu na stolu, a ja sam nastavio ćaskati sa Borom Kapetanovićem i Rankom Preradovićem. Dijelili smo iste probleme: honorari i kako ih naplatiti, knjige i kako ih štampati...

Nisam mogao izdržati a da ne budem malo pakostan, pa sam im tako debelo smaslaol kolike ja honorare naplaćujem da su se samo nijemo zgledali.

"Pa, dobro, hoće li više taj Čučak? Gdje on stanuje?"

"To niko ne zna."

"A, šta mu je sa telefonom?"

"Sigurno su mu ga isključili, ali će se garant pojaviti."

Već se bližilo podne, a od Čučka ni traga, ali što je još gore, ni od Bore i Enesa. Proklinjem svoju glupost što nisam zapisao njihov mobilni i već se vidim zatočenim u ovom gradu.

U istoj zgradi se nalazi i RTRS, pa idem da se raspitam da li se tu održava neki sastanak kojem Boro prisustvuje i dobijam negativan odgovor, ali me upućuje na Nezavisnu i na još neku drugu televiziju, a ja procjenjujem šta mi je pametnije uraditi: čekati ih u Banskim dvorima ili rizikovati da se mimođem.

Odlučujem se za prvu varijantu.

Ulicom prolaze cure, "zemlju ne dodiruju", votka je hladna, ja sam već supit i mislim: "Sve je isto kao u Sarajevu."

Kad sam već izgubio svaku nadu, niz ulicu se valja "bradato čudovište", bijel kao ovca... Grlimo se i ljubimo i Čučak sjeda za sto, poručuje piće (na moje

čuđenje - kafu, za sebe), a Boro Kapetanović mi kaže: "Daco, ti bi morao češće dolaziti - ovo je prvi put da vidim Čučka da plaća piće nekom."

Pojavljuje se i Enes i Boro, pa mi je laknulo.

Čučak priča neke pikanterije iz našeg sedmogodišnjeg zajedničkog stanovanja, tako će Enes imati prilike da me sve do Sarajeva zajebava.

Na rastanku mi poklanja svoj novi roman (iako je to jedini koji je napisao) i rastajemo se uz obećenje da ćemo se uskoro vidjeti u Sarajevu.

* * *

Spustio se mrak i ja, kao i uvijek kad ugledam svjetla Sarajeva, pustim suzu i pomislim: "Bože, koliko volim ovaj grad!"

Lijepo je bilo u Banjoj Luci, ali ja, baš kao da dvanaest godina nisam bio u Sarajevu, trčim do kafane, kod Kerima, pijem istu votku, pušim iste cigarete, vodim iste isprazne razgovore i mislim: "Joj, razlike."

BOSANSKI SAN

Prošle nedjelje je u ruševinama stare Vojne bolnice pronađen leš muškarca.

Policija je zgradila prostor žutim plastičnim trakama, a mi smo kroz izlog Kerimove kafane poluzainteresovano pratili šta se dešava. A, vala, nije se imalo šta pratiti.

Poslali smo Doktora da se raspita, a on se vratio s pričom da je riječ o čovjeku od četrdesetak godina i da je umro prirodnom smrću - od pića.

Ali sad na stranu koliko se Doktoru može vjerovati kad je maloprije provalio: "Ja znam čovjeka - još je živ."

Pričali smo o dugovječnosti, pa ga je neko upitao: "A, koliko mu je godina?"

Doktor se malo zamislio, a onda odgovorio: "Mislím da mu je četrdeset i osam."

Policija se razišla i žute trake su uklonjene, a nečiji san je bio upakovan u crnu plastičnu vreću, a ja sam se, ne znam ni sam zašto, sjetio Nurke.

U doba kada još nije bilo termoakumulacione peći, Nurko je počeo da sanja svoj san. Naime, svi su tada trošili lož-ulje i Nurko je tu vidio svoju šansu. Iz Mirkove automehaničarske radnje je pokupio neku skalameriju i napravio kolica na kuglagerima i naplaćivao svoje usluge prevoza teških kanistera. Kad bi zapao snijeg, sanke su mijenjale kolica.

Osim toga se verao po najstrmijim krovovima i čistio snijeg, ubacivao ćumur u podrume, tucao led ispred radnji u Titovoj i brižljivo čuvao svaki zarađeni dinar. Mi smo tada već počeli kupovati naše prve cigarete na komad, a

našao bi se i koji dinar za pivu u Marinkovoj bari ili za biter u Šetalištu, za partiju pokera u Skloništu, Džuboks magazin (karte za kino nismo kupovali, nego smo lijepili kupone, a na utakmice smo ulazili provjerenim metodom: "Čiko, mogu li s vama?"), ali Nurko je ostajao izvan tih "aktivnosti".

Onda se jednog dana pojavio na crvenom biciklu. I to "trkačem". Izazvao je zavist sve raje, ali on je i dalje sanjao svoj san i naplaćivao krug kroz Nuzurovu i Jezero ulicu za mesinganu petobanku.

Petobanka po petobanka i bicikl se pretvorio u Tomos moped, a pranje auta u Mirkovoj garaži za par godina mu je donijelo i prvog fiću. S njim je, "na divljaka", radio kao taksista, a onda kad je postao punoljetan, kupio je "tristaća" i počeo raditi kao pravi taksista.

Imao je nepogrješiv njuh za pijance, pa ih je kupio na relacija od Šadrvana i Zize Desetke. Kako je, valjda, bio jedini taksista koji je radio "na kredu", to mu je donosilo bogate napojnice u sljedećoj vožnji. (Ne trebam ni pominjati da sam i ja bio jedna od njegovih redovnih mušterija.)

U svojim noćnim kruženjima se sjaranio s mnogim "kraljicama noći" u Drini, pa otuda i njegova izreka i moto života: "Ljubav su izmislili kokuzi."

Ipak, da nije baš tako, pokazalo se kad je i on stao na "lud kamen" i oženio Amelu iz Vogošće. Promijenio je rutu, pa smo se slabo viđali narednih godina, a onda mi je jednog dana na pješačkom prelazu kod Alipašine zatrubila bordo lada.

"Upadaj", rekao je Nurko.

"Pa, gdje ću? Tek sam izašao iz kuće..."

"Ajmo negdje na piće."

"Nisam znao da piješ?!"

"Jebiga, stari, red je malo nadoknaditi sve što sam u životu propustio."

"Kako je Amela?"

"Super. Imam sina, Kenana. Čuo sam od nekog da si se i ti oženio, da si dobio kćerku - moram ti doći na babinje..."

"Ma, nemoj Nurko..."

"Daj, ne jebi..."

"Znaš kako ćemo? Žena mi ima prikolicu u Baškom Polju, pa da nas odbaciš dole - ja plaćam benzin i možeš ostati s nama?"

"Dogovoreno, buraz."

Amela i Kenan su se kupali, a Nurko je sjedio u hladu i s gađenjem cijedio Ožujsko.

Već trećeg dana mu je bio "pun kufer", pa se požalio Ameli, a ona ga je provalila: "Ne bi tebi bilo dosadno da znaš plivati."

Otfrknuo je: "Znam, ali neću. Da mi je sad sjediti u našoj bašti, pored potoka, ispod šljive, s bokalićem meziti šljive s grane..."

Amela ga je prekinula: "Ti si, Nurko, potpuno poludio. Otkud šljive u julu?"

On se obrecnuo: "Pa, šta! Najedem se zelenih šljiva, zaboli me stomak, a ja

pređem na vlahov."

To je bilo naše posljednje prijeratno druženje i viđenje.

Život, taj nepredvidivi režiser, nas je 1992. godine ponovo spojio u istoj bolničkoj sobi.

Nurki je stopalo bilo razneseno. Nagazio je na minu - i to našu.

Pričao mi je: "Kola sam prodao i kupio kalašnjikov. Pobjegao sam iz Vogošće i otišao s Amelom i Kenanom kod stare. Mislio sam da će me rasporediti na neku lokaciju koju poznajem, gdje ću braniti svoj komšiluk, a oni me zaždili na neko mjesto za koje prije rata nisam ni čuo... I, eto...", pokazao je na nogu iz koje su virili fiksatori.

Bio je hladni decembar, a Nurko je bio gorak: "Znaš li šta sam dobio? Amela je ove godine dobila pola metra drva - za sve ono što sam imao i o čemu sam sanjao cijelog života."

* * *

Poslije povratka iz Amerike sam ga uzaludno pokušavao pronaći. Ako čita ove redove, molim ga da mi se javi na telefon 220 - 643, da ga upitam da li još sanja i da li se svi naši, bosanski snovi moraju završiti tragedijom ili smrću?

LJUBITELJI ŽIVOTINJA

U prošlom broju načinih kobnu grešku i navedoh broj svog telefona. Istina je što kažu da je put do pakla popločan najboljim namjerama, pa je tako i moja najbolja namjera bila samo da mi se javi moj jaran kojem dadoh "umjetničko" ime Nurko.

U pola sedam ujutro (po starom), što će reći u pola šest po novom, zvoni telefon i čangrizavi ženski glas (toliko odvratan da mi jasno riše vlasnicu: oblahjana kosa, brčići ispod mesnatog nosa, bradavica na obrazu, tusta guzica upakovana u frotirne gaće u kojima drijema nikad doživljeni orgazam) sipa mi tiradu prijetnji "da će prestati kupovati Slobodnu Bosnu" zbog mojih tekstova: "Ti pišeš o svojim kćerkama baš kao da samo ti imaš djecu!"

Da je neko normalnije doba dana, da nisam mamuran i bez cigareta, da me ne čeka hrpa neplaćenih računa, spustio bih glas i objasnio da ja ne pišem o svojoj djeci, nego o djeci, tim, kao što to tužno reče moja prijateljica Ferida Duraković, prekrasnim bićima koja nemaju budućnosti.

Ovak, s obzirom na stanje u kojem se nalazim, ne preostaje mi ništa drugo nego da zalajem: "Slušaj, pizdo! Pa, nije valjda da očekuješ da pišem o tvojoj djeci?"

Iz kese za smeće kupim nedopušene čikove, vadim dva jajeta iz

nepotrebnog frižidera i sasipam ih u čašu - nemam živaca da ih pržim ili kuham. Kad sam "doručkovao", idem u granap, ali je prerano i još nije otvoren, pa mi je slijedeća, jedina mogućnost da odem do portirnice Državne bolnice i tamo popijem kafu i ogrebem se za koji šiljak.

Pričam sa Amirom o bruci našeg nogometa, sjećamo se lijepih dana u FIS-u, na Livadi na Marindvoru i nekog neopisivog i, sada, nezamislivog vremena kad smo bili mladi. "Zaboravio sam da budem pošten", kaže Amir, a ja ne znam šta pri tome misli, ali osjećam da ga to tišti. Spuštam mu ruku na rame i kažem: "Amire, čim to priznaješ - znači da si ostao pošten." (U sebi držim ono: donekle.)

Taj deseti sat ovog dana nikako da se primakne. U Holidej Inu se zatvaraju susreti PEN centra i hoću da se pozdravim s dragim (i novim) prijateljima koji su razbacani svuda po svijetu. Nema moje sreće što sam se ponovo zagrlio sa Stevanom Tontićem i tuge što ne znam kad ćemo se ponovo zagrliti... Tu je i gromada od pisca Vidosav Stevanović, koji kaže da će ostati još par dana, a onda u "jebeni Pariz"... Chris Merrill, pisac, jaran iz Amerike, velikodušno mi oprašta dvjesto dolara što mu plivam... Slobodan Šnajder se pravi da je čitao moje knjige, a onaj fenomen od stizanja na sve strane Miljenko Jergović mi traži da mu pošaljem svoja "sabrana djela" (baš kao da ih imam, jer ja, kao i Sidran, čim se malo saberem - odmah se oduzmem)... Sinan Gudžević, koji je opovrgnuo moju teoriju da samo glupi ljudi ne stare, nasmijan i crn kao i prije petnaest godina kada je zadnji put bio u Sarajevu, priča mi kako je sav život posvetio prevođenju Ovidija, ali ga sad (na ekavskom) ne može objaviti u Zagrebu; priča mi i vic (koji znam, ali neću da mu pokvarim čeif onim bahatim: Ma, znam taj!)

K'o biva, pita Fata Muju:

"Šta ti je najdraže u životu?"

"Čuj - šta? Pička!"

Fata ga sa sažaljenjem gleda: "Asli, nikad kurac nisi prob'o."

Suknuo bih nešto, ali protokolom, u ove rane jutarnje sate je to zabranjeno, pa pijem nedefinisane sokove sve dok na bluzi jednog puter konobara ne pročitam prezime svog najboljeg jarana iz djetinjstva.

Pitam ga:

"Je li ti Mise šta?"

"To mi je babo. Znam ja vas, čika Daco, pisali ste o mom starom, a i on mi je pričao o Vama."

Tad nas krenu... Poslije iluzije da sam "neko i nešto", da moje postojanje na ovoj planeti nije ostalo bez traga, nastao je neupitni osjećaj ispraznosti kada se raja, opet, rasula po svijetu, kada su u svoje kofere potrpali uspomene i obećanja "vidimo se uskoro"...

Chrisu dajem brojeve telefona moje djece u Americi, uz molbu da im se javi i da im slaže da sam ja O.K.

Grizodušje me svojim čeličnim kandžama ščepa za grlo i ja u kafani, kod Omera, svoj jad i bijedu, baš kao zidu, pričam čovjeku koji me ne sluša:

"Toliko mi fale moja djeca:"
"Ja ne volim djecu. Ja volim životinje."
"Pa, ni to nije loše."
Pred fajront mu predlažem da odemo kod mene na piće, a on odbija:
"Ajde ti kod mene - imam dobre loze iz Čitluka?"
Njegov stan nije daleko, pa prihvatam ponudu.
Loza je prva liga, ali ja primjećujem da je na podu prostrta medvjeda koža, po zidovima su okačeni rogovi jelena, muflona, iz ćoškova vire napunjene ptice, hasi se preparirana, pogolema glavatica u vitrini...
Sav ponosan spušta tanjir meze na sto i pita me:
"Šta misliš?"
Kažem:
"Super."
A, mislim:
"Hvala bogu što ne voliš djecu."

ZAKLJUČAJ! ZALUPI! TO JE!

Iz crnog Jaguara izlazi baba. Da tu scenu gledam pred Bakingamskom palatom, pomislio bih da je baba Kraljica Majka, ali sve se odigrava pred neuglednim ulazom u Kranjčevića 9. Oslanjajući se na štap, bakutaner se s mukom izvlači iz dubokog sjedišta, a kćerka (?), unuka (?) joj pantomimom "govori": "Zaključaj! Zalupi! To je!", i kola nestaju iz ugla.

Bakica (već mi je postala simpatična) se osvrće oko sebe, baš kao neko ko dugo nije bio u tom kraju: sve joj je poznato, ali opet ništa nije isto. Poštapa se do ulaza u haustor, a ja idem za njom, jer znam da u stubištu nema svjetla.

Presrećem je i pitam: "Mogu li Vam pomoći? Znae, u haustoru nema svjetla. Na koji sprat idete?"

Kako me je netremice gledala prije nego je pokazala "treći", shvatio sam da je pitanje čitala sa mojih usana.

Uzimam je pod ruku i vodim uz stepenice. Zvonim i vrata se otvaraju, a na njima neka bakina vršnjakinja. Prijateljice se izljube i pozivaju me da uđem...

Pijem kafu sa njima i pitam: "A, kako ćete se vratiti?" (I ja mogu pomalo čitati s usana):

"Kćerka će doći po mene."

Potpuno zaboravljam da sam bio pošao iz kuće, pa se penjem sprat više i, poražen činjenicom da je kćerki bilo teško izaći iz jebenog Jaguara i otvoriti majci vrata, sipam si duplu lozu, iako sam se zakleo da "od ponedjeljka" neću piti.

Nema kanala na kome nije prenos neke fudbalske utakmice, pa na gramofon stavljam ploču Beatlesa (jedan prijatelj me nedavno zajebavao da sam ja jedini čovjek u gradu koji još ima gramofon i sluša ploče).

I gluhonijema starica i Beatlesi mi u sjećanje prizivaju mog prijatelja Garu.

Zajedno smo išli u osnovnu školu, šutali lopte, odvajali svaki dinar da kupimo tada rijetke ploče i sa našim slabim engleskim pokušavali da "skinemo" riječi, krili Čik i Adama i Evu u korice Politikinog zabavnika...

A, onda (negdje u šestom, sedmom razredu) Garo oboli od meningitisa. Dugo se borio za život, ali se izvukao.

Međutim, ostao je gluhonijem.

Ja sam pošao u gimnaziju, a Garo na grafičarski zanat, pa se više i nismo tako često družili. Najčešće na našim seansama fudbala svake nedjelje, ali više ne u FIS-u, nego u Skenderiji. Ili na Željnim i Bosninim košarkaškim utakmicama.

Kad mi je otac umro, Garo je došao da mi izjavi saučešće. Sjedili smo u očevom stanu i pili Skenderbeg kad me je Garo zamolio da mu dam olovku i papir.

Napisao je: "Daco, možeš li nam pustiti Beatlese?"

Zbunjeno sam ga pogledao, a on se nasmijao:

"Ništa ne brini. Svakako ih znam napamet - samo nek se vrte."

Garo je svoj hendikep iskoristio da se sav baci na čitanje, a kako sam ja tada počeo raditi u Oslobođenju, a on u štampariji, sada smo se češće sretali i "raspravljali" o Kišu, Bulatoviću, Markesu...

Garo tada nije bio savladao čitanje s usana (a pogotovo ja), komunicirali smo preko cedulja i znali smo se dobro zakačiti, jer sam ja (tada) tvrdio da je Kiš Borhesov plagijator, a njemu si mogao u sve dirnuti osim u Kiša.

Ja sam sanjao, a Garo je naporno radio svoj posao i dok smo se okrenuli već nam je bilo nezamislivih trideset i pet godina.

Poslije par propalih veza, donio sam odluku da se "smirim", da se, kako je i red, oženim, da imam djecu.

Pričao sam o tome sa Garom, a on mi je samo rekao: "Imaš li koga u planu?"

"Nikog posebno: samo da je mlada, zgodna, bogata, inteligentna... A, šta je s tobom?"

Odmahnuo je rukom:

"Jebo ženu kad se s njom ne mogu posvađati. A, i bojim se, Daco: šta ako je moja bolest nasljedna? Ne bih želio da se mom djetetu desi ono što se meni desilo."

Kad sam pretprošle godine ležao u bolnici, došao mi je u posjetu. Držao me je za vrelu ruku i pitao: "Možeš li me 'čitati'?" Klimnuo sam glavom.

"Znaš, kad sam ja bio u bolnici, bio sam u komi, pa nisam bio svjestan kad ste ti i raja iz razreda dolazili. A, sve ove godine ti zaboravljam ispričati šta mi se desilo. Vidio sam je!"

"Koga?"

"Znaš ti koga. Nju."

"Pa, kako izgleda?"

"Koliko se sjećam, bila je to prelijepa djevojka, blijeda lica i s izrazom dosade. Nije bilo nimalo strašno. Nemoj se bojati. Preživjećeš, to ti kaže tvoj Garo: opet ćemo mi slušati naše Beatlese."

Počeo sam plakati, a on mi je dlanom obrisao suze, posjedio još malo i ostavio me da spavam.

Danima sam čekao da mi se ukaže Garina vizija, ali ona se nije pojavljivala, a kako sam se iz dana u dan osjećao sve bolje, jednom sam rekao: "Ma, ko te jebe" i izišao iz bolnice.

* * *

Sada, dok škripi ploča na gramofonu, ja razmišljam da možda svako ima svoju viziju, da će Ona po mene možda doći u crnom Jaguaru, reći mi: "Zalupi! Zaključaj!" I to će biti to.

INSPEKTOR HAMZIGAHOP

Osmijesi na licima i onih rijetkih prijatelja su se tiho gasili poput logorske vatre na oktobarskoj kiši, jer već je prošao mjesec dana kako sam se vratio iz Amerike i to ne "pun kao brod". Nisam baš kokuz, ali jebo pare kad ih nemaš s kim potrošiti...

Ulazim u Slogu. Za šankom (novim) ona ista tupa lica koja sam i ostavio pri odlasku, a koja nisu registrovala čak ni rat, a kamoli moje petogodišnje odsustvo. Za stolovima četvrtaste glave mnogo mlađe od mene. Listam lica jedno po jedno, kao da listam knjigu potjernica, ne bih li prepoznao nekoga, ali svi su slični, slično obučeni, slično ošišani, pričaju sa sličnim naglaskom, koriste iste riječi u razgovoru... Nema meni u tom stoglavom biću ništa poznato.

Sjedim za šankom, okrenut prema ulaznim vratima. U kontralajtu se pojavljuje silueta, zastaje za trenutak, privikava oči na polumrak, a onda se pomiče i u isto vrijeme i ja i silueta širimo ruke i letimo jedan drugom u zagrljaj:

"Ma jesi li to ti, jebo te patak?", uzvikujemo istovremeno.

Bio je to Koke Hamzigahop.

"Kako je?", pitam ga.

On samo široko razmahnu rukom po sali:

"Sam vidiš. Goli papak."

"Ti?"

"Ma, ne znam, moj Koke... Ispuh'o sam k'o balon. Dočekali su me k'o

Clintona: vodali po televiziji, radiju, novinama, književne večeri i ta sranja - sve sam mislio da će od toga biti nekog haira, a ispalo je da su me vodali kao mečku na lancu... Kao: naša je zasluga što se zaslužni građanin Dario Džamonja vratio. Jebo ih i zaslužni građanin i Dario Džamonja. Ne znam, moj Koke. Samo da vratim svoj stan, pa idem nazad djeci..."

"Samo?!"

"Pa, dobro - ne znam koliko to može potrajati: imam stanarsko pravo, ugovor o korištenju stana..."

Očito je bilo da ne želi više slušati moje gluposti, nego je mahnuo rukom Šekiju, konobaru: "Daj nam još dva hladna."

Pričali smo o našim prijateljima kojih više nema ili su puhнули i sa zadovoljstvom konstatovali da nijedan nije "prešao na Pale"...

"Šta ti radiš?", pitao sam ga.

Napravio je gadljiv izraz:

"Kurvam se. Jebu me na suho k'o jeftinu kurvu, a ne plaćaju mi."

Prije rata je radio u Bosnalijeku kao pravnik. (Pravo je završio u rekordnom roku - dvadeset godina.)

Nisam dalje insistirao. Htio sam skrenuti razgovor:

"Mazne li se šta?"

"Daj, ne budali", ljutnuo se.

Koke je, inače, svoj nadimak stekao jer mu se sve "lijepilo" za ruke - od voća na pijacama, novina sa trafika, čokolada sa polica tek otvorenih "mini-marketa", švercovanih farmerki i majica na Maloj pijaci na Bašćaršiji, do hemijskih olovaka u školi...

Kasnije, kad smo otkrili privlačnost Johna Barleycorna, nas kokuze je Koke redovno snabdijevao flašama manastirke i badelovke, Skenderbega, Wyborove votke, Rubina, Johnnya Walkera... Mi smo se samo trebali snaći za "šiljke". A, i to je preuzeo na sebe: svaki gazda disca (kako su se tad zvali kafići) bio je voljan kupiti flašu viskija u pola cijene.

Sjećam se kako smo jednog ljeta sjedili iza Istrine bašte i maštali o pivi, a u džepu ni banke.

"Sačekajte raja", rekao je Koke, zabio ruke u džepove i pitao: "Može li jedna gajbica?"

"Ne budali Koke. Pašćeš - ne isplati se ..."

Nije nas šljivio. Uputio se ravno prema Gradini i za par minuta smo ga vidjeli kako prti gajbu piva.

Saletjeli smo ga:

"Pa, bolan, kako? Foliraš - im'o si zašlepane love?"

Koke se samo iscerio:

"Hamzigahop!"

Onda nam je ispričao: predstavio se kao radnik Pivare koji je došao da vidi da li ima piva kojem je istekao rok, k'o džoja pregledao gajbe, odabrao jednu, turio je prodavačici pod nos i strogo je ukorio:

"Drugarice, ovo je vaš posao da provjerite. Ne znate kako je opasno trovanje pivom?"

Samo je jednom "pao" u životu. Pošli smo kod mene: Munja, Cigo i Lolo. Imali smo bukadar pića, ali ništa od meze. Koke je rekao da će on to srediti. Prolazili smo pored "dragstora" u Titovoj, a on je rekao da produžimo, da će nas stići. Ali nije.

Čekali smo ga cijeli sat kad se pojavio na vratima. Pitali smo ga šta je bilo i ponudili pićem. Samo je odhuknuo:

"Ma, kakvo piće - ne mogu ni da dišem." Elem, šta je bilo?

Poslovođa ga je uhvatio s cijelom mortadelom ispod džempera. Smijao se:

"A, kako i ne bi kad sam izgledao kao trudnica. Zaključao me je u magacin i pozvao drotove. Nije bilo druge nego da smažem cijelu mortadelu. O, moj bože, mortadela i nekako, ali što sam se namučio s kanafom. Došli su drotovi i svuda tražili mortadelu. Pomogao im je i papak i samo ponavljao: nisam lud, nisam lud, nisam lud i čupao se za kosu... Meni su rekli: Momak, izvini, idi kući. Dok smo izlazili iz radnje, dobacio sam mu: Stari, bolje bi ti bilo da ne piješ na poslu."

Pitao me je kuda se krećem, a ja sam slegnuo ramenima:

"U krug. Pokušavam tamo gdje nema papaka, ali je to teško naći."

Dogovorili smo se da se sutradan nađemo u FIS-u, ali sam ja ujutru otputovao u Crnu Goru i ostao tamo mjesec dana.

Dugo se nismo vidjeli, a onda se slučajno sreli u Imperijalu. Žalio sam mu se da me u MUP-u handre za ličnu kartu - k'o biva, nisam se nikad ni rodio, nisam ni postojao...

"Imaš li slike?"

"Naravno da imam."

"Daj mi ih. Ja ću ti to srediti. Ti sutra dođi, iza dvanaest, po ličnu na Marindvor."

"Daj, Koke, nemoj me još i ti zajebavati."

"Ne zajebavam te. Ja sam sada viši inspektor u MUP-u."

Samo sam buljio u nevjerici, ali sam mu ipak dao slike i sutra potpisao karton, pritisnuo palac i podigao dokaz mog postojanja.

Nakon dvije godine sam ušao u svoj stan i pozvao Koketa na naselje. Došao je s dvije flaše štoka.

Pitao sam ga: "Jesi li ih kupio?"

Ostala raja ga nije znala otprije, pa su me u čudu gledali. Odgovorio je:

"Hoćeš li da ti pokažem račun."

Kad smo se "šupili" i kad smo ostali sami, prebacio mi je ruku preko ramena i upitao:

"Sad si sredio stan. Vraćaš li se u Ameriku?"

"Još nemam pravo. Moram ostati neko vrijeme, ali jebaji ga, ja sam otrovan ovim gradom. Ne znam da li ga više volim ili mrzim."

* * *

P.S.

Par dana nakon njegove posjete sam sjedio kod Kerima i s čika-Enesom pričao nešto o istoriji Bosne. Obećao sam mu da ću mu donijeti knjigu Nijaza Durakovića Prokletstvo Muslimana.

Sve sam pretražio, ali je nisam mogao naći.

Pomislio sam: pa, majku mu, nisam lud. Nije je niko mogao pojesti.

Onda mi je kroz glavu samo prostrujalo: "Hamzigahop."

HRANA ZA MAČKE

Nisam znao da mačke, tako smrde. Cijeli život sam proveo okružen njima. Rodonačelnik stotina mačaka koje su prošle kroz moj život bila je Kraljica Majka.

Jedne zime sam je našao kao crnu, čupavu grudu u snijegu i odnio kući. Babu i djeda sam ubijedio da je mačor, pa su mi dozvolili da je zadržim. Kraljica nije bila baš neke ljepote za izložbu, ali se pokazala nevjerovatno jebežljivom, pa nije bilo trenutka kad nam po kući nije skakalo pet-šest mačića.

Majka je vodila brigu o njima sve dok ne bi stasali za glasanje, a onda bi krenuli svojim putevima.

Ipak jedan mačak, Cuni, ostao je zauvijek. Obolio je od štenećaka (da, dobro ste me čuli), od kojeg, ako nisu vakcinisani, za kućice i maćice nema lijeka, ali ja sam zabijatio da ga spasim: čistio sam mu njušku i grlo od gnoja štapićima za uši, hranio ga mlijekom na pipetu, trijebio mu buhe i preživio je. Postali smo najbolji prijatelji.

Spavao je zajedno sa mnom u krevetu i, na užasavanje mog djeda i bake, jeo i iz istog tanjira sa mnom.

Kažem, nikad nisam osjetio nikakav neprijatan vonj, ali kad sam ušao u tu sobu, zanebesalo mi se kao da me je neko opalio štosom: mokraća, izmet, ustajali zrak, ukiseljeno mlijeko, pokvarena pašteta...

Ali, to je valjda isto kao i sa prljavim čarapama - tvoje ti nikad ne smrde.

Zatekao sam se u dijelu grada u koji inače rijetko zalazim. Išao sam u direkciju Vodovoda uložiti reklamaciju što mi već mjesecima dolazi račun za vodu za četiri osobe, na ime prijašnjeg stanara, a ja sam ko ćuk... Pametnice u Vodovodu su mi rekle da prvo moram odjaviti prethodnog stanara. Pitao sam zar nije logično da njega odjavljujem samim tim što sebe prijavljujem, ali kako je njima logika potpuno nepoznat pojam, samo su slegnuli ramenima i nastavili da oblizuju prste umašćene burekom.

Sjetio sam se da u blizini stanuje (ili je stanovao) Čiča. Kupio sam flašu

travarice i popeo se uz klimave basamake. Pokucao sam na vrata. Nije bilo odgovora. Zakucao sam jače, a onda se čuo njegov promukli bariton: "Nema nikog."

Pritisnuo sam kvaku i ušao, a gomila mačaka se uznemirila mojim prisustvom, nakostriješila i frktala iz ćoškova prljave sobe. Njegov još uvijek moćni torzo (čuo sam da su mu noge amputirane zbog šećerne bolesti) ležao je na krevetu zavaljen u sive jastuke.

"Pozdravio" me riječima: "Samo si mi ti falio!"

Razgatio se kad je ugledao flašu u mojoj ruci.

Odvrnio je čep i potegao dobar gutljaj. Obrisao je grlić i pružio mi je natrag: "Ne gadi ti se poslije mene?"

Osvrnuo sam se okolo, ali na vidiku nije bilo nikakve čaše, šolje, čak ni fildžana, pa sam se i ja "pričestio" direktno iz flaše.

Pitao je: "Pušiš li?"

Pružio sam mu kutiju i upaljač, a on je glasno gutajući dim gundao:

"Ona vještica mi ne da ni da pijem, ni da pušim, hrani me splaćinama..."

"Koja vještica?"

"Komšinica. Ona prima moju penziju i navodno me neguje."

"Znam da je pitanje glupo, ali: kako si?"

Potapšao je mjesto na krevetu i rekao:

"Sjedi. Ne boj se - ne možeš mi pričepiti noge."

Posegnuo je opet za flašom i rekao:

"Kako sam? Otkako sam umro - kao da sam u zemlju propo."

"Daj, Čiča, nemoj mi tih starih štosova. Znaš ti i bolje."

"Ne, ozbiljno ti kažem: djeca su mi rasuta po svijetu, ono malo prijatelja što je još živo je prestaro da mi dođe na grob - jedino što imam su ove mačketine koje me mrže", nastavio je.

Počelo mi je bivati neprijatno da slušam baljezganje senilnog starca, pa sam ga prekinuo: "Znaš li onu pjesmu Velimira Miloševića?"

KAD POMISLE DA SAM MRTAV

JA OŽIVIM

NE ZATO STO MI SE ŽIVI

VEĆ ONAKO..."

Tužno se nasmiješio: "Ti se, mali, nikad nećeš opametiti. Tebi je literatura istinitija od života."

Šutnjom smo ubili još satak vremena i onu flašu travarice.

Pri odlasku sam pitao:

"Nemoj se ljutiti, ali može li još jedna flašica?"

"Ne bi bilo naodmet."

Kupio sam steku cigara i travaricu na pijaci.

Sve je to strpao pod jastuk.

Kad sam izlazio, zamolio me je:

"Navrati ponekad. Tek da provjeriš - ne bih htio da poslužim kao hrana

ovim mačketinama."

* * *

U gradu sam sreo Dragana Janjića. Ispričao sam mu da sam bio kod Čiče.

Zabezeknuo se: "Čiče?! Kojeg Čiče?"

"Pa, našeg, jedinog Čiče!"

Dragan je mahao glavom: "Čiča je umro devedeset pete. Kad si ti bio u Americi. Cijelo Sarajevo mu je bilo na sahrani."

"Ma, daj, Dragane - znam šta govorim."

Ponovio sam mu i zadnje riječi koje mi je uputio, njegov strah da ne posluži kao hrana mačkama...

"Jesi li čitao moju zadnju knjigu?"

"Jesam. Pa, šta?"

"Sjećaš li se priče ČAJ OD ALEKSANDRIJSKE RUŽE?"

"Podsjeti me."

"E, pa u toj priči mačak Sokrat meži svog mrtvog gazdu. Ti, Daco, vazda miješaš literaturu i život."

* * *

Ostavio sam nedopijeno piće (što mi se rijetko dešava) na šanku i zapucao u Logavinu. Na mjestu kuće koju sam jutros "posjetio" bile su samo ruševine.

ČOVJEK

KOJI JE VOLIO VOZOVE

Šutnja nam je kao sjekira visila iznad glava prijeteći da prekine i onu jedinu vlas što nam je spajala nekadašnje živote.

Već sam se tri puta dizao od stola, listao prebogatu diskoteku što je imao, nježno milovao hrbate knjiga koje bih rado ponovo pročitao, prosjačio bar djelić njegove pažnje ne bi li mi ponudio neku knjigu ili ploču na posudbu, ali on je bljedim očima samo zurio u neku daljinu (ili dubinu), otkidao filtere sa cigareta i pušio jednu na drugu kroz ogroman čibuk od trešnjevog drveta i gundao: "Bože, kakva li sad govna ne prave! Sjećaš li se Primorke?", pitao me je zaboravljajući da je on barem dvostruko stariji od mene.

"Eh, kakva je to cigara bila!", lagao sam kao da sam ih tonu ispušio, mada se ona prestala proizvoditi dok sam ja još uvijek pišao u gaće. Pitao sam ga je li za kafu, a on je neodređeno mahnuo rukom što je moglo značiti i ovo i ono.

Ipak sam pristavio pocrnjelu džezvu.

Da budem iskren, svratio sam kod njega da mu izbijem koji dinar: već sam bio pripremio priču kako mi je majka iz Holandije poslala paket s odjećom za koji moram platiti carinu od sto maraka ili će se vratiti nazad, ali nisam imao šanse da mu je složim, jer je on, čim me je ugledao na vratima, posegnuo za "takulin" (tako je uvijek zvao novčanik) i, kao bezbroj puta do tada, izbrojao mi baš onoliko koliko sam namjeravao tražiti.

Kafa kao da ga je malo oraspoložila, pa je započeo razgovor:

"Nisi došao samo zbog para, jelde? Htio bi mi turiti u one svoje kakosezvaše novine. Zar ne možeš pričekati da riknem? A, uostalom, više ćeš o mom životu saznati od drugih ljudi - meni, a i ja njima, sasvim nepoznatih, nego od mene."

"Ma, nije čika-Rajko..."

"Daj, ne seri."

I ja sam prestao, jer je ono što je rekao bila živa istina.

"Imate li šta ljuto?"

"Ima pun bife nekakve jebene kruške. Svi navalili da mi donose na peškeš krušku, kao da više niko u ovoj Bosni ne peče šljivu. 'Ajd naspider i meni jednu."

Naša veza je, najblaže rečeno, bila čudna. (Prijateljstvom se to, zbog ogromne razlike u godinama, nikako nije moglo nazvati.)

Prije svoje smrti moj djed me je ostavio njemu u amanet. Njihovo prijateljstvo je bilo duboko i iskreno, ali nije sezalo dalje od kartaškog stola za kojim su danima i noćima ljuštili preferans, ali se tu i prekidalo, jer su bili sušta suprotnost.

Moj djed je bio slika i prilika uštogljenog austrougarskog (kasnije kraljevskog, a još kasnijeg komunističkog) činovnika kome su red i zakon bili "sve i svja", za čika-Rajka se pričalo da nema ni dana radnog staža, da je cijeli život proveo u lopovluku i varanju ljudi.

Doduše, pričalo se i to da je nekad davno dobio posao u Pošti, ali da nije izduraio ni mjesec dana, jer su ga uhvatili kako kompletne pošiljke baca u peć, a njegovo navodno objašnjenje je bilo da među pismima mora biti i onih koja sadrže tužne vijesti, pa je htio poštediti primaoca. Nekom prilikom sam ga pitao da li je to istina, a on se sipljivo nasmijao i zavrtio glavom:

"To je neki polupismeni kreten pročitao u jednoj od onih idiotskih novinskih rubrika pod naslovom Da li ste znali, a odnosilo se na Williama Faulknera, a onda je to prikačio meni. Ja u Poštu nikad nisam ni zavirio - osim kad sam išao da bunarim."

Moj djed je, po vlastitom priznanju, samo jednom bio u prilici da prevari ženu dok je bio u austrougarskoj vojsci u Džeru, u nekom bordelu za vojnike, a čika-Rajka je bio glas ženskaroša čije su najčešće žrtve bile snaše u vozovima.

Ako je ikad i imao "radno mjesto", čika-Rajku su to bili vozovi.

Tu je džeparario gastarbajtere, prodavao im dupljak lančice i satove (pričalo se čak da ih je, nakon što bi ih opelješio, izbacivao iz voza u punoj brzini, ali ja

u takve priče nikad nisam vjerovao) i, naravno, vrtio šibice.

Među šibicarima-poletarcima je kružila priča kako je ispod tri kutije za cipele mogao sakriti mačku, a on se na to samo gorko smijao: "Samo me čudi da ta mačka vremenom nije narasla do vola. Da sam to mogao, sad bih se zvao David Copperfield, bio bih bogat i jebavao Claudiu Schiffer, a ne bih pola života proveo po zatvorima."

Flaša kruške se bližila kraju, a njemu su oči, ili se bar meni tako učinilo, zasuzile:

"Da, tako je. Pola života sam proveo u muriji, a pola po vozovima. I mogu ti reći da sam volio vozove. Čak i kad nisam radio, znao bih sjesti na prvi, u bilo kojem pravcu. Samo bih stajao u bifeu i lokao mlako pivo, jeo one jebene sardine kojima je davno istekao rok trajanja i one sparušene sendviče... Je li proradila pruga?"

"Nije, čika-Rajko, a da niste malo prestari za vozove?"

"Upravo zato te i pitam: živim od sadake. Znaš, lopovi - mislim, oni pravi lopovi su jedini pošteni sloj koji je ostao u ovoj zemlji. Kad krene prvi voz, hoću da stavim vrata na šine."

Otišao je u klozet, a ja sam s police za knjige smotao Tragično osjećanje života Miguela de Unamuna i strpao ga pod košulju.

* * *

Pri ispraćaju mi je rekao: "Izvini, zaboravio sam da ti je kćerki dvadesetog rođendan. Evo ti pedeset mara, pa joj kupi nešto od čika-Rajka."

Krenuo sam niz stepenice, a on je doviknuo za mnom: "Nisi, vala, kakav izbor napravio. Kad krenu vozovi, javiću ti, pa biraj knjige koje želiš."

MILJACKA JE OPET PLAVA

"Šta je s tim pićem?", pitao sam.

"Pa, znaš, Daco, da ja nikad ne pijem za ramazan", uvrijeđeno je odgovorio. "Znam, ali nigdje ne piše da ne možeš zvati turu. Ma, šalim se, Eso."

Sebi je poručio limunadu s kiselom vodom, a ja primijetih da mu to nije loša ideja, pa poručih isto. (Ipak nisam mogao odoljeti da Omeru ne kažem da mi limunadu pojača votkom.)

Eso je izgledao odsutno, a ja sam se već odavno odvikao da prijatelje pitam kako su i šta rade, jer po sebi znam da bih svakoga ko me tako nešto pita najradije zatjerao u krasni kurac.

Srkutao je limunadu i netremice buljio u akvarijum u kojem su lebdjela najsretnija stvorenja na svijetu - ribe: hrane ih, mijenjaju im vodu, a nikad neće

biti pojedene.

"Miljacka je opet plava", rekao je ribama.

"Šta reče?"

"Miljacka je opet plava", ponovio je.

Baš tog jutra sam prelazio preko Skenderije i Miljacka je izgledala kao i uvijek (ne kao na razglednicama!): prljavožuta i depresivno ružna.

"Da ti, Eso, ipak nisi suknuo koju?", pitao sam ga.

Odmahnuo je glavom: "Znaš šta mi se sinoć desilo?"

"Pojma nemam."

"Imao sam sastanak s curom."

"Mašala", rekao sam ironično. Nije se obazirao, nego je nastavio:

"Poslije dvadeset i osam godina. S curom s kojom sam se posljednji put vidio prije dvadeset i osam godina."

"I, šta bi?"

Slegnuo je ramenima:

"Ništa. Bili smo na Keminom i Indexa koncertu. Pored nas su sjedili neki klinci - on i ona. Ma, kakvi klinci - bilo im je preko dvadeset i kusur godina. Momak mi je zatražio vatre, a onda nas upitao jesmo li za pivo. Donio je tri plastične čaše - ja sam odbio. Ponudio sam da mu platim. Nema govora. Dok nas je Dušan Gojković peglao svojom trubom, predstavili smo se jedni drugima, a onda sam se ja digao da kupim nove pive, a njegova djevojka (ispostavilo se žena) je odbila: u trećem sam mjesecu trudnoće, rekli su mi da jedno pivo ne može škoditi, ali... Kad je Pimpek izašao na scenu, svi su se digli na noge, a kad je zapjevao Bacila je sve niz rijeku, ne znam ni sam kako, ja sam svojoj "partnerici" položio ruku na rame, a ona me obgrlila oko pasa. Nisam ni skontao da sam pustio suzu kad je Oliver zapjevao Oprosti mi pape, a djevojka (žena) nas je upitala da li imamo djece. Rekao sam da imamo četiri kćerke."

"Koliko su stare?"

"Starijoj će biti punih jedanaest u decembru, a mlađoj je negdje oko pet i po."

Znam da je zvučalo glupo ali sam "svoju" pitao:

"Koliko je tvojima?"

"Dvadeset i tri i devetnaest."

Oni su razmijenili zbunjene poglede... Poslije koncerta otišli smo zajedno na još jedno piće, rastali smo se - momak je ponudio da nas odbaci do kuće, a ja sam mu rekao da bi mu to samo bio dever jer živimo na suprotnim krajevima grada... Odšetali smo do ulice koju sam nekad toliko volio, otišao sam kući i nisam mogao zaspati... U neko doba sam se digao, obukao - lažem! Nisam se ni skidao - i lutao gradom...

Stajao sam na Čobaniji i gledao u Miljacku koja se plavila i tekla uzvodno. I kroz glavu mi je prošlo kako je potrebno samo malo da se nagnem preko ograde i da me tok odvuče do izvora... Kroz glavu mi je samo prolazilo: A, noćas ako sluša, nek čuje bol, samo bol... i prišao mi je drot i tražio ličnu kartu...

"Znam li ja Vas odnekud?", pitao je.
"Ne vjerujem, premladi ste. Ja sam prvi put nakon dvadeset i osam godina u ovom gradu."
"I?", pitao sam.
Pogledao me je očima luđaka i na moj upit odgovorio pitanjem koje sam najmanje očekivao:
"Jesi li ikad bio trudan?"
"Koliko ja znam - nisam. A, ako i jesam, onda je to bilo u neznanju."
Nije reagovao na moju "duhovitost". Opet je skrenuo pogled ka ribicama:
"Čini mi se kao da sam u drugom stanju - drago mi je, a strah me je - šta li će se iz ovog izroditi?"
"Ne može loše, Eso. Hoćeš li se opet vidjeti s njom?"
"Hoću: rekla mi je da je čekam na istom mjestu 2028. godine."
Pojačao sam limunadu još jednom votkom i pomislio: "I to je nešto. Šta je dvadeset i osam godina naspram nikad."

FIŠTRIJA

Sreli smo kod Šipada, bivšeg Oslobođenja ili, svejedno kako to sad neko zove, jer imena traju samo kad se prikaže mrtvima.

Prošlo je skoro petnaest godina od našeg posljednjeg susreta. I to, baš, čini mi se, na istom mjestu.

Ja sam nosio tekst u Večernje novine (Jutarnje novine), a on je žurio na posao u obližnju banku gdje je radio.

Pitao me je: "Daco, ako boga znaš, imaš li kakve kanafe?"

Teško mi je bilo dokučiti zašto li bi mu trebala kanafa u tim jutarnjem satima, a on mi je objasnio:

"Puklo mi je dugme na tolama, spadaju mi, a moram na posao..."

Pošto se ne sjećam da sam ikad u životu nosio klupko kanafe u džepu, izvukao sam kaiš iz pantalona i dao mu ga, a on mi je žurno odmahnuo rukom: "Vidimo se kasnije u Siranu..."

Sad je stajao tu: isti! Šlampavo svezana, naherena kravata, sako krivo zakopčan, tole na po guza, cipele koje su samo mogle sanjati o kremi i četki, vječna dvodnevna brada...

Doduše, bilo je neke razlike: više to nije bilo ALHOS odijelo "na kredu", nego rahmetli Versacijevo, a na ruci je, umjestu Kirovskog, blistao Rolex...

Nakon grljenja i ljubljenja bezuspješno sam pokušao vratiti vrijeme petnaestak godina unazad, pa sam ga upitao: "Treba li ti kanafe?"

Sjetio se i počeo skidati kaiš s pantalona: "Evo ti - original imitacija

skaja..."

"Ma, zajebavam se", odmahnuo sam rukom.

Tapšanje po ramenima i "E, moj Daco" i "E, moj Sejo" nije moglo vječno trajati i nelagoda je postajala sve veća: on se bojao da mu ne zatražim para, a ja sam se lomio da mu ih ne zatražim.

Jedina spasonosna rečenica (iako sam bio kokuz) bila je: "Sejo, ajmo na piće?"

"Ne pijem ti ja, evo već deset godina."

"Ti?!"

"Ne da mi ona moja fištrija."

"Ko ti je fištrija?"

"Ma, ne znam sjećaš li se ti nje... Bila je konobarica na Sedreniku... Čini mi se da smo bili zajedno kad sam je ja uštinuo za guzicu, a ona krenula da mi opali šamar... Bila je (i sada je) metar i žilet, pa je fulila. Rekao sam joj: kad slijedeći put probaš da me ošamariš ponesi štokrlu. Ona me je tad hraknula - bože dragi, kako me je samo hraknula!"

"I?"

"Eto, sretnemo se u Danskoj. Prvo smo iznajmili neki restorančić... onda smo otvorili svoj. I to smo prodali i počeli da se bavimo biznisom..."

(Sejo je, inače, imao problema s izgovorom i miješanjem riječi. Mlađi misle i pričaju da mu je nadimak Sejo Tufahija došao od toga što je u prodavnici ploča tražio Tufahije i kaskade, a ja pamtim davnašnju priču kako je jedne noći došao kući k'o treska, zavirio u frižider, izvadio tepsiju, obilno je zalio mileramom, posolio, pobiberio, smazao je i zaspao k'o zaklan.

Ujutru je pitao majku:

"Mati, ima li još onih filovanih paprika od sinoć?"

"Ma, kakve te crne paprike spopale? Uneredio si mi cijelu tepsiju tufahija, a ja ih maksuz spremila za goste."

Pričao mi je da je, za vadionu, materi, za Osmi mart, kupio kokos.

"Kakav, bolan, kokos?"

"Ma, ona skuplja to. Znaš šta je to? Ono malo bodljikavo što raste u Sehari."

"Misliš-kaktus."

"Jebaji ga - nit' je cvijet, nit' je drvo."

"Kakav ti je to biznis?", pitao sam ga.

"Pričat ću ti. Dolazim opet slijedećeg mjeseca da vratim stan, pa se vidimo."

"Kad si podnio zahtjev?"

"Jučer."

"E, moj Sejo. Ti misliš da je to tek tako. Mene su jebavali dvije godine..."

"Obećali mi ljudi."

* * *

Sreo sam ga prošlog petka.
"Daco, vratio sam se u stan. Čuo sam da su tvoj opuhali. Ako se ne ljutiš, imam jedan solidan parket..."
"Koji će mi kurac parket?"
"Šta ja znam, ako ti treba da smjestiš stvari?"
"Plakar, Sejo, ne parket!"
"Jebaji ga - nit' se jede, nit' se pije. Treba li ti?"
"Dobro bi mi doš'o."
"Zdogovoreno. 'Ajmo zalit."
"Koliko se ja sjećam - tebi ona tvoja fištrija ne da piti."
"E, moj Daco. Svaka fištrija ima svoj rok trajanja. Sad sam ja fištrija."
Sjedili smo kod Paje, a on je na sav glas pjevao Sejdefu majka... i kulturno razbijao čaše: zamotao bi čašu u maramicu, a onda je krhnuo u ćošak...
"Koji ti je kurac? Nešto ti ne ide piće? Hoćeš li da promijenimo kafanu?", pitao me je.
"U dure je. Nešto me jebe kiselina", rekao sam.
Pri tom sam mislio kako mojim fištrijama ne treba ni štokrla da bi me svaki dan, svaku noć šamarale. Mislio sam kad će njima isteći rok trajanja.
Kad li ću se ja ofištrijati?

KOLEGICA

"Ja sinoć dva bez vađenja i još jedan kasnije", u deset sati ujutro, poslije treće loze hvališe se šezdesetogodišnjak, kojem niko ne bi dao te godine, nego bi mu dodao još dvadeset.

Njegov vršnjak je nešto skromniji: "Ja opalim svoja standardna dva i to je sve."

Priključuje se i treći, valjda jedino biće koje me pri samom pogledu na njega može izvući iz duboke depresije, jer samo pomislim: "Kad ovo Bog drži na zemlji...", ali ne dovršava svoje sinoćnje "seksualno" iskustvo, jer mu se misao izgubila između dva guca vlahova. Iz ćenife se, nakon pola sata, vraća četvrti da bi započeo: "Nećete mi vjerovati raja, a ja sam..."

Ali ga prekidaju:

"Šta si, dina ti, radio po sata u hali?"

"Ma, znaš, nosim one duge gaće na učkur - pa, dok nađem učkur, dok ga izvadim - skoro da se upišam."

"Šta si ti sinoć", pitaju ga vodnjikave oči, ali i on je zaboravio temu o kojoj se pričalo, pa nastavlja:

"Takav sam prebranac napravio - da se smrzneš."

Irfan (koji rijetko navrati) i ja sjedimo u ćošku i on me pita:
"Je li ti, bogati, slušaš ovo svakog dana?"
"Slušao sam, Irfane, ali više ne slušam."
"Pa, što onda dolaziš ovde?"
"Prvo, kao prvo - sam u kući ne mogu..."
"Što ne privedeš nešto?"
"Sam ne mogu, a ne mogu ni s kim. A, drugo - ovde naučim nešto, naučio sam nešto."
"E, vala, ako se ovde ima išta naučiti, ti me, da prostiš, jebi!"
"Naučio sam, Irfane, da ne slušam šta ljudi pričaju."
"Daj, bolan trzni se malo - sve ti ovo sisa mozak na slamku, radi nešto..."
"Šta?"
"Ajmo na buvljaka. Popićemo piće dole, procunjati, ubiti koji sahat..."
Premišljam se, ali onaj prvi iz ove priče, koji je već na šestoj lozi, dobacuje Irfanu: "Hej, papak. Odakle si ti? Vidio sam te na televiziji - misliš da si neka fora. Samo šutiš i gladiš brkove. Kad sam ja..."
Irfan ga prekida: "Kad sam ja bio u tvojim godinama - meni je bilo osamnaest", kaže Irfan, plaća piće i ostavlja komad nesuvislog mesa da razmišlja šta li je time htio reći, a ja odoh s Irfanom na buvljaka.
"Tražiš li nešto određeno?", pitam ga.
"Ma, jok, zajebavam se. Ali, kad me već podsjeti, trebao bih kupiti neku kapu, onu nikolsonku."
On je, očito, ovdje domaći, jer u svoj toj gunguli pronalazi štand gdje se prodaju kape i kaže:
"Majdo, daj mi jednu nikolsonku."
"Šta?", pita Majda.
"Ma, znaš onu kapu svejedno."
"Š'a?", Majda je već sasvim sjebana.
Irfan sa štanda uzima crnu, pletenu kapu, stavlja je na glavu, vrti je od uha do uha: "Vidiš: kako god je okreneš - svejedno."
Majda se smije: "Aha! Alčak si ti, Irfane, veliki alčak."
Tek tad pogledah Majdu.
Uvijek mi je bilo teško (a, iskreno, nikad nisam ni pokušavao) opisati lijepu ženu - dovoljno mi je bilo samo pomenuti njeno ime, pa da mislim kako svako mora znati koliko je lijepa i koliko je volim, ali Majda je bila... evo, opet mi muca mašina - prava!
"Daco, Majda ti je kolegica", reče Irfan i ja se zabezeknuh:
"Zar, zar... i vi pišete?" -
"Šta?", pogleda me Majda kao idiota.
Irfan pogladi brkove i objasni: "Majda je po profesiji kuharica. Zar mi ti nisi pričao da si u Americi završio kuharski fakultet?"
Majda se sva rastopi od miline, pruži mi ruku, a meni se namah diže.
Irfan pogladi brkove i reče: "Odoh ja još malo prošmekati okolo, a vas

dvoje se malo bolje upoznajte, izmijenite recepte..."

Stajao sam pored Majde satima, prodavao kačkete, bejzbol kape, šubare i, naravno, kape "svejedno"... Već se smračilo, Irfan se nije vratio, a ja sam kolegici pomogao da popakuje robu u dvije torbe i... otišli smo kod mene kući.

* * *

Ujutru me umjesto uobičajenog Rasimovog, Slavkinog ili Čečurovog hrkanja, kašljanja probudio nježan dodir po ramenu:

"Oš li da napravim doručak?"

"Ima nekih jaja u frižideru, šunke, gljiva.."

"Kako ćeš jaja?"

"Svejedno", rekoh.

Nakon toliko dugo vremena sam zaronio glavu u jastuk i osjetio miris - miris ne jaja i šunke, nego žene, a kad sam se malo uhavizao, zapalio cigar, zalio pivom tabletu protiv alkohola, Majda je ušla u sobu:

"Eno, gotovo je. Ohladiće se."

"Svejedno", rekao sam i zagrlio je...

Kad je izlazila iz stana prteći one dvije torbe, okrenula se i najtužnijim pogledom i glasom mi rekla:

"Nisi ni okusio ono što sam spremila."

STAKLENO OKO

Joj, joj kako bih volio zaspati, koliko mi nedostaje san - a strah me je zaspati. Ima čak i gorih stvari nego što je stvarnost, a to je san koji je prati.

Prije nekoliko dana sam sebi viljuškom izvadio oko - da me pitaš zašto, ne bih ti znao odgovoriti, ali se odgovor vjerovatno krije u tome da su mi se oči nagledale toliko gada, pa mi je to bilo najjednostavnije rješenje da si upolovim muke.

Kaže mi jaran:

"Što si nisi izvadio oba oka - riješen problem za svagda."

"Onda bi to značilo da si odrežem i oba uha, jer ne mogu više slušati gluposti..."

Ne slaže se on: "Mislio sam da si ti barem malo pametan - odrezao uši ili ne odrezao - opet čuješ!"

Da se ne bih natezao s njim, nekako se nađoh u tramvaju. Gužva - ne možeš dahnuti. Izvadim ono stakleno oko što sam ga namontirao, pa ga bacim u zrak.

Policajac pored mene me ljutito pita: "Je li se ti to zajebaješ?"

"Ma, jok, bolan", kažem pomirljivo, "samo gledam ima li mjesta pozadi."

"Ti baš tražiš belaja", hvata se on za pendrek, a ja pomislih: "Nema više zajebancije - valja se buditi..."

Šljapkam bosim nogama po hladnim pločicama kupatila, pipam oči, uši, gledam ih u ogledalu - sve je na broju.

Kroz kosti mi gmiže hladnoća dok besmisleno sjedim na WC-šolji, pušim i nastojim odagnati san, jer iz iskustva znam da jedna mora nikad ne dolazi sama, uvijek je slijedi druga...

Vratim se u sobu, a soba puna ljudi:

"Ah, tu si", uskliknuše baš kao da su mi se obradovali.

"A, gdje bih to trebao biti?", upitah.

"Ne pametuj, nego priznaj", mrgode se oni.

"Ne znam o čemu pričate", iskreno im odgovaram.

Mašu mi knjigom (koju sam objavio prije deset godina) pred očima:

"Sve ovdje piše".

Pokazuju mi tekst u kojem sam napisao da sam ubio rođenu babu, a meni laknu:

"Ah, to! Ma, to je samo priča..."

"Ma, kome ti priča? Kako si u detalje mogao opisati kako si sakrio leš? Takvo šta se ne izmišlja. Evo ovdje lijepo stoji:

Sjetio sam se kako sam babino tijelo umotao u kariranu deku, koja je na jednom mjestu bila progorjela, jer ju je ona koristila za peglanje.

Nije bila teška. Kao da nosim dijete od pet godina. Bilo je kasno i nije se čuo nikakav zvuk kad sam počeo silaziti niz stepenice. Prvo sam mislio da tijelo odnesem do Ciglane, tamo gdje Koševski potok uvire u ulicu Đure Đakovića... Ipak sam se predomislio, jer je trebalo preći dobar komad osvijetljenog puta, a tamo je uvijek bilo drotova... Zato sam je odnio u podrum. U podrumu nije bilo svjetla, ali ja sam ga poznavao kao vlastiti džep - rodio sam se i odrastao u toj kući. Sa strane su se nalazile drvene šupe, čije sam daske, u djetinjstvu, često odvaljivao i krao ogrjev kad bi ga nama u kući ponestalo. (Baka me je uvijek prekorijevala zbog toga. Znala je da kradem, jer sam iz podruma donosio "brezu", koja je bolje grijala, ali je bila skuplja, a mi smo trošili jeftiniju "kreku".) U jednom hodniku je bila i jedna nevelika, ali duboka niša, ispunjena šamotom, ciglama, keramičkim pločicama preostalim od "kraljevih" peći koje stanari jedne godine, kad se pojaviše "kraljice" peći, porušiše. Razgrnuo sam tu gomilu krša, uvukao babin leš što sam dublje mogao u nišu, pa sve ponovo zatrpao. Nisam se bojao da će ikome ikada pasti na pamet da tu nešto kopa, a nije me zabrinjavao ni eventualni zadah raspadanja leša, jer podrum je svakako bio smrdljiv, memljiv, zagušljiv...

Završili su s čitanjem:

"Šta sad kažeš?"

"Ama, ljudi, to je bio samo ružan san i to je sve."

"Kako znaš da je bio san?"

"Ma, znam, brate..."

"Kako iko može znati šta je san ili java? Naprimjer, znaš li ti sad da li ovo sanjaš ili ti se stvarno događa?"

"Pa...", zamucao sam.

Svi su se kao po komandi digli i jedan je rekao:

"Dobro je. Sad si se izvukao: samo ne zaboravi - san se ne kažnjava, ali se nikad ne može okajati."

Probudila me je cigareta što mi je dogorjela u ruci. Bio sam samcat u kući - . ostavljen sa svojim snovima.

LET IZNAD

VRAPČIJEG GNIJEZDA

Moja pokojna tetka Mira bi padala u pravu depresiju kad na Božić ne bi pao snijeg. To je slutilo na tešku i nesretnu godinu.

Ne znam šta bi rekla da je doživjela ovogodišnji Božić bez ijedne pahulje, sa proljetnim temperaturama kada se Božić Bata znojio ispod svoje bunde, a njegovi jeleni umalo nisu lipsali od žeđi.

Sjedim pored otvorenog prozora i gledam komšiju Pašu kako u dvorištu čekićem lupa po nekom autu. Ne znam šta mu je namjera - da ga popravi ili uništi?

Nisam platio zadnji račun, pa su mi isključili telefon. U stvari, mene mogu zvati, ali ja ne mogu nikoga.

Zato i sjedim u kući i čekam poziv od djece i sati prolaze li prolaze, a niko se ne javlja.

Na zvonjavu telefona skačem sa stolice i dižem slušalicu.

Na drugom kraju je neki nepoznat glas:

"Sretan Božić ili Merry Christmas, kako ti se više sviđa."

"Opet neki duhovit zajebani što nema druga posla", pomislim i odgovaram: "Što meni čestitaš - nisam se ja rodio danas. Čestitaj njemu. Nažalost, ne znam njegov broj."

"Kladim se da ne znaš ko te zove."

"Da li bih trebao znati?"

"Sjećaš li se kad sam ti iz murije u Njemačkoj poslao čestitku za Novu godinu i obećao ti da ćemo slijedeću dočekati zajedno?"

Malo sam se premišljao, a onda uskliknuo: "Vrabac!!! Pa, gdje si, jebo te patak..."

"Evo me. Mi nikad ne proslavimo onu Novu godinu, pa te sad zovem."

"Kad si se vratio iz Kanade?"

"Nisam, evo me u Vankuveru. Kontao sam da ti skokneš malo do mene..."

"E, moj Vrabac!"

"U čemu je problem? Imaš naš pasoš? Imaš Zeleni karton?"

"Imam ja i pasoš i Zeleni, ali nemam onih drugih zelenih papira."

"Za to ne brini. Možeš li se dokotrljati do Zagreba? Poslaću ti kartu preko Senke - ona radi u Air Bosni. Još danas je ovde, a sutra se vraća. Rezervisaću ti kartu do Seattla, a onda ću ja doći po tebe kolima. Važi?"

"Ma, znaš, Vrabac..."

"Znači: dogovoreno. Vidimo se, pa ćemo pričati."

* * *

Spakovao sam sve stvari, ali u džumbusu na stolu, među bezbroj nepotrebnih vizit-karti, komadića papira na kojima su zapisane neke moje "ideje", pozivnica na književne večeri na koje nikad nisam otišao, zgužvanih papirnih maramica i praznih kutija cigareta - nigdje moje Zelene karte!

Hvata me nervoza koja prerasta u paniku, a što sam nervozniji, sve su manje šanse da ću je naći. U tom trenutku mi pred oči, mimo svakog logičnog konteksta, izlazi scena iz nekog filma kad su oba avionska motora u plamenu, a pilot umiruje kopilota:

"Nije sad vrijeme za paniku", a ovaj mu odgovara: "Upravo je sad vrijeme za paniku."

Sipam si duplu votku i palim cigaru i prebirem papirić po papirić i razmišljam, tješim sam sebe: "Šta će kome moja Zelena karta? Kakve vajde od nje?"

Onda se sjetim kako mi je jedan Šok prije godinu dana nudio pet hiljada maraka za nju, a kad sam ga pitao šta će mu, on mi odgovorio: "Znam ja šta će mi."

Ipak, pada mi kamen sa srca, prepoznah plava slova (nikad mi neće biti jasno zašto to zovu Zelena) i zakopčah je u džep košulje iznad ustreptalog srca.

* * *

Sa Senkom sjedim na zagrebačkom aerodromu i palim jednu cigaru na drugu, jer znam da mi slijedećih šesnaest sati predstoji apstinencija, pa, k'o biva, da nadoknadim...

"Kakvo je vrijeme tamo?", pitam je.

"Znaš i sam - kiša, pa kiša, pa opet kiša!"

"Kako si upoznala Vrapca?"

"Kojeg Vrapca?"

Tek tad skontah da je Vlado bio Vrabac samo za raj;

"Mislim Vladu?"

"Zašto ga zovete Vrabac?"

Bila bi to predugačka priča, pa je upitah:

"Jesi li primijetila da na ruci ima tetoviranog vrapca?"

"Jesam. Odakle mu to?"

Slegnuo sam ramenima:

"Nemam pojma. Vjerovatno iz vojske."

Nastavila je:

"U kockarnici."

"To me ne čudi", pomislih, a upitah:

"Šta ste igrali?"

E, sad je bilo vrijeme da se začudim.

"Ja sam igrala black-jack."

"A on?"

"Ništa. On radi kao krupje."

Nisam mogao a da se ne nasmijem. Samo sam zamislio scenu kako Vrapca, koji je uzeo hiljade i hiljade papaka na šibici, u Kanadi pitaju ima li kakvog iskustva s kockom.

Senka me začuđeno pitala: "Šta je tu smiješno?"

"Ništa, ništa... Samo me čudi jer Vrabac... Vlado nikad nije volio kocku."

* * *

Avion je rulao po pisti. Ja sam iznad glave smjestio torbu sa odjećom za par dana i velikim komadom stelje.

To je bilo jedino što mi je palo na pamet ponijeti Vrapcu. Privezao sam pojas i nastavio da tkam svoj san.

LET IZNAD

VRAPČIJEG GNIJEZDA (II)

Čega me je sad strah?

Zašto ne mogu da spavam?

Bez problema sam otišao u inostranstvo - u Zagreb.

"Hvala, gospon", rekli su mi kad sam im pokazao svoju bosansku putovnicu.

U avionu KLM-a prelijepa meleskinja, stjuardesa, ušuškala me ćebetom i jastukom i pitala:

"Are you O.K.?"

Rekao sam joj jednostavno da nisam, mada sam joj mogao pričati da sam daleko od toga da ikad budem O.K., da joj navedem hiljadu razloga zašto više nikad u životu neću biti O.K...

Pitala me je može li mi kako pomoći.

Gledajući u dva crna bisera njenih očiju htio sam reći:

"Itekako", ali to ne znam reći na engleskom, pa sam uz svoj najšarmantniji bezubi osmijeh kazao kako bi mi jedna cigareta spasila život.

Zavjerenički se nagnula prema meni i kroz uniformu je bljesnuo bijeli grudnjak na njenoj tamnoj koži, a ja sam jauknuo.

"Imamo malu prostoriju za hitne slučajeve. Hoćete li poći sa mnom?"

Ponudio sam joj bijelu drinu, a ona meni "unuče" Johnnya Walkera. Rekla je da se zove Marta i da je iz Amsterdama i pitala me je jesam li Hrvat.

"Nisam. Ja sam Bosanac", rekao sam ne bez ponosa, a ona me je pogledala onim praznim pogledom na koji sam već navikao:

"Ah, tako. Neće vam smetati da se presvučem?"

"Hoće. Možete li pričekati da ispušim još jednu i da mi donesete viski. Dupli, please."

Ni na aerodromu u Chicagu (gdje sam presjedao) nije bilo nikakvih problema kad sam pokazao pasoš i Zelenu kartu, ali se, svejedno, nekog nedefinisanog straha ne mogu osloboditi.

Poslije tri godine sam opet u Seattlu. Baš kako je Senka rekla: kiša, opet kiša, pa onda kiša.

U prepunoj aerodromskoj hali pokušavam prepoznati Vrapčev lik, a onda vidim curu koja nosi tablu s natpisom: "DACO", i prifuravam.

"Slijedite me, please", i vodi me do bara, a za šankom sjedi samo jedan čovjek kojeg moje oči nikad nisu vidjele. Tek kad mu bljesnu osmijeh i kad raširi ruke u zagrljaj i reče: "Mislio sam da nećeš doći, pederu stari", prepoznah Vrapca.

Idemo do njegovog auta i pitam ga: "Kad sam te zadnji put vidio, kosa ti je bila sijeda, šepao si...?"

"Ti, vala, ko jetim. Ko da nisi živio u Americi. Znaš da se sve s parama može uraditi - osim onog vašeg Bičakčića napraviti lijepim:"

"Znam, ali..."

"Pos'o, buraz, pos'o. Znaš i sam da je imidž, ili što bi mi rekli 'lice picu prodaje', zakon."

"Kad smo već kod posla, Senka mi reče da radiš kao krupje. Pa, pička ti materina, odakle ti tolika lova da mi platiš kartu, da me zoveš - ja muda trebam otegnuti da bih za godinu, pod uslovom da ne jedem, ne pušim, ne pijem, ne dišem, mogao uštedjeti za ovaj put?"

"Pričaću ti. Pokazaću ti kad dođem u Vankuver. Kako je raja u Sarajevu?"

"Koja raja?"

"Pa, naša raja."

"Koja naša raja?"

"Izvini, i ja sam frajer što pitam."

Stižemo na kanadsku granicu i carinik pita nosimo li cigarete ili alkohol iz SAD-a (u Kanadi je sve to pet puta skuplje), imamo li šta prijaviti za carinu, a

Vrabac pokazuje palcom na mene:

"Koliko se plaća za Bosanca?"

Carinik mahnu rukom i ja se prvi put nađoh u Kanadi.

Vrapčeva kuća nije kuća - to je KUĆA.

"Hoćeš li' Jim Bean' - čitao sam u tvojim tekstovima da si to pio dok si bio u Americi."

"Može. Mal' ne zaboravih", otvorih torbu i izvadih stelju: "Vrabac, nisam znao šta da ti ponese..."

On je uze u ruke, nježno kao što se nosi tek rođeno dijete, pomirisa je i počeo plakati:

"Jebem ti život..."

Ja svrnuh viski i primijetih da nema njegove čaše:

"Pa, hoćemo li, Vrabac, šuknuti jednu zajedno, nakon svih ovih godina?"

"Samo ti. Moram nazvati, Beth, moju djevojku, da joj kažem da si došao."

"Kad smo već kod toga, mogu li nazvati svoju djecu u Ameriku.?"

Vrabac se uozbilji: "Ne možeš."

Kontam: nije pijan, a nije ni poludio, a on upre prstom u moja prsa i reče:

"Ne možeš. I tačka. Možeš ih samo zvati da dođu 'vamo."

"Vrabac...?"

"Ne kenjaj, boga ti. Šta si se sav sasro od straha? Primijetio sam to još na aerodromu. Koji ti je kurac?"

"Hoćeš li da ti jaranski kažem: kad sam se vraćao iz Amerike u Sarajevo, pišao sam od sreće, a u isto vrijeme srao od straha da se više nikad neću vratiti u Ameriku i vidjeti svoju djecu. Sad se pišam od sreće što ću vidjeti svoju djecu, a serem se od straha da više nikad neću vidjeti Sarajevo:"

"Bio budala - ost'o budala", reče Vrabac i nazva svoju djevojku.

LET IZNAD

VRAPČIJEG GNIJEZDA (III)

"Ajde, picni se malo. Izgledaš k'o da si spav'o u oluku. Jebem te stara", rekao mi je Vrabac zagrlivši me kao da sam mu mlađa sestra.

"Stani, bolan, da sukнем još jednu. Onda ću."

"E, bogami, k'o da će ti pobjeć'. Dok se ti istuširaš, ja ću zvati Beth, svoju djevojku, pa idemo negdje na večeru..."

Izašao sam iz kupatila i ugasio bojler, a Vrabac me pitao:

"Koji ti je kurac? Što ga gasiš?"

"Pa, znaš... struja..."

"Jebla te struja, mali... gdje ti živiš?"

Gorko sam mu odgovorio:

"U Sarajevu, u jebenom Sarajevu, moj Vrabac."

"Sam si me učio: kad si u Rimu, ponašaj se kao Rimljanin. Jel' tako? Dobro me podsjeti - trebam nazvati Pileta, električara, da mi promijeni grijač. Sjećaš li ga se? Pao je i neke godine kad je skinuo sve bakarne žice s telefonskih vodova od Kovačića do Čengić Vile i kad ih je probao tušnut na otpadu? Ma, znaš ga... sjetićeš se kad ga vidiš."

Sjeo sam za šank, natočio si piće, a on mi je rekao da zovem djecu.

"Hvala ti, jarane, al' ne mogu."

"Šta ti je?"

Tri godine nakupljane suze su grunule iz mene:

"Ma, jebi se ti. Ti nemaš moju Nevenu i Vesnu. Kako ću se suočiti s Neveninim tužnim, pametnim pogledom, jer je već, dovoljno je odrasla, shvatila da tatu više nikad neće vidjeti? Kako odgovoriti mojoj maloj Vesni kad ću se vratiti kući? Kojoj jebenoj kući? Nema je ni u Sarajevu, a kamoli u Americi!"

Vrabac je zabacio pramen kose s čela i rekao onim glasom kojeg pamtim, iz vremena kojeg pamtim, iz vremena kojeg se sve više manje sjećam:

"Da sam pametan, rekao bih ti nešto pametno, moj Daco..."

"Jebo pamet. Ajde sukni jednu, pravi mi društvo..."

Prekinulo nas je zvono na vratima. Ušla je Beth, Vrapčeva "djevojka."

"Nice to see you."

"Please to meet you."

Beth je izgledala kao da joj je trideset godina, ali trideset godina provedenih na plastičnoj hirurgiji, pa sam upitao Vrapca:

"Koliko ti cura ima djece?"

"Kakve djece! Unučadi. Al ima para."

"Što radi?"

"Ništa. Bogata je, al' željna kurca."

Beth je otišla u halu, a ja sam pitao Vrapca:

"Senka mi je rekla da radiš kao krupje. Pa, zar može biti tolika lova da mi plaćaš sve ovo?"

"To što radim kao krupje - to je posao. Ali imam svoj biznis. Beth i ja smo kupili kojih hiljadu hektara zemlje u Kanadi. Isto je to kao i u Americi - hektar te dođe pedeset centi, ali moraš za godinu izvući neku nafaku iz toga. Ako ne izvučeš - plaćaš porez na vlasništvo, ali sad više nije vrijednost pedeset centi, nego pedeset dolara..."

"Ja! Pa, šta?"

"Ništa. Na toj zemlji ima potok. Beth me pogurala i sad imamo malu fabriku. Pakujemo i prodajemo običnu vodu - po skupoj cijeni. Znaš li kako se zove voda? LEVAT. Pitali me kad sam prijavljivao firmu, iz čiste radoznalosti: šta na našem znači LEVAT, a ja im odgovorio da je to u našoj zemlji, ne znam sada, bio moj najveći izvor prihoda. Hoćeš li probati jednu, imam u frižideru."

"Jebi se, Vrabac, zar ti ja ličim na levata?"

Beth, Vrapčeva djevojka, vratila se iz onog mjesta gdje i car ide pješke i oči (sočiva?) su joj blistale, a ja sam kroz svoj već mutni pogled konstatovo, potvrdio ono što je moj prijatelj Manojlo Tomić davno rekao, da nema ružnih žena, nego samo trijeznih muškaraca.

Opet je zazvonilo na vratima. Ušao je Pile, a ja sam ga prepoznao po frljavom oku, a on se pravio da me ne pozna. Pitao je za Vrapca, a ja sam mu rekao da je u hali.

Baš kao da sam u svojoj kući, kucnuo sam na vrata:

"Vrabac. Evo Pileta."

"Eto me za sekundu."

Išao je i oči su mu sijale.

Pile je ušao, promijenio grijač na bojlera, zadržao se nekih pet minuta, sjeo za šank, a Vrabac ga je pitao šta će popiti. On je odbio, ali je uz lisičiji, ulizivački smiješak rekao: "Ne bi... Ali, Vrabac, dođeš mi sto i pedeset dolara?"

Vrabac mu je odbrojao pare.

Onda je Pile iz torbe izvadio neke papire:

"Znaš, Vrabac, ti bolje znaš engleski od mene... 'Oću da pošaljem papire burazeru da dođe ovamo... Ne znam ovo ispuniti..."

"Nema problema", rekao je Vrabac i začas završio posao.

Pile je krenuo na vrata, ali ga je Vrabac zaustavio:

"Ej, Pile. Polako. Dođeš mi sto pedeset dolara."

"Ma kako Vrabac?"

"Jebaji ga - ja ne znam promijeniti grijač na boileru, ti ne znaš engleski. Jel' u redu?"

* * *

Kako se praznila flaša Jim Beama, tako se moja hrabrost punila, pa sam, ipak, odlučio da zovem djecu...

"Daj, bolan Vrabac, da skroziramo ovu flašu zajedno?"

"Imam ja nešto bolje", rekao je Vrabac, otišao u kupatilo i vratio se s nečim što je ličilo na tabakeru i na staklenoj podlozi šanka izvukao tri "crte"... Beth je šmrknula jednu, on drugu, a ja sam već bio u avionu i vraćao se na osuđeno mi Sarajevo. Mislio sam: zar od mog Vrapca postade "koka"?

Stjuardesa me pitala: "Gospodine, je li Vam dobro?"

Nisam ni registrovao njen izgled, nego sam naslonu ispred sebe odgovorio:

"Ima li ijedan razlog zašto bi mi bilo dobro?"

ROĐENDAN

Prekapao sam po nekim starim očevim dokumentima i našao Odluku da se moj otac kažnjava smanjenjem plate od 50%, jer je na probu hora Narodnog pozorišta došao u vidno pijanom stanju te kolegi Stanku Zidovšku nanio teže tjelesne povrede... itd. itd.

Odluka je nosila datum 18. januar, 1955. godine. Dan kad sam se rodio. (Interesantno je da se iste godine, istog dana rodio i Kevin Kostner, pa je to očit dokaz da je astrologija prdimahovina, jer se iz priloženog može vidjeti da nam životi nisu išli baš sličnim tokom.)

To je bilo možda najviše što je moj otac uradio za mene u svom (i mom) životu jer, prije nego što sam dočekao svoj prvi rođendan, utrapio me je baki i djedu.

Ne pamtim prve godine. Sjećam se samo toga da bi se moja baka sva unezvijerila kad bi se približavao moj rođendan, jer, kao po nekom pravilu, tog dana bio bih obično bolestan - krzamak, upala krajnika, upala srednjeg uha...

Ne pamtim ni one rođendane kad sam pošao u školu, jer ih nije ni bilo. Bio sam pozivan kod druge djece na rođendanska slavlja, ali nikako da ja pozovem njih. (Tek kasnije sam shvatio da baka i djed sebi nisu mogli priuštiti taj trošak, a i spašavala su me bruke da moja raja iz razreda vide u kakvoj izbi živim. Znaite, siromaštvo ni onda nije bilo na cijeni.)

Pitao sam baku:

"Bako, imam li ja rođendan?"

"Imaš sine, kako da nemaš. Sva djeca ga imaju."

"Bako, je li to ono kad sam bolestan?"

Godine su prolazile i rođendani su izgubili svaki smisao. Nije me oduševljavala pomisao da sam svake godine stariji, da sam napravio još jedan korak ka grobu i tu nisam vidio nikakvog razloga za slavlje.

Jedino što se nije promijenilo da sam tog dana obavezno bio bolestan. Ili bih dobio mare od Ive i Mate, blizanaca iz moje ulice, ili bih slomio ili uganuo ruku ili nogu. Elem, uvijek je bio nekakav belaj.

Već tad sam razvio fiks-ideju da ako doživim četrdeset prvu godinu - sve će biti u redu. Naime, s toliko godina je umro moj otac.

Taj četrdeset prvi rođendan sam dočekao u Americi.

Da ne griješim dušu, moji prijatelji (koji su saznali datum mog rođenja iz knjiga) napravili su mi birthday party, ali ja sam baš taj dan povadio sve zube iz vilice i sav sam bio ošamućen od novokaina koji sam primio, a da ne pričam o tome što nisam mogao ništa ni okusiti ni popiti.

Ništa se nije promijenilo od tog "kobnog" rođendana. Naprotiv, stvari su postajale sve gore.

Tako sam nekako dogurao i do ovog četrdeset šestog.

Bio sam odlučio da na sijelo pozovem barem komšije, ali sam se dan prije našopao nečega u Ekspresu i probudio se sa strašnim bolovima u želucu i sa

neizdrživim, ponižavajućim, da prostite, proljevom, pa se nisam ni usuđivao da izađem iz kuće. Dan sam proveo u krevetu ili, bolje rečeno, u klozetu.

Smijao sam se od muke, jer sam se sjetio kako sam ne baš tako davno na stranicama ovog lista zapisao: Sarajevo je moj najdraži rođendanski poklon.

Poštara sa čestitkama nisam ni očekivao, jer ja svoju poštu primam u kafani, a i male su bile šanse da će neko pozvoniti na vrata. (A, sve i da je pozvonio - ne bih otvorio.)

Doduše, telefon jeste zvonio nekoliko puta, ali uvijek je to bio pogrešan broj.

Kad sam se sutradan dovukao u kafanu Kod Kerima, raja su me dočekala s podrugljivim:

"Dobro je, mangupe. Jučer ti bio rođendan, a ti si se stisno - nema te ni na pomolu."

"Ma, jebite se vi. Da sam se, bogdo, jučer mogao stisnuti."

Zovnuo sam rundu i sačekao poštara Ruždu. Donio mi je čestitke od majke i kćerki i jednu kovertu kojoj nisam znao porijekla.

Unutra je bio šal i kratka čestitka: Sretan ti rođendan. Znam da nije kakav poklon, ali je ipak bolji nego da sam ga sama plela.

Potpis nije bio potreban - prepoznao sam drag rukopis nekoga za koga sam mislio da sam ga davno prestao voljeti, pa sam zvao još jednu rundu...

Dalje je izlišno pričati.

* * *

Sjedim u kući umotan u meki šal. Od mamurluka me boli i kosa na glavi, a u sebi ponavljam: "Samo da mi je dočekati četrdeset sedmu. Onda će sve biti bolje."

I znam da je to laž, jer kao što dobro znam lagati druge, još sam bolji kad lažem sebe.

PAUK NA ZIDU

Sjedio sam Kod Kerima i pio čaj, nježno da ne može nježnije stiskao svoje bolno koljeno uz "uh" i "ah" i odlučivao kako moram otići (najzad!) na pregled kod Adnana Dizdara - jeste da nemam socijalnog, ali raja mi je, pa će mi uraditi ono što misli da treba...

Pod prstima sam osjećao bazen vodurine što se nakupila u čašici koljena, premještao se sa stolice na stolicu ne bih li našao povoljniji položaj za sjedenje - ali džabe. Boli, pa boli!

Nećete mi vjerovati, kad sam već pomišljao da odem kod svog jarana i

komšije Dragana koji ima bonsek, pa da si odrežem ovu jebenu nogu koja mi ne služi više nizašta osim da boli, pored izloga prolazi Krcko (dr. Adnan Dizdar), ja mu kucnem da svrati na kafu...

"U frci sam, Daco."

"Daj, ne jebi - pogledaj mi ovo..."

"Šta ti je?"

"Čini mi se da imam vodu u koljenu."

Zavrnuh nogavicu, a Krcko mi svojini klavirističkim prstima pređe preko noge: "Ma, jok! Nemaš ti vodu u koljenu - ti imaš votku u koljenu."

To me utješi. Pravo me utješi. Zato odoh kući i skuhah si čaj od konjogriza. (Donio mi ga moj prijatelj Milan Andrić, pametan kao što je uvijek i bio, skonta da od pisanja nema nikakva haira, pa se posveti hodanju po planinama i da bere travke što će njegovim još uvijek zabludjelim novinarima, koji vjeruju da pisana riječ može promijeniti nešto, olakšati svakodnevene i svakolike muke.)

Uvukoh papir u ovu spravu prema kojoj imam jedan ambivalentan osjećaj (nekad je milujem nježnije nego što sam ikad milovao svoju djecu, a ona mi se smiješi - nekad lupam po njoj kao što ne bih lupao po najcrnjem dušmaninu) i, kao Rahmanjinov pred koncert, koncentrisah se... kad: Telefon panično zvoni!

"Šta je, bona?"

Zove me moja buduća žena iz Kanade:

"Imam pauka u kupatilu!!!"

"Daj, sreće ti, uzmi Oslobođenje i upljaskaj ga."

"Nemam Oslobođenja."

"Uzmi Toronto Times..."

"Ne kupujem, ne čitam to..."

"Čitaš li papuče? Imaš li papuče na nogama?"

"Ali, to je tako odvratno..."

"Znaš šta ćemo, dušo, ti sačekaj, zarobi pauka, čekaj da skoknem do Kanade, pa ćemo ga zajedno predati sudu u Hagu. Važi?"

"Ti sve na šegu..."

"Osim toga, sjećaš li se? jednom sam ti rekao da se nikad ne smije pripaliti cigareta na svijeću, jer tim činom uzimaš život nekom mornaru, na bilo kojem brodu, na bilo kojem moru... Pauk je sreća."

"Dobro, dobro... Poslušaću te, mada ti uvijek govoriš o sreći, ali malo radiš da je ostvariš."

"Slabo te čujem, a moram i završiti tekst koji još nisam ni započeo... Volim te. Vozdra."

"Sjećaš li se šta si mi zadnji put, kad si me zvao, pričao?"

"Nemam pojma:"

"Zbilja se ne sjećaš?"

"Jok. Podsjeti me."

"Ako se ne sjećaš, onda je bolje da te ne podsjećam."

"Oдох sad. Hvala ti što si zvala, ali mi konjogriz vrije na šporetu..."

"Šta?! Konjogriz!?"

"Nije važno - volim te."

"Uh, jebote", kažem sam sebi dok sjedam za mašinu i mislim kako je beznadežno volim.

Tek sam ukucao naslov, a telefon opet zvoni. Hoću li ili neću podignuti tu prokletu slušalicu što mi rijetko da nekakav pozitivan zvon?

"Ja?"

"Znaš šta je bilo? Edo umro."

Kao na screenu kompjutera mi prolaze sve "ede" u mislima, ali ne mogu da nađem "file":

"Koji Edo?"

"Ma, naš Edo."

"Jebi se", kažem prijatelju koji me zvao, baš kao da je on kriv što je Edo umro i baš kao da je Edo kriv što je umro.

Kad god neko drag ode, ja pomislim: "Mogao sam...", ali shvaćajući besmisao te pomisli, uhvatim se za glavu, gledam u zid na kojem sunce, kroz gelerom razbijeno staklo, riše "paukovu mrežu" (taj toliko otrcani izraz) i razmišljam o tome da pauk ne plete svoju mrežu, ona je već ispletena, već sam, svi smo, uhvaćeni u nju, a pauk samo čeka da nas pokupi.

Pljusnem se hladnom vodom po licu, zajebem konjogriz, otvorim pivo i kažem si: "Pauk je sreća."

(RE) INKARNACIJA

Čak i bez naočala bih ga poznao na kilometar. Niko tako ne hoda kao on, kao da rukama vesla po vazduhu. Svejedno, dok mu se usta nisu rasula u biser osmijeha, da ne bih ispao budala, poletio sam mu u zagrljaj:

"Mirza!"

"Gdje si, mali", rekao je bez riječi, baš kao da nije prošlo stotine godine otkad smo se zadnji put vidjeli.

Prije tih par stotina godina mi je za moj petnaesti rođendan poklonio Heseovog Stepskog vuka i uvukao me u nešto iz čega se još danas pokušavam iskobeljati. (Samo desetak sekundi prije i desetak koraka od Katedrale, sreo sam svoju pokojnu profesoricu "esha" i rekla mi je da čita ono što pišem u Bosni i da joj je drago što me je naučila nečemu: "Vidiš, Dario, može se pisati i bez psovki", rekla je, a ja sam joj, bez imalo poštovanja, odgovorio da me je ona samo naučila kako se upotrebljava "upravni govor", a da sam se ja s psovkom rodio i odrastao, da nikakve pouke nisam našao u njenom insistiranju da znam Puškinovo Tatjanino pismo - napamet.

Iako je bila pokojna (ali dobro se držala), pozvao sam je na kafu, ona je to elegantno, kao što to već pokojnice rade, odbila... rastali smo se bez stiska ruke.

Sad sam stajao s Mirzom i stiskao njegove svemoguće ruke, koje su mijenjale osigurače u mom stanu, postavljale garniše za zavjese koje nikad nisam ni kupio, a samim tim ni objesio, pentrale se na krov, vrlo strmi krov da mi instaliraju TV antenu... i, kao i uvijek, kad nemaš kome šta reći, bio ti drag ili nedrag, pitao: "Hoćemo li na piće?"

To je bilo tek reda radi, jer sam očekivao da će odbiti, ali on na moje zaprepaštavajuće iznenađenje, prihvati, pa odosmo kod Hame.

"Hamo, daj mi onu moju... Šta ćeš ti, Mirza?"

"Ja ću isto."

Tu se zabezeknuh.

Ako je bilo čovjeka od koga sam mogao i htio nešto naučiti - to je bio Mirza.

Kad sam bio klinac, kad mi je jedino bilo važno podvući ruku pod Mirinu suknju, on me je učio ikebani, pokušavao me navući na judo i karate, u našem kultnom sastajalištu, Biblioteci, nevjerovatnom brzinom lovio muhe u zraku i puštao ih van (da bi se one opet vratile nazad), objašnjavao mi pojam reinkarnacije, a ja sam se na to samodopadnim smijehom i, već tad stečenom gorčinom, odgovarao:

"Mirza, kad bih u budućem životu bio vilin konjic, koji ima samo jedan život, pomislio bih: hoće li se ovaj život ikad završiti? Da sam dvjestogodišnja kornjača s Galapagosa, mislio bih kako je ovaj život kratak. Nemoj mi, Mirza, praviti bespotrebni osjećaj krivnje da kad god, slučajno ili namjerno, zgazim mrava, da, u stvari, možda, ubijam svog reinkarniranog oca?"

Nepotrebno je i pominjati da je Mirza bio vegetarijanac. Naučio me recept za filovane patlidžane - to je dobro u pičku materinu! (Izvini, pokojna profesorice "esha", ali, otme mi se.)

Na stolu su se pušile brizle, a Hamo je dodao još sira i kajmaka... Bokalić po bokalić...

"I, Mirza?", pitao sam.

"Ma, ništa, Daco."

"Gdje si bio?"

"U Americi."

"Ma, znam to. Nego gdje?"

"U tvom komšiluku. U Chicagu."

"Šta si radio tamo?"

"Zajebi to." (Mirza, inače, nikad nije psovao.)

"Lepo pitam - ne vređam."

"Mogu li jednu?" (Onaj Mirza nikad nije pušio.)

"Radio sam u klaonici", povukao je Mirza velik cug i naručio još jedan, ali samo još jedan bokalčić.

Kad si sam s najboljim prijateljem, vrijeme i smisao izgovorenog gubi

svaki značaj - laprdati možeš o svakome i svačemu sa šupcima, pa pokušavaš da ubiješ ono što tebe ubija (vrijeme) ispraznom pričom: "Kako su tvoji? Majka? Izvini, nisam znao. Moje saučešće. A, tvoji. Da kucnem u drvo, dobro su. Čuješ li se? Ma, čujem..."

Potom nastaje muk.

"Gdje se ovdje piša?", pita Mirza.

"Ozada. Ima ključ na šanku."

Vraća se, a ja pokušavam da počnem neku temu što bi mi izbila ovu maglu iz glave:

"Sjećaš li se...", ali nije to ono što sam htio reći, nego vadim jedno pismo ispod srca i pitam ga:

"Mirza, vjeruješ li još u reinkarnaciju?"

"Vjerujem. A, ti?"

"Jok. Kao i uvijek. Samo vjerujem u inkarnaciju. Ono što sam bio, uvijek ću biti."

I ode Mirza da jednom postane lignja, a ja ostadoh ono što jesam - ništa.

SEDAMNAEST

MINUTA SREĆE

(i vječnost samoće)

Nikad u životu nisam bio veći kokuz. (Što ne znači da neću biti, jer još nisam platio račune.) To je zato što više vremena provodim pored telefona nego u kafani. U kafani i postoji šansa da mi neko zovne piće, ali da me neko zovne telefonom - zaboravi na to! (Osim ako se ne radi o nekoj klimakteričnoj ludi kojoj smeta moj veš na prozoru.) Pa, ipak, dogodi se i to čudo. Prepoznajem drag glas, a ona mi kaže da može razgovarati samo sedamnaest minuta, jer joj još toliko traje kartica.

U tih sedamnaest minuta pokušavamo jedno drugom reći sve što smo propustili, pravimo nerealne planove kako da opet budemo zajedno, posjećujemo mjesta gdje smo nekad zajedno bili, zaklinjemo se da više nikad nećemo ponoviti iste greške, onih sedamnaest minuta curi li curi sve do tupog signala da je mojih sedamnaest minuta sreće proteklo i da mi se valja vratiti u žabokrečinu svog života, koji se mjeri popijenim pićima i ispisanim karticama teksta. (Što se svodi otprilike na isto; nikakve koristi ni od jednog ni od drugog: popijeno ću već sutra ujutru povratiti, a napisanog se već sutra niko više neće sjećati.)

Stavljen na torturu kratkotrajnog sna, čekam svanuće, baš kao da je ovaj

život pjesma i kao da će jutro promijeniti sve.

Ali tek je tri-četiri sata ujutru i do jutra će jastuk i čaršaf ispod mene biti mokri od znoja, pepeljara pored kreveta puna. Telefon opet zvoni, a ja predstave nemam ko bi to sad mogao biti, pa se premišljam da li uopšte dići slušalicu.

Ne prepoznajem glas. Ženski. To je moja bivša žena. Ne sluti na dobro, jer me je u protekle dvije i po godine zvala samo dva puta. Prvo mi se žali kako je prethodne godine morala platiti dvanaest hiljada dolara poreza, a ustvari, hvali se i stavlja mi do znanja kakav sam kenjac što sam se vratio u Sarajevo. Slijedi još malo šuplje priče, a onda dolazi ono glavno: traži da se odrekнем starateljstva nad svojom kćerkom Nevenom.

I prvi put (prije dvije i po godine) kad je zvala, to je bio povod. Ali, tad sam još uvijek bio frišak, omandijan Sarajevom, imao sam i nešto love u šteku, natjecali su se ko će me prije intervjuisati, a ja sam samo čekao dan kad ću useliti u svoj stan, pa sam je fino zatjerao u tri krasne... Od tada se situacija promijenila - drastično.

Pitao sam je za razloge koji bi me natjerali u taj moj korak u ništavilo, a ona mi je složila priču kako je nedavno bila na pregledu i da, po svemu sudeći, ima rak dojke.

"I?", upitao sam bezdušno.

"Znaš, ako se meni šta desi, Nevena bi u tom slučaju pripala tebi, jer imamo zajedničko starateljstvo..."

Opet sam upitao: "I?"

"Znaš, ona se užasava pomisli da bi se morala vratiti u Sarajevo..."

Prekinuo sam je:

"Znam da joj ne bi bilo lako, ali sigurno lakše nego u onim američkim prihvatilištima, gdje djecu vežu za stolice i gađaju bejzbol lopticama, gdje ih tuku za najmanji prekršaj discipline, a da ne govorim o ostalim gadostima..."

Ona je požurila:

"O, ništa ne brini za to. Sredila sam sve sa našom prijateljicom Liz i ona je pristala da joj bude staratelj."

Osvrnuo sam se oko sebe. Vidio sam gomilu neopranog veša. Vidio sam gomilu opranog veša na podu, jer nemam gdje da ga stavim; iz kuhinje se čuo vonj prljavog suđa, televizor koji nije u stanju čestito uhvatiti ni snijeg na ekranu, gramofon koji zavija (ne vjerujem da Nevena uopšte zna šta je gramofon, šta su to "longplejke", da ga ne bi znala ni upaliti), vidio sam muzgave zidove što vape za farbanjem, prozore bez zavjesa, patetičnu dunju na ormaru bez vrata...

Vidio sam i jedini ukras na zidu: fotokopirani portret moje kćerke Nevene.

Tuđim glasom sam rekao:

"Pošalji papire da potpišem."

"Šta si rekao?", zabezeknula se ona.

"Rekao sam da pošalješ papire da ih potpišem. Ja odavde ništa ne mogu učiniti."

Dodao sam: "I poljubi Nevenu. Zamoli je da mi piše i da mi pošalje još svojih slika."

Sjedio sam i slušao zvuke buđenja u komšiluku: budilnik, škripu vrata, povlačenje vode u klozetu, muziku s radija, paljenje kola u dvorištu... Nenamjerno sam nagazio na sat i pomislio: "Jebiga."

Ali se onda sjetih da (kad potpišem taj komad papira) meni više vrijeme neće ništa značiti, osudiću sebe na vječitu samoću.

TELEPHONE LOVER

Glupo mi je i otrcano početi pismo sa "Dragi Daco", pa ga počinjem sa: Najdraža, svaki moj dan se može opisati kao "hard day's night", sve dok ne primim tvoje pismo ili ne čujem tvoj glas. Sinoć sam ti rekao samo jedan od mojih užasa vezanih uz ili za tebe, to što ne mogu ni u jednom svom tekstu (priči) pomenuti tvoje ime, pa zato sad koristim priliku da, umjesto eufemizama, kao "djevojka iz jedne daleke zemlje" (ćuj, ba mene - djevojka), iz sveg glasa i iz sveg srca izgovaram i pišem tvoje ime.

Jutros sam otaljao svoj tekst za Oslobođenje. Poslao bih ti ga, ali ne vjerujem da bi bila sretna pročitati ga, jer je živi odraz onoga kako se osjećam. (Isključujući tebe, naravno.)

Da te malo više volim, ja bih ti preporučio da nemaš nikakva posla sa mnom, ali pošto sam ja jedno jako sebično (ne mogu biti tebično!) stvorenje, pišem ti ovo pismo zato što se ja osjećam bolje - a kako je tebi, živo me boli...

Još jučer sam odlučio da bivšoj punici neću dati televizor, ali jutros mi ona banu na vrata - i, jebaji ga, šta ću? Dadoh joj ga. Eto, takva je moja čvrsta volja.

Ako je u meni ostalo imalo ljudskosti, onda je to da ne želim nikome nanijeti bol, ali ova prokletinja od života kao da me tjera da nanosim bol i tugu samo onima koje volim.

Znam da je sve ovo jako konfuzno - nisam navikao pisati ljubavna pisma nekome koga toliko volim. (Osim ako se ne honorišu.)

Ti to mnogo bolje radiš. To je ono što me izluđuje i zato se "gušim od ljubavi" prema tebi.

Opet skačem s teme na temu: jedne godine smo se Abdulah Sidran i ja zapili, prenoćili kod njega, pjani i mamurni kakvi smo već mogli biti, poslali smo njegovu tadašnju ženu da nam kupi cigara i nešto za doručak i obaveznu Politiku. Sidran ju je uzimao zbog šahovskih problema.

Kako ona napusti stan, Sidran mi se primaknu uhu, baš kao da je stan ozvučen:

"Vidićeš da mi neće kupiti novine."

"Otkud znaš?"

"Zato što me mrzi. Moj Dacika, kad bi mi majmun stavio ujutro ruku na čelo, ja bih ga volio do kraja života."

Bez uvrede, lepo kažem - ne vređam, meni jedan "majmun" već decenijama stavlja ruku na čelo, a ja toga nisam ni svjestan.

Znaš (nemaš pojma kakav je merak napisati tvoje ime), to zvuči i pomalo bolesno, ali se teško naviknuti na ljubav, dostojanstvo, povjerenje - ako si cijelog života bio lišen toga, pa si sam u sebi stvorio jednu životinjsku predstavu da je tvoje bivstvovanje samo tvoje i da je važno preživjeti, a da su emocije samo teret kojeg se moraš otarasiti.

Puno su mi nedostajali telefonski razgovori s tobom, pa sam ih improvizovao u svojoj glavi, a da me bog ubije, ne znam o čemu smo pričali. (To, uostalom, nije prvi put.)

Samo znam da s moje strane nije bilo ništa pametno. Čak mi se čini da sam ti jednom prilikom nudio brak, ali si me ti s nokta odbila.

Mom deliričnom raspoloženju je djelimično doprinijela i gripa, a i naprosto nevjerovatne promjene vremena. (Znaš kako Hamlet kaže: "Kad duva sjeverozapadni vjetar, ja razlikujem sokola od čaplje, ali kad duva jugo, ja sam lud čovjek." Ili tako nekako.) Ostale razloge ti i ne trebam nabrajati.

Nedavno sam bio u Londonu. George Harrison me pozvao na snimanje svoje nove ploče. Nisam baš nešto bio oduševljen, ali smo se strašno proveli.

Bio je tu i Ringo, pa sam iskoristio priliku da uzmem autogram od njega i pošaljem ga svojoj kćerci Neveni, jer je ona ludo zaljubljena u njega.

Sreo sam i Malinu i njegovu ženu Lidiju i, naravno, neizbježnog Zlaju Peglu. Nije se ništa promijenio. Dok smo tutnjali po pubovima, rekao mi je: "Moram nešto večeras prignječiti, pa makar i uš."

Pitao me je kako sam ja stao po tom pitanju, a ja sam mu odgovorio (znam da ovo zvuči prosto): "Moj Zlaja - nekad sam sanjao da spavam sa ženama, a sad sanjam da drkam."

Dobio sam kanarinca na poklon - tek toliko da u kući imam živo biće. Evo, nemam ga ni sedam dana, a već bih ga zadavio.

Kad mi probije mamurnu glavu, pitam ga: "Jesi li ti ptica ili magnetofonska traka? Gdje se gasiš?"

Od Afana Ramića sam tražio da mi posudi sto pedeset maraka, a on mi reče:

"Mogu ti posuditi samo petnaest hiljada."

"Pa, kako ću ti, bolan, Afane, vratiti?"

"Znam da mi sto pedeset nikad u životu nećeš vratiti. A, ako mi je neko dužan - više volim da mi je puno dužan."

Ne znam koliko je bio ozbiljan, jer s njim se nikad ne zna, pa bi mi to bila šansa da najzad vidim svoju djecu. I tebe, bezbeli.

Otkucava dvanaest sati i ja moram nositi tekst u Redakciju, pa zato prekidam ovo pismo i nadam se da ćemo se uskoro čuti. I vidjeti.

Pošto ti ne znam adresu, ovu razglednicu iz Londona ti šaljem ovako. Bio sam je poslao na vlastitu adresu, samo da u sandučetu za poštu ne bih nalazio samo račune.

Otrcano bi bilo završiti ovo pismo kako se obično završava. Ti znaš!

JEREMIJA-TERAPIJA

Nikad mu nisam saznao pravo ime. Upoznali smo se u bolnici (ludnici?) jedne godine, ne znam tačno koje, ali znam da je to bila godina kada su Sidran i Kusta dobili Zlatnog lava u Veneciji za Doli Bel. Novinari iz jednog tadašnjeg visokotiražnog lista (u isto vrijeme niskomoralnog) došli su mi, k'o biva, u posjetu e da bi plasirali priču kako je Sidran plagirao moje priče i moj scenario. Tu šuplju insinuciju sam (uprkos novčanoj ponudi), ono što se kaže, s indignacijom odbio.

Nije bilo razloga da budem u bolnici. Doduše, postojao je jedan! U to vrijeme sam bio lud. (Što ne isključuje mogućnost da nisam još uvijek.) Kako se očitavalo to moje ludilo? Osim "normalnih manifestacija ludila", zaljubljuvao sam se u svaku ženu, djevojku koju bih upoznao, sreo, pa čak samo ugledao na ulici. To me je cijepalo, pa umjesto da pronađem svoj mir u nekom samostanu ili manastiru, ja sam lijek potražio u manastirki i obilasku brojnih sarajevskih kafana i kafića što je izazvalo sasvim suprotan efekat - iz dana u dan sam bio sve luđi i luđi.

Tako sam se jednog jutra probudio u bolnici na odjeljenju koje je vodio Dubravko Horvat. Prepoznao sam propisanu terapiju - istu onu koja je mog oca, u istoj bolnici, zanjihala na pasu bolničkog ogrtača u smrdljivom bolničkom klozetu, desetak godina ranije. Odbio sam primati te lijekove i Dubravku objasnio svoje razloge, a on mi je izašao u susret i prepisao mi nešto drugo. Osjećao sam se da "svakim danom sve više napredujem", pa sam letio kroz bolničke hodnike pjevajući: And therapy is what we need, my friend...

Tad sam i upoznao Jeremiju. On bi letio iz suprotnog pravca i pjevao: Ja sam ja - Jeremija, služio sam stari kadar šizofrenija... To nas je nekako povezalo, valjda ta suprotnost, jer kako sam ja bio zaljubljen u svaku ženu na ovom svijetu, on je bio zaljubljen u samo (vjerovatno fiktivnu) jednu i čitao mi debele sveske soneta njoj posvećenih.

Jeremiju su otpustili iz bolnice, bližio se i kraj moje terapije, ali sam ja odbijao da je napustim. Možda pogađate razlog: u međuvremenu sam se zaljubio u svaku sestru i doktoricu. Ali, došao je, morao je doći, i taj dan. Izašao sam iz bolnice i osjećao se poprilično izliječenim. Naime, nisam se više zaljubljuvao u svaku, nego u svaku drugu ženu. Dubravko mi je pri izlasku rekao da ništa ne

brinem, da kad nađem jednu, nijedna druga mi više neće pasti na pamet. Tako je i bilo. (Ali, da budem iskren, ne vidim u čemu se sastojao napredak: prije sam bio lud za svim ženama, a sad sam bio lud samo za jednom.)

Sjedio sam jednog ljeta sa svojom "jednom i jedinom" u bašti Park kafane i cijeli svijet je bio moj. Preo sam kao mačak od zadovoljstva kada bi ona prekrstila svoje duge noge i zabljesnula druge stolove, kada bih registrovao poglede koji bulje u njene grudi skrivene samo prozirkom indijskom košuljom, kad bi se nagela, promrsila mi kosu i poljubila me iza uha...

Od puta Gradine ulicu je prelazio poznat lik. Ustao sam sa stolice: "Hej, Jeremija!"

Mahnuo sam mu rukom, a on je za trenutak zastao, onda se osmjehnuo: "Hej, Terapija!"

Predstavio sam ga svojoj curi i prvi put ga upitao:

"Kako se ti, zapravo, zoveš?"

"Jeremija."

"Mislim - zapravo?"

"Jeremija - zar se ne sjećaš da si mi ti dao to ime?"

Uljuljkan u svoj san o vječnoj ljubavi i popriličnom dozom mastike, nisam mogao odoljeti da ga ne upitam šta je s njegovom vječnom ljubavi kojoj je posvetio i napisao hiljade soneta. U očima su mu se rodili oblaci i samo je kratko odgovorio:

"Udala se, ja nikada u životu neću imati nijedne žene", a onda je skočio sa stolice i ja ga poslije toga godinama nisam vidio.

Slijedeći put sam ga sreo (skoro na istom mjestu) ispred Šipada i požurio mu u susret. Bio je to on, mada se promijenio: nosio je elegantno odijelo, aktovku u ruci.

Uskliknuo sam:

"Hej, Jeremija", a on me pogledao praznim očima i rekao:

"Oprostite?"

"Hej, Jeremija. To sam ja - Terapija! "

"Mladiću, niti sam ja nekakav Jeremija, niti Vas poznajem, a Vama bi bolje bilo da odete kući da se malo istrijeznite", i sigurnim, samouvjerenim korakom prošao pored mene. Bio sam siguran (a opet nisam) da je to bio Jeremija, ali sam poslušao savjet te osobe i otišao kući i priželjkivao slijedeći susret. Nije se desio.

Zadnji put sam ga samo vidio (negdje prije samog rata). Davno sam prekinuo sa svojom "jednom i jedinom". U međuvremenu ih je bilo još, ali tad je samoća pritiskala svaki damar u mom mozgu, pa sam kupio nekakav slovenački porno časopis.

Nikada ne obraćam pažnju na lica (i druge dijelove tijela) muških likova u tim "foto-romanima", ali kao da me grom ošinuo kad sam prepoznao lik koji tandrči tri koke - Jeremija!!! Bio sam siguran (a opet nisam) da je to on.

Nisam mogao vjerovati da se preko soneta dolazi do porno časopisa.

Povjerio sam se radovanu karadžiću, a on mi je rekao da mi je potrebna terapija. Nažalost, "terapija" je uskoro počela...

ČIČAK U KOSI

Bila su to teška vremena. Ni porediti sa sadašnjim, ali, opet, na svoj način - teška. Ma, bila su to ista vremena - čekali smo i nadali smo se boljem, a nismo shvatali da je jedino izvjesno na ovom svijetu u našem postojanju samo plima i oseka, koju mi ne možemo kontrolisati - ona ne samo da ima utjecaj na mora i jezera, nego na svaki fluid u živućem svijetu, tako i na našu krv i našu spermu...

Poneseni tom nekakvom plimom, kao djeca smo sanjali obogatiti se - što je značilo kupiti si "šangajke" tene i "superriflice", pa smo išli na Ciglane i na Betaniju i ljepilom mazali stabljike čička da bismo nahvatali štiglice, koje bismo onda pakovali u kartonske kutije "Jaffa" narandži i prodavali na pijaci.

Naravno da se od te rabote nikad nismo obogatili, ali bilo je dovoljno za "grčku baklavu" i bozu kod komše ili za "solo" grah u Ekspresu, bilo je dovoljno para da zaigramo "ćize", da bi nam onaj jalijaš Davor (kojim im je moj djed uvijek prijetio: "Ako ne budeš slušao - završićeš kao Davor") uzeo i zadnju petobanku.

Odmalena smo shvatili da je život surov i da je bog šaljivdžija, da nekom dijeli vilama, a nekom lopatom, da je svako pokazivanje neke nježnosti ili sentimenta samo znak slabosti koja može izazvati jedino prezir u očima drugih... Ali krv i sperma su već dolazile u fazu plime, pa se nije moglo sakriti ko nam je "simpatija" (rečeno tadašnjim rječnikom).

Svoju ljubav smo izražavali na čudan način: ganjali smo svoju "izabranicu" po Velikom parku i zabijali joj čičke u kosu. Mi, "muškarčine" smo tad redom bili ošišani na "tarzanke", ali su cure nosile duge kose, povezane "rajfovima" i (pretpostavljam) bilo je jako bolno izvaditi čičke iz kose, a, bogami, ako je ljubav bila veća - što znači više čičaka u kosi - sljedovalo je šišanje. (U Ann Harboursu, u državi Michigan, nakon jednog bijednog nastupa čitanja moje priče - dan prije sam izvadio šesnaest zuba - prišla mi je sasvim nepoznata djevojka i pitala me da li je se sjećam. Pojma nisam imao, ali sam je pokušao šarmirati svojim bezubim osmijehom:

"Pa, ko bi zaboravio tu crnu kosu i zelene oči", a ona mi je odgovorila:

"Kosa je narasla - morala sam je ošišati nakon što si mi zabio grm čičaka u nju.")

Bila su to i vremena nadimaka. Možda okrutnih, ali tačnih. Nismo se dijelili po imenima, nego po nadimcima. Sjećam se Slunte, braće Usre i Posre, nekog Ljige, Smote-smotanog, Pедера (u školu je dolazio obučen u odijelo, s

leptir-mašnom), Poguzije (sve bi dao za dva para kranjskih kobasica u Grilu), Ušlje, Klempe... mene su zvali veliki Nosonja ili Surlaš!

Ali, najviše pamtim Čička.

Nadimak je dobio po tome što je hvatao najviše štiglića od sviju nas, ali ih je puštao na slobodu. Kad bismo ga pitali zašto ih uopšte hvata, on bi svojim bezazlenim osmijehom odgovorio:

"Da ih pustim."

Vremenom će taj nadimak dobiti sasvim drugo značenje:

"Eno Nikole - dosadan je k'o čičak."

Što je i bilo istina: on bi vam krvi dao, ali što bi vam se krvi mogao napiti svojom nebuloznom pričom! Više se i ne sjećam šta mi je sve u životu pričao. Pamtim samo jedan njegov projekat kada je od trešnjevog drveta izrezbario figure za šah. Prva liga. Ali, ja sam primijetio da su oba kompleta bijela. On je samo teško uzdahnuo: "Uh, jebote."

Onda se ozario: "Pa, obojicu ih."

Sutra mi ih je pokazao - oba kompleta bila su obojena u crno!?

Često smo sjedili u Sanu - sami. Ko god bi ga vidio sjediti u kafani, brisao je kao od kuge, ali kako sam ja bio vječni kokuz, za bokalić vinjaka sam se pravio da slušam šta priča. Vremenom je ta dosada prešla u prijateljstvo, jer sam shvatio (kad sam ostao sam) da i on na leđima nosi taj nepodnošljivi teret samoće, da mu treba uho za slušanje i "rame za plakanje", da čeka telefonski poziv: "Hej, Čičak. Hoćemo li na tekmu?"

Jedne ratne noći mi je banuo na vrata i pitao me mogu li ga primiti na spavanje. (Mora da mu se baš nešto bilo zguturilo, ali ja nikad ne pitam ljude o njihovim nesrećama da me ne bi podsjetile na moje), pa sam mu kratko odgovorio:

"Odjebi. Pun mi je kurac sebe, a kamoli tebe."

"Mislio sam ... mislio sam... znači, ni ti me ne voliš?"

Čuo sam mu tužni korak niz stepenice i izletio za njim:

"Čičak! Čičak", zvao sam, a odgovorio mi je samo muk i zvuk zatvaranja izlaznih vrata haustora.

* * *

Slučajnošću sam dobio telefonski broj one cure što sam je gađao čičcima, u Kanadi, nazvao i pitao:

"Sjećaš li se ti mene? Ja sam ...", prekinula me je:

"De, bogati, imam ja svojih problema..."

Sad sjedim s rajom u kafani i počinjem priču, a oni mi uglas odgovaraju:

"Samo ti pričaj - niko te ne sluša."

Osjećam čičke u stomaku i srcu.

DEGUTANTNA PRIČA

Družili smo se nekih tridesetak godina. Nikad ga nisam volio. Ne vjerujem ni da je on mene. A, i zašto bismo se voljeli kad ništa zajedničko nismo imali?

Zašto smo se družili?!

U to doba, kad smo se upoznali, "prijateljstvo" se mjerilo litrima. (Ispijenog pića.) Tu smo bili bare-bare. Bilo je to sasvim dovoljno. To što on nikad u životu nije pročitao nijedne knjige (time se hvalio), a ja čitao čak i one nenapisane, nije pravilo neku veliku razliku između nas - stavi "flašicu" na sto i postajali smo isti.

Čim mi se sklonio s pogleda, tako mi se i smetnuo s uma. I tako godinama.

Bio sam tada u Americi i uzalud se nadao da sam jedan od svojih života odradio, ali mi se telefonom javila njegova bivša žena iz Kanade. Ništa - samo da popriča.

Na televiziji su Chicago Bullsi rasturali njujorške Knickse, pa sam jednini okom gledao Jordana kako plazi jezičinu, a drugim telefon, baš kao da osjećam neku krivicu što joj ne mogu posvetiti potpunu pažnju...

Došlo je i do neminovnog:

"Javlja li ti se...?"

"Nikad. Šupak."

"Kako je mala?" (Imali su kćerku paraplegičarku.)

"Hvala ti što pitaš - dobro je. Mnogo joj je bolje. Jeste da košta, ali našlo se ljudi koji su mi pomogli."

"Da, nemoj trošiti telefon - daj mi svoj broj, pa ću ja tebe zvati." (Nisam je nikad nazvao.)

Život, taj neponovljivi i nepredvidljivi režiser, odveo me jedne noći na koncert Šabana Bajramovića i tad sam prvi put pomislio na njega: isto papansko odijelo, razlabavljena kravata, cer od uha do uha, raširene ruke... Jedina razlika je bila u tome što, šireći ruke, Šaban hoće da zagrlji cijeli svijet, a moj prika hoće da ga uzme.

Kao i u svakoj lošoj priči, desilo se i to da sam ga već sutradan sreo na ulici... Neiskreni zagrljaj, cer od uha do uha, košulja ispala iz pantalona... Pozdravili smo se tradicionalnim sarajevskim pozdravom i dobrodošlicom: "Đe si, pička ti materina?"

Nije mu dugo trebalo da pređe na izradu:

"Imaš li za piće? Pun sam ko brod ovih jebelih danskih para, ali je u banci toliki red..."

Sjedili smo u kafani (ime joj ne smijem pomenuti, jer me gazda opomenuo da mu pravim lošu reputaciju pominjući ime njegovo i ime kafane - k'o biva: tu se skupljaju samo pijanci. Rekao sam mu da otvori slastičarnu, pa niti ću ja ikad više navratiti, niti ću ga kad pomenuti u tekstu) i on me stalno nutkao mezom i

pićem koje sam ja naručio i platilo:

"De, bolan, jedi. Ne stidi se."

"Mezim, Krcko, mezim..."

Tad sam i primijetio promjene na njemu - nije imao zuba.

"Šta ti je s žvakalicom?"

"Šuti. Otišli mi zubi od hemeroida."

"Daj, ne zajebaj i - kakve veze imaju hemeroidi sa zubima?"

"Kad me safataju, to toliko boli da mogu, da ne bih urlikao, samo škrgutati zubima... tako sam ih i sjebao."

U našu priču je ušao i Joško, popio travaricu i prokomentarisao prolazak jedne nane što je prodavala zumbule:

"Vidi ljubičica!"

"Kak'e te, bolan, ljubičice spopale - to su zumbuli."

"E, ti si vazda najpametniji. Znam ja razlikovati ljubičice od zumbula. U avliji sam imao ogromno stablo zumbula."

"Da se nisi malo sefio, Joško? Zumbuli ne rastu na stablima - osim ako ne okačiš saksije na grane. Da možda ne misliš na jorgovan?"

"Ma, šta ja znam... Ljubičasto ovo, ljubičasto ono - cvijeće -cvijeće..."

Nakon što je popušio pola kutije mojih cigara (jer on već šest mjeseci ne puši) Joško je razgulio, a ja sam, kao zakovan za stolicu, bio prinuđen da pričam s čovjekom s kojim nemam šta pričati.

"Šta reče za hemeroide?", nastavio sam.

"Joj, spasili su me u Danskoj. Kad sam zbrisao gore, prvo što su me pitali bilo je kako sam izgubio zube? Normalno, rek'o sam im da sam bio u četničkom logoru i da su mi zube polomili kundacima. Odma' se tu našla neka koka, Dankinja, ružna k'o vrag, saosjećala sa mnom... iz izbjegličkog kampa me izvukla i dovela svojoj kući - ma šta kući - kućerini... nije malo-pomalo, nego puno-po-puno, kako sam je jebavao, kupi ona meni feribot da pićim do Holandije, da prodaje piće u bescarinskoj zoni... A, što se vole nalokati! De, imaš li za još jednu rundu, pa kad ja zamijenim..."

"Jebo to. Samo navali - svakako ovde pijem na teku."

"To ti počeh pričat o hemeroidima. Jeste da boli, ali nema većeg meraka nego kad se iskenjam u dvorištu i stavim grudvu snijega na šupak!"

Kako sam godinama stekao naviku da ne slušam i da ne obraćam pažnju na ono što mi se priča (uvijek isto), samo sam razmišljao kako i šta da pišem i slažem svojim kćerkama, pa se pitanje nametnulo:

"Krcko, šta ti je sa kćerkom?"

"Pojma nemam. Valjda je još živa. Što pitaš?"

"Nako."

"Halo, gazda! Možemo još po jednu, jel'de?"

"Bezbeli da možemo..."

"Moram ti ja sada ići, znaš šta bi' te zamolio: mojne pisati o ovome što smo pričali... znaš ima naše raje u Danskoj, čitaju, pa..."

"Moj Krcko, to ti ne mogu obećati - ja od pisanja živim. Džabe ti je sad. Ja sam već smislio naslov: DEGUTANTNA PRIČA.

Možda je u njegovom oku prvi put zaiskrilo nešto pošteno te me je upitao:

"Što će ti to degutantno?"

"Zato što i ja imam hemeroide. Imam i kćerke. O hemeroidima ne pričam."

P.S.

Uz ovaj tekst je bilo teško napraviti bilo kakvu ilustraciju, pa sam izabrao ono što mi je prvo bilo pred očima.

ĐAVOLJE KANDILO

Ne trošim ja pare (pola moje zarade) da bih čuo mrzovoljni (ipak dragi) glas svoje prve žene ili slatki, ali mrski glas svoje druge žene - sjebem ih preko telefona da bih čuo svoju djecu, da ih pomilujem kroz slušalicu... Od prve kćerke čujem da me ništa ne razumije, jer pričam na bosanskom, a druga mi jednostavno kaže: "Goodbye!"

Nema više ni tata Daco, nema više ništa.

U tom neraspoloženju naletim na svog jarana Nerku: odemo kod Hame na piće. Nerko je mesar i ceker mu je vazda pun nekih zerzevata za mezu, ali meni se u guši zgutila neka kugla bodljikave žice, pa niti jedem niti govorim. Njemu je to pomalo neprijatno, pa pokušava započeti konverzaciju: "Napiše li se šta, Daco?"

Preko kurca mu odgovaram: "Zakolje li se šta?"

Vidi Nerko da sam ustao na lijevu nogu (bukvalno i jesam, jer sam pri tom nagazio na naočale pored kreveta i skršio ih, a nema Fude u radnji da mi ih popravi) pa me više ništa i ne pita, a ja sam mu zahvalan na tome.

Ali, blagoslovljena šutnja ne može vječno trajati: u kafanu ulazi H. i priča vic koji je svima nama ispričao hiljadu puta - ili ga pokušao ispričati, jer nikad nije stigao do poente: "Ma, ne znam kako ide dalje, ali znam da je baš dobar fol..."

Nije mu dugo trebalo da mi prisjedne na muku:

"Što ti, Džamonja, ništa ne napišeš o meni?"

"Da imam šta - napisao bih, dragi H."

(Ovim člankom, kako svi moji dušmani zovu moje pisanje - osim predivne sekretarice Nermine, koja pojma nema koliko narastem kad me upita: "Jesi li donio priču?" - ispunjavam nepostojeći dug prema H.)

Jedina svijetla tačka (ako se tačkom može nazvati osoba od sto i dvadeset kila) ovog jutra je Hamo, gazda kafane, sa svojim vječitim, neuništivim cerom,

pa mi se ona kugla u grlu polako topi i ispijam svoju prvu lozu, ali...

Ali, ulazi i njegov sin Tare; Hamo se zajebava s njim, a oko glave mu oreol sreće i ljubavi. Dok ga miluje po kosi i tapše po guzi, mene slike moje djece (jedino vrijedno što imam u novčaniku) počinju pržiti i gubim dah od neiskazane ljubavi.

Ispijam lozu i tumaram svojom samoćom, odmahujem ljudima preko ulice, čija lica i ne prepoznajem, a ne znam jesam li došao ili sam pošao... Sretnem svog prijatelja Zlaju: prenosi mi usmenu poruku našeg zajedničkog, vrlog prijatelja Milana Andrića: "Što se Dario, negdje ne zaposli?"

"Kad ga vidiš, Zlaja, reci ti njemu da ima više razloga: prvi je što niko neće da me zaposli... dalje neću nabrajati."

Gleda me i kaže: "Opet si otiš'o u kurac, Daco. Nastaviš li tako - umrijećeš."

Prvi put se nasmijem tog dana, potapšem ga po ramenu:

"Ne boj se, moj Zlaja: mrtav čovjek ne može umrijeti. Sjećaš li se onog "mudraca" iz kafane što nam je pričao o nekom svom prijatelju? Rekao je: bio živ prošle godine, a sad umro. Ja sam mu rekao da je to sasvim logično - da nije bio živ, ne bi ni umro."

I dalje tumaram ne znajući šta da radim sam sa sobom, a onda mi na pamet padne da se ošišam. (Samo se uredni ili očajni ljudi redovno šišaju. Kako ne pripadam prvoj kategoriji, odlučujem se na taj korak, baš kao da će s pramenjem moje kose spasti i ovaj nepodnošljivi teret s moje duše, kao da će neka nebitna promjena na mojoj glavi učiniti neku bitnu promjenu u mojoj glavi.)

U "šišaonici" je red. Čeka i moj vršnjak (u julu će mu biti osamdeset godina) i, rukujući se s njim, uhvatim si odraz u ogledalu i primijetim da nisam zaboravio da se smiješim...

Kafana, moja vječita pratilja, preko puta je, pa čika (neću mu pominjati ime, jer me je zamolio: "Nemoj, molim te, pročitće ona moja baba, a onda...") tom i tom donosim piće (i sebi, naravno) da prekratimo vrijeme. "E, ovo nisam nikada u životu doživio - da pijem dok se šišam."

Poslije završenih operacija na našim glavama, svraćamo u pomenutu kafanu na piće. Nema praznih stolova, pa nevoljko sjedamo za sto s nekim šupkom. Čika "taj i taj" nudi i njega pićem, a on ga, zauzvrat, nudi cigaretom: Čika "taj i taj" odbija: "Ja sam to đavolje kandilo ugasio još prije trideset i dvije godine."

Uključi mi se računar u mozgu i izbacila cifru da sam prije trideset i dvije godine upalio to "đavolje kandilo", da sam počeo pisati...

"Pa, kako je bilo?"

"Jednostavno, rekao sam sebi - neću više."

"Je li ti nedostajalo pušenje?"

"Ne budali. Nedostaje mi sad."

"Kako si izdur'o?"

"Opet ti ponavljani - jednostavno! Skontaš šta ti je važno u životu - ne daš

da nešto ili neko upravlja tobom, nego se ti sam upravljaš... Nešto si mi smrknut?"

"Nisam, udure je, samo nešto kontam..."

Zapalio sam još jednu, otišao kući da napišem ovaj članak i da Nermini odnesem priču.

NEKROLOG

Hoda gradom, u obje ruke mu upaljene cigarete i naizmjenično povlači žudne dimove; za uši mu zataknete dvije cigare, presreće ljude i pita: "Imaš du'an?"

Pola njih okreće glavu i ubrzava korak, pola vadi marku iz džepa i nudi mu, a on im odgovara: "Mrš u pičku materinu, nisam ja prosjak."

Bio je najmlađi doktor elektronike u zemlji, ali ga ja ne pamtim po tome, nego po faktu da je (poslije mog djeda) bio najbolji igrač preferansa, da je napisao i objavio knjigu o toj čudesnoj igri, da je palcem otvarao pivske flaše, da je mogao popiti nemjerljive količine napolice u Hvaru (kod Božane), Vlašiću, Lovcu... i da je bio strahovito dosadan.

Stalno je pričao o ženama, a niko ga nikad nije vidio s jednom. Izmislio je slogan: "Mislim, dakle - neoženjen sam!", otišao je u Ameriku na postdiplomske studije i vratio se "puknut"...

Sretnemo se u ulici "kako li se nekad zvala ili kako li se sad zove" i on me grli upaljenim cigaretama: "Ma, Daco, jesi li to ti? Imaš du'an?"

Vadim kutiju iz džepa, a on je kao pas kost grabi i stavlja u džep. (Jebaj i ga - imam rezervnu.)

"Kadire, hoćemo li na piće?"

"Ne pijem ti ja."

"Može kafa?"

"Bi', ali puno pušim uz kafu."

"Sok?"

"Ma, dobar je sok, ali je dosadan... Nego, znaš šta bih te zamolio - da mi napišeš nekrolog."

"Daj, Kadire, ne zajebavaj se..."

"Ne, ne... ozbiljno ti govorim. Pročitao sam, još davno, par koje si napisao i svidalo mi se, jako. Ali, jebiga, oni o kojima si pisao su već bili mrtvi i nisu mogli pročitati to što pišeš - daj, sreće ti, da za života pročitam nešto o sebi: nije važno šta. Dobro ili loše."

"Pa, moj Kadire - ja ti ne znam napisati ni dobro ni loše: ja samo mogu pisati istinu ili debelo slagati."

Prolazili su ljudi pored nas, a Kadir je, u po bijela dana, svakog pozdravljao sa "dobarveče" a oni su mahinalno odgovarali istim "dobarveče", da bi se tek nakon desetak koraka (možda prvi put u svom beznačajnom životu) upitali: "Šta li ja ovo radim?"

"Otkud ti, Kadire, bolan ne bio, veče kad je, vidiš i sam, u podne zvizdan upekao?"

"Meni je, moj jarane, davno pao mrak na oči. Noć je, noć je i samo noć..."

Pogledao me je tamnim očima i rekao: "Bolje je imati mrak na očima, nego mrak u očima."

Ja više nisam bio tu - bio sam nigdje i mislio da razmišljam šta mi valja raditi danas, sutra, prekosutra, ljetos...

Kadir je iza uha izvadio cigar i pripalio na još goreći čik u jednoj ruci:

"Nešto mi nisi raspoložen danas?"

Htio sam ga poslati u pičku materinu, ponoviti mu njegove vlastite riječi: "sretan sam što sam blesav", uz ispravku da sam nesretan što nisam blesav.

Umjesto toga sam mu rekao: "Nisam, ali biću kasnije."

Stojim na (u) toj ulici gdje sam se rodio, u ovom čontretu od glave mi pada na pamet "da li je ispravnije reći - gdje sam rođen", jer nisam se ja rodio, valjda me je majka rodila, a ja sam samo preuzeo svoj život.

Zaboravio sam da imam još jednu kutiju cigara u džepu i pitam Kadira: "Daj mi cigar."

Njemu se smiješe oba uha iza kojih se kriju cigare: "Nemam, jarane."

"Ma, jebi se, Kadire", opipam džepove vindjakne i pripalim, a Kadir više za mnom:

"Hoćeš li napisati onaj nekrolog?"

"Već sam ga napisao", odmahujem rukom.

I dalje se dere on: "Za koga?!"

Kao da me sajlom povukao, vratim se i u neiživljenom bijesu mu skinem cigare s ušiju i pogazim ih nogom; on se blesavo smiješi:

"Za koga?!", ponavlja.

Sinu tračak svjetlosti u mojim očima, pa ga samo upitah: "Što se nisi obrijao?"

Kadir me pogledao svojim tamnim očima i reče: "Zato što ne mogu dići ruku na sebe!"

* * *

Penjem se uz ulicu, pušim i češkam se po novoizrasloj bradi, a u glavi mi fanfare Kadirove:

"A, ti?"

Još ne kontam na šta je mislio: da li da se obrijem ili...

VRLI PITAC

Ne znam jesam li to ja izmislio ili sam negdje pročitao da ima samo jedna jadnija stvar nego biti mamuran - biti mamuran, a kokuz!

Sjedim u Fast foodu (nije mi jasno zašto se tako zove, jer niko ovdje ne jede - svi loču) i cijedim svoju zadnju votku čekajući da Omer otvori svoju kafanu gdje mogu piti i jesti na teku, a kazaljka na satu se ne miče, baš kao da je zalijepljena; u čaši je sve manje votke, pročitao sam sve novine i nisam saznao ništa što već nisam znao, nisam našao išta što me interesuje, iz zvučnika se čuju neandertalski glasovi jedne te iste kasete, kiša je napolju, a ja sam samo u majici kratkih rukava; žurim u siva lica na tramvajskoj stanici i preko kurca ispunjavam stupidnu križaljku...

Konobar mi donosi još jednu votku.

"Šta je sad ovo?", pitam.

"Bajro jutros bio ovde i platilo da naspem kad dođeš."

Malo kiše na suhu zemlju.

Ona kazaljka na satu kao da se mrvicu pomakla, a za sto prilazi čovjek i učtivo pita:

"Džamonja, je li slobodno?"

Ne sluti mi na dobro čim me neko oslovi sa "Džamonja", ali gestom pokažem da jeste i kobajagi se udubim u čitanje članka koji sam već pet puta pročitao, a nisam mu uhvatio ni kraj ni konac.

Po nesreći u ruci mi se raspada upaljač, pa htjedoh - ne htjedoh bijah prisiljen da zatražim vatre od svog novonastalog "susjeda", a on namah iskoristi priliku da me upita:

"Izvinite, a poznajete li Vi Abdulaha Sidrana?"

"Poznajem", kažem umjesto da odmahnem glavom i tako prekinem u startu inkviziciju koja će slijediti.

"Kakv je on čovjek?"

"Fin", kratko odgovaram.

Za tu kratku konverzaciju sam nagrađen još jednom votkom, ali kazna tek slijedi...

"A, poznajete li Nedžada Ibrišimovića?"

"Aha."

"Kakav je on čovjek?"

"Fin."

"Jeste li čitali..."

Tu ga prekidam:

"Nisam i neću."

Stiže još jedna votka, a ja u sebi ponavljam:

"Omere otvori", i razmišljam o ljudima koje više nikad neću vidjeti - više

ih je od onih koje svakodnevno viđam.

Pored mutnog stakla mojih uspomena prolaze Hamić, Kilo, Manda, Briga, Gane, Braca i ja im mašem, ali oni prolaze ne osvrćući se baš kao da mene više nema.

Opet je ispred mene votka, a ja je plaćam slijedećim (retoričkim) pitanjem:

"Vi znate Senada?"

"Kojeg?"

"Avdića, onog iz Bosne. Kakav je on?"

"Fin."

"A, onog drugog?"

"Kojeg?"

"Onog Pećanca... iz Dana?"

Ispravljam ga:

"Nije Pećanac, nego Pećanin, i da ti odmah kažem i on je fin."

Već me hvata panika da ispod miške neće izvući telefonski imenik i početi me propitivati od "A" do "Ž", ali na kokuzu je da trpi...

"Boro Kontić me interesuje. Znete li ga?"

"Nažalost - da. On mi je prvi komšija."

"Zašto nažalost?"

"Zato što je i on fin, i sin Slaven mu je fin, i žena mu Alma fina..."

Ako mi pređe na djecu, ima da se bacim pod prvi tramvaj - ili da popijem još jedno piće na njegov račun.

Odabirem bolniju varijantu i prihvatam daljnju torturu... Slijede imena poznatih mi i nepoznatih ljudi, a ja po automatizmu odgovaram: "Fin."

Mog inkvizitora kao da je uhvatila nervoza ili umor od ovog surovog ispitivanja, pa mi se obraća:

"Džamonja, vama su svi fini - znate li Vi nekog ko nije fin?"

Pogledam na sat - kazaljke su se najzad pomjerkile na pet i petnaest, što znači da je Omer već otvorio, pa mu kažem:

"Znam, pička li ti materina. Znam tebe."

Dok izlazim iz kafane čujem ga kako konobaru, koji je došao naplatiti račun, odgovara:

"Ja banke nemam."

* * *

Kod Omera jedem grah, a on me pita gdje sam bio. Kažem mu "tu i tu".

"Sreće ti, kako je tamo?", pita Omer.

Zaustim da mu ispričam cijelu storiju, ali znam da i on ima belaja, pa kratko odgovorim: "Fino."

REALNE FANTAZIJE

Fajront je kod Solde. Napolju lije kiša. Ne ide mi se kući, a sve i da imam para, ne znam gdje bih sada otišao. Zirnem kroz izlog da vidim ima li svjetla u Mirzinom ateljeu - bilo bi kao melem na dušu porazgovarati sa dragim prijateljem u ovo doba noći kad bih volio zaspati, ali me je strah snova koji su skoro gori od stvarnosti. Jok!

Stojim u dovratku i pušim putnu cigaretu i Boga molim da se sada oduprem iskušenju i svoj veliki grijeh ne pokušam polizati telefonskim pozivima mojoj djeci u Americi - već sam do guše u dugovima.

Kroz koprenu kiše mi prilazi šepesajuća silueta mog jarana Rileta.

"Jebi ga. Ode mi zadnji tramvaj. Daco, imaš li mi posuditi za taksi do Alipašinog?"

"Nemam, sreće mi."

"Sad se mogu jebat", kaže Rile, a ja mu predlažem da spava kod mene:

"Imam flašu loze - poslali mi Lijanovići..."

"Ma, ne pijem ti ja lozu... Znaš, malo mi je neprijatno: hoće li se tvoji ljutiti?"

"Vjerovatno bi se ljutili da nisu na Barama, u Holandiji, Americi..." "Izvini, ja neki dan čitao kako su ti se djeca vratila..."

"Moj Rile - dovoljno si star čovjek da ne vjeruješ u ono što piše u novinama."

Držim ga pod ruku dok se penjemo mračnim stubištem i ulazimo kroz nezaključana vrata.

On me pita: "Zaključavaš li ti?"

"Nikad. Prvo: nema mi šta ukrasti. Drugo: svaki provalnik bi se dobro namučio kad bi pokušao otključati nezaključana vrata..."

Kad smo sjeli, pokazujem na njegovu nogu:

"To tebi nije iz rata?"

"Ma jok. Davno sam ja to sjebao. Mogao sam biti najbolje lijevo krilo Sarajeva."

"Šta bi?"

"Konj mi na treningu uleti donom i - kvrc. Nikad nije zarašla kako treba."

"Izvini što te pitam, ali ja i ne znam tvoje pravo ime?"

"Ranko Nogovrat. Znam, pitaćeš me sad kakvo je to glupo prezime, ali ni Džamonja nije bolje. Moj ti je pradjed ili čukundjed bio pehlivan, nastupao po vašarima, a glavna tačka mu je bila da obje noge skrsti iza vrata... Tako mi je barem moj otac pričao, pa valjda tako ponesosmo prezime. A, i otac je čuda činio s nogama - znao je kucati na pisačkoj mašini nožnim prstima. Ja sam imao najjači udarac lijevom nogom, ali nikada ne dođoh do prvog tima..."

Promasirao je lijevu nogu i rekao: "Ma, daj i meni naspi jednu, iako ne pijem lozu."

Dok sam mu sipao, digao se i prišao mojoj pisačkoj mašini, blago je

pomilovao i, zakleo bih se, sa suzama u očima rekao: "Koliko mi ovo nedostaje."

Nastavio je:

"Znaš li ti otkad ja tebe znam?"

"Hipten godina."

"E, pa prije hipten godina ti si mi u Licima objavio priče."

"Da me ubiješ ako se sjećam."

"Objavljivao sam tada pod pseudonimom ili pod pseudonimima. Dobio sam nekoliko književnih nagrada na konkursima za priču, svi su me hvalili, ali nikad knjigu nisam objavio..."

"Jaka je ova loza", pomislio sam i upitao ga: "A, što?"

"Najednom mi je nešto puklo u glavi - kvrc. I, gotovo. Nikad ništa do kraja nisam izveo... Jebi ga... Ima li još te loze?"

Htjedoh mu reći da mi samo ne priča kako je bio pilot lovac u Drugom svjetskom ratu, ali ga nisu primili zbog sijede kose, ali već je svanjivalo i pomislih kako mu, ustvari, trebam biti zahvalan što mi je pomogao da prođem kroz jednu besmisleno noć.

Popio je čašu naskap i sam se sebi nasmiješio:

"Što jest -jest, nakar'o sam se dobrih ženskih."

Dosadni golubovi su se počeli kupiti na prozoru, a on je dodao:

"Ima nešto što sam doveo do savršenstva. Kamenom sam mogao pogoditi pticu u letu. Znaš, bila su to ona vremena kad se raja protiv raje nije tukla utokama i noževima, nego kamenicama. To mi je do dana današnjeg ostalo."

Kad smo ujutro izlazili iz kuće, uhvatili smo kraticu kroz dvorište. Sagnuo se i uzeo kamen sa zemlje, zafrljacio ga i skinuo jednog goluba s krova. Progundao je: "Majku vam jebem." U očima mu je zaiskrila tolika mržnja da ga nisam mogao ne upitati:

"Šta to toliko imaš protiv golubova?"

"Podsjećaju me na ljude. Okupljaju se bez veze i samo seru."

* * *

Opet smo otišli kod Solde na kafu. Razmaknuo je zavjese i pokucao na staklo izloga - na tramvajskoj stanici je stajala gomila ljudi, ali samo se jedna žena, jedna prelijepa žena osvrnula, usne joj se razvukle u osmijeh, uletjela je u kafanu i zagrlila Rileta, milovala ga po kosi, ljubila mu čekinjave obraze, a meni je bilo neprijatno pa sam otišao do klozeta...

Kad sam se vratio, nije je više bilo.

Pitao sam ga:

"Jeko ti nao?"

"Nekad sam je volio", kratko je odgovorio i skrio pogled.

"Šta je sad?"

Potapšao me je po koljenu:

"Ti si nikakav pisac. Morao bi razlikovati prošlo i sadašnje vrijeme."

Fantastiku od realnosti."

DROT OSTAJE DROT

Bio je nepokolebljivi branitelj "socijalističkog samoupravljanja", a kako je, uz to, radio u SUP-u ili DB-u, dali smo mu ime Berija.

Ne znam kakav mu je posao bio, ali pretpostavljam da je bio provokator.

Upoznao sam ga davno, kad me je uvukao u haustor i ponudio na prodaju jednu berettu. Baš kao da je pištolj tegla kiselih krastavaca i kao da se oružje prodaje u granapima. (Pogotovo u ono vrijeme.)

"Ali, bez metaka", napomenuo je.

Cijena je bila smiješno niska i ja sam se htio na tome nešto ose-vapiti, pa sam njegovu ponudu prenio jednom starijem i iskusnijem jaranu, a on je samo prezrivo frknuo:

"Ne budali. Zar ne znaš da je on ala?"

Kasnije mi je bilo sumnjivo, jer kad god bismo stajali u Korzu ili sjedili u Pozorištu mladih, kad god bi se on napio (ili je folirao da je pijan?), osuo bi drvlje i kamenje na renovice, mikuliće, kurtoviće, vikendice, vile, skupoću, inflaciju... Ne bi li, valjda, našao istomišljenika i prijavio ga "tamo gdje treba".

Raju nije mogao navući na tu foru, pa smo mu odgovorili: "Daj, Berija, pusti šuplju priču."

Nikad me nije zaboljela glava od njega. Čak mi je i pomogao da izvadim svoj prvi pasoš.

Otišao sam s njim na pasoško odjeljenje, a on me pitao:

"Imaš li potvrdu o nekažnjavanju?"

"Jok."

"Imaš li potvrdu da si služio vojsku?"

"Nemam je. Ne mogu je ni imati kad nikad nisam služio vojsku."

Zakolutao je očima:

"Imaš li rodni list?"

Odmahnuo sam glavom.

"Imaš li barem svoje slike? Ne mogu na tvoj pasoš staviti svoje."

Dao sam mu slike, a on mi je rekao: "Idi ispuni zahtjev i dođi sutra po pasoš."

Tako je i bilo.

Još prije rata mu je lako bilo da promijeni dres, pa je sa onim žarom s kojim je branio "komunizam", sada svoj "talent" stavio u službu "nacionalnih interesa". Metode rada su mu ostale iste. Svakom je stavljao "bubu u uho": "Ovo se neće dobro završiti." (Nažalost, bio je u pravu.)

Svi smo bili zadržani svojim mukama i tamnim slutnjama, pa mu niko nije odgovarao - samo smo rezignirano odmahivali rukom.

Pomogao mi je u tome što mi je preko veze našao mjesto u Vojnoj bolnici. Taman se u to bio oženio jednom bolničarkom, koja bi bila i zgodna da joj nije bilo tog lisičijeg izraza na licu, te bahatosti koja je naprosto vrištala iz nje:

"Ovo ja nisam zaslužila. Zaslužila sam mnogo bolje."

Ogorčena povlasticama koje sam uživao (pušenje u sobi, posjete u bilo koje doba, izlazak u grad kad god poželim...), naročito se meni bila naklatila na kosti: na čistu pidžamu sam čekao danima, nalazila je načina da me u jelu zaobiđe ma i najsitniji komadić mesa, a injekcije mi je davala s nekim krvničkim merakom...

Taj odnos se promijenio kad su mi jednog dana u posjetu došli Gordana Magaš i Halid Bešlić. Gledala ih je (a i mene kroz njih) zadivljeno, jer oni su bili nešto što je ona oduvijek sanjala, a što nikad neće biti.

Prije samog početka rata, Berija se rastavio od nje, a i ja sam ostao bez žene, pa smo više vremena provodili zajedno i pravili neke planove za budućnost - baš kao da je budućnost postojala.

Rat se stušio na nas svom nesmiljenošću i nije nam preostajalo ništa drugo nego da papagajski ponavljamo:

"Ne može ovo dugo trajati. Ne može Svijet ovo dopustiti..."

A, trajalo je sve duže i Svijet je dokazao da itekako može dopustiti sve gore i gore užase.

Dobio sam garantno pismo od sestre iz Amerike i nisam mogao da mu se ne povjerim. Samo sam tražio način da se ispalim van. "Možeš ti to", govorio mi je, "Kad stigneš u Ameriku, pošalji i meni papire."

Ispunio sam obećanje i on se obreo u Americi za jedno mjesec dana. Primio sam ga sebi na stanovanje - tako je bilo jeftinije.

Radio sam tada u Western Innu kao kuhar, a i njemu sam našao posao - da pere suđe.

Jednog dana je u jeku svoje predizborne kampanje u hotel stigao i Robert Dole. Poznato je da je on bio glavni oponent vojne intervencije u Bosni, pa se nisam mogao sudržavati: "Šupak jedan. Najradije bih mu se krvi napio."

Vratio sam se s pauze za ručak, a prišao mi je šef i rekao: "Dario, ovo je slobodna zemlja - svako ima pravo da govori šta hoće, ali mi ovdje prijatnije uzimamo za ozbiljno. Pazi šta pričaš. I pred kim." (Tek nakon niza godina mi je sinulo u glavi da sam upadicu o Bobu Doleu izgovorio samo pred Berijom.)

* * *

Berija je prošle godine bio u posjeti Sarajevu. Donio je veliku bocu Jack Danielsa i sjeli smo kod mene.

Pitao je:

"Da nemaš koka-kole?"

"Nemam. Trknuću u granap da kupim."

Vratio sam se za pet minutu i prvo što sam primijetio jeste da mi je "neko"

preturao po slikama...

PROGONSTVO U SEBE

(Muhamedu Poplati)

Drevni kesten u dvorištu ispred Hamićeve radnje posljedni put je zašuštao svojim zelenim rukavicama u jesen 1991. godine.

Dubravko, Hamić i ja smo sjedili u hladu i čekali četvrtog za "zing".

(Doduše, bio je tu i Ćoro, ali on je vazda bio kokuz, pa se na njega nije moglo računati.) Čekali smo jal' Smaju, jal' Tihu - neko je morao naletjeti.

Dvorište, od Ibrinog podruma Ćilipi već je bilo "pokaldrmisano" pivskim čepovima, a mi da bismo ubili vrijeme, prvo nabrojismo svih pedeset američkih država - ko je razmišljao duže od deset sekundi - morao je platiti gajbu piva!

Vladala je iscjeljujuća, popodnevna tišina; samo su s kasetofona pičili Dire Straits i Money for Nothing.

Ćoro predloži da počnemo partiju, da će on igrati na dug, ali ga odjebasmo: "Samo pare pod pepeljaru. Jesi li to dobio inspiraciju u pjesmi: pare nizašta?"

Tad se neko dosjeti da igramo životinja.

Kako? Jednostavno: jedan počne s imenom neke životinje, a drugi treba nastaviti - važno je isto pravilo: deset sekundi za razmišljanje i ako ne nastavi - gajba piva.

Počeli smo sa slovom "B".

Izredali su se bizoni, bufala, boe konstriktori, bukači, bakalari, bjelice, brancini, bubašvabe, bubamare, buhe, bube-rusi, babuške, babuni i izbor je bio sve manji, pa se prešlo na improvizacije...

Hamić je rekao: "Buhokot!"

"???"

"Pas - na njemu se lijegu buhe."

"Žiri" mu je priznao odgovor jer, bilo kako bilo, stići će gajba piva, a to je i bila (osim malo takmičarskog duha) jedina svrha ove "igre".

Dubravko "iz rukava" izvuče blavora, a ja se nađoh u neobranom grožđu, a onda uskliknuli:

"Biban!" (Dubravko Bibanović - režiser.)

"De, bolan, Daco, rekli smo samo se životinje pikaju."

"E, ljudi moji, nije on kod vas stanovao. Pojma vi nemate kakva je to životinja. Redak zver."

Hamić je opet ponovio:

"Buhokot."

"Ne zajebaj - jednom smo ti priznali. Ali šta ti je sad to opet?"

"Mačka."

"Zaboravi."

Hamić se namrštio, a onda mu se lice ozarilo: "Bosanac."

Nismo mogli da mu ne priznamo odgovor, pa je na Dubravka bio red da ode po gajbu pive.

Već slijedeće godine je kesten bio posječen.

Kao i Hamić, kao i Čoro. Dubravko i ja smo skončali u Americi, Smajo i Tiho su u Kanadi.

* * *

Deset godina kasnije, sjedim kod Tičara s Avdom. Jutros u sedam sati mi je neko grebao na vrata i na pamet mi nije padalo da otvorim, a onda sam začuo drag glas:

"Dacika, Dacika... To sam ja."

Stoji na vratima, s flašom loze u ruci, i pjeva: "Smej se, smej se..."

Hoću da mu kažem da sam već odavno daleko od "smejanja", ali prešućujem i tražim dvije čiste čaše. To i nije baš lagan zadatak...

Sjedimo i čekamo devet sati kada se Tičar otvara. Ja mu ponosno pokazujem nagradu što je moja kćerka Nevena dobila na nekom konkursu za poeziju u Americi, a njemu se lice natmušti.

"Tužno, tužno..."

"Šta je tu tužno, Avdo?"

"Pa, ne želiš valjda da ti kćerka krene tvojim putem?"

Pomislih: "Ne samo da je tužno - nego je i jezivo."

Kada sam Avdu ispratio na taksu, vratio sam se u kafanu gdje su prerano matuhi starci (samo par godina stariji od mene) jedan drugom postavljali imbecilna pitanja: "Kako se na šatrovačkom kaže - smeđe boje? Šta je teže - kila perja ili kila olova? Riba i po - kila i po. Koliko je pet riba?"

Muka mi je i odlučujem da se osudim na progonstvo, na progonstvo u sebe. Tri dana sam, umjesto da nešto poradim, da očistim kuću, da sredim papire, ispeglam veš, operem suđe, tumurao po zaleđenim tajgama svoje duše i ponavljao: "Bože, moj Bože..."

Pojavljivao se; kao nejasna prilika u do vratku i "smejao se": "Lako je sada: moj Bože. A, kad sam ja tebe zazivao: Daco, moj Daco, bio si gluh na sve moje pozive."

U ta tri dana sam barem hiljadu puta dizao telefonsku slušalicu, mada sam znao da mi je telefon isključen, oblačio se i opet skidao...

Četvrtog dana sam skontao da veći užas leži u meni, a ne oko mene, pa sam otišao u Tržnicu i na pijacu da kupim zakasnjelu surutku...

Svratio sam u Soko, kod Hame. Vlado me je pitao:

"Nešto mi nisi raspoložen?"

"Nisam. Biću kasnije."

Znao sam da lažem. A, možda i ne lažem, jer doći će i taj dan kad će se ona

pojaviti u dnu Tvrtkove ulice, obasjana crnim svjetlom i pohrliti mi u susret...

Hoću li tad okrenuti leđa i bezuspješno pokušavati da joj umaknem ili ću joj pružiti ruku da me vodi?

To se, barem za sada, ne može znati.

MOLERAJ ŽIVOTA

Te godine sam prvi put i zadnji put išao s majkom i očuhom na more. Ne sjećam se koliko sam imao godina, ali znam da su u modi još uvijek bile one kupaće gaćice što su se vezale samo sa jedne strane, tako da su se mogle skinuti i obući kroz kratke pantalone. Imao sam dvoje: jedne tamnoplave sa žutom prugom preko "piše", a druge žute s plavom.

Kažem, bilo je to tako davno vrijeme kada se "domoroci" nisu trudili da iscijede zadnju paru iz džepova turista, nego smo se osjećali više kao gosti nego kao turisti, a furešti su bili rijetki: slikanje s golubovima ispred Duždeve palače je bilo obavezno, kao i citron sladoled (kako je to zvučalo nobl u poređenju sa vanilijom i čokoladom u Dvije ruže kod Komše) u Gradskoj kafani, a riječi kao što su "lancun", "ponistra", "mudantine", "maestral" zvučale su egzotično, pa su čak i svađe (u kojima je najžešća psovka bila "porka Madona") ličile na pjesmu u poređenju s onim našim, mahalskim, kada bi ulicom odjekivalo: "Fatima! Faaatima!!! Jebo me tvoj čojek - evo, tudena me jebo", hvatale su se žene za međunožje, a muškarci, ispijajući toplo pivo ispred Granapa uživali i smijali se, sve dok im alkohol ne bi došao iz guzice u glavu, a tada bi proradili štosovi, letve, čakije...

"Njihovi" muškarci su po cijeli dan pili bevandu u hladu, do beskonačnosti igrali "briškule", a naveče bi se skupili na Stradunu i nadmetali u pjevanju - nije čudo što smo ih smatrali "pederima".

Odsjeli smo na Lapadu, u kući okruženoj gustim, bodljikavim grmovima kupina i stablima smokava. Na stolu su uvijek bile zdjele kupina i smokava, ali ja sam ranjavao ruke i rizikovao da slomim vrat penjući se na stabla, jer one sa stola nisu bile ni upola onako slatke kao ove svojom rukom ubrane, "ukradene"...

Ubola me osa, pa mi je glava u sekundi narasla kao "Cocin bubanj", ali oblog od maslinovog ulja je učinio svoje, a taman sam mislio da neću morati ići na plažu, jer mi je tamo bilo dosadno pošto nisam znao plivati. Osim toga sam gadno spržio guzicu spuštajući se niz užareni, limeni tobogan ne znajući da ga prvo treba nakvasiti vodom...

Tad još nisu postojale kabine za presvlačenje na plaži, pa sam većinu vremena provodio skriven u žbunju oleandera gledajući žene kako se presvlače.

Sam pogled na sise je činio da mi čuna ukoči (ali, bez ikakvih haira, jer u to doba ga nisam mogao ni izdrkati), a kad bi sjevnuo "muf", došlo bi mi da padnem u nesvijest.

Sve dok me u mojoj zasjedi jednog dana nije ukebao neki "Bosančeros" i odvalio mi šamarčinu od koje mi se zatamnijelo ispred očiju: "Drkadžijo mali, šta bi ti da neko tako gleda tvoju majku?"

Iz tog sam izvukao pouku da golo žensko tijelo mora biti nešto dobro, jer ne bi se bez veze zbog toga dijelile takve šljage, pa sam u budućem životu ljubav uvijek vodio pod svjetlom (osim u rijetkim slučajevima kada bih svojoj izabranici, nakon što bih ugasio svjetlo, čak i glavu prekrivao čaršafom).

Pokušavao sam vrijeme prekratiti u "ribarenju" s mola. Ali, to nije bilo ništa drugo do hranjenja riba.

Dane sam provodio tumarajući okolo, a onda sam naletio na neki objekat u gradnji. Hvatala me je nostalgija kad bih čuo "majstore" kako se deru:

"Tražio sam peticu - jebem te smotana."

"Baci taj čekić da ti ga ne bih nabio u šupak."

Bio sam daleko od Sarajeva...

Tu sam i upoznao Acu Trokutana. S pravom je nosio taj nadimak, jer si mu struk mogao obuhvatiti rukom, a ramena ni pogledom.

Prišao mi je i pitao me odakle sam. Rekao je da je iz Sarajeva, a onda mi pružio crvenu stoji:

"Trknider do trafike i kupi mi dvije Primorke. Nemoj zbrisati -jebaću ti znanje."

Vratio sam se s cigaretama i on me pitao pušim li. Kimnuo sam glavom. Zažmarili smo po jednu, a ja sam se prvi put osjećao kao pravi pravcati muškarac. U to je bilo i vrijeme ručka, pa me pozvao u njihovu kantinu na "hagra". Mlatnuo sam i jedno pivo i kući se vratio k'o zemlja. Majka je mislila da me je spucala sunčanica i stavila mi mokru krpu na čelo i poglela u zamračenu sobu. Od tada sam svaki dan na ručak išao s Acom Trokutanom.

Vratio sam se u Sarajevo i prošlo je ihahaj godina kad sam ga opet sreo. U birtiji San. Na stolu pred njim je ležala kutija "plave Morave", a ja sam prišao i pitao: "Nema više Primorke?"

U prvi mah me zbunjeno pogledao, a onda su mu bljesnuli zubi: "Ma, to si ti, žgepče malo."

Od tada smo se viđali skoro svaki dan: bio je nepresušan izvor viceva, ali što je najvažnije, znao ih je pričati tako da sam se od srca smijao i onima koje sam stotinu puta čuo.

Jedan dan sam mu napomenuo kako bih (najzad) trebao omalovati stan.

"Ma, znaš Aco, nisam ti baš pri parama..."

"De, ne budali - gajba piva i riješen problem."

Stan je sinuo, pa sam ga i iduće godine zvao (mada i nije bilo velike potrebe za molerajem, ali kako sam se uskoro ženio, znajući da je moja "mlada" prava picajzla, htio sam da bude sve cakum-pakum).

"Tststs - koja ti je ovo budala radila?", upitao je nakon što je pogledom prošarao po zidovima.

"Ti, Aco."

"Uh, zaboravio sam to. Ali, znaš, to je naša molerska fora da izbi-jemo veću lovu. Tebi je isto - gajba piva. Hoćeš li da izvučem čizu?"

"Treba li?"

"Nije neophodno, ali da je iluziju visine."

Vratio sam se predveče i sve je bilo u redu, samo mi se čiza činila malo herava. Očito je bilo da je Aco mlatnuo onu gajbu prije nego što je počeo raditi: Rekao sam mu:

"Jeste da je čiza, ali kao da je s kardiograma."

Potapšao me je po ramenu:

"Ništa ti ne brini - to će se ispraviti kada se osuši."

* * *

Sreo sam ga poslije rata i mog povratka iz Amerike.

Još uvijek su ga s pravom zvali Aco Trokutan, ali sad je bio širi u pasu, nego u ramenima. Zubi mu nisu bljesnuli iz više razloga: prvo - nije mu ostao nijedan zub u glavi...

Nakon dvije godine ponižavajuće borbe (iz koje sam izašao kao pobjednik, ali i kao invalid) vratio sam se u svoj stan.

Opet sam angažovao Acu Trokutana.

"Jedino je dobro što ti nije ostalo ništa stvari, pa ih ne moram micati i prekrivati. Inače, valja sve ovo ostrugati, glatovati, preći s dva sloja boje; drvenariju ostrugati i spaliti let-lampom, išmirglati, opet opaliti dva sloja boje i laka... Treba sve iz početka."

Pomislio sam: "Pričaš li ti to, Aco, o mom stanu ili mom životu?" Rekao sam: "Jebaji ga: Nek' stoji kako jest."

KORPICA S RUŽAMA

Moj djed ih je dobio kao svadbeni dar. Ili ih je, čak, naslijedio od mog pradjeda. Bilo kako bilo, godinama se na njima hvatala plemenita patina i davala im izgled dostojanstva i stvari vrijednih poštovanja. Kod mene se ta opsesija njima pretvorila skoro u obožavanje.

Onako sićušan sam stajao pred njihovom masivnošću i visinom i molio ih da se taj dan učiteljica razboli, pa da ne moram ići u školu ili da snijeg zapada ili, čak, da se i ja razbolim, ali samo onako, bez veze, da dobijem neku temperaturicu i ostanem u krevetu cijeli dan čitajući Vinetua.

Bili su napravljeni od pune orahovine, a "glave" su im bile ukrašene korpicama s ružama izrezbarenim u nizinom drvetu. Jedan je bio s policama za posteljenu, veš, košulje, džempere, a drugi samo s jednom prečkom za vješanje kaputa.

Ako već neko nije shvatio - pričam o ormarima.

Drugi su u njima vidjeli samo komade starudije koji samo bespotrebno zauzimaju prostor u jednoj od sobica u kojoj smo živjeli i da služe samo za kotilište stjenica, ali za mene su oni predstavljali kuću u kući. Kuću koja nije imala zidova, granica: beskrajnim okeanima i bijelom samoćom Aljaske sam lutao s Jackom Londonom, ustalanim prerijama, po kojima su se lijeno kretala milionska krda bizona, jahao sam s Old Shatterhandom, brzinom svjetlosti istraživao svemir s Flashom Gordonom...

Djed se vraćao s posla i pitao baku:

"Gdje je mali?"

"Ma, znaš gdje može biti."

"Ružo, moramo razgovarati s njegovim ocem... Ovo više nije normalno. Treba ga odvesti doktoru."

Na tome bi se sve završilo.

Prepoznao bih ljutite korake svog oca po basamacima, a onda uskakao u ormar, u čija sam vrata s unutrašnje strane uvrnuo vadičep za vino i čvrsto ga držao.

Otac je malo bjesnio po kući:

"Gdje je onaj gelibter? Moram da umirem od stida zbog njega..."

Baka je mucala: "Ne znam... Mora biti da je još u školi..."

"Ma, kakvoj školi", obrecnuo bi se otac. "Sad sam bio na roditeljskom sastanku - nije dolazio već više od mjesec dana."

Okretao je mesingani ključ u bravi ormara, ali ja sam vukao s druge strane. Odustao bi i po stoti put rekao baki: "Kad ćete se više kotarisati ove suruntije?"

Pri odlasku bi rekao: "Dopašće on meni šaka", ali ja sam znao da su to samo prazne prijetnje, da će, čim izađe, zaboraviti i zašto je uopšte i dolazio, jer mu je, kao i svakom tridesetogodišnjaku, samo pička bila u glavi. A i došla mu je glave.

* * *

Kad je 1977. godine umro moj djed iza njega je ostalo malo stvari: rešo na kojem je kuhao kafu, štokrla na kojoj je pio kafu, nizak stolić za novine, cigarete i pepeljara i - ormari.

Otišao sam pred Markale i doveo nosače. Kad je vidio one gro-made, jedan od njih me pitao: "Može lji se ovo rastaviti? Ovo se više ispljati ispljati nego nositi."

Pokupio sam raju. Brdo, Zlaja, Rođak, Čuka... su zaustavili saobraćaj u Moskovskoj dok su ih nosili u moj stan. Pri "transportu" je otpala jedna od ukrasnih korpica s ružama. Nismo je našli na stepeništu. Zlaja je hukao: "Imaš li

pive? Daco, nadam se da ćeš me nadživjeti ili da ćeš umrijeti u ovom stanu, da ove monstrume više ne moram tegliti."

Nedavno sam dočekaio bivšu ženu na aerodromu. Taksijem sam je odvezao do stana njene majke. Pitala me je može li kasnije svratiti kod mene. "Zašto ne? Na vratima i dalje piše DŽAMONJA. Nisi promijenila prezime?"

Očekivao sam (nadao se) da će reći neku sentimentalnu glupost kao "da joj je to jedino što je od mene ostalo", "da se osjeća kao da se s tim prezimenom rodila", "da uvijek pomisli na mene kad ispunjava neke formulare u Americi"...

Ona je odmahнула rukom: "Ma, i sam znaš kakva je administracija u Americi. Oduzelo bi mi cijeli dan da ispišem samo papirologiju, da obiđem sto mjesta. A, sam bog zna koliko bi me to koštalo. Ne smeta ti?"

"Što bi mi smetalo? Nemam više vremena da bi mi išta smetalo", promrmljao sam.

"Šta?"

"Ništa. Navikao sam pričati sam sa sobom."

Uskoro je došla. Razgledala je stan: "Ništa nije ostalo od starih stvari?!"

Pokušao sam biti duhovit i pokazao na plastični stolić progoren opušcima, kauč iz kojeg su vrebali federi, klimavi "radni sto", plakar bez vrata... "Sve je ovo staro."

Prethodni stanar je s ormara skinuo onu rezbarenu kotaricu i zalijepio je na dovrtak. (Šta je s ormarima uradio - to ne znam. Možda ih je "ispiljao".)

Pokazao sam joj: "Ostalo je ovo."

Samo ju je okrznila pogledom i rekla: "Sad moram ići. Javiću ti se."

Sjeo sam na stepenice i zapalio. Digao se i pomilovao kotaricu s ružama: bila je hladna i tvrda, bez mirisa.

O kome ja ovo pričam? O kotarici, ili...?

HOMO POLITICUS

Kad pijem, ne slušam šta pričaju ljudi za mojim stolom. Znam da su to gluposti koje sam već hiljadu puta čuo, da ću se samo bez potrebe iznervirati iznoseći neke argumente do kojih oni drže isto toliko kao i do mene. A, i ja do njih.

S vremena na vrijeme ubacim nešto što stvara iluziju da sam se sav pretvorio u uho. Kao: "Jebaji ga." (To uvijek pali.) "Šta ćeš" sam izbacio iz upotrebe, jer se uvijek nađe neka mudrica koja odgovara: "Pivo" i upisa se vlastitoj duhovitosti. I to bi se nekako moglo predurati da me pri tome ne muva laktom u rebra: "Ha, dobar fol?"

"Ma, nek' se živo i zdravo", "Tako ti je to", "Ničija nije do zore..." samo su

dio fraza koje ne znače apsolutno ništa, ali se uklapaju u svaku situaciju kad siromašni duhom preuzmu bank za stolom...

Pa, šta onda, koji kurac, radim u kafani?

Muljam providnu krišku limuna po čaši votke, pokušavam se sjetiti prezimena one Dubrovčanke Jagode... kako li joj ono bješe prezime?... ma, one što je pravila tapiserije; ljutim se na sebe što mi stalno izmiče, baš kao da je njeno prezime ključ koji će riješiti sve moje probleme; gledam vještačko cvijeće pobodeno u žardinjere s pravom zemljom i ne mogu dokučiti svrhu što li ga gazdarica svako jutro zalijeva; upoređujem vrijeme na zidnom satu sa svojinu ručnim kao da ne znam da je na oba moje vrijeme isteklo; pokušavam uhvatiti ulomke razgovora sa susjednog stola ali, pošto sam nagluh, samo po gestikulacijama mogu skontati da se i tamo pričaju iste gluposti kao i za mojim...

Kad ne pijem, niko mi ne prilazi za sto. Šolja čaja kao da odbija ljude. Čitam novine (u stvari, više tragam za tipografskim greškama nego što pratim besmisao napisanog, ali njih je previše, pa mi to brzo dosadi) i lagano se drogiram glupostima: jedna od perjanica našeg novinarstva, književnosti, esejistike, svakovrsne kritike je napisala tekst o Grahamu Greenu (skinut s interneta) povodom neke godišnjice njegove smrti (rođenja ne može biti, jer je rođen 1904. godine - toliko znam i bez interneta): Nabrajaju se tu svi njegovi romani: od Trećeg čovjeka do Mirnog Amerikanca, a biber po pilavu je fotografija Granama Greena, ali onog Indijanca što se proslavio u Kostnerovom filmu Ples s vukovima.

Haug. Šta drugo da kažem?

Sam sjedim za stolom za četvoro, a u kafanu ulaze četvorica novopridošlica, pa me gazdarica moli da se premjestim za sto u čošku, kod Ibre. (Tako sam mu i saznao ime, mada se već godinama srećemo na istom mjestu i kimnemo jedan drugom glavom na pozdrav. I to je sve.)

Ibro svako jutro čita novine i popije po četiri konjaka u preciznim, petnaestominutnim razmacima - niko ga ne benda, a ne bi se baš dalo reći da je i njemu baš stalo do nečijeg društva.

Baš kad je ispio svoju "gidu", pažljivo presavio novine, odbrojao šest maraka na sto, vrijeme se nahorozi i poče liti kiša i iz neba i iz zemlje. Ibro postaja koji minut na izlazu, a onda opet sjede za sto i samo podiže praznu čašu u pravcu šanka, a mene išaretom upita hoću li ja još jedan čaj.

Pristao sam i, kao zadnji papak, baš kao da me taj čaj na nešto obavezuje, upitah: "Vidjeste li Vi ovog sranja u Trebinju i Banjoj Luci?"

On odmahnu glavom: "Politika me ne interesuje."

Kiša se zarekla da će cijeli dan padati, a to se moglo i očekivati, jer sam objesio veš na prozor.

Na mene je bio red da zovnem piće. Baš kao i ja maloprije, Ibro je sad osjećao neku vrstu obaveze, da mi objasni: "Stariji sam od tebe, pa imam pravo da ti kažem. Nagutao sam se ja u životu politike. Nagutao i sve povratio. Kakva je razlika između Demokratije i Diktature? Nikakva. U demokratiji ti dozvole da

glasaš da bi se ponašao po njihovom, a u Diktaturi se ne zajebaju s tim glasanjem: šuti i radi ono što ti se kaže. Imaj svoje mišljenje, ali se ne slaži s njim. Ako ti je do mišljenja, trči u CEKA, Predsjedništvo, Parlament, ili kako se to već ne zvalo... Moj otac je, što bi Sidran rekao, proveo godine na službenom putu. Ne sjećam se koliko dugo. Sjećam se samo da sam se svaki bogovjemi dan u školi tukao s drugom djecom, jer sam, kao mačka praznu konzervu okačenu o rep, vukao "grijež" svog oca, jer je moj stari "planirao atentat na druga Tita"... Sjećam se dopisnice što smo je majka i ja primili s otoka neobilježenog ni na jednoj nautičkoj mapi: OVDJE MI JE DOBRO - PO CIJELI DAN SE SUNČAM. RADIM NA GRAĐEVINSKIM RADOVIMA. IMAM MNOGO PRIJATELJA. MNOGO SE TOGA MOŽE NAUČITI. ŠEFOVI SU VIŠE NEGO ZADOVOLJNI MOJIM NAPRETKOM. PUNO VAS VOLI... Jednog dana se vratio s drvenim, vojničkim sandukom. Nisam ga prepoznao. Samo po očima. Kao da je to bilo sve što je ostalo od njega. Palio je Dravu jednu na drugu, hodao po kuhinji, a onda bi me posadio u krilo i milovao po kosi, ponavljajući: Šta sam vam uradio, šta sam vam uradio, šta sam vam uradio? Plakao je kad je mislio da ga niko ne vidi: Nema gore stvari od očevih suza. Bližio se kraj školske godine, osmoljetke. Htio sam se upisati u gimnaziju, ali šanse su bile tanke. Onda me je otac, baš kao nekad, posadio u krilo, pogledao me je očima koje nikad prije nisam vidio, rekao mi glasom koji nikad prije nisam čuo: Slušaj me dobro sad: sutra ćeš otići u školu i prijaviti se direktoru. Reći ćeš mu da si, tražeći kliker, ispod ormara našao Staljinovu sliku. Ali... Ništa "ali". Uradi k'o što ti se kaže. Dok sam još bio u školi, oca su odveli na "informativni razgovor". Nije se vratio, nije pisao, nije bilo glasa od njega... Nisu me primili u gimnaziju...", završio je Ibro.

Tupo sam gledao pred sebe. Kao da sam popio litar votke, a ne čaja.

"Izvini. Popio sam malo. Hoće li ovo ikad prestati?", pokazao je na sivu zavjesu kiše.

"Neće", rekao sam.

"Hoće", rekao sam.

KRATKI PODSTANAR

Zaboravio sam kako život može biti lijep. Grčevi u stomaku su utihnuli, a kao da mi je i natečeni stomak malčice splasnulo i bjeonjače mi donedavno boje konjaka, dobile boju tankog špricera. Jeste da me je bolio svaki mišić u tijelu, ali to je bio onaj zdravi bol, a ne ono mučno jutarnje izvlačenje iz kreveta kada sam smožden noćasnjim snovima koji sve više liče na stvarnost; cijeli dan sam spremao stan, prao pločice u kupatilu i kuhinji, trpao zimsku garderobu u torbe,

brisao prašinu, vraćao razbacane gramofonske ploče u njihove omote...

Razlog je bio taj što me je jučer zvao moj prijatelj Idriz iz Tuzle i pitao može li njegov jaran prespavati neko vrijeme kod mene.

Rekao sam mu da nema problema, ali: "Idrize, znaš kako ja živim..."

"Ne brini ništa. Nije on nikakva picajzla, a, osim toga, bio bi samo nakratko: dobio je posao u Sarajevu, a skoro će i stan."

"Kako ti kažeš, Idrize."

Skuhao sam čontru kafe i sjedio kraj prozora. Podupro sam leđa jastukom, a noge stavio na drugu stolicu i, ne razmišljajući o svemu onom o čemu bih morao, punio pepeljaru opušcima i gledao kako se oblaci navlače nad nebo iznad Jevrejskog groblja. Uskoro su i prve krupne kapi kiše zasule krovove, a kratki naleti vjetra su ih prskali i po mom licu, ali nisam zatvarao prozor. Samo sam premjestio pepeljaru.

Bio je to kratak nalet, nebo je opet sinulo. Kontao sam skuhati još kafe, ali je zazvonilo zvono na vratima. (Na Idrizovog jarana sam bio potpuno zaboravio.) Bio je niskog rasta (čak tu nisu pomagale ni kaubojske čizme s visokom petom, koje sam kasnije primijetio) i širokog osmijeha: "Dario?"

Potvrdio sam. Pružio mi je ručicu, meku i njegovanu, s dija-mantskim prstenom koji je bio premalen da bi se radilo o "dupljaku". Predstavio se, a ja sam, kao i obično, prečuo njegovo ime. Zbunjeno je stajao na vratima, jer sam potpuno smetnuo s uma kojim je poslom došao. Uveo sam ga u kuću i pokazao mu njegovu sobu. Nije se baš imalo šta pokazati: željezni krevet (ružan kao sam đavo), koji sam dobio od neke humanitarne organizacije, stolica i sto, koji sam ja koristio za peglanje, ali koji je, s obzirom na njegovu visinu, njemu sasvim lijepo mogao poslužiti kao radni, električna grijalica...

Iz zidova su virile žute plinske cijevi, ali bez priključaka i ventila. Učinilo mi se da sam osjetio razočarenje u njegovom glasu: "Plin vam nije priključen?"

"Nije mi došao na red", odgovorio sam, a pomislio: "Koji će ti kurac plin usred ljeta?"

Pokazao sam mu kuhinju koja je sva blistala od čistoće i osjetio se pomalo povrijeđenim što je on sam preletio pogledom preko mog truda. "Telefon je ovdje, ali, nažalost, nisam plaćao račune, pa mogu samo primati pozive..."

Nasmiješio se i izvadio mobitel iz džepa: "I ja volim one starinske, pogotovo one crne, bakelitne, ali šta se može: živimo u takvo vrijeme. Bez ovog se ne može - pogotovo u poslu."

"Izvinite, ali ja ne upitah čime se bavite."

"Informatika", kratko je odgovorio.

Uveo sam ga u kupatilo, a on je, kao dijete, pljesnuo rukama: "Kakva divna kada! Mrzim tuš-kabine."

Ne bez zlobe sam pomislio: "Ti u njoj možeš i plivati."

"Imate li cigaretu", upitao me. Pružio sam mu kutiju i upaljač. "Hvala. Ostaviću za kasnije..."

Prešao sam na poslovni dio:

"Je li vam puno tristo maraka mjesečno? Stanarinu i struju dijelimo..."
"A, ne, ne. Ja ću plaćati struju. Znae, zimogrižljiv sam, a imam i metar elektronske opreme..."
Tek tad primijetih da je došao praznih ruku. "A, gdje su vam stvari?"
"Ima toga puno. Naročito knjiga, pa će mi jaran to sutra dovesti kolima."
"Dobro, ja ću vas sad ostaviti..."
Zaustavio me je na vratima: "Umalo da zaboravim." Iz novčanika je izvadio tristo maraka.
"U haustoru nema svjetla, pa budite pažljivi", upozorio sam ga.
On mi je mahnuo rukom: "Ne vjerujem da ću večeras izlaziti."
Hodao sam sa tristo i nešto maraka u džepu, veče je bilo prekrasno, a ja sam se opet osjećao kao i obično - bijedno. Na pamet su mi padale samo stvari koje mi je Ijekar strogo zabranio: čevapčići - ništa s roštilja, burek - premasno, mućkalica - ljuto ni za živu glavu, cola - niks gazirano, sladoled za stomak... od konobarica u mini suknjama me nije dijelilo samo neprobojno staklo, nego i cijela vječnost.
Često se osjećam sam, ali nikad u životu se nisam osjećao samijim. Na povratku kući sam svratio kod Solde na čaj, prelistao novine i vidio da su šupci štampali prošlonedjeljni TV-program.
(NASTAVLJA SE)

KRATKI PODSTANAR (II)

Popio sam još jedan čaj. Pa, još jedan. Obzirni ljudi su se ponašali obzirno i pristojno prema meni, a kreteni (kako bi drukčije?!) kretenski. Nije mi godila ni pristojnost ni kretenluk, ali sam odlagao odlazak, jer mi se baš nešto nije pričalo s nekim koji se bavi informatikom.

Zgrada je blistala kao novogodišnja jelka: sva svjetla u stanovima su bila upaljena, a svjetlost iz otvorenih vrata se prosipala po stepeništu. Dok sam se penjao, pratio me je muk. Tek kad bih se popeo na sprat više, začulo bi se prigušeno kokodakanje.

U stanu su me čekala dva policajca. Osjetio sam smrad gareži.

Prvo što sam pomislio bilo je: "Mora da je onaj napravio neko sranje."

Ni slutio nisam kakvo.

Mladi policajac, s kojim sam često pio kafu kod Tičara, preko puta Policijske stanice, pokušao je svom zdravom, rumenom, seljačkom licu dati izgled prekaljenog veterana, a kad sam ga oslovio imenom, lice mu je još više buknulo, pa je, sasvim nepotrebno, popravio remen s pištoljem, lisicama i baterijskom lampom. Drugi me nije ni pogledao. Sjedio je u hodniku i prelis-

tavao Playboy. Na jeziku mi se formiralo pitanje: "Šta se ovdje dešava?"

Nisam ga uspio izgovoriti, jer me je onaj na vratima, nakašljavši se, preduhitrio:

"Vi ste Dario Džamonja?"

"Ja sam."

Zapisao je to u blok. "Ovdje stanujete?" Potvrdio sam. "Adresa?"

Onaj drugi je spustio Playboy i zaustio da nešto kaže, ali je samo odmahnuo rukom i zijevnuo iz dubine svojih pluća, digao se sa stolice i ušao u sobu očito tražeći nešto čime bi ubio vrijeme, a kad nije ništa našao, opet se vratio Playboju. U međuvremenu sam nastavio odgovarati na stupidna pitanja: "Kranjčevića 9/IV, Sarajevo."

Kao da se malo zbunio, pa me je ljudskim glasom pitao: "Piše li se Kranjčevića ili Kranjčevićeva?"

Za trenutak sam se osjetio kako sam žrtva Skrivene kamere, ali mi je onaj vonj gareži draškao nosnice i, onako, s vrata, pokušao sam otkriti tragove požara.

Tek kad sam pokazao ličnu kartu, bilo mi je dozvoljeno da uđem u svoju kuću. Uhvatio sam policajca u raskoraku, pa sam uspio upitati:

"U čemu je stvar?"

"Polako, polako... Doći ćemo i do toga. Kad ste izašli iz kuće?"

"Oko šest!"

"Kad ste se vratili?"

"Sad!", skoro sam se proderao i prvi put nakon mjesec dana osjetio da bi mi dobro došlo piće. Duplo.

"Šta ste radili u međuvremenu?"

"Šalabajzao sam po gradu."

"Jeste li negdje svraćali?"

"Kod Solde. Sjedio sam od sedam do sada. Ima stotinu svjedoka koji će to potvrditi. Popio sam nanu, kamilicu i šipurak..."

Onaj drugi policajac je izgubio živce: "Daj, ne zajebaji više čovjeka. Završi to, pa da idemo."

Onaj prvi se povukao, zauzeo stav uvrijeđene seoske mlade, a drugi je (hvala Bogu!) uzeo stvar u svoje ruke:

"Gospodine, u vašem stanu se dogodila nesreća. Jeste li dugo poznavali Murisa Hasanovića?"

"Koga?!"

"Čovjeka koji je pronađen u vašoj kadi. Očito je da se kupao i da je grijalica s veš-mašine upala u vodu i..."

"I? Šta je bilo?"

"Nimalo prijatan prizor. Je li vam bio prijatelj?"

Odmahnuo sam glavom: "Tek danas, popodne sam ga upoznao. Preporučio mi ga je zajednički prijatelj iz Tuzle, Idriz. Planirao je ostati nakratko. Dok ne dobije stan u Sarajevu. Nemam Idrizov broj telefona. Ustvari, imam, ali ga ne

znam na pamet. Tu negdje imam njegovu vizit-kartu..."

"Prepisaću je. Možda bi bilo bolje da mu vi prvi javite. Možete slobodno ući u kupatilo, tijelo je već odneseno."

Kada je bila crna kao da je neko u njoj ložio vatru. Na veš-mašini je bila pažljivo složena odjeća. Povrh nje - mobitel. Pored kade su stajale kaubojske čizme s visokom petom.

"Ovo su njegove stvari? Morate potpisati zapisnik. Ne trebate ništa brinuti. Kad se nesreća dogodila, iskočio je glavni osigurač u zgradi. Prolazeći pored vaših vrata komšije su osjetile smrad paljevine, a kako niko nije odgovarao na lupanje, a vrata su bila zaključana, provalili su unutra... Onda smo mi došli. Vjerovatno ćemo vas još trebati, ali ništa ne brinite. Imate li nekoga da noćas prespavate. Znaite, nije baš prijatno..."

"Nemam nikoga. Biću u redu, hvala vam."

On je dodirnuo šapku na pozdrav i krenuo niz stepenice. U glavi drugog policajca se motalo još bezbroj pitanja. Barem smo u nečem bili isti. Dok su silazili niz stepenice, vrata su se zatvarala i stubište je tonulo u mrak i razočarenje što i mene ne vode s lisicama na rukama. Kakva bi to tek priča bila!

Televizoru je riknula katodna cijev, a i bojler je ciknuo.

Pomislio sam kako sam zaboravio predati onih tristo maraka, a onda sam pored pisaae mašine u pepeljari primijetio samo jedan dopola ispušen opušak. U mašinu je bio uvučen papir na kojem je tuđim "rukopisom" pisalo: NEMAM HRABROSTI DA PRIZNAM DA ME JE STRAH.

Opipao sam džepove i vidio da sam ostao bez cigareta. Pažljivo sam ispravio onaj opušak i zapalio ga.

Šta biste vi uradili na mom mjestu?

(KRAJ)

NOVINAR IZ ROŽAJA

Kad sam prošli put išao u bolnicu, ušao sam sa rukama u džepovima pantalona i kutijom cigareta i upaljačem u džepu od košulje: mislio sam kako ću se natezati da mokraćom napunim epruvetu, kako će me kucnuti po koljenu gumenim čekićem, poleći me na ležaj u ambulanti i tražiti da pogledom pratim kažiprst koji mi se miče pred očima, malo se namučiti dok mi nađu venu i uzmu uzorak krvi... Onda će mi dati neke svemoguće pilule, nabiti me nogom u guzicu i poslati kući, reći mi da se za sedam dana javim na kontrolu...

Sad sam znao (ili se barem nadao da znam) šta me čeka: stajao sam ispred spakovane torbe i pokušavao se sjetiti jesam li šta zaboravio. Papuče su tu, pidžama koju nikad nisam obukao, tri potkošulje, sedmero gaća, četiri peškira,

pribor za brijanje, sapun, šampon, dvije olovke, blok papira, tri knjige na engleskom (duže će mi trajati da ih pročitam), nož, kašika, viljuška, šolja, četiri rolne toalet-papira.

Sve je tu!

Češalj! Jebo me češalj - to sam zaboravio.

Da - i karticu za telefon i adresar.

Sad sam ležao na leđima, s cjevčicama infuzije zabodenim u obje ruke i buljio u strop. Sat sam skinuo s ruke, jer ovdje vrijeme ništa ne znači: mjeri se bljutavim doručkom, ručkom kod kojeg je jedina dobra stvar što ga ima malo, večerom koja je samo varijanta doručka. I intervalima kad trebam uzeti lijekove. To je obično u doba kad me ljuljne spasonosni san.

U pauzama, kad su mi mijenjali boce s infuzijom, izvalio bih se na bok i pokušavao čitati, ali su se stranice pretvarale u uzavreli mravinjak slova i nisam mogao uhvatiti smisao jednoj-jedinoj riječi.

Tako me jednog dana moj sobni komšija zamoli da mu posudim knjigu. (Kad sam tek, prvog dana, došao u bolnicu, u sobu, nisam ni primijetio da neko leži na krevetu. Izgledao je prazan, sa neraspredjenom posteljinom, a onda je ispod čaršafa provirila strašno izborana glavica, sa uredno zalizanom kosom i razdjeljkom na lijevoj strani. Ispod pokrivača su se pojavile i ručice, više nalik majmunskim šapama nego ljudskim rukama. Stresao sam se od jeze i gađenja, jer mi je pred oči izašla slika Lagerkvistovog Kepeca.)

Dobacio sam mu knjigu Michaela Reynoldsa Hemingwax - The American Homecoming. Već istog dana je došao dopola, a onda je odustao:

"Ja ti ovo, majoviću, ništa ne razumijem."

"Pa, znaš li engleski?"

"Jok ja."

"To ti je na engleskom..."

Lupio se šapicom po čelu: "Ma, zato je to... Bilo je meni od početka sumnjivo, ali se sve premišljam da ne uvrijedim čovjeka..."

Jednog jutra je u vizitu došao doktor H.B. i pitao: "Kako nam je novinar danas?"

Od ogromnog, natečenog stomaka mogao sam vidjeti samo nožne prste kako vire ispod pokrivača i baš sam razmišljao kako bi zgodno bilo da u pupak zabijem bosanskohercegovačku zastavu. Htio sam mu reći kako se osjećam isto, ali da primjećujem stanoviti napredak, jer sam jutros, kad sam pišao, prvi put vidio vlastitu kitu, ali sam se suzdržao, jer doktor je bio fin čovjek i, kada me je primio, sa istinskom zabrinutošću i čuđenjem me je pitao: "Pa, gospodine, šta ste čekali do sada?"

Bila bi to duga priča da sam pokušao objasniti, pa sam samo rekao:

"Bilo me je stid."

"Čega vas je bilo stid?"

"Što sam toliko dugo čekao."

Nisam mu ni rekao da me boli svaka koštica, svaki mišić, svaka vlas, jer bi

mi objasnio da se radi o apstinencijskom sindromu, mada već dva mjeseca nisam ni kapi okusio. Elem, moj ti komšija nije prečuo ono "novinar", pa mi se odmah pohvalio:

"I ja sam ti radio ko novinar."

"Gdje?", nezainteresovano sam upitao.

"U Rožaju."

"Za koga si radio?"

"Za sviju! To je bilo prije rata. Politika, Borba, Oslobođenje... Najviše su išle Politika ekspres i Sport i Sportske novosti... Znaš, svi su kupovali novine, ali je malo ko znao čitati, držali su ih na stolu samo da se prave važni. Ja sam opet kupio novine sa stolova i opet ih prodavao. Jednom mi se desilo - znaš, ovo je malo humoristično - prodam ti ja čoljeku novine, a on će ti meni: Ovo su stare! Ma, kako stare, eto ih ko ispod čekića. Pogledaj datum. A, što je ukrštenica riješena? Zirka on lukavo na mene. Daj da vidim jeste, bogami! A, ja ću ti njemu: postoje ukrštenica već riješena, e sad ti više nisu dinar, nego dva - ne moraš se ti mučiti. E, jesam ga, da prostiš, zajebo."

Kako je vrijeme prolazilo, sve mi se činilo da se onaj "novinar iz Rožaja" smanjuje.

Da ne bih ispao lud, nisam ništa rekao doktoru, nego sam ga samo pitao od čega boluje. On mi je odgovorio pitanjem: "Šta misliš koliko godina ima? Znam da izgleda kao da mu je sedamdeset, ali po nalazima kičme ne može mu biti više od četrdeset. To je neki poremećaj u žlijezdama koji uzrokuje naglo starenje. Primili smo ga kao hitan slučaj, bez ikakve dokumentacije. Pri tom pati od amnezije ili je u ovom slučaju primjerenije reći - od senilnosti."

* * *

Jedne noći sam kroz san čuo sestru kako nekoliko puta kuca na vrata klozeta. Onda je ušla unutra, vratila se, podigla jastuk, skinula pokrivač i čaršaf sa kreveta, protresla ih i nešto je (ili mi se to samo učinilo) palo na pod ne prouzrokujući jači šum nego kad se opušak cigarete ugasi u fildžanu kafe.

Ujutru je njegov krevet bio uredno složen. Pitao sam doktora šta se desilo s njim, a on mi je odgovorio da je premješten na drugo odjeljenje.

"Saznaste li, makar, kako se zove?"

Doktor je slegnuo ramenima, a ja sam ostao u krevetu grleći, privijajući na prsa svoju tek izašlu knjigu.

Ponavljao sam: "Ja nisam novinar iz Rožaja, ja nisam novinar iz Rožaja, ja nisam novinar iz Rožaja..."

INKUBATOR

Na portirnici u Redakciji bila je jedna koverta za njega. Samo njegovo ime, bez marke. Nije bila čak ni zalijepljena. U liftu je pročitao list papira: uobičajena moralno-politička lekcija, ali, mora se priznati, odmjerena. Zadnja rečenica mu je privukla pažnju: "Vi niste ništa drugo do inkubator tuđih ideja, života i sudbina."

Nije bilo potpisa žene koja je to pisala. (Bio je siguran da se radi o ženi. Ne samo po rukopisu, nego i po tom izričitom, bespogovornom završetku koji ne ostavlja mjesta za dalju raspravu. Žene to uvijek rade - izbace te na suho, baš kad ste pomislili da je to tek početak priče, da se stvari daju razjasniti. Nije važno koji metod koriste: da li se dižu od stola i idu "napudrati nos" ili to zapečate suzama.)

Baš ga je bilo briga, ali, svejedno, dopalo mu se to što je napisano. Samo mu je jedna stvar bila nejasna: da li je mislila na onaj inkubator u kojem se razvijaju nedonoščad ili onaj za piliće?

U tome je vidio veliku razliku, ali, nažalost, po svemu sudeći, nikada neće imati priliku da to razjasni.

Sad je sjedio ispred doktorske ordinacije, prelistavao novine (duže mu je trebalo da ih "pročita" nego što bi mu bilo potrebno da ih komplet napiše: tražio je novinarske bisere: tekst o prodaji VW dionica bio je ilustrovan fotografijom prastarog FORDA T-14; na slijedećoj stranici bio je isti tekst, sa istim naslovom, ali bez ikakve ilustracije; saznao je i to da je 1985. godine održana prva bioskopska predstava Ulazak voza u stanicu; iznenadio se da je Michael Crichton (pisac Jurasic Parka) "oženjen jednom kćerkom i živi u Kaliforniji"...

Žena pored njega je bila nafajtana nekim prostačkim parfemom i svako malo se nagingjala, lakiranim prstom upirala u naslove u novinama: "Evo, od sutra dijele penzije. Vidi ovo: hladna masaža za otekle noge...", pa je presavio novine i pružio joj: "Na ti!"

Sjedio je ispred crveno obojenih vrata, sanjao o barem jednom dimu cigarete i pitao se ima li išta besmislenije nego zakovati pogled za vrata koja se niti otvaraju niti zatvaraju, iza njih se ne čuje nikakav zvuk. Pisaće mašine, telefona, tranzistora?

Ima, sjetio se.

Jedino što je pamtio iz rata bilo je to da je stalno bio mokar. Ili od znoja, ili od kiše i snijega. Uvijek gladan i kratak za cigarete. Sve ostalo se smiješalo u nekakav "cušpajz" koji se mogao dogoditi i njemu ili nekom drugom.

Samo je prva straža još uvijek jasno bila isklesana u njegovom pamćenju. Bila je već noć kada je komandir Bobu i njega odveo na stražarsko mjesto. Ako su postojale mjesec i zvijezde, onda su te noći sijale iznad nekog drugog grada, druge zemlje.

Bio je početak novembra i propadivala je sitna kišica, ali je pod gustim, niskim granama bora (ispod kojih su zalegli) bilo suho.

Komandir se nagnuo nad njih i, kao da je cijelo to bespuće ozvučeno, povjerljivo im prošaptao: "Dobili smo dojavu da večeras dolaze Niški specijalci, zato..."

Pogledao je u pravcu Bobe, ali, iako je njegovo lice bilo samo desetak centimetara udaljeno, nije ga mogao raspoznati.

Komandir je nastavio šapatom: "Ako dođu - nećete ih čuti. Najsumnjivija je tišina - ako ne čujete nikakav zvuk, to bi moglo biti jebeno."

Oni su zalegli na debeli sloj borovih iglica, a komandir se udaljio nekako previše nehajno mašući baterijskom lampom.

Nisu progovorili ni riječi; uperili su puške ispred sebe, a tama i tišina su počeli da ih žvaču. Srce mu je loptalo po borovim iglicama; slijepim, kao zakatranisanim očima je pokušavao nazrijeti bilo kakvu konturu. Drveta, žbuna, grana; gluhe uši nisu registrovale nikakav zvuk: huk sove, lepet krila ptice...

Osjećao je kako mu se garota steže oko vrata, kako mu se oštar bodež zabija u potiljak. Nije čuo ni Bobino disanje. Pomislio je (kasnije se toga sa stidom i užasom sjećao): "Možda su ubili Bobu, a mene nisu ni primijetili."

Jutro nije donijelo nikakve promjene. Mrak je zamijenila kao jogurt bijela i neprozirna magla, ali su počeli da se čuju zvukovi buđenja prirode.

Uskoro je sunce počelo razbijati maglu u pramenove i tek tad su vidjeli da su svu noć proveli s puškama na gotovs nišaneći u stajska vrata koji metar ispred sebe.

Čuli su komandira kako dolazi pjevajući: "Sejdefu majka..."

Očito je bio "pri kafi". Zagrlio ih je i rekao: "Dobri ste bili, raja. Mnogi ne izdrže, pa saspu cijeli šaržer u mrak. Nemojte se ljutiti: ovo je ritual za svakog novajliju. 'Ajmo sad: u zemunici ima nešto za klopu i cigara, a ostalo je valjda i rakije - ako je ja nisam popio."

Bobo je to iskustvo kasnije prosto objašnjavao: "Do tridesete godine nisam ni znao da imam zube: žvakao sam njima, prao ih poslije svakog jela, kezio se na fotografijama, ali ih nikad nisam bio svjestan. Sve dok me jednom nije zabolio zub. Tako je i sa strahom - treba ga doživjeti da bi ga cijenio."

* * *

Vrata su se napokon otvorila i on je davao podatke sekretarici. Upitala ga je s kim živi, a njemu se učinilo da ga pita gdje živi. U Sarajevu.

S kim?

Osvrnuo se po prostoriji kao da traži pomoć, a onda je rekao: "Sam". Ukucala je tu jednosložnu riječ i nekako ga čudno pogledala. Nije znao zašto.

Možda je nesvjesno dodao: "U inkubatoru"? Ili ona nije znala šta je to zubobolja, šta je to strah? Ili nikad nije bila sama?

SAN TRGOVAČKOG PUTNIKA

S devetog sprata bolnice se vidi cijelo Sarajevo, sve četiri strane svijeta; ruševine rata i novosagrađene kuće, stari i novi krovovi koji se razlikuju po boji crijepa, neke terase koje su tu odvajkada, ali za čije postojanje nisam znao, adaptirana potkrovlja...

Kad bih ja bio pisac i kad bi ovo bila priča, bez imalo stida bih ukucao kako razmišljam o raznolikim sudbinama i životima ljudi koji žive pod tim krovovima, ali razmišljam taman toliko koliko oni razmišljaju o meni.

Prepoznajem Koketa koji silazi niz Gorušu noseći svoj san pod pazuhom.

Upoznao sam ga poslije rata, mada je on rekao da se znamo "sto godina", ali on nije bio od onih ljudi koji, kad pomenu nekoga za koga prvi put čuješ, to ne prihvataju kao odgovor, nego do u beskraj insistiraju: "Ma, moraš ga znati, "Znaš s kim je on išao u školu", "Zabavljao se s onom dobrom kokom - kako joj bješe ime". Sjedio si s njim hiljadu puta", sve dok ne priznaš da ti je pomenuti rod-rođeni, ili, iznerviran, vikneš: "Jebo te on i ti njega!"

Na riječima je bio škrt, pa zato i pamtim naš prvi "razgovor". (Ne računam one uobičajene primjedbe o vremenu i Želji i Sarajevu.)

Iznebuha me je upitao: "Znaš li pjesmu Huni Miodraga Žalice?"

"Znam", rekao sam, a on je samo klimnuo glavom: "I mislio sam da znaš."

To je bilo sve. Nikakvo objašnjenje nije slijedilo i na tome je ostalo. Sjećam se i toga dana kada je Karo s vrata kafane počeo peglati rajku kako je zijanio tristo maraka na "poker aparatima". Mi, koji smo se na nesreću zatekli u kafani, morali smo istu priču opet slušati sa svakom pridošlicom.

Onda ga je Koke prekinuo: "Slušaj, Karo. Nisi izgubio, nego nisi dobio."

"To ti dođe na isto", zbunjeno je odgovorio Karo.

Koke je prijekorno zatresao glavom: "Karo, Karo... Jesi li išao da dobiješ?"

"Bezbeli da sam."

"I?"

"Nema tu ništa i - izgubio sam."

Koke je nastavio da mu objašnjava: "Išao si da dobiješ i nisi dobio. To ti je cijela priča."

Koke se krvnički češao po glavi kao da pere kosu, onda kao da mu je nešto sinulo i zvao je piće kafani. Sretan što nije izgubio. "Trebalo bi da se baviš trgovinom, Koke", rekao sam, a on me pogledao: "Otkud znaš? Bio sam trgovački putnik. Ilti, akviziter za knjige. Otuda ja tebe znam, a ti se mene ne možeš sjetiti. Znaš, ljudi rijetko gledaju u oči trgovačke putnike. Što je greška. U očima sve možeš vidjeti: je li mušterija ozbiljna, je li neki zajebant od kojeg nema haira, nego samo da mu je ubiti vrijeme ili su pristojni toliko da ne mogu a da ne kupe nešto..."

Prekinuo sam ga: "Šta si vidio u mojim očima?"

Podigao je čašu i nasmijao se: "Mamurluk, najčešće."

"Sad, bez zajebavanja: što sad to ne radiš?"

"Daj, ne budali, Daco. Jesi li vidio koliko knjige koštaju? Ko ima para da ih kupi, gade mu se, ne bi ih ni u ruku uzeo. Oni koji bi ih kupili, ni za hljeba nemaju."

Nismo se vidjeli nekoliko dana. Valjda smo se mimoilazili, šta li? Najviše mrzim ljude koji poslije smrti (naročito samoubistva nekoga) seru: "Primijetio sam da nešto nije u redu...", ali ne mogu da ne kažem da je Koke bio... bio drukčiji. Ne, nije. Bio je isti, ali drukčiji - ako znate šta mislim?

Žalio sam se kako teško zaspim ili kako nikako ne mogu da spavam, a on mi je rekao: "Znaš, hiljade puta sam zaspao, a da to nisam znao. Ali, da sam zaspao i da to znam - to nikada. Sve do prije par noći."

Postavio sam glupo pitanje (htio sam, ustvari, pitati kako zna kad je zaspao): "Kako znaš da si zaspao?"

Ne gledajući me u oči, odgovorio je: "Zato što se više nisam probudio."

Neku jezu i tjeskobu koju je u meni dotakao, ne njegov odgovor, nego glas kojim je to rekao, pokušao sam sakriti, otjerati jeftinom zajebancijom: "Pa, sanjaš li da si dobio na lotu? Šta sanjaš?"

"Užas! Sanjam ovu kafanu, sanjam tebe, sebe, konobara koji nas služi, onog prodavca novina, prazne čaše i pune pepeljare, policajca koji će sad naići, slijedećeg gosta u kafani... I tako iz noći u noć. Nema gore stvari od sanjanja stvarnosti. Da bi san imao nekakvog smisla, da bi ga mogao sagledati, krijepiti se njime, tumačiti ga kao uslov bez kojeg se ne može, potrebno je - buđenje."

Kao i svaku noć, dugo sam se vrtio u krevetu, čekajući da mi se Morfej najzad smiluje i, ne dotakne me, nego opali šakom, ali sam stalno razmišljao o Koketu. Ne o besmislenom smislu njegovih riječi, nego se, jednostavno, nisam mogao sjetiti kako se na latinskom kaže "uslov bez kojeg se ne može."

A, onda se i meni desilo.

Tačno sam znao kad sam zaspao. Kad sam vidio: CONDITIO SINE QUA NON kao urezano u kamenu.

Jesi li se probudio?

To ne znam, jer u snuje to teško odrediti.

NEČIJI SIN

Cijeli dan sam izbjegavao susret s jednim čovjekom. Nisam ga vidio mjesecima, ali taj dan se baš podrepilo da stalno nalijećem na njega. Ja da pređem ulicu na semaforu: on preko puta. U Ćemaluši, vazda punoj k'o šipak, taj dan, kao za inat, samo tri čovjeka - jedan od njih - on. Šta ću? Zadubim se u gledanje izloga sa ženskim vešom dok on ne prođe. U prolazu kod Sirana, gdje se ne možemo mimoići, saginjem se i "vežem pertle" na mokasinkama...

Nejasno mi je: da me prati, bio bi mi iza leđa, a ne ispred mene. Još mi je jedna stvar nejasna: zašto li ja njega izbjegavani? Trebalo bi biti obratno - prije nekoliko mjeseci me izradio k'o bekana. I to ne jednom.

Sad ne bih mogao podnijeti njegov gumeni osmijeh i mlitavu ruku na ramenu: "Čuo sam da si bio u bolnici. Mislio sam ti doći, ali nisam znao gdje ležiš. Jesi li sad dobro? Samo reci ako ti nešto treba... Pa, šta je u stvari? (Slijedi coktanje usnama.) Pamet u glavu - šta drugo da ti kažem. Sad mi izgledaš super. Jes' da si smršao, ali to bi i meni trebalo, he-he... (Glađenje po masnom trbuhu, zatim pogled u kojem nikad u životu nije zaiskrila iskrenost.) Ozbiljno - nikad bolje nisi izgledao."

Ne bih mogao da mu ne kažem: "Dabogda ti djeca ovako dobro izgledala kad ih budeš sahranjivao."

Pored sveg svog stida što sam se doveo u kurac, još treba da preuzmem i njegov stid?! Kako li bih se tek osjećao da sam ja njega zajebao? Da li bih osjećao ovaj gorkokiseli okus u ustima baš kao da sam dušu isprovraćao, leptire u stomaku kao kad izgubiš zadnji dinar u kocki, nemoć u koljenima, kao da sam se probudio pored nekog groba u krevetu kojeg sam sinoć u kafani pred svima "filmski" ljubio i držao za ruku, kao da sam, od silnog uzbuđenja, omanuo kod neke dobre ženske, želju da legnem u krevet, pokrijem se po glavi, zaspim i probudim se u nekom drugom svijetu, kao neki drugi čovjek... ili se više i ne probudim.

Dok sam se penjao i dok sam otključavao vrata, čuo sam da zvoni telefon. Nije mi se žurilo da odgovorim, jer sam već odavno prestao primati pozive od nekog značaja ili one koje bi me obradovali...

Bio je to Zojo. (Poznavali smo se godinama i ja sam oduvijek mislio da ono Zojo dolazi od šatrovačkog za Jozo, a tako se, u stvari, prezivao. U ratu smo se zbližili. Žena i sin su mu zaždili u Ameriku, a on je stanovao kod mene, jer je bilo sigurnije nego u Cicinom hanu. Radio je kao barmen u nekom lokalnu gdje su se skupljali "oslobodioci", političari, lopovi i kriminalci, ali baš nekog haira nije imao, ali bilo mu je dovoljno to što nije na liniji. Bojao se bilo šta zapaliti, ali je zato sve ostatke pića iz čaša sipao u jedan "bocun", pa su tako nastajali kokteli od kojih su odumirale moždane ćelije.)

Zvao je iz Amerike.

"Živ si?"

"Kažu."

"Ovdje pukla priča da si riknuo."

"Znam. Kako si ti?"

"Nikako. I sam si bio pet godina. Ako se prilagodiš Americi - onda si hadžija. A, ja sam pokušao nemoguće: da se Amerika prilagodi meni."

Glas mu je bio ozbiljan i tužan: "Zovem te da te pitam - ti u tome imaš iskustva - kako se razvesti?"

Pokušao sam se sjetiti: "Znaš kako je? U prvo vrijeme kao da si popio Red Bull - dobiješ krila. Kao da si pušten s lanca, iz kaveza. Ne znaš kud udaraš. Kao

da su te provukli kroz kopir-mašinu u stotinu primjeraka, pa nema gdje te nema u isto vrijeme. Pitaš se: Bože, što li mi je ovako dugo trebalo? A, onda se jedno jutro probudiš sam u krevetu. Nema ni sinoćnje fukse, nestalo je kafe u kući, sve košulje i čarape su ti prljave, kupanje i brijanje ti je zamorno i čini se nepotrebnim, sve češće se hvataš kako o bivšoj misliš: Moja..., a ono više nema ničega što bi mogao nazvati tvojim, svojim... Osim djece. A, i to je ubleha. Varakaš se da im nedostaješ kao što ona nedostaju tebi, a na pisma, koja im sve rjeđe pišeš, više ne dobijaš odgovore, telefonski razgovori su kratki i ispunjeni šutnjom... Sav si prazan. Jedino si pun suza, kajanja i govana... Ne znam, moj Zojo, ja ni sebe ne znam savjetovati, a kamoli koga drugog. Razmisli. Šta drugo da ti kažem? Znaš, u jednom trenutku ti se nešto čini neizdržljivim. Kao zubobolja. Lakne ti kad izvadiš zub i kutarišeš se bola, a pri tome zaboravljaš da si ostao bez zuba i da novi neće više nikad narasti. Pa, zar je kod tebe dotle došlo?"

Zojo mi kaže: "Ma, traje to već godinama. Ta sitna podjebavanja, nerveze, dizanje nosa, ali neki dan me nešto totalno razjebalo. U kafanu je ušao jedan Bosančeros (inače se tu skupljamo, a i ima nas poprilično). Bio je k'o zemlja. Hodao je od stola do stola i zajebavao, ali ga niko nije bendao. Onda je prišao meni: Vidi našeg borca. Borac, šta ćeš popiti? Znam da si se izjebao u Sarajevu, ali nisi jedini... Onda se počeo smijati pokvarenim zubima, stavio mi ruku preko ramena i u povjerenju (da čuje cijela kafana) rekao: MA, BOLAN, NIŠTA SE NE SEKIRAJ. BILA TI JE SA SVAKIM VJERNA! I smijao se, smijao, a ja sam pomislio kako bih ga samo prije par godina sastavio sa zemljom, ugušio onim trulim zubima... Ali, u meni nikakvog osjećaja - ni ljutnje, ni ljubomore, ni žalosti. Tu je nešto umrlo. Tu je sve umrlo."

Pokušao sam ga zagrliti preko telefona, pa da ništa ne moram reći. Sjeo sam na stolicu. Ništa mi nije padalo na pamet. Ništa pametno. Svejedno, važno sam se iskašljao: "Jebiga, Zojo. Ne moraš biti nečiji muž da bi bio nečiji otac. A, to je najvažnije."

I on je osjetio da lažem. Rekao je: "Izvini što sam te peglao."

Sjedio sam sâm na stolici i premetao po glavi: kad nisi nečiji - onda si ničiji. A, kad si ničiji - onda si ničiji.

Ištekao sam telefon iz zida, kao da će to sve riješiti. Slavodobitno sam glasno rekao: "E, neće mene niko zvati!"

SERONJA

Postoji samo jedna stvar na svijetu koju više mrzim od primanja savjeta. To je da ih dajem. Trudim se da izbjegnem i jedno i drugo, ali ne ide to baš tako

lako. Postoje mudroseri koji čim se probude, prije nego što i zapale, popiju kafu, počnu praviti spisak savjeta koje će taj dan podijeliti. Da li ih sortiraju po temama i oblastima ili po ličnostima ne znam, ali znam da sam na svakom i svačijem spisku. Nema toga pod suncem u šta se oni ne razumiju, pa im ja dođem kao nepresušno vrelo inspiracije ili, primjerenije rečeno, deponija bez dna u koju mogu sipati svoje smeće u vidu savjeta iz urođene im mudrosti ili stečenog iskustva. Ako u kafani naručim teleću jetru, naći će se neki dr. Švajcer da mi otkrije da za moju jetru nema lijeka do mladog sira i surutke. Kad primijetim da je mladi sir baš toliki eliksir života, davno bi ga Japanci ili Amerikanci prodavali za sto hiljada maraka po kili, a ne naše seljanke na pijaci po tri marke, a u surutku (ako je već ne bi prodali) pred odlazak kući džabe dijelile samo da ne vucaraju dvolitarske flaše nazad, iz rukava vade nekog "tetića" kod kojeg je "jetra sad kao kod malog djeteta"; najpatetičniji su rođene drkadžije koji bi, "da su na mom mjestu", "sredili stan - ne treba ti više od pet-šest hiljada maraka i privedi nešto". Kažem im da su novine pune oglasa u kojima "zgodne, pametne, dobrostojeće djevojke "traže" stare, ružne, nezaposlene kokuze, koji po mogućnosti boluju od ciroze" tako da nikako ne mogu da se odlučim za koju ponudu da se odlučim; na ivici sam suza kad saznam kako bih trebao ubuduće pisati, a trčim u klozet da povraćam od muke kad mi se predoči šta sam trebao uraditi, a nisam, i šta nisam, a trebao sam...

Još je gore s davanjem savjeta. Svakome se barem jednom u životu desilo da je s ženom ili djevojkom išao u kupovinu – tu definitivnu provjeru ljubavi i strpljenja! - da je bio upitan za najbezazleniji savjet u vezi s kupovinom modela cipela, dužine suknje ili boje zavjesa. Pun entuzijazma i svjestan odgovornosti, u glavi je apotekarskom vagom mjerio argumente "za" i "protiv" prije nego što bi donio sud, a uvijek bi se završilo blagim krivljenjem glavice prvo na jednu, pa na drugu stranu, žmirkanjem očima i sl.

"Ipak ću uzeti ovu."

Kad me (rijetko) neko upita za savjet po nekom pitanju od životne važnosti, sjetim se one priče kako je Mujo otišao hodži da ga savjetuje šta da radi:

"Hodža, Fata me vara".

"Rastavi se, Mujo."

"Ali, hodža, šta će djeca reći?"

"Nemoj se rastavljati".

"Ma, ne mogu više od sramote proći ulicom".

"Rastavi se, čovječe".

"Kako ću, hodža, kad je još uvijek volim?"

"Onda, duraj."

"Ali, mili moj hodža..."

"E, pa znaš šta ćeš? Lijepo ti sad pravo u crkvu i pokrsti se".

"Ma, đe ću to, hodža?!"

"Ajde, ajde - idi popa zajebavati, a ne mene."

Jutros sam saznao da mi je jaran gadno najebao. P'jan se shorgao niz

stepenice i sad je u bolnici. Cijeli dan se spremam da mu odem u posjetu. Nije bolnica na kraju svijeta, a ni njemu nije ni prvi ni zadnji put da se napio. Provjerio sam, zvao sam bolnicu. Kažu: "orijentisan i komunikativan". "Kad će izaći?" Ostaće neko vrijeme na opservaciji.

Smišljao sam šta bih mu mogao reći. Ništa pametno. U stvari, ništa! A, opet se nisam mogao praviti da sam slučajno nabasao na njega u bolnici.

Znam da on od mene ne očekuje nikakvog savjeta, ali je red poslije sahrane nekom izraziti saučešće, kao što je red i poželjeti sretan rođendan, tako i bolesniku valja nešto reći.

Možda to umotam u onu priču kako mi je rahmetli Ibraga, koji je držao bife u FIS-u i bio si najbolja mušterija, birvaktile, dok mi još kafansko paperje nije bilo ni otpalo, rekao:

"Mali, piće je jebena stvar. Od njega možeš i umrijeti. A, možeš se i razboljeti."

Kao i uvijek sam ga slušao samo na pola uha (a i to zato što je on častio pivom) i samo povlađivao, ali sam ga ovaj put upitao:

"Čika-Ibro, da ne ide to nekako obratno?"

Pogledao me je kroz plavosivu koprenu katara koji mu se navlačio na oči i objasnio mi nešto za šta mi je trebalo još mnogo godina da shvatim:

"Tako to biva kod većine ljudi. To je normalno, ali je užasno umrijeti od pića, a tek se onda razboljeti."

Jok! Jebo Ibragu!

A, da ispričam da mi je sve to rekao Charles Bukowski jedne godine u "Corral" baru u Tampi, na Floridi? Što da ne - što više sereš, ljudi ti više vjeruju i pažljivije te slušaju?

U tom premišljanju je već uveliko vrijeme posjete prošlo, pa sam nazvao njegov broj telefona ni sam ne vjerujući u čudo da će podići slušalicu, da su "opservacije" završene i da je pušten kući.

Otići ću sutra.

* * *

Prošlo je sutra, a ja nisam otišao. Pa je prošao još jedan dan...

Otići ću danas. Kad odnesem tekst u Redakciju, blizu mi je... Ili prije? E, jebiga, čim sam se ja i oko toga počeo premišljati - znači da opet neću otići.

Zazvonio je telefon i čuo sam njegov glas u kojem nije bilo ni mrvice prijekora:

"Seronjo!"

"E, ti si!"

"Nisam - moj babo je."

"Da ti kažem..."

"Nemoj mi ništa govoriti. Sve sam pročitao u 'Bosni'."

Nisam ga pitao ni odakle zove, ni kako je, treba li mu šta donijeti...

Samo mi nije bilo jasno kako je mogao pročitati kad još nisam tekst ni

predao?!

Pitaću ga sutra: prije ili poslije nego što odnesem tekst u Redakciju?

PJENA

"Nemoj..."

"Šta?"

"Nemoj", ponovila je, "molim te".

"Šta: nemoj?"

Pokazala je glavom na flašu piva koju sam izvadio iz frižidera i iz visine nasuo u duboku čašu tako da se, mada je pivo bilo hladno, stvorila pjena.

Provukao sam hladnu i vlažnu ruku preko čela i kroz kosu. To mi je godilo. Ono što mi nije godilo bio je njen ton. Više bih volio da je bio zapovjednički, a ne molećiv: dvanaest godina nakon što mi je zasrala život, ta molba je zvučala kao da je ona meni nešto oprostila. Da mi je naredila, značilo bi to da joj još uvijek nešto značim, a tad bih je poslao u kurac i sve bi bilo kao prije.

"Rekao si mi da si prestao piti."

"Jesam. Ovo sam tebi nasuo. Znaš da ja pijem 'bez pene', a sviđa mi se kad se tebi iznad usne naprave 'brkovi' - dobro idu uz tvoj firaunski ten."

To je bilo istina. Kupio sam pivo za nju i zamišljao kako će ona otpiti, a ja ću joj nadlanicom lagano, nježno obrisati nausnice, a onda... onda će biti šta bude.

Prinijela je čašu ustima i, kao da mi je pročitala misli, vratila je na sto, ustala i prišla pisačkoj mašini. Papir je bio uvučen i pomalo naboran od kapi kiše koju je vjetar jutros nanio kroz otvoren prozor...

"Može li se znati šta će biti slijedeće ili je to tajna? Pročitala sam sve što si pisao, bar ono što mi je dolazilo do ruku. Reci mi..."

Prekinuo sam je:

"Jedini čovjek koji čita moje priče i kojeg razumijem što to radi je moj urednik. Ostale, koji to ne moraju čitati, gledam, najblaže rečeno, sa čuđenjem."

Rukom je poravnala nepostojeće nabore na suknji i nagnula se nad sto, vjerovatno da mi pokaže šupak, koji je, mora se priznati, još uvijek izgledao fenomenalno.

Pokazala je slike na stolu: "Jesu li ti ovo kćerke?"

Odmahnuo sam glavom: "Nisu".

Začudeno me je pogledala, a ja sam samo htio preduhitriti pitanja koja bi slijedila:

"Ovo je... Vesna? A, ova, starija... Nevena? Je li tako?" Ono obavezno: "Slatke su". I još obaveznije: "Na koga liče?"

Jebiga, sad više nije bilo povratka, pa sam nastavio:

"Nisu. Znaš, ja sam perverznan, lud, mahnit, otkačen, bolesni alkoholičar kojem se mozak pretvorio u gnjecavu pihitiju, pa na stolu držim uramljene slike tuđe, nepoznate djece..."

"Izvini. Nisam ništa loše mislila."

"Izvini ti. Znaš, teško mi je o njima pričati..."

Sad nisam mogao propustiti priliku da ne budem zao, jer sam znao da je ostala neudata i da nema djece:

"To ti ne razumiješ."

Pravila se da je prečula što sam rekao i sjela i pripalila.

Ja sam ustao s ležaja, popeo se na stolicu i preko prozora razapeo čaršaf.

Kao i prije dvanaest godina, na prozorima nisam imao ni roletni ni zavjesa. To nam je prije bila "predigra", jedini način da se sakrijemo od komšijskih zirkanja.

Opet je rekla:

"Nemoj".

Ovaj put to nije bila ni molba ni naređenje, nego strah.

"Šta?"

"Nemoj to raditi".

"Moram. Sunce udara u ekran televizora, pa se ništa ne vidi."

"Zar ćeš..."

"Trebao bih premjestiti televizor na drugo mjesto, ali nemam produžnog kabla. Stalno zaboravljam da ga kupim".

Strpala je cigarete i upaljač u tašnu. "Je li tačan onaj sat na zidu?"

"Pojma nemam. Gledam samo sekundaricu kad mjerim puls. Ako padne ispod normale, moram uzeti neke hapove. Ako skoči - neke druge. Živa jebada, kažem ti."

Nije znala šta bi još rekla, kako bi se pozdravila, oprostila se... Pomogao sam joj:

"Izvini, moram u klozet. Uzimam i neke lijekove za ispišavanje. Stalno moram trčati u klozet. Zato sam i prestao ići u kino i pozorište."

Bešumno sam pišao u lavabo, pa sam čuo kako su se vrata otvorila i zatvorila.

Otišla je bez pozdrava. Kao i prije dvanaest godina. Ali ovaj put nije ostavila nikakvog traga u meni.

Na stolu je ostala samo pivska čaša u kojoj se slegla pjena. Prinio sam je nosu. Tuknula je na ugrijano i ustajalo pivo.

Tuknula je na hladne i ustajale uspomene. Prosuo sam je u lavabo, a flašu bacio u kantu za smeće. Skinuo sam čaršaf s prozora, a sunce je obasjalo slike moje djece.

NEZAHVALNI ŽIVAC

Često sam slušao (iskreno, češće čitao) kako se ljudi vajkaju: "Toliko još toga treba uraditi, a tako je malo vremena". Uvijek sam to shvatao kao providno opravdanje za one koji nisu ništa niti će ikada išta uraditi. Vazda su imali vadijonu: "Samo da mi je bilo još malo vremena."

Davno sam se ispisao iz tog kluba. Meni je tako malo toga uraditi, a toliko puno vremena. E, kad bih mogao unovčiti svoje slobodno, prazno vrijeme, bio bih bogat čovjek. A, opet - šta bih time dobio? Dobio bih još više vremena s kojim ionako ne znam šta da radim.

Cik zore me je zatekao u krevetu kako mrljavim usta i posteljinu čokoladom i mlijekom. Nisam mogao duže spavati jer sam u snu bio podstanar Richardu Trećem. Ili je bilo obratno. Ne sjećam se više, ali nimalo prijatno druženje, kunem vam se. Poslije sam ga (ne Richarda, znate već koga) pokušao baciti na ruku, ali mi je pred oči stalno izlazila scena kako iz Sigourney Weaver vade Aliena, pa sam to batalio.

Već sam popio lonac kafe, okupao se i obrijao, doručkovao i oprao suđe, ispeglao košulje (čak i one dijelove koji se ne vide, koji se uvuku u pantalone), usisao kuću, stavio veš u mašinu, a još ne čujem komšije kako idući na posao kašlju na stubištu...

Što ne čitam nešto? Šta? Znam šta piše! Što ne pišem nešto? Šta? Znam šta ću napisati!

Kradem Bogu nekoliko beznačajnih minuta režući nokte na rukama i nogama...

Nekad sam se tako lijepo znao praviti da spavam, a sad stalno svrćem pogled prema zidnom satu čije su kazaljke prikovane za brojčanik...

'Ajde, uskoro će se otvoriti i kafane. A, ne znam, vala, ni šta ću tamo? Prvog kojeg ću sresti je onaj nesimpatični stvor koji će me po stoti put pitati zašto nosim jemeniju oko vrata. Jednom sam mu strpljivo objasnio da mi godi kao dašak lagan dodir beza na vratu, da se tako kragna košulje manje prlja, a lakše je proprati jemeniju nego košulju, da kada, po ovom madžaru, prolazim pored Begove džamije, uvijek je natopim ledenom vodom i tako rashladim vratne žile, da sam taj fol naučio kad sam u Americi radio kao kuhar... u estetske razloge nisam ni ulazio.

Dok se voda za kafu još grijala, a ja nisam ni otvorio novine, ušao je upakovan u košulju, potkošulju, sako, kao da me je vrebao u zasjedi i s vrata pitao:

"Izvini, bogati, što te pitam, ali što ti nosiš tu jemeniju?"

Bio sam na rubu suza od očaja.

"Zato što hoću! Što mi se može! Iz razloga što tebe za to živo boli kurac! Zato što me ti ne bi imao ništa drugo pitati!"

U drugoj kafani je bilo relativno podnošljivo sve dok se nije pojavio jedan profesionalni "udav". (Ne mogu ne priznati da je na neki način bio jedna tajanstvena ličnost, jer nikad nisam saznao čime se bavi, šta mu je posao. A, ni drugi mi nisu znali reći.)

Sjeo je i ne pitajući je li slobodno.

"Čestitam", rekao je.

Pravio sam se budala:

"Na čemu?"

On se "šeretski" nasmiješio i gurnuo me laktom u rebra:

"Na knjizi."

Onda me je prijekorno pogledao:

"Kad ću je ja dobiti? Ali, da mi se potpišeš."

Rekao je to da sam se ja kao trebao osjećati krivim što je njemu prvom nisam dao i kao da pišući tu knjigu nisam ni o čemu drugom razmišljao nego o njemu i kao da živim za taj trenutak kad ću mu napisati posvetu.

"Biće", rekao sam.

"A, kad je promocija?"

Previše je toga bilo za objasniti, pa sam skratio:

"U utorak. U Jošanici. U osam sati ujutro."

Prvi put sam ga vidio zbunjenog:

"U utorak, u Jošanici?! U osam ujutro?! Moram to zapamtiti."

"Nemoj zajebat!", upro sam prst u njega i ostavio marku za kafu na stolu.

Zamalo me nisu kola zgazila na ulici, jer sam se bio zadubio u misli. Razmišljao sam kako bi to bilo da se ponovo oženim. Ovaj put s nekom ružnom, dosadnom, odurnom ženom. Dosadilo mi je da samom sebi proždirem utrobu. Tako bih imao dežurnog krivca za sve što mi se ne dešava.

U trećoj kafani je za stolom sjedio samo jedan čovjek kojeg sam ovlaš poznao. Klimnuli smo glavama jedan drugom.

Ne znam zašto, ali sam se osjećao nekako čudno. Možda zato što sam mu prvi put vidio lice kako valja. Uvijek je bilo poluzaklonjeno Oslobođenjem. Sad su novine ležale neotvorene na stolu. Izgledao je mojih godina. Kao da smo i pomalo ličili. Samo kod njega je kosa bila dobrono posijedila, a brkovi tamni. Kod mene - obratno.

Kad god bih pogledao u njegovom pravcu, njegove oči su me fiksirale. Nešto strašno je bilo iza njih, nešto prazno i bez sjaja, nešto ledeno i sveznajuće...

Za trećim stolom je sjedio konobar Ivan besposleno maštajući o odlasku u Ameriku. Mahnuo sam mu da mi donese još jednu kafu i pokazao i na drugi sto.

Čovjek i dalje nije skidao oči s mene, a onda je tiho rekao (toliko tiho da čak nisam siguran da li sam to čuo ili mu pročitao s usana):

"Podsjećaš me na Jerry Garciju."

"Jerry Garciju?!"

Klimnuo je glavom:

"Iz Gratefull Dead. Čuo si za tu grupu? Zahvalni mrtvac. Ustvari, na njegovu 'B' stranu, na njegovu suprotnost..."

Pokušao sam dokučiti o čemu govori:

"Znači, ja dođem nešto kao Nezahvalni..." - jebiga, kako bi se to moglo prevesti. Kao Nezahvalni živac? Je l' tako?"

Iznenada je počeo skoro vikati:

"Čitam te, čitam te, pička li ti materina. Kažem sebi da neću, ali opet te čitam. Pas ti jebo mater: triput si grobaru pobjegao s lopate, a opet samo kukaš, cmizdiš, pizdiš... Muka mi je od tebe. Čuješ li - muka!"

Skočio je sa stolice i skoro se sudario sa suncobranom. U čudu sam gledao kako zamiče za ćošak.

Pitao sam konobara:

"Šta mu bi odjednom?"

Ivan se sagnuo prema meni:

"Šuti. Našli su mu tumor. Ne daju mu više od mjesec danaživota..."

Uzdahnuo je i odmahnuo rukom:

"Pomakni se sa stolice."

Gledao sam u sebe i nisam se pomakao.

U BUNARU

Vraćao sam se s pijace natovaren s bezbroj plastičnih kesa. Na ulicama nije bilo skoro nikog. Dijelom što je bila nedjelja, a dijelom što je vrućina natjerala sviju da potraže neki svoj komadić hlada. Već kod Banke sam skontao da postoje samo dvije mogućnosti: ili ću umrijeti hodajući do kuće ili ću presvisnuti u tramvaju.

Odlučio sam se za bržu varijantu: tramvaj. Spustio sam kese na zemlju i zapalio cigaretu kad je ona, poput fatamorgane, izronila iz razmekšalog asfalta ispred mene.

Nosila je pristojno kratku haljinu od nekog nestvarno lakog i prozračnog materijala, bijele sandale bez peta, a noge su joj bile preplanule i duge, duge... Kosa joj je bila malo slijepljena znojem na sljepoočnicama iznad istaknutih jagodičnih kostiju.

Obrisala je maramicom nenašminkane usne, pogledala me tamnozelenim očima i nasmiješila mi se kratko. (Ili mi se to samo učinilo?)

I ja sam se nasmiješio njoj: "Izvinite, mogu li nešto da Vas pitam? Podnose li lijepe žene vrućinu bolje od ostalih?"

Opet se nasmiješila (sad sam bio siguran da mi se nije učinilo), uzdahnula: "Vjerujte da je i njima isto."

Odmahnuo sam glavom: "Ne vjerujem Vam. Žao mi je, ali ipak mislim da je Vama lakše."

Spustila je, pa podigla duge trepavice: "Zašto bi bilo? Ne vidim kakve to veze ima s izgledom?"

Povukao sam duboki dim i, kao da se obraćam nepažljivom učeniku, objasnio: "Vidite: Vama je samo vruće, a meni je vruće, a nisam lijepa žena."

Opet je spustila trepavice: "Hvala."

"Hvala?!", kao začudio sam se ja: "Zato što Vam ne vjerujem?"

Mahnula je rukom bez prstena ispred očiju: "Ma, ne. Mislim na ono drugo što ste rekli."

Već sam se osjećao sigurnije: "Izvinite, ali mozak mi je proključao na ovoj vrućini i ne mislim ništa drugo nego kako bih popio nešto hladno. Bilo bi idealno kad bih imao s kim..."

Podigla je oba ramena: "Izgleda da imamo iste želje i isti problem."

Sad sam već u rukama držao "meč-lopticu" i servirao: "U kafani preko puta je debela hladovina, a imaju i najbolji ledeni čaj u gradu. Nije onaj flaširani. Sami ga prave i serviraju sa santom leda i plantažom limuna. Pa?"

Namjestila je končanu torbicu na ramenu: "Ne zvuči loše."

...Kosa joj je bila malo slijepljena znojem iznad istaknutih jago-dičnih kostiju. Obrisala je maramicom nenašminkane usne.

Povukao sam duboko dim iz cigarete, isisao je do kraja i čik zgazio nogom, okrenuo glavu, s mukom pokupio ručke plastičnih kesa, uprtio ih i uputio se niz ulicu.

Prvi hlad me je čekao kod Šipada, a onda sve do kuće ravna, usijana crta "staze smrti" do prvog odmorišta, do prve kafane u kojoj je jedina svrha ventilatora bila da mulja vreli zrak i raznosi pepeo iz pepeljara.

Društvo je bilo staro, a konobar novi. Iza leđa mi je protutnjao tramvaj. Trebalo mi je par sekundi da mi se oči priviknu na polumrak.

Za jednim stolom je sjedio Božić (ko li ga tako prozva i zašto, to zaista ne znam). Kao i uvijek, sam. Nije njemu ništa falilo osim, kao što to jednom neko primijeti: mozga, srca i duše, para, ljepote i šarma. Od drugih je odskako i po tome što je dahom iz usta (koja nikad nije zatvarao) mogao ubiti muhe ili ošamutiti manje životinje.

I sad je pričao i nije mario sluša li ga ko ili ne: "Imam jednu divnu komšinicu, znate: osobu suprotnog pola..."

Za drugim stolom je bio Kliko, naljevao se lozom i "mezio" svoje nokte i zanoktice. Zoka ga je prekinuo: "Ostavi nešto i za večeru."

Između dva "zalogaja", Kliko je promrmljao: "Ne zajebaji", ali je prestao na čas, strusio lozu u sebe, zadovoljno osmotrio svoje ruke kao da se upravo vratio od najskupljeg pedikera u gradu i pokušao skrenuti pažnju zrikavom konobaru koji je htio izravnati tek postavljenu Željnu sliku na zidu.

Kad se skroz naherila, sretno je razvukao usta: "Sad je k'o pišta!"

Kliko je kucnuo svojom praznom čašom o ljepljivi sto, pokazao na Zokinu

čašu, a mene pitao: "Šta's ti, Daco??"

"Ajs-ti."

"Ha?", beknuo je konobar.

"Ajs-ti. Ajs-ti", ponovio sam konobaru, a on je s visine odgovorio: "Ne držimo to!"

Kliko je planuo: "Jebem te gluha i glupa!"

Digao sam se od stola, kese nisam bio ni ispustio iz ruku kad sam ušao: "Hvala. Drugi put, Kliko."

"Znaš li gdje ćeš?"

"Da nađem neki bunar, da skočim u njega da se rashladim malo."

Pored mene je opet protutnjao tramvaj. Tek me dotakla pomisao: "Možda sam ipak trebao...?"

Odgovorila joj je druga pomisao: "A, šta da ti je rekla: odjebi, kretenu! Šta, šta?"

Ništa, ništa - samo sam pomislio... Ništa, ništa... Zaboravi. U bunaru je hladno. I sigurno.

SKRUŠEN I PONIZAN

"Cijela kuća mi miriše na losion poslije brijanja. Jutros sam bio na buvljoj pijaci i... Ne prekidaš me kad ti pričam", kažem Goranu Cindriću preko telefona. "Ma, nisam, kretenu, kupio gajbu losiona, nego sam naletio na neke stare gramofonske ploče: Dylan, Joe Cocker, Neil Young, Jose Feliciano... Šta radim? Evo, čistim ih. Bile su masne kao da je neko ručao na njima, pa sam ih prvo oprao deterdžentom, a sad ih čistim losionom pošto nemam 90% alkohola... Dobro, dobro - imam flašu vina. Hoćeš li navrnuti? Kad kasnije? Dok mi se kuća ne izluftira... Hajde, vidimo se."

Jutros sam sjedio na ivici kreveta obučen u gorčinu i brojao si godine. Premalo ih je da se mogu s nečim podijeliti, a previše ih da bi se podijelile s nekim. Osjećao sam se kao potplaćeni bokser koji za "trideset srebrnjaka" mora predati meč nekom talašika protivniku, ali, da bi sve izgledalo uvjerljivije, trpjeti udarce do posljednje runde. Kada će kao trkaće grlo, konj, halapljivo progutati jabuku s dlana vlasnika, nagradu za to što mu je upravo istrčao novi milion dolara. Osjećao sam se kao pas koji liže ruku što ga hrani, ali ga cijelog života drži na lancu, a tek rođeni dan, u kojem mi valja dokazivati da jesam i da sam bio i da hoću biti, još je puzao kroz prozor, a neka mi je Bog na pomoći kad se uspravi i kad se zalaufa i počne mi oduzimati sipljivi dah...

U nekom beskrajnom šalterskom redu, ljudi ispred mene (a, svi su bili ispred mene - nikog iza!) držali su svoje živote uredno složene u raznobojne

fascikle, u svežnjeve uvezane gunicama za kosu, a svi dokazi mog postojanja su bili razasuti po džepovima kao mrvice duhana, iskrzani i ispolijevani kafom i pivom... To se, na kraju, pokazalo prednošću, jer se službenica nije ni potrudila da ih pogleda, a kamoli da ih prelista, nego je opalila muhur na neki komad papira i ja sam se skrušeno i ponizno, ne okrećući joj leđa, povukao iz "njenih odaja", odviše zahvalan da bih pitao šta mi je raditi dalje, treba li to ovjeriti, kopirati, kome proslijediti...

Prošetao sam do Merkatora. Obletio sam cijeli grad u potrazi za onim kovertama što iznutra imaju one balončice što ih je toliki merak pritiskati dok ne prsnu uz malo "pop", ali nema ih ni za lijeka... Valjda ću ih tamo naći.

Sjajno osvijetljeni, golemi prostor me uvukao u sebe i progutao, ali sam nekom ludom srećom iz prvog pokušaja našao ono što sam tražio, a da nisam morao tražiti pomoć i idiotski objašnjavati: znate, to su one što "popnu" kad ih pritisneš. Svejedno, osjećao sam se neprijatno pred kasom primjerenijom nekom aerodromu nego malo većem "granapu", što Merkator u suštini jeste, samo s tri koverte u niklovanim kolicima u koje bi lako mogle stati petorke, pa sam ih napunio pancetom, gorgonzolom, ljutim senfom, kranjskim kobasicama, renom - sve dobrim stvarima koje mi je zabranjeno jesti.

Na povratku, u tramvaju sam gurnuo kartu s prave strane u poništač i osjećao se ponosnim i sigurnim u slučaju da naiđu revizori. Kartu nisam držao u ruci. Stavio sam je u džep da bih mogao za trenutak produžiti taj osjećaj ispunjene "gradske dužnosti" (skrušenosti i poniznosti!) kad mi je zatraže "na pokaz". Prošla su njih dvojica kroz tramvaj. Nisu me ni pogledali. (Osjećao sam se na neki način izdanim, prevarenim. Nije me tješilo to što ni nikom drugom nisu prišli.) Dok su išli prema stražnjim vratima, čuo sam kako mlađi objašnjava starijem: "Psihologija, sve ti je to, jarane moj, psihologija."

Valjda mu je objašnjavao tajnu uspjeha na poslu, a onaj je klimao glavom i ponavljao za njim: "Sihologija, sihologija...", mada čisto sumnjam da je ikad prije čuo tu riječ, a još manje šta bi ona mogla značiti.

* * *

Ploče su sad sijale kao crna sunca, ali su i dalje preskakale. Na prvi pogled nije bilo ogrebotina na njima. Valjda je igla na gramofonu otišla u kurac, šta li? Sjetio sam se da sam prije u tom slučaju na ručicu stavljao praznu kutiju šibica i sve bi bilo k'o picino oko. Puna kuća praznih upaljača, ali gdje naći praznu kutiju šibica? Ne mora biti prazna. Može biti i puna, pa se isprazni, glupavo sam razmišljao. Ali, niko više ne sluša ploče, niko više ne pali cigarete šibicama. Bitne promjene su se odigrale u mom životu. Zaspao sam dok je Dylan ponavljao i ponavljao: "Lay lady lay, lay upon my bed... Lay lad lay..."

Opet sam bio s Goranom na Zlatištu. Poslije drotovske vježbe u gađanju. Tražili smo prazne čaure. Obično su to bile malokalibarske, jer se one nisu brojale. One prave puščane su se, kao i meci, morale "pravdati": punili smo čaure fosforom s glavica šibica, svinuli bismo ih kombinirkama, a onda prasnuli

ciglom... Bože, kako je to rokalo - jebo te pištolj na kapisle. Jednog dana sam u travi našao cijeli, neispaljeni puščani metak. Gocine oči su se zažarile od uzbuđenja, a moje od straha:

"Šta ćemo?"

"Sakrij to, jebote. Večeras ćemo ga, kad niko ne gleda, baciti u vatru na Pehinom brdu. Svi će se sasrati od straha."

"Ne budali, mogao bi neko poginuti..."

"U tome i jeste fol", rekao je Goco.

Nisam se dao nagovoriti, pa sam silazeći s brda stiskao metak u mokroj ruci i jedva čekao kad ću ga dati prvom milicioneru kojeg sretnemo i bio sam opijen slikom kako će me on pomilovati po glavi, pohvaliti, kako će me kao dobrog "Titovog pionira" slikati za novine s maramom i kapom na glavi...

Drot je pogledao metak, provjerio da nema traga udarne igle na čauri, strpao ga u džep, namjestio pendrek i rekao: "S'jevaj."

Probudio sam se, a Dylan je i dalje zvao gospođu da legne na njegov krevet... Zapalio sam cigaretu i čekao Gocu. Otkud mi taj san? Onda sam se sjetio kako sam tražio šibicu, revizora koji je ponavljao: "Sihologija, sihologija..."

Da sam onda poslušao Gocu i da sam bacio metak u vatru, da je srećom još i neko poginuo, možda bi moj život poprimio sasvim drugi tok, možda bi...?

Ovako: hvala na pažnji i izvinite, molim vas, izvinite, ako sam...

GLAS BOJE NOĆI

Navikao sam da me pitaju koliko je u onome što pišem o sebi (i drugima) autobiografsko ili biografsko. Nikad se nisam ni potrudio dati neki određen, precizan odgovor na pitanje toliko glupo i nevažno da ga i ne zaslužuje, pitanje koje u sebi nosi taman toliko "težine" i bitno je za "esenciju" mog života kao i koju vrstu tariguza upotrebljavam: u rolni ili listiće?

Iznenadilo me je kad sam ga čuo iz usta čovjeka kojeg sam neobično cijenio. (Uzgred rečeno, kojem sam se godinama uzalud trudio postati prijatelj, ali nije išlo - ne znam da li je bilo "do njega" ili "do mene". Proveli smo i provodili smo mnogo vremena zajedno, ali naš odnos bi se najbolje mogao opisati kao "zeko pije vodice" - u toj priči sam ja bio "zeko", a on "vodica" - uvijek bi se između nas ispriječila neka nemjerljiva tanka, nevidljiva, ali prisutna barijera).

Cijenio sam njegovu inteligenciju, sud, ukus, stavove u mnogim stvarima i slagao se s njim. Nije me to pitao kao neki rastorokani pijanac prebacivši mi neželjenu ruku preko ramena (da istakne našu intimnost), da ga čuje cijela

kafana: "E, hajde sad priznaj...", očekujući valjda da ću istog trenutka kleknuti, priznati nešto i zatražiti oprost. Niti novinar kojem od ruke bolje ide lijepljenje keramičkih pločica nego pisanje i koji "nije nikad propustio išta što sam napisao", ali se, baš kao za inat, sad ne može sjetiti ičega.

Pitao me je to glasom boje tmurne večeri, ozbiljno. Očekivao je ozbiljan odgovor. Ruku na srce, kojeg ni sam nisam znao. To me je malo smelo, pa nisam žurio. "Recimo to ovako: istina je...", počeo sam, ali me je on prekinuo.

"Izvini, ali kad je riječ o literaturi, uvijek preferiram fiction, i non-fiction. Istina mi je pomalo prejaka riječ... Ništa, samo nastavi. Razumijemo se."

"Sve što pišem nije fikcija. Čak i kad to jeste, onog trenutka kad je napisana, izgovorena, pročitana, prestaje to biti, jer postaje dio mene, ona je ja, a iskreno se nadam da nisam ni vlastita ni tuđa fikcija. Barem dok plaćam kiriju, struju, javljam se na telefon, boli me jetra, plaćem i smijem se, dok hodam, dišem, jedem, spavam... fikcija bi mogla živjeti i bez toga."

"Hvala ti. Znači tako. To je to."

Glas mu je tad bio poprimio boju noći.

Zaustio je, htio je još nešto reći: "Ali, zamisli...", onda je samo odmahnuo rukom.

"Šta?"

"Nije važno."

Nastavili smo raspredati o "fiction" i "non-fiction".

"U biografijama slavnih ljudi ima više fikcije nego u Ratovima zvijezda", zaključio je.

"Slažem se. Ali, u memoarima i autobiografijama slavnih ljudi je ima više. A, da ne pričam koliko bi je bilo ili ima u nenapisanim onih nepoznatih."

Trgnuo se kao da ga je nešto opeklo i za trenutak mu je jedan grč naružio lice, ali se onda lupio dlanom po čelu: "Potpuno sam zaboravio da je danas nedjelja."

Obratio se drugom stolu: "Molim vas, mogu li samo malo pogledati novine?"

Okretao je listine i mrmljao: "Gdje si... gdje si...? Ah, evo!"

Objasnio mi je: "Gledam koja je dežurna apoteka. Moram djetetu kupiti lijek. Ma, jok. Nije ništa ozbiljno. To su ti neki multivitamini, ali mala šmizla je navikla da joj tajko svako veče da njenu medicinu pred spavanje. Ili - kuku ti se meni. Sad će joj, u septembru, biti šest godina. Tako nekako je i onoj tvojoj, mladoj?"

Platio je i krenuo. Na polasku mi je još samo dobacio: "Nisi mi baš odgovorio na pitanje. Htio sam te pitati, ustvari, nešto drugo: znam da se može živjeti od fikcije, ali može li se živjeti u fikciji. I koliko dugo. Razmisli. Se vidjamo."

Nismo se više vidjeli.

Jedan dan sam ušao u kafanu, a konobar me je pitao: "Jesi li čuo za D.? Eto, ima u novinama. Našle su ga komšije. Valjda se ušćuo na ovoj vrućini..."

S neprepoznatljive fotografije s lične karte me je gledalo njegovo lice. Slijedio je tekst: Posljednji pozdrav našem kolegi... Sahrana će se obaviti... U potpisu ima nekog opskurnog preduzeća.

Nigdje i ništa više.

"A, šta mu je s familijom?"

Konobar je ispraznio pepeljaru i obrisao stol: "Pojma nemam."

Otišao sam do Emira u oglasno Oslobođenja. Dao sam mu tekst. U prvi mah sam htio napisati nešto "što izaziva pozor", ali ispalo je samo: "Posljednji pozdrav našem nikad prežaljenom suprugu i ocu."

Emir me pitao:

"Ima li slika?"

"Nema".

"Čudno."

"Tako su oni htjeli."

* * *

Gledao sam u noćno nebo i čuo njegov glas. Trudio sam se razaznati šta mi to govori, ali ga je zaglušivala kakofonija koja je dolazila iz moje glave.

A, onda sam jasno čuo tišinu.

OTMICA

Svega se sjećam. Svake pojedinosti. Drugi se ne sjećaju ili se, što je još gore, sjećaju drukčije. Ostaje moja riječ protiv moje riječi. Ostaje moja priča koja potvrđuje moju priču.

Uopšte nije bilo onako kako je to prikazano u filmovima: nisu se pored mene lagano zaustavila neka bijesna kola dok nisam obraćao pažnju ni na šta drugo nego kako sačuvati luk da mi ne ispadne iz "deset u pola", niti su iz njih izašla dvojica kratko ošišanih, nabildanih momaka, diskretno mi zabili kratke cijevi pištolja pod rebra i ubacili me u auto gdje su mi stavili flaster preko usta i očiju. Niko mi se nije prišunjavao iza leđa u nekom mračnom sokaku, opalio me nekom močugom po glavi i onesviještenog me strpao u gepek i odvezao u nepoznatom pravcu. Nije to bio ni onaj sofisticiraniji način da mi je krišom ubačeno nešto u piće, da sam se skoro strovalio sa stolice za šankom, a par snažnih ruku me dočekao, uhvatio ispod pazuha i da je zadnje čega se sjećam, kao kroz maglu i san, glas koji se gubio u mojoj svijesti: "Pozlilo mu je. Biće sve u redu. Treba ga izvesti na zrak..." Nisam osjetio hladnu maramicu natopljenu kloroformom dok mi je ruka tražila prekidač na zidu i nisam se, poslije toga, probudio svezan za krevet... Ničeg tu nije bilo spektakularnog i

tajnovitog. Možda baš zato što se sve odvijalo pred očima javnosti.

Jeste da je malo poduže trajalo (tri godine), ali se pokazalo efikasnim. Malo je reći da je bilo efikasno izvedeno: bilo je to tako perfektno da su i meni samom trebale tri pune godine da shvatim da sam otet.

Kako je iko mogao sumnjati? Slike su mi se pojavljivale u novinama, snimale su me televizijske kamere, ljudi su slušali moj glas preko radija, pojavljivao sam se svakodnevno na uobičajenim mjestima, ponašao se kao i uvijek, nikad nisam očajnički zavapio za pomoć, čak ni išaretom nisam nikome pokušao dati znak da se nešto neobično dešava, da sam zarobljen, da me pod prismotrom drži ovaj toz kafe u fildžanu, ova naizgled beznačajna pivska pjena, beskorisna, prazna, zgužvana kutija cigareta...

Čudno mi je bilo (ali još uvijek ništa sumnjivo!) kad me je prijatelj pitao:

"Gdje si bio sinoć?"

"Kod kuće."

"Foliraš. Zvao sam te."

"U koje doba?"

"Oko osam."

"Ma, bio sam kući. Možda sam krivo spustio slušalicu, pa me nisi mogao dobiti. Ili si zvao pogrešan broj?"

"Je li to ovaj što si mi ti sam napisao?"

Pokazao mi je moj broj telefona.

"Neko se javio i rekao da te nema. Samo to - da te nema."

"Ma, daj. Dobio si pogrešan broj."

"Nisam, kad ti kažem. Ponovo sam zvao. Javio mi se onaj isti glas. Pitao sam: Je li to stan Džamonja? On mi je odgovorio: Čovječe božji, što si dosadan. Rekao sam ti Dace nema. (Baš je rekao: Daćo.) Nema ga."

"Ne znam šta da ti kažem. Jebaji ga. Jesi li me nešto trebao?"

"Ma, jok. Zvao sam 'nako."

Slične stvari su se počele ponavljati: priđe mi jaran stolu, pruža ruku i pita:

"Ko nas to zavadi?"

Gledam ga u čudu: "Što?!"

"Neki dan se sudarismo na ulici, ti samo promrmlja: Pardon, i prođe. Ja za tobom: Daco, Daco! Ti se okrenuo, ali gledaš kroz mene kao i da ne postojim."

"Jebi me ako se sjećam. Izvini." "Dešava se..."

"Bezbeli da se dešava. Jutros silazim niz stepenice, pozdravljam komšinicu iznad koje stanujem trideset godina, a ona - baš kao da me nema!"

Odrijemao sam vrućinu popodne. Kratko, sasvim kratko. A, onda sam dugo samo tako ležao na leđima, bez pokreta, čak ni da dohvatim cigaretu; osjećao pritisak cijevi pod rebrima i metke što mi vrebaju srce, glava me je boljela do pucanja, u stomaku je divljala mučnina, u nosu i ustima miris bolnice, suze su se miješale sa znojem na mom licu i skočio sam s kreveta, a u glavi mi je samo bubnjala usijana peć: "Moram otići, moram otići, moram otići..."

Tad sam prvi put čuo Glas: "Ništa ti ne moraš. Nigdje ti ne možeš otići. A,

gdje bi i da možeš?"

Odgovorio sam: "Moram i hoću! Idem svojoj djeci."

U smijehu nije bilo radosti, nego čuđenje kako ne shvatam nešto tako jednostavno:

"Ne možeš bez mene. Ne možeš ako te ja ne pustim."

"Ma, jebi se ti: Jesam li ja to možda otet?"

"Uzmi to ovako: i jesi i nisi. Eno, vrata su ti širom otvorena, idi s milim bogom - znači da nisi. Ali možeš samo s mojim dopuštenjem - znači da jesi. Hoćeš li prijaviti otmicu? Zamisli kako bi to glupo zvučalo: Halo. Zovem da prijavim otmicu. - Čiju? - Svoju. - Odakle zovete? - Iz svog stana. - Ko vas je oteo? - Ne znam. - Šta hoće od vas? - Ne znam."

Tu sam prekinuo Glas:

"U stvari, šta ti, fakat, hoćeš od mene?"

"Ništa. Ama baš ništa."

"Pa, zašto me onda ne pustiš?"

"Ne mogu te pustiti samog. Sjeti se šta se desilo zadnji put kad sam te pustio? Tad si napustio svoju djecu? I?"

Nije me trebao podsjećati. Svega se sjećam. Svake pojedinosti. "Šta da radim?"

"Ništa. Cijelog života ćeš patiti i ispaštati zbog stvari koje si uradio. Isto će biti i sa stvarima koje nisi uradio."

Opet sam plakao. Ne da bih izazvao samilost: "To nije fer."

Sad je Smijeh bio zloban: "Naravno da nije. Tako ti je to. I, daj se saberi malo. Ne mogu te gledati takvog. Valja nam provesti još mnogo vremena zajedno, a pogledaj šta ti radiš? Već je davno otkucala ponoć, a ti sjediš i pričaš sam sa sobom?!"

U tom času je sat na marindvorskoj crkvi počeo otkucavati ponoć, a ja sam se uhvatio tog zvuka kao jedne bijedne nade: "Nije davno otkucala! Tek sad otkucava. Čuješ?"

Glas je bio tužan: "Davno je otkucala. Vjeruj mi. Samo ti tek sad čuješ."

MUŠKARČINE

Pijaca je predivno mjesto za izlazak. Ništa oku ne nudi više boja, zvukova, mirisa na istom mjestu. Nema kičice velikog majstora koja ne bi ustuknula od divljenja pred tim vatrometom boja što se prosipa sa stolova, kao iz roga Fortune, obasjanog suncem ili u sjeni golemih suncobrana. Profinjeni sluh u toj će zbrci glasova i zvukova pronaći istinski sklad i ritam života. A, kakva je to tek galerija likova, karaktera! Zlatni rudnik za svakog pisca koji iole drži do

sebe i koji neće imati straha upustiti se u avanturu odgonetanja mnogih sudbina koje se tu isprepliću.

Bože, kakvo sranje! Uvijek sam se pitao da li oni koji ovako ili slično pišu to rade zato što zaista, iz dubine srca i duše, misle da stvaraju nešto ili se naprosto samo dobro zajebavaju?

Samo znam da meni to mjesto liči na predvorje Pakla. Dok se provlačiš, natovaren plastičnim kesama čije su ručke uvijek na ivici pucanja, stisnut gomilom tjelesa koja ti zabija laktove u sve tvoje meke dijelove, ostavljen si bespomoćan, na milost i nemilost džeparošima, kupuješ gnjecavi paradajz i bojažljivo primjećuješ da bi red bilo da u kesi dobiješ barem par "zdravih" komada, ali se poklopiš ušima kad prodavačica, koja se hladi bistrom tekućinom iz plastične boce kisele vode, a tukne na lozu, to jedva ne dočeka, pa kao kroz megafon zagalami: "Gospodin bi za marku još i birao!" Bježiš kao krivac s mjesta gdje si upravo izgubio bitku za svoje dostojanstvo, praćen podsmješljivim pogledima ostalih prodavača...

Taj dan sam se baš bio iskobeljao iz gungule kad sam naletio na Bracu. Nije mu to pravo ime, ali pošto on svakoga zove "Braco", tako je on postao i ostao Braco.

"To, domaćine", tapše me po ramenu.

"Jebo 'vakog domaćina."

"Šta si se toliko natovarilo? Šta ti je to u žutoj kesi?"

"U tržnici sam naletio na svjež mozak. Rijetko se nađe, a ja ga poželio..."

To je dotle istina, a onda, bog bi ga znao šta me, iz čista mira, nagna da počnem lagati: "Ma, u stvari, prava je jebada čistiti ga, rezati, pohovati, ali moja ženska ga obožava", počnem lagati i sad znam da će biti teško stati.

"Opa, bato! Koja je to? Znam li je ja?"

"Ne znaš. Dankinja je. Jednom je jela mozak kod mene i svidio joj se, pa me pitala šta je to, nikad prije nije jela... Gdje ću joj reći da je mozak - prijavila bi me haškom sudu. Slažem joj da su pileća prsa, ali posebno marinirana i pripravljena... A, ti? Gdje si ti krenuo?"

"Idem kupiti cvijeće. Možeš mislit - u ovim godinama imam prvi sudar. A, i prodavačica je k'o avion. Stalno kod nje kupujem..."

"Učini mi se da si rekao da ti je to prvi sudar."

"I jeste, ali s ovom."

"E, jebem te stara. De, bolan, smiri se. Uskoro ćeš i djed postati - ako već nisi?"

"Šuti, složio sam priču ovoj da cvijeće nosim ženi na grob, da je umrla prije godinu dana... Znaš, koke najviše padaju na muškarce koji vole svoje žene, ali ako su pokojne."

Nije lagao. Prodavačica jeste bila k'o avion.

Poslije smo otišli kod Hame na piće. Pa se Hamo vratio iz ribe, nalovio tonu smuđa, pa mi još malo posjedili, zamezili, pa onda ušao neko koga nismo dugo vidjeli, pa onda ušao neko kojeg svaki dan vidamo, neko koga prvi put u

životu vidimo, a svaki ulazak i izlazak je pratila tura pića...

U neko doba je Hamo pitao da mi ostavi kese u frižider. Bio sam na njih i zaboravio. Upitah Bracu:

"Kad ti ono reče da imaš sudar?"

"Sudar?! Kakav sudar?" Onda se sjetio i oborio pogled: "Nema nikakvog sudara. Nije ga ni bilo, niti će ga biti. Otkako sam se rastavio od Žanke, otkako djecu viđam sve rjeđe i rjeđe, sve mi je otišlo u kurac. Osjećam se glupo kao osuđenik na smrt koji se prije smaknuća brije i pazi da se ne poreže."

Nije bilo potrebe da mi objašnjava. Znao sam kako se osjeća.

"K'o kreten svaki dan kupujem cvijeće, pa ga bacam u kantu za smeće... A, tvoja večera?"

"Isto. Nema nikakve Dankinje. Skuham svakakve pizdarije, postavim sto, upalim svijeće, a onda to što sam skuhao u neko doba noći pokusam kašikom iz šerpe, stojeći... Znaš li šta sam neki dan uradio? Kupio sam nekoliko ljetnih haljina. Znaš kome? Sebi. Jok, ne presvlačim se u ženske haljine - toliko još nisam poludio, ali da sam poludio - to jesam. Oprao sam ih i objesio na štrik na prozoru, sa svojim stvarima... Da komšije misle..."

"Hoćemo li, Braco?"

"Šta, Braco?"

"Još po jednu?"

"Hoćemo."

Buket cvijeća je ležao sparušen do Bracinih nogu, a moj mozak se ledio u kesi u frižideru...

Moj mozak je ključao...

PORUKA U BOCI

Sad znam kako je to. Čini mi se da već stoljećima sričem slova, oblikujem riječi, pa ih nekako vežem tankim koncem smisla, gradim od njih krhki splav kojim krmanim u noći po moru koje sam iznevjerio, ka obali bez svjetionika, lukama čija svjetla trepere nekom drugom; mrznuo sam sa Gordonom Pimom u bijeloj tišini, sa albatrosom vezanim oko vrata sam plutao pod tropskim suncem, so mi je nagrizala dlanove, alge trunule u kosi i često sam zaboravljao hodati po čvrstom tlu, igla se na mom kompasu okretala u krug, ali sam se održavao na površini znajući da nekad i negdje moram stići.

Sad znam kako je iz broda koji tone izbacivati vodu plastičnom kašičicom za espresso-kafu. "To ti je", kažem svom prijatelju Zvonku, "kao kad te otac posadi za sto i počne ispitivati o nekom sranju koje si jučer napravio. Kaže ti: neću se ljutiti, samo mi reci istinu, nemoj mi lagati - jesi li uradio to-i-to? Kažeš

da nisi. Pljus! Šamarčina! Zašto lažeš? Kažeš da jesi. Pljus! Šamarčina! Jesam li ti sto puta rekao da to nikad ne radiš? U svakom slučaju ti ne gine šamar."

Jučer sam planirao otići kod njega da mi prevede pismo koje moram napisti američkom ambasadoru, jer Ambasador jedini ima diskreciono pravo da mi omogući ponovo vidjeti svoju djecu. Padalo mi je na pamet da napišem samo ovo: "Molim Vas da mi odobrite povratak u USA jer ne mogu živjeti bez svojih kćerki." Onda bi slijedilo "pljus": "A, kako ste ih mogli onda ostaviti?" "Jer sam budala", pokorno i iskreno bih odgovorio i primio slijedeći šamar: "Budala? Znači li to da niste mentalno zdravi? Tu Vam ja ne mogu ništa pomoći."

Nisam znao šta mi je raditi. Nisam čak znao ni kako nasloviti pismo (nisam znao da li se to šalje u formi pisma ili se ispunjava neki formular), nisam znao ni kako se obraća nekom ambasadoru (jedini s kojim sam u životu ikad razgovarao bio je Nijaz Dizdarević, njega sam zvao čika Nijaze, što u ovom slučaju ne bi pilo vode), znao sam da ne bi bilo prikladno ni "dragi Ambasadore", nisam znao ništa: razgovarao sam s bivšom ženom, Dijanom, koja mi je savjetovala da budem "bolno iskren", drugi su mi savjetovali da budem kratak i koncizan, treći da budem odlučan, četvrti... U pisaću mašinu je bio uvučen papir i na njemu sam samo uspio otkucati: "To whom it may concern."

Prilegao sam ne bi li mi se sve ono komešanje u glavi, koje je teško nazvati mislima, malo smirilo, a kiša me uspavala. Probudio me telefon. Bio je to američki ambasador. Čuo je da ga trebam i pitao da li bi mi smetalo da sad svrati do mene. Rekao sam da nema problema, da ću sve vrijeme biti kući, da dođe kad mu odgovara...

Izračio sam kuću, ispraznio pepeljare i oprao ih, sklonio cigarete sa stola - znao sam da Amerikanci pušače gledaju kao kriminalce i ubice. To se pokazalo sasvim izlišnim, jer je prva stvar koju je Ambasador uradio i sjeo bila da izvadi kutiju Pali Malla i zapali. Ponudio je i mene. Pitao sam ga hoće li kafu, a on je rekao da obožava bosansku kafu. Morao sam ga razočarati - imao sam samo Nesscafe. Pitao me imam li šta za piće, a ja sam rekao da bi se moglo naći neko pivo.

"Ništa jako?"

"Žao mi je...", raširio sam ruke: "Mogu trknuti do granapa u prizemlju da uzmem nešto. Za šta ste?"

"Pivo je O.K."

Sad sam ja izvadio kutiju škije i smotao jednu.

"Mogu li?", pitao je.

"Znate li sami smotati?"

Nasmijao se: "Svi smo mi motali šezdesetih. Neka to ostane među nama."

Pokazao je slike na zidu: "To su vam kćerke? Kako ono rekoste da se zovu?"

"Starija - Nevena", objašnjavao sam: "To je ime jednog cvijeta. Na engleskom je to Marigold, ali na našem znači da nikad ne vene. Mlada je Vesna. Rođena je dvadeset i osmog maja, u proljeće, a staroslovenska božica proljeća je

nosila to ime."

Časkali smo o svemu i svačemu, ali ja sam jedva čekao kad ćemo preći na pravu stvar, ali mi se činilo nekako nepristojnim da ga ja podsjećam radi čega je on ovdje, koja je svrha ove posjete, pa sam pustio da on prvi pokrene to pitanje.

Pogledao je na sat, ustao i rekao: "Naravno, morate mi dati njihove adrese, da im javim da im tata dolazi..."

Laknulo mi je - ni sanjati nisam mogao da će to biti tako bezbolno i jednostavno: "Zapisaću vam."

Uzeo sam olovku i papir, a onda me je uhvatila panika. Nisam se mogao sjetiti njihovih adresa, ni grada, čak ni države u kojoj žive. U glavi se pokvarila traka i čuo sam samo ponavljanje: "New York... Washington... New York... Washington... Boston..." Ni blizu Wisconsina, Madisona, Dodgevilla...

Kao što me padanje kiše uspavalo, tako me i prestanak probudio. To i unjkavi glas s televizora, slike koje nisu imale nikakvog smisla, prizori iz nekog filma koji se snima... Satima sam sjedio ispred televizora. Kutija je bila do nokata ispušenih čikova skije - ni traga Pali Malla. U pisačkoj mašini je blještao bijeli papir i na njemu čamio besmisleni početak: "To whom it may concern..." U slobodnom prevodu: "Bilo kome, ikome na svijetu ko bi mi mogao pomoći..."

S.O.S. poruka u olovnoj boci bačenoj u beskrajno more.

KUĆA OD KARATA

Stajao sam tamo iznad kreveta, sa štekom "Drine" pod miškom i razmišljao o nekim optičkim varkama: zašto svi ljudi u bolesničkim posteljama izgledaju viši (duži), a u lijesovima niži (kraći)?

Taman sam htio cigare tiho spustiti na natkasnu i neopaženo se izvući iz sobe, jer se činilo da spava, a on je otvorio oči:

"To si ti."

"Jesam li te probudio?"

"Ma, jok. Samo se po cijeli dan pravim da spavam."

Izgledao je bolje nego sam očekivao. Valjda su se šljive s lica, za ovih sedam dana koliko sam se nakanjivao da mu dođem u posjetu, povukle. Jedino što je bio neobrijan, pa su ga sijede strnjike dobro postarale.

Izmijenjali smo uobičajene fraze iz "Priručnika za pacijente i posjetioce", a ja sam ga pri odlasku upitao:

"Treba li ti šta?"

Prevukao je dlanom preko lica:

"Donesi mi aparat za brijanje."

Iz ladice je izvukao ključeve:

"Ovaj je od gornje brave, ali ona ne radi. Ovaj nazubljeni je od donje. Znaš gdje stanujem. Pazi - nema svjetla u haustoru."

"Još nešto?"

"Donesi mi i nešto za čitanje. Pored kreveta je Istorija II svjetskog rata. Može to."

"Nisam znao da te to interesuje."

"Ni ja, ali sam je počeo čitati i pravo me uhvatila. Strašno je napeta - izgleda da se do samog kraja ne zna ko će pobijediti."

"Dobro, dobro... Sad te ozbiljno pitam".

"Ozbiljno ti govorim. I, da! Donesi mi zadnju "Bosnu" da vidim šta si pisao."

"Zar ne znaš, zar mi nisi rekao...?"

Začudo me je pogledao:

"Otkud bih mogao znati?"

Odmahnuo sam rukom:

"Ništa, ništa... Mora da sam nešto pomiješao."

"Ne čudi me od tebe."

Zaustavio me na vratima:

"Nemoj otvarati prozore. Zbog promaje."

Slegnuo sam ramenima:

"Dobro, ali što ti ovde smeta promaja tamo?"

"Objasniću ti."

* * *

Za tih sedam dana kuća mu se ušćula, ne samo po ustajalom zraku, nego i smeću koje je bujalo iz plastičnih kesa i lavaboa punog skorenih tanjira i šerpi. Poletio sam da otvorim prozor, ali sam se sjetio njegovog neobjašnjivog upozorenja, pa sam prvo upalio svjetlo u kupatilu i pokupio pribor za brijanje, a onda ušao u sobu da potražim knjigu. Roletne su bile navučene, ali, svejedno, i kad sam upalio svjetlo, sijalica na stropu u provizornom lusteru napravljenom od papirnatog kineskog suncobrana, u kojem su se nataložile generacije mušica, moljaca, leptirića, bila je nedovoljna da istjera sve utvare mraka iz ćoškova.

Ništa jezivo tu nije bilo (osim onog vonja propasti), ali sam osjetio kao da neko prati svaki moj pokret. Knjiga jeste bila tamo gdje mi je rekao da ću je naći, pa sam je pokupio, ali nisam mogao da odolim i da ne podignem roletne: cijeli strop, zidovi su bili obloženi igraćim kartama; Kraljevi su se mrgodili na mene, Kraljice se sjetno smiješile ili zavodljivo spuštale duge trepavice, Žandari pederskog izgleda prijetili svojim kratkim mačevima, mravi-dvice, dobroćudne osmice, strogi kečevi, lascivni Jokeri, trbušaste devetke i šestice, desetke zbunjene svojim statusom ni slike ni obične karte su se muvali u jednom ludom kaleidoskopu boja...

A, na radnom stolu je stajala kao Vavilonska kula, kao Semiramidini vrtovi, kao Keopsova piramida, najveličanstvenija i najveća kuća od karata koju

sam ikad u životu vidio!

Ruka mi je zastala u pokretu da je dotaknem i, zadržavajući dah, prišao sam sasvim blizu da provjerim jesu li karte nečim učvršćene - nije bilo nikakvog traga ljepila.

Sav smušen sam izašao iz kuće i dugo petljao s gornjom bravom, jer sam zaboravio da mi je rekao da ne radi, a onda, iako sam mu knjigu namjeravao odnijeti tek sutra, uzeo taksi i stigao prije isteka vremena za posjete.

Na licu mu je lebdio podrugljiv smiješak, baš kao da je čekao svaki čas kad ću se pojaviti:

"I?"

"Ništa. Donio sam ti knjigu i aparat za brijanje..."

"A, moje tapete?"

"Originalne. Šta drugo da ti kažem?"

"Ajmo napolje popiti kafu. Rekao sam da ću ti objasniti".

Sjedili smo na klupi i gledali septembar kako se još uvijek bori protiv jeseni. Navijali smo za septembar, mada smo znali krajnji ishod. Bilo je to glupo kao gledati snimak utakmice čiji rezultat znate. Bilo je to kao život.

"One karte - one su mi podsjetnik šta mi je sjebalo život. Na kartama sam izgubio sve. Prvo: samopoštovanje, a onda - tad mi je već bilo sasvim svejedno - i sve ostalo. Na kartama sam izgubio ženu, a s njom i djecu. Trebalo mi je dugo vremena da to shvatim za 'vadionu', a znaš i sam kako prolaze oni koji se u kocki vade... Prvo što ugledam kad se probudim su one..."

"Ne znam, ali mi se čini da mučiš sam sebe. Ja bi ih na tvom mjestu spalio."

Pogledao me je ispod oka:

"Bi li?"

"A, šta je s onom kućom od karata?"

"Počeo sam je praviti kad sam prestao kockati. Svaki dan dodam po jednu kartu. Uvrtio sam sebi u glavu da ću dok ona traje i ja trajati. Mada znam da je i najmanji propuh može srušiti i da će se to kad-tad desiti. A, nemoguće je opet sagraditi, jer nema plana po kojem je građena."

Septembar je počeo gubiti utakmicu: dunuo je hladan vjetar, negdje je prasnuo grom, a lišće kestenova je zažagorilo pod kapima kiše...

Kući sam se vratio pješke, jer više nisam imao para za taksi. U kupatilu sam osušio kosu peškirom. Ušao sam u sobu, a pod je bio prekriven iskucanim papirima koje je promaja pomela sa stola...

ZELENOOKO ČUDOVIŠTE

Ljubomoru često nazivaju "zelenookim čudovištem". Zašto i jesu li joj oči baš zelene, to ne znam, ali znam da čudovište jest! Uvuče ti se pod kožu, ufiksa u vene, mozak ti stisne ljepljivim pipcima i siše ti svaku zdravu misao, a pumpa kiselinu u svaku vijugu, poput bas bubnja tuče u tvom srcu i šapće ti na uho da ti je ona jedini spas... Paradoksalno je to što je ona čedo ljubavi, a utješno to da bez ljubavi ni ona ne može postojati, da umire s njom, nestaje ostavljajući samo nevidljivi trag stida...

Odavno je nisam osjetio, jer me, baš kao i njena prethodnica Ljubav, zaobilazi u širokom luku. Zadnjih godina mi jeste bacala neke udice, ali na njih se ni peš ne bi uhvatio, pa sad plivam u mutnim, ali barem sigurnim vodama.

Ali, uporan je ona lovac, pa je na mene poslala svoju sestru – Zavist.

Kad sam ušao u kupe voza za Mostar, nisam je ni primijetio kako stoji preko puta Aleksandra Hemona, koji je u čošku srkutao neki sok iz plastične boce.

Tad sam mu pružio ruku, a ona se sručila na mene poput lavine miliona tanjira koje sam oprao u Americi, tuta koje sam ispraznio, guzica koje sam obrisao, košulja i majica koje sam složio i spakovao, hamburgera i jaja koje sam pekao drugima, rečenica koje nisam znao ili nisam htio dovršiti, psovki što su mi ostale zalijepljene za nepce, jer ih nisam smio ispljunuti...

Znao sam iz iskustva da što se više trudiš pokazati da se osjećaš ugodno i opušteno, to se više osjećaš kao kurac u hladnoj vodi, ali svejedno sam ga pitao šta će popiti.

Odbio je, a ja sam u hinjenom, patetičnom očaju raširio ruke, okrenuo lice ka nebu i uzviknuo:

"Pa, gdje su oni divni američki pisci: Hemingvej? Ficdžerald? London? Po? Bukovski? Gdje su, da s njima pijem do zore?"

Hemon je rekao:

"Umrlu su", i napravio taman toliku pauzu da bi me Zavist mogla definitivno ščepati i dodao: "...od pića".

Putovanje, koje ni do tada nije bilo baš čemu, za mene se tad pretvorilo u pravu moru i samo sam Boga molio da se završi što prije, prije nego ne napravim neko sranje.

Plan putovanja je na papiru bio jedno, a u praksi nešto sasvim drugo. Naime, bilo je predviđeno da se stane na (u) Bradini i u Blagaju da bi svako od učesnika pročitao ili rekao nešto, ali od toga ne bi ništa.

Prije polaska to nisam mogao znati, pa sam, ne posjedujući nijedan primjerak svoje knjige, nazvao Mostar i svoju prijateljicu i kumu moje kćerke Vesne Angelu Petrović da mi posudi svoj. Donijela mi je knjigu pred hotel Bristol, pa se više nisam osjećao baš toliko gologuzim i nezaštićenim. Kao: u odsutnom trenutku ću izvaditi knjigu iz džepa, pročitati nešto, ženske će se ovlažiti, a muškarci skočiti u Neretvu, a ja neću ni čekati voza, nego ću se u Sarajevo vratiti jašući na bijelom konju Taštine...

Fotoaparati su se rojili oko Hemona i tiho zujali bezbrojni diktafoni

stvarajući nepodnošljivu buku u mojoj glavi, a ja sam jedino privukao pažnju konobara koji mi je htio naplatiti majušnu šniclu napravljenu od djeda nekog teleta i čašu neke tekućine iscijedene iz neke biljke iz roda grožđa. Na tu "feštu" sam čekao dva sata.

Rekao sam da će mu to platiti moja mater Kadra iz Nevesinja i on je to uredno pribilježio u blok.

Sada više nisam bio toliko siguran da će se sve to završiti bez nekog teškog sranja. I bilo mi je svejedno.

Ipak, pred sam povratak u Sarajevo, prišao mi je Alija Kebo i zamolio me da se na stanici javim otpravniku vozova koji bi me žarko želio upoznati.

"Dario, drago mi je."

"Hadžija, drago mi je. Nadam se da ćemo neki drugi put imati više vremena."

U pretrpanom bifeu voza me je stjuardesa upitala jesam li ja taj koji jesam i pitala me da li s rajom želim preći u "Salon", jer joj je otpravnik vozova rekao da me pripazi...

Osjetio sam kako je ono čudovište od Zavisti malo probljedjelo i olabavilo stisak, ali samo se bilo pritajilo pred količinama viskija i pive koje su potekle, a kad sam se vratio kući, kad sam ostao sam i legao u krevet i ne nadajući se snu, ponovo je zaškrgutalo zubima i žarilo mi ih u grlo...

Okrenuo sam Angelin broj u Mostaru i, baš kao da je to jedina stvar na svijetu zbog koje ne mogu zaspati, pitao je kad ću joj vratiti svoju-njenu knjigu.

"Ali, Dario. Ta je knjiga za tebe. Zar nisi pročitao posvetu."

"Nisam. Hvala ti. Pozdravi Miru i poljubi djecu."

Čitao sam napisano:

U crkvi Svetog Jakova,
Sedamnaest je svećenika,
iz sedamnaest zemalja svijeta,
na sedamnaest jezika
govorilo Očenaš u Međugorju.

Držala sam ovu knjigu u ruci, misleći:

"Kakva je korist Dariju Džamonji,
od toga što mi znademo kako ga volimo."

Pa, eto, neka znaš,

Angela, Miro, Zvonimir i Krešimir Petrović.

Ono čudovište je skiknulo u samrtničkom ropcu, bijesno i poniženo, nemoćno se zakoprcalo i crklo kao da ga nikad nije ni bilo.

Izašao sam na prozor. Negdje visoko na nebu su žmirkala poziciona svjetla nekog aviona.

Možda je letio za Čikago?

Otvorio sam konzervu pive, zapalio i ispratio svjetla koja su se gubila:

"Sretan put, Hemone. Sretan put, Lisa".

Moglo se lijepo zaspati poslije jednog lijepo provedenog dana.

BIFE "TITANIK"

Još davno je moj prijatelj Branko Čučak imao ideju da svojoj knjizi da naslov Na Drini ćuprija, pa kad neko dođe u biblioteku da traži istoimenu knjigu, pitaju ga: "Od koga? Andrića ili Čučka?"

Naslov ovog teksta nije iz nimalo sličnog razloga, nego zato što sam se, nakon sedam godina, ušavši u bife Pozorišta mladih, osjećao kao da sam zaronio u hladne morske dubine i kao da plutam u olupini jednog broda, koji je nekad davno bio simbol svega onoga pozitivnog što je simbolizovalo Sarajevo: duha i duhovitosti, onoga što se sada tako popularno zove multietnička kultura, a to je, u stvari, jednostavno bilo jaranstvo, tolerancija, podnošljivi javašluk i dobrodošlica, ležernost i širina duše...

Bife, zapravo, nikad nije bolje izgledao, s novim aparatima i frižiderima, šankom i namještajem, ali previše je bio opsjednut dugovima prošlosti i ljudi da bih se osjećao lagodno. (Da ne govorim o televizoru u uglu, koji bi u bivšem bifeu bio sasvim nepotreban, da ne kažem i nepristojan, jer odvlači pažnju i ne da da se sagovornik sasluša do kraja.)

Teško je bilo sjesti i opustiti se, popiti piće, a da ti pred oči ne izađu lica ljudi koja više nikad nećeš vidjeti: eno, tamo u uglu je Srđan, sa svojim blistavim osmijehom, Đeđuka, s izgledom tipičnog sarajevskog "jalijaša", nosi mu hladno pivo; za drugim stolom je Vučko, dobroćudnog lica, kao u plišanog mede, cijedi lozu, a mene direktor, Đoko, kojem su ljekari zabranili piće, pita kako sam se ja osjećao kad sam prestao piti, a ja mu odgovaram da nikad u životu nisam bio bolji, on tužno klima glavom: "I ja se osjećam super. Ali, brate, dosadno."

Poslije par ispijenih loza Durmo, najmirniji čovjek na svijetu, počinje "lovačke" priče o svojim ljubavnim avanturama, a žena mu, Refa, prilazi patkastim hodom i kaže: "E, sad je već vrijeme da ideš kući."

Iako su živi, mala je šansa da će se na vratima pojaviti Mujo (koji sad utovara kola negdje na Floridi i kad prepozna registarsku tablicu iz Wisconsina, sav ozaren kaže vozaču: "Ja tamo imam jarana" - misleći pri tome na mene - a on mu suho odgovara: "Baš me briga.")...

...ili da će ljudi Zoran Jolić "potegnuti" čak iz Australije da bi napravio neki od svojih legendarnih folova, kao, na primjer, onaj kad je, poslije lutkarske predstave u nedjelju prijepodne, cijelo Pozorište bilo puno frke, majki i očeva, koji se trude da ne izgube svoju djecu ili da ne odvedu tuđu kući (što se jednom desilo Paji), kad se uspostavio kakav-takav red, izašao na stepenište i obznanio: "Djeco, eno Lepa Brena dijeli ploče u sali." Naravno, nastao je haos i vriska -

što oduševljene djece, što očajnih roditelja.

Zlaja Pegla (koji je dobio taj nadimak po tome što vam, poslije pola sata provedena s njim, nije trebao ključ da biste ušli u kuću, nego ste se jednostavno mogli provući ispod vrata - toliko bi vas znao "ispeglati") je u Londonu, gdje je nesretno oženjen jednom prelijepom Irkinjom; tamo je i Muha, kojeg još grize savjest što je napustio Sarajevo i strah ga je da se vrati da se ne bi morao suočiti s rajom (mada mu ja, u čestim telefonskim razgovorima, kažem da ne budali, da je ovaj grad raširenih ruku vazda dočekivao i "tuđe", a kamoli "svoje").

U jednom drugom Londonu, u Kanadi, na obali jezera Michigan, Tiho sam sebi, na uho, pjevuši Svilen konac, a u Australiji su i Blaža i Tule. Dubravko Marjanović se u Louisiani pravi da mu je dobro, a Meho-drot na Floridi vozi autobus i mada često dođe u Sarajevo (i svrati do Pozorišta), iako je još deblji nego što je bio, to nije ni pola onog čovjeka kojeg pamtim...

Nema više ni Boletove knjižare u ćošku, iz koje se svakog dana moja kćerka Nevena vraćala sa naramkom slikovnica, koje je dobila na poklon, jer njenom šarmu ne može niko odoljeti. (Tata Daco kasnije nastoji šarmirati prelijepu prodavačicu kupujući - doduše na kredit - kompletne knjige koje nikad neće otvoriti, a onda se sjeti da je to potpuno besmisleno, jer je oženjen, a on je na to potpuno zaboravio.)

* * *

Sada sjedim sa svojim rahmetli prijateljima Hamićem i Kilom, pijem pivo, a ono pije mene, jer se više nikad nećemo vidjeti u ovom životu.

Kao i svi mrtvi, tiho i s tugom se prisjećamo naših bivših života, u koje nam nema povratka, jer karta za Titanik se kupuje samo u jednom smjeru.